

ՅՈՒՆԱՆ ՆԵՐՍԵՍՅԱՆ

ՆԱՅԻՆԵՆԵՐԸ
ՆՍԻՆԵՐԸ

ჭიანა ანანაძე

ნათნაქლი
ამონქაქი

რომანი

საქართველოს
მწერალთა კავშირი

მითოსურ რომანში „იათნანელი ამორძალები“ აღწერილი ამბები ხდება უშორეს წარსულში, აიეტის მეფობის ხანაში.

კუნძულ იათნანზე (დღევანდელ კვიპროსზე), ხმელთაშუა ზღვის აუზში რომ მდებარეობს, ცხოვრობენ მითიური აიაიელების შთამომავალი, რომელთაც წინაპრებისგან მემკვიდრეობით მიიღეს მაღალი კულტურა, დამწერლობა, სარწმუნოება. დროთა ვითარებაში, მომხდურთა მოძალების შედეგად, იათნანს მკვიდრი დაძაბუნდნენ და გადაშენების პირზე მივიდნენ.

მრავალი ჩვენი და უცხოელი მეცნიერის აზრით და მითოლოგიითაც, ბერძენთა გამოჩენამდე ეგეოსისა და ხმელთაშუა ზღვების აუზში ძირითადი მოსახლეობა ქართველური მოდგმის ტომები იყვნენ.

ძველი ტრადიციის თანახმადვე, ამორძალთა მემკვიდრეებად მიიჩნევდნენ ქართველ, კერძოდ, კოლხ ქალებს.

ავტორმა თავისუფლებისათვის მებრძოლ ამ ქალებზე არსებული მითები, თავისებურად, ახლებურად გაიაზრა.

„იათნანელი ამორძალები“ პირველად 1988 წელს დაბეჭდა გამომცემლობა „მერანმა“. მეორე გამოცემა განხორციელდა საქართველოს მწერალთა კავშირის თაოსნობით.

– ქართველმა მკითხველმა მიიღო მეორე გამოცემა ქ-ნ ციალა არდაშელისა მითოსური რომანისა – „იათნანელი ამორძალები“. არ ვიცი, რომელ უშორეს წინაპართა ფესვების კარნახით ხატავდა ავტორი ამ ცოცხალი სუნთქვით სავსე შთამბეჭდავ ამბებს, ის კი ცხადია, რომ მას სურს პირველყოფისა ახალგაზრდობა დააფიქროს – ვინ ვართ, საიდან მოვდივართ და რას უნდა გავუფრთხილდეთ, რათა არ წაგვშალოს, არ წაგვლეკოს თანამედროვეობად წოდებულმა უსულგულო სტიქიონმა.

საყურადღებოა, რომ ავტორს წიგნის ეპიგრაფად აურჩევია დიდი დანტე ალიგიერის სიტყვები, როგორც მარადიული ჭეშმარიტების სახელით შემოკრული განგაშის ზარი: „და თუ ქვეყანა წარხდენილია, ამის მიზეზი თქვენშივეა, იქვე ეძიეთ“.

ქალბატონმა ციალა არდაშელიამ შესძლო უნიჭიერესი მწერლის სახელის მოპოვება – წინაპრებისგან ბოძებულმა ტალანტმა თავისი გაიტანა და ჩვენი ქართული ლიტერატურის უძვირფასესი შენაძენი – მკითხველის ხელთ არის.

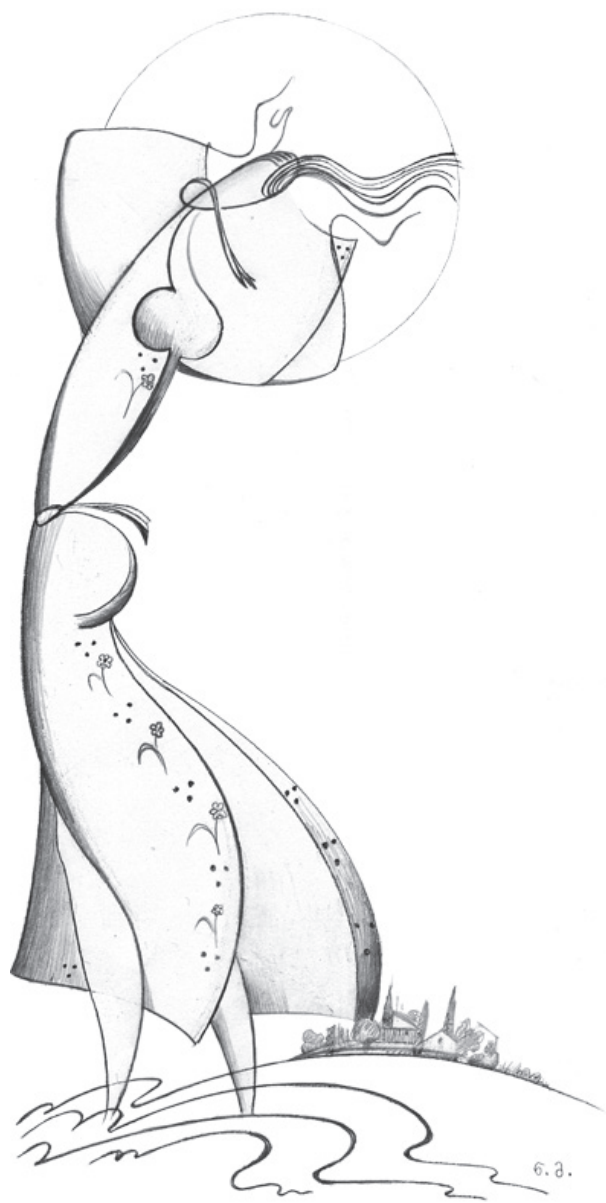
ქალბატონ ციალა არდაშელისა – ნიჭით მძიმედ დატვირთულ მწერალსა და ბრწყინვალე მამულიშვილს მომავალ გამარჯვებებს ვუსურვებ. უღრმესი პატივისცემითა და სიყვარულით –

ქალბატონი ციალა არდაშელია

თბილისი, თებერვალი, 2010

რედაქტორი **ირაკლი საღლიანი**

მხატვარი **ნუგზარ მგალობლიძე**

„...და თუ ქვეყანა წარხდენილია,
ამის მიზეზი თქვენშივეა, იქვე იძიეთ“.

დანტე

მ ე ს ე ზ ე ნ ი

ბიჭი კუნძულ სკიროსიდან შინ ბრუნდებოდა, იათნანაზე.

ჩქარობდა, ძალიან ჩქარობდა. უკვე ორ თვეზე მეტი იყო, არ ენახა გულისწორი. მთელი ერთი დღე და ერთი ღამე მიცურავდა. ძალუძად აწვებოდა ნიჩბებს და განუწყვეტლივ ფიქრობდა გოგოზე, რომელიც, ვინ იცის, როგორ დარდობდა მის დაგვიანებას.

ბიჭი გომიშში, დედის ძმებთან და ბიძაშვილებთან ერთად ყვინთავდა ზღვაში, ეძებდა მარგალიტებს, და ერთი სული ჰქონდა, სანამ ძვირფასი მძივით დაუმშვენებდა თავის რჩეულს ძალაღ, თეთრ ყელ-კისერს.

და აი, დილის ბინდ-ბუნდში გამოჩნდა იათნანას ნამგალივით მორკალული სანაპირო.

ბიჭმა ხელი შეუშვა ნიჩბებს, ღრმად და შვებით ამოისუნთქა. მერე გახარებულმა ჭიაფრად მოხასხასე აღმოსავლეთს ახედა. მზე ამოდიოდა.

ერთბაშად აიწვართა, ხელები ზეალაპყრო და ფართო ღიმილი შეაგება ძოწისფერ მნათობს. წამიც და მის ბაგე-პირს მხურვალე ლოცვა-ვედრება მოსწყდა: „ჰოი, ცხრათვალა მზეო! მზეო ჯილოსანო! მზეო სხივოსანო! სახენათელო და პირმცინარე ღვთაებავ ჩვენო!

ჰოი, ტკბილმოწყალე, სასოებავ და ნუგეშო ჩვენო, მზეო-ბარბალო! შუქთა მკმეველო! ასულო დია-ღმრთისაო! გაგვისინათლე და გაგვიოლე ცხოვრების განსავალი, რამეთუ შენი მოღვადა ვართ ჩვენ-აიიას შთამომავალნი. რამეთუ შენი მაღლი გვცხნია ჩვენ და შენს უღრუბლო და უბინდო ხატებას ვეთაყვანებით მიწყვი-დასაბამიდან, რამეთუ შენს მოციავე სახელს ფიცულობს მოღვადა შენი და მთელი ცისქვეშეთი – შენი სამეუფო და საბრძანისი!

ჰოი, ზეციურო ასულო დია-უფლისაო, მწევ და ქომაგო ჩვენო, მზეო ბარჩხალავ! გვიკურთხე და დაგვიმწყალობე დღენი ჩვენნი უკუნითი უკუნისამდე! დიდება შენდა, ზეციურო, დიდება შენდა!

ბიჭი გალაჯული იდგა ორჩხოველში და კისერზე ხელეგადანასკვული, თვალმილულული ნელა-ნელა ირწეოდა ნავის რხევის კვალობაზე. ბაგეზე საამო ღიმილი დასთამაშებდა. მერმე როგორღაც ზანტად, დაიახებით გაიხმორა. მზისგან გარუჯულ, პრიალა გულმკერდზე ხელის ნებები ჩამოისვა, ჰე, ჰეო, შესძახა ომანანად და ნიჩბებს მიუჯდა კვლავ.

ჰაერი მზით იყო გაჭოლილი, მზის სხივებს აეთინათებინა ლურჯ-მწვანედ მობიბინე ზღვის ზედაპირიც. ტალღების ჩუმი ტყლაშუნი თუ არღვევდა იალონის იღუმალ გარინდებას.

დილის სიფრიფანა, მსუბუქ ნისლში ანაზად გამოიკვეთა ჟანგისფერი, ფრიალო კლდე – სოლივით შეჭრილი ზღვაში.

ბიჭმა მსწრაფლ აარიდა მას მხერა.

ყოველი იათნანელი გაურბოდა ამ კლდესთან მიახლოებას, რადგან უხსოვარი დროიდან ეს კონცხი ითვლებოდა ფათერაკიან, საბედისწერო ალაგად.

მის ხსენებასაც გაუბოძდნენ, ვაშინერსო,¹ — იძახდნენ მასზე კუნძულის მკვიდრნი. აქ, ზღვის უძირო სიღრმეებში ბინადრობდნენ მხეთუნახავი მესეფენი. ეს მაქცია დიაცები განაგებდნენ ტაროს-ამინდსა თუ უამინდობას, დარსა თუ ავდარს. კოჭებამდე გრძელი და ხშირი თმა ჰქონდათ მესეფეებს და ლაჟვარდისფერი თვალები.

ჯადოქრული სილამაზის წყალობით ზღვის ასულის მყისვე ახვევდნენ თავბრუს ყველას, ვინც კი გაბედავდა და მიუახლოვდებოდა მათ სანახებს. ჩვეულებისამებრ, მზაკვარი დიაცი ზღვის აქორჩილ, თეთრმაქმანიან ტალღაზე შემოსკუპდებოდა ხოლმე, მომხიბლავ ზღვისფერ თვალებს ააჟუჟუნებდა, ქათქათა, ბროლის კბილებს გამოაჩენდა და შეუდგებოდა ოქროსფრად მბზინავი, სირმის თმის ვარცხნას ოქროს სავარცხლითვე, თან ისე გულისწამლებად ააღულუნებდა მაფშალიასდარ ხმას, ისე ააკვნეს-აატირებდა, რომ უძალვე ბნიდავდა და თანგავდა ყოველ სულიერს თუ უსულოს; ნეტარებით წაღკეილნი, ტან-იოგში დამლილნი, დარეტიანებულ-დაბურსალებულნი უფიქრელად, უდარდელად და თვინიერად მიექანებოდნენ ზღვის ფსკერისკენ, სადაც იდგა ჯადოქართა დიდებული, ზურმუხტოვანი სრა-სასახლე და იქ... სამუდამოდ ივანებდნენ.

ბიჭი ნავს კონცხიდან საკმაოდ შორს მიაცურებდა, მაგრამ ჟამით-ჟამამდე შიშნარევი მზერით მალულად გახედავდა ხოლმე კლდის პირქუშ, გოროზ სილუეტს.

უეცრად ბიჭს თვალები გაუგანიერდა და ელდანაცემს, ნიჩბები ხელში შეაცივდა.

ტიტველი, რუხი კლდის ასაკიბ-დასაკიბ ბილიკს წყობა-წყობად შეჰყოლოდნენ შავმოსასხამიანი ლანდები. ტაატით, სვენებ-სვენებით მიიწევდნენ მალა, თხემისკენ და როცა ააღწიეს კინწიბუროს, ეს უცნაური რაზმი კლდის ქიმზე შეჯგუფდა, წამით თითქოს აირივდნენ ერთიმეორეში. მერმე ეს მოტორტმანე შავი გორგალი ერთბაშად გადაიხსნა და შუაში თეთრსამოსიანი არსება გამოჩნდა. შავმოსასხამიანებმა ხელში აიტაცეს იგი და მოზომილი, პატარა ნაბიჯებით მიკუსკუსდნენ ქარაფის კიდესთან. თეთრსამოსიანს მესეფულად გადასძვრა თავსაბურავი და მზეზე თვალისმომჭრელად აელვარდა სამოსზე გადმოშლილი თმის ტევრი. შეჩოჩქოლებულმა შავმოსასხამიანებმა თითქოს სცადეს ქალისათვის თავსაბურავის წინანდებურად შემოხვევა, მაგრამ მერმე, ეტყობა, გადაიფიქრეს თუ სხვა რამ მიზეზით, თავშიშველი, გაბაწრული ქალი ციმციმ მიიტანეს ძვიდესთან, გააქან-გამოაქანეს და... ზღვაში მოისროლეს. ჰაერში გაიფრიალა გაშლილმა თმამ და... თეთრსამოსიანი ტალღებში გაუჩინარდა.

შავად შესუდრულები კიდევ ერთხანს ქანაობდნენ, იტკეპნებოდნენ ადგილზე, მერმე დაცალცალკევდნენ და ერთიმეორის მიყოლებით, წალიკ-წალიკ ჩაუყვნიენ ბილიკს.

ბიჭმა ღრმად ამოიხვნეშა და აკანკალებული ხელი შუბლზე მოისვა:

„რა ხდება?“

ვერაფრით ვერ მიმხვდარიყო, რას ნიშნავდა ყოველივე ის, რაც თავის თვალთ იხილა, რასაც უცაბედად შეესწრო.

გაოცებული მზერა მიმოავლო ირგვლივ. მნათობი აღარსად ჩანდა.

1 ტაბუ

ცარგვალი ერთიანად დაეფარა ლევა ღრუბლებს.

ანაზღეულად წამოუბერა ქარმა და ზღვის ტალღები ყალყზე შეაყენა. ისევე დაიზუზუნა ქარ-ბორიამ. ახლა უფრო ძლიერად, უფრო გამეტებით და ერთიანად მირეჯგვ-მორეჯგვა აზავთებული ტალღების რემა.

ბიჭმა შემოთებით მიაწყვიტა მზერა კლდეს. უეცრად მოვარდნილი ნისლის ჯვანღში არც კონცხი ჩანდა, არც ნაპირი. დამფრთხალმა და აზრშერყულმა სცადა ალალებდზე ეცურა, ეგების როგორმე მივადგე სანაპიროსო. მაგრამ ამის გაფიქრება იყო და ნინები ხელიდან გაუცვივდა. მისგან შორიასლოს, აზვირთებულ ტალღაზე შემომჯდარ გრძელთმიან დიაცს ჰკიდა თვალი. ზისნახე¹ არ ილიძებოდა, აღარც თმას ივარცხნიდა ოქროს სავარცხლით, აღარც მღეროდა ჯადოსნური ხმით. წარბებს ქვემოდან მრისხანედ იმზირებოდნენ ჩამუქებულ-ჩაშავებული, დიდრონი თვალები.

წამიც და... მეორე დიაცმა ამოჰყო თავი ტალღებს ქვეშიდან. მას მოჰყვა მესამე, მეოთხე... მერმე მესეფეთა მთელმა ამ ლამქარმა ერთმანეთს ჩაჰკიდა ხელები და... გალენჩებული ბიჭის თვალწინ უცნაური ფერხული გამართეს. ცერზე შემართული ტალღების ქორებზე უვლიდნენ დავლურს გრძელთმიანი დიაცები. ხანგამოშვებით შეჩერდებოდნენ, თითქოს ძალას იკრებდნენ, მერმე ერთს შეჰკივლებდნენ გამყინავი, ჟრუანტელის მომგვრელი ხმით და ისევე განაგრძობდნენ როკვას: ხან ცისკენ აიჭყორცნებოდნენ თვალშეუვლები სისწრაფით, ხანაც თავქვე მოექანებოდნენ და გამეტებით ენარცხებოდნენ გაცოფებულ ტალღებს, ხანაც ერთ ადგილზე ტრიალებდნენ ციბრუტივით, იგრიხებოდნენ და იკლაკნებოდნენ შლეგური ჟინითა და ვახელებით, და თითქოს ხელჩართულ ბრძოლაში იწვევდნენ გარს მომდგარ უჩინარ მტრებს.

ცხენის ფაფარივით უფრიალებდათ ქარში თითბრისფერი თმები. თევზის ქერეჭივით შემოტმანსოდათ მოქნილ ტანზე ვერცხლისფერი, ბრჭყვიალა სამოსი. გოროზ სახეებზე თვალების ნაცვლად თითქოს უზარმაზარი კოცონი ენთოთ და... იწვოდა და ისრუკებოდა ირგვლივ მთელი არემარე ამ გაუსადლისი, აუტანელი მხურვალეებისგან.

გაშმაგებული ზღვის ღრიალსა და გუგუნში, ჭექა-ქუხილის ზათქსა და ზრიალში, მესეფეთა წივილსა და კივილში – ამ ყურისწამლებ გნიასსა და ორომტრიალში უშველებელი ტალღები პაწაწკინტელა ნაფოტივით აბურთავებდა ორჩხომელს, რაღაც სასწაულთ რომ უძლებდა გააფთრებულ შემოტევას და თითქოს რაღაც უხილავი ძალის მეშვეობით ნელ-ნელა, წვალებით, მაგრამ გარდაუვალად უახლოვდებოდა ნაპირს. ბიჭი ვრძნობდა, მასზე რომ აღარაფერი იყო დამოკიდებული და ამიტომაც ხოფებს ჩაფრენილი, თვალდახუჭული მინებებოდა განგების ნება-სურვილს, რამაც ნავიანად უვნებლად გამოირიყა იგი ქვიშაზე.

...და როცა ლასლასით მიმავალ სახეგანაცრისფერებულ, ქანცვაწყვეტილ და თვალბრწყინილ ბიჭს თემმარაზე შემოხვდა წელში მოკაკული, არგინიანი ბადიდი², იგი უანგარიშოდ, მისდაუნებურადვე მიაფრინდა მოხუცებულს სახეში და... რა ხდება, ბაბუავ, იათნანახეო, ჰკითხა მოუთმენელი ხმით და ბერიკაცმაც მყისვე, დაუყოვნებლივ მიუგო ჩიფჩიფით: – უბედურება, შვილო ჩემო, უბედურება დატრიალდა ჩვენს თავზე! ნეტარმა ღმერთებმა ხელი

1 მზეთუნახავი

2 მოხუცებული

აგვალეს. უზუნაესი დია-უფალი გაგვირისხდა! სასტიკად ვისჯებით ჩვენი უკეთურობისთვის!.. უგუნურმა იათნანელებმა სიკვდილით დასაჯეს ციცი გეგეშხე! ახავაია, ჩვენი ცოდვა. ახავაია!

— ციცი გეგეშხე!? — გაიოცა ბიჭმა, გულში კი გაივლო: „ნეტა... ვინაა ციცი გეგეშხე?“ მაგრამ ხმამაღლა რატომღაც აღარაფერი თქვა და მხოლოდ თვალი გააყოლა ცუნცუნით, ჯოხის კაკიკუკით მიმავალ მოხუცს, თავისთვის რომ მიბუტბუტებდა რალაცას.

ს ა მ ს ჯ ა მ რ ი

მარმარილოს სვეტების ღიბებში ჩანდა წვერწამახული კვიპაროსები და ლურჯად მოხასხასე ზღვის უბე.

ეს ტანასვეტილი, მუქმწვანე ხეები ბავშვობიდანვე სევდიან გუნებაზე აყენებდა, რადგან მათი ხილვა უნებლიეთ იწვევდა გლოვის შეგრძნებას, ხსოვნაში მაშინვე აღდგებოდა ხოლმე. საფლავთა ბორცვები და მიცვალებულთა მივიწყებული სახეები.

ან ეგება... უფრო ღრმა, უფრო იღუმალი და შეუცნობი კაეშნის მატარებელი იყო მათი არამიწიერი მშვენება? ვინ იცის!..

მერცხლები ჟივილ-ხივილით წამდაუწუმ ჩამოიქროლებდნენ ხოლმე სვეტებთან, ლამის შიგ შემოჭრილიყვნენ.

ანაზღად შორს, ზღვის უსასრულო, ჰაეროვან სილურჯეში თოლიასავით მოფარფატე თეთრაფრიანი ნავი გამოჩნდა და მყისვე, ხსოვნის ფსკერიდან გამოიხმო აწ გარდასული, მივიწყებული სურათები, წარსულის ბუნდოვანი ანარეკლები, წამიერი შთაბეჭდილებანი. მერმე ეს ჩვენებანი ერთმანეთში აირია, დაბზრიალდა, თავდაყირა დადგა ყველაფერი, ფერები ერთმანეთში აიჭრნენ და...

თავად თითქოს ზემოდან მოექცა ამ რია-რიას და უცხოს მზერით დაუწყო თვალთერება ყოველივეს: ეს მშვიდი, ამაყი იერით მჯდარი ქალი თვითონ კი არა — ვიღაც სხვა, უცნობი და შორეული არსება განლდათ თითქოს, სულგაცილილი მიღმიერი სამყაროდან თუ ზესკნელის სანახებიდან გადმოშხირალი, ოდნავი გაოცებითა და თან ცნობისწადილით შეპყრობილი, ერთობ გულმოდგინე მონღომებით რომ უჭვრეტდა თავის მიტოვებულ სხეულს.

მოულოდნელად შორეთიდან, უფსკრულის ძირიდან თუ ქვესკნელის ჯურღმულიდან გაურკვეველად და ბუნდად ახმიანდა რალაცა. ხმაური თანდათან ძლიერდებოდა, იზრდებოდა და ჯიუტად და დაჟინებით ცდილობდა შემოენგრია თავდასაცავად აღმართული ჯებირები, მაგრამ ასევე ჯიუტად და დაჟინებით ისხლებდა მას საგულდაგულოდ დაგმანულ-დახშული, თითქოს საგანგებოდ ამოქოლილი ყურთასმენა და გაურჩებულ-გაკერპებულ გონებამდე აღარ უშვებდა ამ აბეზარ მოძალადეს.

და ფორიალებდნენ უთავბოლოდ, რკინის კარების ჟანგიანი ანჯამებივით, უაზრო და უსაგნო ბგერები, ხომკაკალასავით რომ ცვიოდნენ ძირს, ქვის ფილაქნებზე, ხან კიდევ ჩაქუჩის შეყოვნებული დარტყმის ხმას რომ გამოსცემდნენ და მერმე ჰაერში იკარგებოდნენ უკვალოდ და უმისამართოდ.

სიჩუმე ისეთი მკვეთრი, სრული და მოულოდნელი იყო, რომ თავის-დაუნებურად შეტოკდა. გონება უმალ გამოერკვა ბურანიდან. გულგრილი, უმეტყველო მზერა შეავლო ამაღლებულ ფიცარნაგზე გრძელ, დაბალ მაგი-დასთან სავარძლებში ყვავებევით ჩამორიგებულ შავმოსასხამიან მსაჯულთა შუბლდაბლვერილ, კუმტ სახეებს.

თუნთიას სიტყვა შეეწყვიტა და ახლა, ჩანდა, ისვენებდა, თავისივე რაკირუკით დარეტიანებული. პირი ფართოდ დაებჩინა ნაპირზე გამორიყული ლოქოსავით და მოსასხამის სახელოთი ქლოშინით იმშრალებდა გახვითქულ, გაფიჟვინებულ სახეს. უზომოდ გამობერილი, ვეება მუცელი მერხის ძგიდეზე შემოდო და დასაკლავად გათოკილი ღორის ფერდევით უთახთახებდა. მოტკვლებილი და წავრძელებული თავი ოფლისგან ალაპლაპებოდა.

„ერთობ გასჭირვებით დიდნოღელებს, რაკილა ასეთ ვიგინდარაზე შეუჩერებიათ არჩევანი, თუძცა... ან კი ვინ უნდა მოეძებნათ სხვა, უფრო სულმ-დაბალი კაცი?“

დაიაც ძლივს შესამჩნევმა, გესლიანმა ღიმილმა შეურხია ტუჩები: „ვაი, დედას ბედკრულო იათნანავ! ასე როგორ დაკინდი და დაძაბუნდი!“

...თუნთიამ ამასობაში სული მოითქვა და... კვლავ უწყვეტ ნაკადად გად-მოსკდა მის ბაგე-პირს სიტყვების ნიაღვარი, წარღვნითა და ღვარცოფით რომ ემუქრებოდა ირგვლივმყოფთ.

- ეს წარმოუდგენელი, საზარელი მკვლელობა...
- რჩეული ფინიკიელი დიდვაჭარი... უბრწყინვალესი, უგონიერესი, უკეთილშობილესი...
- ჩვენი ერთგული და ძლიერი მოკავშირის უგამოჩინებულესი, უღირსეულესი შვილი უფალი აპე...
- ესე ვერაგული მკვლელობა თხრამოს სცხებს მთელს ჩვენს კუნძულს, მთელს ჩვენს გვარტომს, მთელს იათნანას!
- შელახულია ჩვენი სტუმართმოყვარეობის ოდინდელი, მამა-პაპური, ღმერთების მიერ ნაკურთხი წეს-ჩვეულება!
- ესე გაუგონარი, არნახული, არსმენილი სისასტიკე დიაცისგან...
- ძე, ვითარცა თარხონის ქურუმი და მსაჯული, მოვითხოვ...
- და ვითარცა იათნანელი, მთელი იათნანის სახელით...
- უნდა დაისაჯოს ისე... რომ...
- უნდა... უნდა... უნდა...

სტექდა და ჰქუხდა უფალი თუნთია. ზანზარებდა სამსჯავროს კედლები. „ნუთუ აღარა აქვს დასასრული ამ ტაკი-მასწრობას?“

შეურხეულად იჯდა წელგამართული ქალი და მოგონილი სიმშვიდით გასცქეროდა ზღვის კამკამა სილურჯესა და შორს მოფარფატი ნავს, თან-დათანობით რომ უჩინარდებოდა თვალსაწიერზე.

ღროგამოშვებით მის მჭიდროდ მოკუმულ ტუჩებს წყნარი ღიმილი ეპარებოდა, შეფარული ნიშნისგებით რომ იყო დაფერილი.

ანახდეულად სიტყვათა ღვარტაფში ერთმა სახელმა გამოიყვანა ქალი იმ ზიზღიანი, გულგრილი გარინდებიდან, მთელი მისი არსება რომ მოეცვა. უნებურად სმენად იქცა, თუძცა გარეგნულად არაფერი დაიმჩნია. სახეზე ერთი კუნთიც არ შეტოკებია.

„ბოჩი?“

– ახლა მოვუსმინოთ ჩვენს წარჩინებულ პიროვნებას, დიდად პატივცემულ უფალ ბოჩის!

„ნუთუ ეს შენა ხარ, ბოჩია? რას დამსგავსებინარ, ბიჭო? ვაი, შენ ჩემო დღეო! ასე რამ შეგცვალა, შე უხანოვ, ახავაი! რაფერ მოტეხილხარ ჯერაც ახალგაზრდა კაცი!... თუმცა... დიდინოლას საპატიო მაცხოვრებელი და სასახლის წარჩინებულთა ახლობელი ხომ გახდი! ძვირფას უცხოურ მოსასხამსა და ტანსაცმელშიც ხომ გამოწყობილხარ! თითებზეც ავე, რამდენი ბეჭედი აგიორჩხოლავენია!

მაშ, შენ უნდა მოუთხრო ახლა ამ უცხო (როგორც მაყურებელთა, ისე ვითომ ქურუმ-მსაჯულთა საკრებულოს შორის უმეტესობა არაიათნანელია, ამას თუ „მჩნევ“ „ბოჩი ძვირფასო?“), მაშ, შენ უნდა ეზრახო-მეთქი ამ უცხო, ცნობისმოყვარე, უსაქმურ და ბნელ ბრბოს – წინასწარ მოსყიდულსა და დაქირავებულს – და მის შესაფერ ბერიკა ქურუმ-მსაჯულებს შენი ცოლის – თუნდაც ყოფილის, მაგრამ ოდესღაც საყვარელი ქალის, შენი შვილების დედის – თავს გადახდენილი სასტიკი ამბავი, შენგან მიტოვებულ, მაგრამ მაინც შენს საკუთარ კარმიდამოში, შენს საკუთარ ოხორეში¹ რომ დატრიალდა, ამბავი, შენვე რომ ჰკვებე და ასაზრდოე!

თუმცა... ეგების მართლ შენ არა?... ასეა თუ ისეა, მაინც ფრიად საყურადღებო იქნება ამ ყურებდაცქვეტილი „რჩეული“ საზოგადოებისთვის შენი მონაყოლი...

აბა, ჰე! დაიწყე ჩემო ძვირფასო. მეც გულისყურით მოვისმენ – შენ რომ იცოდლე!.. მართალია, იათნანელ მამაკაცთა ფასი კარგა ხანია ვუწყით იათნანელმა დედკაცებმა, მარა მაინც! ვნახოთ... ეგება... ვინ იცის!..

– უფალო ბადრა! ღირსეულო ქურუმ-მსაჯულნო!.. სიმართლე რომ ვთქვა, მე, ცოტა არ იყოს, მიჭირს აქ გამოსვლა სიტყვით... მაგრამ ვინაიდან საჭიროება და გარემოება ითხოვს, ვინაიდან ფიცი მაქვს დადებული ღმერთის საკურთხეველის წინაშე („რომელი ღმერთის, ბოჩი ძვირფასო? ფინიკიური თუ იათნანური ღმერთების წინაშე?“) იძულებული ვარ ვილაპარაკო ის, რაც ვუწყე და რასაც მე თავად შევესწარი...

– ბრძანე, გეთაყვა, ბრძანე, ჩვენ გისმენთ ყურადღებით! – შეაგება მთავარმსაჯულმა ღირსმა ბადრამ, ამასთანვე მთავარი ქურუმიც რომ განლდათ დიდინოლასი და მეფე-დედოფლის შემდეგ პირველ დიდებულად რომ ითვლებოდა მთელს იათნანაზე.

ბოჩიმ ხმა ჩაიწმინდა, წამით იყუჩა, მერმე თავი აიღო, თვალები სადღაც შორს, სივრცეს მიუშტერა და ტკეპნა-ტკეპნით განაგრძო შეწყვეტილი სიტყვა:

– დაბა ნამარკელისგან მოშორებით, ამ რამდენიმე წლის წინ გავაწყვე ახალი კარ-მიდამო, გავმართე ახალი დოზორე². ზაფხულობით იქ ჩამომყავდა ჩემი თი³ დასასვენებლად, ძველ სახლში კი დარჩა ჩემი პირველი ცოლი... ორ ქალიშვილთან ერთად („სახელის წარმოთქმასაც გაურბინარ, არა, ბოჩი ძვირფასო?“) უფროსი ვაჟები კი... ფინიკის დიდნოლაში, ტიროსში ცხოვრობენ... („აჰა! ვაჟები ახსენე, შემოგველე? შენს მიერ გადაკარგულნი უცხოეთში?

1 სახლი

2 სასახლე

3 ოჯახი, სახლეული

ვაგლახ მე, ვაგლახ მე!“). წლებულს, ზაფხულსაც ჩავედი ჩემს მამულში ცოლშვილითურთ. თან გვანლდა ჩემი მეუღლის ძმა, აწ გარდაცვლილი აპე... მას ბევრი აქ დამსწრეთაგანი იცნობდა ალბათ.

– ვინ არ იცნობდა ესოდენ სახელოვან და დიდებულ კაცს – იათნანელთა დიდ მეგობარსა და მოყვარეს – ასე მუხანათურად და უწყალოდ მოკლულს ამ დედაკაცის მიერ! – წარმოთქვა მთავარმსაჯულმა შეუკავებელი რისხვითა და გულისწყრომით და თითი მიაშვირა განცალკევებით ძვლარ დიაცს. დარბაზში მყოფნი შეჩოჩქოლდნენ. აქა-იქ მუქარა, გინება და წყევლა-კრულვა გაისმა. მთავარმსაჯულმა უფალმა ბადრამ აცალა საკრებულოს ბოლძის გადმონთხევა და მხოლოდ ამის შემდეგ მოუწოდა მას სიჩუმისკენ. როცა ხმაური მიწყნარდა, ბოჩის სთხოვა, განეგრძო სიტყვა. მაგრამ ბოჩი კარგა ხანს ხმას არ იღებდა სახეგაქვავებული. („ჰმ! შენ შინაგანად უკვე აიზღარბე, ბოჩია ძვირფასო... თუმცა არ იმჩნევ! მაგრამ ჩემზე უკეთ, აბა, ვინ გიცნობს, შემოგვევლე!“).

– დიახ... იმას ვამბობდი... იმ სამწუხარო დღეს, უბედურება რომ მოხდა, მე შინ არ ვახლდით... საქმეებმა შემაყოვნეს ნავსადგურში („უფრო უპრიანია სთქვა, ნავმისადგომის მეძავეებმა დამავიანეს-თქო, ჩემო ბოჩია!“), საღამოჟამს, როცა დონორეში დავბრუნდი... იქ უამრავი კათა¹ ირეოდა. ხოლო... ჩემი მეუღლე შუშუ მწარედ დასტიროდა გულგანგმირულ თავის ძმას... – ბოჩი დაღუძდა.

– უფალო ბოჩი, ალბათ უწყი, რომ ციცი გეგემსზე – შენი ნაცოლარი – არაფერს ამბობს იმაზე, თუ რამ ჩააგონა მას ეს მკვლელობა, რა მიზეზით ჩაიდინა ესოდენ საზარელი საქციელი. პირში წყალი ჩაუგუბებია და ღუმს ჯიუტად: მხოლოდ ესლა განაცხადა, ღირსი იყო და მოგკალიო. მორჩა და გათავდა. სულ ესაა და ეს! ამადაც სამსჯავროსთვის ფრიად საგულისხმო და მნიშვნელოვანი იქნება, უფალო ბოჩი, შენი მოსაზრებანი ამ მკვლელობის თაობაზედ.

„ვამა და დიდება შენდა, ღირსო ბადრაჟ!.. ნამდვილად ტომბა² ჭკუის კაცი ბრძანდები მე და ჩემმა ღმერთმა!

ოლონდ... შენ, შენ რისთვისლა ჩავიღუნია თავი, ბოჩია გენაცვალე?.. რაო?.. აქედან შორს, ერთობ შორს ხომ არ გაგიტყუეს ფიქრებმა მეყსეულად?.. ეჰე... იქითკენ... ვაგლილი წლებისკენ?.. ან ეგება...“

ბოჩი კვლავ ჩუმად იყო. ციცი ოღნავ მოჭუტული თვალებით უყურებდა ქმარყოფილს.

მართლაც, ვინ იცის, ახლა, წლების გადასახედიდან, ასეთ უჩვეულო, ზარდამცემი ვითარების ფონზე, რამდენგვარი მოგონებანი არ წამოიშალნენ ანაზ-დეულად სულის უშორესი და ფარული მღვიმეებიდან, რა და რა სახის სურათები იხატებოდა ახლა წამიერად ორივეს თვალწინ. და, ვინ იცის, გონების თვალმა, რომელი შემთხვევა თუ შთაბეჭდილება, სიტყვა თუ მიზრამოხრა, გამოხედვა თუ უცაბელი შეხება, აზრი თუ ნაჩუმარი ფიქრის ნაწყვეტი, თითო-ოროლა ნაფლეთი თუ მთელი წყება მოვლენების – ამოატვიტივა ხსოვნის ფსკერიდან, დროით და მანძილით რომ იყვნენ ერთმანეთისგან დაშორიშორებულნი, დაკუწულ-დაჩეხილნი, მაგრამ ერთი მთლიანის განუყოფელ

1 ხალხი

2 ღრმა

ნაწილებს რომ შეადგენდნენ მაინც. რას უფრო მიაპყრო მზერა ამ უხილავმა თვალმა, რა შეარჩია?

თუმცა გონების თვალწინ დატრიალებული ამ აბურდულ-დაბურდული გორგალისთვის მეტისმეტად ძნელი იყო ნასკვის პოვნა, მით უფრო შეუძლებელი ჩანდა დალაგება და თანმიმდევრულად წარმოსახვა ყოველივე იმისა, რაც უკვე მოხდა, რამაც მედინი დროის წყალობით ჩაიარა და ახლა სიზმარეულ მოგონებადღა თუ შემორჩენოდა მეხსიერებას და, სხვათაშორის, რის დავიწყებასაც ზოგჯერ ასე გულმოდგინედ ცდილობდა ორივე – ხან ნებსით, ხანაც უნებლიეთ, მაგრამ, გინდა არ გინდა, განვლილი წლები და თავს გადახდენილი ამბები საშუალო ტვიფართაა აღბეჭდილი ხოლმე გონების უჩინარ დაფაზე და ჟამს ელოდება, რათა მიყუჩებულ-მიმალულმა თავი აიწყვიტოს, ერთბაშად მოსკდეს ნიაღვარივით და ერთიანად წალეკოს ცნობიერება.

შ ე ს ვ ე ღ რ ა

თავქვეშ ხელებამოწყობილი, გაუნძრევლად გამოტილიყო წნორის ჩრდილში და თითქოსდა თვლემდა. მაგრამ ფენის უმცირეს ჩქამზე მსწრაფლ წამოსწია თავი. ჯერ ცალ იდაყვზე დაყრდნობილი, დაბლიდან შესცქეროდა უხმოდ, უსიტყვოდ. მერმე როგორღაც ზანტად წამოიმართა და... მსხვილი, მიჯრით მიწყობილი კბილები გამოაჩინა.

იღვა ასე სახეგადაბადრული და... ხმას არ იღებდა. წელს ზემოთ შიშველს, ზოლებიანი, მოკლე სელის ძიქვა¹ და რბილი წაღები ეცვა.

გოგომ ელვისუსწრაფესი მზერა ესროლა და შემდეგ ხაზგასმული დაუდევარი იერით აუჩქარებლად, დინჯად გასწია წნორის ტოტებზე მიბმული ორჩხოშელისკენ. ის იყო თოკებს შეავლო ხელი და უცებ მზრის თავზე ცხელი სუნთქვა შეეფრქვა: - მე მოგეხმარები, ციცი!

მყის შემოტრიალდა. და ლამის იყო, ზედ შეასკდა, ისე ახლოს იღვა ბიჭი: იძულებული შეიქნა, თავად დაეხია უკან.

ბიჭს შეკავებული ღიმილისგან ფართო, თაფლისფერი თვალები უციმციმებდა. გოგომ შუბლი შეიკრა. აიმრიზა.

– საიდან იცი ჩემი სახელი? – ჰკითხა ანაზღად, საკმაოდ უემეხი კილოთი და მზერა გაუმართა.

ბიჭი წამით დაიბნა. მოგრძო, ოდნავ ტლანქნაკეთებიან სახეზე სიწითლე წაეკიდა ერთბაშად. თითქოს აღარ იცოდა, სად წაელო ხელები, სად დაემალა. და ეს ზორბა, კუნთოვან-ძალოვანი ჭაბუკი უცებ პატარა ბავშვივით უმწეო და უსუსური მოეჩვენა გოგოს.

ეოცა და რაღაც ესიამოვნა კიდევ ციციის ქვეშეცნეულად. ვერ კი გაიაზრა ოღონდ, მაინც რა მოეწონა! წამისწამში თვალში მოხვდა ბიჭის ხელების მტკევანთა თითქოს საგანგებოდ თლილი გრძელი თითები და ლარივით სწორი ფეხები.

¹ შარვალი

– საიდან ვიცი?.. დიდი ნოლადან! – მცირე ხნის შეყოვნების შემდეგ მიუგო ბიჭმა და საჩქაროდ დაატანა: – განა... შენ კი არ გახსოვარ? – და გამომცდელი, დაკვირვებული მზერით შეხედა სახეში. გოგომ ჯერ თვალი აარიდა, მერმე ზურგი შეაქცია და კვლავ ნავისკენ დაიხარა.

ახსოვდა, როგორ არა! პირველი იყო ჭიდაობასა და მშვილდოსნობაში. შეუძლებელი იყო არ ეცნო ბოჩი გაბელანი, მაგრამ ახლა რატომღაც გაგულისებულს, არ უნდოდა ამის გამჟღავნება. არადა, სიცრუის თქმასაც მოერიდა.

ბიჭი უხერხული ღიმილით შეიმშუშნა. ეტყობა, არ მოელოდა გოგოსგან ასეთ საქციელს.

– მე შენ ალიონიდან გელოდები აქ! – აღმოხდა უცებ და ისევ გვერდით დაუდგა ციცი. მან ხელი უშვა თოკებს, მობრუნდა:

– მე... მელოდებოდი?

– ხო, შენ!

– კი მარა... რათაო, რისი გულისთვისო? – კვლავინდებურად განგებისად შეიოცა გოგომ და წარბები აწკიპა.

– ნახვა მინდოდა შენი და იმის გულისთვისო! – მოსჭრა უცებ ბიჭმა, მერმე უბოდიშოდ გასწია გოგო განზე, ერთმანეთში ჩახლართული თოკები სწრაფად, მარჯვედ გახსნა და ასევე მარჯვედ დაამაგრა ხოფები ნავეზე, მერმე ისევ წინ დაუდგა სახტადღარჩენილ, ენაჩავარდნილ ციცის და თვალეში ჩახედა ხანგრძლივი მზერით.

„ჰმ! ერთი ამას დამიხედეთ!“ – გაივლო გოგომ გულში გაოცებით. პირწმინდად გამქრალიყო ბიჭის ამასწინანდელი დაბნეულობა და ვითომც აქ არაფერი, ღიმილი, თამამად, კანდიერადაც კი მისჩერებოდა გოგოს.

– კი მარა... რა იცოდი, რომ აქ მოვიდოდი? – ენა დაება ციცის, თუმცა ძალიან ცდილობდა, როგორმე შეენრჩუნებინა სახეზე გულგრილი იერი.

– ვიცოდი!

ბიჭი უცებ ნავის კიდეზე ჩამოჯდა:

– სიმართლე თუ გინდა, გუშინაც გელოდებოდი აქ და გუშინწინაც. აი, ამ დილით კი... ბედმა გამიღიმა!

– რას მეუბნები!

– მზის მადლმა!

ბიჭი თითქოს ვერ ამჩნევდა გოგოს ავდებულ კილოს, მის აბზუებულ ტუჩებს. ციცი თუმცა გაყინული იდგა მომღიძარე ბიჭის წინაშე, მაგრამ იქ, შიგნით, გულის სიღრმეში უცნაური წრიალი შესდგომოდა. თავისდაუნებლიეთ, ერთი კვირის წინანდელი ამბები დაუტრიალდა თვალიწინ.

... შვიდი დღის წინ, ობიშხა² დღეს გამართულ შეჯიბრებებში ნამარკველი ბოჩის სახელი ყველას პირზე ეკერა დიდნოლაში. მაგრამ ციცის თითქმის არანაირი ყურადღება არ გამოუჩენია მაშინ მის მიმართ, თუნდაც იმიტომ, რომ გარეგნულად მასზე ბევრად უკეთესი ბიჭები ეხვივნენ გარს. გარდა ამისა, ბოჩი გაბელანი ერთობ სიტყვაძვირი, მოუხეშავი და გულჩათხრობილი ჩანდა, ციცის კიდეც ხალისიანი, მკვირცხლი, ენამოსწრებული ყმაწვილები

1 დიდი ქალაქი, დედაქალაქი

2 ობის დღე – პარასკევი, შვიდეულის მეშვიდე, უკანასკნელი უქმე და დასვენების დღე კოლხურ კალენდარში

მოსწონდა ხოლმე. ესეც არ იყოს, საკუთარი წარმატებებით ისე იყო თავბრუდახვეული და აღზნებული, სხვებისთვის, თუნდაც გამარჯვებულთათვის, ნაკლებად ეცალა.

ახლა კი, ბოჩის პირდაპირობამ და გულახდილობამ, რალაცნაირად ამოაგლო თითქოს კალაპოტიდან, თავვზა აუბნია, თუმცა კი, რაც შეეძლო, ცდილობდა, არაფერი დასტყობოდა. ის კი არა, ერთობ უზრუნველი, უდარდელი იერი აისახა და თავდაცვ ნავზე ჩამოვჯდა, ბიჭისგან მოშორებით.

– რითი ჩამოხვედი ასე დილაუთენია? – ჰკითხა სასხვათაშორისო ხმით და დახრილი ქუთუთოებიდან აღმაცურად გახედა ბიჭს, მხერას რომ არ აცილებდა გოგოს. იგი შეტოკდა. გოგოს ხმის ორჭოფულმა კილომ გამოიყვანა წუთიერი გარინდებიდან.

– გამოვცურე ზღვა.

– რაო? – გოგო უნებურად მთელი ტანით შებრუნდა მისკენ: – რა თქვი?... გამოვცურეო? – „ნამარკელიდან ნიშონამდე?... ერთი კონცხიდან... მეორემდე?“

– ხო. გამოვცურე. რად გიკვირს?

ბოჩი ისეთი ალაღმართალი, წრფელი ღიმილითა და თვალებით უყურებდა, რომ გოგომ საპასუხოდ ვერაფერი მოიფიქრა და გაჩუმება არჩია. მაგრამ მოუთმენლობით შეპყრობილს, დუმილი გაუძნელდა.

– კი მარა... რა გრჯიდა ასე, ჯიმაგე?¹

– ვინ ვითხრა, რომ გავისარჯე?... მე მსიამოვნებს ცურვა და მერე... წელანაც ხომ ვითხარი, ნახვა მინდოდა შენი!

– აი, მნახე. რაი მერე? – წელში გასწორდა გოგო და გვერდზე ოდნავ თავგადაწეულმა, გამომწვევად შეანათა თვალები.

ბიჭი ლაჯებში ხელებმომწვედელი პირუჩუმრად შესცქეროდა. და ამ მხერამ გოგოს მოულოდნელად გული შეუქანა, მერმე თითქოს ცხელი ტალღა გადაეგლო... თვალები დახარა.

– ლამაზი ცირა ხარ შენ, ციცი გეგეშე, უსაშველოდ ლამაზი და... მომწონხარ ძალიან! – ხმადაბლა, მღელვარებაშეკიდებული ხმით ამოთქვა ბიჭმა უეცრად და გადმოიხარა, შეფაკლულ ლოყაზე მკვეთრი მოძრაობისგან ჩამოცურებული კულული ფრთხილად, სათუთად გადაუწია უკან. იმავე წამს მის შშვენეიერ, ნიჟარისებრ საყურეს მიელაციცა თითებით. ისე ახლოს იყო ბიჭის უცებ გადაფითრებული სახე, ისეთ სითბოს და ალერსს აფრქვევდა ნალვერდალივით ანთებული მისი თვალები, რომ ციცის წამით სუნთქვა შეეკრა. იჯდა მონუსხულივით ხმაგაკმენდილი და განძრევა ვერ მოეხერხებინა. გული კი, გული ისე გამალებით უცემდა, ლამის საგულედან ამომხტარიყო.

ფეხზე წამოიჭრა, რომ მღელვარება დაეფარა.

– ნუთუ მართლა? – გვიან შეპასუხა ნაძალადევი სიცილით და ბიჭის მიერ ყურს უკან გადაწეული ბუწუწი თმისა, მისი გამოჯავრებით, ისევ ჩამოიშალა ლოყაზედ. ბიჭი კვლავ უყურებდა დაჟინებით, თვალმოუწყვეტლივ და ციცის ნელ-ნელა შეაცივდა ტუჩებზე დამცინავი ღიმილი. უხერხულობის დასაფარავად, ვითომცდა არაფერიო, ისევ ჩამოვჯდა ნავის კიდეზე და ფეხები პატარა ბავშვივით ააქანავა.

1 მობილო

ანაზღად ბიჭმა ოდნავ აბზეკილ ცხვირზე თითი დააჭირა და ენის მო-
ჩლეკით უთხრა:

– ხო. მართლა მასეა, ცირასქუა! და რას იზამ! – მერე თავი უკან გად-
აიგდო და ხმამალლა, ლალად, გულიანად გაიცინა. გოგომ კვლავ რომელიღაც
ნადირს მიაშვავსა იგი, ოლონდ რომელს? ველარ გაიაზრა უცებ.

„შეხე, რა თავხედი ვინმეა!.. მაცალე... მე შენ გიჩვენებ სეირს!“

– შენ ოშორელი ხარ არა, წარმოშობით? – მოულოდნელად ჰკითხა.

– საიდან იცი? – გაიკვირვა ბიჭმა და უფრო ახლოს მიიწია მისკენ,
სახეზე ჩააშტერდა. ციცი გვერდზე გაჩოჩდა.

აჰა! კარგია! იპოვა საბაბი ბიჭის გასაბიბრებლად და გასაქილიკებლად.
წელანდელი თავისი დაბნეულობის გამოც შურს იძიებდა ამით.

– საიდან უნდა ვიცოდე? კილოზე გეტყობათ და მერე... რ-ს ისე აგდებთ
ზოგ სიტყვაში, თითქოს გეზარებათო მისი სრულიად გამოთქმა.

– მე იათნანაზე გავიზარდე. ოშორა ბუნდად მახსოვს.

– და მაინც იმათებურად უბნობ... – მცირე ხნის შემდეგ ნაზე ორივე
ხელთ ჩაჭიდებულმა, მიამიტური ხმითა და უცოდველი სანით დაუმატა: –
გამოგაძევებს, არა, დორიელებმა ოშორადან?

– რატომ? ჩვენი წამოვედით! – წყენის ჩრდილმა გადაუარა ბიჭს
სახეზე. მოიღრუბლა. გოგომ უნდობლად ჩაიფხუკუნა.

– რა გაცინებს? – შეუტია ერთბაშად დაბლვერილმა ბიჭმა და თვალი
თვალში გაუყარა. გოგო მეკრთა. არ მოელოდა ბიჭისგან ასეთ გულისმოს-
ვლას. წამით დაიბნა. აირია.

– აღარ გედგომებოდათ და წამოხვედით იქიდან, ხომ მართალია? –
შეარბილა კილო და წამწამები დააფანულა მზერადახრილმა. რატომღაც
აღარ ინდომა საუბრის გამწვავება. თან თითქოს შეეცოლა ბიჭი და თავისი
ფარული ნიშნისგების გამოც შერცხვა, ცოტა არ იყოს.

– მართალია ეგ! – უცებ დაეთანხმა ბიჭი და სახემოქუფრულმა მზერა
ძირს დაიღო. შეატყო ციციმ, მტკივნეული იყო მისთვის ამ საგანზე ლაპა-
რაკი, მტკივნეული და... უსიამო.

ფრთხილი, უჩუპარი მზერით შეათვალიერა ბიჭის დიდი, ქოჩორა თავი,
მაღალი კისერი, მზისგან გაზანგული, განიერი ბეჭები. ბიჭმა უცებ ამოხედა.
გოგო ისე შეჩქეფდა, თითქოს ქურდობაში დაიჭირესო. იგრძნო, რომ მთელი
სახე აელეწა. ყურებიც კი ნაკვერჩხალივით გაუხდა. გავწითლდიო? უარე-
სად გაუვარვარდა სახე და ყელ-კისერი. მაგრამ ბიჭი თავის საფიქრალს
მისცემოდა და გოგოს დარცხვენას თითქოს ველარ ამჩნევდა. მის დიდრონ,
ლამაზ თვალებში უჩვეულო ნალველი ჩაგუბებულყო.

– ისინი ბევრნი იყვნენ, ჩვენ – ცოტანი! – თქვა ბოლოს ყრუ, დაბეჭილი
ხმით და მუნღისთავებს დაებჯინა იდაყვებით.

– მერედა... თავიდან რისთვის შემოუშვით?

– თავიდან?.. თავიდან მოყვრებით მოსულან. მერე და მერე მომრავლე-
ბულან... – გაჩუმა. ერთხანს გახეკებული იჯდა, მერმე შეირხა და თითქოს,
ფიქრშიაო, განაგრძო: – ჩემი ბებია ამბობს – გაღმა-გამოღმა ზღვისპირეთში,
მთელს ეგეის კუნძულებზე და უფრო შორს, ხმელეთზეც ჩვენი გვარტ-
ომისანნი ცხოვრობდნენო მხოლოდ. მაგრამ ჯერ აქაველებმა გამორეკესო

ისინი თავიანთი მიწა-წყლიდან, მერე კი დორიელებმა ჩვენიანები არამცთუ ხმელეთზე, კუნძულებზეც აღარ დააყენესო... აიაიას მოდგმის სისხლი და ოდინდელი წეს-ჩვეულება კუნძულებზე იათნანელებმაღა შემოინახესო წმინდად. ასე იძახის ჩემი დადი.

„ამასვე ამბობს ჩვენი ქურუმი ნიცა!“ - გაუელვა ციცოს წამსვე.

– მართალი უთქვამს შენს ბებიას. იათნანაღა იყო დარჩენილი აქამდე შეურყენელად, მაგრამ ახლა... არც ჩვენ გვადგია კარგი დღე. ამას შენც ხედავ!

– და მაინც... იათნანა – იათნანაა! – წამოიძახა უეცრად განალისებულმა ბიჭმა, ტუჩები ყურთან მიუტანა და უჩურჩულა: – სანამდინ შენისთანები კიდევ არიან. ხომ ასეა, ციცი?

და ვიდრე რაიმეს მოისახრებდა, ბიჭმა ხელში აიტაცა გოგო და... ნავში ჩასვა. თვითონ ხელის ბიძგებით წყალ-წყალ მიყვა მარჩხ მდინარეში ზღვის შესართავამდე, შემდეგ ორჩხომელის კიდეს გადმოალაჯა და ნიჩბებს მიუჯდა უმფოთველი, მშვიდი სახით.

გონსმოსულმა ციცომ ამასობაში ნავში შენახული ჭილოფის ფარფლებიანი ქული დაიხურა და წვრილი თასმებით შეიკრა ნიკაპთან. მერმე ნამხეური, წვრილი მკლავები მუხლებზე შემოიხვია და შინაგანად გაფაციცებულმა, ქვემ-ქვემად თვალყურის დევნება დაუწყო ბიჭის ყოველ მოძრაობას.

იათნანელი გასათხოვარი ქალიშვილების დარად წელს ქვემოთ დანაოჭებულნი, არშიაშემოვლებულნი, უსახელო, გულამოჭრილი მოკლე კაბა ეცვა, მუხლებს რომ ძლივს უფარავდა. ოქრომკედით მოსირმული ქამარი შემოერთყა წელზე, პატარა ფეხებს კი ლამაზი, მწვანე ფერის ჩაფულა² უმშვენებდა. ჭილოფის ფარფლებიანი ქულიდან მხრებზე ტალღებად გადმოღვროდა ოქროსფერი სქელი, ხვეული თმა.

ჩვიდმეტი წლის იყო მხოლოდ და ყველაფერი უხაროდა და ახლისებდა ამ ქვეყანაზე: ეს იისფრად მოღალანე უსაზღვროდ მაღალი და კრიალა ცა, მუქლურჯად ალივლივებული ზღვის ტალღები, მოციგლივე ნიავი, თმებს რომ უწეწავდა ალერსიანად, გამჭვირვალე ნისლში ჩაძირული აიალონის მთა-კუნძულის შუაგულში ზვიადად რომ წამომართულიყო და ყოველი მხრიდან რომ მოსჩანდა მისი ბივრილისფერი მწვერვალები, თვალს ახარებდა ზღვის ვიწრო სანაპიროდან ერთიმეორეზე საფეხურებად შემოდგმული ზურ-მუხტოვანი ბორცვები. ტყიანი სერების, ხანაც კლდოვანი ბეჭობის თავზე აღმართული თეთრი მარმარილოსვეტებიანი სამლოცველოები.

კოპწია ორ და სამსართულიანი ქვის და ალიზის სახლები, ზეთისხილის ბაღები, ქედების ფერდობებზე შეფენილი ზვრები, ხეხილნარი, ჭალები, ჩანჩქერიანი ხევხუევები. ტყით დაფარული მთების გრენები. ლურჯი და მწვანე ფერების ნიაღვარი. მზით გაბრღვილებული სანახები. ეს – იათნანა იყო – ბუნებისა და კაცთა ხელით მორთულ-მოკაზმული.

უხაროდა, რომ მკვიდრი იყო ღმერთებისგან დალოცვილი ამ მიწა-წყლისა, რომ მისი ენითუთქმელი მშვენების ნაწილს წარმოადგენდა – მისი მზისა და ცის მონათაღს მცირეს.

უხაროდა, ჯან-ღონით სავსე რომ იყო და მარდი, სხარტი სხეული რომ

1 დიდლა, ბებია

2 ჩუსტი

ჰქონდა, ტოლს რომ არ უღებდა არავის არც ცხენის ჯვრითში და არც ნავის ტარებაში. უხაროდა, დიდი დღე ს ა ს წ ა უ ლ ე ბ ი ს დროს დედაქალაქში, ჭუბურთაში რომ დაჰყავდათ მშობლებს, უფროს და-ძმებს და სახლიაკაცებს, რათა პატარაობიდანვე შეჩვეოდა, შეთვისებოდა და შემდეგ, თავდაც მონაწილეობა მიეღო ღვთაებათა სადიდებელ ზეიმებსა და მსხვერპლშეწირვებში, კაბდურის¹ საგალობლებსა და საუფლო ცეკვა-თამაშობებში. თუმცა უფროსებისგან ესმოდა, ძველებური მადლი და ელფერი დაჰკარგაო მანვამურთა² ლოცვა-ვედრებამაც, მთელს იათნანაზე შეირყვნაო მამაპაპური წეს-ჩვეულება სხვადასხვა მიზეზთა გამო, მეტადრე კი – უცხოთესლთა ზეგავლენით, ასე რომ მომრავლებულანო მის დაბა-ქალაქებში და მანც... ყველაფრის მიუხედავად, მშვენიერი, ლამაზი და კეთილი ეჩვენებოდა ეს ქიანა³ და თავისი რინა⁴ ამ ცისქვეშეთში.

ამგვარ მის სულიერ მღელვარებას ზედ დართვოდა ახლა ამ თითქმის უცნობ ბიჭთან განმარტოებით ყოფნის გამო გამოწვეული უჩვეულო განცდა.

ვერა და ველარ მორეოდა დაბნეულობის, შემოფოთების თუ... რალაცნაირი შებოჭილობის უცნაურ, გაუგებარ გრძნობას, მისდაუნებურად რომ დაუფლებოდა მთელ მის არსებას. სხვა დროს არასდროს, არავისთან განეცადა მსგავსი ფორიაქი სულისა და არც არასდროს დასჭირვებია ამოდენა ძალისხმევა მის დასაფარავად.

ბიჭი კი თითქოს თავისთვის იყო, ძლიერად აწვებოდა ზოფებს და ორჩხომელიც სწრაფად და მსუბუქად მისრიალებდა ოდნავ მოტორტმანე ზღვის ზედაპირზე. იგი ვითომ ზედაც არ უყურებდა გოგოს, ისე იყო ჩაფლული თავის ფიქრებში, მაგრამ ქალის უტყუარი ალლოთი გრძნობდა ციცი, რომ ბიჭს გამოძმებით მისკენ ეჭირა თვალი. ზოგჯერ იჭერდა კიდეც მის ფარულ, ქვეშ-ქვეშა მზერას და ძლივს შესამჩნევ, წყნარ ღიმილს. ეს ჩუმი ღიმილი უფრო და უფრო უფორიაქებდა სულს, საგონებელში აგდებდა და, ცოტა არ იყოს, აღიზიანებდა კიდეც.

„რად მივეცი ნება, ჩამჯდარიყო ჩემს ნავში?.. თუმცა... ვინ მკითხა ნებართვა?“

ასევე დაუკითხავად მიეშველა ბიჭი ღუზის წყალში ჩაშვებაში. ანკესის გაწყობაც რომ დააპირა, ციციმ არასდიდებით არ დაანება და ბიჭიც იძულებული გახდა, მეთვალყურის როლს დასჯერებოდა.

– გიყვარს ანკესით თევზაობა? – ჰკითხა ცოტა ხმის შემდეგ. ციციმ ხმის კილოზე შეატყო, ბიჭი რომ იღიმებოდა.

„ნეტაი, რას იკრიჭება სულ, ეგ ოჯახქორიო“, გაიფიქრა გუნებაში წყრომით და ვითომ არაფერი გაუგონიაო, მომეტებული გულისწადინით და საქმიანი იერით ჩააშტერდა წყალს.

– გიყვარს, არა? – არ ეშვებოდა იგი ყურმოყრუებულ გოგოს.

– მიყვარს, კი.

1 ქურუმთა საგალობელი კილო.

2 ქურუმები.

3 ქვეყნიერება, ქვეყანა.

4 არსობა, არსი, არსებობა.

– ოსაროთი¹ თუ გიყვარს ოჩხში² თევზაობა?
 – ოსაროთიც მიყვარს.
 – ძალიან?
 – ძალიან!
 – კიდეც... რა გიყვარს ასე... ძალიან?
 – კიდეც მიყვარს... თავის-უფლება! – დაუმარცვლა გოგომ ისე, რომ თვალი არ მოუშორებია ანკესისათვის – მიყვარს, ჩემთვის რომ ვარ, მარტოკა, და ხელს არავენ მიშლის საქმიანობაში.
 – მეც მიყვარს მასეთი თავისუფლება! – არ ცხრებოდა ბიჭი, თითქოს არაფრის ბაიბურშიც არ იყო.
 მერე ერთ ხანს იყურა და ციციმ იფიქრა, მგონი მეშველო, მაგრამ ლაპარაკის საღერღელაშლილ ბიჭს თურმე რა გააჩერებდა!
 – ბოდიშს ვინდი, ციცი, რომ გაწუხებ, მარა... ძალიან მინდა გავიგო, – ბიჭი თავისებური ტკეპნა-ტკეპნით წარმოთქვამდა სიტყვებს, თან ტურნებს ძლივს უყრიდა თავს: – წელან რომ თქვი შენ, იმნაირი თავის-უფალი ქალისა და თავის-უფალი კაცის სიყვარულზე რა აზრის ხარ, მაგალითად?
 საფრთხე მყის იგრძნო გოგომ, გადაარაჯდა, თუმც სახეზე არაფერი დაიმჩნია.
 – სიშლეგეა ეს! – მოსჭრა ცივად და შუბლი უფრო შეიკრა.
 – მაპატიე ციცი... ვერ გავიგე?..
 – ღია-ღმერთო? რა არის გაუგებარი? სიყვარული ნეულებათა ანუ... ერთგვარი სიშლეგეა-მეთქი და, ამიტომაც საძრანისი და სათაკილოა. გაიგე ახლა?
 – ვერა. – გაიჭყანა ბიჭი და თავი გადააქნია, მერე კეფა მოიქექა და შემპარავი ხმით განავრძო:
 – ისე ჭკვიანურად უბნობ, ციცი, რომ, სწორედ გითხრა, ვითარცა ერთ უბირ ახალგაზრდას, მიჭირს გაგება, მარა... მაინც გავბედავ და შეგეკითხები კიდეც: პირადად შენ თუ ყოფილხარ ასეთ... საძრანის მდგომარეობაში, ანუ, ესე იგი... საკუთარი გამოცდილებიდან მეზრახები ასე, თუ?.. – ბიჭს ისეთი მოკატუნებული იერი ჰქონდა სახეზე, ისეთი უცლოველი კრავის თვალებით და მორიდებული ღიმილით შეჰყურებდა გოგოს ნიჩაბზე მკლავებდაყრდნობილი, რომ ციციმ ძლივს შეიკავა უცებ მოვარდნილი სიცილი. მაგრამ უმაღვე მიიღო მკაცრი გამოძეტველება და მოემზადა, რათა საკადრისი პასუხი გაეცა თავხედი, ონავარი ბიჭისთვის, მიამიტობას ასე ოინბაზურად რომ თამაშობდა, ოლონდ ეს კია – თავის თავს ატყობდა, თანდათან უფრო და უფრო უჭირდა ეს კატა-თავგობანა.
 – არაა სავალდებულო, ყოველივე საკუთრივ შენ გამოსცადო. ზოგჯერ სხვათა გამოცდილებაც და მაგალითებიც საკმარისია ჭკვიანი კაცისთვის, – კვლავ დამრიგებლური კილოთი წარმოთქვა გოგომ და სიტყვა „ჭკვიანს“ ხაზი გაუსვა ბიჭის გამოსაჯავრებლად.
 ბოჩიმ უხმოდ ჩაიცინა, მერმე ერთი ღრმად ამოიოხრა და ისევ ისე მოსაწყლებული იერით ეზრახა გოგოს:
 – ხოლო... ასეა ალბათ!.. მარა... შენ რომ ასეთი გონიერი ცირა ბრძანდები,

1 თევზის საჭერი.

2 თევზთ საბუნავო ადგილი.

ეგება ისიც აუხსნა და გააგებინო ჩემისთანა შტერსა და მიუხვედრელს, რა-ნაირად შეიძლება თავიდან აიცილოს კაცმა ეს საჯაყი ავადმყოფობა? ანდა... რაფრად შეიძლება უწამლო უკვე დასნეულებულს და გაუბედურებულს-თქვა?

უყურე შენ! ეს ბიჭი თავდაპირველად მცონარა, უნდელი და უტყვი მოეჩვენა, სინამდვილეში კი... ხედავ, რა ენაგალესილი და ლაზღანდარა ვინმე ყოფილა? და მერმე მართლაც, არის რაღაც მასში... ნადირის...

„ფრთხილად, ციცი გეგეშხე!“

– რატომ გაჩუმიდი, ციცი! – ბიჭს ნიჩბებისთვის ხელი შეეშვა და მოწკურული თვალებით უმხერდა გოგოს: – ის შენი სენია თუ სიშლეგე, გინდა თუ არა, მაინც ყველამ რომ უნდა მოიხადოს ყვავილ-ბატონებზე, ამაზე რას იტყვი, ა?

– რატომ ყველამ?.. ვინ მოგახსენა, რომ ყველასათვის სავალდებულოა? – აბრუ არ გაიტენა ციციმ, თუმცა გრძნობდა, წინანდებური რიზი და თვით-დაჯერება აკლდა ხმაში: ბოჩი კი ერთხანს თითქოს რაღაც საგონებელს მის-ცემდა, დუმდა. მერმე თავი ასწია და დაოკებული მღელვარებით უთხრა:

– მომისმინე, ციცი: იათნანელი ქალიშვილები რომ გულადნი და უშიშარნი არიან, ეს ქვეყანამ იცის, მარა იათნანელი ცირები კი ცოლებიც არიან აგრეთვე. შენ... არ გსურს ვინმეს ცოლობა?

– არა. არ მსურს.

– რომ გამოჩნდეს ბიჭი, ვინც ამ სურვილს გაგიჩენს?

– ეგეთი არავინ მეგულება ამ არემარემში!

– რომ გამოჩნდეს-მეთქი, მაშინ?

– უკეთუ გამოჩნდება, მერე... ვნახოთ. ახლა, თუ ღმერთი გწამს, ხელს ნუ მიშლი. ამდენ ქაქანში ერთი თევზიც ვერ დავიჭირე.

– როგორ არა, დაჭერილი გყავს. თან რამხელაა!

– აბა სად? – უნებლიეთ ამოსწია ანკეის ციციმ.

ბოჩიმ გულიანად გადაიხარხარა. მერმე უცებვე მოსხიპა სიცილი.

– განა მართლა არ იცი, ასეთი ბიჭი რომ უკვე გამოჩნდა ამ არემარემში?

გოგომ ბიჭისკენ მოიხედა, თვალები წაჭუტა:

– ნუთუ მართლა?

ბიჭი აღარ ილიმებოდა.

– ციცი! მომისმინე! შენ ჩემი უნდა გახდე ღლესვე, გაიგე? ღლესვე. მორჩა და გათავდა!

– რაო, რაო? – წამოიწია გაგულისებულმა გოგომ. მაგრამ ბიჭის აგიზგიზებულ თვალებს რომ შეეფთა, უნებურად წამწამები აუხამხამდა, ვეღარ გაუძლო ამ მწველ მხერას და მონუსხულივით დადუმდა!

– ხო, ცირასქუა. მასუა. შენი ნავითვე გაგიტაცებ ღლესვე და ნამარკელში ჩაგიყვან. ნახვ აგერ! მერე... ირიკავონ, რამდენიც უნდათ ვილაც-ვილაცებ-მა!

– შენ... იცი... რას გეტყვი? შენ მართლა და მართლა... – გაწყვეტილი მძივივით დაბნეულ სიტყვებს ამაოდ ეძებდა განრისხებულ-აღშფოთებული ციცი და თითებს უანგარიშოდ აფათურებდა გულისპირზე.

„როგორ ბედავს?... მთლად თავს გაუვიდა, ხო იცი!.. ამას ვინ ვკონივარ

მე... ბოლოს და ბოლოს?“

– მარა, მანამდე უნდა გააკოცო უსათუოდ! – და თითქოს ნახტომისთვის მოემზადაო, ისე შეიმართა ბიჭი.

– შენ... ხომ არ შეიშალე? – ციცი უცებ ზეზე აიჭრა და შიშამდგარი თვალებით შეაკცქერდა.

– კი, შევიშალე, მას უკან შევიშალე, შენ რომ თმაგამლილი, კივილით მოაქროლებდი ცხენს მარულაში. და მაშინაც, საკურთხეველთან, კმევის დროს, თეთრსამოსიანი რომ როკავდი და სულისწამლებად გალობდი. ყვაველებისა და ტოტებისგან მოწნულ გვირგვინს რომ გადაგამდნენ თავზე კაბდულები¹ და შენი მშვენიერი თმა ოქროსავით რომ ბზინავდა მზის სხივებზე – მაშინაც ვადავციდი ჭკუას და დავიფიცე ცის ბინადარი ღმერთები – დია-უფალი ნანა და მზეღვთაება ბჟალარა², იმ თმას მხოლოდ მე უნდა მოვეფერო, სხვა არავინ-თქვა. და ეს ფიცი უნდა აღსრულდეს ახლავე, ამ წუთას!

სულ სხვა ბიჭი იდგა ახლა გოგოს წინ: ტანანსლეთილი, თვალებალაპ-ლაპებუელი – მართლაც რომ ნახტომისთვის შემართულ ავაზას ჰგავდა – ქედფიცხელსა და შეუპოვარს.

ამ ფერისცვალებით გაოგნებული გოგო, მოჯადობებულივით მისჩერებოდა ბიჭს და არ ინძრეოდა..

მან ნაბიჯი წინ წადგა. ციციმ ანგარიშიშეუცემლად დაიხია უკან და...

თვალისწამში ორთავენი წყალში აღმოჩნდნენ.

ბოჩიმ წამიერად გაბრუებულ გოგოს უშველა ნავში ამოსვლა, მერმე თავდაც ამობორტყდა ორჩხომელში.

– ნუ მეჭიდავები, ციცი, თორემ... ისევ წყალში ჩავცვივდებით. კაი, დაწყნარდი ახლა. ძა! დამშვიდდი!.. აი, შენი გერგელაც³. თმა მასე გქონდეს გაშლილი, მალე გავიშრება. თუ გინდა, კაბაც გაიხადე – ნუ გემინია, არ შეგხედავ, ზურგით დავჯდები. ხო, კაი, კაი. იყავი ეგრე. შენ რა, მხეცი ხო არ გგონივარ მართლა!

კიჩოზე ნახევრადმიწოლილმა, მკლავზე თავი ჩამოსდო ციციმ, თვალები დახუჭა და შეეცადა, დამშვიდებულიყო.

თევზის და მლაშე წყლის სუნი ცხვირში უღიტინებდა. მზემ დააცხუნა ზურგზე და ოხმივარი აუვიდა. ჩამომლილი თმა თითქმის მთელ სახეს უფარავდა, მაგრამ თვალმინაბული მაინც გრძნობდა ბოჩის დაჟინებულ მზერას.

– გძინავს, ცი?

გაიტრუნა. მხოლოდ ბეჭები შეარხია ოდნავ.

– გაბრაზებული ხარ ჩემზე, არა? ძალიან?

გოგო კრინტს არ ძრავდა. უცნაური ის იყო, რომ სულაც არ იყო გულმოსული, პირიქით, რომ წარმოიდგენდა, როგორ ჩაცვივდნენ წყალში ორივენი, გუნებაში ბერებოდა კიდევ. საოცარია, რატომ ვერ ახერხებს ამ ბიჭზე გაბრაზებას?

– ა, ციცი? ხმას არ მცემ? დამემღურე, ხო? ხომ არ გინდა კიდევ გაკოცო?

1 კაბდურის მგალობლები.

2 მზე (მოფერებით).

3 ფარფლებიანი ქუდი.

თავი აიღო შეშფოთებულია. ბოჩის შეკავებული სიცილისგან ანაპერ-წკლიანებულ თვალებს რომ შეეფეთა, ტუჩზე იკბინა, რომ თავადაც არ წასკდომოდა სიცილი. ბოჩის არ გამოპარვია გოგოს გუნება-განწყობილების შეცვლა, ნიბებს ხელი უშვა და... აროხროხდა. გოგომ სცადა, არ აყოლოდა, მაგრამ ველარ შეძლო და...

– ჰო, რა სახე გქონდა, ცი... წყლიდან რომ თავი ამოყავი? ოხოხო! – ბიჭს მუცელზე ორივე ხელი მიეჭირა და იჭაჭებოდა. გოგო რაც უფრო ცდილობდა, მით უფრო ვერ ახერხებდა ამ ჯებირებგადმომსკდარი კისკისის შეკავებას.

და უცებ, მოხარხარე ბოჩის რომ უყურებდა, თავში გაუელვა, ეს ბიჭი გაჩენილია იმისთვის, რომ დატკბეს ამ ცხოვრების ყოველი სიამით, და წინ ველარაფერი დაუდგებაო. მაგრამ ეს იყო ბუნდოვანი, თითქოს წამიერი შეგონება, მაშინვე რომ გაქრა და გაუჩინარდა.

მერმე, როცა ცოტათი დაწყნარდნენ, ბოჩიმ ხოფებს წამოავლო ისევ ხელი და ჩუმი ხმით ჰკითხა:

– შევრიგდით ხომ ციცი? ა?

კვლავ კვლავზე ჩამოსდო თავი გოგომ, გაისუსა. თითქოს რაღაცნაირად ჯადოქმნილი იყო. ვერა და ვერ აეხსნა, რა ემართებოდა! ეგება მართლა ჯადო გამიკეთა ამ ბიჭმაო, ფიქრობდა შიშნულად, აკი ომორელებზე იძახიან, მენცარნი და მზაკვარნი არიანო.

თავი წამოსწია. ეუცნაურა ნავის მიმართულება, გაცეებით მოხელა ბოჩის. გოგოს უხმო შეკითხვაზე, მან მოკლედ უპასუხა, ნამარკელში მივიღვართო.

– რა სოქვი? – წამოჯდა ერთბაშად ციცი.

– ნუ გეშინია, მართლა კი არ გიტაცებ, მა... ჩემი დადი მინდა გაგაცნო. იცი, რა ბებია მყავს? ნახავ ავერ!

– კი მარა...

– მიგიყვან და მალევე გამოგბრუნდებით. შეხედე, ა. ჯერ მზე სადა დგას? დაღამებამდე ნიშონში ვიქნებით, შენ დარდი ნუ გაქვს!

– ბოჩი, მომისმინე...

– ციცი, იცი, რას გეტყვი? ჩემს იქით შენ მაინც არ გაქვს გზა და მეც არ მაქვს შენს იქით გზა. ასე რომ, მოვრჩეთ ამაზე ლაპარაკს. შენ ეს მითხარი...

– მოიცა, მოიცა... მე არაფერს მეკითხები, არა, ბოჩი გაბელაანთ ძეო? – აყელყელავდა ისევ გოგო.

– რავა არა. ხო გკითხე წელან!

გოგო წამით თვალდაჭყეტილი მისჩერებოდა სახეგაციინებულ ბიჭს, ასე უტიფრად რომ უმართავდა მზერას. თავი გადაიქნია გოგომ:

– აი, თურმე რანაირი კაცი ხარ, ბოჩი გაბელანო, შენ!

– აბა!.. ესა თქვი! დადიც მეტყვის ხოლმე ზოგჯერ, შენ ისეთი მაკვარანცხი ვინმე ხარ, ვინც არ გიცნობსო. ისე, სიმაართლე რო ვითხრა, არ მიყვარს, ცუდუბრალოდ ფაფხური. აი, როცა ნაღდი საქმეა... ისე, მართლა, გლახა ბიჭი არ გეგონო, ცი! ამ ხელებს ხო უყურებ?.. ჰოდა, ბევრი რამ შეუძლიათ ამათ, ნეტარ ღმერთებს გეფიცები! შენ არაფერი მოგაკლდება, რაც საჭიროა. ნახავ ავერ! და... იცი მერე რაფერ მეყვარები?.. ო, შენც შეგიყვარდები. ისე შეგიყვარდები, უჩემოდ ერთი წუთითაც ვერ გაძლებ, მზისა და

წყლის მადლმა! თუ არადა, ნახავ აგერ!

– მეტისმეტად ხო არ ხარ შენს თავში დაჯერებული, ბოჩია ჩემო, ჰა?

გოგოს მრისხანედ შეკრულ შუბლს რომ შეხედა, ბოჩიმ კეფა მოიქექა კვლავ და საოცრად მოსაწყვლებული, თან გაფაციცებული თვალებით გამოხედა:

– მეტისმეტად არა, ციცი, მეტისმეტად არა, ღმერთებს გეფიცები. არ გეგონოს, მართლა ისეთი ბაქია და თავხედი ვიყო, რავარიც ვჩანვარ ალბათ შენს თვალში. ანდა... შენდა ღირსად მიმაჩნდეს ჩემი თავი, მარა... ახლა, რაკი მარტონი ვართ ნავში მე და შენ და... თან რო გამივია, მენავესთან არ ჩხუბობენო...

– ეს ჩემი ნავი გახლავთ, უფალო ბოჩი! – შეატეხა სიტყვა გაგულისებულმა გოგომ: – და ამდენად, მენავეც აქ – მე ვარ! ხო არ გავიწყდება, ცურვა მეც რომ ვიცი და ეგება ნამარკელიდან ნიშონამდე ვერ გამოვცურო შენსავით, მარა... თუ საჭიროებამ მოითხოვა, აქედან ნაპირამდე მოვანერხებ, რაფერც იქნება!

– მართალი ხარ, ციცი, შენ! დასურო, შენ ხარ ამ ნავის მინჯე! – კვერი დაუკრა წამსვე ბიჭმა, მერმე მარჯვენა ხელის ფრჩხილებს ერთობ გულმოდგინედ დააცქერდა და ხმის გაგრძელებით დასძინა: – მარა... ნავი და ნავის მფლობელიც ახლა ჩემს ხელშია და ურჩობამ, ვნახეთ უკვე, რავარი ნაყოფიც გამოიღო! – თავი ასწია, მზერა გაუმართა გოგოს. ასი ჭინკა ხტუნავდა ბიჭის თვალებში და რომ არ გასცინებოდა, ციციმ სასწრაფოდ იბრუნა პირი.

– ჰოდა, აღარ ღირს, მე მგონი, წავიკიდოთ ხელმეორედ. ხო მასეა, ცი?... ნახე, ამასობაში თმაც გავიშრა. რათ იწნი? გქონდეს გაშლილი... თუმიცა, ასეც გიხდება!

ბიჭის ქორული მზერა გოგოს შხვართი ფეხებიდან წამიერად ასხლტა და სახეზე მიელამუნა დაუფარავი ნდომითა და სურვილით.

...ნამარკელიდან ცოტა მოშორებით შეაჩერა ორჩნომელი ბოჩიმ. ნაპირზე გადმოვიდნენ თუ არა, ხელში ხელი ჩაჰკიდა გოგოს და ასე პატარა ბავშვივით ხელჩაჭიდებული, წაიყვანა იგი ქვაფენილიან ვიწრო ქუჩაზე. ერთი-ორჯერ სცადა ციციმ, ხელი გაეშვებინებინა, მაგრამ ბოჩიმ ისე მოუჭირა თავისი ვეება ტორი, რომ ბოლოს დანებება არჩია გოგომ.

ხმამალლა, ხალისიანად ესალმებოდა ბოჩი შემხვედრთ, ქალ-ვაჟის დანახვაზე რომ ჩერდებოდნენ და აღტაცებულ მზერას აყოლებდნენ უცნობ ასულს.

ეს ოშორელთ ფონიაო², გზადაგზა უხსნიდა იგი ციცის, რომელიც პირველად იყო აქეთკენ და ცნობისმოყვარეობით ათვალთვრებდა დამრეც ფერდობებზე, ტერასებად შეფენილ, იათნან-ურისგან გასხვავებულ კოხტა ორ-სამ სართულიან ქვის და ალიზის სახლებს, საცალფეხო, ქვის საფეხურებიანი ბილიკებით რომ უერთდებოდა დაბის მთავარ ქუჩას.

მზე თანდათან უფრო და უფრო აცხუნებდა. წყალმოწყურებული ქალ-ვაჟი ქუჩის ბოლოს, ქვის ფილებით ლამაზად მოპირკეთებულ ჭასთან შეჩერდნენ. ამგვარი ჭები და წყაროები თითქმის ყოველი ქუჩის ბოლოს იყო. ბიჭმა ბადიით წყალი ამოიღო და იქვე, ლამაზადვე ნაშენ ნიშაში დადებულ მცენა-

1 პატრონი

2 უბანი

რეული ორნამენტი დამშვენებულ თიხის ჯამს დაწვდა, პირთამდე გააპიპინა და გოგოს გაუწოდა. ციცი ხარბად დაეწაფა ყინულივით ცივ წყალს. წყურვილი რომ მოიკლა, სველი ხელები დასიცხულ ლოყებზე მოისვა ღიმილით: „ოჰ, რა სიცოცხლეა!“ – გაიფიქრა სიამით და ამ დროს, მოულოდნელად ბიჭმა პეშვით წყალი შეაშხეფა სახეზე. გოგოს შეკრთომა-შეკვივლებაზე, მეორეჯერაც მოუნაცვლა, მერმე მესამედაც, მეოთხედაც... ახორხოცებულმა, გული რომ მოიფერა წუწარობით, მერმე ისევ ხელი ჩაავლო გოგოს და ლედვისა და ბროწეულის ხეებით დაჩრდილულ შუკაში გადაუხვია. გაბარჯლულ ტოტებში მზე ვერ ატანდა და რალაცნაირი, თითქოს მურუყი სინათლე იდგა. გარშემო სიმშვიდე და მყუდროება გამეფებულყო.

ბოჩი ხელს არ უშვებდა ციცის და ისე მიალაჯებდა გრძელი ნაბიჯებით, ოღნავ თავწინწახრილი. გოგო თითქმის სირბილით მოსდევდა გვერდში. ბიჭი ზოგჯერ შედგებოდა, მაღლიდან გადმოხედავდა და ალერსიანი, თბილი ღიმილით:

– ხო არ დაიღალე, ცი? – მოეფერებოდა თვალებით და: – ჩემი ცი, ჩემი ცი! – წამით მიიკრავდა გვერდზე და მერმე ისევ გააბიჯებდა მღუმრიად.

„ჩვენში ბიჭებმა კვანწია, ლალი სიარული იციან, მოხდენილი მიხრა-მოხრა აქვთ, ეს კი... ერკემალივით დააბოტებს!“ – გაუელვა თავში გოგოს და ჩუმად ჩაელიმა: „ეეჰ, ციცი გეგეშია! მგონი ამ ბიჭს ხელიდან ვეღარ დაუსხლტები. ქვესკნელში რომ ჩაძვრე, იქაც ჩამოგყვება ალბათ... ეტყობა, თუკი რაიმეს ამოიჩეშებს, სანამ არ შეისრულებს გულისწადილს, მანამ არ მოისვენებს!“

შუკა მომთავრდა და ქვის დაბალი ყორეთი შემორაგულ სახლ-კარს წაადგნენ.

ორსართულიანი მომცრო ყუდე¹ ქვის საძირკველზე იდგა. ქვისგან ნაგები პირველი სართული ქვისვე ლამაზად გათლილი ფილებით იყო მოპირკეთებული. მეორე სართულზე ორი ფართო, თანაბად განლაგებული სარკმელი იყო გაჭრილი ქუჩის მხარეზე.

ბოჩი ალაგესკენ კი არ წავიდა, პირდაპირ ყორეს გადააბიჯა, გოგოც უმაღვე გადაასკუპა და შიდა ეზოსკენ წააკიალა. ვო დადი, ვო დადიო, თან ხმამალა, მოუთმენელი ხმით დაიძახა რამდენჯერმე, ცოტაც და... სახლის ქვედა სართულის საუცხოო სვეტებით დამშვენებული აბარწიდან² თავსაფარწაკრული. ტანკენარი ქალი გამოვიდა და თვალი მოიჩრდილა, მერმე გაღიმიებული გამოეშურა ქალ-ვაჟისკენ, მაგრამ უცებ შუა გზაზე შეჩერდა, ქიცა³ ნელა მოიძრო, თმაზე ხელი გადაისვა და გაუნძრევლად მდგარი, მიაშტერდა გოგოს. ციციც ადგილზე განხევებულიყო თითქოს და გაფართოებული თვალებით უმხერდა დიაცს, ღია წაბლისფერი, სქელი ნაწნავები თუსურვანივით რომ შემოგრაგნოდა თავზე. მის ღვთივმშენიერ, თითქოსდა მარმარილოსგან ნაძერწ სახეზე უჩვეულო ნათლეს აფრქვევდნენ დიდრონი, ჟრუნი თვალები. ყარყარა კისერი. სხეულის სხარტი აღნაგობა – უკვდავ ღმერთთა შესაგვანი. ნუთუ თვალები ატყუებდნენ ციცის? ხნიერი, ასაკოვანი დიაცი თუ გასათხოვარი ცირა იდგა მის წინ?

1 სახლი

2 აივანი

3 თავსაფარი

– დადი! შეხე – ვინ მოგიყვანე – ზისნახე მესიფე! როგორ მოგწონს?

მაგრამ ქალს თითქოს არა გაუგია რაო, გალურსული მისჩერებოდა გოგოს უცნაური, ჩაცვიბული მზერით. მერმე შეირხა. თითქოს ზმანებიდან გამოერკვია, ხელის გულები ერთმანეთს შეატყუა და ცისკენ თვალაპყრობილმა, ძლივს გასაგონი ხმით ჩაილაპარაკა:

– ჰოი, მზე-ბჟალარავ, გმადლობ ამ სასწაულისთვის!

მერმე პირდაპირ ციცისკენ გამოსწია მსუბუქი, პატარა ნაბიჯებით ისე, თითქოს მიწას არც აკარებსო ფეხს. დაუახლოვდა გოგონას თუ არა, ისევ შედგა და... მოულოდნელად სამჯერ შემოუარა ირგვლივ. ამის შემდგომ წინ დაუდგა, თავზე ხელი შემოავლო სამჯერვე: შემოგველე მე, შემოგველე მე, შემოგველე მეო, დაიჩურჩულა ლოცვასავით და შუბლზე ეამბორა.

...მერმე ისხდნენ ჩუქურთმიანი, ვერცხლით მოჭედილი, თხის ნატივით დაფენილ საკარცხლულებში მეორე სართულის აბარწახე, ვაზის ტალავერით რომ იყო გადაბურული. ქვის პრილა ზედაპირიან სვეტებსაც ვაზი შემოხვეოდა.

ტაბლაზე ედგათ ხასხასა ცისფრად შეღებილი, შროშანას ყვავილით საუცხოოდ მოხატული, ღვინით სავსე სურა და მალაღფეხიანი, იშვიათი ხელოვნებით ნაკეთები ლარნაკი – ხილით დამშვენებული.

აივნიდან დიდებული ხედი იშლებოდა. თვალსაწიერზე ილანდებოდა ბალენახებითა და ყანებით მოფენილი დაბლობი, შუადღის სვატში ჩაბინდული მდინარის დაკლაკნილი ზოლი და ტყიანი მთის კალთები.

სანამ ზემოთ ავიდოდნენ, ბოჩიმ დაათვალიერებინა ციცის პირველ სართულზე მდებარე საოქრომჭედლო პალატი. ციცი გულწრფელი ალტაცებითა და განცვიფრებით სინჯავდა ოქროს, ვერცხლის, სპილენძის, თითბრისა და ბრინჯაოს ნაკეთობებს, სამკაულებს, ქვისა და მარმარილოს იშვიათ პატარა ქანდაკებებს, პირად ბეჭდებს.

პალატში ციცის ჯმუხი, ტანმალალი, შავტუხა კაცი დახვდა, წინსაფარფარებული ბრინჯაოს თასს რომ უტრიალებდა. გოგონას დანახვაზე იგი თითქოს გაქვავდა ადგილზე და თვალდაუხამხამებლად, ოდნავ ღიად დარჩენილი პირით შესცქეროდა ციცის, ფარული მღელვარებისა და მორცხვობისგან ლოყები რომ ალანძვოდა და სულგანაბული რომ უსმენდა ბოჩის ასსნა-განმარტებებს.

ციცი პირველად იყო ოშორელთა კეთილად ნაგებ სახლში და თვალის წამიერი შევლენაც საკმარისი იყო მისთვის, რათა დარწმუნებულიყო იათნანურ და ოშორულ ნაგებობათა შორის სხვაობაში.

კრეტელთა დარად, ოშორელებსაც სახლის მეორე სართულზე განლაგებული ოთახებისკენ ასასვლელი კიბე შიგნიდან ჰქონდათ. სინათლე პირველი სართულის დიდ დარბაზში, სადაც საკურთხეველი და კერა იყო, ჭერის ჭის მსგავსი ხვეულიდან იჭრებოდა. იათნანელებიც ხმარობდნენ ფერად ბათქაშს კედლებისთვის, ოღონდ იათნანაზე მიღებული არ იყო ზღვის ბინადართა ფრესკები: ამჯობინებდნენ მცენარეთ და ფრინველთა ნახატებს. პალატების ნერჩისათვის¹ არც თაბაშირის ფილებს ხმარობდნენ – იატაკს ქვის თლილი ფილებით აგებდნენ. თუმც იათნანელებსაც თიხის მილებით გამოჰყავდათ საგანგებო წყალსაცავებიდან თუ წყაროებიდან – ასე ბლომად რომ იყო

1 იატაკი

იათნანაზე – სასმელი თუ სახმარი წყალი, მაგრამ ოშორელთა მსგავსად, არც ცალკე აბაზანები და ფეხისაღდილები გააჩნდათ და არც იატაკის ფილებს ქვეშ ჰქონდათ გაყვანილი თიხის ძილები, საიდანაც სიბინძურე და ჭუჭყიანი წყალი გადიოდა.

არც ასეთი და ამდენი აივნები იცოდნენ, მთელ პირველ და მეორე სართულს რომ შემორტყობდა. არც სახლის სარდაფებში ინახავდნენ სურსათს და ღვინოს. მარანი და სურსათის შესანახი ქვევრებისთვის ეზოში ცალკე ნაგებობა ედგათ, აგრეთვე პურის საცხობი, ყვერბი და საერთოდ სამზარეულო საცხოვრებელი სახლიდან მოშორებით ჰქონდათ.

მაგრამ ციციისთვის ეს თვალშისაცემი მსგავსება თუ სხვაობა შენობათა თუ მოწყობილობათა – მაინც არ იყო მთავარი. ის ქვეშეცნეულად გრძნობდა, რომ რალაცნაირ სხვა, უჩვეულო სულიერი წყობის გარემოცვაში აღმოჩნდა და ამ აღქმის თუ განცდის ძირითადი მიზეზთაგანი უთუოდ ბოჩის ბებია გახლდათ.

როცა ტაბლას აწყობდა, იგი თვალებით ესიყვარულებოდა ქალ-ვაჟს, თავის ჯადო ღიმილში ხვევდა ორთავეს და ციცი თავისდაუნებურად, ამ ღიმილის ანარეკლს იჭერდა ბოჩის ღიმილშიც.

მერმე, მცირე ხნით რომ იჯდა ქალ-ვაჟს შორის, ასევე უფრო მზერით ესაუბრებოდა ორივეს – ღიმილადქცეული. კრიალა კბილების მწკრივი თეთრად უელავდა, უჩვეულოდ ლამაზ თვალებში სევდის უჩინარი ჩრდილი ფარფატებდა ღრო და ღრო. ხოლო, როცა ჯამით ღვინოს წრუპავდა, რაც გაუგებარ სიტყვებს დუღუნებდა თავისთვის, საგალობელს ღიღინებსო თითქოს. შემდეგ დგებოდა და მიდიოდა, მარტო ტოვებდა გოგო-ბიჭს და ციციის ისეთი შეგრძნება უჩნდებოდა, თითქოს მათ შორის ტრიალებდა მაინც მისი ორანი, რომ ყველაფერი, რაც მის ირგვლივ იყო, თითქოს მიღმიერ, არამქვეყნიურ სამყაროს განეკუთვნებოდა და თავადაც თითქოს ტკიბლ ბურანში მყოფი, ისე აღიქვამდა ყოველივეს, როგორც სიზმარეულს, ზმანებისეულს, არამიწიერს, იღუმალებით მოცულს და... გული მიღევით უცემდა.

ბოჩი, ციციისკენ გადმოხრილი, შეთქმული ღიმილითა და თვალების უცნაური ციმციმით ამცნობდა ხმადაბლა:

– დადის მესიაკონ¹ ქალს ეძახიან, ციცი. იგი ახალგაზრდობაში მახვამური² იყო ბჟათას ოხვამეში³, ოშორაში. დადი გრძნეული, გულთმისანი ქალია მართლა, მრავალი სასწაულის მოხდენა ძალუძს დადის, ოლონდ... აღარ იქმს ამას. გაჭირვებულთა და სნეულთა შველაზე კი აროდეს ამბობს უარს. არამცთუ ძე-ხორციელი, ყოველი სულდგმული ეცოდება, ჭიანჭველა რომ ჭიანჭველაა – ფეხს არ დაადგამს, ცოდვად იძახის. ყველასი ესმის, ყველას ყველაფერს უგებს... მშობლები რომ დამეხოცნენ... დადი გახდა ჩემთვის დედაც და მამაც. და არა მარტო ჩემთვის. დადის გაზრდილია უჩა ბეგოც, ძამუც და კიდევ სხვები. ციცი, ვიცოდი, მოგეწონებოდა ჩემი დადი!

მონ-უსხული უჭვრეტდა ციცი ამ საარაკო დიაცს, რომელზეც თავადაც ბევრი რამ სმენოდა უფროსებისგან. უმზერდა და დადიც თანდათან თავისი ღიმილის შუქში ისე ანანავებდა, რომ მზად იყო მის კალთაში თავი ჩაეღო

1 ბრძენი, გონიერი

2 ქურუმი, მლოცველი, მოწმინდარი.

3 მზის საყდარი.

მორჩილად და უსაზღვროდ ტკბილ და საამურ ძილს მისცემოდა.

როცა ისევ მარტო დაივულვა თავი, ბოჩი კვლავ გადმოიხარა ციცისკენ და საიდუმლოთი სავსე ხმით აჩურჩულდა: – დადის ძველებური წიგნებით სავსე აქვს სკივრი. დადი ამბობს, იმ კირბიშებში უძველესი ანბანით სწერიან ჩვენი გვარტომის თავგადასავალი უხსოვარი დროიდან... ჩვენი, ღმერთების დიდი დედის, ნანას ასულის – ქაღალქით მზისა და ღვთაება ოკეანოსის შთამომავალნი ვართო. მათი შეუღლება მოხდაო კუნძულ აიაიაზე, საიდანაც ამობრძანდებოთ თავად მნათობი ჩვენი.

შემდეგო, ურჩობისა და ამპარტავნობისთვის განურისხდნენო ღმერთები აიაიელებს! სასტიკად დასაჯესო ისინი და კუნძული ზღვაში ჩაიძირაო. გადარჩენილი აიაიელები მიმოიფანტნენო დედამიწის სხვადასხვა კუთხეში. ნაწილი დამკვიდრდაო ხმელთაშუაზღვის სანაპიროებსა და ეგეოსის კუნძულებზე, ნაწილი – შუამდინარეთში, ნაწილი – დასაბამიერ სამშობლოში, კავკასიონის ქედებთან კოლხ-იბერთა სამეფოში, ნაწილი ათიქვიფაო სხვა ტომებში... ომორელნი, იათნანელნი, მაკრისელნი, ქორიბანტელები, ჰეაკნი და სხვანი, აიაიელთა თურნი¹ არიანო. ასე ამბობს ჩემი დადი.

„ამასვე გვამცნობენ ჩვენი ქურუმნიც!“ – გაიფიქრა გულში გოგომ.

– მერმე? რა მოხდაო მერმე? – იკითხა ცოტა ხნის სიჩუმის შემდეგ ციციმ დაუფარავი ცნობისწადილით.

– მერმე?.. არ ვიცი. დადი თვითონ გაამბობს ყოველივეს, მისი რძალი რომ განხდები! – ბოჩიმ თვალი ჩაუკრა გოგოს და გაიჭყანა თავისებურად. შემდეგ ხარისთავიანი, პატარა ყანწი ღვინით გაავსო, ორივე ხელით მალლა ასწია, ჩვენი ბედნიერებისა იყოსო, თქვა და სულმოუთქმელად გამოსცალა. მერმე პირი ხელის ზურგით შეიმძრადა და გულლიად შესცინა გოგოს.

...უკან რომ ბრუნდებოდნენ, ბოჩის ისევ თავის ვეება ხელში მოემწყვდია ციცის პატარა ხელი და ალგზნებულ-ალტაცებული რაღაცას ელაპარაკებოდა დაგუდული ხმით. მაგრამ გაბრუებულ ციცის მისი მოსმენის თავიც აღარ ჰქონდა უკვე.

ნავში რომ სხდებოდნენ, ბოჩიმ ხელში აიყვანა იგი ერთბაშად, მერმე იღგა ფეხებგაბარჯვეული, ბალღვით არწევდა და იცინოდა ბედნიერი და კმაყოფილი სიცილით. მისი ღველფივით აბზვინვარებული თვალებიდან თითქოს ნაპერწკლები ცვიოდა გარშემო.

მერმე ფრთხილად დასვა გოგო ძირს და თავად ნიჩბებს მიუჯდა.

მიმწუხრის მიწურვილი მზე ნელ-ნელა იძირებოდა დასალიერში, თითქოს ენანებოთ საბჟალუს² დატოვება. აჰა, ჩაიღვენთა ბოლოს, თუმცა ერთხანს კიდევ ერთო მეწაშული დაფიონი. მსუბუქი და გამჭვირვალე სილურჯით შემოქობილი სანაპიროც თანისთანობით ჩაინთქა სიმრუემში.

ციცის უბე მყის გაივსო უთვალავი მურიცხებით.³

მთვარის მოვანების ჟამი დაისის ჰაეროვან სევაში ჰხვევდა გარემოს.

იდუმალი ღამე იყო. უჩვეულოდ ბრწყინავდა მთვარიანში ჭავლმოდებული ზღვის ზედაპირი და ტალღების ძლივსშესაგრძნები, ჩუმი ღვრინილა არღვევდა ამ ღვთიურ გარინდებას. ვარსკვლავებით მოჭიქული ზეცა დაუძლეველი

1 შთამომავალი, მოდგმა

2 მზისქვეშეთი

3 ვარსკვლავები, – აქედან – ურიცხვი

ჟინითა და სურვილით თავისკენ ეწეოდა თითქოს ციციის. და მასაც მოუნდა, აფრენილიყო მაღლა, ზევით და ყვავილებივით დაეკრიფა თვალებბრიალა ვარსკვლავები, შეეკრა ისინი ერთ დიდ, საოცნებო თაიგულად და ჩამოეტანა ძირს, დღეამიწაზე.

უკვე კვლარ არჩევდა სიზმარ-სიცხადეს. უცნაური სიამით წალეკილი გული ძლივსღა ფეთქავდა თითქოს. ყელში რალაც თბილი გორგალი აწვებოდა და თვალებიც უნებლიეთ ენამებოდა. რად, რისთვის, რის გამო! – ვერ გაერკვია ოღონდ ვერასდიდებით და არც ჰქონდა სურვილი, გამოეძია რაიმე.

– ცი, მიმღერე რამე! – ზმანებიდან გამოიყვანა იგი ბოჩის დაგუბულმა ხმამ. გამოფხიზლდა თითქოს წამიერად და გულაჩქროლებული, უხმოდ, უსიტყვოდ შეჰყურებდა განიერ, გაზილულ მხრებს ბიჭისას, მთვარის თითბრისფერ სხივებში ბრინჯაოსავით მოლაპლაპეს, კრიალა კბილებს, ცეცხლივით ანთებულ თვალებს და... „ავაზა“! ელვასავით დაიკლაკნა გონებაში. მაგრამ... ეს ავაზა სულ რომ არ არის საშიში და ავი? პირიქით. საოცრად თვინიერი და მორჩილია იგი და... ისეთი სითბო, ალერსი და ნდობა იღვრება მისი თვალებიდან... მთელი მისი არსებიდან... რომ თავადაც უნებლიეთ ემორჩილება თითქოს ამ უხილავ, ძალუმ გრძნობას.

– რა... ვიმღერო? – უაზროდ ეკითხება კვლავ, გონდანილული.

– რაც გინდა. სულერთია!

გოგომ თვალები მილულა. გაინაბა ისევ. მერმე წყნარი, ოდნავ აკანკალებული, სუსტი ხმით წამოიწყო:

– „თუთა ახალი, გუმაახალი,

ახალი თუთა, გამახარი,

ცაში კარი სი გომინჯი,

სი ჯვეში დო მა ახალი!“

„შენ, ახალო მთვარევ, გამახალე!

შენ, ახალო მთვარევ, გამახარე.

შენ ცის კარიბჭე გამიხსენი,

შენ დაძველდი და მე მუღამჟამ

ნორჩად მამყოფე“.

იქორებოდნენ ზღვის ტალღები, ორჩხომელი ირწეოდა აკვანივით და იაკიმი¹ მთვარის სხივებში სცურავდნენ სამთავენი: გოგო, ბიჭი და ვერცხლისფრად მომინანქრებული ზღვა.

..ნაპირზე მოციმციმე კვარები პირველად ციციმ შეამჩნია. ალბათ მაშხალებით აპირებენო ნიშონელნი ზღვაში სათევზაოდ გასვლას, გაივლო გონებაში, მაგრამ მეორე წამს გულზე გაჰკრა: „მე ხომ არ მეძებენო?“

ბოჩის სთხოვა, ქვიმონას შესართავთან ჩამოვალ, შენ კი ნავით გაბრუნდი უკანო.

არაო, იუარა ბიჭმა, მე უნდა მიგიყვანოო შინ. გოგოს არ სურდა მისი გამოჩენა ახლა აქ, ამ კათაში. მიუხვდა ბიჭი. კარგიო, ისე იყოს, როგორც შენ გწადიაო, ოღონდ, შენი ნავი არ მჭირდება, ისე გავცურავო უკან. სწრაფად აკოცა ლოყაზე გოგოს და დგაფუნით გადაეშვა წყალში, აბა კარგად იყავი, ციცი. ორ დღეში სტუმრებს ელოდეო, მოაძახა ხალისიანად, ხელი დაუქნია

1 ძალიან ნათელი

ფართო ღიმილით და ნამარკელისკენ მხარულით გასცურა. ციცი თვალს ადევნებდა, სანამ სიბნელეში არ გაუჩინარდა.

„ჰოი, მოვარევე წინამძღოლო! შენს ბედნიერ თავს ვლოცულობ! დაიცავი ბონია ფათერაკისგან, ავსულისგან, ალქაჯისგან, მზაკვარისგან. მშვიდობით მიიყვანე შინ, დაილოცოს შენი სახელი!“

იმ შიშისა და მოუსვენრობის მიხედვით, რასაც განიცდიდა ახლა, ხვდებოდა, რომ ამიერიდან მორჩილი უხდებოდა გრძნობას, აქამდე წარმოდგენა რომ არ ჰქონდა და რომელსაც ქვეშეცნეულად გაუბოდა კიდეც.

...ორ დღეში მართლა მოვიდნენ გეგეშეებთან სტუმრები: ორი ქალი და ერთი მამაკაცი. ციცის უმცროსმა ძმებმა ჭიშკართან ჩამოართვეს ცხენის აღვირები მოსულთ.

წამსვე იაზრა ციციმ, თუ ვინ იყვნენ ისინი, მაგრამ არაფერი დაიმჩნია, ოღონდ ეს კია: გული საშინლად აუფართხალდა. იმ საღამოს შემდეგ, ასე გვიან რომ დაბრუნდა შინ, უბრად იყო შინაურებთან. ოხორეში მიჩვეული იყვნენ, რომ იგი ზოგჯერ მარტოკა დადიოდა და ივვიანებდა კიდეც, მაგრამ წინასწარ ყოველთვის იცოდნენ ეს ამბავი. იმ საღამოს კი მეტისმეტად შეაგვიანდა და რაკი გაფრთხილებულნი არ იყვნენ, შემფოთებულიყვნენ სახლეულნი.

მეზობლებისა და ახლობლების შეწუხებისთვის საყვედური უთხრეს. იცოდა, ღირსი იყო ამ საყვედურის, მაგრამ მაინც იუცსოვა იგი და... გაიბუსხა.

სტუმრებმა, რაკი ძალიან ცხელოდა, ეზოში, ვაზის ტალავერს ქვეშ მოიგუნებეს მოსვენება და მასპინძლებიც დაჰყვნენ მათ ნებას.

ისხდნენ ძელსკამებზე და დარბაისლურად საუბრობდნენ იმ მთისა, ამ ბარისა, უწინარესაც, ცხადია, ამინდზე... რომ აგერ მეოთხე თვეა, თუმც შემოდგომის პირია, გვაღვას მაინც არ დაადგა სამეული. ეტყობა, ფრიად გამწყრალია იათნანელებზე წყლის ღვთაება ვობი და ა.შ.

უბნობდნენ ყველაფერზე, ოღონდ არა იმ მთავარზე, რისთვისაც იყვნენ სინამდვილეში მოსულნი.

მასპინძლებიც, რასაკვირველია, ხვდებოდნენ, იმ სიშორიდან დარზე სამუსაიფოდ რომ არ იყვნენ მობრძანებული სტუმრები. დამხვდურებმა მაშინვე იგუჰანეს, მამულობის ამბავი რომ ტრიალებდა აქ, ოღონდ ვისზე უნდა ევიქრათ? ვინ იყო ხელის მთხოვნელი? – აზრზე ვერ მოდიოდნენ.

კარგა ხნის მიეთ-მოეთის შემდეგ მოსულთა ნაუბარში ბოლოს და ბოლოს გამოიკვეთა ის ოხორე, რომელიც აგზავნიდა ამათ გეგეშეების უფროსი ქალიშვილის სათხოვნელად. გაირკვა სასიძოს ვინაობაც.

მართალია, ბოჩი-შიტას და გაბელას სკირი¹ - ობოლია, დედ-მამა ადრე გარდაეცვალა, ჯერ კიდევ ოშორაში ცხოვრების დროს, არც და-ძმა ჰყავს. სამწუხაროდ, მარტოხელა ბიჭია, მაგრამ, სამაგიეროდ, ეს ოცდაორი წლის ყმაწვილი მთელს ნამარკელის მუხურში² გამორჩეულია თავის ტოლ-ამხანაგებში... რა გინდა მისი ხელიდან არ გამოვიდეს: ოქრომჭედლობა გინდა, ქვის ძერწვა-კვეთა, ხის დამუშავება, თუ მიწის მოვლა-მეურნეობა. და, რაც მთავარია, ბოჩი გაზრდილია მთელს იათნანაზე და ახლო-მახლო კუნძულე-

1 შვილი

2 მხარე, თემი

ბზე სახელგანთქმული დიაცის – ბრძენი შოუ ბჟალახეს – ოშორას კუნძულის მზის ღვთაების ყოფილი ქურუმის მიერ.

ამასობაში ხის დაბალ, მრგვალ მაგიდაზე, მიწაში ღრმად ჩასობილი, მსხვილი ფეხი რომ ჰქონდა, სუფრა გაიშალა.

ციცის დედა, მამა და შინ მობრუნებული, ქმარგაყრილი მამიდა სახტად იყვნენ დარჩენილი, მათთვის სრული მოულოდნელობა აღმოჩნდა ეს ამბავი, თუმცა გულმოდგინედ ცდილობდნენ საპატიო მოციქულებისთვის არ შეემჩნევიანებინათ შეტკბუნება. მართალია, გაუგონიან და იციან, და დიდად სცემენ პატივს შოუს ჭკუას და განსწავლულობას, სმენიანთ მისი მარჯვე შვილიშვილის სახელიც, მაგრამ... ქალის მითხოვება ყმაწვილზე, რომელსაც არც და-ძმა ჰყავს, არც მშობლები – არაა სასურველი, რადგან სახლობის მრავალრიცხოვნება დიდი სიკეთეა. ასეთ თიში შესული ქალი არ დაიჩაგრება ოჯახური ჭაპანის ზიდვით, მაგრამ უმთავრესი, რასაკვირველია, მამა-პაპადან მომდინარე წესია – თვით ქალიშვილმა უნდა გადაწყვიტოს თავისი ბედი. თუკი მოიწადინებს ბოჩიზე გათხოვებას, მათი საფიცარი, უფროსი ასულის ნება-სურვილს წინ რა დაუდგება!

ჯერი ციციზე დადგა.

დედამ ალერსიანად მოიხმო გოგონა და ისიც მორცხვად თავდახრილი წარდგა მშობლების წინაშე. ბოლო წუთებამდე არ ჰქონდა გადაწყვეტილი, რა ეთქვა! ეს ორი დღე რაც ბოჩის დასცილდა, საშუალება მიეცა, თითქოს უფრო საზრიანად შეეხედა ყოველივე იმისთვის, რაც თავს გადახდა. აეწონდაეწონა. ბოლოს და ბოლოს, ერთი დღის ნაცნობობა ესოდენ გადამწყვეტი შესაძლოა არც ყოფილიყო.

და ახლა, უცხოთა და თავისიანების პირისპირ რომ აღმოჩნდა, რათა პასუხი გაეცა მათთვის, შეყოყმანდა. კვლავ აეწეწა-დაეწეწა ფიქრები, გონება დაეფანტა და... უწყალოდ დაიბნა.

განსაკუთრებით იმოქმედა მამის მღელვარებისგან ოდნავ გაბზარულმა, ყრუ ხმამ:

– წესია, შვილო, ქალი რო მოიწიფება, უნდა გათხოვდეს; წავიდეს თავისი დედ-მამის სახლიდან და ახალი ბუდე გაიკეთოს... აი, მოვიდნენ ეს საპატივცემულო კათა... იცნობ, შვილო, ბოჩია გაბელანს, ნამარკელელ ყმაწვილს?

– ვიცნობ! – უფრო ჩაღუნა თავი სახეალეწილმა და გულაჩუყებულმა.

– ეს დარბაისელი კათა გამოგზავნა, შვილო, ბოჩიმ... რას მიუგებ მათ?.. გსურს თუ არა ბოჩის ცოლობა? – ეს დედის სიტყვები იყო უკვე, უფრო მკაცრად და ცივად წარმოთქმული.

წამიერად თვალში მოხვდა ციცის იმ სამახსოვრო დღეს ბოჩის მიერ ნაჩუქარი იშვიათი ხელობის სამაჯური, წინააღმდეგობის მიუხედავად მკლავზე რომ გაუკეთა წამოსვლის წინ. და უცებ ისე ცხადად, ისე ახლოს გაისმა ბოჩის ღალი, გულარხინი სიცილი და დაჯერებული კილოთი წარმოთქმული სიტყვები: „სურს, როგორ არა, სურსო“, რომ მოიხედა კიდევ უნებური შეკრთომით, მართლა ხომ არ მიდვას ზურგს უკანო. ამ შეკრძნებამ კი ღიმი მოჰკვარა და რომ დაეფარა, ცოტა არ იყოს, უადგილო მხიარულება, თავი უფრო დახარა და ტუჩები მალულად მოიკვნითა.

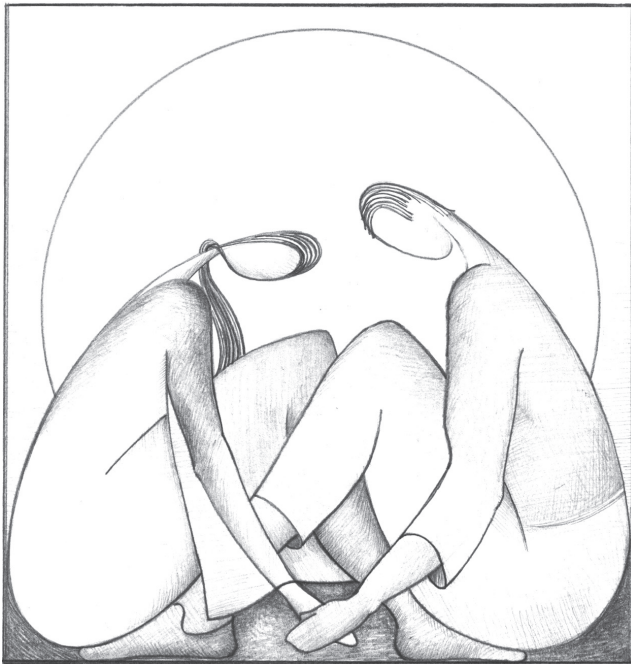
– ველოდებით, შვილო, შენს პასუხს! – ეს ისევ დედა განლდათ.

– დიახ, მსურს! – ამოთქვა, როგორც იქნა.

დედა, მამა და მამიდა გაშეშდნენ თითქოს. თავად ციცისთვისაც სადღაც მოულოდნელი იყო ეს თანხმობა.

სამაგიეროდ, სტუმრებს სახეზე ნათელი მოეფინათ. თუმც ბოჩისგან საკმაოდ დაიმედებულნი მოდიოდნენ გეგეძიებთან, მგარამ მაინც საალალებდოდ ჩანდა ეს საქმე. ვინ უწყის, რა შეუჩნდება ერთბაშად ტვინში გასათხოვარ ქალიშვილს, უცებ რა შეუჩნიკინებს? ქალისგან ზომ საკვირველი არაა ათასგვარი მოულოდნელი საქციელი.

– შენ გაინარე, შვილო! მზის მონათალი ხარ გარეგნულად, ცის ნათელივით თეთრი და სპეტაკი, წყაროსთვალავით წმინდა, ნუკრივით უმანკო, შროშანივით კდემამოსილი და ზუთხივით ხატულა. ნეტარმა ღმერთებმა ორივენი – ის ჩვენი ბოხვერა, ობოლი ბიჭი და შენ – მზე და მთვარესავით შეგაბეროთ ერთი მეორეს! – დაილოცეს გაზარებულებმა, წამოიშალნენ და სათითაოდ გადაჰკოცნეს მორცხვად განაბული გოგონა.

ქ ო რ ჯ ო ლ ო

რადგან ბოჩი ჩქარობდა, ქორწილი ერთ თვეში გადაწყდა. დანიშნა დღეც: შემოდგომის მეორე თვის - გუმათუთას¹ ბოლო შვიდეულის ცაშხა² - ღმერთების დიდი დედის - კერიის, ცოლქმრობისა და ნაყოფიერების ქალღვთაება ნანას დღე.

ბოჩი სწირად აკითხავდა თავის დანიშნულს და ხან ნავით სეირნობდნენ, ხანაც ცხენებს დააჭენებდნენ ტყისპირა მინდვრებსა და ახლებში, ხან ფეხით დახეტილობდნენ ტყესა და ღრეში - სოკოების, თუ მაცვლის საკრეფად.

ზოგჯერ ციციის დობილები და ძმობილები უერთდებოდნენ დანიშნულებს და ქალ-ვაჟის გასართობად მასხრობდნენ, ქილიკობდნენ, ლალობდნენ...

ერთხელაც, ჯოხებზე „ამხერდნენ“ და ბავშვური გატაცებითა და ხალისით „დააჯირითებდნენ“ თავიანთ „რაშებს“ და ხმამაღლა გაჰკვირდნენ:

„ეკენია, ეკენია,

კეკე ცხენსუ გეხენია,

ონაგირი ხარხუნტელი,

დუღი მონოჭკარჭკუნტელი“-ო. ხან კიდევ ნაკრუხალ მზეს ეხვეწებოდნენ:

„მორთია, ჩხანაია,

თოლეფ ობარჩხალაია,

მორთია ჩხანაია,

ოჭკუმალსუ ფჩანანია!“

ხან განმარტობით ისხდნენ ზღვის პირას გვერდიგვერდ და სულგანაბულნი შეჰყურებდნენ ჩამავალ მზეს...

მთელი იმ ხნის განმავლობაში, რაც ერთად იყვნენ, ბოჩი საოცრად თავდაჭერილი იყო და ძალზე ცოტას ლაპარაკობდა. ციცისაც თანდათან უქრებოდა უანგარიშო შიშისა თუ გადამეტებული სიფრთხილის გრძნობა, სამაგიეროდ, უჩვეულო კრძალულება და რიდი ეუფლებოდა საქმროს მიმართ.

ბოჩი თვალეში შესცქეროდა ციცის და ერთთავად მზად იყო, ყოველი მისი, თუნდაც უმნიშვნელო სურვილი ამოეცნო და შეესრულებინა. რაკილა ციცის დრო და დრო სიამოვნებდა ტოლ-მეგობრებში ყოფნა, ბოჩი თან ყვებოდა მათ.

ციცის ტოლ-სწორებში განსაკუთრებით გამოირჩეოდნენ ნება და ხვიჩა.

ნება თვალმარდი, სახემწყაზარი, გაქნაჭული გოგონა იყო. მისი მოღულუნე, ნაზი ხმა გულისგულამდე აღწევდა, მითუმეტეს, თუ ხვიჩასთან ერთად მოიღერებდა ყელს და არაკრაკდებოდა.

ხვიჩა ტანწვრილი, ლურჯთვალეა, მეოცნებე ბიჭი იყო. თუმცა ციცისთან ბავშვობიდან გახლდათ თანშეზრდილი, ახლა რატომღაც თავს არიდებდა მას და ციციც ძველებურად ვეღარ ეთამამებოდა ბოჩის რიდით და ხათრით, რადგან ატყობდა, ხვიჩას დანახვაზე ბოჩი თითქოს იზღარბებოდა. ერთხელ ვეღარ მოითმინა და იენამწარა კიდევ: იმ შენს მეზღაპრეს, მგონი, ზეზეურად სძინავსო.

1 ღვინობისთვე, ოქტომბერი

2 ცის დღე-ცაშ დღა - ხუთშაბათი.

ზვიჩა არავის არაფერში ჩამოუვარდება, თუმცა ასე გაჩნინკული კი გამოიყურება! – უთხრა წყენაგარეული ხმით ციციმ და მოიღუშა. მეცაო? ისეთი სახით იკითხა ბოჩიმ, ისე მაცლივით ატრიალებდა თვალებს, ციციის უნებურად გაეღიმა. ერთხელაც, ვითომ სასხვათაშორისოდ თქვა, შენ როგორ გგონია, მე ვერ ვამჩნევ განა, რომ შენი სოფლის თითქმის ყველა ახალგაზრდა შენზე როა შეყვარებული? და განა მარტო შენი სოფლის? ბევრს უნახავად უყვარხარ, მთელს იათნანაზე შენზე ლექსებს გამოთქვამენ და სიმღერებს მღერიანო.

– არ იცი, ხომ? – ჩაეკითხა და თვალებში ჩაუძვრა.

მხრები აჩჩინა ციციმ. არაფერი მიუგო. გულწრფელად უკვირდა, თუ ვინმესგან გაიგებდა ქებას. სწორფერებში არ ეგულებოდა არც ერთი უსახური გოგონა და ბუნებრივად ეჩვენებოდა, თავადაც რომ არ იყო ულამაზო, გულმიუსვლელი. და შემდეგ: თუნდაც უმშვენიერეს არსებად შეერაცხათ, ამას თავის დამსახურებად ვერ მიიჩნევდა, რადგან კარგად უწყოდა, გარეგნული იერი ჩვენზე რომ არაა დამოკიდებული. ასეთებად არსთა გამრიგე გვაჩენსო, ფიქრობდა, ხოლო თუ პირად მის ღირსებას შეაქებდნენ, იმას, რაც თავის მონღომებისა და მოწადინების წყალობით ჰქონდა მოპოვებული, ასეთი ხოტბა სიამოვნებდა და უხაროდა კიდევ, თუმც ესეც კია: ამ შესხმით ქედმაღლობის, მედიდურობის, მით უფრო, დიდგულობის ნატამალიც არ შეჰმატებია. არც არასდროს გასჩენია ვინმეზე განსაკუთრებული შთაბეჭდილების მოხდენის სურვილი. უაზრო, ე.წ. ქალური კეკლუცობა და პრანჭვა-გრეხა სავესებით უცხო რამ იყო მისთვის, ისევე როგორც ცუდმედიდობა. შესაძლოა იმიტომაც, რომ ყოველთვის, ყოველ ფენის ნაბიჯზე მხოლოდ სიყვარულს, კრძალვას და პატივისცემას გრძნობდა ყველასგან. მაგრამ ახლა, ბოჩისთან მარტო მყოფი, თავის თავს ამჩნევდა, რომ ზოგჯერ შეფარულად კეკლუცობდა კიდევ და თავს აწონებდა ბიჭს. ხანდახან ზედმეტადაც კი სარგებლობდა თავისი უპირატესი მდგომარეობით, და არც პატარ-პატარა ეშმაკობებს გაურბოდა ხოლმე.

ერთხელ სთხოვა ბოჩის, სახლამდე არ გამაცილო, მარტო წავალო. რათაო, ვერ გაიგო ბიჭმა. ასე მიწადაო, უთხრა გოგომ. არაო, არ დაუთმო ბოჩიმ. ციციმ მაინც თავისი გაიტანა გაჯიუტებულმა. რაკი შენ ასე გსურსო!.. – ბოჩიმ გულზე მორჩილად მიიღო ხელი და... გაეცალა.

უზარმაზარი ფიჭვის ძირში შედგა ციცი და მიმავალ ბოჩის უყურებდა. გული მოეწურა ერთბაშად. ბოჩის სიარულშიც კი ეტყობოდა გულნატკენობა. „რისთვის, რატომ გავანაწყენე?“ – გაუგებარი იყო თვით მისთვისაც ეს ახირებულობა.

თუთარჩელა დღესავით ანათებდა არე-მიდამოს. იღვა ხის ქვეშ, ჩრდილში, და სინანულით შესცქეროდა თანდათან როგორ შორდებოდა ბოჩი. იქნებ მოიხედოსო – ინატრა გულში ანაზღეულად, მაგრამ ბოჩი ოდნავ თავწანრილი, თავისებური გრძელი, მძიმე ნაბიჯებით მიაღაჯებდა და ეტყობა, უკან მოხედვას აღარც აპირებდა.

– ბოჩია! – აღმოხდა უნებურად.

წამსვე შემოტრიალდა, თითქოს ამ ძახილს ელოდებოდაო, მეორე წამს გოგოსთან გაჩნდა.

უნდოდა ამ მორჩილებისთვის მოხვეოდა, ეკოცნა, მაგრამ... მხოლოდ ღიმ-

ილი შეაგება აღლვებულმა.

– რა იყო, ცი? – დაიხარა. თვალეში ჩახედა: – ხომ არ შეგეშინდა?

– არა. არაფერი. ისე დაგვიხე. მაპატიე. ახლა წადი. გაბრუნდი.

თითები ნაზად მოუთათუნა ლოყაზე გოგოს, მერე ყელზე ჩამოუცურა.

– არა უშავს, ციცი, ჩემი ჟამიც დადგება. გადავიხდი ყველაფერს! – ჩურჩულით უთხრა და როგორღაც უცნაურად ჩაიცინა: – ოჰ, რომ იცოდე, როგორ ვიყრი ჯავრს ჩემი წვალეებისათვის! – ხმა გაეზარა, ტუჩებზე ძლივს შესამჩნევმა, ნაწვალეებმა ღიმილმა გადაურბინა. მერე ისევ დაიხარა ციცისკენ.

– როგორი სახე გაგიხდა, იცი? შეშინებული ხოხბის ბჟიტივით! რაო, შენ მართლა ხომ არ შეგეშინდა? – ჩვეულებისამებრ, თავი უკან გადაიგდო და ხმამაღლა გაიცინა:

– აკი ასეთი ვარო, ისეთი ვარო. არაფრის არ მეშინიაო? – უცებ თავისკენ მოიზიდა გოგო, მის ფუშფუშა, რბილ თმაში ჩამალა სახე და აბუტბუტდა:

– იმ დღეს, დადისთან რომ მივიყვანე, არ უნდა გამომეშვი, უკან. მარა შენი მომეხათრა, ეწყინება მეთქი... არადა, რათ მინდოდა ეს ნიშნობა? – თავი დაუჭირა, სახეში ჩახედა ხანგრძლივი მზერით. თვალეები მორღვეოდა ბიჭს, სახე მღელვარებისგან გადასტეტკვოდა. უცებ დაიხარა და სწრაფად, მხურვალედ აკოცა გოგოს რამდენჯერმე ტუჩებში, დახრილ ქუთუთოებზე, ბოლოს ხელი შეუშვა!

– წადი ახლა! მე აქედან გიყურებ! – უთხრა მბრძანებლური კილოთი და ციციც უხმოდ დაემორჩილა.

* * *

თუმცა ნაწვევტ-ნაწვევტ, ერთმანეთში არეულად, მაგრამ მაინც მკვეთრად, მკაფიოდ შემორჩა მეხსიერებას ის, რაც შემდეგ მოხდა...

განსაკუთრებული სიცხადით კი თვალწინ უდგას მაღლა, ბორცვის კინწიბუროში აღმართული სამლოცველოსკენ, ქურუმის წინამძღოლობით ამავეალი ნეფე-დელოფლის ხატება. დედოფალს ხელში ყვავილები და მტრედი უჭირავს, ნეფეს – ბროწეულის ნაყოფი.

მზის კაშკაშა სხივებით ალიცლიცებული ცისქვეშ გორაკის ფერდობზე ამ აღმასვლას ისე აღიქვამდა, როგორც ზღაპრული, უცნობი და თვალწარმტაცი სამყაროსკენ დაუსაბამო, უბოლოო ლტოლვას. და როცა მარმარილოს მაღალსვეტებიან საკურთხეველთან მტრედი გაუშვა ცაში, წამსვე ისეთი შეგრძნება დაეუფლა, თითქოს ქალღვთაება ნანას, რომელსაც ჩვილი ჩაეკრა მკერდში და რომელსაც ყვავილებს, მცენარეთა ნაყოფსა და მტრედს სწირავდნენ იათნანელები, თავისი სული მიუძღვნა სამერძისო, ზეციური ნეტარებისათვისო.

სამუდამოდ დაახსომდა ციცის აგრეთვე სიტყვა, ახალდაქორწინებულთ რომ მიმართა მახვამურმა, როცა მან ზედაშე დაუღვარა დედაღვთაებას:

– შეილნო ჩემნო – მზექალავ და მზეჭაბუკო! ღიდი აიაის გვარტომის მოდგმავ და ფესკო! ღვთაება ნანას საკურთხეველთან დაილოცა გულის კავშირი ესე. ქორწინება მოხდა თქვენის ნებით და ლოცვა-კურთხევით თქვენთა მშობელთა და მახლობელთა. ამიერიდან ერთარსება ხართ თქვენ,

მთლიანი და განუყოფელი. ტკივილი თუ სიხარული ერთის – ტკივილი და სიხარულია მეორისთვის, სიკეთე და კეთილდღეობა ერთის – სიკეთე და კეთილდღეობაა მეორისთვის, დანაშაული და შეცოდება ერთის – დანაშაული და შეცოდებაა მეორისთვის. თქვენ, ორივენი თანასწორად ვალდებული ხართ ერთი მეორისა და ნეტარ ღმერთთა წინაშე!

ამიერიდან არ ეგების თქვენს შორის რაიმე დაფარული, გაუცხადებელი.

მე შევთხოვ ღმერთებს ჩვენსას: უზენაეს ქალღვთაებას ნანას – მშობელს და მფარველს ყოველთა სულდგმულთა, ჩვენს მზე-ბარბაღს – მწეს და ქომავს აიას ძე-თურთა, წინამძღოლ მთვარეს – მამას და მცველს ჩვენსას, ციურ მნათობ, დილის ციავს და ცისკრის ვარსკვლავს, მწყემსთმფარველ ჯუძმას, მრისხანე და სამართლიან თარხონს, წყალთა მეუფეს ვობის, ზღვათა ღვთაება ოკეანოსს, ცის კაბადონს და ყველა ჩვენს დიდებულ ღვთაებას – კურთხეულ ჰყონ კავშირი ესე წმინდა და ურღვევი, გამრავლოთ ვარსკვლავებით, მზე და მთვარესავით შეგაბეროთ ერთმანეთს, და დღეგრძელგყოთ სამითაჟამიოდ!

...უკან გამობრუნებულნი, ვაზის თალარის ქვეშ გამოატარეს. ფერხთით ყვავილებსა და ლორთქი ავერებს უყრიდნენ. გუგუნებდა საქორწინო სიმღერა „კუჩხი ბედინერი“.

ყოველი ქორწილი – მთელი სოფლის დღესასწაული გახლდათ. ამადაც ყველანი – დიდიან პატარიანად ზეიმობდნენ. იყო საყოველთაო სიხარული, მილოცვები, ლოცვა-კურთხევა, სიცილ-ტკარცალი, ცეკვა-თამაშობა.

ვის ჩიჩილაკი ეჭირა ხელში – თეთრი და ზუჭუჭა წილამურებით! დამშვენებული, ვის სუროს, დაფნის, თუთის, რცხილის ტოტები, ვის ყურძნის აკიდოები და ჯაგნები, ვის ხილით სავსე კალანჩხები და ფერად-ფერადი ყვავილები.

გეგეშიების ეზოში, რცხილის ვეება ჩეროში ისხდნენ სოფლის უხუცესნი: თმადათოვლილი, თეთრწვერა კაცები და დადბეჩა² დიაცები, ისინი, ვინც განაგებდნენ სოფელს, ზრუნავდნენ და მფარველობდნენ თითოეულ მის მკვიდრს, ზიარი და მონაწილენი იყვნენ ყოველი მათგანის ჭირისა თუ ღხინისა.

ნაშუადღევს, მას შემდეგ, როცა წესით და რიგით ჩატარდა პატარძლის სახლში საქორწინო წეს-ჩვეულება, ნიშონელებმა ნეფე-დედოფალი ნავსადგურამდე მიაცილეს და... ნაკების წყებაც ადგილიდან დაიდრა, მექორწილეებმა ნამარკელისკენ აიღეს გეზი.

საზეიმო ქარავანს მეწინავეობდა გამორჩეულად მორთულ-მოკაზმული ორჩხომელი, სადაც მეფე-დედოფალი იმყოფებოდა. გაჩირაღდებული ორჩხომელი მაყართა მარჯვე ხელებს სწრაფად და მსუბუქად მიჰყავდა ზღვის წყნარად მოლივლივე ტალღებზე.

ეს განუმეორებელი სანახაობა ციციის მთელი ცხოვრების მანძილზე გაჰყვა ერთ უმშვენიერეს, ღირსსახსოვარ მოგონებად და წარსულის წარმტაც სამკაულად.

...ნავში რომ ჯდებოდნენ, ბოჩი ანაზღად დაიხარა ციციისკენ და ყურში

1 ჩიჩილაკის ბურბუშელა

2 საპატრიცეპულო მანდილოსანი

უჩურჩულა: – ჩემი მტირალა გოგო!.. იცი, არ მეგონა, თუ ჩემთან წამოსვლა ასე დაგალონებდა!

ციციმ შეჰღიმა მხოლოდ. მშობლებთან გამომშვიდობებისას, ციციმ ცრემლი ვერ შეიკავა და ახლა ბოჩი ამ გულჩვილობას ნახევრად ხუმრობით და ნახევრად ეჭვგარეული კილოთი საყვედურობდა. თუმცა თვალები კი ეშმაკურად უთამაშებდა და სახეზე ბედნიერებისა და კმაყოფილების ღიმილი არ შორდებოდა.

* * *

ოშორელთფონი მაშხალებით და კვარებით გაბრდღვიალებული შეეგება მექორწილეთ. ეს ზღაპრული შეხვედრაც დაახსოვდა ციციის სამარადჟამოდ და ის დიარაც¹, სამ დღე და ღამეს რომ გასტანა.

ქორწილის მეორე დღეს გაიმართა მარულა. მას მოჰყვა შეჯიბრი ჭიდაობაში, მშვილდოსნობაში, შუბის ტყორცნაში. დარჩეული გოგონები და ბიჭები, ზოგი ხანმოთუელიც, ეცილებოდნენ ერთი მეორეს პირველობაში, ანუ სიჩაუქესა და სიმარჯვეში.

გამარჯვებულთ ხაცეცი² მუხის ფოთლების გვირგვინს ადგამდა თავზე და კერცხლის ან ბრინჯაოს თასით თუ სურით აჯილდოებდა.

როგორც ნიშონელნი, ისე ნამარკელენი თავს არ იზოგავდნენ, ოღონდ ნეფე-დელოფლის თვალი დაეტებოთ და გული გაეხარებინათ.

ბოჩიმ შუბის ტყორცნაში მიიღო მონაწილეობა და გაიმარჯვა კიდეც. შეკრებილებმა ჯილდოდ ციციის კოცნა მოითხოვეს. როცა ჰკოცნიდა, ბოჩიმ ყურში ჩაუფურჩულა: – ასე ვიცი თ ჩვენ, ოშორელთფონელებმა!

ციციის გაუღიმა და გაიფიქრა:

„რაფერ უყვარს პირველობა ყველაფერში! რა ბავშვურად ყოყლოჩინა და თავმოთნე ხდება... თუმცა... უხდება კიდეც ეს თავმოწონება!“

წესით, ციციისაც შეეძლო მონაწილეობა მიეღო შეჯიბრებაში, მაგრამ ახლა ისე იყო აღგზნებული-აფორიაქებული, ტვინისა და სხეულის დაძაბვის თავი აღარ ჰქონდა.

სანამ ქორწილი გრძელდებოდა, მეფე-დელოფალს, წესისამებრ, ცალ-ცალკე აწვევდნენ.

მეოთხე დღეს, დილაადრიანად გოგონებისა და ვაჟების გუნდმა მთელმა მაყრიონმა და მდადემ-სახმწყაზარმა ნინთომ – მიაცილეს საქორწინო ქონამდე ნეფე-დელოფალი.

ფაცხა მომცრო გორაკზე იდგა და ზღვას გადაჰყურებდა. იგი ლერწმისგან, ტირიფებისა და ხვიარებისგან იყო მოწნული. დაბალფეხებიან ხის მოჩუქურთმებული საწოლის წინ, სოხანეზე ეგო დიდი, ჭრელი ნოხი, ყვავილებით მოფენილი...

აქ, განმარტოვებით უნდა გაეტარებინათ ციციის და ბოჩის ერთი თვე. თვის გასვლის შემდეგ ისევ მაყრიონი მიაცილებდა ფაცხიდან ბოჩის სახლამდე,

1 ნადიმი

2 პატარძალი

სადაც გაგრძელდებოდა ახალდაქორწინებულთა ჩვეულებრივი ცხოვრება – ყოველდღიური ოჯახური საქმიანობითა და საზრუნავით სავსე. მაგრამ შემდეგაც, კაი ხნის განმავლობაში ხაცეცი განსაკუთრებული მზრუნველობისა და ყურადღების საგანი გახლდათ ყოველი ახლობლისა თუ გარეშესთვის. ყველა ცდილობდა რითიმე ესიამოვნებინა მისთვის, ყველანი თვალებში შესცქეროდნენ და პატარაძლივ, თავის მხრივ, თავს მოვალედ მიიჩნევდა, არავინ ეწყენებინა, ალერსიანად და თბილად მოქცეოდა შინაურსაც და გარეშესაც. მაგრამ ის ერთი თვე, ქოხში გატარებული, სულ სხვა იყო მაინც, და ისიც ზღაპრულ ზმანებასავით შემორჩა ციციის ცნობიერებას.

საჭმელ-სასმელი ორ-სამ დღეში ერთხელ ამოჰქონდათ მათთვის ღობილებსა და ძმობილებს. დანარჩენი დრო დიდიდან საღამომდე ხან ზღვაზე იყვნენ და თევზაობდნენ, ხანაც ტყეში დაბორიალობდნენ და გვიან ბრუნდებოდნენ საოცნებო ფაცხაში – ყვავილებით, ბალახეულობითა და ფარდავით მოფენილ სოხანეზე წვებოდნენ და უყვარდათ ერთმანეთი. მთვარე უწევდა სანათურის მაგივრობას, ხოლო თუ წვიმიანი ამინდი შეესწრებოდათ, რაც ასე იშვიათი იყო, სურნელოვანი ფიჭვის კვარი ანათებდა ამ ზღაპრულ ქოხს და ჯდალოსნურ განწყობილებას უქმნიდა ორთავეს.

ციცი ვერ წარმოიდგენდა ვერასდროს, თუ ამდენი სინაზის, სიფაქიზისა და მიხვედრილობის შეგრძნება აღმოაჩნდებოდა ამ, ერთი შეხედვით, თითქოს ოდნავ ალიჟვერა ბიჭს – საოცარ, ჯერაც გაურკვეველ ურთიერთობაში არაფერი რომ არ ეშლებოდა. ეს იყო ალბათ ცით მომადლებული ნიჭი და უნარი, უფრო კი გუმანი და ალლო, ვიდრე ცოდნა, და ალბათ მთავარი მაინც ის გახლდათ, რომ ბოჩის უყვარდა. უყვარდა გულწრფელად, მთელი თავისი არსებით. ყველაფერი ეს აადვილებდა ურთიერთდაახლოებას, აადვილებდა სასიყვარულო ურთიერთობაში გამოუცდელი, გაუწაფავი და მიამიტი გოგონას ქალად ქცევას. ალბათ ამიტომაც მოიგონეს მათმა წინაპრებმა ეს განმარტოებული ქოხიც და ერთად და მარტოდ ყოფნის ეს ერთი თვეც, როცა არავინ და არაფერი გიშლის შეეგუო და შეეთვისო ერთი მეორეს. ალბათ ესეც იყო იათნანური ოჯახების სიმტკიცისა და სიწმინდის ბალავართაგანი.

იმ ერთ თვეს ციცი და ბოჩი იყვნენ ნამდვილი მეფე და დედოფალი. მოსამსახურედ და ქვეშევრდომად ჰყავდათ მთელი ქვეყნიერება, მთელი იათნანას კუნძული, ყოველი იათნანელი დედაკაცი და მამაკაცი.

ამ ხნის მანძილზე მხოლოდ ორჯერ ესტუმრა მათ დადი, ხელმძღვანით დატვირთული. უფროსებს, წესით, არ ჰქონდათ უფლება სწვეოდნენ ახლადდაქორწინებულთ. მხოლოდ თანატოლები, ისიც ერთობ მცირე ხნით, თუ ზღებოდნენ ქოხის ბინადართა სტუმარნი.

დადის დანახვაზე მყისვე ის წამი მოავონდა ციციის, როცა იგი კიბის თავზე მდგარი, ჯამით ხელში იდგა და ელოდებოდა პატარძლის მოახლოებას.

ციციმ, როგორც დიდი ხნის ახლობელ და ძვირფას პიროვნებას, ისე შეჰღიმა მამინ და როცა დადიმ ჯამიდან ფეტვის მარცვლები გადაყარა თავზე, ისეთი შეგრძნება გაუჩნდა, თითქოს ზეციდან ბედნიერების კალთა დააბერთყაო ქალღვთაებამ და ის კოცნა და მოხვეწაც ცის დედოფლის მშობლიურ მოფერებად აღიქვა.

ხოლო შემდეგ, როცა დადიმ დიდ მუხას შემოატარა ისინი ანთებული

სანთლებით ხელში, როცა მარანში დალოცა საზედაშე ქარვისფერი ღვინოთი ნეფე-პატარძალი – თხემით ტერფამდე ჟღერატელმა დაუარა ციციის. დადის წარმტაცვი, შთავონებული სახე და თვალები წარუხოცველი ტვიფარით აღიბეჭდა მის გონებაში და მას სიცოცხლის ბოლომდე არ ეწერა დავიწყების უკუნში ჩაძირვა.

...დადი ზუსტად იმდენ ხანს დარჩა, რამდენიც საჭირო იყო იმისათვის, რომ თავი არ შეეწყინებინა მათთვის. მართალია, ციციის გულით არ უნდოდა დადი წასულიყო, მაგრამ ქვეცნობიერად გრძნობდა, რომ ბოჩის აღარ სურდა მეტ ხანს მისი დარჩენა, თუმცა აღმერთებდა თავის ღვთიემშვენიერ ბებიას. (წესით, ქმრის არა თუ შობილებს, ახლო ნათესავებსაც პატარძალი სახელით ვერ მიმართავდა: ან სხვა სახელი უნდა შეერქმია, ან გაურკვეველად, სახელდების გარეშე მოეხსენიებინა. ის კი არა, მეუღლისთვისაც, სხვათა თანდასწრებით, სახელი არ უნდა დაეძახა. ქმარიც ასევე უნდა მოქცეოდა ცოლს. ასეთი იყო ოდინდელი წეს-ჩვეულება, მათი შობილებიც ერთმანეთს მხოლოდ თოლიგეთი ანდა შურიგეთი მიმართავდნენ ხოლმე. მაგრამ ეს ძველებური წესი უცხოელთა წაბადებით ნელ-ნელა ისპობოდა, ახალგაზრდობა ნაკლებად მისდევდა მას. ციციის კი მოსწონდა ეს წესი და მით უმეტეს, დადისთან ცლილობდა დაეცვა იგი).

ბოჩი სიყვარულშიც ისეთივე ხარბი აღმოჩნდა, როგორც სხვა სიამოვნებათა მიმართ სჩვეოდა ხოლმე სულსწრაფობა... მუდამ მის წინ უნდა ეტრიალა ციციის, მხოლოდ მისით უნდა ყოფილიყო დაკავებული. ეჭვიანობდა აშკარად თუ ფარულად ყველასა და ყველაფრის მიმართ: ეჭვიანობდა ზღვისადმიც, თუკი ოდნავ მაინც დაახანებდა წყალში, ეჭვიანობდა ნიავის მიმართაც, თუკი ციციის სიამოვნებდა ნიავის ლაშუნი, ეჭვიანობდა ყოველი წუთის, ყოველი წამის მიმართ, რომელიც მას არ ეკუთვნოდა.

მაშინ ახალისებდა და ართობდა კიდევ ციციის ამგვარი დამოკიდებულება და აღარ ეჩვენებოდა იგი მისი ხასიათის განსაკუთრებულ თვისებად, რომელიც შემდეგში უფრო ცხადად გამოიკვეთებოდა, გამოაჩენდა ამ მესაკუთრულ, მხოლოდ „ჩემი“ და „მე“-ს ბუნებას.

მაშინ კი, მაშინ ყველაფერი დიდებული იყო და თუკი ბედნიერება არსებობს ამ ქვეყანაზე, ციცი და ბოჩი ბედნიერნი იყვნენ.

...ერთხელ, გამთენიის ჟამს ზღვის საშინელმა გუგუნმა გამოაღვიძა ორივე. თითქმის ერთდროულად. წამოცვივდნენ და გავარდნენ გარეთ. ზღვა ბობოქრობდა. მთებისოდენა ტალღები ცოფიანად ეხლებოდა ნაპირს, მერმე ნამსხვრევებად ქცეული ერთიანად დაშლილ-დალუწილი, ზრიალით მიიხვეტავდა ქვიშა-ლორღს. მერმე ისევ საშინელი ბრდღვინვა-ღრიალით, უცნაური გამმაგებით ასკდებოდა ნაპირს, რათა კვლავ დაფშენილიყო ნაწილ-ნაწილ და... ამ ჯიბრიან წადილს არ უჩანდა ბოლო.

იყო რაღაც ზარდამცემი და დიდებულიც ამთავორებული ტალღების ამ ლექვა-ხეთქებაში.

– რა განრისხება იცის ზღვამ, არა, ციცი?... რა ბუმბერაზულია მისი გულისწყრომა!

ბოჩი შეუკავებელი აღტკინებით გასცქეროდა ჩამავებულ და გადარეულ სტიქიონს, მოგლეჯილ, ღვეისხელა ხეებს პატარა ნაფოტივით რომ აბურთავებდა.

– კაცის გულივითაა ზღვა!.. – თითქოს ხმამაღლა ფიქრობდა ბოჩი და დღონჯშემოყრილი, თვალს ვერ აცილებდა ამ გონისშემარყვეველ სანახაობას. მართლაცდა! კაცის გულს არ ჰგავს ზღვა? როგორი წყნარი, მშვიდი, უდრტვინველი და ნაზი შეუძლია იყოს და... ამავე დროს, რა მძვინვარე, დაუნდობელი და სასტიკია – თუკი განრისხდა!

უცნაური ძრწოლვა და მღელვარება იპყრობდა ციციის, ასე აზავებულ, ფაფარაშლილ ტალღებს რომ უმზერდა. ამინებდა და აფრთხობდა ეს ზათქი და გრიალი, თუმცა ცდილობდა ბოჩისთვის არ ეგრძნობინებინა თავისი შემფოთება.

– მე... მშვიდი, წყნარი ზღვა უფრო მიყვარს, – ჩაილაპარაკა ციციმ ძლივს დაფარული კრთომით და უნებლიეთ უფრო აეკრა ბოჩის, მაგრამ ბოჩი თითქოს აღარ უსმენდა მას და თავის ფიქრებს უფრო ეხმიანებოდა: – ზღვა საოცარია ყოველთვის: მშვიდიც და გაღარეულიც და როცა უყურებ... გინდა მოიარო ქვეყნიერება კიდით-კიდეძღე!

აღარ წვიმდა, მაგრამ ცა ისევ ისე ჩამოქუფრულიყო. გაფუებული, შავ-ლევო ღრუბლები იწეწებოდნენ, ნაფლეთებად დაქუცმაცებულნი, კვლავ უერთდებოდნენ ერთმანეთს და საოცარ სურათებს ხატავდნენ ცაზე: ხან ცხვირწამახულ, საბრძოლო გემებს წააგავდნენ ისინი, აფრებგაშლილთ, ხანაც კორტოხებზე შემოდგარ სასახლეებს და ეს ჩამოძენძილი, მუნაფილი¹ ცა, აყალყებული ტალღების წრეგადასული გრიალ-გუგუნნი, ჩამრუმებული ირგვლივითი რაღაცნაირ არამიწიერ, არამქვეყნიერ განწყობილებას ბადებდა.

ციცი და ბოჩი ხელიხელგადახვეულნი, ფეხშიშველნი მდუმრიად მიუყვებოდნენ სანაპიროს. ტერფები სველ, გრილ სილაში ეფლობოდათ, წვივებზე თეთრი ქაფი ემსხფებოდათ და ისეთი შეგრძნება ჰქონდათ, თითქოს უცებ, მოულოდნელად გამოირიყნენ სადღაც უდაბურ, უკაცრიელ ტრამალში – ძე-ხორციელის ჭაჭანება რომ არ იყო არსად და ამ ბინდის საუფლოში, ქვეყნიერების კიდეგან მხოლოდ ეს გაშამგებული, ყურისწამლები გნისი იდგა და აწრიალებული, უძწეო თოლიების უსუსური ყიპყიპი – სხვა არაფერი.

თითქოს მარტოდნენ ის და ბოჩიღა დარჩნენ ამ მრუმე ცისქვეშეთში, მიუსაფარნი, ეულნი, მიტოვებულნი ყოველი სულიერი არსების მიერ, გარიყულნი კაცთა მოდემისაგან: მაგრამ მარტობის ეს შეგრძნება სულაც არ იყო დამორგუნველი, სულის შემხუთავი და უსასლო. პირიქით, თითქოს რაღაც საიდუმლოებას ნაზიარებნი, უხილავი ძაფებით უკავშირდებოდნენ ზესთაზენურ ძალებს, თითქოს სული საოცარი ძალიხმევით ისწრაფოდა ამ მიწირი ყოფიერებიდან გაღწევას და შორს, სულ სხვა, მიღმიერ, უკიდევანო სივრცეებში განაყარდებას.

იყო რაღაც ამ შეგრძნებაში ისეთი, რასაც ზოგჯერ ოხვამეში, კაბდელთა გალობის დროს რომ განიცდიდა ხოლმე.

ბოჩის ხანგამოშვებით ჟრჟოლა უვლიდა ტანში.

– შეგცვიდა? – ჰკითხა ციციმ ცოტა არ იყოს გაკვირვებულმა და ყურადღებით და თანაგრძნობით ახედა.

– არა. სიცვივის ბრალი არაა ეს! – თქვა და უფრო მაგრად მიიკრა ქალი გვერდზე. თვალები უშტერდებოდა წამდაუწყემ. დროდადრო თითქოს

1 მოღრუბლული, აქ – ჩამავებული

ითიშებოდა კიდეც:

– ხომ რა პატარა და უსუსური ჩანს კაცი ამ ვეება ძალის წინაშე, – როგორღაც ყრუდ, სვენებ-სვენებით წარმოთქვამდა სიტყვებს: – და მაინც... ერთი სული მაქვს ზოგჯერ, შევერკინო მას და... ან ამ ტალღებივით და-ვიღწეო, ან არადა თავად ამოვივლო ლაჯებში, დაფშენა, დავამსხვრიო, მერმე მოვაჯდე ქეროზე და ნაცემი ფინია ძალღივით გავივლო წინ, ვაწკმუტუნო და ვავიშვიშო დამარცხებულ-დამცირებული და მოთვინიერებული, – კბილებში ცრიდა სიტყვებს, თვალებში უცნაური ალი ულაპლაპებდა.

ბოჩიმ წამით იყურა ისევ. აღარ კანკალებდა ახლა, თუმცა კუნთები დაჭიმული ჰქონდა კვლავინდებურად.

– არ მახსოვს, ციცი, გიამბე თუ არა შენ, ბიძაჩემზე, ფინიკიაში, ტიროსში რომ ცხოვრობს!

ციციმ თავი გააქნია უარის ნიშნად.

– მამაჩემი უფროსი ძმა ჯერ კიდევ სულ ახალგაზრდა წასულა ოშორადან ფინიკიაში. ახლა იგი დიდი კაცია იქ, სახელიანი და უსახლვროდ მდიდარი... ამ რამდენიმე წლის წინ იათნანაზე ჩამოვიდა, ჩვენი აქ ყოფნა გაუგია და... გვინახულა. მე მაშინ თხუთმეტ-თექვსმეტი წლის ვიყავი. პირველად ვნახე ბიძაჩემი – ლამაზი, ბრვე, თმაჭაღარა, თავაზიანი მამაკაცი. მაშინ ბაბუა ქუჯვიც ცოცხალი იყო... ბევრი ისაუბრეს, თავს გადახდენილი ამბები მოიგონეს... ბოლოს, ჩემი წაყვანა მოინდომა ფინიკიაში გამოუშვითო, სთხოვა დადის და ბაბუას, სიმდიდრესთან ერთად სახელსა და პატივს შეიძენსო. მეო ყველაფერში ხელს შევეუწყობო, მერმე ისევ დაბრუნდებო თქვენთან. არ ქნეს ჩვენებმა. განსაკუთრებით არ ინდომა დადიმ: უკვე მოხუცებულნი ვართო ჩვენ, ერთადერთი ეს ბალანა შეგვრჩაო და ვერ გავიძებნებო უცხო ქვეყანაში გასაგზავნად. მაშინაო, ერთი-ორი წლით მაინც გამატანეთო, ჰაკაფთას¹, ბაბილონს და ფინიკიას მოვატარებ, ბევრ რამეს ნახავს საგულისხმოს, ყურადსაღებს და გამოსაღებსო. დადის არ უნდოდა მცირე ხნითაც გავეშვი, მარა შემატყსო, სული რო მიკაწკაწებდა და... შევეცოდე... ბაბუაც არ იყო უარს ამაზე.

ბოჩი გაჩუქდა. თვალწინ ერთბაშად წარმოუდგა ის სურათი, გახარებული რომ მივარდა ბებიას და კოცნა დაუწყო. არ მეგონა, თუ ასე გაგახარებდაო ჩვენგან წასვლა, ვითომ იხუმრა დადიმ, მაგრამ ცრემლიანი თვალებით კი იღიმებოდა. არა. არ იყო დადი მაშინ მართალი. მათი დატოვება კი არ უნაროდა, არამედ ის, რომ ნახავდა იმ შორეულ და უცნობ ქვეყნებს, ამდენს რომ ოცნებობდა მათზე, უნაროდა, რომ იმოგზაურებდა...

– მერმე? – ჰკითხა ციციმ წამიერად გარინდებულ ბოჩის. იგი შეირხა. თავი გაიქნია, თითქოს რაღაც აბეზარ ფიქრს თუ ჩვენებას იშორებსო.

– რა მერმე?... მერმე ავერ ვარ ახლა, შენთან! – კვლავ მხარზე ხელი გადახვია ციცის და სახეში ჩახედა. ნაძალადევი მოეჩვენა რატომღაც ციცის მისი სიცილი.

– რა ნახე-მეთქი იქ? როგორ მოგეწონა იქაურობა?

– აბა, რა უნდა გითხრა, ციცი? – მხრები შეათამაშა ბოჩიმ და მცირე ხნის შემდეგ დაუმატა: – სულ სხვანაირი ქვეყნებია, სულ სხვანაირი ცხოვრე-

1 ეგვიპტე

ბა... ჯიშადის¹ ისეთი დოხორე უდგას ტიროსში, რომ სიზმარშიც ვერ ნახავს კაცი. აურაცხელი სიმიდირის – ოქრო-ვერცხლის, მონა-მხვევლებისა და გემების მფლობელია.

– ქალები? რანაირი ქალები ჰყავთ? ლამაზები თუ არიან? – შეაწყვეტინა ანაზად ციციმ მოუთმენელი ხმით.

– ქალები?... იცი, იმდენად ლამაზები როდი არიან, მარა... ისე უვლიან თავიანთ თავს, ისე იმშვენეიერებენ სახეს და სხეულს სხვადასხვანაირი ფერ-უმარილით და ნელსაცხებლებით, ისეთ სამოსს და სამკაულებს ატარებენ, რომ... მათხოჯიც კი მიმზიდველად გამოიყურება.

– კაცები თითო ცოლს არ სჯერდებიან, არა?

– ხო. მასეა ეგ! მათში მიღებულა მრავალცოლიანობა. მათი ღმერთები ამის ნებას რთავენ.

– ბიძაშენსაც... ბევრი ცოლი ჰყავს, არა?

– წეს-ჩვეულება აქვთ ეგეთი მაქაურებს...

– რამდენი ჰყავს მაინც? მითხარი...

– სამი სჯულიერი...

– ხოლო ისე, ისე ვინ მოთვლის, არა?... – ციცი წამიერად გატკრინდა, მერმე თითქოს ფიქრშიაო, ისე იკითხა:

– შენი ჯიშადი ხომ ოშორელია?

– ოშორელიო? – უცებ სიცილი აუტყდა ბოჩის, მაგრამ ციცის მოღრუბლულ სახეს რომ შეხედა, სიცილი დაიოკა.

– ბავშვი ხარ, ციცი შენ, სულ მთლად ჩიჩქი! – უთხრა მერმე შემწყნარებლური ხმით და თვალებით გაუღიმა, მიესიყვარულა.

– დაიცა... რათა ვარ ბავშვი?... რა ვთქვი ასეთი სასაცილო?

– რას დავიდევს, გოგო, ხათა ჯიჯი² ოშორელობას? სასაცილოა, აბა რა!

– მისთვის სულ ერთია ვინ იქნება, არა?... ეს გინდოდა წელან გეთქვა, ხომ?

– ხათა ჯიჯისთვის მთავარია – იცხოვროს კარგად, თავის გუნებისა მიხედვით, ხოლო სად, რომელ ქვეყანაში დაიდებს ბინას... ამას არავითარი მნიშვნელობა არა აქვს მისთვის.

– გასაგებია. ამაღაც ეპატარავა უთუოდ თავის სარბიელად ოშორა და უფრო ვრცელი და კათამრავალი ქვეყანა აირჩია! ჰაკაფთაში რომ მოხვედრილიყო – ჰაკაფთელი იქნებოდა, ბაბილონში – ბაბილონელი!

– აი შენ ენამწარობ, ციცი, მარა ბიძაჩემი მაინც დიდად წყალობს ოშორელთ და... საერთოდ, ჩვენი გვარტომის კათას. მის მზეს ფიცულობენ, ვინც კი იქ ცხოვრობს, ჩვენებური. ეგრეა!

– შენ... ვითლა გამოგიშვა?... საკვირველია პირდაპირ!

– დადიმ ფიცი ჩამოართვა და... მეც შევფიცე ბებია და ბაბუას, დავბრუნდები-თქვა დათქმულ ვადაში.

– ფიცი რო არა, დარჩებოდი?

ბოჩიმ გვერდულად გამოხედა ციცის, რომელსაც დრო ეხელთა და მკლავებიდან დასხლტომოდა. ბოჩი ერთხანს უძრავად მდგარი, უყურებდა

¹ ბიძა

² ბიძა მოფეებით

წინ მიმავალ ციციის.

– ციცი! – დაუძახა ბოლოს. ქალმა უკან მოუხედავად განაგრძო გზა. ბოჩი მსწრაფლ წამოეწია.

– ცი, რა მოგივიდა?

– გამიშვი რა ხელი...

– რა მოგივიდა-მეთქი? – უფრო მაგრად მოხვია მკლავები, თავისკენ მოაბრუნა თითქმის ძალით და სახეში ჩააცქერდა.

– არაფერი. რა უნდა მომსვლოდა? – ქალს ქუთუთოები დაეხარა, ტუჩები გაებუტა.

– მაინც, მაინც?

– არა, ერთი რამ მიკვირს ისე: ბიძაშენი იმდენ რამეს გაბრდებოდა თურმე და... ვით არ დარჩი იქ? ლამაზი ქალებიც ბლომად გეყოლებოდა. სიმდიდრე, ძალაუფლება, განცხრომა. მეტი რაა საჭირო ბედნიერებისთვის? – ციცი შეჩერდა. თითქოს შესაფერის სიტყვებს ეძებდა და ვერ პოულობდა: – ნუთუ... ფიცის გატენის შეგეშინდა? ბიძაშენი აკი არ მორიდებია წინაპართა ღმერთებს?

თითქოს პირველად ხედავსო, ბოჩი დაკვირვებული, დაჟინებული მხერით დასცქეროდა ციციის წამოგზნებულ სახეს, აზნინვარებულ თვალებს; ტუჩებზე გამოძწვევი, დამცინავი ღიმილი გასწოლოდა ქალს. ამნაირი ციცი არასდროს უნახავს სხვა დროს.

ხელები შეუშვა ერთბაშად. განზე გადაა და გამძვინვარებულ ზღვას გახედა ფიქრიანი თვალებით.

– რად გაჩუმიდი?.. არ იცი რა თქვა, ხომ?

მცის მოუბრუნდა შემართულ ქალს და... ხმის გაგრძელებით, თითქმის ჩურჩულით უთხრა:

– მე აღარ ვინდომე იქ დარჩენა და წამოვედი მარტო ფიცის გამო კი არა... აქაურობა მომენატრა მე ძალიან.

ციცი დარკა. რატომღაც გული აუჩვილდა, თვალებზე ცრემლი მოადგა.

– შენ არ უწყვი, ციცი... შენ ვერ წარმოიდგენ, რა პატარაა ჩვენი იათნანა იმ უზარმაზარი ქვეყნების წინაშე! ერთი ციცქნა, ნამცეცა და მაინც...

– აღრე ჩვენც ვიყავით დიდი, ჩვენც ვრცელი მიწა-წყალი გვეჭირა, სანამ... დავიფანტებოდით. ჩვენი გვარტომელნი ახლაც ბევრგან სახლობენ და არავის ჩამოუვარდებიან თურმე არც მიწა-წყლის სიმრავლით და არც სიმდიდრით, მაგრამ...

მაგრამ ქვეყნის სიმცირე თუ სიდიდე რა ბედენაა!.. მთავარია... – წამით შეეყოყმანდა, თითქოს ენა შეუბრკოლდა. მერმე შეეცადა ის აზრი, რამაც ახლა უცაბედად თავში გაურბინა და შეაკრთო, სიტყვიერად გადმოეცა: – სადაც არ უნდა იყო – დიდი თუ პატარა ცისქვეშ, მთავარია, მე მგონი – ვინ ხარ შენ თვითონ, რა სულიერი! აკი ვამბობთ კიდევ იათნანელები: რა სულიერი ხარო! ესე იგი, კაცის თუ ცხოველის სული ვიდგასო.

– ჰოი, რა სასწაული გოგო ხარ შენ, ციცი გეგეშხე! – გაიცინა ბოჩიმ უეცრად და ქალს მცისვე შემოესალტა, თვალებში ღრმად, ხანგრძლივად ჩახედა კვლავ: – რანაირი თვალები გაქვს ახლა, იცი? ამ ზღვასავით ჩამუქებული და უძირო... ზღვასავით ცვალებადია შენი თვალების ფერი, ცი! – შმაგად დაუწყო კოცნა. მერმე უცებვე დაცხრა, ქალის თმაში ჩამალა სახე

და აბუტბუტდა: – ეჰ, რამდენიც არ უნდა იხეტილო უცხო ქვეყნებში, უნდა დაუბრუნდე მაინც შენს მშობლიურ ბუდეს. შენს სამუდამო ნავსაყუდელს. ასე არაა განა?.. რაფერ მიყურებ, ცი?.. ალბათ ფიქრობ... ოჰ, ჩემი საყვარელი მაცირია¹, ჩემი ჭკვიანი და სულელი გოგო! – მხარზე მოხვია ხელი: – მოდი, დაგბრუნდეთ, ცი, ჩვენს დოხორეში!.. გვეყოფა ამდენი წანწალი!..

უკან რომ მოდიოდნენ, წამოჟინჟლა. ზღვა ისევ ისე ბობოქრობდა, გამედგრებით ეხლებოდა ნაპირს და ცხვირპირდალეწილი, ხრიალით, გულში ჩაბრუნებული ბოლმითა და მუქარით იხეკდა უკან, რომ ხელმეორედ, უფრო მეტის გახელებით და ჟინით დაცხრომოდა თავის ოდინდელ დაუძინებელ მტერს, აგრერიგად რომ არ ეპუებოდა მის მრისხანებას.

ბოჩი უეცრად შედგა.

– ზღვაში შევალ ახლა მე, ციცი, და შენ... არაფრის შეგეშინდეს. აქ დამელოდე! – ძალიან მშვიდი, ძალიან წყნარი იყო მისი ხმა. თვალებში კი – მოუთოკავი, ველური ჟინი ენთო.

– ბოჩია, ხომ არ გადაირიე? – შეიცხადა ციციმ და მთელი ტანით ჩამოეკიდა ბოჩის მკლავზე.

– ნუ გეშინია, ჩემო გოგო!.. არაფერი მომივა. ნახავ ავერ!

ქალი ჩამოიშორა და ზღვისკენ გააღაჯა. განწირული ხმით იკვილა ციციმ და ქვიშაში ჩაეძხო მუხლმოკვეთილი.

გონს რომ მოეგო, ბოჩი ჩაჩოქილიყო მის წინ, ეხვეოდა და ჰკოცნიდა:

– რა იყო, ცი?.. რა მოგივიდა? აი, შენთან ვარ, გენაცვალე! მაპატიე რა... ჭირიმე შენი, ჩემი საყვარელი მაცირია!

მღულარე ცრემლები წასკდა ციცის თვალთაგან. გულამომჯდარი, პატარა ბავშვივით სლუკუებდა და რაც უფრო მეტს ეფერებოდა ბოჩი, მით უფრო ვერ იკავებდა თავს.

– კაი რა, ციცი. რა მოგივიდა?.. დაწყნარდი რა, გევედრები, გემუდარები!

მერმე ერთბაშად ხელში აიყვანა ქალი და ქონისკენ გააბიჯა. ზღვა ისევ ღმულოდა ცოფმორეული, ისევ წარღვნით ემუქრებოდა ქვეყნიერებას, მაგრამ ბოჩი ახლა მისკენ არ იხედებოდა.

იგი ღიმპორეული დასჩერებოდა ცრემლით მორწყული ციცის სახეს და გული სიამით უცემდა: „ციცის ვუყვარვარ... ციცის ვყვარებივარ თურმე მე!.. ჰეი, ზღვის ღვთაებავ, დიდო ოკეანესო!.. მზაკვარო მესეფენო!.. გესმით ჩემი?.. ციცის ვუყვარვარ მე, ცისა და წყლის მადლმა!“

* * *

სახლში მობრუნებულთ, მეორე თუ მესამე დღეს, ნინთომ – ციცის მდადეგ და სიყრმის მეგობარმა გაუმხილა ჩუმად, ხვიჩა ზღვაში დაიხრჩო. არავინ უწყოდა დანამდვილებით, თუ როგორ მოხდა ეს: ამის წინებზე ზღვა რომ იყო გავეშებული, მაშინ შესულა თითქოს საბანაოდ და აღარც უნახავსო მერმე ცოცხალი ვინმეს. ერთი კვირის შემდეგ შემთხვევით უპოვიათო მებაღურეებს ნაპირზე გამორიყული მისი ცხედარი, ყვებოდა თვალცრემლიანი,

¹ პატარა გოგო

სახედამწუხრებული ნინთო და ციცი გუმანით გრძნობდა, კიდევ რაღაცა „სხვა“, ფარული აზრი იმალებოდა მის სიტყვებში, ბოლომდე რომ არ ამხელდა ნინთო.

ეს იყო პირველი მძიმე დარტყმა, ახალი ცხოვრების დასაწყისში რომ მიაყენა განგებამ ციცის.

ზეიჩა მისი კბილა იყო, ერთად გაიზარდნენ, ერთად თამაშობდნენ პატარაობისას. ერთად იზიარებდნენ ლხინსაც და ბავშვურ გასაჭირსაც. ზღვისფერ, ლამაზ თვალებში მუდამ სევდა ედგა ზეიჩას მაშინაც კი, როცა იცინოდა. ნალვლიანი იყო მისი სიმღერებიც და მსმენელთ უნებლიე ცრემლს ჰგვრიდა. მაგრამ ეს არ გახლდათ მძიმე კაემნით გამოწვეული ცრემლები. არა. ნალველი თითქოს მსუბუქი, ჰაეროვანი იყო, და დაფერილი ჩანდა მთვარის იდუმალი ხატებით. მერმე და მერმე უფრო ამჩნევდა ციცი, რომ იათნანური სიმღერების უმეტესობა სევდით იყო მოსევადებული: გულის სიღრმემდე შემძვრელი, მიმწუხრის სევდით. მოგვიანებით დადამ აუხსნა: ესო, უხსოვარ დროში დაკარგული, ბედნიერი ცხოვრების ხსოვნააო, მახარია, სიმღერის კილო-კაეში ჩაღეჭილ-ჩაწურული. ესო, ფარული წუხილი და სინანულიაო, მოუბრუნებელ, ოქროს ხანაზე.

საბრალო ზეიჩა! ძმასავით უყვარდა იგი ციცის, აკი მაყარადაც მოყვებოდა ქორწილში, მაგრამ ახლა, როცა ცოცხალი აღარ იყო, თითქოს ერთბაშად აეხილა თვალი და მთელი სიცხადით შეიცნო მისი იდუმალი, გაუმხელელი გულისთქმა, მისი გრძნობის სიღრმე.

ბოჩისგან მალულად იგლოვა ბედამწვარი ზეიჩა. მისმა დაღუპვამ აუხილა თვალი სხვებზედაც, სიყვარულის გამჟღავნებას რომ ვერ უბედავდნენ და მისი გათხოვება ბოჩიზე ცამოწმენდილზე მეხის გაკარდნასავით რომ აღმოჩნდა მათთვის. ციცის ახლა აგონდებოდა ბოჩის სიტყვებიც, აღრე რომ უთხრა და რომლისთვისაც დიდი ყურადღება არ მიუქცევია მაშინ.

ასე იყო თუ ისე, ზეიჩას უბელო ბედი – მისი უდროო სიკვდილი მთელ მის ცხოვრებას გაჰყვა სხვის თვალისთვის შეუმჩნეველ მწარე ტკივილად და სიმძიმედად.

კაი ხნის შემდეგაც, ოდესღაც ზეიჩას გამოთქმულ ლექსს თუ სიმღერას რომ მოისმენდა, თავისდაუნებურად ცრემლები წანწკარით ჩამოსდიოდა თვალთაგან, გულზე ნალველი შემოაწვებოდა, აი ისეთი ნალველი, ძალიან ძვირფასი, ძალიან ახლობელი პიროვნების დაკარგვის მოგონება რომ იწვევს ხოლმე. და ეს ემართებოდა მაშინაც, თუნდაც ბოჩიც რომ ყოფილიყო მის გვერდით იმ დროს.

ოღონდ არ იცოდა, ხვდებოდა ბოჩი რაიმეს თუ ვერა, ეს კია – არასდროს დაცდენია საყვედურის მსგავსი რამ. პირიქით, თითქოს გამგებინადა არიდებდა თვალს იმ წაშებში და... ციციც ძლიერ მაღლიერი რჩებოდა მისი ამგვარი გულისხმიერების გამო.

ერთხელ საგანგებოდ მოინახულა კიდევ ზეიჩას საფლავი. ეს იყო მიკვალბულთა ხსოვნის დღეს, შურიშდლას¹, ვარდობის თვეში.

იმ მზიან, მშვენიერ დღეს ველის ფერად-ფერადი ყვავილები მიფანტ-მოფანტა ზეიჩას სამარეზე, მერმე ერთხანს იჯდა სევდიანი და მღუმარე და იქ,

1 ამ დღეს გარდაცვლილის საფლავს ყვავილებით, ყვერით ამკობდნენ

შიგნით, გულის უშორეს მღვიმეებში დაძრულ ხვიას სიმღერას ღიღინებდა უხმოდ, და ამ ტანასხლეტილი, პირმშვენიერი, ნადვლიანი ბიჭის სამარეზე მოტანილი მინდვრის ყვავილები იყო თითქოს სინანულის თუ გულის ტკენის ნიშანიც იმ დაუბრუნებელ და სანეტარო ჟამზე, სიყმაწვილე რომ ჰქვია. მერმე, დროთა ვითარებაში, თვით ჩვენივე გული იქცევა ხოლმე აუხდენელ და გაცრუებულ ოცნებათა და იმედების სასაფლაოდ, თან რომ დავატარებთ კუბოს კარამდე.

დადი

... ზედიზედ თმაქორთა ბიჭები შეეძინათ ციციის და ბოჩის. ღმერთებს ჩუმად ევედრებოდა ციცი, რომ სწორედ ვაჟი გასჩენოდა, რადგან იცოდა, ბიჭის ყოლა უსაზღვროდ გაახარებდა ბოჩის. და მართლაც, ბიჭი რომ დაებადა, გაფაციცებით ეძებდა ბოჩისთან მსგავსებას, და პოულობდა კიდევ. მაგრამ სინამდვილეში, რაც დრო გადიოდა, ორივენი – გელა და გონაც უფრო დედაილები ხდებოდნენ. ბოჩისთვის კი – დედასთან მათი ეს ალიკვალობა, პირიქით, სიამაყისა და სიხარულის წყაროდ ქცეულიყო: ჩემი ბოკვერები დედასავით ლამაზი და მომხიბლავეები არიან, ხოლო ხასიათით ჩემისთანა ვაჟკაცები იქნებიანო, იტყოდა ხოლმე თავმოწონებით.

ხომ როგორ უყვარდა ბავშვები, ხომ თავს ერჩია, მაგრამ უმთავრესი ყურადღების საგანი მისთვის მაინც ციცი გახლდათ. როცა სახლში იყო და საქმიანობდა, ციციის ყველაფერი უნდა მიეტოვებინა და მის გვერდით ეტრიალა, მხოლოდ მისით ყოფილიყო დაკავებული, მხოლოდ მისთვის უნდა დაეთმო მთელი თავისი დრო და გულისყური. მუშაობის შემდეგ ხეტა ჩეროში, ფარდაზე უყვარდა კოტრიალი ბოჩის ბავშვებთან ერთად, დიდხანს ეთამაშებოდა, ერკინებოდა, ებლარძუნებოდა, მერმე ჰერი, ერთბაშად წამოუსვამდა ორთავეს ხელებს და მათთვის განკუთვნილ სენაკში შელაღავდა. ციცი კი, უეჭველად, მის გვერდით უნდა მოკალათებულიყო. მერმე თავს კალთაში ჩაუღებდა და ხან რას უყვებოდა, ხან რას, ხანაც თვალმინაბული, გამხლართული იწვა და თავს იმძინარებდა. ბავშვების გამო რომ მოუსვენრობას შეატყობდა ციციის – დადი მიხედავს, შენ ნუ გედარდებაო, გაუიოლებდა საზრუნავს და ციციც იძულებული ხდებოდა, დამორჩილებოდა მის ნება-სურვილს.

ხოლო დადი მართლა იყო ამ პატარა, მცირერიცხოვანი ფანიის¹ სული და გული, მისი გაჭირვების ტალკვესი. ჯარასავით ტრიალებდა და ფუსფუსებდა დაუზარელად, მოუღლელად, ახალგაზრდული ჯანით აღსავსე: დაქანცვა რა იყო, არ იცოდა, თუმცა კი სამოცდაათ წელს კაიხნის გადაცილებული იყო; ბადრი მთვარესავით სავსე, თითქმის უნაოჭო სახე თეთრად უქათქათებდა, წელში გამართული სიარული იცოდა და როცა გაიღიმებდა თავისი უჩვეულოდ მომხიბვლელი ღიმილით, უნაკლო, თეთრი კბილების რიგს გამოაჩენდა ხოლმე. შენო, შენს ქმარ-შვილს მიხედე, ისინიც გეყოფა მოსავლეადაო, ეტყოდა ციცი. ბავშვებსაც ის დაგურგურებდა ნიადგ, და ციცისაც და ბო-

1 ოჯახი

ჩისაც ხომ თავს ევლებოდა და ესათუებოდა.

ბევრი ლაპარაკი არ უყვარდა, მაგრამ თუ ხმას ამოიღებდა, პირიდან თაფლი გადმოსდიოდა თითქოს.

ყველაფერს ასწრებდა: ბალახ-ბულახის შეგროვებასაც, წამლების დამზადებასაც, საოჯახო საქმიანობასაც, მომსვლელთა მიღება-გასტუმრებასაც... არადა, საიდან არ მოდიოდა მასთან სნეულნი, ხეიბარნი, გაჭირვებულნი, უნუგეშონი, სასოწარკვეთილნი და დადიც თავისი უებრო წამლებით ყველას ჰკურნავდა. ყველას საშველს აძლევდა. დადი ზოგჯერ ერთ უფრო არჩენს, ვიდრე წამლითო, გულთამხილავითო ამბობდნენ მასზე სიყვარულით და ასეც იყო. – თუმცა რაღა წამლები და სიტყვა, ხანდისხან მარტოოდენ თვალის შევლებით, ხელსაც არ დააკარებდა, ისე შველოდა ავადმყოფთ.

როცა წამლების დამზადებას შეუდგებოდა, წინა სამი დღე და ღამე მარანში ჩაიკეტებოდა, მარხულობდა და ლოცულობდა. წინაპრათა სულებს მოუხმობდა, მკურნალობის ღვთაებას ცირცეს შემწეობას ევედრებოდა მხურვალედ.

ბოჩიმ ერთხელ უთხრა, ცოდვა ხარ დადი, შეეშვი ამ წამლებს, ისედაც უღმერთოდ იღლები, დაისვენე, ვეღარ გაუძლებ ამდენ ჯაფასო.

მეო, ჩემო მახარია, იმისთვის ვცოცხლობ, რომ გაჭირვებულს დავეხმარო და ამ საქმიანობას სიკვდილამდე ვერ შეველევიო.

არასოდეს, არავისგან დადის თავისი წამლობისთვის გასამრჯელო არ აუღია – არანაირი სახით. ჩემთვის რა უნდა იყოს ამაზე დიდი სიამოვნება, თუკი ვინმეს წავადგებიო, წამოცდა ერთხელ დადის და... ბოჩიც ჩამოეხსნა, ამის მეტად აღარ დაუშლია მისთვის აქიმობა.

დადის თავისი, საკუთარი მჭილი ჰქონდა გაშენებული, სადაც მხოლოდ სამკურნალო მცენარეები ხარობდნენ და დადი თვალისჩინივით უვლიდა და უფრთხილდებოდა მას.

ტყეშიც დადიოდა ბალახებისა და ყვავილების მოსაგროვებლად. ხანდახან ციციც მიჰყავდა და გზადაგზა უხსნიდა ხოლმე რძია-რძიისა თუ ბაიას, ოშოშისა თუ შხანკოლას, ცერეცოსა თუ ყვალმითას, ფურისულას თუ მატ-იტელას, ომბალოსა თუ ლენცოფას, იელის თუ კურკანტელას, მრავალმარღვას თუ ცირცველას, ქაცვის თუ ქაქინას და ათასი სხვა მცენარის სამკურნალო თვისებებს. მართლაც რომ განსაცვიფრებელი იყო დადის განსწავლულობა ამ საქმეში. ჯერ მარტო ყვავილების, ბალახების სახელები დაახვევდა თავბრუს კაცს, მარტო მათი დამახსოვრება ჩანდა შეუძლებელი. ჩვენო, სამწუხაროდ, თანდათან ვკარგავთო დიდ ცოდნას. კირბებმა, მართალია, შემოგვინახეს ჩვენი წინაპრების სიბრძნე, მაგრამ ახლა კირბებსაც საფრთხე ეშუქრება, მათი წამკითხავნი და მცოდნენი თითზე ჩამოსათვლელნიღა დარჩნენო და ადვილი შესაძლებელია, ისიც დაიღუპოს, რაც გადავიჩინა, ისევე, როგორც სხვაც ბევრი რამ გამქრალა ჩვენი დაუდევრობით თუ დროჟამის სიავითო, იცოდა ხოლმე თქმა.

ერთხელაც, ტყეში ყოფნის დროს, დადი დაწინაურდა. ციცი უკან მიდევდა მისურით¹ ხელში. რუხე რომ უნდა გადასულიყვნენ, უცებ დადომ ნაბიჯი შეანელა, მერმე ერთბაშად შეჩერდა და სწრაფად ჩაიშუხლა, სახე

1 წნული კალათი

ახლოს მიიჭანა წყალთან, ყურადღებით დააჩერდა რაღაცას. რა იყო, დადი, შეეხმიანა ციცი, მაგრამ მან ხელით ანიშნა – ჩუმად იყავიო და ციციმაც ხმა გაკმინდა მყისვე. მერმე თვითონაც უხმოდ ჩაიყუნცა შორიანხლოს.

დაჟინებით, შეურხველად ჩასცქეროდა დადი წყალს. კარგა ხანს იყო ასე. ციციც არ ინძრეოდა და მოთმინებით ელოდა მის წამოდგომას.

როდის, როდის წამოიძაროდა დადი და მერმე უსიტყვეოდ, ტანის თავისებური რხევით წინ გასწია. ციციც უხმოდ მიჰყვა.

კარგა ბლომად რომ მოაგროვეს ბალახეულობა – დადი არ ერიდებოდა არც შალდამში, არც შქერის თუ იელის ბუჩქებში ფორთხიალს. წაბლის ტოტებგადაბარჯლულ ჩრდილში მოიგუნება ბოლოს დასვენება. ციცის წამუყო და ისიც გვერდით მიუჯდა.

ოფლიანი შუბლი და სახე შეიმშრალა დადიმ ქიცათი, ფეხები გამართა, თავი ხის კორძიან ტანს მიადო და გაინაბა. ბაგეზე წყნარი, ჩუმი ღიმილი დასთამაშებდა. ციციც გატრუნული იჯდა, რათა ხელი არ შეეშალა მისი ფიქრთა ღინებისათვის.

გამოხდა ხანი. დადი არ იძროდა. ციციმ იფიქრა, ალბათ ჩასთვლიძაო და ამ დროს, თითქოს იგუმანაო ციცის ნააზრევი, მეტოკდა, ირიბად გამოხედა, თვალები ეშმაკური ღიმილით უციმციმებდა:

– თითქოს საოცარი და დაუჯერებელია ყოველივე ის, რაც წელან ვიხილე, მახარია! – ოდნავ წამღერებით, საამო ღულუნით იცოდა ხოლმე დადიმ უზნობა. ციციმ ყურები ცქეცტა, სმენად იქცა, მაგრამ კითხვით არაფერი უკითხავს. დადიმ მცირე ხანს დააყოვნა და მერმე განაგრძო: – ჩემო მახა, ჭიანჭველანი, ვითარცა ზოგი სხვა ბინადარნი ტყისა, თავიანთი, განსხვავებული ცხოვრებით ცხოვრობენ. აქვთ თავიანთი სახელმწიფო, ჰყავთ საკუთარი მეფე-დედოფალნი, ჯარის მეთაურნი, მხედრიონნი. არიან ნოლათა, სოფელთა, ციხე-სიმაგრეთა ამგებნი უებრო. ომობენ ერთმანეთში ჟამიდან-ჟამამდე, ვითარცა კაცნი და ვითარცა კაცნი, ზავდებიან კიდევ. არიან შესაშური შრომისმოყვარენი... აი, შენ გელიძება, მახარია, ამაზე, გარნა წელან... წყალს რომ ჩავცქეროდი... – დადიმ აღარ დაასრულა და კვლავ ფიქრებს მიეცა. ციცი კი სულმწარედ ელოდა, როდის გაავრძელებდა იგი დაწყებულ საუბარს. გულთმისანი ქალი იყო დადი და, ცხადია, იაზრა, ციცი ცნობისწადილით რომ იყო აწიაწებული. როგორღაც უცნაურად ჩაიღიმილა და შეწყვეტილი თხრობა განაახლა: – ჰოდა, იმას მოგახსენებდი, ჩემო მახა, რომ წელან იმ დროს შევესწარ სწორედ, მეთაურთ ჯარი რომ გადაჰყავდათ რუხე. ერთი წყება დაიხრჩო წინამძღოლიანად, მეორეც, მესამეც... მეხუთე ხიდად გაწვა, რათა დანარჩენნი გადაეტარებინა გაღმა. დაიხრჩუნენ თვითონ, მაგრამ მოძმენი გადასხეს რუს მეორე მხარეს, სადაც დაბანაკებულ იყვნენ მხედრობანი მტერთა... მერმე აღარ ძალმიძდა მხერა, რამეთუ... – ისევ დადუბდა დადი. კარგა ხნის სიჩუმის შემდეგ, კვლავ რომ ამოიღვა ენა, ციცის ამცნო, თუ ვითარი შეუცნობია ჯერაც კაცთათვის ცხოველთა, მცენარეთა, ფრინველთა, მწერთა და საერთოდ, სამზეოს სულდგმულთა ბუნებითი თვისებანი, მათი წეს-განჩინება. ასე, მაგალითად, ფუტკართა და ზოგი ბალახისმჭამელთა ყოფა-ცხოვრება ბევრ რამეში კაცისას ჰგავს და ზოგი შემთხვევაში კი – სჯობია კიდევცო.

ერთხანს ენაძზეობდა დადი იმ უცნაურ გონიერებაზე, რასაც ზღვის თუ ხმელეთის ზოგიერთი ბინადარნი იჩენენ ხოლმე.

ულრან ტყეში უთავბოლოდ როდი დაძრწიანო ნადირნი, ეზრახებოდა ციცის, არამედ ცხოველთ აქეთო არსთა გამრიგეს ანუ ჟინი ორთას მიერ დაწესებული წეს-ჩვეულება თანაცხოვრებისა ურთიერთ შორის. ცხოველთ აქეთო თავისი შუკები, სამეთვალყურეო ადგილნი, მიწისქვეშა გასასვლელნი. ტყის ერთ მონაკვეთზე შეიძლება ცხოვრობდნენო სხვადასხვა ჯიმის ცხოველნი, ვთქვით ირემი და გარეული ღორი, მელა და მაჩვი და მათ შორის, განსხვავებით კაცთა ნაშიერთგან, სუფევსო მშვიდობა, აღარ მოსდითო ჩხუბი და შეტაკებანი ერთმანეთში. მოწესრიგებული აქეთო საზღვრები და ურთიერთობები. ამდაც არ ირღვევაო ჟინი ორთას მიერ დაწესებული წონასწორობანი.

ჩვენო, მიწის შვილთ გვეონიაო, ყოველივე ვუწყით სხვებზე, სინამდვილეში კი, მცირე რამ გაგვეგებაო ჩვენსავე არსზე, ჩვენს ბუნებით ხასიათზე, რამეთუ თავად პაწია ჭინჭველები თუ ვართო იმ უსასრულობის წინაშე, სამყარო რომ ჰქვია, ისეთივენი, როგორადაც ჩვენ ჭინჭველანი გვესახებიანო. ამდაც არა მამსო მოკვდავთა გულზვაობა და ქედმაღლობა ერთი მეორის მიმართ და მეტადრე წინაშე ღმერთთა. ამდაც უნდა ცდილობდესო კაცთა მოდემის ძე-თური იცხოვროს ისე, აღარ ერჩოდესო არა მხოლოდ სხვათა, არამედ ერთმანეთსაცო.

დადიმ იშვიათად თუ იცოდა ხანგრძლივი საუბარი, მაგრამ თუ ალაპარაკდებოდა, უნდა გესმინა სულ, თუმც ოდნავ ძველებურად უქცევდა და ზოგ სიტყვას ვეღარც იგებდა ციცი და მაინც ნატრობდა გულში, ძალე აღარ გაათავებდესო ნეტა. მაგრამ იმედმა არ გაუშართლა. დადიმ ისევე უცებ შეწყვიტა რაგადი, როგორც წამოიწყო.

ტყიდან რომ გამოდიოდნენ, ციციმ კინაღამ ფეხი დააბიჯა უნასს, კისერაღერილი, სისინით რომ გასრიალდა განზე. მოულოდნელობისაგან შეჰკვილა.

დადის ერთბაშად სახე ეცვალა. თვალები უცნაურად მოეწკურა. ტუჩები ააცმაცუნა. გველი დაიკლაკნა, დაიგრიხა. თვალის დახამხამებაში დადიმ კუდში წაავლო ხელი, ზევით აიტაცა ასხმარტალებული უხსენებელი, მკლავზე დაიხვია სამაჯურებივით, მერმე ორი თითით თავი დაუჭირა და თვალები გაუშტერა. არასოდეს ენახა ციცის დადის სახის ასეთი გამომეტყველება. თითქოს სულ სხვა არსება იდგა მის წინ: უცხო, უცნობი და... არამიწიერი. ჩუმი, იღუმალი ღიმილი ურხევდა ბაგეს. მერმე დაიხარა და მიწაზე ფრთხილად დასდო გორგალი, რომელიც არც გატოკებულა. ერთხელაც მოუხედა თითქოს წელმოწყვეტილ ქვეწარმავალს და თავაწიულმა ისე განაგრძო გზა, თითქოს აქ არაფერიყო.

— მახარია ჩემო, გველი სიბრძნის ხატი იყო ჩვენთა წინაპართათვის და ამდაც სათაყვანო გახლდათ იგი, — უთხრა ციცის, შეცბუნება რომ შეატყო და ოდნავ ეშმაკური, მაცთური ღიმილით გაუღიმა, — ამდაც ქურუმნი ჩვენნი და მეფე-დედოფალნი თავიანთ გვირგვინს ამკობდნენ გველის გამოსახულებით. მაცალე ცოტა ხანს, შემოგველე და შენც გასწავლი იმ შელოცვებს და თავად ირწმუნებ ზოგს რასმეს.

ციცის თანდასწრებით დადიმ პირველად გამოამჟღავნა თავისი ჯადოს-

ნური უნარი, მერმე რამდენჯერმე გახდა მოწმე იმისა, თუ რა შეეძლო დადის შელოცვებს. რამდენჯერმე თვითონ ნახა ცნობადიხდილი, უგონოქმნილი კაცი რა აბრეშუმივით რბილი და ცვილივით დამყოლი ხდებოდა დადის ხელში.

ამიტომაც იყო შოუ ბჟალახეს მხოლოდ შოუ მესიაკონით რომ მოიხსენიებდნენ ხოლმე მთელს იათნანაზე. უზომოდ დიდი რიდი და მოკრძალება ჰქონდათ მისი და, გატეხილად რომ ვთქვათ, ემინოდათ კიდეც ცოტათი, რადგან იყო დადის ხელობაში რალაც მისნური, ჯადოსნური, ზებუნებრივი და ამდენად, ჩვეულებრივი გონისთვის შეუცნობი, აუხსნელი, მიუწვდომი, და ყველაფერ ამას კი, უსათუოდ ჰქონდა კავშირი ზესთაზენურ ძალებთან, მით უფრო, რომ იგი ოცდაათ წლამდე ქურუმად იყო ნამყოფი დიდი ბჟალარას სახელგანთქმულ სამლოცველოში, ომორას კუნძულზე.

მართლაც, მცირერიცხოვანი გახლდათ გაბელაანთ ფანია, მაგრამ ყოველ სამეურნეო საქმეში – ხვნა იქნებოდა ეს, თესვა, თონხა თუ მოსავლის აღება-დაბინავება, ნადი ეხმარებოდათ. იათნანელთა წესისამებრ – ერთი ყველასთვის იყო და ყველა ერთისთვის. და ყოველგვარ ხანდას! სიმღერით ასრულებდნენ, რამეთუ უსიმღეროდ ვერ წარმოედგინათ არსებობა იათნანაზე. სიმღერა იყო ყველაფრის და ყოველივეს წამალი: ყოველ გასაჭირს და ჭმუნვა-წუხილს სიმღერით ჰშველოდნენ, ყოველი სატკივრის სალბუნი სიმღერა გახლდათ, სნეულთ და დაჭრილთ სიმღერით ჰკურნავდნენ, სიხარულს და ლხენას ხომ სიმღერით აგვირისტებდნენ და ის იყო.

ერთად იბადებოდნენ სიმღერა და იათნანელი და... ერთადვე კვდებოდნენ!

... ერთხელ, მზის მიდრეკის ჟამს, დადი და ციცი მეორე სართულის აივანზე ისხდნენ, თითისტარზე ძაფს ართავდნენ და თან ტკბილად მუსაიფობდნენ, უფრო კი – დუმდნენ, თავ-თავის საფიქალს ფიქრობდა ორივე.

დადის სამფეხა სკამზე დაესვენებინა ფეხები და ხანგამოშვებით წინ გადაშლილი საუცხოო ხედით ტკებოდა. ძლიერ იშვიათად უწევდა დადის აქ დასასვენებლად ამოსვლა, ამიტომაც, როგორც კი თავისუფალ დროს იმოვიდა, მაშინვე მეორე სართულის აივანს მიაშურებდა. თვალწარმტაცი სანახები, აივნიდან რომ მოჩანდა, საოცრად აგონებდა დადის თავის მშობლიურ ბჟათას და ქორონს და ამდენად ათმაგად უფრო ძვირფასი და სასურველი იყო მისთვის ეს შემოგარენი. თუმცა, ამ თავის ხვაშიადს იგი არავის უმხელდა, ციცისაც კი.

ბიჭები ეზოში თამაშობდნენ მეზობლის ბავშვებთან ერთად. ციცის თან მათზე ეჭირა თვალი და თან ნავმისადგომში წასულ ბოჩის ელოდებოდა და ხშირ-ხშირად ჭიშკრისკენ გაურბოდა მზერა.

ბოჩის ამჯერად დიდხანს არ დაუყოვნებია. მალევე მობრუნდა. ჯერ საოქრომჭედლო პალატში ბეგოსთან შეიარა მცირე ხნით, მერმე ქალებს ამოაკითხა აივანზე. დადის შორიახლოს საკარცხლულში ჩაჯდა და გაყუჩებული, ერთხანს თვალს ადევნებდა თითქოს ქალების საქმიანობას, სინამდვილეში კი სულ სხვაგან ქროდა მისი გონება. მერმე საკარცხლულის სახელურს უცებ ხელი დაარტყა, სახეზე გადამწყვეტი იერი მიიღო და დადის მიმართა, ერთი ფინიკილისგან გემს ვყიდულობ, ოქრო მაკლდება და შენ ხომ

არ გამიმართავ, დადი, ხელსო, ვალს მალე დაგიბრუნებო, საჩქაროდ დაატანა ნათქვამს.

დადი უსიტყვოდ ადგა და თავის საძილე ოთახისკენ გასწია. ცოტა ხანში იქიდან გამოიტანა საკმაოდ მოზრდილი ჩახვია¹ და ბოჩის წინ, ტაბლაზე დასდო.

– ბაბუაშენის დანატოვარია, ბოჩია, შვილო, ეს! სულ ეგაა! ნეტარმა ღმერთებმა ბედნიერად მოგახმაროს!.. ოღონდაც... ვალი რა სახსენებელი იყო, შემოგვევლე?.. ოდესმე განა დავგიკავებია რაიმე შენთვის ან მე, ან სულკურთხეულ ბაბუას?

ბოჩი უხერხულად შეიშმუშნა და წამიერად დარცხვენილმა, ენის წვერზე იკბინა:

– ვიცი, განა არ ვიცი, დადი, რომ ჩემთვის არაფერს დაიშურებ... ვალი ისე ვთქვი... სხვათა შორის... – მერმე მოლუშულმა ფრთხილი, გადარაჯებული მხერა ესროლა ბებიას შუბლქვემოდას: – ისე... ვატყობ კი, დადი, რომ მაინც და მაინც გულზე არ გეხატებათ არც შენ და არც ციცის, ჩემი განზრახული... – გაჩუქდა ისევ. თითქოს ბოლომდე აღარ დაასრულა სათქმელი. დადიმაც იყუჩა და შემდეგ ჩვეული წყნარი, მშვიდი ხმით უთხრა:

– შენ უკვე ზრდასრული კაცი ხარ, მახარია! შენი საქმის შენ უკეთ უწყვი!

თუმც დადის ხმაში, როგორც ყოველთვის, ამჯერადაც სითბო და ალერსი იდგა, თვალებიც უღიმოდა თითქოს, მაგრამ ამისდა მიუხედავად, ციცი გუმანით გრძნობდა, რომ იგი მალავდა თავის ნამდვილ გულისნადებს. ბებიის ხელების მოძრაობით, თუ რა გამაღებით ართავდა იგი ძაფს, ან ეგების სახის წამიერი, მოუხელთებელი გამომეტყველებით, ბოჩი ხვდებოდა დადის უგუნებობას და, თავისდაუნებურადვე, იბოლმებოდა.

– ერთი რამ ვერ გამიგია, დადი, რითია ცუდი, საკუთარი გემი რომ მეყოლება?.. ჩემს ნახელავს და ნაღვაწს მევე რომ მოგუგული უშუამავლოდ?.. ბაბუა ქუჯიც ხომ ნაოსნობდა თავის დროზე? ხათა ჯიჯიც?

დადიმ მხოლოდ გაუღიმა. ბოჩიმ რომ დაინახა, არც დადი და არც ციცი შეპასუხებას არ აპირებდნენ, უკვე დაუფარავი გაღიზიანებით განაცხადა:

– ჰოდა, აბა, მე თუ მკითხავთ, კაცმა სწორედ ის უნდა აკეთოს, რაც თვითონ სწადია, თუ მართლა თავის თავის უფალია იგი! თუმცა... იათნანელებს კი გვიყვარს ძალიან თავისუფლებაზე ლაპარაკი, მარა... სინამდვილეში... აი, ახლაც ისე გამოდის: თქვენს ნება-სურვილზე სიარულს ჰქვებია თურმე თავისუფლება! რაც თქვენ არ მოგწონთ, დასაძრახისი ყოფილა!

ციციმ და დადიმ სწრაფად შეხედეს ერთმანეთს, რაც, ცხადია, ბოჩის არ გამოპარვია. დადიმ თავი ანება რთვას, თითისტარი იქვე, საფერხესთან დადგმულ კალათში ჩასდო და ბოჩის მიაპყრო მხერა.

– ერთობ მძიმე ბრალი დაგვდევ, ბოჩია, შვილო, ერთობ მძიმე! – კარგახნის სიჩუმი შემდეგ მშვიდი ხმით უთხრა.

– მე... ბრალს კი არ გდებთ, დადი... მე მიწოდდა მეთქვა, რომ... – ბოჩის ენა დაება, სიტყვებს ძებნა დაუწყო ცოტათი შეცბუნებულმა.

– სათქმელი შენი შენ უკვე თქვი, ბოჩია შემოგვევლე! ახლა ეგების, მეც

1 ქისა

მაცალო!

— ბრძანე, დადი!

ციცისაც განზე გადაედო თითისტარი და შინაგანად გაფაციცებული, სმენად და მზერად ქცეულიყო.

— იმის თქმა მინდოდა, ბოჩია შვილო: შენთვის მე — არაფერი დამიშლია! აბა, რაც არ ვიცოდი, რა უნდა დამეშალა, შემოგვეღე? პირუკუ: თავადაც ხედავ. როს მთხოვე, შეგეწიე კიდეც, რაფერაც შემეძლო. ასე რომ, ბრალდება შენი — თითქოსდა ჩვენ, მეტადრე მე — ვზღუდავდეთ თავისუფლებას შენსას, ვგონებ, მართებული არაა, ჩემო საყვარელო! ეს საყვედური, ალბათ, ზედმეტი სიფიცისა და დაუფიქრებლობისგან მოვივიდა!

— მეც უარი არ მითქვამს, დადი! — დაცდა ციციის თავისდაუნებურად.

— არ გითქვამს, მარა ხო ვიცი, არაფრად გეპრიანება! — წამოვარდა ანაზად ღეხზე ბოჩი და თვალებიდან ცეცხლი დააფრქვა.

— უკაცრავად ვარ, დადი... სიტყვა შეგაწყვეტინეთ...

— ბოდიშს ვინდი... — ჩაბთურტყუნა ბოჩიმაც და სავარძელში ჩაჯდა ისევ.

დადიმ მცირე ხანს შეიცადა და განავრძო:

— ხოლო შენ რომ თავისუფლების ხელყოფას ეძახი, სხვა არაფერია, ჩემო მახარია, თუ არა მოვალეობის შეგნება. მე რამდენადაც ვუწყი, კაცი მოვალეა თავის ძე-თურის, კერიის, თვისტომის, ქვეყნის წინაშე. მოვალეა დიდი ნანას, ნეტარი ღმერთების წინაშე და ამადაც, ნებსით თუ უნებლიეთ, შებოჭილია კიდეც თავის მოქმედებებში უსათუოდ. ალბათ ამითაც განსხვავდება იგი დანარჩენ სულიერთაგან... უკეთუ, კაცთა მოღვმის თვინიერ, სხვას არვის გააჩნია სიყვარულით ნაკარნახევი გრძნობა მოვალეობისა!

— დადი, მე მინდოდა მეთქვა... მე ვფიქრობ, კაცი სრული თავისუფალი უნდა იყოს ამ ქვეყნად. მორჩა და გათავდა!

— რა ბრძანე, ბოჩია შვილო, სრული თავისუფალი?... არა. არ ეგების ეგე! ვითარცა სრული თანსწორი ვერ იქნების კაცთა მოღვმა, ასევე, სრული თავისუფალი არ შეიძლება იყოს მისდღემში ამ სამზეოში და... ვერც ვერას-დიდებით იქმს ყოველისფერს იმას, რაიც სწაღია და სურს.

— რათა, დადი, რათ არ ეგების?

— იმად, ჩემო სიცოცხლე, თუნდაც რომ იბადება, ცხოვრობს და კვდება ამ საწუთროში არა ნება-სურვილით საკუთარით, არამედ... არსთაგამრიგის წინასწარი განჩინებით და... ამ ღვთაებრივ წესრიგში არ ძალუძს მიწის შვილს რაიმეს შეცვლა-გადაკეთება. სრული თავისუფალი მხოლოდღა მაშინ იქნება კაცი, სული რომ დატოვებს სხეულს თვისას, რომლითაც შემოგარსულია იგი მისდაუნებურადვე. და... მიაშურებს სავანეს ცისას... მძიმე, გაუგებარი ენით ხომ არ გეზრახები, ბოჩია შვილო?... ეგების სჯობია მერმისისთვის გადავლოთ ჩვენი საუბარი?

— არა. რათა! მე გისმენ, დადი, დიდი გულისყურით!

— კეთილი, დადა! რაკილა მასეა, მეც მსურს ვისარგებლო შემთხვევით... და გთხოვ, შენს გაზრდას, გამარკვიო ერთ რამეში: გაკლია შენ ისეთი რამ, რაც შენი ასაკისა და მდგომარეობის ყმაწვილ კაცს უნდა ჰქონდეს იათნანაზე?..

1 უფროსის მოფერებითი მიმართვა უმცროსისადმი

ოქროს ხელები გაქვს და გამჭრიახი გონება. მზეთუნახავი, გონიერი ცოლი გყავს და მარგალიტებით ბავშვები. ქვეყანა შენ შემოგნატრის ასეთი განძის მფლობელს და ეს გასაგებიცაა: რამეთუ ღმერთთა დიდ წყალობას უნდა მიეწეროს ის, რომ ციცისთანა ციური მაცნე შემომზიანდა ჩვენს ოხორეში. ყველას უყვარხარ და გაფასებენ იმდენად, რომ ნოლის უხუცესნი სხუნუზე¹ გისწრებენ, ხოლმე, რაიც დიდი პატივია ყოველი ახალგაზრდისთვის. ჰოლად, ესოდენ ძვირფას საუნჯეთა მფლობელმა, რა უნდა შეიძინო უფრო ღირებული უცხო ქვეყნებში ხეტიალით?... ეგების სჯობდეს, ბოჩი შვილო, გავუფრთხილდეთ, შევინარჩუნოთ ის, რაიც გაგვანია? მოვუაროთ იმას, რაიც, ჯერ არ დაგვიკარგავს?... ეგეც მინდა უწყოდე, ჩემო მანარია: მარტოდენ ჭამა-სმისთვის, არც მხოლოდ განცხრომისა და სიამოვნებისთვის გაუჩენია ჟინი ორთას კაცთა მოდგმა. უწინარესად, სულიერი არსებაა იგი, სხვათა ჭირისა და ღზინის მოზიარე, სიკეთის მთესველი მოყვასთათვის.

ბოჩი შუბლშეკრული დასჩერებოდა თავისი წულის ჭვინტს, მერმე თავი ასწია, დაღვრემილმა გახელა ბებიას და უხალისოდ ამოღერდა:

– ეჰ, აბა, რა უნდა გეზრახო, დადი?... მე მარტო ნიო-ამუნე² და ტიროსი მანახა ჯიჯიმ და... რანაირად ცხოვრობს იქ კათა, რა ღონორეები უდგათ, რა საყდრები, რა ქალაქები აქვთ!

– მერედა, ჩვენც ხომ გვაქვს, შემოგვევლე, ჩვენი დედაქალაქი – მშვენიერი ჭუბურთა, ჩვენი ნოლები, ოხვამეები³, ღონორეები...

ბოჩი ფეხზე წამოიჭრა ისევ:

– დადი, აბა, რა მოსატანია ჰაკაფთის პირამიდებთან, ლუქსორის ანდა კარნაქის ტაძრებთან და სასახლეებთან, ჩვენი? სათამაშოები გეგონება კაცს, მზის მადლმა! არ ვიცი მე, რანი ვიყავით უწინ, ოდესღაც, მარა ახლა...

– დაამთავრე, მანა! რად გაჩუმდი?

– ეჰ... – ბოჩიმ ხელი ჩაიქნია და საკარცხლულში ჩაეშვა მძიმედ.

დიდხანს იყო გაჩუმებული დადი. ციცისაც ხმა გაეკმინდა, თუმცა გული უდუღდა აღშოთებისგან, მაგრამ დადიზე ადრე რაიმეს თქმის უფლებას თავის თავს არ აძლევდა. კარგა ძალი დრო გავიდა ამა-სობაში.

ბოლოს დადიმ ნელი ხმით, სიტყვების ოღნავი დამარცვლით, ისე, როგორც ეს ბოჩისაც სჩვეოდა ხანდახან, დაიწყო:

– ჩემო მანარია, ბოჩია შვილო, ერთი რამ მინდა უწყოდე: ყოველი გვარ-ტომი ცხოვრობს ისე, ვითარცა შეეფერება ეს მის ბუნებით თვისებას, სხეულისმიერს თუ სულისმიერს... თუმცაღა ბევრი რამ აქვს საერთოც კაცთა მოდგმას. გარნა ყოველი მათგანი მაინც თავთავისებურად ქმნის და აშენებს, მღერის და ცეკვავს, ტირის და იცინის... ზოგი უფრო ადრე მოევილინა ამ ცისქვეშეთს, ამაღაც, ჩემო საყვარელო, უფრო მეტიც ნახა, შეითვისა, მეტი გამოსცადა ავიც და კარგიც, ანუ უფრო გრძელი გზა გამოიარა გა ნ კ ა ც ე ბ ი ს . ზოგი კი – ეს-ესაა ჩნდება... მაგრამ სუყველანი არსთა გამრიგის წეს-განჩინებით იმვენენ და ამაღაც, პატივის გების და ყურადღების ღირსია სათითაოდ ყოველი მათგანი, რამეთუ... საყოველთაოა, კაცობრიულია

1 საბჭო
2 ეგვიპტის დედაქალაქი (ბერძ. თებე)
3 სამლოცველოები

გრძნობა სიკეთისა, მშვენიერებისა, ღვთიურობისა...

ჩვენი ქალაქები და საყდრები ვერ მოვლენო სიდიდით ჰაკაფთურთან, თუნდაც ბაბილონურთან, ბრძანებ შენ და მართალიც ხარ, ოღონდ ეს კია: უკვდავ ღმერთთა მიერ შექმნილს, მოკვდავთა ნახელავი ველარანაირად გაუტოლდება, ჩვენი აიალონის მთის არ იყოს და მაინც... დიდი ქვეყანაა ჰაკაფთა უთუოდ და დიდი ერია ჰაკაფთელები, ბაბილონელები და ზოგი სხვა. გარნა მე ასე ვაზრობ: ჩვენი თვისტომთა სამლოცველოები და ღობორეები, დაბა-სოფლები თუ ქალაქები ჩვენი მთაგორიანი ბუნების ჩარჩოში ისე ზის, ვითარცა ოქროს ბეჭედში ზურმუხტის, ლალის, იასპის თუ ბივრილის თვალი. კაცის ხელით შექმნილი არ არღვევს ღმერთის მიერ შექმნილთან თანწყობას, თანაზომიერია და შეხამებულია მასთან მთელი თავისი აღნაგობით, სულით და ხორციით. უწყი ალბათ ისიც, მხატვართა ჩვენთა თავად ჰაკაფთელებიც რომ ბაძავენ ზოგ რამეში, რამეთუ... მოლივლივე ზღვის ტალღებით მოძრაი, ხალისიანი, ფერადოვანი და ლალი კედლის ნახატები ჩვენი ჩვენსავე ბუნების წიაღში იშვენ და ამ დედაბუნების და ჩვენი ხასიათის შესატყვისნი არიან უცილოდ. ხოლო უცხოელთა აზრით, შეუღარბელია როკვა და სიმღერა ჩვენი... საზოგადოდ კი, მე აგრე მგონია: ყოველმა თესლტომმა, ისე, ვითარცა ყოველმა სულდგმულმა უნდა უწყოდეს კარვად, რაის შემძლეა ამქვეყნად, რა ხელეწიფების და რა, არა. ყოყორობის და კუდაბზიკობის გამოისობით, ანდა სულაც სხვათა მიმართ შურის თუ ბრმა წამხედურობის წყალობით, არ წაეპოტინოს იმას, რაიც უცხოა და მიუღებელი მისი ბუნებითი ხასიათისათვის, რისი ქმნის უნარი არ უბოძებია არსთა გამრიგეს. ამის ცოდნა მოკვდავთა მიერ, ვფიქრობ, დიდი სიბრძნეა ამ ცისქვეშეთში.

დადი გაჩუქდა თუ არა, ბოჩი უმაღლე შეეპასუხა:

– ეჰ, აბა, რა უნდა თქვას კაცმა? ერთობ ძნელია საუბარი ქალებთან!

სამარისებური სიჩუმი ჩამოწვა უცბად.

– რა მითხარი, შემოგვევლე? – დაარღვია ბოლოს მძიმე ღუმილი დადიმ და დასძინა:

– კარვად ველარ გავიგონე!

– აბა რაა დადი? მე ერთს ვამბობ, შენ კიდევ – სულ სხვას იძახი!

– დაჯექი, მახა! ნუ ცხარობ!.. რა არის, შვილო, ეს წარამარა წამოხტომა, ხელების ქნევა, ხმამაღალი ლაპარაკი? ვეჭვობ, ყვირილით დაარწმუნო ვინმე! და მერმე: ეგების გამაგებინო, ჩემო საყვარელო, როდიდან გახდა სათაკილო იათნანელი მამაკაცისთვის იათნანელ დედაკაცთან საუბარი?! საიდან მოიტანე, ვინ გასწავლა, ბოჩია შვილო, ამგვარი რამ?

– შენც არ თქვა ახლა დადი, ფინიკიელებმა ხომ არ გაგაფუჭესო!

– მე არ მიხსენებია ფინიკიელნი, ჩემო მახარია!

– რა ვიცე, აბა! ყველაფერ ცუდს ფინიკიელებს ვაბრალით ხოლმე. თითქოსდა ჩვენ რძით დაბანილი, უცოდველი კრავები ვიყოთ! – არ შეეპუა ბოჩი ბებიას.

– მაპატიე, დადი, გული არ მითმენს... აღარ ძალმიძს თავის შეკავება.

– ციცი, აქამდე ვაფაციცებით რომ უგდებდა ყურს ბებია-შვილიშვილის სიტყვიერ პაექრობას, საუბარში ჩაერთო: – ტყუილია განა, ბოჩი, რომ ფინიკიელთა ზნე-ჩვეულებით, ქალს სიტყვის თქმის უფლება არა აქვს საკუთარ სახლშიც კი, არამცთუ ჯარობაში ილაპარაკოს რამე! ან ძალღვივით არ

სცემენ ცოლებს, როცა მოეპრიანებათ? ეგება არც უშვერ ლანძღვა-გინებას ერიდებიან დიაცთა თანდასწრებით? ან არ სვამენ გონის მიხდომამდე? ან არ ჰყავთ ორი-სამი ცოლი და აძღენივე, თუ მეტი არა, ხასა? ოქროთი არ ყიდულობენ ქალებს და ასევე არ ჰყდიან ოქროზე, თუ მოეგუნებათ? მარა... ეგება შენც, ზოგ-ზოგი იათნანელი მამაკაცით, მოგწონს ყველაფერი ეს? სთქვი ბარემ პირდაპირ და ის იქნება!

ბოჩის თითქოს არ გაუგონიაო ციცის ნათქვამი, ისეც დადის მიუბრუნდა ბრახისგან სახეაჭარხლებული:

– აკი შენ თავად ბრძანე წელან, დადი, ყოველ თესლტომს თავისი ზნე-ჩვეულება აქვსო, თავისი ბუნების შესაფერი. იმათ ასე მოსწონთ ცხოვრება. ასე უნდათ. სხვას რა უფლება აქვს დაძრახოს ამის გულისთვის? ეგება იმათაც ბევრი რამ არ მოსწონთ სხვისი, კერძოდ, ჩვენი?

– კი, ჩემო მახარია. მართალს იტყვი, შემოგველე: თავ-თავისი აქვს წეს-ჩვეულება ყველას, თავის ნიშატს მისდევს ყოველი სულდგმული, გარნა მოწონებულს შენსას როს თავს მოახვევ სხვათა ძალმომრეობით იქნება ეს თუ ვერაგობა-ცბიერებით და ამტკიცებ თანაც – ჩემი სჯობაო შენსას, უვარვისიაო შენი, რაკილა მე არ მომწონსო იგი, ამადაც, შენც უნდა იცხოვროო ჩემებურად, ანუ გადიდგულებულ-გაზულუქებულხარ არა სიმაღლითა სულისძიერთა, არამედ სიმრავლითა ძალისძიერთა – აი, ეს უკვე, ვგონებ, საძრახისიცაა და ძნიად მოსათმენიც, ჩემო მახარია!

– მერედა, ვინ გვახვევს ჩვენ ძალით თავისას, დადი?

– საამისო პირი უჩანს დღევანდელ იათნანას, ჩემო საყვარელო! არა, მარტოდენ იარაღის სიმძლავრით და მომხვდურთა მრავალრიცხოვნებით ძლეულა გვარტომი ჩვენი. ამადაც მიმაჩნია: მეტი სიფხიზლის გამოჩენა მართებთ-მეთქი იათნანელთ, მეტადრე მამაკაცთ, რამეთუ კუნძულზე კი ვცხოვრობთ, გარნა კუნძული ჩვენი ღიაა ოთხივე კუთხით და გაშლილი, ყოველ მხრიდან გვიდგებიან უცხოელთა დრომონები და კატარლები. არც როდის უთქვამთ უარი იათნანელთ მშვიდობიან ურთიერთობაზე, უკეთუ კარგად უწყვიან მშვიდობიანი ცხოვრების ყადრი და ფასი და არც როდის შემოუზღულდავთ თავიანთი ნოლები გალაგნებით, არც ციხე-სიმაგრენი უშენებითა აქაველთა, დორიელთა და სხვათა მსგავსად. შენც კარგად უწყვი, ჩემო მახარია, რომ ჩვენში სხვატომელნი თავს ისე გრძნობენ, ვითარცა საკუთარ ოხორეში. მერმე, ვითარცა არაერთგზის მომხდარა, ვითომ მოყვრულად და მეგობრულად მოსული, ერთ მშვენიერ დღეს მტრად გიხდება. ჩვენს ომორასაც ასე არ დაემართა განა და ბევრ სხვასაც? და კიდევ: თუმც გამიგრძელდა სიტყვა, მსურს საცნაურყო შენთვის ჩვენთა ძველთა სიბრძნე: არა ხამსო მარტოდენ ლომთა და ვეფხვთა ნავარდი, ვითარცა ვირთხანი და თავგანი ვერ იბოგინებენ მარტონი – თუმცალა ურიცხვნი არიანო. უპრიანიაო ღლავს რომ სურდეს ზუთხის ჩასანსვლა, ხოლო მშვენიერი ზუთხი ცდილობდესო გადარჩენას თავის თავისას, ეგეც ბუნებითი წესიაო ყოველთა სულდგმულთა, რამეთუ რაოდენი ხერხიცაა ცხოველთ შორის თავდასხმის, იმდენივეა თავდაცვის საშუალებანიც. არ ეგებისო, მახა, გადაშენება ზუთხის – არც რაიმე სხვა სულდგმულის, უკეთუ ამით ისპობაო ზ უ თ ხ ი ს მ ი ე რ ი , მარტოდენ მისეული ს ი ლ ა მ ა ზ ე , რაც აგრეთვე დაუშვებელი ბოროტებააო არსთა გამრიგის წინაშე...

და ბოლოს, მე ასე ვფიქრობ ბოჩია შვილო: იათნანა საფრთხის წინაშე დგას და ეს, უწინარესად, ჩვენი წყალობაა, ჩვენ გვიდევს ამაში ბრალი ყველაზე მეტად.

- რანაირად, დადი?
- დაწყნარდი, მანა! დაიოკე გულისწყრომა... ამწამსვე მოგახსენებ ყოველისფერს: ამ ცოტა ხნის წინ შენ გვაუწყე თუ არა, ღამხმარედ მოგიყვანო მონა ქალს?
- მე... თქვენთვის ვზრუნავდი!.. მე თქვენ მეცოდებით და... იმიტომ!
- დიდი მარდი, მანა, რომ გეცოდებით თურმე, მაგრამ... რა გეზრახა შენ ამის თაობაზე შენმა მეუღლემ? რა უთხარი შენ, შემოგვევლე, შენს ქმარს?
- სანამ სული მიდგას, მონას არ შემოვუშვებ-მეთქი ყუღეში, დადი!
- დადი ადგა, ციციისთან მივიდა და შუბლზე ეამბორა:
- აი, ვინაა ნამდვილი იათნანელი! აი, ვის ძარღვებში მიედინება აიას თურთა შეურყენელი სისხლი!.. ბოჩია შვილო, ერთი შეგონებაც უნდა შეისმინო, შენს ჩრდილს შემოვევლე: ვისაც არარად უღირს სხვათა თავისუფლება, ის საკუთარ მონობასაც იოლად შეეგუება!
- თქვენ... გესმით კი, რას ლაპარაკობთ, ქალებო? - ბრანძორეულს, ენა ებორკებოდა და ცხვირის ნესტოები ებერებოდა ბოჩის: - ლამის მთელი ქვეყნიერება, ყველა მეზობელი ჩვენი, არამცთუ სხვის - საკუთარი ტომის შვილებს ჰყდიან და ვაჭრობენ ამით, ჩვენ კი... გამოკვიდებივართ ჩვენი მამა-პაპის ყავლგასულ ზნე-ჩვეულებას და... სასაცილონი ვხდებით სხვათა თვალში! და დაგვცინიან კიდევ - ვარსკვლავითიდან ჩამოსულ მზისწულებს გვეძახიან!
- მანამ ასე გვიწოდებენ, იათნანა ცოცხლობს. ოდეს არ დაგვიძახებენ ამას, აღარც იათნანა იარსებებს მაშინ ქვეყნიერებაზე, ბოჩი შვილო!
- არც მანამდე და არც შემდეგ უნახავს ციციის დადის თვალების ამგვარი აკვესება, და არც სხვა დროს ყოფილა იგი ასე „ქადაგად დავარდნილი“!

შ ო უ ბ შ ა ლ ა ს ე

ერთხელ დილაადრიანად დადიმ თავისთან იხმო ციცი. რამდენჯერაც არ უნდა შესულიყო დადის სენაკში, ყოველთვის რაც-ღაცნაირი მოკრძალების გრძნობა ეუფლებოდა ციცის. უკვე მერამდენე წელი იყო, რაც ამ ოხორეში შემოდგა ფენი. მაგრამ ის, ძველებური მოწიწება და რიდი, არა და არ უქრებოდა. ხომ როგორი გულთბილი, მოსიყვარულე და ალერსიანი დიაცი იყო დადი, მაგრამ რაღაც ჰქონდა ისეთი გარეგნობასა თუ ხასიათში, რაც მასთან ნამეტან გაშინაურებას გამოირიცხავდა. ერთადერთი ბავშვები თუ იყვნენ შეთამამებული დადისთან. ისინი საღამოობით, ხანაც დილ-დილითაც ლოგინში ჩაუგორდებოდნენ და სანამ ზღაპრების გუდას არ დააცლევინებდნენ, მანამ არ შეეშვებოდნენ. მერედა, რა ზღაპრების მოყოლა იცოდა დადიმ! პატარები კი არა, დიდებიც სულგანაბულნი უსმენდნენ ხოლმე.

1 მაღლობა

... დადის საკმაოდ მოზრდილი, გრძელი სენაკი ორად იყო გადატინრული. ტიხარის შუაში კარის ნაცვლად მძიმე, ყავისფერი ფარდა ეკიდა. სენაკის ორივე თვალის კედლები დაფარული იყო ზღვის ბინადართა, ზღაპრულ ფასკუნჯთა, საოცარ ფრინველთა და ცხოველთა ფრესკებით. ისინი ომორულ დიდოსტატთა ნახელავი გახლდათ, ისევე, როგორც ომორული იყო იშვიათი სილამაზის დოქები, სურები, თასები, ღორები, ჯამები, კედლის თაროებსა და ტაბლებზე რომ იწონებდნენ თავს. ომორა ხომ ოდითგან განთქმული იყო სწორუპოვარი ოქრომჭედლებით, ხისდამამუშავებლებით, ჯამ-ჭურჭლის დამამზადებლებით, ქარგვის, კერვისა და ქსოვის უბაღლო ოსტატებით. გრძელ ტაბლაზევე ელაგა სხვადასხვა ზომის მამები, მინის ქილები, სინჯარები, სპილენძის და თითბრის პატარა ქვაბები – თანგიერები, საცერი-საწერი, წვეთმზომი, თიხის ქოთნები და ჯამები, მოჭიქული ჭიქები, ქვიჯა, კოჭობი და მრავალი სხვა ხელსაწყო თუ ჭურჭელი, რომლებშიც ათასგვარ ფხვნილებს, მცენარეთა თესლებს, სამკურნალო ნაყენებს, მალამოებსა და საღებავებს ინახავდა დადი. კუთხეში დიდი სკივრი იდგა, ტყავის წიგნებით სავსე. სკივრის პაწია გასაღებს, ოქროს ძეწკაზე ჩამოკიდებულს, უბეში ატარებდა დადი. ტიხარის მეორე ნაწილში წითელი ხის ჩუქურთმიან საწოლში, თავად ეძინა.

გაბელანების სახლს არაჩვეულებრივი სილამაზის დგამ-ავეჯი ამშვენებდა. ისინი დადის მეუღლის – ქუჯი ბაბუას ნაოსტატარი გახლდათ: მაღალზურგიანი, მზის და ხარის თავებით ამოტვიფრული საკარცხლულები, მერხები, სამფეხები, ტაბლები, საწოლები – ყოველივეს განუმეორებელი ნიჭიერების ბეჭედი ესვა, ხოლო სკივრებისთვის შეუძლებელი იყო თვალი მოეწვიტა კაცს. ზოგი რამ ბოჩის ნახელავიც იყო, ამით თავი მოჭქონდა კიდევ ბოჩის, დადისაც ეამაყებოდა, ბაბუას ხელობას ასე დიდებულად რომ ფლობდა შვილიშვილი.

სენაკში მუდამ ტრიალებდა საამო სურნელება, ყნოსვას რომ უღიზიანებდა კაცს და ოღნავ თავბრუსაც რომ ახვევდა ხოლმე. ერთადერთი სარკმელი მკრთალად ანათებდა ოთახს და საგნებსაც იღუმალი ელფერი დაჰკრავდა. იღუმალების შეგრძნება სენაკში შესვლისთანავე იპყრობდა კაცს: უნებურად ფეხაკრეფით იწყებდა სიარულს, ხმადაბლა, ლამის ჩურჩულით ლაპარაკობდა. მაღალ შანდლებში თაფლის სანთლების ციმციმი კიდევ უფრო აძლიერებდა ამ შთაბეჭდილებას. როგორც კი თავისუფალ დროს მოიხელთებდა დადი, რაც მეტად იშვიათი იყო მისი მოუცლელობის გამო, შეიყვანდა თავის სენაკში ციცის და სკივრს თავს ახდიდა. როცა კირბებს ხელს შეავლებდა დადი, ისეთი სასოება და სინაზე ეხატებოდა სახეზე, თითქოს თოთო ბავშვი უჭირავსო ხელში, მერმე გვერდით მოისვამდა ციცის და უხსნიდა გაუგებარი ან აწ გადავიწყებული სიტყვების, ნახატების თუ უცნაური ხაზების მნიშვნელობას.

ყოველი ასეთი განმარტობა დადისთან ერთად, უჩვეულო გუნება-განწყობილებაზე აყენებდა ციცის, რაღაცნაირ, აუხსნელ შთაგონებას აძლევდა, თითქოს უხილავი ფრთები ესხმოდა და ლამის ცაში აფრენილიყო.

ახლაც დადის დაძახებაზე შურშურით გასწია მისკენ. დადი თავახდლი სკივრს მისჯდომოდა გამლილ ორხოაზე, კალთაში ტყავის წიგნი ეღო და თვალგაშტერებით ჩასცქეროდა.

ფეხაკრევით, ჩუმად მიუახლოვდა.

დადის მუდამ თალხი ფერის, გულდახურული, ნაოჭებიანი გრძელი კაბა ეცვა, ვერცხლის ფართო ქაშრით შემოჭერილი. საქმიანობის დროს კალთის ბოლოებს აიკეცავდა-ხოლმე. კაბის ქვეშ ასევე თალხი ოსარე¹ მოუჩანდა. გვერდებზე ჩანსნილ გრძელ სახელოებს აიკრეფდა. მაგრამ ახლა პერანგ-ისამარა, თავშიშველი იჯდა სამფეხაზე, თავისი სქელი, მშვენიერი ნაწნავები დაეშალა და მხრებზე გადმოღვროდა თაფლისფერი თმა, რომელშიც თეთრი თითქმის არ ერია. მხრებში მოხრილს, ბადე-შალი მოეხურა და გარინდებულ იყო.

ერთადერთი სამკაული, რასაც დადი ატარებდა, იყო ოქროს უნატიფეს ძეწკვზე აცმული ქარვის ყელსაბამი. მას არც დღე და არც ღამე არ იშორებდა. თვალის ჩინივით უფრთხილდებოდა და ესათუთებოდა. ეს მით უფრო უცნაური ჩანდა, რადგან დანარჩენი სამშვენიესების მიმართ საკმაოდ გულგრილად იყო განწყობილი.

ციცის მოახლოება მყისვე იგრძნო. ამოხედა. ფერგამკრთალი და ნაღვლიანი იჩვენა ციცის მისი სახე, რომლისთვისაც წლებს ვერაფერი დაეკლო – თითქოს ბუნება, ნეტარი ღმერთები საგანგებოდ ინახავდნენ ამ ღვთაებრივ სილამაზეს და სიბერეს ახლოს არ აკარებდნენ.

– მოხველ, ჩემო მახარია?.. მოდი, შემოგველე. დამიჯექ, აგერ, ახლოს ცოტა ხნით.

როცა ციცი მის გვერდით სამფეხაზე მოთავსდა, დადიმ ორივე ხელის მტევანი ერთმანეთს შეატყუპა და კალთაში ჩაიღო. ერთ ხანს კვლავ გალურსული იჯდა.

– ამ წიგნებს შენ გიტოვებ, ჩემო მახარია, – ამოთქვა მცირე ხნის შემდეგ თავისებური ღულუნა, წყნარი, ოდნავ გაგრძელებული ხმით და ფიქრიანი თვალები მიაპყრო. – დანარჩენი შენ ალბათ უწყვი, მეუფე თუმათისთან რომ ინახება. მეუფე თუმათი თავის რჩეულ გოგო-ბიჭებს ასწავლის მათ ამოკითხვა-ამოცნობას...

ხოლო შენ, უკეთუ ამის საჭიროებას შეიცნობ, შეგიძლიან მხოლოდ მეუფე თუმათის გადასცე ეგენი...

– დადი!.. შენ ისე ლაპარაკობ... – ჭირის ოფლმა დაასხა უცებ ციცის.

– არ შემაწყვეტინო, შემოგველე. ჩემი ასაკისამ არ უწყის, როდის რა შეიძლება მოუვიდეს. ყოველისფერისთვის მზად უნდა იყოს, ჩემო სულისდგამ, ჩემო თვალის სინათლე... – მიესიყვარულა დადი და ისევ იყურა წამით, მერმე შეირხა. თავისებურად მოიღერა ყელი: – შენი იმედი მაქვს, მახარია, ვიცი რომ რიგიანად მოუვლი ყოველივე ამას. – ანაზად გადაიხარა. ტაბლაზე დადებულ რაღაც გრაგნილს გადაწვდა: – აი, ამასაც შენ და ბოჩის ვიტოვებთ... ეჰ, ბოჩია, ბოჩია! – უეცრად მოხეთქილი რაღაცნაირი სინანულით თუ გულის ტკივილით დაიჩურჩულა დადიმ და წამსვე ისევ გახვედა, თვალები გაეყინა: შინაგანი მხერით ალბათ ბოჩის თუ ხედავდა ახლა, სადღაც შორეთში გადაკარგულს თავის ხომალდიანად. მერმე თითქოს ფიქრშიაო, ისე წარმოთქვა ხმადაბლა: – ჰო, შენ და ბოჩიას ვიტოვებთ ამ წიგნს და მხოლოდ ჩემი სიკვდილის შემდეგაა წაიკითხავთ მას...

1 პერანგი

ციცის შემოხედვაზე, თვალებით გაუდიმა და ანიშნა, ხმა არ გაიღო. ერთხანს რაღაც საფიქრალს მისცემოდა, შუბლი წამდაუწუმ ეჭმუნებოდა და ფართოდ თვალებგახელილს, სახეზე უცნაური ჩრდილები გადაურბენდა ხოლმე. მერმე აიზეზეურა.

— კლიტეც შენთან იყოს, მახა! თვალისჩინივით გაუფრთხილდი ამასაც! — ყელიდან ოქროს ძეწკვი მოიძრო და გასაღებთანად გადასცა. შემდეგ წელზე შემოხვია ხელი ალერსიანად და თბილი ღიმილით უთხრა:

— აწი წადი, მახარია, შევიმოსები და მეც მალე გამოვალ!

კარებამდე მიაცილა და ისე გაისტუმრა გარეთ, რომ სიტყვის თქმის საშუალება არ მისცა.

მთელი დღე ისე ეჭირა თავი დადის, თითქოს ამ დილით არაფერი მომხდარიყო, მაგრამ ციცი მაინც როგორღაც დადარაჯებული იყო, უჩუმრად თვალყურს ადევნებდა. წამდაუწუმ თვალი უშტერდებოდა დადის. ხელში ხან რა შეაცივდებოდა ანაზდეულად და ხან რა. რაღაცნაირი წინაგრძნობა აწუნებდა ციცის. მოუსვენრობაში ავდებდა. გული დამძიმებული ჰქონდა.

საღამო ჟამს, ცოტა უქეიფოდ ვარ, მაპატიეთ, რომ გტოვებთო, თქვა დადიმ, თავისი განუმეორებელი, მომხიბლავი ღიმილით დაემშვიდობა ყველას და სენაკში განმარტოვდა.

გადევნება რომ დააპირა ციციმ, ღიმილითვე, მაგრამ შეუვალი გამომეტყველებით უკან გამოაბრუნა: არაფერი მჭირდება, შემოგველე, ადრე დავწვები, გამოვშუშდები და ხვალ ისევ ჩიტივით ვიქნებიო, უთხრა.

დადის ზედმეტი თავაზი და უბნობა არ უყვარდა, იცოდა ეს ციციმ და ამიტომაც დაჰყვა მის ნებას. თუმცა კი მთელი ღამე წრიალებდა, თვალი წამითაც არ მოუხუჭავს.

ღილაბნელზე ველარ მოითმინა და ჩუმად, ფეხაკრეფით შეიპარა მის სენაკში. დადი პირაღმა იწვა, გაშოტილი, თვალები დახუჭული ჰქონდა და ხელები გულზე დაკრეფილი.

დადი აღარ სუნთქავდა!

* * *

მოედინებოდა უღევად, უწყვეტად... ბოლო არ უჩანდა ამ ზღვა-მდინარეს, თითქოს წაელეკა ამ ურიცხვ კათას ირგვლივ ყოველივე, მაგრამ... ფხი-ზლობდნენ გამრიგებები და მეწესეები. და ყველაფერი მკაცრი, მითაჟამიდან მომდინარე, უძველესი, დაუწერელი წესითა და რიგით ტარდებოდა — თითოეულმა მოტირალმა, ჭირისუფალმა თუ მოსამძიმრემ იცოდა, სად მდგარიყო, როდის ვისთან მისულიყო, რა ეთქვა, როგორ ეთქვა, ანდა როდის დაეტოვებინა იქაურობა.

არანაირი ზედმეტი ფუსფუსი, არანაირი ზედმეტი ხმაური. არაფერი არღვევდა საზეიმო გლოვის წეს-ჩვეულებას. საზეიმოს ვამბობთ, რადგან, ერთი მხრივ, გლოვა თითქოს სანახაობის საზღვარს უახლოვდებოდა და ეს უცნაური ზეიმურობა თავისებურ ელფერს აძლევდა მწუნხარების განცდას, მიცვალებულის ხილვა და ტირილი რომ იწვევს კაცში და ამასთან, თითქოს თავისებურად არბილებდა მას.

საიდან და ვინ არ მოდიოდა ნამარკელში! რა და რა ჯურის კათა. ზოგს ფერადი, ნაირნაირი ყვავილები მოჰქონდა, ზოგს უბრალო, ნორჩი ტოტები. თავჩაქინდრული, მღუმარედ დგებოდნენ ცხედრის წინ. მერმე ასევე უსიტყვოდ, უხმოდ ბრუნდებოდნენ უკან. ზოგი მამაკაცი, განსაკუთრებით ხნიერი, თავში ორივე ხელის ცემით, ჩუმი ქვითინით და „ახავაი“, „ახავაის“ შეძახილებით ემშვიდობებოდა მიცვალებულს, ხოლო თმაგაშლილი დიაცები მოთქმითა და ვაივიშით – უსამძიმრებდნენ ჭირისუფალთ.

დაბალფეხებიან საწოლზე დასვენებულ, ყვავილებში ჩაფლულ დადის სახეზე სრული გულციობა ეხატა, ლამაზ ბაგეს კი ძლივს შესამჩნევი ღიმილი შეჰყინვოდა.

ცხედრის თავით მღგარი ციცი დამწუხრებული დასცქეროდა ამ ღვთაებრივად განსპეტაკებულ სახეს და ვერაფრით ვერ შერიგებოდა იმ აზრს, რომ დადი აღარ იყო, რომ ეს ტკბილმოუბარო ტუჩ-პირი საძუღამოდ დაღუძდა, რომ სამისდღემშიოდ დაინუჭნენ ეს გვირალი, შეუდარებელი თვალები. ის კი არადა, სულ ბოლო წუთამდე ეგონა, აი, ახლა, აი, ახლა წამოჯდება დადი, თვალებს მოიფშენებს და გაიკვირებს, რა ღრმა ძილით მძინებიაო. მაგრამ... ვაგლანს! ამაო იყო ეს მოლოდინი: დადი გაუნძრევლად გამოტბილიყო ღოღით ცივი და უგრძობელი. და ციციც ანგარიშშიუცემლად მიყვებოდა თავის მწარე ფიქრთა დენას.

ოჰ, როგორი არაფრობა ყოფილა თურმე სიცოცხლე კაცთა! სადღაა ხსნა და საშველი ამ არყოფნისგან, ერთი ხელის მოსმით რომ აღმოფხვრის მიწაზე კაცის ნაკვალევს ისე, ვით ზღვის ტალღები წაშლიან ხოლმე ქვიშაზე ნატერფალს ფერხთა!

ციცი არასდროს შეხვედრია ასე პირისპირ სიკვდილს, საყვარელი არსების საძუღამოდ დაკარგვის საშინელება აქამდე არ განუცდია. და თუმც, სწამდა და სჯეროდა – ეს არ იყო საბოლოო გაქრობა, რადგან დადის შეგონებით, სული სხეულის დროებითი ტყვე და ხიზანი, მარადიული და უკვდავი იყო და მარადიულობასვე დაუბრუნდებოდა და მაინც... ამ გაქვავებული სხეულის ხილვა და წარმოდგენა იმისა, რომ თავადაც, როცა იქნება მოუწევდა ასე უძრავად გამწლართვა და ჭია-ლუათა ლუკმად ქცევა – ზარავდა და ძარღვებში სისხლს უყინავდა.

სულ ტყუილია, სულ ტყუილია ყველაფერი... ეს უამრავი კათა... გლოვაზარი... საქმიანი ფუსფუსი!.. თავის მოტყუებაა, მოჩვენებითია და ყალბი ეს გოზგოზი. ფუჭი და განქარვებადია ყოველივე. მტვრად იქცევა და მიწა შეჭამს ძე-ხორციელს და ამაოა ყოველი ძალისხმევა ამ გარდუვალობის წინაშე!

პატარა ნათია რომ მიჰკვარეს ეგ ზომ დაზაფრულს დარდისა და ტკივილისგან, უფრო აიფოფრა შინაგანად.

ესეც... ესეც... განწირულია! ამასაც უწევს წერა-მწერალის განჩინება... ესოდენ სასტიკი, უსამართლო, უღმობელი!

და მაინც, როცა პაწიამ თავისი ფუნჩულა ხელები მოუთათუნა ლოყებზე, ამ უმანკო თვალთა მზერამ და ღიმილმა, ამ უმწეო, ჩვილი სხეულის სილბომ და სითბომ ერთბაშად მოუფონა გულზე, მოესალაბუნა და მოესათუთა სულის

ტკივილებს.

გამეტებით ჩაიკრა ბალლი მკერდში და გაისუსა. ალბათ ამისთვის... მხოლოდ ამ უმანკო ღიმილისთვის ღირს მოსვლა ამ ქვეყნად! მხოლოდ ამისთვის... ამისთვის!... ამ პაწიებისთვის. სხვა ყოველივე ამაოა და... წარმავალი!

... შვიდი დღე და ღამე, რაც დადი ესვენა, არ წყდებოდა ხალხის ნაკადი და ამ შვიდი დღე-ღამის განმავლობაში ციციისთვის ხელი არ გაუნძრევინებიათ ბოჩის და მის ახლობლებს თუ მოკეთებებს, შორეულ თუ ახლო მეზობლებს, თითქმის მთელ ნამარკელს.

დადის ცხედარს მორიგეობით ღამეს უთევდნენ დიდი თუ პატარა, ხანდაზმულები, თუ ახალგაზრდები, ქალები თუ კაცები. ღამისთევის დროს იყო დარბაისლური საუბარი, წარსულ დღეთა მოგონება, ახლის მსუბუქი გაკილევა, სინანული და წუხილი დაუბრუნებელზე, სიკვდილის უღმობელოებაზე, ამ სოფლის ამოებათა გამო სევდა-ნალველი და გულისტკივილი. იყო ზომიერი ოხუნჯობაც და მახვილსიტყვაობაც, მწუნარებას რომ შეეფერებოდა, იმეკარი.

სამძიმარზე მოსული არავინ რჩებოდა უყურადღებოდ საგანგებოდ არჩეული მეწვესებისაგან. მაგრამ ამ მხრივ ყველასაგან გამოირჩეოდა ძაძუ სულაბერე. ძაძუ დადის შორეულ ნათესავად ერგებოდა. ობოლი გოგონა შვილივით გამოეზარდა დადის. ბოჩიზე ბევრით არ იყო ძაძუ უფროსი. დადიმვე გაათხოვა იგი ერთ წესიერ, შრომისმოყვარე, ობოლ ბიჭზე. ქორწინების მეორე წლისთავზე საყვარელი ქმარი ზღვამ მოსტაცა ძაძუს. მერმე ერთადერთი ბიჭიც ხელიდან გამოეცალა და დარჩა სრულიად მარტო; დაცარიელებულ კარმიდამოსა და ძვირფასი მიცვალებულების საფლავებს ჰპატრონობდა და გლოვობდა.

პირქუში, მკაცრი გამომეტყველება, შავები, რომელსაც ის დღე და ღამე არ იხდიდა – ოსარეც კი შავი ეცვა ძაძუს – მთელი მისი აღნაგობა, ცხოვრების წეს-ყაიდა უნებლიეთ იწვევდა მის მიმართ მოკრძალებისა და პატივისცემის გრძნობას.

პირდაპირი, მიუკიბ-მოუკიბავი თქმა იცოდა ძაძუმ, მის გულწრფელობაში ეჭვის შეტანა შეუძლებელი იყო. ამიტომაც პატიობდნენ სიმართლის პირში თქმას, რაც წრეგადასულ მოურიდებლობასა და უკმეხობა-უხეშობაში არასოდეს გადადიოდა.

მთელ სოფელში ჭკუა ეკითხებოდა ამ ჯერაც ახალგაზრდა ქალს. მითუმეტეს, ჭირში ფასობდა მისი აზრი და სიტყვა. შოუ ბჟალახეს გაზრდილი რომ არის, ეტყობაო, ამობდნენ მასზე თანასოფლელები. ძაძუმაც იცოდა თავისი თავის ყადრი. მაგრამ ქედმაღლობა, დიდგულობა და ამპარტავნობა მისთვის უცხო რამ იყო. თავისი საფიცარი დადის გარდაცვალება ისე იგლოვა, როგორც საკუთარი დედისა. დარდისა და მწუნარებისგან მობერებულ სახეზე მკაცრი, ოღნავ გოროზი იერი აღბეჭდოდა. თითქმის არასოდეს იღიმებოდა ძაძუ, მაგრამ თუკი გაიღიმებდა, მთელი სახე უნათლებოდა. პაწია, უფერული, თხელი ტუჩები ისე ჰქონდა მომუწული, თითქოს ემინოდა, არიქა, იღიმილა რამეფრად არ შემიტოკოსო. თვალებში მუდამ მზადყოფნა ედგა სხვათა დასახმარებლად. და ყოველივეს ისე იქმნა, თითქოს ეს მისი უმუალო და უპირველესი მოვალეობა განხლდათ ამ ქვეყანაზე. უბედურებას არ გაეტუნა ქალის ნებისყოფა, არც სიკეთის ქმნის უნარი და სურვილი ჩაშ-

რეტილიყო მის არსებაში.

ძაძუს შინაგანი ბუნება, მისი გულის სითბო თუ დარდი და ვარამი განსაკუთრებით საცნაური ხდებოდა მამინ, როცა ის მოთქმას იწყებდა. ეს გახლდათ საოცარი, ჟრუნტელის მომგვრელი თვალუა¹. მისი რაკრაკა ხმა თითქოს ზღვის ტალღებით ირხეოდა და ლივლივებდა, გეგონებოდათ, კი არ ტირის, მღერისო. გულისმომწყვლევი, სულის ამწეწავი და ამაფორიაქებელი იყო ეს გოდება. მსმენელებს უკითხავად გადმოსდიოდათ თვალთაგან ცრემლთა ნიაღვარი. როცა ძაძუ მოთქმას ამთავრებდა, უკვე ხმამალა ქვითინებდა სუყველა. საიდან ამოსდიოდა ამ ტანმორჩილ ქალს ასეთი ძლიერი ხმა, ან ამ საგანგებოდ გულისმომკვლელ სიტყვებს რანაირად არჩევდა, ვინ მისცა ამ საერთოდ თავმეკავებულ და სიტყვაძვირ დიაცს ესოდენი შთაგონებაო, უკვირდა ყველას?

ძაძუ ცდილობდა, არაფერს დასტყობოდა ბოჩის არყოფნა. ციციის თუ ბოჩის ახლობლები თვალ-წარბში შესცქეროდნენ, მზად იყვნენ, უსიტყვოდ, მორჩილად შეესრულებინათ მისი ყოველი ბრძანება თუ მითითება...

ძაძუ რომ მორჩებოდა თვალუას, მას შეენაცვლებოდნენ ლაბაშიების ასულნი – ბოჩის მოკიდებული დები. ლაბაშიების ფანიას ერთადერთი ვაჟიშვილი მოუკვდათ და ძველი წესისამებრ, ცოლ-ქმარმა შვილად აიყვანა ბოჩი, ხოლო დებმა ძმად მოიკიდეს იგი: ბოჩის თმა შეაჭრეს, დედისმაგიერისთვის ძუძუზე კბილი დაადგმევინეს, მერე დიდი დიარა გამართეს, დაიკლა უამრავი პირუტყვი – ხარი, ძროხა და ფრინველი. ამის შემდეგ ბოჩი ითვლებოდა ლაბაშიების ღვიძლ შვილად, ხოლო დებისთვის – ღვიძლ ძმად. და მართლაც, ჭირში ლაბაშიების თურმა ღირსეულად შეასრულა ახლონათესაობის ეს ოდინდელი წესი...

მეწესეებსა და გამრიგებებში გამოირჩეოდა ჟანგარა, ზორბა ტანის, კაჭაფეხებიანი, თმაშეჭალარაკებული კაცი; არავინ უწყოდა, რა გვარტომის იყო იგი, სადაური. ჯერ კიდევ ოშორაში ებოვნა იგი დადის, სამი წლისა – უპატრონოდ მიგდებული. შებრალებოდა, წამოეყვანა სახლში, და გაეზარდა... შავ ბეგოს – ასე ეძახდნენ სიშავის გამო, ერთი თავისნაირი უსახური, მაგრამ გულკეთილი და მოხანდე² ქალი მოეყვანა ცოლად. ჩინებული სახლ-კარი გაემართა დადის ხელშეწყობით, გამრავლებულიყო. მაგრამ თავის გამზრდელს და კეთილისმყოფელს არ ივიწყებდა, ხშირად აკითხავდა, საქმეში ხელს წაუკრავდა ხოლმე. ყველას შინაურად მიაჩნდათ და ისიც იფერებდა თავის მდგომარეობას. მზრუნველობასა და ყურადღებას არ აკლებდა უქმროდ დარჩენილ დადის და ობოლ ბოჩის. ციციის კი, ციციის ეთაყვანებოდა იმდენად, რომ თვალეში შეხედვას ვერ უბედავდა.

უჩა ბეგო ახლაც, ამ უბედურების ჟამს, ციციის და ძაძუს მარჯვენა ხელი იყო. ზღვა ხალხის დახვედრას, გასტუმრებას, წესის და რიგის მიხედვით, უჩა ბეგო თაობდა და ღირსეულადაც უძღვებოდა საქმეს.

ძაძუსთან ერთად ციციის წუთითაც არ მოშორებია ფათულია – ნათესაობაში ყველასგან გამორჩეული და საყვარელი მამიდა. ეამაყებოდა ციციის, გარეგნულად მამიდას რომ ამსგავსებდნენ.

1 მოთქმა

2 მშრომელი

წყნარი, მშვიდი, ფაქიზი მამიდა ფათულია მეტწილად თავისთვის იჯდა ხოლმე ჩუმად კუთხეში და უდრტვინველი იერით აფახულებდა თავის გრძელ და ხშირ წამწამებს; ათასში ერთხელ თუ ამოიღებდა ხმას და მაშინაც იმის შიში ჰქონდა, ვაითუ ზედმეტი რამე ვთქვაო. ჩუმად, უხმაუროდვე იცოდა საქმის კეთება. ხმამაღალი სიტყვა აკრთობდა. ისე დადიოდა, თითქოს ერიდებოდა, თავის ჩრდილისთვის ფეხი არ დაებიჯებინა. ადამიანთა შორის იჯდა, მაგრამ ხშირად მისი გონება სადღაც შორს ქროდა. თვალებში ამ დროს უცხო, მხოლოდ მისთვის საცნაური ზმანებები ედგა და მაშინ ძლივს შესამჩნევი, იღუპალი ღიმილი უტოკებდა მომხიბლავ ტუნ-პირს. ყველანი არაამქვეყნიურ არსებას ეძახდნენ. სიფრთხილითა და სინაზით ექცეოდნენ, როგორც შინაურები, ისე გარეშენიც. რაღაცნაირი მოწიწებისა და უხმო თაყვანების გრძობას იწვევდა მისი უჩვეულო სილამაზე და ხასიათის თავისებურება. ციცი ხომ აღმერთებდა და აღმერთებდა თავის ღვთივმშვენიერ მამიდას.

თავიდანვე საოცარი ბედი დაჰყვა მამიდა ფათულიას. ნაბოლარას, ექვსი ძმის ერთადერთ დას, დედით და მამით ადრე დაობლებულს, ხელის გულზე ატარებდნენ ყველანი. ძმები ხომ, რომ იტყვიან, ცივ ნიავს არ აკარებდნენ. და აი, ერთ მშვენიერ დღეს, პატარა ფათუ დაიკარგა. გოგონა სახლთან ახლოს მდებარე ტყეში შესულიყო ყვავილების საკრეფად და აღარსად ჩანდა, ფათულია დაიკარგაო, სოფელი ფეხზე დადგა. გადარჩენილს მთელი ტყე, არ დატოვეს არც ერთი კუნჭულ-ალაგი, მაგრამ მიწამ უყო პირი და ჩაყლაპა, თუ მხემ აიტაცა — ფათულია არსად ჩანდა. საღამო ბორჯში, განაწამები და სასოწარკვეთილი ძმები და თანასოფლელები ტყის პირას, სოჭის ძირში მოულოდნელად გადააწყდნენ მშვიდად მჯდარ გოგონას, უხარმაზარი ყვავილების თაიგული რომ ეჭირა ხელში.

მისცვივდნენ გახარებულნი, აქ როგორ და საიდან გაჩნდიო. აკი ეს ალაგიც ბევრჯერ მოვათვალიერეთო.

— აქ ოჩოკონმა მომიყვანაო, — თქვა ფათულიამ და დანდობილად შეჰკლიმა ძმებს. ოჩოკონმაო, გადაირიენენ ძმები, რას ბოდავს ეს ბაღიო. მაშინ ფათულია მოუყვა თავისი წკრიალა ხმით, თუ როგორ მოხდა ყველაფერი.

კარგად ბლომად რომ მოუკრეფია სხვადასხვაგვარი ყვავილები და დიდი თაიგული რომ შეუკრავს — თან თურმე ყოველი ყვავილის სახელწოდებას იხსენებდა და რასაც ვერ მოიგონებდა, თავად სახელდახელოდ არქმევდა — უცებ მიხვდა, რომ გზა დაებნა, მეტისმეტად შორს წამოუტყუებია ტყეში ყვავილების ძებნას. რომ დარწმუნებულა, გზას ვერ გაიგნებდა, ყვავილების კრეფა მაინც გაუგრძელებია, თუკი საშველი არ არის, ბარემ გულს მაინც ვიჯერებო. კი მაგრამ, არ შეგეშინდა, მხეცს შეეჭამეო, შეჰყვირა თურმე ერთ-ერთმა ძმამ.

— რატომ უნდა შევეჭამეო? — ისე გაუღიმა ფათულიას, ისეთი უმანკო გაკვირვებით, რომ ვიღაცას წამოუძახნია: — ეს ბავშვი ამ ქვეყნის არააო.

„ისე, მართალი ხარ, ბაბა, შენ. ტყის ოთხფეხა მხეცის კი არ უნდა გეშინოდეს, არამედ ორფეხა ნადირისო“, — უთქვამს რომელიღაცა მოხუცებულს.

ფათულიას ყვავილების კრეფა რომ მოუმათავრებია, უცებ რაღაც საშინელი ხმაური შემოესმა თურმე. თითქოს ვიღაცა ხეებს ძირფესვიანად თხრიდა და

ლაწა-ლუწით ისროდა აქეთ-იქით; სანამ რაიმეს მოისაზრებდა, უშველებელი დევკაცი წამოსდგომია თავზე.

– ვინ ხარ შენ, რა სულიერი, ან აქ საიდან გაჩნდიო, – დაუგრგვინვია ბუმბერაზს ისეთი ხაფი ხმით, რომ ტყე და მიწა შეხანზარებულა. ფათულისა კი თურმე წარბიც არ შეუხრია.

– მე ფათულია მქვია. ყვავილებს ვკრეფდი ტყეში და გზა დამებნა. შენ თავად ვინ ბრძანდები და რა გქვია ძიაკაცო?

– მეო? – დაიბნა თურმე ბუმბერაზი ერთბაშად: – მე ოჩოკოჩი ვარ, განა ვერ მიცანი? – ბოლოს ძლივს ამოთქვა თურმე საქციელწამხდარმა.

– ოჩოკოჩი? ოჰ, ძალიან სასიამოვნოა შენი გაცნობა, ბიძია ოჩოკოჩო. მე შენ სულ სხვანაირი მეგონე! – მიუგო თურმე ფათულიამ და თაიგული გაუწოდა: – აი, მიირთვი ჩემგან საჩუქრად. დილასაქეთია ვკრეფ ამ ფერად-ფერად და ნაირნაირ ყვავილებსო.

– დილად გმადლობ, მაგრამ... რანაირი გეგონე მაინც, სხვანაირი? ხომ არ მეტყვიო, – დაუბღვირა თურმე ოჩოკოჩმა.

– როგორ არა, გეტყვიო, მეგონა, ბანჯგვლიანი იყავი, ტანი სულ მთლად ბალნით გქონდა დაფარული. წვერი წელამდე მოშვებული, თმააბურძმნული, ბოროტი და ავი იყავი მეგონე. შენ კი... ჩვეულებრივი დევკაცი ყოფილხარ, კეთილი და უწყინარიო.

– ჰმ, ჰმ. საიდან იცი შენ, რომ კეთილი და უწყინარი ვარო? – ჩაჰკითხა თურმე ოჩოკოჩმა.

– აი იქიდან, წელან რომ მოგესალმე, შენ კი – დაიბენი და გაწითლდიო.

– უყურე ერთი ამ ეშმაკის ფეხსო! – ჩაიბუზღუნა თურმე ოჩოკოჩმა თავისთვის. მერმე ეუბნება: – დიდი მადლობელი ვარ საჩუქრისთვის, მაგრამ შენ დაიტოვე, ჯობია. ახლა კი წამოდი, თორემ დამდება და შენ მარტო შეგეშინდება ტყეში. შენიანებიც ალბათ გეძებენ და ჯავრობენო.

ოჩოკოჩს საჩვენებელი თითი გამოუწოდებია გოგონასთვის, ფათულიასაც ხელი ჩაუკიდია და ერთად გამოუწევიათ. გზაზე ოჩოკოჩი წამოსტყყლოდა: მე, „ტყაში მაფამ“ გამომაგზავნა შენთან, გზა აებნა და მიეშველეო. მერმე დაემშვიდობა და ისევ ტყეს მისცა თურმე თავი.

ეს ბავშვი ნამდვილად ამ ქვეყნის არააო, კვლავ დაუსკვნიათ თანასოფლელებს ერთხმად. ჩანს, შემთხვევით გაჩნდა ჩვენ შორის, ღმერთებმა საგანგებოდ მოგვივლინეს საიდანღაცო და ლამის მუხლი მოუყრიათ ციციქნა მაცირიას წინაშე.

ერთხელაც ფათულია, უკვე წამოჩინებული გოგონა, სახლიდან გაპარულა: მეზობელი სოფლის ბიჭს გაჰყოლია ცოლად.

მესამე დღეს ძლივს მიაგნეს ძმებმა ერთ მთის სოფელში თავშეფარებულ გოგო-ბიჭს. გამოეგება თურმე ჯარგვლიდან შეიარაღებულ და სიბრაზისგან გაცოფებულ ძმებსა და ნათესავებს ფათულია – უწყინარი და მშვიდი ღიმილით.

რისთვის შეწუხებულხართ, ჩემო ძვირფასო ძმებო, ჩემთვის ხომ ძალა არავის დაუტანებია. ამ ბიჭს მე ჩემი ნებით გამოვყვიო.

რალას იზამდნენ, კბილების ღრჭიალით შეათვალიერეს თურმე ტროცა ბიჭი, ჯარგვლის კარს რომ იყო ნახევრადმოფარებული და პირში ჩალაგამ-

ოვლებულები და გულზე გახეთქილები, გამობრუნებულან უკან.

ექვსი თვის შემდეგ ფათულია დაბრუნდა სახლში, ძმებთან. ვერ შევეგუეთ ერთმანეთს და დავცილდი ჩემს ქმარსო, განუცხადა თურმე გულშემოყრილ ძმებს. ჰაი აქეთ, ჰაი იქეთ, მაგრამ მეტი ვერაფერი დააცდევინეს ქალს. ჩაიგუბა პირში წყალი და იყო ისე. ასე რომ, დღემდე არავინ იცოდა ნამდვილი მიზეზი ფათულიას შინ მობრუნებისა. ფათულიას ქმარმა კი რამდენჯერმე მიუგზავნა შუაკაცები ძმებს, თვითონაც, ერთხელ, იხელთა დრო და ფეხებში ჩაუვარდა, თურმე, ფათულიას ხვეწნა-ტირილით, დამიბრუნდიო, მაგრამ არაფერმა გაჭრა: ფათულია – ეს ნაზი, სათუთი ფათულია, შეუდრეკელი და მტკიცე პიროვნება აღმოჩნდა.

ხელის მთხოვნელი კი, იცოცხლეთ, არ დაჰკლებია ფათულიას, მაგრამ ქალის პასუხი ერთნაირი იყო ყველას მიმართ: გათხოვებას არ ვაპირებ საერთოდ და ჩამომესხენითო. რაკი არაფერი სჭრიდა, თანდათანობით შეეშენენ. მით უფრო, რომ ხმა დაირხა, ფათულია ქურუმიდ კურთხევას ეპირებო.

ციცის თან ახლდა აგრეთვე მისი სიყრმის მეგობარი, გაუთხოვრად დარჩენილი ნება.

...ზღვის მიქცევა-მოქცევასავით მოედინებოდა და მიედინებოდა ზღვა ხალხის ნაკადი.

დიდი ნოლადან მოვიდნენ იათნანას დედოფლის, იამხეს წარმოგზავნილები: დარბაისელი მანდილოსნები და თეთრწვერა მოხუცები. მოიტანეს დედოფლის თანაგრძნობის სიტყვები, მიუსამძიმრეს ციცი და ჭირის სუფრაზეც დარჩნენ.

...დედაბერი ჯოხზე დაყრდნობილი, ბადიშებმა მიიყვანეს დადის ცხედართან. ამ საცოდავს სხვისი დატირების თავი სადა აქვს, ძლივს მოხვანხვალობსო, გაიფიქრა ციციმ და რომ ეგონა, აგერ-აგერ წაიქცევაო, უცებ თანმხლებნი ჩამოიშორა ბერდიაცმა, წელში გასწორდა, ყელი მოიღერა და ისეთი სმით დაიწყო მოთქმა, გოცებისგან ყველამ პირი დაალო, თვალები ჭყიტეს.

„ჩვენო საკვირველო შოუ მესიაკონო, ჩვენო სიამაყე და თავმოსაწონებელო დადებჩა! შენ მიდიხარ იქ, სადაც ღირსეულად განისვენებენ შენი სულმნათი წინაპრები! მიდიხარ ზესკნელში, ღვთისმშვილებთან. მაგრამ მე რად მტოვებ, შემოგვევლე, აქ? ამ გაძალღებულ, უმაქნის სიცოცხლეს რაღას ვაქნევ უშენოდ?“

დიდხანს მოთქვამდა დედაბერი. გულაჩუყებული ხალხი ვინაობას კითხულობდა მისას, მაგრამ არავინ არაფერი უწყოდა. ციციც პირველად ხედავდა მას.

ბერდიაცის თანმხლებ ბადიშებს ძლივს დაფარული გულგრილობა ეხატათ სახეზე. თვალები აცაბაცა გაურბოდათ. თუმცა, დროდადრო ცდილობდნენ ღირსეული იერი მიეღოთ სახეზე.

უნებურად, თავის პატარა ბიჭებს დაუწყო ძებნა ციციმ თვალთ. ისინი თუ ხედავენ ყოველივე ამას, თუ გრძნობენ და განიცდიან დიდი ბეზიას იმ პატივისცემასა და სიყვარულს, რასაც იათნანელები მიაგებენო მას, ფიქრობდა.

გელა და გოჩა ჯერ საამისო აღქმისთვის, რასაკვირველია, პატარები არიანო, განაგრძობდა ფიქრს ციცი. მაგრამ...

ყველაზე მეტად გულს მაინც ბოჩის დაუსწრებლობა უსერავდა.

„ბოჩი, შვილო!“ რამდენი უთქმელი დარდი თუ სურვილი ჩააქსოვა დადიმ ამ ორ სიტყვაში, ამ გულღვიძლისმიერ ამოოხვრაშიო, წუხდა ციცი. ბოჩი კი ამ დროს, ვინ იცის, სად იმყოფებოდა. სად, რომელ ქვეყანაში „აკ-ვარახჭინებდა“ სარფიან საქმეს; (ასე იცოდა ხოლმე თქმა, როცა რაიმეთი კმაყოფილი ხელებს მოიფშენებდა და მოშაინურად გაიღიმებდა).

მერე იყო ზარი: არნახული, არსმენილი. კუნძულის ყოველი საყდრის ქურუმები, ქადაგები და კაბდელები ერთად შეგროვილიყვნენ. წინ ქალები მიუძღოდნენ დადის გაზრდილი ომორელი მეუფე თუმათის მეთაურობით. უკან კაცები მოყვებოდნენ. მერმე ქალები განზე გადგნენ და მარტო ქურუმმა მამაკაცებმა დაიწყეს გლოვის ზარი.

ზარი სხვა დროსაც მოუსმენია ციცი, მაგრამ ამის მსგავსი – არასოდეს. ეს იყო სულის შემძვრელი გოდება. ციციც ტანი აებურძვლა. ჟრუანტელმა დაუარა და ერთბაშად... მდულარება გადმოსკდა თვალთაგან.

დიდი და პატარა, ქალი და კაცი ერთხმად ზღუქუნებდა.

ქურუმთა ზარის მთაბეჭდილება ჯერ არ განელებულიყო, რომ უფრო საოცარი სურათის მხილველნი შეიქმნენ.

ჯერ კიდევ შორიდან მოისმა ცხენების ფეხთა თქარა-თქური. თერთი ტაიჭები შემოაგელვეს მხედრებმა ორლობეში. სწრაფად გაიწვამოიწია ხალხმა და გზა უტიეს ცხენოსნებს, რომლებმაც ჭიშკრისგან მოშორებით მოწყვეტით შეაჩერეს ულაყები, დაქვეითდნენ, სადავეები მიუგდეს შემოგებებულ მეწვესებს და ეზოში შეიწკაპნენ. მუქი თავსაბურავებიდან გრძელი, ოქროსფერი თმები გადმოშლოდათ ყუყასავით შავ მოსასხამებზე. ტანმალაღიაცებს წინ მიუძღოდა შავი პირბადით სახედაფარული ქალი. წინამძღოლს ჯაჭვით მოჰყავდა პატარა, უცნაური ცხოველი. თუმცა გლოვის ნიშნად თავდახრილი მოაბიჯებდა, მიხრა-მოხრა, სიარული, მთელი მისი აღნაგობა და იერი მის დედოფლოურ, ბრძანებლურ ბუნებას ავლენდა.

ცხედარს რომ დაუახლოვდნენ, წინ მიმავალმა პირბადე აიწია – განცვიფრების შეძახილი აღმოხდა ერთბაშად სუყველას.

არნახული მშვენიების დიაცს უტყვი მწუსარება აღბეჭდოდა სახეზე. იგი ცხედრის შორი ახლოს შეჩერდა. მხლებლებიც შედგნენ – წინამძღოლისგან საპატიო მანძილზე.

ციციმ და მამილამ სწრაფად გადახედეს ერთმანეთს. მამიდა ფათულის თვალებში უცნაური ალი ანთო. იდგა თავაწეული და მოჯადოებულებით შეჰყურებდა უცხო ოსურ¹ პატონს.

სამარისებური სიჩუმე ჩამოვარდნილიყო. ამოდენა ზღვა ხალხს თითქოს სუნთქვა მოეპარა რაღაც სასწაულის მოლოდინში.

გულხელდაკრეფილმა მხეჩალმა მზერა მალლა აღაპყრო. ქანდაკაქცეული, გლოვის სვეტივით აღმართული იდგა ერთ ხანს გასუსული ხალხის წინაშე. მერმე დიაცი შეირხა. კიდევ წამი და ჟრუანტელისმომგვრელი, ხიბლიანი ხმით წამოიწყო:

„შოუ ბჟალახე, შოუ მესიაკონო, შენ ისე იცხოვრე, ვით შეჰყვერის აიაიას მოდემის ღირსეულ მახვამურ-ქალს. შენს ნაკვალევზე მხოლოდ სიკეთის მარცვლები გაბნეულან და გაღვივებულან, ამ მარცვლებს ტანი აუყრიათ,

1 ქალბატონი

კვირტი გამოუსხამთ, ნაყოფით დახუნძლოვან. ვით ბროწეულის ნაყოფსა და ყურძნის მტევნებშია ჩაწურული მზის მცხუნვარება, მზის ღვთაებრივი ჩხორია, ისე ავსებულია შენი სული უკვდავი მზის მადლით, რათა დაუბრუნდეს ღვთაების მარადიულ საუფლოს, ზეალსავალს მისას.

ო, შოუ მესიაკონო, მზის ასულო და მზის მსახურო! სული შენი ფრთებგაშლილი მიისწრაფვის მზის საბრძანისში, რათა დაიმკვიდროს იქ ადგილი სამარადისო.“

მზე-ქალის ფეხებთან თავჩარგული უცნაური ცხოველი აწკმუტუნდა, როგორც კი იგი დადუმდა.

ამ ხმამ, თითქოს ქვესკნელიდან ამომავალმა, ცივ ჟრუანტელად დაუარა ყველას ტანში. მზე-ქალმა უცებ ფეხი თავზე დაადგა ცხოველს, კატიის და ძაღლის ნაჯვარს რომ ჰკავდა. ცხოველმა ხმა ჩაიწყვიტა.

მოულოდნელად მზე-ქალმა თვალი თვალში გაუყარა ციცის, მერე მამიდა ფათულიანზე შეაჩერა გამჭოლი მხერა:

„მიცანი?“

„კი... ტყის დედოფალი ბრძანდები“.

„არ შემედლო არ მოვსულიყავი, ხომ არ დამძრახავთ?“

„ვით ეგების ეგ!“

„ჩემს ფეხთით დამხობილ ძუკნას ხომ ხედავთ? ძვებრაა. დადისგან გამოდევნილი და შეჩვენებული ძვებრალე.“

ყოველ მიწისშვილს ჰყავს თავისი ძვებრა, იცით ეს თქვენ დადისგან. ეს ძვებრა ჯერ ძალიან პატარაა. მერმე იზრდება. ხან კაჟან-ღვევად იქცევა, ხანაც გველეშაპად. გააჩნია, ვინ როგორ ასაზრდოებს და კვებავს მას. ზოგი თავიდანვე ახერხებს მის გამოძევებას თავისი გულ-გვამიდან. დაღიმ ყმაწვილობაშივე შეძლო ეს. ჰოდა, დაძრწოდა ტყე-ღრეში ეს ნაკვეში, დაწიხლული, ბოროტი ძვებრა: ხან ვის სახეს იღებდა და ხან ვის; ხან ვითომ ჭინკა იყო, ხანაც კუდიანი დედაბერი, ხან კიდევ ჯადოქარი და ელოდებოდა ჟამს, თუ როდის ჩასახლდებოდა დაუძღურებულ, ძაბუნ სხეულში. ამ წყეულმა თუ არ მოძებნა თავშესაფარი, ისე არ ძალუძს მოსვენება, რამეთუ დღენიდავ მხოლოდ იმაზე ოცნებობს, როდის აქცევს ურჩხულად თავის მსხვერპლს.

დადის ნათლითმოსილი სული უკვე მიუწვდომელია ამ წუნკალი ზვადგისთვის, მაგრამ შურისძიების წყურვილი მაინც ახრჩობს: ეგება თვალები ამოვჩიჩქნო, სხვა თუ ვერა მოვახერხე რაო. არა და არ ასვენებს ავი განზრახვა.

დროზე ვიგულთამხილავე ყოველივე ეს და აი, თქვენც ხედავთ: დავადე ხაჯალური¹ და ვაიძულე, ეგლოვა და ექვითქვითა გამარჯვებულის ცხედართან, რამეთუ ყველამ უნდა უწყოდეს: „არავის ძალუძს, ძე-ზორციელს ნათელი სულის მატარებელი სხეულის შებილწვა, სულის, ვინც დათრგუნა და სძლია ბოროტ ძვებრას!“

მთელ იათნანაზე დაირხა ხმა: შოუ ბჟალახე დაიტირაო „ტყაში მაფამ“³ და მისმა მხლებელმა მესეფეებმაო.

1 სხივები

2 ხის ბორკილები

3 ტყის დედოფალი

დადი ქვის სარკოფაგში, კლდეში გამოჭრილ გამოქვაბულში არ დაუკრძალავთ ოშორელთა წესისამებრ, არამედ — მისივე ანდერძის თანახმად — დაასაფლავეს იათნანურად — თიხის კუბოში ჩასვენებული მისი ნეშტი ბორცვის ფერდობზე მიაბარეს მიწას.

შ ო უ ბ ჟ ა ლ ა ს ე ს (დ ა დ ი ს) წ ი ბ ნ ი ს შ მ ს ა ვ ა ლ ი

„ჩემო მახარიებო, ჩემო ციცი და ბოჩია!

ის, რაც უნდა მოგითხროთ ახლა, სხვა ჟამსაც მოგისმენიათ ჩემგან ნაწყვეტ-ნაწყვეტ, აქა-იქ, მაგრამ ამჯერად მწადიან ერთად თავი მოვუყარო სუყველაფერს არა, რასაკვირველია, არამედ მხოლოდ ზოგ რამეს. ვიმედოვნებ, გულისყურით გაეცნობით და ვითარცა საჭიროა, ისე გაიაზრებთ თქვენი დადის თავსგადახდენილ ამბებს.

...ჩვენს გვარში მისხით მისხამდე დამკვიდრებული წესის თანახმად, მშობლებმა ბჟალარას საყდრის მახვამურებს მიმაბარეს. ბჟალარას მახვამურებთან გავატარე მეტწილად ბავშვობა და სიყრმე, სანამ იმავე საყდარში მე თავად არ მაკურთხეს ქურუმიად, მაგრამ რა საყდარი ეთქმოდა ჩვენს ბჟათას? სადღა იყო მისი ძველი ღიღება, პატივი და სახელი?

...ჯერ კიდევ ბაბუაჩემს ახსოვდა, რა კრძალვით გვექცეოდნენ თურმე უცხოტომელნი ძველად, რამეთუ აიაიას კუნძულიდან გამოჰყოლოდათ წინაპართ ჩვენსას ცოდნის ნატეხნი, თაობიდან თაობას რომ გადაეცემოდა ხოლმე.

ჩვენი ზვრებისა და ყანების სიუხვე და დოვლათი აურწყავი ჩანდა, მშვენივრად ნაგები ქალაქი და საყდარნი თვალს სტაცებდა მნახველთ. ტყენი, წყალუხვი მდინარენი და ტბანი ფრინველთ, ნადირთ და თევზთ ვეღარ იტევდნენ. აგებდნენ და იღვწოდნენ ხალისით, სიმღერით, უჭაპანწყვეტოდ.

ადრე არა ერთგზის მითქვამს თქვენთვის, უცხოელთ ყოველთვის უკვირდათ-მეთქი ოშორელთა და საერთოდ, ჩვენი თესლტომის უდარდელობა, დაუდევრობა, უზრუნველობა, სილაღე და უშურველობა — ჩვენი ბუნებითი ხასიათის თითქოსდა ქარაფშუტობით ხსნიან ხოლმე ამას ისინი. ეს ეგების მართლაც ასე ჩანს სხვათა თვალში. თქვენ თავად უწყით, ახლაც კი, ჩვენს მოდგმას, არ დაელევა საბაბი და მიზეზი მოსალხენად. რაკილა არსთა გამრიგის მიერ დალოცვილი, ნოყიერ მიწა-წყალზე ვსახლობთ და დიდი გარჯა და შრომა არ გვიწევს მაინცდამაინც საარსებო ლუკმა-პურის მოსაპოვებლად, ჩვენც ვითომდა ამისა გამო დროსტარებასა და ღიარებს ვართ გადაყოლილნი. სინამდვილეში ჩვენი მოლხენის წეს-ჩვეულებანი ხსოვნა უნდა იყოს იმ შორეულ და აწ გარდასულ ბედნიერ დღეთა, როცა წინაპარნი ჩვენნი მკვიდრობდნენ აიაიას კუნძულზე, როცა აიაიელნი უზღუდო და უგალავნო ნოლათ აშენებდნენ, როცა უშიშრად და გულლიად ხვდებოდნენ ყველას, ვინც კეთილი ნებით მოდიოდა მათთან, შუბი და მახვილი ველურთ და გონებაჩლუნვთ სჭირდებათო მხოლოდ თავიანთი ვითომდა უპირატესობის დასამტკიცებლად, აცხადებდნენ აიაიელნი. თავად აიაიელთ ძალადობას ვერავინ გაუბედავდა, რამეთუ მახვამურნი მათი, ქალღვთაება მზე-ბარბალის მიერ ხელდასხმულნი, ისეთ ზებუნებრივ ძალებს ფლობდნენ, რომ მათი მემკვიდრით თავისუფლად

გადიოდნენ კოჭიმელსა და კიძიმელშიც. ამადაც იყო კირკეს მოდგმა ესოდენ უდარდელი და ლაღი. მტერი არ ჰყავდათ და მტრობაც არ უწყოდნენ ამდენად. მერმე, როცა აიას შთამომავლებს მტრები გაუჩნდათ და მოუძრავლდათ კიდევ, კარგა ხანს ვეღარ ისწავლეს მაინც სხვათა სიძულვილი და მტრობა. უცვლელი არაფერია ამქვეყნად. ჟამთა ვითარებაში აიას ქიანასაც შეეპარა ფერისცვალება.

ქურუმთა შორის თავი იჩინა მეტოქეობისა და მეშურნეობის ძაბრალი-სეულმა¹ გრძნობამ. ზოგმა მათგანმა ერთი მეორის ჯიბრზე ჩუმ-ჩუმად იწყო კირბების გაცემა იმათზე, ვისაც ბუნდი წარმოდგენა თუ ჰქონდა მათზე, მაგრამ რომელთაც ერთბაშად მოინდომეს დაუფლებოდნენ იმ უზარმაზარ სიბრძნეს, რასაც ხანგრძლივი, ბეჯითი მეცადინეობით, რულუნებით, წვრთნითა და გარჯილობით იძენდნენ ხოლმე ხელდასხმულნი, ზოგმა ესეც აღარ იკმარა: დროდადრო იპარებოდნენ კუნძულიდან და ცდილობდნენ ველურ, კაცოვამია ტომებში გაეგრცვლებინათ ის ცოდნა, რისთვისაც ისინი ჯერ უმწიფარნი და შეუმზადებელნი იყვნენ. ყველაფერს თავისი ჟამი აქვს, მახარიებო. ვითომ ცოდნითა და ცრუ სიბრძნით შეფერილ-შეკაზმული უმეცრება და სიბრძნე ვადცილებთ უფრო საშიშია უცოდინარობაზე, რამეთუ იგი სათავეა კაცთა შორის ბოროტების, ძალადობის, სისასტიკისა და ავზნეობის. მახვამურთა ერთმა ნაწილმა დაარღვია ჟინი ორთას² მიერ მოწესრიგებული სწორედ ეს თანაზომიერება.

რა ბედნიერი იქნებოდა კაცთა მოდგმა, ყოვლისშემძლეობის ცრუ შეგნება რომ არ უბნელებდეს გონებას, არ უძრულებდეს თვალთახედვის ისარს: რაგვარ დაითრგუნებოდა და დაიწიხლებოდა ბოროტი ძვაბრა, ასე რომ ხარობს და ნეტარებს მიწისშვილთა ფუჭი, უსაგნო მედიდურობით, რომ შიშის, სიხარბის, შურის გამოისობით კაცთა მოდგმის ნაშიერნი ზეცას კი არ მიელტვიან, არამედ ძირს, ქვეწარმავლურად დახოხავენ, ცილამტკავლურად ზომავენ თვალსაწიერს; სისინებენ, ქირქილებენ, ქირდავენ ერთი მეორეს და განუწყვეტლივ ანთხევენ ბოლმასა და შხამს, ღვარძლს თესვენ და ღურბელას... და იწამლება ჰაერი ამ ლენცოფას გესლით, ხანჭკოლასავით მწარე ღურდლით.

ხრწნა და უმსგავსოება სულ ეფრო და უფრო ძალუმად იკიდებდა ფეხს აიაიელთა შორის. ერში შფოთი ჩამოვარდა. ატყდა კინკლაობა, ღავა, ჩხუბი. საფრთხე დაემუქრა აიაიელთა არსებობას.

ღმერთები შემწყნარებელნი არიან, ჩემო მახარიებო, შეუგნებლად, უნებლიეთ ჩადენილი ცოდვათა მიმართ, იწყნარებენ მონანიებას, ხოლო მოაზრებულად ჩადენილი ცოდვა გონიერი არსების მიერ, დიდ გულისწყრომას იწვევს მათში. ამჯერადაც სასტიკად დაისაჯნენ აიაიელნი იმ დანაშაულობათა გამო, რასაც იქმოდნენ შეგნებულად. კუნძული ცვეცხლმა და წყალმა შთანთქა. გადარჩენილი აიაიელნი მიმოიფანტნენ დედამიწის სხვადასხვა მხარეში, ერთმა ნაწილმა თავის მონათესავე, წარმომავლობით თავის გვარ-ტომელთა: თუბალკაინის, მოსოხთა, კოლხთა და იბერთა მიწა-წყალს მიაშურეს, სხვა ნაკადი კი დამკვიდრდა აქ, კუნძულებსა და გაღმა-გამოღმა ნაპირებზე და უფრო შორსაც, ხმელეთის სიღრმეში, სისხლით ახლობლებთან. ეს მოხდა უშორეს,

1 ეშმაკისეული

2 არსთა გამრიგე

უხსოვარ ხანაში, ოდის წინამძღოლობისას.

...გუდათისა და სქურის ბრძოლებში თუმც კი ძლეულან მომხდურნი, მაგრამ არც ომორელთ დასდგომიათ კარგი დღე; უეცარ შემოსევას აქამდე უცნობ, უმქ, ველურ ტომთა, დაემატა თურმე კუნძულზე არნახული მიწისძვრანი, მთის ცეცხლოვანი ამოფრქვევა, დიდრობა და მისთანა უბედურებანი.

ვითარცა ვთქვი, მაშინ მტერს კი ასროლინეს კუდით ქვა, გარნა დროთა განმავლობაში მოხრებულ, ნახევრად დაცარიელებულ ომორაზე, თავად ომორელთა ნებართვითა და ხელშეწყობით, თანისთანობით, ნელ-ნელაობით დაუწყიათ ჩამოსახლება აქაველთაგან დევნილ და დამარცხებულ უცხო ტომელთ. თავად გასაჭირში ჩავარდნილი ომორელნი ყოველისფრით უმართავდნენ ხელს ლტოლვილთ, დიდსულოვნად და გულმოწყალებდ ეხმარებოდნენ, ვითარცა სწველათ ხოლმე ეს საზოგადოდ სხვათა მიმართ, მეტადრე, რომ ეს ბარიბარ მოხეტიალე, ტყიური კათა უკიდურესად ღატაკი, ბოგანო და არარაის მცოდნენი ჩანდნენ. მათ აღარაფერი გაეგებოდათ მიწის მოვლისა, არც მშენებლობის ესმოდათ რაიმე. სამაგიეროდ, მერმე და მერმე ცბიერებასა თუ ვერავობაში, სიხარბესა თუ შურიანობაში ტოლს არ უდებდნენ არავის. მით უფრო უცნაური და მოულოდნელი ჩანდა ეს იმგვარი ტომისაგან, ლამის უმაღ რომ მიერთმევენენ ნადირ-ფრიველთა ხორცს.

დრო გადიოდა. ოდეს ჩვენი მტერ-მოყვარენი დღემუდამ ძილ-ფხიზლობდნენ, რათა ათასგვარი ხერხითა და ფანდით დაუფლებოდნენ მიწა-წყალს ჩვენსას, ჩვენებურები კი ამ დროს ა გ უ ნ ა ს ანუ ბ ა ხ უ ა ს სა-დიდებლად გათენებიდან გათენებამდე ტაკი-მასხარაობდნენ, პამპულაობდნენ ოჩოფენებზე შემდგარნი, თხის ტყავმოსხმულნი თავიანთ ცულლუტობასა და ლაზღანდარობას ღვთის სამსახურს ეძახდნენ. გ ა ბ ა ხ უ ა ს ე ბ უ ლ ომორელთათვის ბახუას სალოცავები იქცნენ თავაშვებულ ღრეობათა, ცრუ მისნობათა და ქადაგებათა ალაგებად.

და აი, ერთ მშვენიერ თუ უბედურ დღეს აღმოჩნდა, რომ ამ იოვოიოს და დელი დელას ძახილში ჩვენს საყვარელ ომორაზე უცხოთესლნი-მოსული კათა-ველურთ და ტყიურთ რომ ვუწოდებდით შინაურობაში, ისე მოძრავლებულიყვნენ, ისე ებარტყათ და ისე მკვიდრად დაფუძნებულიყვნენ ჩვენს ქიანაში, რომ... თითქმის აღარ დარჩენილიყო საცხოვრისი ჩვენთვის, კუნძულის პირვანდელ და ნამდვილ მკვიდრთათვის, მით უფრო, რომ რიცხობრივად მცირენი გახლდით: დროს ტარებასა და ღლაბუცობას გადაყოლილი ჩვენი დიაცნი თითო-ოროლა შვილს თუ აჩენდნენ და ისიც დიდი გაჭირვებითა და ყვედრებით. ჩვენ, ომორელნი საკუთარ ქვეყანაში სტუმრად ვქცეულიყავით, ხიზანნი კი – მასპინძლებად მოგვკლენოდნენ და ახლა ჩვენ გაგვხდომოდა საქმე სამოწყალოდ და სამათხოვროდ!

რაკილა ისე გამოდიოდა, რომ ჩვენ, ნებსით თუ უნებლიეთ, ხელს ვუწყობდით მოსულებს ჩვენივე მამულთა მითვისება-მისაკუთრებაში, ბოლოს ბრყვებად, უტვინობად და სულელებად გამოგვაცხადეს. ჩვენი ნაგებ-ნაღვაწი სასახლენი, საყდარნი, ნოღანი თუ დაბა-სოფელნი უცხო ტომის მიერ ნაშენ-ნაღვაწად იქნა მიჩნეული და მონათლული. დამწერლობა ჩვენი – თავმოსაწონებლად და საამაყოდ რომ გვქონდა გადაქცეული, წერა-კითხვის უმეცარ, უვიც მოსულთ გაეთავისებინათ და უკეთ მოერგოთ თავიანთი საჭიროე-

ბისათვის. ასეთი ტუტრუცანანი, უნდილნი, უდარდელნი, ჩიტირეკიანი აბა რაის შექმნილი უნდა ყოფილიყვნენო, დაასკვნეს მტერ-მოყვარეთა ჩვენთა-შინაურთაც და გარეშთაც – მით უფრო რომ მოსულთ, უკვე აგრეიგად მოლონიერებულთ და მომძლავრებულთ, ქადილი შესწევდათ სხვათა წინაშე, ჰოდა, იწყეს ურცხვად და უტიფრად მისაკუთრება ყოველისფერ იმისა, რაიც წინაპართ ჩვენსას შექმნათ ოდესმე. გვიან გონს მოსულნი თავს ვინუგებდით იმით, რომ სიტყვიერ პაქრობაში ვჯახნიდით მოსულთ და ვახერხებდით, სიტყვით მაინც ჩვენი სახელი რქმეოდა ჩვენსას და ამითაც დიდად მადლიერი ვიყავით ჩვენი ბედის, ამითაც თავს ბედნიერად ვრაცხდით. მერმე, ეტყობა, ესეც გაგვიჭირდა, ომორას ხსენებაზე უკვე გარშემო მყოფნი მხოლოდ მოსულთ გულისხმობდნენ. ახლა უკვე ჩვენ ვითვლებოდით გადიდებულ მოსულთა თვალში და სხვებისაშიც – საიდანაც მოთრეულ, უცხო ტომად – ვინ უწყის, როგორ და რანაირად ჩამოთესლილთ ამ ღვთაებრივ კუნძულზე. რაკილა ასე დავინაგრეთ სულოერად და სორციელადაც (თუმც ხორცისმიერი სიმშვენიერე ჯეჟაც შეგვჩინებოდა, მაგრამ ამის წართმევასაც არანაირი ხერხებით არ თავილობდნენ: ჩვენს დარჩეულ გოგობიჭებს ოქროზე ყიდულობდნენ. დიახ, დიახ, ჩემო მახარიებო, ყიდულობდნენ მშობელთაგანაც კი, ოღონდაც თავიანთ ოხორეში შემოეყვანათ ისინი. და გაელამაზებინათ თავისი ჯიში და ჯილაგი.

რაკილა ყოველივე: ძალაც, სიმდიდრეც, ცოდნაც მოსულთა ხელში აღმოჩნდა მეთქი-ანუ, რაკილა მოსულნი ძალაუფლებას მთლიანად დაეუფლნენ, გადარჩენილი ჩვენი მოდგმა თანისთანობით მოსულთა ენაზე აჭიკჭიკდა. ჩვენი მელექსენი და მეშუსიკენი, მთქმელნი და წიგნთა გადამწერნი მოსულთა ჰანგზე შეუდგნენ წინაპართა სასახელო საქმეთა გადაკეთებ-გადასხვაფერებას და მოკლე ხანში ბუმბერაზნი, გმირნი, ზეკაცნი და ღვთიშვილნი ჩვენი იქცნენ მოსულთა ბუმბერაზებად, გმირებად, ზეკაცებად და ღვთიშვილებად. ჩვენი თავაშვებული, უხნეო ბაზუაც აღარ შეგვარჩინეს, სახელი გადაარქვეს მათებურად და გაითავისეს.

რაკილა მოსულთ უკვე ვერანაირად ვუმკლავდებოდით, მთელი ჩვენი ნიჭიერება, გვიან გამოფხიზლებული ტვინი და გონი წარვმართეთ ერთმანეთის მიმართ მტრობასა, შურსა და კინკლაობაში, ნაცვლად იმისა, რომ მჭიდროდ დავრაზმულიყავით ერთი მოდგმის ყველა ტომი საერთო მტრის წინააღმდეგ. ცოდვათა ჩვენთა სიმრავლის გამო ღმერთებმაც აღარ მოგვივლინეს უწინდებური ღვეგმირები, ერს რომ წინამძღოლობდნენ ხოლმე და ამარჯვებინებდნენ კიდევ.

მონდა პირუკუ: გონით და ღონით ძლიერნი ჩვენი ვკარტომელნი, მოსულთა სამსახურში ჩამდგარნი, თავიანთ ძირსა და ფესვს, თავიანთ სისხლხორცს არამცთუ ეხმარებოდნენ, ყოველნაირად მტრობდნენ კიდევ, რამეთუ ერცხვინებოდათ ომორელობა და აიას არსებობასაც ზღაპრად და მოგონილ ამბად მიიჩნევდნენ.

ბევრი, ვისაც არ უნდოდა სამარცხვინო ყოფა, ვისაც არ სწაღდა ათქვეფილიყო მოსულთა გვარ-ტომში, სტოვებდა ომორას და მთელი ფანიითურთ მიდიოდა საცხოვრებლად იმ ადგილებში, სადაც ჯერაც მკვიდრობდნენ და მტკიცედ იდგნენ ფეხზე ჩვენი თესლტომელნი. ძალიან ბევრნი შორეულ კოლხეთში, დიდი აიეტის – ჩვენი დედამთავრის ძმის – მზის შვილთა საბრძანისში სახლდებოდა, ხოლო ომორაში დარჩენილნი, ვითარცა უკვე

ვთქვი, მოსულთა ჯილაგში აღრეულნი, თანდათან კარგავდნენ თავის მეობას, ან არადა ყოველმხრივ შეიწრებულნი, სულს ლაფავდნენ და ილეოდნენ. ამ უკანასკნელთა შორის ვირიცხებოდით ჩვენ-ლვთაება მზის მახვამურთა დინო¹, მისი ძე-თურნი.

შ ო უ ბ ჟ ა ლ ა ს ე ს ჴ ი ბ ნ ი ს გ ა ბ რ კ მ ლ მ ბ ა

...დაძვრობილ-დაკინებულ ბჟათას ოხვამეს თითო-ოროლადა შერჩენოდა ღვთაების მსახური. ისინიც მიხრწნილი ბებერნი გახლდნენ, დღეს თუ არა, ხვალ რომ გადაეგებიან, ისეთნი. ერთადერთი მე ვიყავ მათ შორის ახალ-გაზრდა. გარნა გადალრჯუებულ მახვამურთაც აღარ ასვენებდნენ. მრევლი ზომ თითქმის აღარ გვყავდა და ამადაც ოხვამეს შემოწირულობანი აღარც შემოსდიოდა. ხელისუფალნი, მარტოოდენ მოსულთა და გადაგვარებულ ოშ-ორელთაგან რომ იყო შემდგარი, ყოველ ღონეს ხმარობდნენ, რათა ისედაც გაჩანაგებული საყდარი, უფრო გაპარტახებულ-განადგურებულიყო. ჩუმჩუმად, ვერაგულად ათასგვარ ხრიკს იგონებდნენ, ათასგვარ ფანდს მიმართავდნენ. რომ ვინიცობაა, თავისი სურვილით მიეტოვებინათ სალოცავი იმ დარჩენილ ქურუშთაც.

ჰოი, რამდენგვარი შესაძლოა თურმე იყოს, ჩემო მახარიებო, მიწისშვილთა სულმდაბლობა, გაუტანლობა, ქვებუდანობა!

საყდრის მარმარილოს ფილებს ფიორ-ფიორ გვპარავდნენ და გვტაცებდნენ. სვეტებს და თავსებებს ცულით გვიმსხვრევდნენ. ჩუმად, საკურთხეველში ქურდულად შეიპარებოდნენ ხოლმე და ბინძურ კვალს სტოვებდნენ მუნ თავისას.

დაინსომეთ, ჩემო საყვარელო, ის, ვინც სხვის სალოცავს შეურაცყოფს, მოვა დრო და ჟამი და საკუთარსაც შეაგინებს და შებილწავს, რამეთუ უკეთური სულისთვის აღარაფერი წმინდა და სათაყვანო არ არსებობს ამქვეყნად, თვინიერ საკუთარი მძორისა.

თითო კაკალ მლოცველთაც გვიშინებდნენ-მეთქი, გეზრახეთ. გზად ხვდებოდნენ მალულად, მოკვლით ემუქრებოდნენ, ხანაც ქონების წართმევით, შველთა გაყიდვით, გადასახლებით და კიდევ ვინ უწყის, რითი არა.

ჩვენი უხუცესი მახვამური თაია – წელთა სიმრავლისა და დარდისაგან დაუძღურებულ-დაბეჩავებული, მომიხმობდა ხოლმე ხშირად თავისთან და ცრემლთა ფრქვევით მომითხრობდა საყდრის ძველ დიდებაზე, ჩვენი გვარტომის აწ გარდასულ სახელზე. მაძლევა საიდუმლო სკივრთა გასაღებთ, რათა თვალი შეძეგლო უძველესი ტყავის წიგნთათვის, ჩვენს წინაპართ რომ დაეტოვებინათ შთამომავლობისთვის, მათ ერთადერთ მცველად და მფარველად თავის შემდეგ – მე ვეგულებოდი. და ალბათ საკუთარ სულს ისე არ უფრთხილდებოდა, ვითარცა მათ. რამდენი ამისთანა განძი დაკვარგეთ და გაკანიავეთო, ჩიოდა და ლაპალუპით ჩამოსდიოდა ცრემლნი ჩამომჭკნარ ლოყებზე. ეს მცირედი ნაწილია იმისი, რაც გვქონდა და რითაც თავი

1 სამძო

მოგვეკონდა და ვამაყობდითო. ვინმელო ეს მცირედი მაინც შევინარჩუნოთ, ეს მაინც გადავურჩინოთო ჩვენ გვართომელთა მომავალსო.

თაია რომ მოკვდა, მართლაც ძელა დავრჩი მეურვე ამ საიდუმლოდ გადა-
მალული განძეულისა და კიდეც ორიოდე გადასუცებული მახვამური.

სასოწარკვეთილს, მხურვალე ლოცვად და ვედრებად დავარდნილს, ერთი საზრუნავილა გამჩენოდა: თითქმის გადაგებული ჩვენი გვარ-ტომის წმინდა განძი როგორმე შექმნახა და მომეკლო. მაგრამ ვისთვის ან რისთვისლა დამეცვა ეს საუნჯე? ვის სჭირდებოდა იგი? ჩვენიანთ – აღარ. ხოლო ჩვენი მტერი მხოლოდ სათავისოდ გამოიყენებდა.

ჟამჟამ სრული უიმედობა შემიპყრობდა, გული ჯავრით მეფლითებოდა და მიწეწებოდა. ერთ-ორხელ წამომიარა კიდეც სურვილმა, ყველაფერი მიმე-
ტოვებინა და აქედან გავქცეულიყავ სადმე შორს, დასაკარგავში. კი, კი, მქონდა ასეთი სურვილიც, ჩემო მახარიებო.

ამგვარი სულიერი სიძაბუნისა და სულმოკლეობის ჟამს უეჭველად გამომეცხადებოდა ძვაბრა, ხან პირმშვენიერი ვაჟკაცის სახით, რომელიც დღე და დამ ჩემს კართან იყო ატუნული, ხანაც კუდიანი ბებრუნანა დიაცის იერთი, ოთხად მოხრილი, ძლივძლივობით რომ დაკვანჭალობდა საყდრის ეზოში. ესააო შენი ხვედრიც და მომავალიც, თუ არ გაეცლები აქაურობას, ჩამწურჩულება ყურში უხილავი ძვაბრას სისინა ხმა. გაიქეცი. უშველე თავს. რად გინდა, ან ვის უნახავ განძს, არავის რომ არ სჭირდება, არავის რომ არ ენადვლება? რა თავში იხლი? ან რა გინდა ამ ოხვამეში, სადაც აღარვინ დადის სალოცავადო? წადი. გაიქეცი. სადაც არ უნდა მიხვიდე, ყველგან სიამოვნებით მიგიღებენ, რამეთუ ღმერთთაგან ბოძებული გაქვს იმგვარი უნარი, ბევრ სხვა ქურუმს სიზმრად რომ არ მოელანდება, ორასი წელიც რომ იცოცხლოსო. სადაც ისურვებ ყოფნას, ყველგან გამორჩეული იქნები, და პატივდებული. თუ მახვამურობას არ ინდომებ, ბრძანდებოდე სა-
სურველი ქალი, დედა...

ღამღამობით მიტევდა ძვაბრა განსაკუთრებით, სრულიად მარტო რომ ვრჩებოდი საკუთარ თავთან. რალა დაგიმალეთ, მახარიანო, ლამის ევლობა, ლამის გადავეცდინე ამ ქასქანჯიელს. ისევ მარხვა და ლოცვა-ვედრება მშველოდა და საყდრისა და განძის მიმართ მოვალეობის გრძნობა, რასაც მეუფე თაია მინერგავდა იმთავითვე: მ ო ვ ა ლ ე ო ბ ი ს გრძნობა იმ ერის წინაშე, ვინც უკვე თითქმის გადაშენებულიყო, მ ო ვ ა ლ ე ო ბ ა წინაპართა სულთა ხსოვნის მიმართ!

წელანაც ვთქვი, რა და რა საშუალებებს არ ხმარობდნენ-მეთქი მოსულნი, რომ დავემინებინეთ და ვაეძულებინეთ მიგვეტოვებინა იქაურობა. ვითარცა გითხარით, ბუათას ქურუმთა შორის მხოლოდ მე გახლდით ახალგაზრდა და, სწორედ ჩემი მოშორება თავიდანვე ქცეულიყო ჩვენთა მტერთათვის უმ-
თავრეს მიზნად. და თუმც კოვზი ნაცარში მრავლავხის ჩაუვარდათ – მიფარ-
ავდა და მწყალობდა ქალღვთაება „ბჟალარა“¹ და ჩვენი ღმერთები – მაინც არ იშლიდნენ განზრახულს, მით უფრო, რომ მათმა გულმოდგინებამ და მოწადინებამ მე არამცთუ დამაფრთხო და ფარხმალი დამაყრევინა, პირუკუ, უფრო გამაქენა და აღმანთო ჩემი უბედური ერის და ჩვენი გავერანებულ-

1 შუგ

გატიალბებული საყდრის დასაცავად და საქომაგოდ.

მე უკვე მაშინაც ვაჭიმობდი სხვადასხვა სენით დაავადებულთ. ჰოდა, ვსარგებლობდი ამით და ხან მკურნალობის გზით, ხან ქადაგებით, ხანაც შეგონებითა თუ უბრალო თანაგრძნობით, ვცდილობდი ნუგემინი მეცა გაჭირვებულთა და უმწუროთათვის, გამემხნეებინა სულით დაცემული და დავრდომილი თვისტომნი ჩემნი.

ეს ცდა და მონღომება, რასაკვირველია, შეუმჩნეველი არ რჩებოდა ჩვენს მოძულეთ, და აი, ჯერ მოსყიდვა-გადაბირება დააპირეს ჩემი: დიდძალი ოქრო შემომთავაზეს, რათა ნებაყოფლობით უარი მეთქვა ბუათას საყდრის სამსახურზე და უფრო მომცრო ოხვამეში გადავსულიყავ. რომ არ გამოუვიდათ ეს, და არც მათ უპირველეს და უდიდეს სალოცავში დავთანხმდი მახვამურობას – თუმც ნართაულად, გარნა საკმაოდ ნათლად მაგრძნობინეს, ურჩობა კარგს არაფერს მოგიტანსო – ძლიერ გაბოროტდნენ.

მე განმაცვიფრა ღმერთების მსახურთა უპატიოსნებამ: ყველა ყველა და ამათ უნდა ჰქონოდათ ცოტაოდენად მაინც პირისწყალი, სამართლიანობისა და სიძარტლის გრძნობის მისხალი!

* * *

ერთხელაც... სენაკიდან დალილ-დაქანცული გარეთ გამოველ.

ნაშუადღევი იყო და მზის ჩახჩახა სხივებს აებრჭყვიალებინა ქვის ფილებით მოგებული ოხვამეს ეზო. სამლოცველოს ტანკენარი, ლამაზი ბოძები, ზემოდან ქვემოთკენ რომ ვიწროვდებოდა, და სახურავი, მზის ათინათზე რალაცხაირ, თავისებურ სინათლეს გამოაშუქებდნენ თითქოს.

კვიპაროსთა ხეივანში, ორუმეში¹ ჩამოვვექე ძელ-სკამზე და შაშვის გალობას მივუგდე ყური. კარგა ხანს რაკრაკებდა ფრთოსანი და მეც სულგანაბული ვუსმენდი ამ გასაოცარი ფრინველის ლოცვა-ვედრებას, არსთა გამრიგის მიმართ აღვლენილს.

ანაზლად ჩემს ფეხებთან კენჭი დაეცა. უმაღვე გამოვერკვიე. ეზოს განაპირა ბუჩქნარიდან ვილაც ყმაწვილმა ხელი დამიქნია. მეუცნაურა ეს საქციელი. ფრთხილად მივიხედ-მოვიხედე. კაცის ჭაჭანება არ იყო გარშემო. ჩვენს სახლთან ახლოს, ჭასთან, მხოლოდ ერთი შაოსანი დიაცი საქმიანობდა რალაცას.

ჯერ ვიფიქრე, ყურადღება არ მიმექცია თავხედი ჭაბუკისთვის, გარნა მან მეწუხებული სახით ხელმეორედ მანიშნა, მოდიო. მცირეოდენი ყოყმანის შემდეგ მაინც ავდექი და ნელი ნაბიჯებით გავწიე შქერის ბუჩქსაკენ, მივუახლოვდი თუ არა, ჭაბუკმა მოსულთა ენაზე სულმოუთქმელად, სხაპასხუპით მომაყარა, დილას აქეთია გელოდები და ძლივს, როგორც იქნა, მოგიხელთეო. თქმა რაიმესი არ მაცალა და ისევ ისევ აჩქარებით განაგრძო, შენთვის უსათუოდ დღესვე საიღუმლო უნდა მემცნო და სხვანაირად ვერ მოგახედებდიო, ბოდიშს მიხდიდა კენჭის სროლისთვის.

1 ჩრდილი

მადლობა ღმერთებს, ბოლოს რომ მაინც გამოჩნდიო. ამაღამ და, საერთოდ, ეს ორი-სამი დღე შენს სენაკში ნუ დარჩებიო, შენს სახლში გაათიე ღამე და ისედაც, ფრთხილად იყავი, შესაძლოა, შენთანებში მოღალატე ერიოსო.

თითქოს ნაცნობი სახე ჰქონდა ამ ახლადმეღერებულ ჭაბუკს. სადღაც ნანახი მყავდა უსათუოდ, ოღონდ სად, ერთბაშად ვერ მოვიგონე. შავი, ფართო თვალები უელავდა, წაბლისფერი, ხუჭუჭა თმის კულუღნი შუბლზე მისწებებოდა და წარამარა, ხელის გულით იწმენდა სახეზე მოხეტქილ ოფლს. ღაწვები წამოგზნებოდა. გაფიცებულ, დამსკდარ ტუჩებს ენის წვერით ისველებდა.

იგი ნამდვილად ღელავდა, მაგრამ... ვინ იყო? რად ჩაიგლო თავი ხიფათში? რისთვის ენადვლებოდა ჩემი ამბავი?

თვალებში შეეხედე უსიტყვოდ. მზერა გამისწორა. უზაკველი და ნათელი იყო ჭაბუკის თვალები. მერმე თავის ხელებისკენ წაიღო მზერა და რომ არ შემეძინია მათი კანკალი, ერთმანეთში ჩახლართა თითები.

— ახლა ნურაფერს მკითხავ, მეუფე შოუ!... სხვიმის... ეგება... — შეტრი-აღლა უცებ.

— სახელი!? სახელი მაინც მითხარ შენი!

— ნიკიფე მქვია! — მომივო თავმოზბრუნებლად და კვლავ სხაპასხუპით გამიმეორა ნახევრად ზურგშექცევით მდგარმა: — არამცდარამც არ დარჩე ამაღამ შენს სენაკში. იცოდე... ბევრ მოკეთესთან ერთად, ბევრი მტერი და მოძულე გყავს!... კარგად მენახე!

იგი ადგილს მოწყდა და უკანმოუხედავად გაიქცა.

ჩვენს ყუდეს სულ სამიოდე პატარა თვალი ჰქონდა. ჯერ კიდევ თაიას ახალგაზრდობაში იყო აგებული მის მიერ. რაკი თაია უშვილძირო განხლდათ, გადაწყვიტა თურმე ოხვამის ახლოს დაედო ბინა, განძეულობაც იქ შეენახა და სიკვდილამდე თავის მეთვალყურეობის ქვეშ ჰქონდა. მერმე და მერმე, თაიას სურვილითა და მისი ნებართვით, სახლში საცხოვრებლად გადმოსულან მახვამურნი, საკუთარი სახლ-კარი რომ არ გააჩნდათ, ან არავინ ჰყავდათ მიმხედავი, ანდა ერთობ შორს რომ ჰქონდათ ბუათადან სამყოფელი და დაუძღურებულთ, სიარული უჭირდათ.

მეც, რაც დრო გადიოდა, ამ სადგომში ვარჩევდი ყოფნას, მით უფრო რომ კირბისნი და ოხვამის სხვა განძი, აქ მეგულებოდა, აკი მათი ზედამხედველობა თაიამ სიკვდილის წინ სწორედ მე დამაკისრა.

ალიზისგან ნაგები ეს ერთსართულიანი, გრძელი, დაბალჭერიანი შენობა საკმაოდ უშნო განხლდათ და მოუხერხებელი საცხოვრებლად. ოთახები ერთიმეორეში გადიოდა. ბოლო, უფრო მოზრდილში, მე დავიდე ბინა. ადრე მანდ თაია იყო დაყუდებული.

კედელში დატანებული საიდუმლო კარით გვირაბში ხვდებოდი, იქიდან კი ეზოს შორეულ კუთხეში ამოჰყოფდი თავს. ამ გვირაბისა და კარის არსებობის შესახებ მხოლოდ მე და თაიამ ვუწყობდით.

სადგომთან რომ მივბრუნდი, გოგუცა უკვე ჭასთან აღარ იდგა და რომც ენახა ჭაბუკი, ალბათ არც მიაქცევდა ყურადღებას, ისე იყო ჩაფლული თავის საქმიანობაში.

არ იქნა და არ დაადგა საშველი დაღამებას. დრო უცნაურად გაიწელა: თითქოს არც აპირებდა მნათობი მოსასვენებლად წაბრძანებას.

სენაკში ვიჯექ და ხან ბალახ-ბულახებს ვარჩევდი, ხანაც კირბიშს ჩავმტერებოდი, გარნა გული ვერაფრისთვის დამედო. თვალები უნებლიეთ სარკმლისკენ გამიბრბოდა. ჟამჟამ სისულელედ მეჩვენებოდა ჭაბუკის გაფრთხილება და ვცდილობდი, ფიქრი სხვა რამეზე ვადამეტანა, გარნა... მაინც მეფიქრებოდა. ასე იყო თუ ისე, რაღაც მუსხანათობას რომ მიმზადებდნენ, ამას გულიც მითქვამდა, გონებაც მიდასტურებდა.

ამასობაში მწუხრმაც მოაწია. ლოცვის შემდეგ ძილი ნებისა ვუსურვე ჩვენს ხანდაზმულ ქურუმ დიაცებს და გოგუცას, რომელიც ხშირად ღამე ჩვენთან რჩებოდა, რადგან თავის პატარა ბიჭთან ერთად საკმაოდ შორს, სოფლის ბოლოში ცხოვრობდა.

გაუხდელი მივწევი ხის საწოლზე საგონებელში ჩავარდნილი: გამოვსულიყავ მართლა გარეთ თუ არა? ჭოჭმანის მიუხედავად, ბოლოს მაინც ავდექი და რაკი ჭაბუკმა შინაგამცემზე მიმანიშნა, ჩუმად გადავატრიალე კლიტე, უხმაუროდ გავაღე საიღუმლო კარი და მალე, ვვირახის გავლით, საყდრის სამხრეთ ეზოში ამოვყავი თავი, იქ, სადაც მრავალი დიდრონი ბუჩქი და ყვავილნარი გვქონდა გაშენებული და საიდანაც დღეს ნიკიფემ კენჭი მესროლა.

თეთრ სამოსზე შავი მოსასხამი მქონდა მოხურული, მოსასხამის ქვეშ კი დახვეული თოკის გორგალი მეჭირა. საბელის, თოკის და ამაღავარ რამეთა მარჯვე ხმარება ჯერ კიდევ ბავშვობაში გვასწავლეს მშობლებმა, რომელთაც დარჩეულ ბედაურთა რემა ჰყავდათ და მთელს ჩვენს კუნძულზე განთქმული იყვნენ კიდევ ცხენოსნობით. თოკი თუ ბაწარი იარაღის მაგივრობას ეწევა გამოცდილი კაცის ხელში. ეს თქვენც კარგად მოგეხსენებათ, ჩემო საყვარელნო.

შქერის ტოტები გადავწიე და ისე მოვკალათდი, რომ ვერც ერთი სულიერი არსება ვერ შემამჩნევდა, თუ პირდაპირ არ მოადგებოდა ბუჩქს და არ გაჩხრიკავდა. ხოლო თავად მე სათვალთვალოდ უკეთეს ადგილს ვერც ვინატრებდი.

გაზაფხულის პირი იყო. გორაკის თავზე, კვიპაროსის წვეროკინზე შემომჯდარი თუთარჩელა მთვარის სხივებით განათებული ჩვენი საყდარი ზღაპრულად თვალწარმტაცი გამოიყურებოდა. წარმოუდგენელი ჩანდა ასეთ ლამაზ ღამეში რაიმე ბოროტების ჩადენა. თუ ავაზაკთა თავდასხმა მართლა იყო მოსალოდნელი, მაინცდამაინც ხელსაყრელი ჟამი ვერ შეერჩიათ საამისოდ, ასე ვფიქრობდი გუნებაში და ლამის გულარხეინად ველოდებოდი მოსალოდნელ საფრთხეს.

ისე ცხადლივ მახსოვს, მახარიებო, ყოველი ჩემი მაშინელი განცდა, ფიქრი, მღელვარება, თითქოს აი აგერ, გუშინ საღამოს მოხდა ყოველივე, თუმცა... სინამდვილეში, რამდენმა წელმა გაირბინა მას მერე!

უძრავად ჯდომამ, გაზაფხულის ღამის სიგრილემ, დაძაბულმა ლოდინმა თუ... რაღაც გაურკვეველმა წინათგრძნობამ თავისი ქნა: კანკალმა ამიტანა, ვერა და ვერ დავიოკე თავი. არადა, არც ავისმზრახველნი ჩანდნენ სადმე. (ჭაბუკის გულწრფელობაში ეჭვის შეტანა არაფრით შემედლო: აშკარად ვატყობდი, რომ არ ცრუობდა, ჩემი წინაგრძნობაც ხომ მიმოწმებდა მოსალოდნელ ხიფათს). ყველაფერი კარგი და კეთილი ისე ავიხდეთ, შვილებო, როგორც იმ ყმაწვილის სიტყვა და ჩემი წინაგრძნობა გამართლდა: შავ-

მოსასხამიანი, ნიღბიანი ავაზაკნი ჩვენი ყუდის შესასვლელ კართან შეჯგუფულიყვნენ. ხომ როგორი ყურადღებით ვიყავ, რა გაფაცვიცებით ვადევნებდი თითქოს თვალყურს სუყველაფერს და მაინც გამოძეპარა ის წამი, თუ საიდან და რანაირად აღმოჩნდნენ ისინი ჩვენი სადგომის შესასვლელ ზღურბლთან. დიდი, ძველებური მუხის კარი ება შენობას და შიგნიდანაც მაგრად იკეტებოდა ურდულით. ვით აბირებდნენ შეღწევას? ან კარი უნდა ჩამოეღოთ, ან უნდა შეენგრიათ. ერთიც და მეორეც უეჭველად ხმაურს გამოიწვევდა და გამოიღვიძებდა შიგნით მყოფთ. თუძცა... რა ბედენა იყო ეს ავაზაკთათვის? თუნდაც ფეხზე დამდგარ ბებერ ქურუმ დიაცთ რა უნდა დაეპირისპირებინათ ხუთი მოძალადე მამაკაცისთვის?..

გარნა... ანაზად, კარი უხმაუროდ გაიღო – ჩანდა, შიგნიდან ვილაცამ ურდული გადასწია!

აი, ეს იყო ყველაზე უფრო თავზარდამცემი – შინაგამცემი და მოლალატე მართლა რომ გვეყოლია თურმე. ვინ უნდა ყოფილიყო ეს გარეწარი? მაგრამ ამის განსჯის და წუხილის დრო აღარ იყო: მოძალადენი სენაკებში შეცვივდნენ. წამი და... ატყდა საშინელი კვილ-წვილი, ხმაური, ბრაგუნი, ლეწვა-მტვრევა...

გულ-ღვიძლი მეწვოდა, გარნა ნებისყოფის საშინელი დაძაბვით ვახერხებდი შეშეკავებინა თავი, დამთრგუნა და მომეთოკა წამოხტომის და სენაკში შევარდნის სურვილი.

არ ვუწყი, რამდენი დრო გავიდა. ასე მეჩვენებოდა, რომ უსაშველოდ დიდხანს გასტანა ამ ამბავმა. ავაზაკნი უკვე გარეთ გამოფენილიყვნენ და საყდრის ეზო-ყურეს მოსდებოდნენ ჩხრეკა-ჩხრეკით, ღარღალით, ლანძღვა-გინებით: „სად წავგვიხვალ, სად დაგვემალეები, შე მზაკვარო, შე როკაპო! უჰ, შენი... როცა იქნება, მაინც მოვიგდებთ ხელში, გვაცალე! შენს გადახუცებულ დედაბრებზე ხომ ვიყარეთ ჯავრი? შენი ჯერიც დადგება მალე, შე კუდიანო! აი, სერი მამინ იქნება! მოიცა! მოგწვდებით შენც მალე!“

ნიღბებჩამოხსნილი, დაურიდებლად დაალაჯებდნენ ეზოში და ბილწისტყვობით იკლებდნენ იქაურობას. მერმე საყდრის მრავალსაფეხურიან კიბესთან მოიყარეს თავი. წამით ხმა გაკმინდეს: ეტყობა, ჩუმად ბჭობდნენ რალაცას; აქამომდე თვალდახუჭული, გასუსული ვიჯექ და ხმადაბლა ვლოცულობდი. კანკალმა სრულებით გამიარა. საოცარი სიმშვიდე და სიღინჯე დამეუფლა. შიშის ნასახი რაა? ნასახსაც კი არ ვგრძნობდი.

წამოვიმართე, ბუჩქის ტოტები მივწი-მოვწიე, შავი მოსასხამი მოვიძრე, თოკის გორგალთან ერთად მკლავზე გადავიკიდე და... სავსე მთვარის ნათელ შუქში გახვეული, გავეშურე ცარაზე აღმართულ ბუათას წინ თავმყერილ მომხვდურებთან.

– ჰე, ჰეი, ღამის დაუპატიჟებლო სტუმარნო! ვის დაეძებთ ამ წმინდა სამყოფელში? – შევძახე შორიდანვე. ისინი ერთბაშად შემოტრიალდნენ ჩემსკენ და მოულოდნელობისგან დაბნეულნი და ენაჩავარდნილნი, უხმოდ მომაჩერდნენ.

ამ წუთზე იყო დამოკიდებული ყოველისფერი! თუ აქ მიმტყუნებდა ძალა – დალუპული ვიყავ. მაგრამ... რაც კი უნარი მქონდა, თითქოს მევესეულად

1 ხელოვნურად გაკეთებული ბორცვი სამლოცველოს ასაგებად

დაიძრა სულის ჩემის უმინაგანესი, საიდუმლო ფენებიდან; ვიგრძენ – წამოვიდა ის, აქამდე გაუცნობიერებელი ცხელი ტალღა და მე უკვე აღარ ვიყავ მე – სხვა ვილაცას, საოცარ, უცნაურ არსებას შეეცვალა ჩემი პირვანდელი სახე-ხატება და ეს უჩვეულო სულიერი, განაგებდა ახლა მთელს ჩემს ნებას-სურვილს, იგი მართავდა ჩემს ნებისყოფას.

– მე ხომ არ დამეძებდით, ვაჟკაცნო?... აგერ ვარ, თქვენ წინაშე! – თითქოს ჩემი ხმაც იყო, და არც იყო ჩემი, თითქოს სხვა, უხილავი, უცნობი არსება ეზრახებოდა ამ თვალგადმოქაჩულ, პირდაბჩენილ, გამოთავყვანებულ ავაზაკებს, განძრევა რომ ვერ მოეხერხებინათ.

მორიასხლოს შევდექ და მზერა მივუშტერე ხუთ ტოლო, თმააბურძენილ და შავწვერებიან მამაკაცს, რომელთაც ისე დაიწყეს ქანაობა აქეთ-იქით, ეს-ესაა მიწა გამოუცლებათ ფეხქვეშ და ძირს დაეძინეყებიანო. მხოლოდ ზოგი-ლის მაგვარი ხმა აღმოხდათ პასუხად.

თვალის დახამხამებაში ხუთივეს საითთაოდ შევუკარი ხელები თოკით და ერთმანეთს გადავაბი, მერმე ჩემი მოსასხამი დაფხურიწე ნაჭერ-ნაჭერ, და ხუთივეს პირში ჩავჩურთე. არც ერთი არ გამძალიანებია: პირუკუ, თვინიერად და მორჩილად მიშვერდნენ ხელებს, თითქოს სიზმარში იყვნენ და არა ცხადში. მერმე, ცხვრებივით ერთად შექუჩულთ, ვეზრახე:

– ეყარენით დილაძდე ასე აქ, ვიდრე მზე არ იხილავს თქვენს უკეთურ ცხვირ-პირს!

შემდეგ იმავე ძალით დამუხტული, გავემართე ჩვენი სადგომისკენ. პირველი, რაც მოვიმოქმედე, კარი მაგრად მოვხურე და ურდული გაუყარე ისევ. მხოლოდ მერმე შევიხედე სენაკებში.

ჩემს თვალწინ ამაზრზენი სანახაობა გადაიშალა: ნაცემ-ნაბეგვი, სამოს-შემოფხრეწილი, თმაგაწეწილი, სახეშეშლილი ქურუმი დიაცნი ზოგი ძირს ფორთხილობდა ვიშვიშით, თავში ცემითა და წყველა-კრულვით, ზოგი ქვე-დამხობილი, უხმოდ, უსიტყვოდ ქვითქვითებდა, თმას იგლეჯდა და პირს იხოკავდა.

მინგრეულ-მონგრეული საწოლნი, გადაყირავებული ტაბლანი და სეღნი უთანასწორო ბრძოლის უტყუარ სურათს ქმნიდა. ვიდექ შეძრწუნებული და თავში ჩაქუჩივით მიკაკუნებდა ერთი და იგივე აზრი:

„ნუთუ?... ნუთუ ეს ბებერი, უძლური დიაცნიც არ დაინდეს მაგ არაკაცებმა? ამათ... ამათ რას ერჩოდნენ? ამათ... რა დაუშავეს?“

ნუთუ... შესაძლოა ამგვარი სისამაგლე ნამობისგან დედაკაცისა?“

წარმოუდგენლად მეჩვენებოდა ყველაფერი ეს! და თან... დამნაშავედ ვგრძნობდი თავს ამ საცოდავთა წინაშე. ესენი ხომ ჩემი გამოისობით დაისაჯნენ ეგზომ სასტიკად.

მეორე სენაკის კარის ზღურბლზე წამიერად დავლანდე გოგუცას შავი სამოსელი. ერთბაშად ხმამალალი ქვითინითა და პირის ხოკვით გამოექანა იგი ჩემსკენ. ფერხთ ჩამივარდა და აწიკვინდა:

– ო, მეუფე შოუ, მაღლობა ღმერთებს, შენ მაინც რომ გადაურჩი მაგ მხეტს და ნადირთ. ვავა, ვავა! რა უბედურება დატრიალდა ჩვენს თავზე, რა ნახეს ჩემმა დასავსებმა თვალებმა, დიდუ, დიდუ, დიდუ!

საშინელმა აზრმა შეძმრა. – ეს დედაკაცია ის, ვინც მოძალადეებს კარი გაუღო! ვიდექ მეხდაცემულივით და ვგრძნობდი, ის უცნაური ძალა მტოვებ-

და, რამეთუ... საკუთარი გულის ბაგა-ბუგის ხმას მკვეთრად და გარკვევით აღვიქვამდი, ლამის ბუდიდან ამოვარდნილიყო იგი.

ხელის შეუხებლად ჩამოვიშორე სოხანეზე დამსობილი გოგუცა და პირველსავე მახვამურთან მივედი და ვცადე, წამომეყენებინა ფეხზე. მოხუცი ძაბული თავის ჩავარდნილ, უკბილო პირს ფართოდ ალებდა, ძეჩხერ, ჭადარა თმას საგულდაგულოდ, ღერა-ღერა იწიწკნიდა...

ბევრი რომ არ გავაგრძელო, მახარიებო, ასე იყო თუ ისე, შევძელ დამეწყნარებინა და მენუგემებინა ის უბედური ბერდიაცნი. ახლა არ მახსოვს, ვერ ვიგონებ, რას ვეუბნებოდი მათ, ან საიდან მოდიოდა ის სიტყვები, მათ დასამშვიდებლად რომ იყო საჭირო. გარნა ახლაც წელანდელივით ისეთი შეგრძნება მქონდა, მე კი არა, თითქოს ვიღაც სხვა მოძრაობდა და სხვა მეტყველებდა ჩემს მაგივრად და როს საცოდავი მოხუცი დავაშოშმინე, ხმაძალა განვაცხადე: — იქ, ღია ცის ქვეშ ყრიან გათოკილი ავაზაკნი, მზის ამოსვლისთანავე მთელ ბჟათას მოვუხმობთ და ასე გაბაწრულთ და შერცხვენილთ ჩავაბარებთ სოფელს სამსჯავროდ. ხოლო შენ... — მიუბრუნდი ერთბაშად გოგუცას — უსაშველო, უნაპირო ზიზლი და სიძულვილი ყელში მავებოდა ბურთივით, სულის მიგუბებდა, სათქმელს მიხშობდა. ვუღარ მოვრეოდი ვერასვხით ამ მდაბალ გრძნობას: — ხოლო შენ... — გავიმეორე ისევ დაყოვნებით: — გაეცალე აქაურობას... სამუდამოდ!

და მოულოდნელად, ეს თითქოსდა მორჩილი, თვინიერი, მუდამ მშვიდი და წყნარი, დარბაისლური იერის მქონე, შუახნის ქალი, ერთიანად გადასხვაფერდა და გარდაიქმნა. ისედაც წკვირალი სახე უფრო დაესხიპა, წვრილი, თხელი, ტუჩები ძაფივით გაეწელა, კბილები დაკრიჭა, ჯღამარა თვალები დაუელმდა:

— ოჰ, შე წყეულო მახაკვლო და მენცარო! შე შეჩვენებულო კუდიანო! კრულ იყავ სამითაჟამიოდ. შენი ბრალია ყველაფერი, შენი, შე მზაკვარო, მზაკვარო, მზაკვარო! — მოკრუნჩხული ხელები წინ გამოიშვირა, თითქოს სახეში უნდა მცემოდა და თვალები ამოეთხარა ჩემთვის.

ტვინში სისხლი ამივარდა, თვალთ დამიბნელდა და... ცნობამიხდილს, ანაზდეულად დაუძლეველმა სურვილმა შემიპყრო, ყანყრატოში ვწვდომოდი და მიმეხრჩო ეს დედაბერი, ან არადა, თავი დამეჩეჩქვა მისთვის, ვითარცა ქვეწარმავლისთვის.

კი, ჩემო ძვირფასებო, კი, ჩემო მახარიებო, ასეთი სურვილი დამებადა მე ბჟათას უპირველეს მახვამურს, ჩემი დღე და მოსწრება ლოცვათა და მარხვათა მეტი რომ არაფერი მიქნია.

წავიწიე კიდევ მისკენ. ალბათ ყველაფერი ის, რაც გავიფიქრე და რასაც ამ წამში განვიცდიდი, სახეზე გამომეხატა, რამეთუ გაასპიტებული გოგუცა უცებვე დადრკა, მოიძვართა, მოეშვა ერთიანად და მხრებში თავჩარგულმა, უკან დაიხია ხელების სავსავით. ერთ ხანს იღვა ასე მოკუნტული, ნაცემი ძაღლივით და ვერ გაებდა მხერა მალა აღემართა, მერმე გაბრუნდა და უკან მოუხედავად, გატუსტუსდა გასასვლელისკენ.

დათრგუნვილი და განადგურებული შეველ ჩემს სენაკში. წამიერად, მაგრამ მაინც იზიდა ჩემში ბოროტმა ძვაბრამ და ლამის კაცისმკვლელად მაქცია, მართალია, მხოლოდ წარმოსახვაში, გარნა... ეს ხომ სულ ერთია, ბოლოსდაბოლოს.

...დაბადებიდანვე თან დაყვება, მახარიებო, კაცთა მოდგმას ეს ბოროტი ძვაბრა და კეთილი, ნათელი ჩხორია – სულ ერთია, რა წრეში, რა გვარტომში, რა გარემოებაში იშვები, ყველას, უკლებლივ ყველას თან დაყვება-მეთქი ბოროტებისა და სიკეთის დვრიტა: ოლონდ გააჩნია, ვინ როგორ და რანაირად ასაზრდოებს ამ კვეთს – ესაა სწორედ მთავარი. ბოროტი ძვაბრა ვერაგი და ცბიერია, მახარიანო, მოხერხებულად იცის ჩასაფრება სულში და არ უწყვი, რა დროს გამოტყვერება, როდის გიყვლებს. ყოველთვის მზად უნდა იყოს კაცი მასთან შესახვედრად. ჰოი, რა მუხანათი და გაიძვერა შეიძლება იყოს ეს წყეული ძვაბრალე! რა სისაძაგლის, რა და რა საზიზღრობის ჩადენა არ ძალუძს ამ მაცთურ, გახრწნილ მხეცს – სულში უჩინრად ჩაბუდებულს; რას არ მოისაზრებს, რა სიავეს არ დაბადებს, თუკი წამითაც არის თვალი მოუხუჭვე, თუკი თავის ნებაზე მიუშვია, თუნდაც მცირე ხნით. ოჰჰ!

იგივე გოგუცა, მახარიებო, ბევრს ვფიქრობდი ამ ქვებუდან, გლისპ დიაცზე იმხანად, ძალიან ბევრს. და შემდეგაც, ხშირად შემამსენებდა ხოლმე თავს, ვით მოუშორებელი კბილის ტკივილი.

ავაზაკთა თავდასხმა ჩვენს ოხვამეზე და გოგუცას თანამონაწილეობა ამ საქმეში ჯერ კიდევ მონელეული არ მქონდა, რომ მოხდა კიდევ ერთი შემადრწუნებელი ამბავი: ნიკიფე ვილაც უცნობ პირებს დანით აჩრეხათ, ძერძე ის უბედური ჭაბუკი ტომარაში ჩაეგდოთ და მდინარესთვის გაეტანებიათ. ერთი კვირის შემეგ მეთევზეებს შემთხვევით ენახათ გვამი, რომელშიც ძლივს შეიცნეს საცოდავი ნიკიფე. არვინ უწყოდა, ვის რა დაუშავა ამ უწყინარმა, მშვენიერმა ყმაწვილმა ბიჭმა.

ნიკიფეს დაკრძალვაზე მეც წაველ. სამძიმარზე მოსულ კათაში ერთ-ერთი იმ ღამის ბოროტმოქმელთაგანი შევიცან, ნიკიფეს ახლო ნათესავი გამოდგა იგი. ეს ავაზაკი ისერივად იქცეოდა, ვითომ ბუზიც არ აფრენოდა თავზე. იმღამინდელ სირცხვილს და თავლაფის დასხმას ისე უკვალოდ ჩაეგლო მისთვის, რავარც ბევრ სხვა საძარხის საქმეს, რამეთუ მას და მის თანამზრახველთ მრავალი თანამგრძნობნი ჰყავდათ სოფელში. ამადაც, არხეინად და გამოძწევებადც დაიარებოდნენ ხალხში – დარწმუნებულნი, რომ დასჯით მათ და ავან-ჩავანთა მათთა, არავინ დასჯიდა – სოფლის სამსჯავროც შედგებოდა ისეთ პირთაგან, რაფერნიც თვითონ ბრძანდებოდნენ, ხოლო ხნეობრივ დამცირებას, აბა, რას დაგიდევს შუბლზე ძარღვგაწყვეტილი კაცი.

შევხედე თუ არა ამ არაკაცის უტიფარ, ურცხვ თვალებს, წამსვე ვიაზრე, ერთ-ერთი მკვლელთაგანი რომ იყო ნიკიფესი. ველარ დავრჩი ბოლომდე. ეს უკვე ჩემს ძალღონეს აღემატებოდა. ჰო, თავი ყინჩად კი ეჭირა იმ ავაზაკს, მაგრამ ჩემს წამიერ მზერაზე ფერ-ფურმა გადაჰკრა...

ღლე და ღამე არ მასვენებდა ნიკიფეს სიკვდილი და ჩემი უნებლიე დანაშაულის შეგრძნება: დარწმუნებული ვიყავ, ის უბედური ბიჭი ჩემს გამო რომ დაიდუბა. მე გადამარჩინა სირცხვილს და პატივის აყრას, თვითონ კი შეეწირა ამ ამბავს. ცხადი იყო, ნიკიფე ვილაცამ დააბეზლა ამ გარეწრებთან. მსტოვარი მხოლოდ და მხოლოდ გოგუცა შეიძლებოდა ყოფილიყო. მხოლოდ მას შეეძლო ეგუშანა ნიკიფეს იმდღევანდელი ჩემთან მოსვლის მიზანი. გარნა ღმერთებო! რისთვის! რად ჩაიღინა ეს გაუგონარი, ზარდამცემი ბოროტება?

გულს ვასკლებოდი, საქმით კი – ვერაფერი მელონა. ჩემი უმწიობა და

უსუსურობა მევე მსპობდა, მიწასთან მასწორებდა, საკუთარ თავს მაძულებდა.

ნიკიფეს სიკვდილის შემდეგ ერთი წელიც არ იყო გასული. ერთ დღეს, ასე სადილობის ჟამს, დაბუღიმ მაუწყა, შენი ნახვა უნდაო ვილაც ქალს.

ტაბლას ვუჯექ და კირბიშებს ჩავკირკიტებდი. იმ თავდასხმის შემდეგ მტერნი შეგვეშენენ ერთხანობა: თითქოს კიდევ დაშინდნენ და ველარ გვიტევენ ძველებურად, აშკარად. ბჟათას თითქმის ისევ დაუბრუნდა ძველი დიდება, ბევრმა ჩვენანმა და მოსულთაგანმაც იწამა მისი ძლიერება, მით უფრო, რომ ოშორელთ თვალში, შოუ ბჟალახე თურმე ქალღმერთის მიერ უშუალოდ ხელდასხმული და ზიარებული მახვამური ყოფილა და ამადაც, შოუს სახელიც დღითი დღე იძენდა სასწაულთმოქმედის მარაგანდს.

ჰო, იმას ვამბობდი, მახარიებო, არ მეპიტხნავებოდა ახლა არვის სტუმრობა, მაგრამ უარის თქმაც მეუხერხულეობდა.

სენაკში თავპირმეხვეული შაოსანი ქალი შემოვიდა. მარტონი რომ დავრჩით, თავსაბურავი გადაიძრო და საზარელი ქვითინთა და მოთქმა-გოდებით ფერხთ ჩამივარდა. გოგუცა იყო. სიმართლე რომ ვთქვა, ავლეღდი, გულმა ყელში დამიწყო ცემა, იმდენად არ მესიამოვნა მისი დანახვა.

გოგუცა თავს ახლიდა აგურის ნერჩს, ჩემი კაბის კალთას ეპოტინებოდა და ჰკოცნიდა. სახე დასიებოდა ტირილისგან, ჭადარა თმა ასწეწვოდა. საშინელი შესახედავი იყო მწუნარებისგან სახეარეული ღიაცი.

— მე არ მაქვს უფლება შენთან მოსვლის, მეუფეო შოუ... მე ბოროტი, შურიანი და ცოდვილი დედაკაცი ვარ... შენ ხომ რამდენი სიკეთე გიქნია ჩემთვის, რა გულთბილად და ალერსიანად მიმიღე თავიდანვე. მერმეც, როგორი ყურადღებით მექცეოდი. მე ესეც მშურდა შენი. შენი სიკეთე და სილამაზე მშურდა, შენი ახალგაზრდობა მშურდა, შენი გონიერება და სიბრძნე მშურდა. ვერ მომენელებინა, რომ უცოდველი და უმანკო იყავ, ყველა რომ პატივს გცემდა, ყველას რომ უყვარდი და გეთაყვანებოდა. რა საერთო უნდა მქონოდა შენთან, რა მქონდა შენი საზიარო? საყვარელს შენ ვერ წამართმევი და ვერც ვერაფერს დამიშავებდი ვერასდროს. ამის გამოც ძმულდი. ისიც მამბოროტებდა შენს მიმართ, რომ ჩემნაირი ვერ იქნებოდი მისდღემში. ყოველნაირი შური და სიძულვილი არსებობს თურმე ამ ქვეყნად, მეუფეო შოუ: აი, ამდაგვარიც ყოფილა! ჰოდა, აღარ მომასვენა ბოროტმა ძვამრამ... გავერიე იმ საზიზღარ, შავბნელ დანაშაულში, იმ ბინძურ საქმეში... კიდევ ბევრი რამ მაქვს სათქმელი, ბევრი სიგლახე მაქვს ჩადენილი, შემოგველე, მარა ლაპარაკისთვის დრო აღარ მრჩება. უღირსი და ცოდვილი დედაკაცი წელმოწყვეტით მოვშავდი შენთან და მუხლის ჩოქვით, ყელგადაგდებული გევედრები: ბიჭი მიკვდება და მიშველე რამე, შენი მზის მადლმა. მიწია ცოდო-ბრალმა, მარა ჩემზე მობრუნებულიყო ცარგვალის რისხვა, რაღა ჩემს უცოდველ, უბრალ კრავს დაატყდა იგი! ერთადერთი ბიჭი მიკვდება, მეუფეო შოუ, ერთადერთი საფიცარი, თვალის ჩინი და სიცოცხლე ჩემი. სამი დღე და ღამე უგონოდ არის. რა არ ვქენი, ვის არ ვუხმე, ვინ არ შევალონე ჩემი ხვეწნა-მუდარით. ყველაფერი ამაოა. ბიჭი სიცხისგან იწვის და ითანგება. შენ შეგიძლია იხსნა და გადაარჩინო ჩემი უმანკო ბაია. ვიცი, რომ არ ვარ შენგან შველის ღირსი. ვიცი, რომ არ მაქვს უფლება გთხოვო შეწყალება, მარა შენი კეთილი გულის ამბავი ვიცი მე და ამიტომ მოვბედე პირშავმა,

უღირსმა დედაკაცმა შენთან და მუხლმოყრილი გვევდრები, მოილო მოწყალეობა და შეიბრალო ჩემი საცოდავი, უბედური ბიჭი!

კიდევ ბევრ რამეს შემომჩიოდა და შემომტყუროდა ოთხად მოხრილი, გამწარებული ქალი. ვხედავდი, რომ წრფელი და გულისგულიდან წამოსული იყო ეს ვაება, წუხილი და სინანული, ვხედავდი ამას ყოველივეს თვალნათლივ და აშკარად და... მაინც, უნდა გამოვტყდე, არ შემტოკვია გული სიბრაღულით. ეს დიაცი არ იწვევდა ჩემს არანაირ თანაგრძნობას. გული ჩემი სამუდამოდ დახურულიყო მისთვის და... აქ, უკვე არაფრის შეცვლა არ შემეძლო, თავს ვერ მოვიტყუებდი, რამეთუ... გოგუცას სახეს წამსვე და ჩემდა უნებურადვე, აეფარებოდა ხოლმე ნიკიფეს დედის შემოილი თვალები, მისი ამაზრზენი, გულისშემძვრელი, სისხლისგამყინავი კვილ-წივილი და მოთქმა-გოდება. უძლეური ვიყავ ამომეშალა ეს სურათი ჩემი გონებიდან – თუნდაც რომ სხვა, უფრო ძმიძე მოგონებანი გამქრალიყვნენ უკვალოდ და უძიროდ.

გარნა... გონით ვძლიე გულცივობას – არსებობს, მასწარიებო, ამგვარი თანაგრძნობაც და სიკეთეც – მხოლოდ გონით გასიგრძეგანებული, მხოლოდ გონით ნაკარნახევი, რომელშიც გული არ მონაწილეობს. ჰოდა, ამგვარი გონის რჩევა-კარნახით წავყვე გოგუცას.

გზაზე ენის ბორძიკით, ნაწყვეტ-ნაწყვეტ, არეულ-დარეულად მიაბო თავისი თავგადასავალი, ის, რაც მე უკვე ვიცოდი ისედაც.

ღიას, ვიცოდი, რამეთუ... ალბათ ეს თქვენთვის გაუგებარი დარჩება, გარნა აღრე მეც ვერ დავიჯერებდი, თუ... შესაძლო იყო ამგვარი რამ...

პირველად სწორედ გოგუცასთან დამემართა ეგ. შემდეგ იშვიათად, მაგრამ მაინც მქონდა მსგავსი ხილვანი (ასე მომივიდა, ერთხელ – თუმათისთანაც). ზოგჯერ თვით ჩემთვისვე მოულოდნელად, თითქოს ტვინში რაღაც მეხსნებოდა და უცებ... ვით ხელისგულზე, ისე გადამეშლებოდა მავანის წარსული და... მომავალი.

მაშინ, როს თანხმობა განუცხადე წამოსვლაზე, სიხარულისგან გადარეული ქალი ხელებზე წამეპოტინა საკოცნელად. წამით შევეფეთე მის თვალებს და უეცრივ... გველნაკებნივით შევტოკდი... უნებლიეთ უკუვდექვიგრძენი, რომ სახე თითქოს სისხლისგან დამეცალა. იქ, შიგნიდან კი დაიძრა უჩვეულოდ ცხელი ტალღა და წამსვე, ელვისუსწრაფესად ჩემს თვალწინ გაირბინა ამ ცოდვილიანი დედაკაცის წარსულის სურათებმა.

ეს დიაცი თავის დის ქმარს ყვარობდა მანამდეც, სანამ და მოუკვდებოდა. ერთხელ მათ ქმარმა წაასწრო, გოგუცამ და მისმა საყვარელმა ბალიშით გაგუდეს კაცი და მერმე ეზოში, ხეზე ჩამოჰკიდეს, ვითომცდა თავი ჩამოიხრჩო. ხანდისხან ავი ხნი მოუკვდილო ამ საცოდავს და მაშინ თავად არ იცოდა, რას შერებოდაო, „დასტროდა“ მერმე გოგუცა მიცვალებულს. რაკი ქმარს ნათესაობა და სახლიკაცი არ ჰყავდა – სხვა სოფლიდან იყო ჩამოსიძებული – შერჩა ეს მკვლელითა გოგუცას და მის საყვარელს. მერმე... საყვარელმა გოგუცას 13 წლის ულამაზესი გოგონა შეაცდინა. მეშვიდე თვეში რომ იყო გადამდგარი, მხოლოდ მაშინ გამოუტყდა ქალიშვილი დედას. გოგუცამ თავად დაიბრალა ორსულობა, ისე მოაწყო საქმე – ვითომ თვითონ იმშობიარა, თავისი ქალიშვილი კი ამასობაში სხვა სოფელში შეასალა ვილაც ვირგლას. საყვარელმა ახლა მომდევნო გოგონა ამოილო ნიშანში – გარნა

ამჯერად დროზე შეიტყო საფრთხე გოგუცამ, და იმდენი ქნა, უმცროსი გოგონა შეართვევინა კიდეც საყვარელს. თვითონ კი ვითომ თავის შვილს – სინამდვილეში კი შვილიშვილს ზრდიდა.

გოგუცა თუმცაღა ცდილობდა ბოლომდე გულახდილი და გულწრფელი ყოფილიყო ჩემთან, გარნა მაინც ვერ ასერხებდა ამას, რამეთუ ნიკიფეს სახელი საერთოდ არ უხსენებია, მაინც დამიძალა, ნიკიფეს ამბავი.

გოგუცასთან მეზობელნი შეკრებილიყვნენ. ჩემს დანახვაზე ყველამ მოკრძალებით მიტია გზა.

შევედი ოხორეში. საწოლზე უჩვეულო სილამაზის, ოქროსქოჩრიანი, სიცხისგან გათანგული ყმაწვილი იწვა, იგი ხროტიწებდა და უაზრო თვალები მიეჩერებინა ჭერისთვის.

გულმა რეჩხი მიყო. თითქოს გარსშემოსალტული ყინულის ჯავშანი უცებ გალხვა.

ღმერთებო! ნუთუ შესაძლოა ასეთი სილამაზის გაჩენა დედამიწაზე, ცოდვილიან კაცთა მოდგმას შორის?

გახურებელი ტილო მოვამორე და გათარანებულ შუბლზე ხელისგული დავაღე, ბიჭი იწვოდა. ჭირის ოფლით ეცვარებოდა აპრიალებული სახე და შუბლი. უძოდრაო თვალეში ჩავხედე. ბიჭი განწირული იყო. აღარაფერი ეშველებოდა.

ორი ღლით ადრე რომ მენახა, ეგების... თუმც, ვის ძალუძს ძე-ხორციელს, განგების ნების შეცვლა? ასე უწერია თურმე წერა-მწერალს ამ საცოდავი ბიჭისთვის. რაიმეს შეცვლა ამ განჩინებაში შეუძლებელი იყო. სიბრაღულის გრძნობამ თვალეში დამინამა. გამოვტრიალდი გულჩათუთქული.

უბედური დედა თუ ბებია სახედაზაფრული, კვივილჩამდგარ თვალეებს არ მამორებდა. მზერა ავარიდე.

– შენ ტირი, მეუფეო შოუ? – დაინახლა ანაზად და უკან გამომედევნა. – მაშ, აღარ არის ჩემთვის ხსნა და საშველი? დავიღუპე, ხომ მეუფეო შოუ? აღარაფერი მეშველება, ხომ? ახავაი, მე უბედური! ადრე რომ მოვსულიყავ, გადაამირჩენდი ბავშვს. მარა წელი ველარ მოვათრეე შენთან. რა პირით უნდა შევხედო-მეთქი ბილწმა და დამნაშავე დედაკაცმა!

ამაოდ ვცდილობდი რაიმე სანუგეშო სიტყვა მეთქვა. თითქოს ყელი გადამეკეტა.

– ვავა, ვავა, მიტირეთ შემოგეველეთ, ცოცხლად მიტირეთ ცოდვილი დედა! მიტირეთ და ჩამქოლეთ, მე უბედური, მიწია ღმერთების რისხვამ ჩემი ცოდვებისთვის, მარა შენ, შვილო, შენ რათა? – უცებ მუხლებზე დაეცა და ხელები მაღლა აიშვირა: – არ არის სამართალი ეს! არ არის. არა! მე უნდა მეზლო, მე – პირადად! და არა ჩემს უბრალო, უცოდველ კრავს!..

მეუფეო შოუ! გაფიცებ დაუღლეელი მზის მაღლს, გაფიცებ ღვთაებას: შევევდრე, შეეხვეწე, რომ შემიბრალოს. გადამირჩინოს ჩემი ბიჭი. ოღონდ ახლა შემიბრალოს – ახლა მომიტევოს, და მთელი ჩემი სიცოცხლე ძაძით და ფლასით ვივლი და მუხლმოყრილი ვილოცებ დღენიდაგ, დაუცადებლად. გადამირჩინოს ოღონდ ჩემი ბიჭი. ისიც დედაა. მაგასაც ესმის დედის გულისტკივილი. დედა? დედა ვთქვი მე? ვაიმე, მე უხანო, ბედამწვარი, ვინა ვარ მე?... ვავლახ მე, ახავაია! ვავა ჩემი ცოდვა! – ქალმა გამეტებით წაიშინა თავში ხელები და საზარლად აქვითინდა.

მისცვივდნენ. ხელები გაუკავეს, დაწყნარება სცადეს, ცოცხალ ბაღანას რაფერ სჭირი, ვით ეგებისო ეს... გარნა თავპირდასისხლიანებული, გავეშე-ბული დიაცი დაუსხლტა გამკავებელთ.

სენაკის შესასვლელ კარს ეცა, მიხურა და ზედ აეკრა. თვალები გად-მოცვენაზე ჰქონდა: უზომო შიში, სასოწარკვეთა, შეძრწუნება – ერთმანეთში არუულიყო.

– არა. არ შემოგიშვებ!.. ჩემი ბიჭი არაფერ შუაშია, ნიკიფე! ნიკიფე! ნუ... მოდიხარ. აღარ დაგანებებ... ჩემი ჭიჭო უღანაშაულოა. მე, მე წამიყვანე – მე სასიკვდილე, მე მზებნელი დედაკაცი! გაბრუნდი, გეხვეწები! გემუდარები!.. გაფიცებ შენი უბედური დედის სახელს! ოოჰ! ჭიჭო არა!..

შემძლილი ქალი ფოთოლივით ცახცახებდა. კბილს კბილზე აცემინებდა, მერმე ვაო, ერთი დაიღმუვლა და... გონწასული უგრძობლად ჩაიკეცა აბარ-წის ნერჩხე.

* * *

ძე ხორციელს, თასკოჩის¹, არავის შერჩება ბოროტება. რა დღეს, რა ხვალ ცოდო მაინც უწევს, მას თუ არა, მის შვილს, ბაღიშს, ბაღიშის ბაღიშს, უკვე ეზოდან გამოსულს მომესმა ზურგს უკან ვილაც ბაღიშის² ჩიფჩიფი. თითქოს ნიშნისგებაც ისმოდა ამ ხმაში. აღარ მომიხედავს, მაგრამ რალაცამ მწარედ გამკენწლა გულზე: მოხუცებულის სიტყვებმა ერთი ამბავი მომაგონა.

ერთხელ, უცხოელი მოხუცი ქურუმი მეწვია ბჟათაში.

კარგა ხანს ვისეირნეთ ჩვენი საყდრის ეზოს კვიპაროსების ხეივანში, მერმე ხის ძელსკამზე ჩამოვსხედით, საჩრდილობელში.

უცხოელი ქურუმი, რომელიც მრავალ ქვეყანაში იყო ნამყოფი, ხოლო ხელდასხმა ჰაკათის მზის ტაძარში მიელო, ფრიად მჭევრმეტყველი, გან-სწავლული და გონებაგახსნილი მოძღვარი აღმოჩნდა. კარგა ხანს ვისაუ-ბრეთ სხვადასხვა ერთა წარმოდგენათა, ღმერთთა რაობისა და სამყაროს არსის ირგვლივ. ბოლოს მეუფე ქსენონმა მითხრა, მე ყოველივე კარგად ვუ-წყი რა დღეშიც ხარ, რა და რანაირ ქსელებს არ ხლართავენ შენს გარშემო ჩემი გვარტომის უგუნური და ბრიყვი პირნიო. რა სულმდაბლობას, რა სი-საძაგლეს არ სჩადიან ხოლმე, მაგრამ მე შენთვის ვლოცულობ და შევთხოვ ჩვენს ღმერთს, დაგიცვას და დაგიფაროს ბოროტისგანო.

მტკიცედ სდექ, შვილო! ღმერთთა უწყიან შენი სიწმინდე და ზრახვათა სიწრფელე, გონის უბოროტობა და გულის უმანკოებაო.

დიდხანს მეზრახებოდა შთაგონებით. მეო, აწი შეიძლება ვეღარ მოვიდე შენთან გარემოებათა გამო, გარნა გახსოვდეს, სულით შენთან ვარ, შენთ-ვის ვლოცულობ, და ავრეთვე ჩემი გულბოროტი თანამოძმეთათვის, რათა გაუნათლდეთ გონება და მოწყალებისა და სიკეთის გრძნობა გაელვიდითო, რამეთუ, არვის შერჩებაო ბოლომდე ცოდო-ბრალი. არც ძე-ხორციელს და არც ტომსა თუ ქვეყანას, რამეთუ: ჩადენილი დანაშაული უსათუოდ იწვევს

1 თესლკაცი

2 მოხუცი

შურისგების გრძნობას და ასე დაუსრულებლივ, უწყვეტ ჯაჭვივით გრძელდებოდა ეს უკეთური მდინარება სიავისა, ვიდრემდის არ აღსრულდებოდა უკვდავ ღმერთთა განჩინება, უზენაესი ღვთაების ნება-სურვილი.

ჩვენი დამმონებელი გვარტომის ქურუმის კეთილშობილებამ – თუმც იგი ერთადერთი გამოდგა მათი ღმერთების მახვამურთა შორის – ერთხელ კიდევ საცნაურყო ჩემთვის, სიკეთე და დიდსულოვნება ყველგან, ყველა ქვეყანასა და ყოველ თესლტომში ერთნაირი რომაა, რამეთუ ბუნებით, არსით თვისით საყოველთაოა იგი, ზოგადკაცობრიულია და არანაირ საზღვრებს არ ცნობს. ბედნიერია ის გვარტომი, ვისაც ნეტარ ღმერთთა ეს დიდი წყალობა უხვად მოეუღინება, ვის შვილებშიც ჭარბობს ყოვლისმომცველი, უანგარო და უანგარიშო სიკეთის გრძნობა – ისე, ვით იყო ეს ოდესღაც აიაიაზე, გარნა... დღესდღეობით, სამწუხაროდ ჩვენდა, ყველგან და ყველაფერში იჯანბნება და იწიხლება იგი, ხოლო მძლავრობს და ზეობს ძალადობა: ვინ ვის მოერევა ღონით, იარაღით თუ ცბიერება-ვერაგობით, ვინ ვის დათრგუნავს და დაჩაგრავს – აი, კაცობრივი, მიწიერი რინას უმთავრესი მიზანთ-მიზანი, მისი არსისა და ყოფიერების თავი და ბოლო და სანამ ეს ასეა – გაუსაძლისია არსებობა სიკეთისა და მშვენიერებისა ამ მზისქვეშეთში!

მოხუცმა ქურუმმა შემდგომ საქმითაც დაამტკიცა თავისი ერთგულება და დიდბუნებოვნება: განსაცდელში მყოფს მანძილიდან უხმოდ მამცნო მოახლოებული საფრთხე. მეც უსიტყვოდ მოგახსენე მადლობა. ჰო... ხდება ხოლმე, ჩემო მახარიებო, ზოგჯერ ამგვარი საუბარი შორი მანძილიდან – სამყაროს საიდუმლოს ზიარებულთა შორის.

...გოგუცას ამბავმა ერთ რამეშიც დამარწმუნა: ვიცი, შენ არ გეჭაშნიკება, ციცი შემოგველე ეს და აიფხორები, გარნა მაინც უნდა გაუწყო: ზოგმა დიაცმა, უკეთუ თავის თავს ნება მისცა, უკეთუ შუბლის ძარღვი გაიწყვიტა ანუ აიწყვიტა – ძალუძს იმდაგვარი ბოროტების და სისამაგლის ჩადენა, კაცს რომ მისდღემში არც დაესიზმრება ხოლმე. რასაკვირველია, ყველაზე არ ითქმის ეს, მაგრამ, ისე, ეტყობა, ბუნებამ დაუწესა დიაცს: სხეულისმიერი სისუსტე აინაზღაუროს მოხერხებითა და ცბიერებით. რას იზამ! ჩვენი ჯილღავის ღირსებანი თუ მანკიერებანი ჩვენ, დიაცთ, უკეთ გაგვეგება, მახარია... წარმოდგენილი მაქვს, ვით იღუშები... მაგრამ შენ უნდა იცოდე ეს, შემოგველე, და მომავალში გაითვალისწინო, რათა... მეუფე თუმათივით, შენც ცალმხრივად არ შეაფასო კაცთა მოღვაძე...

* * *

...მზემ ეს-ესაა აკრიფა ბარჩხალა ხსივები და ნელ-ნელა, დაიაზებით მივოგმანობს დასავანებლად.

ვზივარ საყდრის ეზოში ძელსკამზე, გუმბერ ჩემს წინ გადაშლილ წარმტაც სურათს, მაგრამ უამური ფიქრებით დასევდიანებულს, უწინდებურ სიამეს აღარ მეგრის ბუნების სიმშვენიერე. აღარც მაფშალიას თუ შამშის გალობა ატკობს ძველებურად ჩემს ყურთასმენას. ყოველისფერი გაუცხოებულა თითქოს ჩემთვის, გულში სიცარიელეს, სულში კი კაემანს დაუსადგურებია. მიცვალებულთა მზე და ეს ნაზი, წყნარი საღამო უფრო ამძაფრებს ამ განწყობილებას.

...ანაზდეულად ცხენის ჭინვინი და პატარა გოგოს კვილი შემოიჭრა ჩემს ცნობიერებაში, და აი, თვალნათლივ ვხედავ: ფაფარგამლილი, ქვიშისფერი ბელაური თავაწყვეტილი მიჰქრის გზაზე. მნათობს გაკიდებული რამის ზურგზე ჭინკასავით შესკუპებული პატარა გოგო. ქერა დალალებს ნიავი უფრიალებს და უწევავს. თვალებში კვიმატური, ანცი ნაპერწკალნი უკიანთობს. ჟამიდან ჟამზე პატარა გოგო კვილითა და შემახილებით აქეზებს ისედაც გახელებულ მერანს და მიჰქრიან ორთავენი შლეგური თავგამეტებით. აი, ცეროდენა მხედარმა ცხენი ზღვაში შეაგდო. და ახლა ცურვაცურვით, ნაპირ-ნაპირ მისდევენ ჩამავალ მზეს.

„ჰეი, საით, პატარა შოუ? საით მიჰქრისხარ, ძა?“.

„ბუალარას მივლევ, შოუ ცირასქუა, ბუალარას უნდა დავეწიოთ მე და ქვიშორია“.

„ჰე, ამაოდ მისდევ, ძა, სულ ამაოდ. ველარ დაეწევით ჩხანაიას. ველარ!

„მერე რა, შოუ მაცირია, მერე რა? მაინც მივლევ. მაინც მივფრინავ! შენ კი... დაბერებულხარ, შოუ ცირასქუა, სულით დაბერებულხარ, შემოგველე! მეცოდები, ძალიან მე-ცოდები!“

იცინის პატარა შოუ, გულიანად. ტკარცალებს კისერგადაწეული. მერმე ენას უყოფს თავის დიდ ორეულს და... განაგრძობს სრბოლას.

მიჰქრის ქვიშორია. კისკისებს შოუ ქალი. მზე ჩადის, ცაზე მეწამული დაფიონი ანთია.

...ფართო, ვრცელ ეზოში კაცები ხედნიან ურა ცხენს, ულამაზეს ქვიშორიას. თოკით ხან აქედან ექაჩებიან, ხან იქედან, მერმე ასტებიან ზურგზე რიგრიგობით. მაგრამ ამაოდ. ამაყი, ლალი, ქედფიცხელი და გულზვიადი ქვიშორია გოროზად აბრიალებს დიდრონ თვალებს. გაავებული აბაკუნებს მხვართ ფეხებს, ფრუტუნებს, ჯარასავით ტრიალებს ადგილზე მანამ, სანამ ძირს არ დაახეთქებს მხედარს.

უყურებს ამ სურათს პატარა შოუ-ქალი და მთელი მისი არსება, სხეულის თითოეული ძარღვი თრთის და კანკალებს, კვივის და იხვეწება: გაუშვით. იყოს თავისთვის. ნულარ აწვალეებთ. ნულარ დაიურვებთ!

მოთმინების ფიალა ევსებათ კაცებს. ოოხ! გაილახები ქვიშორია, შე მუდრეგო. და მერე როგორ! არა, აღარ აგცდება გაშოლტვა მაგარი!

...სულ პაწია, ცქნაფა გოგო იყო მაშინ, მამამ რომ ცული აიღო, ეზოს განაპირას მდგარ მაღალ, ტანკენარ ალვის ხესთან მივიდა – ხმობა შეჰპარვია. უნდა მოვჭრაო, თქვა და ცული მოიქნია. გულგახეთქილი მივარდა მამას პატარა შოუ: არ მოსჭრა ალვის ხე ბაბაია, თორემ მოვკვდებო. ქვითინებდა გულამოსკენილი და მამას მუხლებზე ეხვეოდა. მამამ ცული გადააგდო, ხელში აიტაცა მტირალი ბაია, მოეფერა, დაუყვავა: აღარ მოვჭრიო ბაბაია, ოლონდაც შენ არ იტირო, შენ დაწყნარდიო.

ასე გადაარჩინა მაშინ მშვენიერი ალვის ხე პატარა შოუმ.

ახლა... ახლა ქვიშორიას წვალებას რომ უყურებს, მზადაა, კვლავ ფეხებში ჩაუვარდეს მამას და ბიძებს. გაუშვით, რა გინდათ? რას ერჩით? იყოს თავის ნებაზე ქვიშორია!

ვერა. ვერ იქნება თავის ნებაზე ქვიშორია ძალღიშვილი! ქვიშორია დაისჯება ურჩობისთვის სასტიკად...

ერთბაშად, თითქოს ვილაცამ თუ რაღაცამ ხელი ჰკრაო, ადგილს მოწყდა

მოუ. თვით მისთვისვე მოულოდნელად მივარდა ქვიშორიას და... თვალის წამში ზურგზე შეაფრინდა; თოკს ხელი უშვითო, ერთი კი მოასწრო დაძახება. ყალყზე შეიმართა ქვიშორია უძალ, ამ ჭინკა გოგომ ვითარ შემომბედაო, გადაირია. ერთი საშინლად, გაბმით დაიჭიხვინა, აიჯავრა, მერმე დაბზრიალდა ჩიკორივით და რაკილა ვერანაირად ვერ მოიშორა თავზედი გოგუცუნა, ისკუპა, ღობეს გადაეველო და ისარივით გავარდა შარა-გზახე...

სადღაც უკან დარჩა დიდების წივილ-კივილი და ზრიალი. პატარა აღქაჯი ორივე მკლავით ჩაფრენია ქვიშორიას კისერზე და ზედ მისწებებია თითქოს.

მიქრის გავეშებული ქვიშორია ხან გზაწვრილებზე, ხანაც შუკებსა და ორღობებში, ეწერსა თუ ტრიალ ველ-მინდორზე...

ალარაფერს და ალარავის ერიდება. თავდაუზოგავად ახტება ხაროებს, თხრილებს, ჯაგებებს, ღობეებს, მიქრის და თავადაც არ იცის, საით მიჭენაობს, საითკენ აქვს გეზი.

პატარა მოუ თვალდახუჭული, შიშნარევი აღტაცებით მისცემია ქროლვის სანეტარო განცდას, ყურებში ქარი უშხუის, თმა ასწეწვია და მაინც ერთი სურვილია ამომრავებს: ალარასოდეს აღარ შეწყდეს ეს გამეტებული სრბოლა, ცის კიდურამდე იფრინოს ასე, დაუსრულებლივ...

ეს იყო არტახებდაწყვეტილი თავისუფალი სულის ლტოლვა უსაზღვროებისკენ, და უძლეველი სწრაფვა უბოლოო მარადისობისკენ. ეს იყო ჟამი სულის აღზევებისა, მისი დღესასწაული!

მერმე... გამოჩნდა ზღვის უკიდევანო სივრცე და ორთავემ დაურიდებლად შესტოპეს მის ვეება წიაღში. წყალმა თითქოს გახურებული სისხლი გაუგრილაო, ქვიშორია შედგა. დაიფრუტუნა. სული მოითქვა, მოლბა, მოთვინიერდა.

ალერილ კოხტა კისერზე ხელი მოუთათუნა პატარა გოგომ ალერსიანი და მაღლიერი ღიმილით უკვე ბედშერიგებულ პირუტყვს, მერმე დასავლეთისკენ აბრუნებინა პირი ფერებ-ფერბით, იქითკენ, საითაც მიყელყელაობდა ჭიაფერი მნათობი.

ცურვა-ცურვით, ნაპირ-ნაპირ გაეკიდნენ ბუალარას პატარა გოგო და მისი დაურევბული ქურანი.

გოგონას ჟინი და წადილი ცხენსაც გადაედო თითქოს, ყელაღერილი, მარდად მიაპობდა ქვიშორია აქორჩილ ტალღებს...

მისდევდნენ ორთავენი ბუალარას, ნება-ნება რომ მირონინობდა ცარგვალზე; საცაა უნდა მისწეოდნენ კიდევ. ცოტაც და...

ჩხანაია¹ გაუჩინარდა უცებ ზღვის ტალღებში. შეჩერდნენ გაოგნებულნი. ცის კიდური აღისფრად ბრიალებს. მერმე ხელ-ხელა გაბაცდა დასალიერი, მერმე მრუმე ფერმა იძალა... და უცებ: „მზე დედაა ჩემი, მთვარე – მამაჩემი, ხვიჩა, ხვიჩა ვარსკვლავები და და მამა ჩემი;“ - გახშიანდა გოგონას გულში და... დახშირიბინდა.

...როს აჟივჟივებულ თანასოფლელთა წინაშე თვინიერმა და მორჩილმა ქვიშორიამ და დაღლილ-დაქანცულმა, მაგრამ ბედნიერმა გოგომ შუკაში შეაბჯეეს, თითქოს ყურის ძირში დარეკა ვილაცის წკრიალა ხმა: –

1 მზე (მოფერებითი მიმართვა)

გარდაუვალია ნება უფლისა! დრო-ჟამს ვერავინ გაუსწრებს. მოწვევანი – მოიწვევა, მოსახდენი – მოხდება! უკეთუ, ასე იყო დასაბამიდან და მის წინარე, ასე არის და ასე იქნება სამარადჟამოდ, მისხის მისხამდე!

...მეუცნაურა ჯეგე ჯიმაღის სტუმრობა აქ, ჩემს სადგომში, სადაც ასე იშვიათად ამოდიოდა ხოლმე ჩემიანი. ჯეგე ჯიბუტი – დედაჩემის მკვიდრი ძმა – ისე იყო ჩაფლული ცხოვრების ყოველდღიურ ორომტრიალში, ისე იყო დღიური საქმიანობით დაკავებული – ვეღარ იცლიდა ხოლმე ღვთაებათათვის ღოცვა-ვედრების აღსავლენად.

დროსტარება, დიაცნი, ძმაკაცნი – აი, ჯეგე ბიძიას საზრუნავი.

კაცთა მიმართ დიდსულოვნად შემწყნარებელი გახლდათ და, არასდროს უცდია მავან და მავანთათვის თავს მოეხვია თავისი ნება-სურვილი, თავისი ცხოვრების წეს-ყაიდა; არც თავისაში რევდა ვინმეს. გუღლია, ხელვაშლილი, პურადი, მზიარული ჯეგე ჯიბუტი ყველას უყვარდა – მტერსაც და მოყვარესაც. თუმც, მტერი რომ ვახსენე, მთლად სწორი არ ვარ: მტერი ალბათ საერთოდ არ ჰყავდა ჯეგე ბიძიას ან თუ ჰყავდა – არა გამოჩინებული, არა – აშკარა.

მეოთხე ცოლი ისე შეირთო ჯეგე ბიძიამ, დანარჩენი სამი – ცოლყოფილი დღემდე ფიცულობდა მის მზეს. ვით ახერხებდა ამას ჯეგე ჯიჯი – მისი საიდუმლო იყო; ყველა ყველა და მიტოვებული ქალის შურიისგებას, ან თუ გნებავთ წყველა-კრულვას თუ ლანძღვა-გინებას გადაურჩე, მართლაც რომ ჯეგე ჯიბუტად უნდა დაიბადო.

რბილი, დახვეწილი მოძრაობა ჰქონდა, ქვეშ-ქვეშა გამოხედვა, კრიალა, ნათელი ღიმილი და მოზომილი სიტყვა-პასუხი. ბრვე, ახოვან, მწვეანეთვალება ვაჟკაცს ისე მსუბუქად დაჰქონდა ტანი, თითქოს მიწას არც ეკარებია.

მუდამ სუფთად, კონსტად ჩაცმულ-დახურული იყო. დიარაზე ყელს რომ მოიღერებდა, ლამის ცის კოჭიმელს უწევდა მისი პირველი ხმა. საუბრის დროს ლამაზ თითებს ისე ალერსიანად მოგიცაცუნებდა მკლავზე, ისე მოგელამუნებოდა და მოგელაციცებოდა თვალებით, რომ ვითარი გაჯავრებულიც არ უნდა ყოფილიყავ, ცვილივით რბილი და კეთილმოსურნე ხდებოდი; იმგვარი შემპარავი ქათინაურების და თავაზიანობის ბადეში გაგხვევდა, ივიწყებდი უნებლიეთ ყოველგვარ უსიამოვნებას და საწუსარს, სიმულვილს და მტრობას, და ყოვლისმიმტევებელ კრავად ქცეულიყავ ლამის.

და თუმც თმაში ჭალარა გამოერია, თავის თავისთვის, თავისი ბუნება-ხასიათისთვის არ უღალატნია, არც პეწი და სილაღე დაკლებია დღეის აქამომდე. ისევ ისე მოხდენილად დააჯირითებდა რჩეულ ბედაურს სოფლის შარა-გზებზე და ყველგან, ყველა ფანიაში სასურველ სტუმრად ითვლებოდა, რამეთუ ჯეგე ჯიბუტი უკადრის არ იკადრებდა, იცოდა სტუმარ-მასპინძლობის და მეგობრობის, ახლობლობის, ნათესაობისა და მეზობლობის ფასი და ყადრი. ჯეგეს დანახვა სიხარულს და ხალისს იწვევდა; მისი უმრეტე, უღვევი სიცოცხლისმოყვარეობა იყო ალბათ ის ჯადო, რითაც აგრერი-იგად ნიბლავდა გარშემომყოფთ, და აგრეთვე, ღმერთთაგან ბოძებული უხადო გარეგნობა, რაიც ძალაუნებურად იწვევდა აღტაცებას, თაყვანების გრძნობას, და... ნიჭიერება! დიას, ნიჭიერება სიტყვის, სიმღერის, ქცევის. ყოველისფერს, რასაც იქმნოდა თუ იტყოდა, ყოველისფერს ნიჭიერების ბეჭედი ესვა. ამადაც ჰპატიობდნენ ალბათ ბევრს რასმეს, მაშინ როს საერთოდ და საზოგადოდ

– გამორჩეულობა, განსხვავებულობა – იწვევს ქვეცნობიერ, ხანაც შეუფარავ შურს და ბოლმას, ქიშპს და სიმულვილსაც კი – მდაბიორთა სულელებში.

იჯდა ახლა ჩემს პირდაპირ მშვიდი, წყნარი იერით, მომჩერებოდა უხმოდ თავისი წყლიანი, ფართო, მწვანე თვალებით, რომელშიც ღიმი ჩაღვროდა, გარნა ფიქრიანი და ნაღვლიანი მეჩვენებოდა რატომღაც ეს ჩუმი, ილუმინალი ღიმილი:

– ახლა რომ გიყურებდი, მომეჩვენა, თითქოს დედაშენი მეჯგადა წინ და ზუსტად შენი თვალებით, შენი უღრტვინველი სიმშვიდით და მოთმინებით შემომტკეპროდა... ლამის მოემართე კიდევ „მზეხა, მომისმინე-მეთქი“, – სევდა ისმოდა ჯეგე ბიძიას ხმაში, სევდა ილანდებოდა თვალთა და ხმის კილოში. ფიქრიანად, თითქოს თავისთვის უბნობდა ჯეგე ჯიჯი: – ერთადერთი არსება, საცოდავი დედაჩემის შემდეგ, ვისაც ნამდვილად, უსაზღვროდ და გულწრფელად ვუყვარვარ – ყველა ჩემი ცოდვის, უკეთური საქციელისა თუ ავი თვისების მიუხედავად, ჩემი დაიაა. საერთოდ, ხშირად მიფიქრია, ჩემო შოუ, და გავვოცებულვარ კიდევ ჩვენი დების – ომორელ ქალთა ამ ესოდენ თავგანწირული სიყვარულის რაობის გამო... ბევრი სხვადასხვა ჯგურის დიაცებს უიცნობ, მარა ჩვენიანთ რომ სიყვარული ძალუქთ, ტყუილია! სულ ერთია – იქნება ეს დედაშვილური, და-მპური, ცოლქმრული თუ მეგობრული სიყვარული – თქმა არ უნდა, გამონაკლისს არ ვგულისხმობ... ამგვარივე ძალის სიმულვილიც შეუძლია – სიყვარულის ტოლფარდი და თანასწორი! – ერთხანს იყურა.

– ხო, იმის თქმა მინდოდა, ჩემო ზისნახე...¹

ვაკონა იცი შენ... ბედშავი ძოკის ძე? ერთი ყოვლად უწყინარი, ჩუმი, წყნარი, ბეჩავი და მოხანდე კაცი. ჰოდა, ამწინებზე, ბერდოს ქორწილში ცოტა ნასვამი რომ იყო, წამოუხტა თურმე პოლიექტ დორიელს. შენო, გგონია აღარ მასხოვს, რა ფანდებით და რა ხერხით წამგლიჯე მიწის ნაკვეთიო? გგონია, დამავიწყდაო ყველაფერი? ჰაი, შე გუშინ ჩამოთესლილო ნაბიჭვაროო. მაპატიე, შოუ, ისეთი რამეები უძახა თურმე, ყველანი გაკვირდნენ. შეკვენიენ-შემოჰყენენ. პოლიექტმა ხელი გაართყა ვაკონას და ვაკონა – ეს ყოვლად უწყინარი კაცი, ეცა დორიელს ყორყმი და ახრჩობდა. პოლიექტს თანამომენი წამოეშველნენ. აირია დაირია ყველაფერი. ვინ ვის ურტყამდა, ვერაფერს გაარკვევდი თურმე. რომ იტყვიან, ძალღი პატრონს ვერ ცნობდა, ვილაცამ სატევარი იძრო. მამას გვიკლავენო, მოვარდა ვაკონას ქალ-ვაჟი: ეცნენ დორიელებს სატევარმომარჯვებულნი. ერთი მძიმედ დაუჭრიათ. ვაკონა კი ისეა თურმე გალახული, არავინ უწყის, გადარჩება თუ არა. გაუბედურდა ვაკონას მახორობა². რაც მთავარია, ერთმანეთს სამკვდროსასიცოცხლოდ გადაეკიდნენ თანასოფლელები. რომ გადარჩეს ვაკონა, რაღაა აწი მისი სიცოცხლე? სამუდამოდ გაიფუჭა ურთიერთობა მოსულებთან... ეს კიდევ მარტო მას კი არა, მის შვილებსაც და შვილთაშვილებსაც ძვირად დაუჯდებათ; რა დღეს, რა ხვალ მოსულნი იმასაც წაღლიტავენ, რაც კიდევ შემორჩენიათ, რადგან ასეა თუ ისეა, მათ ხელშია ახლა, ჩემო მშვენიერო დისწულო, მთელი ჩვენი კუნძული. ისინი განაგებენ მის მკვიდრთა სეპ-ბელს

1 მზეთუნახავი

2 ოჯახი

– ჩვენდა სამწუხაროდ და სავალალოდ!..

ჯეგე ბიძია კვლავ დაღუძდა. კარგა ხნის მერე, ისევ ამეტყველდა:

– მამატიე, ჩემო შოუ, მარა... აი, რა ნაყოფი გამოიღო შენმა შეგონებებმა, ხელი გაანძრით, ნუ დაგიღუნიათ მორჩილად ქედით. გაუბედურდა სამულა-მოდ ვაკონას ფანია, მისი ძე-თური... ძალა აღმართსა ხნავსო, ნათქვამია, და როცა დათვი მოგერევა, ბაბა დაუძახეო. როცა თავს ზევით ძალა აღარ არის, რა უნდა ქნა? იცოცხლე, კარგი იყო ჩვენი მამა-პაპა თავიდანვე ფხიზლად და მარჯვედ დახვედროდა ამ ვითომ მამიძე და წრფელ მაწანწალებს – შეფარულ ავაზაკებსა და მტაცებლებს, რომელთაც ვირემმაკობითა და ცბიერებით აჯობეს და მოალორეს ჩვენი ღოყლაპია, დროსტარებას გადაყოლილი მეფე-დედოფალნი და მათი წამბაძველი ერი, მაგრამ ახლა რაღა დროსია თითზე კბენანი?

გავიგე, რომ შენ განგიზრახავს თურმე გადავიწყებული ჩვენი ანბანი შეასწავლო ბავშვებს, გადავიწყებული ჩვენი სიტყვიერება აღადგინო. დიდებული სურვილია, ჩინებული განზრახვაა, ჩემო კარგო, მაგრამა... ვინ ამოგიდგება მხარში? ომორელებს უკვე თითქმის აღარაფერი შერჩათ საკუთარი: არც ღმერთები, არც მამაპაპური წეს-ჩვეულები, აღარც საკუთარი ენა. გარეგნობით თუ იცნობ კიდეც ჩვენებურს, ხოლო უხნობით – გადააჭარბეს კიდეც მოსულთ. ვინ იყო გარეული შენზე თავდასხმაში? ორი ჩვენებური, ომორელი არ აღმოჩნდა განა?

– შენ გინდოდა გეთქვა, ალბათ, ჯიჯი, ყოფილი ომორელნი-თქო... – ჩამოვართვი სიტყვა.

– მით უმეტეს! რა უნდა გააწყო ასეთ კათასთან, ჩემო მშვენიერო? მართოკა რას შეძლებ? თუნდაც შოუ იყო, ბჟალახე? იცი, შენმა ძმამ და უცხო ტომელმა რძალმა რა ბრძანა, შენს ზურგს უკან; რა საჭიროა, რაში გამოადგებათო ჩვენს შვილებსა და შვილიშვილებს ენა და ანბანი იმ ტომისა, ვინც უნდა გადაშენდეს და გაქრესო? ჩვენს სოფელშიც კი იშვიათად მეტყველებენ ამ ენაზე. სხვაგან, მით უფრო, რაში დასჭირდებათო იგი! გაიგე, შოუ? რაში დასჭირდებათ, რაში გამოადგებათო! გამოდგომახეა დღეს საუბარი, და არა ომორულ სიამაყესა და თავმოყვარეობაზე.

გამოვადგება კაცი? – გამოიყენე. არ გამოვადგება – რაში გენალვლება: თავში ქვა უხლია, თუ გინდა. გამოვადგება სხვათა ენა – გამოიყენე, თუნდაც შენი, საკუთარის საზიანოდ. მთავარია: გამოვადგეს... შენდა საკეთილდღეოდ!

თქვენთან ვიყავი ამწინებზე. დარბაისელი მამაშენი დასაბმელი დამიხვდა: ბრდღვინავდა გაალმასებული, ცეცხლს ყრიდა პირიდან. ამოდ აწყნარებდა ჩემი სათინო დაია. მამაშენი ყველაფერს მას აბრალებდა: ჩემს საკუთარ მასწორობაში ჩემს მშობლიურ ენაზე ხმა ვერ დამიძრავს. ჩემს შვილიშვილებს ომორულად ვეზრახები, ისინი კი – სხვა ენაზე მეჟღერებულანო. შენი ბრალია ესო. ბიჭებს სხვა გვარ-ტომის ცოლები რომ მოჰყავდათ, შენ ეფოფრებოდიო. სიყვარულს რა ძალა დაუდგება წინ? მთავარია კაცობა, თვარა რა მნიშვნელობა აქვსო ომორელი იქნება თუ სხვა ტომელიო. აი, დასტკბით აწი. სიჭრელეს ნოღისას ანდა ნავსადგურისას აიტანს კაცი, მაგრამა საკუთარი ფანიის სიჭრელეს რაფერ უნდა გაუძლოო. ტურა რომ ტურაა, მელაზე არ დაქორწინდება მისდღემში, თუმცა კი ორთავე მხეცთა ჯილაგს ეკუთვნისო. მით უფრო, მართებს კაცთა მოდმას გაუფრთხილდესო თავის

ჯიშს. მასე რომ სულერთი გახდა ჩვენთვის ჯიშის რაობა, იმადაც მივედითო გადაგვარების პირზე. მოკლედ რომ ვთქვა, დიდხანს ბორგავდა და შფოთავდა მამაშენი. მზეხა კი, ყელგამოწვევით ემუდარებოდა, გაჩუმიდი, კაცო, რძლებმა არ გაიგონონო. გაიგონონ მემრე. მით უკეთესიო, მეყო, რაიც აქამომდე ვითმინეო. კი ამბობდა ამას, მაგრამა მანაც, თავისდაუნებლიეთ, ხმას დაბლა უწევდა. ასეა, ბაბასქუა, საქმე... – ჯიჯი გაჩუმიდა და თუმც ტაბლაზე კვლავინდებურად აკაკუნებდა თითებს, თან იმფერი დაკვირვებული მზერით მიცქერდა, თითქოს საგულდაგულოდ სწავლობსო ჩემი სახის ნაკეთებს, მაგრამ სინამდვილეში, ვატყობდი, ფრიად შორს რომ იყო ამწუთას ჩემგან და ამ სენაკიდანაც. მერმე დაბალი, ჩუმი ხმით წამოიწყო ისევ, ვითომც თავის გუნებაში ედავებო ვილაც უჩინარ არსებას:

– ეგება, აიაიელთა ძველი ცოდვების გამო ნეტარ ღმერთებს ჯერაც არ დასცნობიათ რისხვა ჩვენი მოღვმის მიმართ?... ანდა... ნამეტნავად ჭარბად ხომ არ ვიყენებთ ათასგვარ სათაკილო და უღირს საშუალებას იმის დასაბრუნებლად, რაიც დავკარგეთ? ანუ... ვერა კვად ველარ შევლევევართ მადლარს, კმაყოფილს, ლალ ცხოვრებას, თუმცადა უკვდავთა ნებით, საფანელი გამოგვეცალა საამისოდ? ეგება... სამართლიანად დავიმსახურეთ ის ხვედრი, რაც განგვიმზადეს ცის ბინადართა?... ან ეგება... სამართლიანობისა და უსამართლობის ჩვენეული, კაცობრივი საწყაოთი აწონილ-აზომილი სამართლით ხელი არ მიგვიწვდება უკვდავთა სამართალზე, ისე, ვითარცა გონმიუწვდომელია ჩვენთვის სამყაროს საიდუმლოება?... რას იტყვი ამაზე შენ, ჩემო შოუ?

წამით იყუჩა და: – ისე, რატომ ვერ ეტევა საერთოდ კაცთა მოღვმა ამ ვრცელ ღელამიწაზე? რისთვის ჭამენ ერთმანეთს ეს გაუმაღლარნი, უბადრუკი ჭია-ლები? რას ვერ იყოფენ ერთმანეთში? მიწას, რომელიც დღეს იქნება თუ ხვალე სათითაოდ დაეყრება სუყველას გულზე? – მცირე ხნის ღუმილის შემდეგ, თავადვე გასცა თითქოს პასუხი შეკითხვებს: – ალბათ, ღმერთების ნებაა ასეთი, თორემ... ამ წუთისოფელში არსებობის ნება რომ იყოს – ,,ქი-ანა მუში მაფართა-რე!“ (ქვეყანა რა ფართო არის).

არასდროს მომისმენია სხვა დროს ჯეგე ბიძიასგან ამგვარი მსჯელობა. იგი ერთობ რბილი, ერთობ ფრთხილი კილოთი წარმოთქვამდა სიტყვებს, თვალეები კი უფრო მეტს მეტყველებდნენ, ვიდრე ენა. და მე დამცვეცხლა არა იმდენად მისმა სიტყვებმა, რამდენადაც ბიძაჩემის შეფარულმა შემფოთებამ და წუხილმა. ერთი შეხედვით დარდიმანდი, უზრუნველი, ქარაფშუტა ჯეგე ჯიჯი, ყველაფერს გარდა, ჩემს გამო დარდობდა, ჩემი მომავალი სვებედი აგდებდა საგონებელში...

რაც დრო გადიოდა, მეტად და მეტად მიჰყრობდა სასოწარკვეთილების გრძნობა. არადა... არც სხვანაირად შემეძლო ცხოვრება!

ვერა. ველარ შევძლებდი განვრიდებოდი თანამომძეთა წუხილ-სატკივარს. ველარ ჩავიკეტებოდი სენაკში და მარტოოდენ ჩემი სულის ხსნიისა და გადარჩენისთვის ველარ აღვაკვლენდი ღვთაებისადმი ლოცვა-ვედრებას. ველარ დავრჩებოდი მარტოდენ მახვამური.

გულს მიწყლავდა და სულს მიწეწავდა წინაპართა აჩრდილების კვიილი მიღმიერი სამყაროდან. ველარ ამეტანა გულმშვიდად მამა-პაპათა საფლავების გადათხრა და მათი ძვლების ფრიალ-ფრიალი! ველარ დამეხუჭა თვალი

და ველარ დამეხშო ყური ყოველივე ამის თვითმხილველსა და თვითმოწამეს! ვერა, ველარ შევრიგებოდი ჩემი გვარ-ტომის უბადო ხვედრს, თუნდაც უკვდავ ღმერთთაგან დასახლვერულს ჩვენთა ცოდვათა გამო!

გარნა ვუწყოდი კარგად, რა ღირსებანიც გააჩნდა აიამის ბედკრულ შთამომავალთ – ყველა იმ მანკიერებათა და ნაკლთა მიუხედავად! უმთავრესი – შეწყალების გრძნობა გახლდათ ყოველი გაჭირვებულის და შევიწროებულის მიმართ, რა რჯულისაც არ უნდა ყოფილიყო იგი! და... უანგარო თავგამოდება!

ესეც რომ არა, აღარ შემწევდა ძალი, მშვიდად მეძნირა, თუნდაც ცოდვით დამძიმებულ თვისტომთა გაქრობის შემზარავი სურათისათვის და აღარაფერი მელონა, შეძლებისდაგვარად ხელი არ გამენძრია მათ მისაშველებლად. მით უმეტეს, რომ ვითარცა ნამდვილი ოშორელი, პატარაობიდანვე მარადის ჩაგრულთა, ვნებულთა და სნეულთა მხარეზე ვიყავ მთელი ჩემი არსებით, ვინც არ უნდა ყოფილიყვნენ ისინი, რა გვარტომისანი.

უსამართლოდ დაჩაგრულთა მიმართ სიბრაღეულის და თანალმობის გრძნობა თანდაყოლილი გახლდათ-მეთქი ჩემთვის, გადმოცემული სისხლით და არა შექმნილ-შეთვისებული ცხოვრებისეული გამოცდილებით თუ გონისმიერი მონღომებით. ხოლო ახლა, ვითარცა ვთქვი, თვით თვისტომნი ჩემნი, მარტოოდენ დაჩაგრულ-შევიწრებულნი კი არა, სასიკვდილოდ იყვნენ გადაგებულ-განწირულნი.

ვერა, ველარ შევგუებოდი-მეთქი ამ აზრს. ვერა, ველარ ავიფარებდი გულგრილობისა და აუღმვრეველი სიმშვიდის ნიღაბს – ღრმად განსწავლულ, გონდაუნჯებულ ზოგ-ზოგ ბრძენთ თუ ქურუმთ რომ სჩვევიათ, რომელნიც გაუკვალ წყვიდადსა და უკუნს, სამყაროს უსასრულობასა და მარადისობას რომ ჭვრეტენ – ჩვენამდე რომ არსებობდა და ჩვენს შემდგომაც რომ იარსებებს მარადჟამს, მარადისობას, ვისთვისაც სულ ერთია, ვინ ხარ, სადაური, დედამიწის რომელ კუნჭულ-ალაგში დაიბადე, კაცთა მოდგმის რომელ ნათესავს განეკუთვნები; რომლისთვისაც არა აქვს მნიშვნელობა მიწის შვილთა ყოფიერებას საერთოდ და ქვეყნიერებისას საზოგადოდ – პირმეტყველთა ამ არარაობით დათრგუნვილნი, მორჩილად იდრეკენ ქედს, და თვინიერად, უღრტვინველად ეძლევიან სწრაფწარმავალი დრო-ჟამის მდინარებას, რამეთუ კაცთა სიცოცხლე – ძალემსხვერვადი და წუთიერია და ამადაც, არ ღირს ამ მიწის მდილთათვის თავის ატკივება, ფიქრი და ზრუნვაო.

მაშ, რაღა დამრჩენია მე, ვითარცა ერთ ამ მიწისშვილთაგანს? რას ვაქნევ ჩემს უმაქნის, უსარგებლო და ფუჭ სიცოცხლეს, უკეთუ ამოა ყოველისფერი? უკეთუ სიკეთე შობს ბოროტებას? ანდა რაღაა სიკეთე ბოლოს და ბოლოს?

მართალია ჯეგე ჯიჯი! ის, რაიც სიკეთე ჰგონია ერთს, მეორისთვის შესაძლოა უბედურება იყოს მხოლოდ. მაშ, ვით მოვძებნოთ ის ერთადერთი სწორი, უტყუარი და მართებული საზომი? ის ერთადერთი სწორი საწყაო?

ვერა. ველარ აღმედგინა ჯეგე ჯიბუტის სტუმრობის შემდეგ წონასწორობა. ვერა, ველარ მომეძებნა გამართლება ჩემი არსებობისთვის, რამეთუ სრული არარაობა ვჩანვარ უხეხაესის წინაშე ჩემი ჭმუნვითაც, ურვითაც და გნებავთ, სიხარულითაც.

ჯეგე ჯიჯი ალბათ ვერც წარმოიდგენდა ოდესმე, რამხელა ლახვარი

ჩამცა გულში მისმა სიტყვებმა, მისდაუნებურადვე!

სულის ამ დაუსრულებელი შფოთვა-წრიალის ჟამს ხსოვნის ფსკერიდან უცაბედად ამოძიტივტივდა აწ თითქოს გადავიწყებული, ან ეგების სულაც განგებ მიჩქმალულ-მიძალულო, დავიწყების ნავლმიყრილი ხილვა თუ სიზმარ-სიცხადე – დიდი ხნის წინ განცდილი, გარნა ახლა ცხოველი სიმკვეთრით და მკაფიოდ გაცოცხლებული.

...მოწიფული გოგო ვიყავ მაშინ, მამაჩემმა – ბჟათას ყოფილმა მახვამურმა რომ წამიყვანა ერთ უდაბურ ალაგას; უნდა გაჩვენოთ იმგვარი რამ, რისი უნახობაც შენგან არ ეგებისო. მამა გახლდათ ის კაცი ჩემთვის, ვისთანაც თვინიერ სისხლისმიერი ნათესაობისა, სულიერ მახლობლობას რომ ვგრძნობდი იმთავითვე.

ბევრი მატარა ხან აღმა, ხან დაღმა; ციცაბო კლდეებსა თუ ხეთა ტევრებში, ვიდრემდისინ არ აღმოვჩნდით ერთ ბექობზე, საიდანაც ვით ხელის გულზე, ისე გადამეშალა უჩვეულო, გასაოცარი სურათი. წამით თითქოს გული გამიჩერდა. გავექვავდი.

მირს, სამი მხრიდან მთებით შემოზღუდულ უშველებელ ზღვისპირა დაბლობზე გადაჭიმული იყო ნახანძრალი, ნაოხარი ნოღა, მუაზე მდინარის ფართო ზოლით გადაჭრილი.

ნანგრევნი... ნანგრევნი... მარმარილოს სვეტთა თუ ბურჯთა ვეება ნატეხნი... ნაგლეჯ-ნაფლეთნი... ქანდაკთა, ბჭეთა თუ საკურთხეველთა ნამსხვრევნი... დაღეწილი კარნი ძვალშესალაგათა... მიყრილ-მოყრილი ჩონჩხი მიცვალებულთა – აკლამათა ნერჩზე.

დავლასლასებდით იმ იავარქმნილ, ნაპარტახალ ქალაქში უთავბოლოდ, აზრშერყეული, გულშეძრული და თითქოს უსასარულო შორეთიდან ჩამესმოდა მამაჩემის მოგუდული, ბოღმისა და ტკივილისგან ჩახლჩილ-ჩახრინწული ხმა.

ესო, ჩვენი, ოშორელთ ყოფილი დედა-ქალაქიო, აქო, ჩვენი მეფე-დედოფალთა სამყოფელი იყოო; ესო, ჩვენ წმინდა ღვთაებათა სამლოცველო ალაგს წარმოადგენდაო, აწ უკვე მიწასთან გასწორებულს და გაცამტვერებულს ჩვენთა მტერთა მიერო.

აქო, ოდესღაც ჩქეფთა და დულდაო ცხოვრება ოშორელთა გვარტომის, აქო, ამ დიდებულ და ჭრელ ნოღაში უშორესი ქვეყნიდან მოეშურებოდნენო გემთა ქარავნები წყება-წყებად, დატვირთულნი სხვადასხვაგვარი საქონლით, და აქედანვე გაჰქონდათო უთვალავი სიმდიდრე და განძეულობა. ნოღაში სხვადასხვა ჯურის, სხვადასხვა ენებზე მოლაპარაკე თესლტომი ცხოვრობდაო და ყოველ მათგანს თავთავისი უბანი ჰქონდაო იმთავითვე. გადიოდა დრო და თანდათან უფრო და უფრო იზრდებოდა და მშვენდებოდაო გერგეთა – ოშორელთ დედაქალაქი და ამავდროულად, იზრდებოდა და მრავლდებოდაო რიცხვი უცხოტომელთა, რომელთაც დროთა ვითარებაში ემატებოდათ შეფარული შური, სინარბე, ბოღმა და სიძულვილი ოშორის მკვიდრთა მიმართ.

გარნა ჩემამდე უკვე ვეღარ აღწევდა ნაუბარი მამაჩემისა. უსაშველოდ გაფართოებულ ჩემს გუგათა წინ, ვითარცა ცხადში, ხელშესახები სიცხადით წამომართულიყო იმდროინდელი გერგეთა და თვალნათლივ აღვიქვამდი ბრწყინვალეებას და დიდებულებას მისას და... დაქცევის საშინელებასაც.

...ვეებერთელა, თეთრი სასახლე – გაბრდღვიალებულ-გაჩაჩხაჩხებული უთვალავი სანათურებით, კვარებით, მაშუქებით თუ კანდელებით – ძილისთვის ემზადება. საკურთხევლებთან ქურუძნი და დონორეს ბინადარნი დაღვლენენ ლოცვას ღვთაების მიმართ. იწვიან სანთლები და მურის საამო ნელსურნელებასაც შევივრძნობ ამკარად, ცხადლივ.

ბრწყინვალე ხელმწიფე არგი – არდიანთა უძველესი თიიდან და დედოფალი ნათელი ანთიანთა უძველესივე თურიდან, საძილე სენაკისკენ მიემართებიან. დონორეში ერთი-მეორეს მიყოლებით ქრება შუქი და სენაკებში ისაღვურებს სიბნელე. მხოლოდ აქა-იქლა ბუჟუტავენ სასახლის მცველთა მაშუქები.

გარეთ კი... ქარ-ბორიას გააქვს გრიალი. გამგელებული ასკდება იგი სახურავებს და კარ-სარკმელთ. ზოგან დიდრონ ხეებს თხრის ძირ-ფესვიანად, ზოგან-ბუჩქებს და ყვავილნართ. თითქოს აღქაჯთა და ეშმაკთა, მზაკვართა და ავსულთა ურიცხვი ლაშქარი მოდებია მთელ ნოღას ღრიანცელით, ზათქით და ზარით, და უპირებენ ალგვას პირისაგან მიწისა სახელგანთქმულ გერგეთას, რათა სამარადჟამოდ მოისპოს სახსენებელი მისი.

ხოლო ვერავი და ცბიერი მტერი – მოყვრის ქურქით შემობარულ-შემოხიზნული, სულგანაბული ელოდება ჟამს სანეტაროს, ზურგში რომ ჩასცეს მახვილი მუხანათურად.

და აი, დგება ეს ჟამიც – ნანატრი მტრისათვის და ავბედითი – ოშორელთა დედაქალაქისათვის და მისთა მკვიდრთათვის.

გასუსულან ავისმზრახველნი, სულს იპარავენ. ცხადად ვარჩევ სასახლის სხვადასხვა კუნჭულ-ალაგებში მიძალულ და მიყუჟულთა ბოროტ სახეებს, სიავის მოლოდინით მოწკურულ თვალებს, აკაწკაწებულ კბილებს.

მოუთმენელი წადიერებით ელოდებიან იმ წამისწამს, როს მეორედ იყვილებს მამალი.

საბედისწერო ღამე დგება გერგეთასთვის და ყოველთა ოშრელთათვის.

აი, იყვილა კიდევ მამალმა მეორედ და... გასრიალდა, ვითარცა ქვეწარმავალი, ლანდი დონორის ერთი კუთხიდან – მეორისკენ. მას უჩუმრად, ფენაკრეფით მიჰყვება მეორე, მესამე... მალულად, უხმაუროდ ფუთფუთებენ ხან აქ, ხან იქ და აი... ცეცხლის ალი აბრიალდა ერთგან, მეორეგან... ცოტაც და ბირბილებს ხანძარი. ცეცხლის ბოლში ეხვევა მთელი სასახლე და მის შორიანხლოს განლაგებულ წარჩინებულთა დონორენი.

ქარი კი მძვინვარებს ისევ ისე და უმოწყალოდ, უღმობლად ფანტავს ირგვლივ ცეცხლის ნაპერწკალთ. დათარეშობს ავსული ქარი და გულმოდგინედ აღვივებს ახალ-ახალ კერათ კოცონთა, მარჯვედ მართავს ქარბორია წინასწარ მოფიქრებულად, ერთდროულად ანთებულ ხანძრებს და მარჯვედვე სპობს და ანადგურებს ოშორელ თაობათა მიერ ათასწლეულობით ნაღვაწს და ნაშრომს, სათუთად ნალოლიავებსა და ნარუდუნებს.

იწვის გერგეთა – უწმინდესი და სათაყვანო ალაგი ოშორელთ ნათესავის.

კვამლი აღვიძებს მეფე-დედოფალს. შეთქმულებს გადარჩენილმა ერთერთმა მცველმა ეს-ესაა შეგლიჯა კარი ავისმაცნედ საძინებელ სენაკში ხელმწიფისა, გარნა უკვე ფენზე არიან მეფე-დედოფალი. დედოფალი შემფოთებული გარბის უფლისწულთა თვალისკენ. მას ფენდაფენ მისდევს

მეუღლე, მაგრამ ბოლი სუნთქვას უხშობთ განწირულებს, წკვარამში ვეღარ აგნებენ გზას, ეცემიან, ღვებიან, ფორთხავენ.

– გვიშველეთ! – ხავის დედოფალი ძალაგამოცლილი.

– გვიშველეთ! – უხშობს მცველთ ხელმწიფე სასომიხდილი.

– უშველეთ! – უსიტყვოდ კივის მთელი არსება ჩემი. კივიან თვალები ჩემი, ხორნი ჩემი, გული ჩემი.

– უშველეთ! უშველეთ! უშველეთ!..

მაგრამ... ვაგლახ! ამაოა ყოველივე. ვაგლახ! უკვე აღარ ძალუმს არავის შველა მათი! ვაგლახ! გაწირა ისინი წერა-მწერალმა! გამოტანილია მსჯავრი საბოლოო!

ბრიალებს სასახლე – უზარმაზარი კელაპტარი. იწვის და იფერფლება ოშორელთა საამაყო და სასახელო დედაქალაქი – გერგეთა!

ხაფანგში მომწყვდეული ნადირივით, შემოილილი სახეებით აწყდებიან აქეთ-იქით გერგეთელნი.

კივილ-წივილი, მოთქმა-გოდება განწირულ ბავშვთა, დიაცთა, ბებერთა, ძველთა და ახალთა – აყრუებს ყურთა სმენას. იწვის უცხოეთსლთა უბნებიც, რამეთუ ცეცხლმა და ქარ-ბორბალამ აღარაც ისინი დაინდო – ვეღარ გამოზომეს, ვეღარ გაითვალისწინეს ყოველი ავისმზრახველთა და... ბოროტების წილ მათაც ბოროტება მიეზლოთ!

...ცისკრისას, ნავსაყუდელში ჩუმად შემოპარულ, წინასწარ გაფრთხილებულ ხომალდთაგან გადმომსხნდარ მეომართა რაზმები მიეშურებიან დედაქალაქისკენ, რათა საბოლოოდ მოუღონ ბოლო ცოცხლად გადარჩენილ მის მკვიდრთ.

ცისკრისას, ქარ-ბორბალა, ავნამოქმედართ თვისით თითქოს გულმოჯერებული, ჩაცხრა, ჩაწყნარდა.

თენდება ღრუბლიანი, ნისლიანი, შავი დილა გერგეთელთათვის, რომელთაც წინ ელოდებათ უბედურება იმგვარი, ოდეს სანატრელი გაუხდებათ ცეცხლისგან სიკვდილი.

და... იწყება!

იწყება ჩეხვა, გუწვა, მუსრვა, ქელვა დედათა, ჩვილთა, ყრმათა, მოხუცთა, დავრდომილთა, სუსტთა, უძლურთა.

ხოცვა-ჟლეტა სასტიკი, უწყალო, ულმობელი. მძვინვარება და კბილთა ღრჭენა, ბრღვენივა და ქშენა გაასპიტებულთა, პირზე დორბლმომდგართა: ჩახა-ჩუხი, ხათქა-ხუთქი, ჟღარუნ-ჟღრიალი აბჯარ-იარალთა.

თვალნალივ ვხედავ ამას ყოველივეს, რამეთუ... თანადროული ვარ თითქოს ამ ამბავთა, მოწმე და თვითმხილველი საზარელ სურათთა. ოღონდაც მე თავად-უჩინარი გახლავართ, შეუვალი და უვნებელი მტერთაგან.

შორეთიდან, უსაზღვრო შორეთიდან და ამავედროულად უახლოესი სამხერიდან ვუყურებ თითქოს ყოველისფერს ამას.

მწადიან: გადავეშვა ამ სისხლიან ორომტრიალში, გარნა... ადგილიდან ვერ ვიძვრი: მსურს თვალნი მაინც დავხუჭო, რომ აღარ ვიხილო სურათი საშინელი, გარნა ძალა აღარ მომდევს. ეგები დავიცო სასმენელნი ჩემნი-აღარ ძალმიძს – არ მეომრჩილებიან ხელები.

ღონწართმეულს რაღაც ძალა – ჩემს ნება-სურვილზე ძლიერი – მაკავებს ადგილზე და თითქოს ხელფეხშეკრულს, არ მაძლევს განძრევის საშუალებ-

ბას.

არა. არ უნდა გატოვდე! არა. არ უნდა დაწკურო თვალი და ყურნი აღარ დაიხშო, ვითარმედ: სახილველია შენდა მიწის შვილთა სიმხეცე, გულქვაობა და მტარვალობა ეგოდენი, სისხლით თრობა ბორგნეულთა!

გადმოკარკლული თვალი. ღრანჭნი მოქცეულნი. ყიჟინა ველური. შუბთა ძეგრება. მახვილთ კვეთება.

ა, აახ!

ჩვილთა და ყრმათა დანთხეული ტვინი ქვაფენილებზე, თავები – მიხლილი ბოდებსა და ხანძრისგან გარუჯულ კედლებზე! გამოშინებული სხეულნი, გათელილ-შებილწული ულამაზესნი ასულნი და ასო-ასოდ აქნილი თოთო ბავშვნი, წიწილასავით წაწყვეტილი თავები ბაღლთა. დახლენილ-დაკუწული მკლავნი და ფერხნი. ცხელი სისხლი – ოხშივარადენილი! სისხლით მოთხვრილი ლაშები...

ღია-უფალო!.. ნუთუ შესაძლოა მდედრის ნაშობთაგან სიბოროტე ეგოდენი?

ღია-უფალო!.. რისთვის მამხერინებ ამ სატანჯველს უსაზმნოს?

ა. აახ!

პატარა ბიჭი ჩამძვრალა სასწაულებრივად გადარჩენილ ქვევრში. უსამველოდ გაფართოებულ თვალთა შეძრწუნებული მზერა!

რა ხდება?!

გონმიუწვდომელია ამ ცეროდენასთვის საშინელება ესე და...

განცვიფრება! უზომო, წრეგადასული განცვიფრება იპყრობს მთელს მის პაწია არსებას.

აქამომდე ხომ მხოლოდ სიყვარული, სიკეთე და ალერსი ანსოვს გარემომყოფთა, სიყვარული და სითბო ანსოვს და ფერება – დაუსრულებელი!

ახლა კი?.. რა ხდება ახლა?

შიშისგან ენაჩავარდნილი, ზარდაცემული პატარა ბიჭი ცახცახით ეკვრის ქვევრის კედელს და... მკაფიოდ, გარკვევით ჩამესმის ყურში მისი პაწაწკინტელა გულის ფეთქვა. ოჰ, რა გამალებით ტოკავს პაწია გული, რა გამალებით!

„ღია-მიშველე!“

უხმო ვედრება ასკდება ქვევრის კედლებს და... ჩემამდე აღწვს შეცონებული რხევით.

„ღია-მიშველე!“

სისხლმოწყურებული მოძალადე მომარჯვებული შუბით დაძრწვის ეზო-ეზო, ახრჩოლებულ-აბოლებულ ნანგრევებში ეძებს საკბილოს – ჯერაც ვნებადაუმცხრალი. უძღებ, ზარბ თვალებს აცკცებს, ღოჯებიანი, ღლაბო პირიდან ლეხვი გადმოდის, სისხლში გასვრილ, ბანჯგვლიან ხელებში ჩაუბლუჯავს იარაღი და გამწარებით დაშლივინობს მსხვერპლის ტეხნაში. ვინიცობაა, გაუდიმოს ბედმა და ამ გავერანებულ ნაქალაქარში შემთხვევით გადააწყდეს ვინმე სულდგმულს.

ქვევრი?

ხოხოხო! ნადავლი უცილო!

„მიშველე ღია!“

ჩემს ყურის ძირთან მესმის განშირებული სუნთქვა!

ბალლი ქვევრში?

ხოხოხო! მადლობა ღმერთებს!

ო, დიდო ძევეს! უნდა გაწყდეს, უნდა მოისრას ჯიში ბუნების ამ ლალ შვილთა!

უნდა გაისრისოს ჯიში ტიტანთა სკირის!

დაქვესკნელდეს და ჩაინთქას ლუსკუმსა და ღურღუმელში ყოველი მათგანი!

ამოიძირკვოს და ამოიფესვოს მზის შვილთა სახსენებელი!

ო, ძევეს!

– არ დანდობა, არ შეწყალება ოშორელთ ჯილაგის! სიკვდილი იქედნის ნაშიერთ!

ტარტაროსში! ტარტაროსში! ტარტაროსში! სუყველა, დაუყოვნებლივ! ამწამსვე!

„ვავა დია!“

აფართხალებული სხეული ბიჭუნასი. აფართხალებული პაწია გული...

ეგ არა!.. მე, შე მზებნელო, მე!“

ბავშვისთვის დამიზნულმა შუბის წვერმა შიგ გულში გამიარა.

...გულწასული, ხელში ატატებული ვეტარებინე თურმე მამას მთელი გზა ჩვენს ოხრომდე. ერთი თვე, ცნობამიხდილი ამ საშინელი ხილვით, ვბორგავდი სარეცელზე და უკვე არავის რომ არ ეგონა ჩემი მორჩენა... გამოვბრუნდი, პირი სააქაოსკენ ვქენი!

...ჯევე ჯიბუტის სტუმრობამ თითქმის ამგვარივე ლახვარი ჩამცა გულში. მცირეოდენი ყოყმანის შემდეგ მეუფე უტასთან – ას წელს გადაცილებულ მოწმინდართან აველ მთის ერთ მივარდნილ გამოქვაბულში, სადაც განდგვილ ბერიკაცთან თავს იყრიდნენ ხოლმე ოშორელი ზიარებულნი საიდუმლო ღვთისმსახურების ჩასატარებლად და სადაც ადრე რამდენიმეჯერ მეც მიმიღია მონაწილეობა, გარნა ამჯერად დიდი ვერაფერიშვილი ნუგეში მომიტანა ამ შეხვედრამ. პირუკუ: ბჟათაში დაბრუნებულს, უფრო გამიმძაფრდა და ამკარად გამომეკვეთა უიმედობის, მიუსაფარობისა და განწირულობის შეგრძნება.

ახლა, დროის ამ სიშორიდან უკეთ მესმის და უკეთ შევიცნობ მაშინდელ ჩემს გუნება-განწყობილების მიზეზ-სათავეს, რაიც უპირატესად მაინც ასაკით, ყმაწვილქალობით იყო უთუოდ განპირობებული.

მეუფე უტა მეზრახებოდა, ყოველი თესლტომი, ძე-თური ყოველი, ზეციური არსთა გამრიგის განჩინებით ევლინებო ამ ქვეყნიერებას და მისსივე ნებასურვილით ტოვებსო მას, ამადაც გარდუვალიყო ყოველი მათგანის ზვედრი. და თუმც ასეა და უწყიან ევე მრავალთა, მაინც დიდი თუ პატარა სახელმწიფონი თავიანთ არსებობის ქვაკუთხედად, მის საფუძველთ-საფუძვლად მიიჩნევენო ბრძოლას და ქიშპს პირველობისთვის პირადი კეთილდღეობისთვის სიმდიდრის, ქონებრივი უხანო საწუთროში. ამ ჭიდილსა და გაწევ-გამოწევაში ხან ერთი იმარჯვებსო დროებით და აღზვედებო, ხანაც მეორე. ხან ერთი ესამირკვლება მეორეს, ხანაც მეორე მესამეს და ასე დაუსრულებლივ. ერთნი – სხვათა ბალავარზე აღაშენებენ რინას თავისას და გრძელდებო ყამთა დინება ურთიერთ ცილობასა და შეხლა-შემოხლაში, ურთიერთმთანთქმისა და გადაშენება-გადაგვარების ჟინსა და წადილში. გარნა... აღმავალიყო

განკაცების საფეხურნი და აღარაფერი არ იკარგებაო ამ წუთისოფელში უკვალოდ და უძიროდ: არც ერთი გვარტომის სიკეთე და მადლი, ბოროტება და სიძულვილი, ორნატი მისი, ნალვან-ნაშენი მისი: მისხალ-მისხალ აღინუსხებაო ყოველივე არსთა გამრიგის მიერ.

მოდგამ ჩვენმა, მათ შორის აიაიელთა ნაშიერთაც – ოდესღაც, უხსოვარ დროში რომ იყო განფენილი უვრცესს მიწა-წყალზე და რომელთაც დასაბამი მისცესო სულიერ რინას მრავალთა სხვათა, აწ ადგილი უნდა დაუთმოსო, სურს თუ არა, სხვა მოდგმის, სხვა გვარტომის შთამომავალთ, მანამდის, ვიდრემდის...

ჟამი, მხოლოდ ჟამი განაგებსო კაცობრიული ცხოვრების გზა-სავალს. ამაღაც ჟამის მოწვევამდე უნაყოფოაო და აზრსმოკლებული ქმედება ყოველი. ხოლო ჟამი როს მოიწვევაო, თუნდ უშორეს მომავალში იყოსო ნაგულისხმევი იგი, გარდუვალად აღორძინდებაო აწ ძლეული და დამცრობილი მოდგმა ჩვენი. შავბნელი ძალების მიერ, გამოქვაბულის კლდეზე დატყვევებული და დაბორკილი სული ცხოველი – განივთებული დევმირის სხეულში, მოვადრო და არსთა გამრიგის ნებით, აიწყვეტსო ჯაჭვს და მაშინ... გაბრწყინდებაო კვლავაც სახელი მისი ოდინდელი მარავანდელთ, გახდებაო კვლავად ერთი უმძლავრესი დვრიტათავანი მომავალი საკაცობრიო ყოფიერებისა.

მანამდისინ კი?... მანამდისინ გზა არ არისო სხვა, თვინიერ ჭირთათმენის, ლოდინისა და ლოცვა-ვედრების.

მაგრამ... ველარ მშველოდა უწინდებურად მხურვალე ლოცვა-ღაღადისი, მცირე ხნით თუ დამიამებდა გულის წყლულთ და სულის ვაებას, მცირე ხნით თუ გამიყურებდა სულიერ სატკივარს ჩემსას. მერმე ისევ ისე თავიდან იწყებოდა ტანჯვა, შფოთვა, გულის და ტვინის ღრღნა და თვითწამება.

ასე ნელი-ნელ ვიწვოდი უხილავ სახმილზე და ვკრძობდი, ცოტაც და... გაწყდებოდა ის ბეწვის ძაფი, ამ დუხჭირ, მიწიერ ყოფასთან რომ მაკავშირებდა.

მძიმე სულიერი მდგომარეობა რომ დაგისურათხატეთ ჩემი – ჯეგე ჯიჯისთან საუბრის შემდგომ, – ამით იმის თქმა მსურდა თქვენთვის ჩემო მახარებო, რომ თავის მოკვლის სურვილი შეპირობებული იყო ყველა იმ უხილავი თუ ხილული მიზეზით, ზემორეთ რომ მოგახსენეთ.

და აი, ამ დროს... ჩემთან მოულოდნელად გამოცხადდა შიკრიკი ერთი. მაგრამ... მინამ ამ ამბავს ვიამბობდეთ, ისევ მომიწევს დავიხიო ათიოდე წლით უკან და გავიხსენო ის შემთხვევა, რამაც შეარყია ჩემი არსება მთლიანად და ვითარცა ყოველგვარი სულისმიერი განცდა, ეგეც შეუმჩნეველი დარჩა სხვათა თვალთათვის.

...იმ ხანად მპარაობა, ავაზაკობა, ძარცვა, კაცთა გატაცება და მონად გაყიდვა უკვე ისე მოხშირებული იყო ოშორაზე, რომ არც არავის უკვირდა და არც არავინ იყო დაზღვეული ამ უბედურებისგან. ერთი შემთხვევა, რომელიც უკვე ვიამბეთ, მხოლოდ ერთ-ერთი ჯაჭვი განხლდათ აკაცობის იმ რგოლიდან, ოშორაზე რომ ხდებოდა და რაიც წინასწარგამიზნულ, გააზრებულ და მოოქრებულ ბოროტმოქმედებას შეადგენდა მკვიდრი ოშორელთა მიმართ – თუმცა უნდა ვთქვა, იმ ავაზაკებმა სასჯელი კი აიცდინეს, მაგრამ მაინც ჭკუა ეყოთ და თავი გაარიდეს ჩვენს სოფელს, რამეთუ ჩემი ახლობელთა შურისძიების მაინც შეეშინდათ...

ასეთი დანაშაულობათა გვერდით თანაარსებობდა იმგვარიც, რომელზეც სწორედ ახლა უნდა გეზრახოთ...

ერთხელ... ეს იყო შემოდგომის პირზე, კარგად მახსოვს, მზე ჯერ კიდევ ძალოუდა აცხუნებდა, თუმცა საღამოები გრილი იყო და ნესტიანი. ჰოდა, ერთხელ შემოდგომის ერთ მზიან დღეს ჩვენმა შორეულმა ნათესავებმა მომაკითხეს და მთხოვეს, წავყოლოდი თავიანთ დაბაში, ეგების რაიმე მეშველა თითქმის სასიკვდილოდ გადადებული ყმაწვილისათვის, რაღაც გაუგებარი და გაურკვეველი სენისაგან დღითიდღე რომ იღეოდა თურმე. დავთანხმდი, რასაკვირველია, ცხენი მომგვარეს და წამიყვანეს ილონში, ზედ ზღვის ნაპირს რომ ეკვროდა.

ყმაწვილი მართლაც მძიმე ავადმყოფი აღმოჩნდა. რაღაც მოჩვენებანი ჰქონდა და ციებ-ცხელებიანივით აძაგდავებდა წამდაუწუმ. საუბარში ბიჭი თანდათან გამოძიბვდა, რომ ტყეში ჭინკას შეეშინებინა თურმე. აქამოდვე ყველას უმაღავდა ამ ამბავს და პირველად მე გამიმხილა ეს საიღუმლო. შელოცვით დაუწყე მკურნალობა გაჩნებულს.

ო, სიტყვის დიდო ძალავ! დაილოცოს შენი მადლი! კვლავ მერამდენედ ვიწამე, რა შეუძლია სიტყვას, ამ ჯადო-თილისმას, და რამოდენა სიბრძნე და ცოდნაა თავმოყრილი ჩვენს კირბებში!

წარმოვთქვამდი ამ უძველეს, აწ თითქმის გადავიწყებულ სიტყვათ და აშკარად ვგრძნობდი მათ მომხუსხველ ზემოქმედებას. ჰოი, რა უშრეტი და უღვევი ჩანდა ეს ჯადოსნური ნაკადი მარგალიტის მძივებივით ასხმულ-აკინძული! რა სიბლი იყო ჩაღვრილი მათში.

მაღე ყმაწვილი საგრძნობლად მოკეთდა, მიმქრალ თვალებში სიცოცხლის სხივი ჩაუდგა. მერმე ბალახებისგან დამზადებული წამალი ვასვი და ბიჭი ორ დღეში ფეხზე წამოდგა.

ყმაწვილის მშობელთა სიხარულს საზღვარი არ ჰქონდა. უკან რომ ვბრუნდებოდი, ორი შეიარაღებული ახალგაზრდა გამომაციოლეს, რომ გზაში რაიმე ხიფათს არ გადაყროდი. მთელმა ფანიამ სოფლის ბოლომდე გამომაციოლა...

გზად ნავსადგურის ბაზრობიდან მომავალი რამდენიმე ქალი და კაცი შემოგვიერთდა და ყველამ ერთად გამოვწიეთ ჩვენი ქორონისკენ.

ერთი მოკლე ხეობა უნდა გამოგვევლო. მოჩუნჩუნზე ნაკადულთან მგზავრებმა დასვენება გადაწყვიტეს. ხასხასა მდელიოზე სწრაფად გაიშალა სახელდახელო სუფრა, უხვი ხორაგით სავსე. გაჩნდა ღვინოც და თუმცა ერთიმეორეში არეულად, უფრო მოსულთა ენაზე მეტყველებდნენ, გულლიაობა და გულითადობა ჯერაც ძველებური, ნამდვილი ოშორული შერჩენოდათ; ოშორელთა ჩვეულებისამებრ, წამსვე დაუახლოვდნენ კიდევ ერთიმეორეს; აქამდე უცნობი, განსხვავებული სქესის, ასაკის და ხელობის კათა მაღე თითქმის შინაურნი გახდნენ.

მე ცოტა მოშორებით, განზე ვიჯექი, ყურადღებას და პატივისცემას არ მაკლებდნენ თანამეინახენი, მაგრამ მათ შემყურეს გული მიკვდებოდა: ოშორული სამეტყველო ბუნებისთვის სრულიად უცხო და უჩვეულო ენაზე უბნობა ყურს სჭრიდა. საშინელი მოსასმენი იყო მათი გამოთქმა და ნამძალადევი, არაბუნებრივი კილო. სიმღერაც წამოიწყეს ცოტა შეხარხოშებულთ, მაგრამ არც ოშორული მრავალხმიანი გამოსდიოდათ და არც მო-

სულთა ერთხმადი.

ამ სინანულს და გულისტკივილს ემატებოდა უცნაური ფორიაქი სულისა: თითქოს რაღაც ცუდის მოლოდინში ვიყავ, გული საფარსავოს მითქვამდა. გამიმართლდა კიდევ წინათგრძნობა: ანაზღად მეხის დაცემასავით გაისმა გამყინავი, მჭახე შემახილები. თვალისწამში მეკობრეთა ალყაში აღმოვჩნდი. ყველა მამაკაცს მყისვე იარაღი აყარეს და გააკოჭეს.

– ფოცხვერა! ფოცხვერას რაზმია! – დაირხა ჩურჩულით და ამ ცნობამ ყველას ცივ ჟრუანტელად დაუარა ძარღვებში. ფოცხვერას სისასტიკე და დაუნდობლობა საყოველთაოდ იყო ცნობილი. განთქმული მეკობრე დროდადრო მოადგებოდა ხოლმე გემით ოშორას ნაპირს და თავზარს სცემდა არამართო სანაპიროს, კუნძულის სიღრმეში მცხოვრებთაც. უხორცოსავით უხილავი, თვალშეუვლები და მოუხელთებელი იყო, თითქოს უჩინმაჩინის ქული ეხურა. ხან სად გამოჩნდებოდა და ხან სად. ვისაც ხელთ მოიგდებდა, არავის ინდობდა: დიდს თუ პატარას, ხნიერს თუ ახალგაზრდას – ყველას მონათ ყიდდა.

გულმა რეჩხი მიყო და რავარც ვიჯექი, ისევე დავრჩი ადგილზე დამბლად-დაცემულივით. კისრის მოტრიალებაც ვერ მომეხერხებინა: თავში აზრის ნატამალიც არ მიჭაჭანებდა. ძარღვებში სისხლგაყინულს, ყოველგვარი მოსაზრების თუ მოქმედების უნარი დამკარგვოდა, თუმცა... რატომ უფრო უცხო მეთვალყურესავით აღვიქვამდი ყოველივე იმას, რაიც ირგვლივ ხდებოდა.

ამასობაში ერთი მძარცველი მეც მეცა. მან სწრაფად მომიფათურა ხელი მკლავებზე, ყელ-კისერზე, თან უდიერად, უტიფრად იღრიჭებოდა. კბილი კბილს დავაჭირე.

უნდა მოვითმინო!.. უნდა მოვითმინო!..

ჩემმა გამცილებელმა ბიჭებმა მოულოდნელად გაიბრძოლეს და გასკვანჭულებმა, სცადეს ჩემი გამოქომაგება:

– ამას... ხელი არ ახლოთ... ეს... მეუფე შოუა!

ჩემს მხლებელთ შოლტი უცხუნეს და უცხუნეს ზურგზე, თავ-კისერზე და ერთად შეყრილ კაცებთან ძირეკეს ისევე ისე ლანძღვა-გინებით.

– ყო! მახვამურიც მოჰყვა ჩვენს ბადეს!.. დიახაც, ჩვენს ბედს აწი ძალლიც არ დაჰყევს! – აროზროხდა წამით შეჩერებული ახმახი მოძალადე, რომელსაც მყისვე მისცეს ბანი დანარჩენებმა.

წამიერად, წარბსქვემოდან თვალი ვკიდე დახლის გრძელი ნაჭრით თავ-წაკრულ, უჩვეულო ტანსაცმელში გამოწყობილ მეკობრეს, მარცხენა ხელს ჩემს ცხენს რომ უთათუნებდა კისერზე, მარჯვენათი კი დონიჯი შემოედგა და ზვიადი იერით უყურებდა მთელ ამ აურზაურს და ქოთქოთს. მისი სხარტად ნაგები ტანი უნებლიეთ იპყრობდა ყურადღებას და აგრეთვე ის ზიზღიანი გულციობა, რითაც უმზერდა ამ სანახაობას. ჩანდა, რომ ეს იყო ავაზაკთა მეთაური – ფოცხვერა.

როს მძარცველი კვლავ წამეტანა მკლავზე, ჩემმა უნებურადვე ფეხზე წამოვიჭერი და განრისხებულმა თვალებში შევხედე. მას ერთბაშად ხელი გაუშეშდა თითქოს. ეტყობოდა, რომ ჩემმა მზერამ ისარივით გაუარა გულში. შებარბაცდა, სახეზე მიწისფერმა გადაჰკრა.

მკვეთრი მოძრაობისგან მანიკი¹ გამეხსნა და სარტყელი ძირს დამიცურდა. თვალით მოვიძიე და ის იყო დავიხარე მის ასაღებად, რომ მეყსეულად ჩემს წინ შეკობრეთა მეთაური აღიმართა. მან ხელის კვრით განზე მიაგლო წამით დარეტანებული აყლაყულა, და ელვის უსწრაფესად ჩემს სარტყელს დაწვდა, მერმე ტუჩებთან მიიტანა, მოწიწებით ეამბორა და თავდახრილმა, ორივე ხელით გამომიწოდა.

მეც უანგარიშოდ, უფიქრლად ჩამოვართვი იგი. და... ჩვენი თვალები ერთმანეთს შეხვდნენ წამით. თითქოს გული გამიჩერდა და ირგვლივ ყოველივე წკვარამში ჩაიძირა. აღარავინ და აღარაფერი ჩანდა გარშემო ამ ორი აბრიალებული კოცონის გარდა, მეკობრის სახეზე რომ ენთო. მერმე... უცნაური, საამო სითბოს ნაკადი დაიძრა სადღაც, შიგნიდან, გულზე გადამევილო, და უცბებლად ჩემდა სავალალოდ, ვიგრძენ, დაწვევი რომ ამეფაკლა.

„ღმერთებო! ღვთაება ბჟალარავ!.. რა ხდება.. რას ნიშნავს... ყოველივე ეს?“ – თითქოს დაიკვივლო ვიღაცამ თუ რალაცამ ჩემს არსებაში.

იგი ჩემს ხელთა მტევნებს მიწვდა ანახლად და როცა მისი ცხელი ტუჩების შეხება ვიგრძენ ჩემს ცივ, მარმარილოსავით გაყინულ ნებებზე, უცნაურმა ჟრჟოლამ დამიარა თხემით ტერფამდე. წამით თითქოს ტან-იოგში დავიმალე. მერმე... ნებისყოფის საშინელი დაძაბვით შევეცადე, თავს დავუფლებოდი, სახეზე არ გამომხატვოდა აღელვება, გარნა თავბრუდახვეულს, ღონე მომღებოდა. ძალა გამომცლოდა.

– მეუფეო შოუ! გევედრები... მომიტევე... – ენაარეული ბუტბუტებდა იგი და ისევ ისე მიკოცნიდა ხელთა მტევნებს.

მეკობრეთა თავკაცი ფოცხვერა ჩემს წინ მუხლებზე დგას და პატიებას მთხოვს?... ალბათ არა მარტო მე, სხვათაც, ვინც ამ სურათს უყურებდა, თავი სიზმარში ევონა.

გარნა... რა პატიება უნდა ფოცხვერა-მეკობრეს? რას მემუდარება ასე გულმხურვალედ – ვნებისგან მორღვეული თვალებით?... ანდა... საიდან იცის ჩემი სახელი?

ორზოსავით² დაბნეულს და დამუნჯებულს, თანდათან დამიბრუნდა თვალითა ჩინი. ხელები წავართვი. იგი მყისვე ზეზე წამოიჭრა.

უკუღვა.

მერმე მოხდა უფრო ზღაპრული და სასწაული რამ: მისი ბრძანებით შეკოჭილთ ხელები გაუხსნეს, დაუბრუნეს წართმეული ნივთები, როგორც დედაკაცებს, ისე მამაკაცებს და თვისუფლად გაუშვეს ყველანი, ოთხივე კუთხით, მათ შორის, რასაკვირველია, ჩემი მხლებელნიც. მეუფე შოუს უმადლოდეთო ამ წყალობას, – უთხრა მათ მეკობრეთა მეთაურმა, მერმე თავისი ხელით მომგვარა ცხენი, შემეშველა შეჯდომაში, თავადაც ნიავევით მოევლო თავის ლურჯას, ჩემთვის თითქოს გაუგებარ და მაინც ნაცნობ ენაზე გასცა რალაც განკარგულებანი, მერმე მომიბრუნდა და თავდახრილმა გამომიცხადა, მე მიგაცილებო შენს ადგილ-სამყოფელომდე და...

აი, მე და მეკობრე ფოცხვერა მარტონი აღმოვჩნდით შარავნაზე. ფოცხვერა მზერადახრილი, თვინიერი და მორჩილი იერით მომდევდა მოშორებით.

1 ბალთა

2 ბრინჯი

მზერა გულში ჩავიბრუნე. ვერა და ვერ ამეხსნა საქციელი მისი, ვერც დიდსულოვნება და სულგრძელობა ესოდენი, ვერც ეს გასაოცარი, მალმერთებელი მზერა!

ჩემთვის უცხო და საკვირველი არ იყო თუნდაც სრულიად უცნობ პირთა თავყვანება და კრძალულება, სიყვარული და რიდი, რასაც ჩემს მიმართ იჩენდნენ. იმასაც ამბობდნენ, თითქოსდა შოუ ბჟალახეს სილამაზე უნებურად აქვაგებსო სულდგმულს, განა ამ გარემოებისთვის არასოდეს მიმიქცევია ყურადღება; პირუკუ, რაღაც დანაშაულსაც კი ვგრძნობდი თითქოს, ასე რომ მოქმედებდა ვინმეზე ჩემი გარეგნობა, მაგრამ თუ ამ თავზეხელაღებულ, გულ-ბოროტ ავაზაკზეც რაიმე გავლენას მოახდენდა შოუ ზისნახე, ვითარცა ზურგს უკან და პირშიც მეძახოდნენ ხოლმე ოშორელები, — ვერა და ვერ დამეჯერებინა, ნუთუ ეს თავაზიანი, მორიდებული კაცი ის გულმხეცი, ქელ-მაღალი, გაუტანელი და დაუნდობელი ფოცხვერაა, უღმობლად, შეუბრალებლად რომ უსწორდება თურმე ყველას, ვისაც კი ხელთ მოიგდებს?

ან ნუთუ... შესაძლოა, ესოდენ სრულქმნილი აღნაგობის, ამგვარ თვალთა მქონე — იყოს ეგზომ ავი, გულქვა და ბოროტი, ვითარცა სახავდნენ მას ოშორელები? არადა, მისი მარტოოდენ სახელის ხსენებაც კი შიმის ზარს სცემდა არა მარტო ოშორას, ახლომახლო კუნძულის მცხოვრებთაც. ფოცხვერას შურისძიების მსხვერპლნი უპირატესად მაინც ოშორელები იყვნენ, რამეთუ ოშორელთა ყოფილ მონას მათ მიმართ პირადი მტრობა და ბოლმა ამოდრავებსო, ამბობდნენ მასზე.

მაშინ, როს ჩავთვალე, დავიღუპე-მეთქი, სწორედ მაშინ მოვიდა ხსნა და შველა და მერმე... ვისგან?

ოჰ, ის მზერა... ყველაფერმა შეიძლება მოგატყუოს, მაგრამ არა თვალებმა! ღმერთო ჩემო! ის გამოხედვა! ხელთა ის თრთოლვა!..

თავპირშებურვილი მომყვებოდა ახლა იგი საპატიო მანძილზე და ხმას არ იღებდა. მთელი გზა საყდრამდე ასე უბრად გამოვიარეთ.

საყდრისკენ ამაგალი ბილიკის დასაწყისში დავკვეითიდი.

ბილიკს ფეხით მიწდოდა შევეყოლოდი და საერთოდაც, ფეხით ვარჩევდი ხოლმე სიარულს, შიშინანობის მიუხედავად. ცხენით იშვიათად, საგანგებო შემთხვევის დროს თუ ვსარგებლობდი.

ფოცხვერაც ჩამოხტა ცხენიდან და შორიასლოს შედგა მდუმარედ.

მეც გატვრინული ვიდექ ერთ ხანს და სუნთვას ვიპარავდი. ჩემს სიცოცხლეში პირველად არ ვუწყოდი, რა მეთქვა, ან ვითარ მოვქცეულიყავ!

ბოლოს მეკობრე შეირხა. თავი ასწია:

— მეუფე შოუ!.. — ხმა ჩაუწყდა და ყელი ჩაიწმინდა. მერმე ანაზღად ხელი ჩაიყო გულის ჯიბეში და იქიდან რაღაც თხელი, ყვითელი ნაჭერი ამოიღო და გამომიწოდა:

— მეუფეო... ხომ არ ცნობთ ამ ნაჭერს?

გეზად გავხედე ჯერ მას, მერმე მის გამოშვერილ ხელს.

თვალაჭრელებულმა ველარ გავარჩიე, რა იყო ეს, რა ნაჭერი ეჭირა ან მერისთვის მაჩვენებდა?

— ველარა ცნობ, არა, მეუფეო შოუ? აღარ გახსოვს, რამდენიმე წლის წინ... ამ ნაჭრით ერთ უბედურ, საწყალ მონას სისხლი და ჭირის ოფლი რომ მოსწმინდე?

უმაღვე რაღაცამ დამკრა თავში და ტერფამდე ზრიალით ჩამიარა. მთელი ტანით შეებრუნდი მისკენ და უზომოდ გაოცებულმა, მზერა მივაწყვიტე მის ჯიქურად მომზირალ თვალებს.

– ნუთუ?

– დიახ, მეუფეო შოუ... ის სასიკვდილოდ გამეტებული მონა მე ვახლავართ – კოლხი ბერა – პონტოდან, ანუ... ფოცხვერა მეკობრე ამჟამად! – მწარე, გესლიანმა ღიმილმა დაუგრიხა ტუჩები. ფერწასულ სახეზე თვალნილა კიანთობდნენ ვარსკვლავებივით. მაშ ეს ფოცხვერაა...

გამახსენდა, ვით არა!.. ზაფხულის შუადღის ზვატი იდგა და მე ხეთა ჩრდილს შეფარებული, მივაბიჯებდი ორლობეში – მაშინაც სადღაც მერქარებოდა, ვილაც გაჭირვებულ და სნეულთან მივეშურებოდი... უცებ რაღაც ყრუ კვნესა შემომესმა. მივიხედე. ორლობის გასწვრივ, თხრილის კიდეზე პირქვე ეგდო ნახევრად შიშველი კაცი და ყრუდ გმინავდა. მივიჭერ, სასწრაფოდ გადმოვებრუნე, საშინლად გარუმბებული სახე სისხლით მოთხვროდა. ისეთი დაბეგვილ-დაჟეჟილი იყო, ძვალი და რბილი გაერთიანებული ჰქონდა.

მყისვე მოვახიე ნაჭერი ჩემს ყვითელ მოსასხამს, იქვე, რუს წყალში დავასველე და ფრთხილად მოვწმინდე სისხლი სახიდან, მერმე გავხსენი ჩახვია, ყოველთვის თან რომ დავატარებდი სარტყელზე ჩამოკიდებულს, ამოვიღე მალამო და საღაც კი შეიძლებოდა, ყველგან წავუცხე.

– ნუ იწუხებ თავს, მეუფეო შოუ! ეს ძალი იპოლიტე დორიელის მონაა! – მომიგლო გზად ჩავლილმა ქორონელმა. მე მხოლოდ ზიზლით გავაყოლე მას თვალი. მკვიდრმა ოშორელმაც თანდათანობით „აითვისა“, შეიგუა და შეისისხლხორცა მოსულთა ზნე-ჩვეულების უმთავრესი, ძირითადი ნიშან-თვისება: მონის ყოლა და მისი დაჩაგვრა-დაწინლვა.

წამოდგომა ვუშველე ბიჭს. ასხლექილი, თხელი აგებულების ყმაწვილი იყო, ხორბლისფერთმიანი. ცემისგან გადმობრუნებულ ტუჩებს იკვნეტდა, რომ არ დაეკვნესა. მხარში შეგუდექ და წელზე შემოვხვიე ხელი. ფენი გადადგათუ არა, გმინვა აღმოხდა. უბნობის თავი არ ჰქონდა და მაინც ამოილულლულა მადლობის სიტყვები – ჩემით წავალ აწი, თქვენ ნულარ შეწუხდებითო. არ დავანებე მარტოკა სიარული და ასე ბანცალ-ბანცალით, ძლივ-ძლივობით ვითარცა იქნა, მივაწიეთ მისი მფლობელის ოხორეს ოლაგემდე, მერმე დავემშვიდობე და გამოვბრუნდი.

– შენ იყავ ერთადერთი არსება, ვინც შეიბრალა... საწყალი, უღმერთოდ ნაცემი... მონა-ბიჭი, მეუფე შოუ! – ნაწყვეტ-ნაწყვეტ, მღელვარება შეკიდებული ხმით მეზრახებოდა ფოცხვერა: – ის უბედური მონა კი იმად გაიზეპა ასე მაგრად, რომ გაბედა და... თვალი გაუსწორა მეზობლის პირმშვენიერ ასულს და აი... ერთ მშვენიერ დღეს, გოგონას თვალწინ მისმა ძმებმა ცემით მიმასაკლავეს... ყველაზე მწარე და მოუნელებელი ის იყო, რომ... თვალზე-მაყვალა დიანა, მათი დაი მხიარულად და გულიანად, ჰო, დიახ, დიახ, გულიანად კარკაცებდა, როს... ცხვირპირდასისხლიანებულ და დატეხულს, ხელახლა წამომაყენებდნენ და ისევ ისე გამომიქანებდნენ სახეში!.. ის მონა სულ ყმაწვილი იყო მაშინ, მაგრამ მაინც კარგად ახსოვდა, ლალი და თავისუფალი გვარტომის შვილი რომ იყო, რომელიც საბედისწერო შემთხვევამ მეკობრეებს ჩაუგდო ხელში. პონტოს ზღვის ნაპირებიდან წამოყვანილი ბოში ბოლოს ოშორელ ვაჭარს მიჰყიდეს მეკობრეებმა. ბიჭს ახსოვდა ყოველი

წყენა, შეურაცხყოფა, ტკენა და დამცირება, რაც მას მიაყენეს ომორელებმა და შურისძიების წყურვილითა და ბოლმით ევსებოდა გული. და ელოდებოდა ხელსაყრელ დრო-ჟამს, რათა ჯავრი ამოეყარა. დაღვა ეს ჟამიც! ბიჭმა მოახერხა ომორადან გაქცევა. ო, ეს ცალკე მთელი თავგადასავალია, მეუფეო შოუ, საარაკო და დაუჯერებელი. ამით თავს არ შეგაწყენთ... მამა-პაპათა ღმერთები მწყალობდნენ და... გადავრჩი ხიფათს და განსაცდელს... ხოლო იმ ნაჭერს, რითაც მას ღვთაებრივმა ხელებმა სისხლი მოსწმინდეს და ამით მოუფონეს დაკოდილ გულზე, იმ ძვირფას ნაჭერს ღღემუდამ გულის ჯიბით ატარებდა ყმაწვილი, ვითარცა ავგაროზს, ჯადოსნურ შანას. და როცა ჟამიდან ჟამზე დახედავდა მას, მის გაბოროტებულ, გაავებულ გულს მალამოდ ედებოდა იგი და მოაგონებდა უბედნიერეს წამებს, ქალღმერთის სადარბა, ნორჩმა ქურუმიმა რომ დაუამა არა ოდენ სხეულის, სულის ტკივილნიც, და თუმც ამ ჯადომ ვერ შეძლო გაენელებინა მასში დაგუბებული ბოლმა და სიძულვილი, სისასტიკე და მძვინვარება, იგი მაინც რჩებოდა სანუკვარ, საოცნებო და მარად გაუხუნარ მოგონებად, ხსოვნად საარაკო შოუსთან შეხვედრისა... მით უფრო, რომ ეს ზღაპრული სილამაზისა და სიკეთის ნორჩი ქურუმი ქალი, თუმც ცოტათი განსხვავებულ, გარნა მაინც ამ ბიჭის მშობლიურ კილო-კავზე მეტყველებდა...

არ მახსოვს ზუსტად ასე, თუ დაახლოებით ამაგვარად უბნობდა მაშინ ბერა, რამეთუ აქა-იქ თუ ვიჭერდი მის სიტყვათა აზრს – ისე ვიყავ ამ ბგერებით, ამ ხმის მიმოხვრით რეტდასხმული, ძლივს ვიოკებდი უცნაურ კანკალს, მთელ სხეულში რომ მივლიდა. ვერა და ვერ ამეხსნა ჩემი მღელვარების მიზეზ-სათავე, თუმც... გულახდილად რომ ვთქვა, მაშინ აღარც მქონდა რაიმეს გააზრების თავი.

თითქოს ბურანში ვიყავ. ცხენთან შეურხევლად მდგარი, უპებდახრილი, ღონემილეული, მთელი ჩემი არსებით მივცემოდი მეკობრის ხმის შეფარულ თრთოლვას. ეს მოცახცახე, მჟღერი ბგერები თითქოს აშკარად, დაუფარავად მებალერსებოდნენ მთელ სხეულზე... ხანაც სულის იღუმალ სიმებს არხვედნენ საამური შეხებით და... თავბრუს მახვევდნენ...

უძლეური და უსუსური აღმოჩნდა ჩემი გონი წამსვე მოეშოთ ეს გასაოცარი განცდა, მყისვე ჩაეხშო აზავებული გულისთქმა.

ფოცხვერამ კვლავ მოიყარა მუხლი ჩემს წინ და შემომღალადა:

– მეუფეო შოუ! ვიცი, რომ არ ვარ ამის ღირსი და მაინც... გევედრები: შეუნდე ცოდვილ ავაზაკს აურაცხელი დანაშაული და სიავე, რაც ჩაუდენია და... ილოცე, და შესთხოვე დედა-ღვთაებას, რომ ამას იქით... მხოლოდ გულმონწყალებისა და სიკეთის გზით იაროს!

მოზღვავებული ნეტარებით წალეკილს, ხმა არ მემორჩილებოდა, კრიჭაშეკრულს, ენა ვერ მომებრუნებინა პირში.

– დიდმა ნანამ და ჩვენმა ღმერთებმა შევინდონ, დაგლოცონ და გფარავდეს მათი ძალა და მადლი-მეთქი, – ამოვთქვი ბოლოს ძლივს, სუნთქვაშკრულმა.

– ო, მეუფეო შოუ! უკანასკნელ ამოსუნთქვამდე მეხსომება ეს წამი! – დაიწურჩულა ფოცხვერამ. შეგუბებულ ვნებას აფრქვევდა მისი თვალები.

მეყსეულად მან ჩემს ხელებში ჩამალა გავარვარებული სახე. უნებლიეთ დავიხსარე და უნებლიეთვე გაფიცებული ბავით შევეხე ამ ცოდვილიან და

მშვენიერ თავს.

მსწრაფლ ამომხედა გაოგნებულ-აფეთქებული თვალებით. ტუჩები კი როგორღაც საწყალობელმა, მოკრძალებულმა ღიმილა შეუთრთოლა.

სინაზემ შემარცხა. ფრთხილად, სათუთად გადავუსვი ბაგეზე თითი. უცნაურად დარკა, გაყუჩდა წამით. მერმე წამოიმართა, უეცრად სახე-გადაფითრებულმა, ორთავე მკლავი შემომისალტა წელზე.

ვცადე, მაგრამ მზერა ვეღარ მოვწყვიტე ამ ღრმა, დაბინდულ მუქლურჯ თვალებს, გადაწმენდილ-გადასპეტაკებულ სახეს, ასე წარმოუდგენელი ძალით რომ მიზიდავდა თავისკენ, გონებას მირევდა და მზერას მინისლიანებდა.

უკვდავო ღმერთებო! რა საამო, რა ენით აუწერელი ნეტარება იყო ეს უჩვეულო წამიერი თრობა!..

მკოცნიდა ლაწვის თავებზე, თვალებზე, ნიკაბზე, მერმე გამძაფრებული ვნებით ტუჩებზე დამაკვდა... თითქმის უგონომ, ცნობიერებაწართმეულმა მის ფართო გულ-მკერდში ჩავმაღლე თავი.

არ ვუწყვი, არ მახსოვს, რაოდენ ხანს გაგრძელდა ეს უცნაური თავდავიწყება. მერმე...

ბუნდოდ ვიკონებ, ვით მომიშორა მკერდიდან, ვით მივიდა ცხენთან ფეხ-არეული, შევკვდა. ადგილიდან დაძრა მერანი და... უკანმოუხედავად გაქუსლა. არც ის მახსოვს, როგორ ავათავე აღმართი და როგორ შევლასლასდი საყდრის ეზოში...

გონს რომ მოვეგე, საწოლზე ვეგდე სიცხისგან გათანგული!..

ამ ელდას გადავურჩი, გარნა გულში სამუდამოდ დამრჩა იმ მშვენიერ თვალთა ელვა და ის წამიერი, მზურვალე ალერსი. ო, ის წარუდინებელი წამი... ამიერიდან მეკობრე კოლხი ბერას სახე სამუდამოდ ამოიტვიფრა სულის ჩემის უშორეს და უღრმეს შრებში და არანაირ ძალას არ ძალუძდა იქიდან მისი ამოშლა.

გადიოდა წლები. მას მერე ფოცხვერას სახელი აღარ მსმენია ოშორაზე.

მოკვდა თუ გადაიკარგა სადმე, არავინ არაფერი უწყოდა. ერთ გზობას კიდევ ჰყვებოდნენ მასზე ზღაპრებს, მერმე საფანელი რომ გამოეღიათ, მიწუმდნენ... ბოლოს, დავიწყებას მიეცა კიდევ მისი სახელი.

თავდაპირველად, რაც უფრო მონდომებით ვებრძოდი თავს, მით უფრო მეძალებოდა და საშველს არ მაძლევდა მისი სახე. ამაღაც გონივრულად ჩავთვალე, გამენებებინა თავი ამაო და უშედეგო ბრძოლისა და თვითგვემისათვის და ჩემდაუნებლიეთ, დაუკითხავად ამოტივტივებულ მოგონებებს მორჩილად მივცემოდი, მოგონებებს ათასგვარი ფერადოვნებითა და მრავალნაირი სახიერებით რომ წარმოაჩენდნენ იმ დაუვიწყარ შეხვედრას, და მეც სრული თავდავიწყებით ვეძლეოდი ამ საოცარ, ჯერარგანცდილ, სანეტარო გრძობას. ზმანებათა აქამდე უცნობი და ახალი ქვეყანა გადაიშალა ჩემთვის.

ო, ეს იყო ზღვარდაუღებ და წრეშემოუწერელ ოცნებათა, სურვილთა და ნატვრათა – საუფლო;

ხან ზღვისფერ თვალთა ელვა შოლტავდა სულს უჩვეულო მგზნებარებით, ხანაც მხნიდავდა მთრთოლვარე ხელთა ფრთხილი და სათუთი შეხება, საამო ჟრჟოლად რომ უვლიდა მარღვებს. ხანაც მოხდენილი ტანის მიმოხვრა, მეფური აღნაგობა და იერ-სახე აღანთებდა გულს უშრეტი ცეცხლითა და

უსაზღვრო წადინად აქცევდა მონატრებას!

თითქოს აუხსნელი და გაუგებარი იყო გონისთვის ეს თავგანწირული ლტოლვა. მე ხომ თითქმის არ ვიცნობდი მას, მაგრამ თურმე ხანდახან წამიც კმარა, რომ შეარყიო და შესძრა წელთა მანძილზე გაწონასწორებული, მშვიდი, ცივი და აუძღვრეველი ბუნება ქურუმი ქალისა – განრინებულს ყოველგვარ ხორცისმიერ ძღველვარებას, მამაკაცთან რომაა დაკავშირებული. ამადაც შესახებოდა უჩვეულოდ და ვერაგულად სულის ეს დაუოკებელი სწრაფვა; თუმც ამ წვასა და ლტოლვაში ამაღლებული, ციური ჭარბობდა ხორციელს. ამისდა მიუხედავად, მაინც ღალატად ჩავუთვალე ეს აღტკინება ქურუმ შოუს. განაწყენებულ-გალიზიანებული „მე“ ღვთაების მსახურისა ამკარა, თუ ფარული ხერხებით, ცდილობდა მოეშოო მასში ყოველივე ქალური, მიწიერი, ხორციელი ზრახვა თუ ნდობა. ტვინს მიბურღავდა და გულს მიღრღნიდა წამიერი სისუსტის მწვავე შეგრძნება. ძვებრა ზეიმობდა: ვერაგი ძვებრალე! მაგრამ იარაღს არ ვყრიდი და ბოლოსდაბოლოს მოიგო კიდეც ეს ბრძოლა შოუ მახვამურმა. შეიძლო ბჟათას მსახურმა გულის უშორეს კუნჭულში მიეჩქმალა სანეტარო, საოცნებო სახე კოლხისა, შეიძლო ფერფლი მიეყარა მისი ხსოვნისთვის...

ასე გადიოდა დრო. და აი... წელთა შემდეგ, როს ყოველმხრივ შეჭირვებული და შეიწრებული სული ჩემი ღამობდა საძუღამოდ დაესვა წერტილი ამქვეყნიური ბორგვა-შფოთისათვის, როს ყოველივე ამსოფლიური ჩათვალა უაზროდ და ამაოებად, მიწიერი არსებობა კი არარაის მაქნისად, როს ძვებრალე ის-ის იყო ემზადებოდა სრული გამარჯვებისთვის...

ერთ დღით უცხო ტანსაცმელში გამოწყობილი კაცი გამომეცხნადა სენაკში, მდაბლად მცა თავყვანი და რაღაც შეხვეული მომაწოდა უხმოდ. ამ უჩვეულო სტუმრობით შეფიქრიანებულმა, ფრთხილად გავხსენი შეკვრა; გულიდან დაძრული ანაზღეული კივილი ბაგეზე შემეყინა.

– ბერამ შემოგითვალათ, მეუფეო... იქნებ მოილოსო მოწყალეობა და... ინებოსო სნეულის ნახვა, – ოშორელთ ენაზე მომმართა უცნობმა. პირქუში ჩანდა სტუმარი და ენაღეჭია.

გაკვირვებული და შემფოთებული თვალებით გამაცილეს ქურუმებმა, ეზოში აჩქარებული ნაბიჯებით მიმავალი...

უხმოდ მივსდევდი უცნობს: თავი მიხურდა. გაშმაგებით მიცემდა გული.

ბერა აქ არის?! მამ, ბერა ცოცხალი ყოფილა! და აი, ამდენი წლის მერმე გამოჩნდა იგი!.. გავახსენდი!

ეს იყო ახლა მთავარი ჩემთვის. ხოლო სნეული... მძიმე ავადმყოფი – ამ აზრის გაცნობიერება ძალღონეს აღემატებოდა ჩემსას.

ჩავათავვეთ დაღმართი და ტყეში შევრგეთ თავი. მღუძარება და მყუდროება იღვა გარშემო.

ჩემს სულს და წარმოსახვას კი უკვე გაესწრო სნეულისთვის. და ბორკილავყვებილი მიქროდა შეხვედრის ადგილისკენ.

„საით შოუ? საით გარბიხარ? უწყი კი... ვის მისდევ? ან ვისთან მიდინხარ?“

ავახატან, მეკობრესთან მიიჩქარი ასე – მოლოდინით აღტკინებული, შენ – მახვამური ქალი რამ დაგაბრძავა? რამ დაგბნელა გონება? შეჩერდი, სანამ გვიან არ არის.

შენერდი-მეთქი, ქალო, სანამ დროა!“

„ის ჩამოვიდა!.. ავად ყოფილა. მძიმე ავად. ვინ იცის, ეგებ ვეღარც მიეუწ-
წრო ცოცხალს!.. ეგება?.. გესმის?..“

ოკრობოკრო აღმართს შევუღეკით.

ალარ ილევა გზა. ჩემი მეგზური რამდენჯერმე შეჩერდა. ხელის შეშველე-
ბა სცადა უსიტყვოდ. ალარ ვინდომე. არადა, რომ ალარ მთავრდება ეს დალ-
ოცვილი გზა? ვითარ გაიწვლა დროც!

ოხ მე! რა მძიმე, ზოზინა და მოუხეშავია სხეული და რა მალა და
სწრაფი სული და... წარმოსახვა!

ვითარცა იქნა, ავივაკეთ და მყისვე ვკიდე თვალი მწვანე მღელოზე მღვარ
ფაცხას, ირგვლივ ხშირი ტყის მწვანე არშია რომ ერტყა.

მეგზურმა წამშიყო, მოიცადეო, თვითონ კი ფაცხაში შევიდა. მალევე
გამოჩნდა ქოხის მოლიავებულ კარში და უსიტყვოდ მიმიხმო.

...სანამ თვალი მიეჩვევა სიმრუმეს და სანამ გულის ბაგა-ბუგს დავიოკებ,
დრო გადის.

მერმე თანდათან ვარჩევ საგნებს, საწოლს, მაღალ სასთუმალზე მისვენ-
ებულ თავს, თვალთა უჩვეულო ბრწყინვალეებალა ამხელს ამ უმოძრაო, ცივი
სახის სიცოცხლის ნიშან-წყალს.

მთვარეულივით ვუახლოვდები. შორი-ახლოს ვდგები.

– შოუ!.. მეუფე შოუ! – ჩურჩულებს გაცრეცილი ბაგე. წამით აღვიქ-
ვამ ჩავარდნილ ლოყებს, მოშვებულ თმა-წვერს, სოთი ცხვირის სიფრიფანა
ნესტოთა თრთოლვას.

ჩემი მოსასხამის კიდებზე ფათურობს გრძელი, გამხდარი თითები,
აკანკალებული, მუხლმოკვეთილი ვეშვები საწოლზე. ბერა ახლა ჩემს ხე-
ლებს ჰკოცნის და ეფერება. მღულარე ცრემლი წკვარ-წკვარით ეცემა ხე-
ლის მტევანთ.

– შოუ... შოუ!.. შენ მოხვედი... მოხვედი ჩემთან!

„ნუთუ... ეს შენა ხარ, ბერა მზეჭაბუკო?..“ – ელვასავით გამიარა გონე-
ბაში და...

ცალ ხელს ვითავისუფლებ ფრთხილად, მერმე ჩემს მუხლებთან დახრილ
მის თავს ისე მსუბუქად ვეხები თითებით, ვით პეპლის ფრთები ყვავილის
ბუტკოს.

ეგების არც ვეხები?

ნიავის ჩურჩულივით ისმის ამოოხვრა. უკვე შეუკავებლად მოედინება
ცრემლი ჩემს თვალთაგანაც.

– ვითარ ველოდი ამ წამს!.. ვითარ ვნატრობდი! თუნდაც სიკვდილის
ფასად მოსულიყო ის და აი, ამდენი ხნის მერმე ველირსე! ო, დიღო ნახავ!
გმადლობ. გმადლობ ამ სასწაულისთვის!

არ ვუწყვი, არ მახსოვს, როდის წარმოითქვა ეს სიტყვები. სიტყვა კი
არა, სიტყვაში გაცხადებული ნაჭრილობევი გულის ფეთქვა, ენით უთქმელი
მონატრება და სურვილი.

გაიხსნა ძველი იარა, მოწვეთავს სისხლი და იცლება გული თანდათან...

სიკვდილის ფასადო! ღმერთო ჩემო! მერმე მოვიდა ჩემს შეგნებადღე ამ
სიტყვათა აზრი და მნიშვნელობა! მერმე, ის რომ ალარ იყო ცოცხალი, ჩემს
სენაკში რომ აღმოჩნდი მარტოღმარტო უნუგეშო.

ბერასთვის უკანასკნელი ყოფილიყო ის ავაზაკობა ქორონის ხეობაში.

მერმე ბევრი უხეტიალნია, ვითარცა მწირს, მოგზაურს, მოგვს – ღვთაება მთვარის მსახურს... უგვემია და უწამებია ხორცი, უძებნია კაცის ყოფიერების აზრი და მიზანი, ბევრი უწვალნია ჭეშმარიტების და სამართლიანობის შეცნობის ნარეკლიან გზაზე სიარულში, ფეხის ტერფნი გადაყვლეფია და დასისხლიანებია ამ ძებნა-ხეტიალში, გული არაერთგზის დაჭრია, მრავალჯერ გაუთანგავს იჭვს და უიმედობას, უძილო ღამეებს. სასოწარკვეთილს, ხსნის იმედი წარხოცვია, დაცემულა და ისევ აღმდგარა... შეწყალებას და ცოდვათა მოტყვევებას შეჰვედრებია ღვთაებას. ბევრჯერ უსაზმნოდ უწამებია საკუთარი თავი, რათა ოცნებით მაინც მისწვდენოდა მზიურ სულს, რამეთუ ვერა და ვეღარ შეჰკლოდა დაუძლეველ წადილს ამ სულთან მიახლოების, ვერც მშობლიური პონტოს ნაპირთა ხილვის სურვილი განელებია.

„ცოდვით დაღდასმული სული!“ მაგრამ მეუფე შოუ ვერასდროს წარმოიდგენს ფოცხვერად წოდებულ ბერას ავკაცობის მთელ სიგრძე-სიგანეს. მართალია, მეუფე შოუს აღარ სწადიან ახლა მოისმინოს ბერას გულმხეცობის ამბავი, და მართლაც, არაა საჭირო მისმა სპეტაკმა ყურმა გაიგონოს, უბიწო გულმა განიცადოს კაცის სიმდაბლისა და ბიწიერების მთელი სიღრმე და სიგანე, ამაღაც ბერა მხოლოდ ზერელებდ, აქა-იქ გაიხსენებს უმთავრესს, რაც თავს გადახდა ბედუკუღმართ მონას, რამეთუ აღარ ძალუძს გაჩუმდეს, აღსარება არ უთხრას ქალღვთაებას.

...ოშორადან გაქცეულ მონას შურისძიების წყურვილი ახრჩობდა და იგი, ეს წყურვილი უსათუოდ და უეჭველად უნდა მოეკლა. ბოლმა და სიძულვილი გადმოეწნია, თხომურიანი¹ გულისთვის შეება მიეცა, რისხვა და წყრომა დაეცხრო რითიმე.

ეს იყო ცხოვრების უმნიშვნელოვანესი მიზანი მისთვის, მისი არსებობის უმთავრესი პირობა. ამ მიზნის მისაღწევად გამოიარა ამდენი ხიფათი და განსაცდელი. თუ არა ეს მიზანი, სხვანაირად არც ისურვებდა სიცოცხლეს. სხვანაირად სიკვდილს ირჩევდა ამქვეყნად ყოფნას.

ჰოლა, ეწია კიდევ საწადელს: კოლხი მონა ბიჭი – სახელგანთქმული მეკობრე გახდა – ფოცხვერად წოდებული, რისხვად რომ მოეკლინა კუნძულთა და ხმელთა მცხოვრებთ.

თავისი შეურაცხმყოფელი ძმები სათითაოდ ჩაივლო ხელში ფოცხვერამ და მონებად დაყიდა ისინი: მათაც უნდა გამოეცადათ მონის ხვედრის სიმწარე და უკეთურობა, უნდა შეეგრძნოთ, ვითარი ასატანია თავისუფალი კაცის გადაქცევა ყველასთვის სათრეველა და დამცირებულ არსებად.

ბერამ შესძლო აგრეთვე გაეტაცნა თავისი პირველი ტრფობის საგანი – ამ ძმათა არანაკლებ გულქვა და გულზვიადი დაი. არა. მონად არ გაუყიდნია ამპარტავანი და ქედმაღალი დიანა, ასე რომ დასცინა და მასხრად აივლო ყმაწვილი მონის წრფელი, მიამიტი გრძნობა – მართალია, უფრო ძმების შიშით და რიდით ჩაიდინა მან ეს ბოროტი საქციელი, რადგან სხვა დროს მის თვალთა სხივები სხვას მეტყველებდნენ, გარნა ეს სულერთი იყო ახლა: მასაც უნდა ეხლო თავისი დანაშაული.

ცხვირწინ ააცალა იგი ბერამ ქმარ-შვილს, ჯერ თვითონ დაიცხრო ჟინი,

1 ჩირქიანი, თხრამლიანი

მერმე თავის თანამოსაქმეთ მიუგდო საჯიჯგნად. მშვენიერი, გულქვა დიანა მალე ფრიგის ერთ-ერთი ნავსადგურის კახა ღიაცად იქცა.

გამოხდა ხანი და...

...თავის ყოფილ მინჯესაც გამოსდო კაუჭი და მონად გაყიდული, ორმ-ღინარეთის შორეულ გზას გაუყენა¹.

ავკაცობითა და სისატიკით გამძლარი, დროდრო გულის ჯიბიდან იღებ-და თავის უძვირფასეს ავგაროზს – მოსასხამის ნაგლეჯს და მაშინ... უმ-ანკო, უცოდველ ყრმასავით წმინდა, წყაროსთვალავით სუფთა და გულჩვილი ხდებოდა გაბოროტებული, აზავებუი გული ნადირისა.

მაშინ ისევ ანათებდა და კაშკაშებდა ცხრათვალა მზე და ბადრი მთ-ვარე. თვალისმომჭრელად ღაღანებდა ლურჯი ზეცა. თვალს ატკობდა აი-სის მშვენება და დაისის მიბნეილი სინაზე. დაჩაგრულთა და მაშვრალთა ქომაგობის და მწეობის სურვილი უთბობდა გაყინულ გულს. ზრახვათა სიწრფელე და სიკეთე აცისკროვნებდა წამიერად მის ავბედით, უკუღმართ გზა-მარას – სისხლით, ცრემლით, ტკივილებითა და ტანჯვა-წამებით რომ იყო მოკირწყლული.

მერმე... ისევ მოდიოდა დაუოკებელი, დაუძლეველი ჟინი სისასტიკისა, სიავისა, უღმობელობისა, უბადობისა...

ასე ყოფილა მითაჟამიდან: ერთ ბოროტებას მეორე მოსდევს, მეორეს – მე-სამე და მიექანება კაცი შეუჩერებელი უფსკრულისკენ, ისე, ვით დაღმართზე დაგორებული ქვა-ლოდი გარდაუვლად ენარცხება ძირს, ვიდრე...

ვიდრე იმ ერთ უბედურსა თუ ბედნიერ დღეს განგებამ არ შეახვედრა ასე უცნაურად, ასე მოულოდნელად – მას, ვის ღვთაებრივ ხატებას და არამიწიერ სიკეთეს ატარებდა გულში შეფარულად, ელოლიავებოდა და ეს-თუთებოდა თვით საკუთარი თავისთვისაც გაუმხელელი სასოებით, სინაზითა და რულუნებით.

ო, ამოუცნობია და გონმიუწვდომი ღმერთების ნება... ბედისწერის განჩინე-ბა, თუ ბედის ტრიალი!

კაცის მთელი ცხოვრება ზოგჯერ იმ ერთი წამისთვის მზადებაა. ცხოვრება მხოლოდ ის ერთი წამიერი გაელვებაა ციდან მოწყვეტილი ვარსკვლავივით, რომ მერმე დარჩენილი სიცოცხლე იმ ერთადერთი, განუმეორებელი წამის მოგონებით ცოცხლობდეს, მისით სუნთქავდეს და სულდგმულობდეს, და... იმ წამის მონატრებით დალიოს კიდევ სული!

ნატანჯი და ნაწამები სული კოლხი ბერასი ახლა ნეტარებს და იშვებს, რამეთუ კიდევ ეღირსა ესოდენ ნანინანატრი და ნაოცნებარი სახის ზილ-ვას.

მერმე რა? შესაძლოა ხორცი დამჭლევდეს და დაილიოს, სამაგიეროდ, იზეიმოს აღზევებულმა სულმა!

კიდევ ერთი ნატვრა აქვს ამ ჯოჯოხეთგამოვლილ, ნაქვესკნელარ სულს – ერთხელ მაინც თვალი შეავლოს იმ ადგილებს, საიდანაც ამოძირკვეს და ამოფესვეს ძალით, ერთხელ და უკანასკნელად ნახოს ბავშვობისდროინ-დელ სსოვნაში შემორჩენილი მშობლიური ცის ფერი და უკანასკნელად შეისუნთქოს იმ ველ-მინდორთა, იმ ზღვის ნელსურნელი, რომლის ბადალი

¹ მესოპოტამია

და სწორფერი სხვაგან არსად შეიძლება იყოს თურმე, რამეთუ პონტოს ნაპირებზე დარჩეული ლერწმის შრიალის მსგავსი სხვაგან არსად მოუსმენია.

ახლა, ამდენი წლების, ამდენი წვის და წვალების შემდეგ, ახლა ესმის და სჯერა, რომ აიაიას მოდგმას ეკუთვნის თავადაც, ახლა უკეთ ესმის თუ რად იყო ესოდენ ტკბილი, ომორელთა ენის თითქოს განსხვავებული, და მინც ესოდენ ახლობელი ჟღერადობა.

ახლა ბევრი რამ შეიცნო და შეიგნო გზაკვალაბნეულმა, ბედისგან ნამუხთლევმა და განწირულმა კოლხმა ბიჭმა, რომლის გულში მინც სამარადისოდ გაუხუნარ მოგონებად დარჩა მშობლიური კუთხის ცად აზიდული მთების, მისი ველ-მინდრების ფერადოვნება, ფრინველთა განუმეორებელი ჭიკჭიკი, ნაკადულთა რაკრაკი და, დედის ნათქვამი, დაუვიწყარი: ნანა, შვილო!..

რაც ნაძარცვი და არმად ნაშოვნი განძი გააჩნდა, მონად გაყიდულ თვისტომთა გამოსყიდვას შეაღია. მერმე ამ გამოსწილ ჭაბუკთაგან თანდათანობით შეადგინა შეიარაღებული რაზმი, რათა ჩაეყვანა ისინი თავის დაკარგულ სამშობლოში თანამომეტა დასახმარებლად.

...მაგრამ, ერთხელაც... ფრიგის ერთ-ერთ ნავსადგურში გადაეყარა ისეთ ამბავს, რომელსაც გულგრილად ვერ ჩაუარა: ახალგაზრდა, უცხო მონას დაუზოგავად, უწყალოდ სცემდა ოთხი შემთვრალი მეზღვაური. გონდაკარგულ, ცოცხალმკვდარ ჭაბუკს ერთი მათგანი დაიჭერდა, ხელებს გაუკავებდა და დანარჩენი სამი სათითაოდ, მორიგეობით ცხვირ-პირში უხათქუნებდა. საცოდავი უკვე ხრიალებდა, სისხლს ანთხევდა პირიდან და მინც არ ეშვებოდნენ, სიცილ-ხარხარით აწვალებდნენ და ხარობდნენ. სეირის საყურებლად შეყრილი ბრბო ხორხოცობდა. კმაყოფილი და გაქეზებული, სისხლმოწყურებული მეზღვაურნიც უფრო და უფრო ეშხში შედიოდნენ.

თვალთ დაუბნელდა. წამით თითქოს წაიშალა დროის და ადგილის შეგრძნება: ეს მას ულაწუნებდნენ თითქოს ასე უღვთოდ, ასე გამეტებით.

წამსვე სამივე მიწაზე გააგორა თითო მუშტის ამორტყმით. მეოთხემ ზურგიდან მიპარვით ჩასცა დანა. მოუტრიალდა. მართლაც ფოცხვერის სიმარდითა და სისწრაფით გაავდებინა ხელიდან დანა და ისიც გვერდით მიუწვინა უგონოდ ძირს დაყრილ მის ამხანაგებს, გარნა თავადაც უმტყუნა ღონემ და... ჩაიკეცა.

ჭრილობა თითქოს მოურჩა, გულზე ნაჭდევი, ფარული იარა კი – არა და არ ხორცდებოდა.

მერმე მშობილთ სთხოვა და აი, ფარულად ჩამოიყვანეს იგი ომორაზე, ქორონში, სიკვდილის პირზე მისული.

აქ, ამ ტაფობზე დადგეს სახელდახელოდ ჯარგვალი და რამდენიმე დღელამეა ქოხის ღია კარიდან გასცქერის გაღმა გორაკზე აღმართულ სამლოცველოს, სადაც ეგულება ბჟალარას ქურუმი, მეუფე შოუ – თავად მზისდარი და მზის სწორი ასული. რამდენიმე დღეა აგერ, სუნთქავს იმავე პაერთი, რომლითაც შოუ, ახურავს იგივე ცა, რაც შოუს. დღეს კი... დღეს უზომოდ შეურვებულმა ვეღარ შეძლო მეტის მოთმენა და აი...

ეწვია ხესთახენური ნეტარება, გატანჯულ-გაწამებულიმა სულმა კვლავ იგრძნო სიამე ამ უკვდავთა შესადარი, სპეტაკი ხელების შეხებით...

ეს გატანჯულ-გაწამებული სული გაეცლება მალე ხორცს, და წაიღებენ

უსიცოცხლო სხეულს პონტოს ნაპირებისკენ. იქ, კოლხური წესისამებრ, ნეტარ ღმერთთა მიერ კურთხეულ მიწაზე დაჰკიდებენ მუხის ტოტზე...

ერთი ნატვრა ექნება კიდეც ამ სამზეოდან გადახვეწილ სულს: მეუფე შოუს სიქველე და გულმოწყალება დარჩეს ღიღსანს ამ ცოდვებით დამძიმებულ, დუხჭირ ქიანაში, დარჩეს იმდენ ხანს, რამდენ ხანსაც საჭიროა მისი არსებობა დედამიწაზე.

ბერამ ანახდად სასთუმლიდან აკანკალებული ხელით გამოაძვრინა ქარვის ძვირფასი ყელსაბამი, გამომიწოდა და მთხოვა, მეტარებინა იგი მის სახსოვრად სიცოცხლის ბოლომე. ავკაცობით არა მაქვსო შექენილი, ნუ შიშობო, დაატანა ნათქვამს. გული ამიდულდა. თვალებზე ცრემლმომდგარმა, იქვე, ბერას თვალწინ გავიკეთე ყელსაბამი და უნებურად ნაზად მოვუსვი ქარვას თითები. მერმე დავიხარე, თავი წამოვუწიე სასთუმლიდან და დასიცხულ ლოყებზე ვეამბორე ცრემლების ყლაპვით.

— ო, რა შეგებას ვგრძნობ!.. ყოველი ტკივილი დამიამდა, ვითარცა მაშინ... დიდი ხნის წინათ, გახსოვს შოუ? მალამოს რომ მისვაამდი დაჟეჟილ სხეულზე... მაშინ გადამარჩინე, ახლა კი...

— არა. არა. შენ არ მოკვდები, ბერა. შენ უნდა იცოცხლო, შემოგვევლე... უკვდავ ღმერთებს შევავედრებ შენს თავს...

ხშირი, ხორბლისფერი კულულებით დამშვენებულ თავს და სიკვდილის აჩრდილით დაბინდულ თვალებს ვუკოცნიდი, ვეაღერებოდი და ვებუტბუტებოდი რალაცას — თითქმის ცნობიერებაშიხდილი. არა. არას დიდებით არ მინდოდა დამეჯერებინა მისი განწირულობა. რამდენი ვინმე გადამირჩენია, რამდენი მისხნია სიკვდილისგან და ნუთუ ეს?..

ღმერთო ჩემო! ღმერთო ჩემო!

— მე უკეთ ვარ ახლა, შოუ! — არაამქვეყნიური ნეტარების ღიმილი მოჰფენოდა უსისხლო ტუჩებზე: — შენი ცრემლი უკვდავების წყაროს წვეთებით მივკურებინა!..

— შოუ... შოუ... შოუ! — გამოუთქმელი სინაზით მეფერებოდა ხელებზე: — ჩვენს ცირებსაც ჰქვიათ იქ, შორეულ კოლხეთში ამგვარი სახელი... კოლხ ასულებს!

— შოუ... შოუ... შოუ! — თვალმინაბულს, თითქოს წამით მიერულა. მერმე უცბე შეტოკდა. თვალი გაალო: — ნუთუ... აწი ვეღარასოდეს შევხვდებით ერთი მეორეს?.. ვეღარასოდეს მოგეფერები?.. ნუთუ... აქ, დედამიწაზე სიკვდილით მთავრდება ყველაფერი?..

ენითუთქმელი, უსამველო განცვიფრება და ტკივილი იდგა მის უზომოდ გაგანიერებულ, კვლავაც, ძველებურად მშვენიერ თვალებში.

ქ ვ მ ს კ ნ ე ლ შ ი

ბერასთან განშორების შემდეგ რამდენიმე დღე-ღამე მკვდარივით ვეგდე თურმე საწოლზე. სწორედ მაშინ მოიხილა სულმა ჩემმა ქვესკნელიცა და... ზესკნელიც.

უცბად ვიგრძენი, სადღაც ქვევით, თითქოს უსასრულო სივრცეში ვვარდები. მივექანები დაბლა ამ კუნაპეტ სიბნელეში და დასასრული არ უჩანს

დაცემას. აღარ იღევა ჯანლი და ბურუსიც.

და, აი... ერთბაშად ფეხქვეშ რაღაც სიმაგრეს ვგრძნობ. ნელ-ნელა ვიმართები წელში და დაფეთებულ ვაცეცებ თვალებს.

სად ვარ, ნეტა?

რუსი ღრუბლებით ჩამოქნძილი ცა ისე ახლოსაა, ლამის არის ხელით შევწვდე. მრუბე ფერი ადევს ირგვლივ ყოველივეს. სრიოკ, ჟანგისფერ გორაკებზე გაჩანსულან ჯუჯა, ტოტებდაჯღვარკნილი, შიშველი ხეები.

ჩაჟამებულა ირგვლივეთი. დამშრალა მდინარეთა კალაპოტები. ტალახი და ლეყეფი ერთმანეთში ახელილა. შმორის, ზინზლის და კიდევ რაღაცის საზიზღარი, მყრალი სუნი ტრიალებს. სუნთქვა მეკვრის. ლამისაა დავიზრჩვე. გარნა უცნაური ძალა წინ მიბიძგებს და მეც ბორძივით, ხელების ცეცებით, ტაათით მივიწევ – არ კი ვუწევი – საით! ვეცემი. ვღვებ. ტანზე ეკალს მასხამს – შიში, ელდა, უკუნთ.

ღარეტიანებული, უაზროდ დაჭყეტილი თვალებით ძლივს-ძლივობით მივლასლასებ ჭუჭყიან, ბინძურ გზაზე. გზას ვამბობ, თვარა რა გზა ეთქმის ამ წუმპეს და ტლავოს.

მაგრამ მაინც მივბანცალობ ურყუმში ნაბიჯარეული, სიმწრის ოფლში გაღვარული და აღარა აქვს დასასრული ამ მტანჯველ, უსაშველოდ გაწელილ გზა-შარას.

ანაზღად სავალი წყდება. ვჩერდები. წინ ტრიალი ველი იშლება. ძარღვებში სისხლი მეყინება მეყსულად: ჩემს ირგვლივ წინაუკმო, მარცხნივ თუ მარჯვნივ დაბორილობენ უცნაური აჩრდილები. თითქოს კაცის სხეული აქვთ, გარნა თავის ნაცვლად ზოგს მგლის თავი გამობძია კისერზე, ზოგს მელიის, ტურის, აფთრის, ფოცხვერის, დათვის, გველის, გომბემოს, სვავის, ყვავის, ყორნის, ქორის, ძერის თუ ვისიც გნებავს! ხან ერთ ალაგას დაემხოზიან ეს ცხოველ-ფრინველი ურჩხულები, ხან მეორეგან და იწყებენ გამწარებით მიწის ჩიჩქნას უზომოდ წაგრძელებული ცხვირებით, ფრჩხილებითა თუ ბრჭყალებით. მიწას ვამბობ, თვარა რაღა მიწა ეთქმის ამ კოლობხებს, მაგრამ მაინც თხრიან, ეძებენ რაღაცას გაშმაგებით. გადარბიან ერთი ადგილიდან მეორეზე, მესამეზე და ასე დაუსრულებლივ გარბი-გამორბიან საზარლად თვალდაყვლებილნი. ირგვლივ ვერაფერს ამჩნევენ და ხელავენ ამ გოროხების მეტს. საოცარი ისაა, ორმოები რომ კვლავ ივსებიან პირთამდე.

რაღაც ძალა კვლავ მერეკება წინ და მეც გაჩქარებით მივეშურები, ოღონდ საით? აქლოშინებული ვჩერდები მცირე ხანს და ვცდილობ, სული მოვიტყვა.

ვხედავ: ამ უსხეულო ლანდებს ზურგზე მოუგდიათ კაცთა ჩონჩხები და მოკაკულნი, კვნესით, ხვნეშით მიუყვებიან კაჭარი ქვებით დახერგილ გზაწვრილებს. „ნანაია შური! ეს რაღას უნდა ნიშნავდეს?“

სული მიწუნს. მუხლები მეკვეთება.

სადა ვარ? რა ხდება ჩემს თავზე? რა ურჩხულების სამყოფელში მოვხვდი? ვინ არიან ამ ჯოჯოხეთის ბინადარნი?

უეცრივ ვიღაც შემასკუპდა მხარზე, ძალზე მსუბუქად, მაგრამ მაინც ვიგრძენ მისი უჩუმიანი შეხება და ფაჩუნი. ამ უხილავმა არსებამ ყურთან მომიტანა პირი და ახითხითდა: „გიკვირს არა, შოუ ბუალახე? გიკვირს, ვინ არიანო ეს დაწყველილი არსებანი?... სი, სი, სი... ეგენი იქ, ზემოთ,

შუასკენელში, ანუ თქვენებურად დედამიწაზე მცხოვრები კათაა – მიწის უძლიერ შვილნი, გარნა... წამომყე! ყოველივეს უკეთ გეტყვის ქვესკენლის დედოფალი. წამო!

ჭინკადქცეული ძვარაც კი ახლობლად მეჩვენება ამ უდაბურ, ტიალ ტრამალეთში, ამ ამაზრზენ ურჩხულთა შორის.

ვრცელ, დიდ დარბაზში, სადაც ანაზღეულად აღმოვჩნდი, ყურისწამლები გნასი დგას. სხვადასხვა ცხოველებს და ფრინველებს მოუყრიათ აქ თავი და ყირაზე გადადიან: გორაობენ, კოტრიალობენ, ციბრუტივით ბზრიალებენ, კნავილი, ჩხავილი, ღმუილი, ბრდღვინვა, ღრიალი, ჭყვივილი, სისინი, წივილი, კრუსუსნი ერთმანეთში არეულა.

დარბაზის სიღრმეში, მოძალლო ადგილზე ოქროს ტახტზე ზის ქვესკენლის დედოფალი, თავზე გვირგვინის ნაცვლად გველთა გორგალი შემოხვევია. ისინი წამდაუწუმ ასვარსვარებენ თავიანთ გრძელ ლაკარტს და რალაცას ეფუჩუნებიან ყურში დედოფალს, რომელიც ასევე წამდაუწუმ, ხმამალა კისკისებს. უნასი შემოხვევია აგრეთვე სკიპტრას, ხელში რომ უჭირავს დედოფალს. თვალთა ნაცვლად მას თითქოს ორი ბრჭყვიალა ღრმული აქვს. ტახტზე თევზისფრად მზინავი, გრძელკუდიანი კაბა აცვია.

ადგილზე ვქვავდები ბეწვამლილი, ზარდაცემული.

ჩემს დანახვაზე სიცილ-კისკისი შეწყვიტა დედოფალმა. სკიპტრა მაღლა აღმართა და წამსვე სრული სიჩუმე ჩამოწვა.

„რისთვის გვეწვიე აქ, ჩემს საბრძანისში, შოუ ბჟალახე?“ – თითქოს კბილებში სცრის სიტყვებს ქვესკენლის დედოფალი. და თავის ყუყა, ქვისგამხვრეტ თვალებს იმდაგვარად მიშტერებს, რომ ისედაც ნირწამხდარი, სავსებით ვკარგავ ლაპარაკის უნარს. ქვესკენლის დედოფალი არ მეშვება და კვლავ მიმეორებს შეკითხვას. „დავიღალე, დედოფალო, ძალიან დავიღალე“ – ამოვღერღე რავარც იქნა: – დამღალეს ერთობ აუხდენელმა სურვილებმა და გადავწყვიტე... მოვისვენო სამუდამოდ!“

„ჰა, ჰა, ჰა...“ – გადაიტკარცალა დედოფალმა და მას წამსვე აყენენ დარბაზში შეკრებილი ხილული თუ უხილავი არსებანი. ზოგი გადაფიჩინდა კიდევ სიცილისგან. ცოტათი რომ შენელდა ღრმანცელი, დედოფალმა ისევ მომაპყრო თავისი ბრჭყვიალა თვალები და მითხრა კბილების კრაჭუნით:

„ხომ ნახე შენ, შოუ ბჟალახე, ჩემი ქვეშევრდომნი?“

„ვნახე, დედოფალო“.

„მერედა, ჰგვანან ისინი მოსვენებულთ?“ კვლავ გაისმა საერთო ხარხარი. ტვინგაყინულმა, აღარ ვიცი, რა ვუპასუხო.

„შოუ ბჟალახე! შენ აქ ნახე ცოდვილი სულელები, ზღვარი რომ არ იცოდნენ მოხვეჭის, თავკერძობის, დიდგულობის, ამპარტავნობის, შურის, სიხარბის, სიავის, უბადობის, ყოველგვარი ბოროტების!.. მოსისხარნი, კაცისმკვლენი, მრუშნი, მეძავნი, მოშულარნი, მოყვასთა გამყიდველნი, ცილისმწამებელნი, მახეზლარნი, სისხლისამღრევინი არიან ისინი. ჰოდა, აქაც, ქვესკენელში ეძებენ იმას, რასაც ასე გამწარებით მიელტვოდნენ დედამიწაზე. რაკი ვერ პოულობენ და ჟინს ვერ იკლავენ, მეტად და მეტად აფთრდებიან. ეს შენც ნახე, ჩემო ზისნახე, შენი მშვენიერი თვალებით. შენ იხილე აგრეთვე წელში მოხრილი ცოდვილნი, თავის მძორს რომ დაათრევენ, იმ მძორს, რომლის სიამოვნებისთვის ზევით, დედამიწაზე მრავალგვარ ბოროტებას სჩადიოდნენ.“

შენი ადგილი არ არის მათ შორის, შოუ ბჟალახე, გარნა რაკილა აქ ჩამოხველ შენი ნებით, უკან, ანუ ზევით შენი ნებითვე ვეღარ გაბრუნდები. ფასკუნჯი ერთობ იშვიათად გვეწვევა ხოლმე ზესკნელიდან და მაშინაც, რომ მოგვაკითხავს – თითქმის ყოველთვის ხელცარიელი სტოვებს აქაურობას, რამეთუ აღარავინ გვეგულება დედამიწაზე დასაბრუნებელი, მით უმეტეს, ზესკნელში გასაგზავნი.

უკვე კაი ბლომა ხანია არ გამოჩენილა. შენდა ბედად, შესაძლოა, სწორედ ახლა ჩამოფრინდეს და მაშინ... მოვიწვევს ისევ უკან დაბრუნება, ჩემო ზის-ნახე!

ჟინი ორთას¹ ნება-სურვილის წინააღმდეგ წასვლა არამც და არამც არ ეგების ჩვენგან. შენც გამართებს დაემორჩილო ღვთიურ განჩინებას, რადგან შენს სულს არაფერი ესაქმება აქ, ჩემს საბრძანისში – ქვესკნელის სამეუფოში. სხვა გზა არ არის, უნდა დაელოდო ფასკუნჯის მოფრენას“..

* * *

თხრობა აქ წყდება.

დიდხანს დასცქეროდა ციცი გრაგნილს უხმოდ, ცრემლისგან დანისლული თვალებით.

მერმინდელი ამბავი ზოგი ბოჩისგან იცოდა, ზოგი თავად დადისგან ჰქონდა მოსმენილი, ნაწყვეტების სახით. ზოგიც ყურმოკრულად გაეკონა.

სწორედ იმ დროს, როცა უძძიმესი სულიერი ტკივილებისგან სასოწარკვეთილების ზღვარს იყო მიღწეული, გამოჩნდა ქუჯვი ხუხუნი – ბოჩის ბაბუა, დადის სიერმისდროინდელი მეგობარი, კარგა ხანი რომ იყო სადღაც გადაკარგულ-გადახვეწილი.

უიმედოს, ეულად დარჩენილსა და დარდისაგან გულგასენილ შოუს, დაუჩოქა სალოცავის ეზოში ახოვანმა, თვალტანადმა, ხორბლისფერმა, ხუჭუჭთმიანმა ვაჟკაცმა – დიდრონ, თაფლისფერ თვალებში ცრემლი რომ უკიაფებდა და... თავისი გული და ხელი შესთავაზა.

მჭმუნვარე სანახავი იყო უხმოდ მტირალი, თმაულვამშეჭადარავებული მამაკაცი გულშემუსვრილი შოუსათვის და... მასაც წკანწკარით ჩამოუვიდა ცრემლი სალუქ ლოყებზე. გულის კოვზთან კი წიწკნიდა უთქმელი დარდი.

ცრემლებს ატანდნენ თითქოს წუხილს და ტკივილს იავარქმნილ ომორულ საყდარ-სალოცავებზე, თითქმის დაკარგულ სამშობლოზე, გადაშენებულ-გადარჯულებულ თავის გვარ-ტომზე. დასტიროდნენ გაუბედურებულ, გავერანებულ აწმყოს, მიმქრალ წარსულს და უსიხარულო მომავალს.

ქუჯვის თავის ახლობლებიდან თითქმის არავინ დახვედრია ომორაში: ზოგი სენისგან მიცვლილიყო, ზოგი კიდევ გადახვეწილიყო კუნძულიდან.

ყველაფერი გადასხვაფერებული დაუხვდა ქუჯვი ხუხუნს თავის მშობლიურ ქორონში და მთელს ომორაში. შეცვლილიყო ირგვლივ ყოველივე და გაუცხოვებულიყო. ერთადერთი უცვლელი დარჩენილიყო ხატება ქურუმი

¹ არსთა გამრიგე

გოგონასი – მთელი ამ ხნის მანძილზე მისი სიცოცხლისა და არსებობის საყრდენი რომ იყო, და აგრეთვე იმედი იმისა, რომ ეგება, ოდესმე ღირსებოდა დაუფლებოდა მის გულს!

შოუ ოცდაათ წელს გადაცილებული იყო მაშინ, ქუჯი ხუხუნი რომ დაუბრუნდა ოშორას, ხოლო 30 წლის შემდეგ ბჟათას ქურუმ-ქალს შეეძლო, თუ მოისურვებდა, გათხოვილიყო. განწირულობის, მიუსაფარობისა და თანალობის გრძნობა თანდათან აახლოებდა მათ გულებს და ბოლოს და ბოლოს შოუ, თავდაპირველად შორს რომ დაიჭირა თურმე ქუჯის წინადადება, დათანხმებულა მის ცოლობაზე.

ქორწილის შემდეგ ბჟათას მახლობლად დაუდვიათ ბინა ცოლ-ქმარს. ერთადერთი გოგონა შესძენიათ შოუს და ქუჯის. ადრე გაუთხოვებიათ იგი თავისივე გვარტომის ვაჟზე და შორიახლოს დაუსახლებიათ.

...თვალგამტერებით ჩასცქეროდა ციცი გრაგნილს და ახლა განსაკუთრებული სიცხადით და მკაფიოდ ეხატებოდა თვალწინ ვარდობის თვის ის კვირა დღე, უკანასკნელი რომ აღმოჩნდა დადისთვის და რომელმაც წინასწარ შეუმცდარად განჭვრიტა თავისი აღსასრულის ჟამი. ისევ ისე მერამდენედ ელანდებოდა ციცის იმდღევანდელი დღის ყოველი წვრილმანი, დადის თითოეული მოძრაობა, მისი თითოეული სიტყვა თუ გამოხედვა.

...რუს პირას, ძეწნის ჩრდილში მჯდარს წაადგა თავს. ყელი თავისებურად, ლამაზად მოედერებინა და ჩამავალ მზეს მისჩერებოდა გაფართოებული თვალებით. ფერგამკრთალ სახეზე რაღაცნაირი უცხო, არამქვეყნიური იერი დასდებოდა.

ციცი ფეხაკრეფით მიუახლოვდა.

– ყულეში ზომ არ შემოხვიდლოდი, დადი? – გაუბედავად შეეხშიანა კარგა ხნის ჭოჭმანის შემდეგ.

დადი ისევ ისე იჯდა გაყუჩებული. არც განძრეულა, არც ხმა გაუღია, სახე ტანჯვის ხაზებს დაესერა და ახლა თვალნათლივ ხედავდა ციცი დადის ასაკსაც და იმ სიმწრის ნაკვალევსაც, რაიც დაეტოვებინა წარსულს მის ღვთაებრივად მშვენიერ სახეზე.

– მომიჯექი ავერ აქ, ახლოს! – მომართა ანაზღად მოშორებით რიდით მდგარ ციცის, მზერად და სმენად რომ ქცეულიყო.

გვერდით მოისვა თუ არა, თავზე ხელი გადაუსვა და გალიმება სცადა, მაგრამ ღიმილი როგორღაც მკრთალი, სუსტი გამოუვიდა; მერე ისე, თითქოს ფიქრშიაო, დაიწყო:

– იცი, ახლა სული მწარედ რა მენატრება, ჩემო მახარია?... ჩვენს ღელეში ჩამადგმევინა ერთი ფეხი, იქ... სადაც ვჭყუშპალაობდით ხოლმე ბალნები და კიბორჩხალებს და ღორჯოებს ვიჭერდით... და სადაც ბაყაყურს მასწავლიდნენ ჩემი ბიძაშვილნი და მაინც ვერასვებით რომ ვერ ვისწავლე ხეირიანად... ერთობ უნიჭო გამოვდექი ამ საქმეში... და იცი, კიდევ რა მენატრება? ჩვენი ეზოს წყურგილეს¹ წყალი! ოჰ... ისეთი ცივი და გემრიელი წყალი სხვაგან არსად დამიღვევია. თითქოს ყურში ჩამესმის ახლაც ღიაჩემის ძახილი: – შოუ ნანა, წყალი ამომიცუნცულე თუნგულათიო!.. ჩემი დია! – დადის ხმა შეუთრთოლდა და მღელვარება რომ დაეფარა, გაჩუმდა. სახე ერთბაშად

1 წყარო

გაციკროვნებოდა. თბილი, ალერსიანი ღიმილი უკანკალედა ბაგე-პირზე. კალთაში ჩაწყობილ თავის უღონო, რძია-რძიასფერ ხელებს დასცქეროდა ერთ ხანს, მერმე ჩუმი ამოოხვრით, ძლივს გასაგონი ხმით დაიჩურჩულა:

– ეეჰ! პოტიკია¹ ჩვენი ამქვეყნიური ცხოვრება, მახარია! – თვალი მილულა, თითქოს ერთბაშად ძიღმა თავი წაართვაო, მაგრამ მცირე ხნის შემდეგ ისევ გაახილა თვალი და დახანებით, სვენებ-სვენებით ამოთქვა:

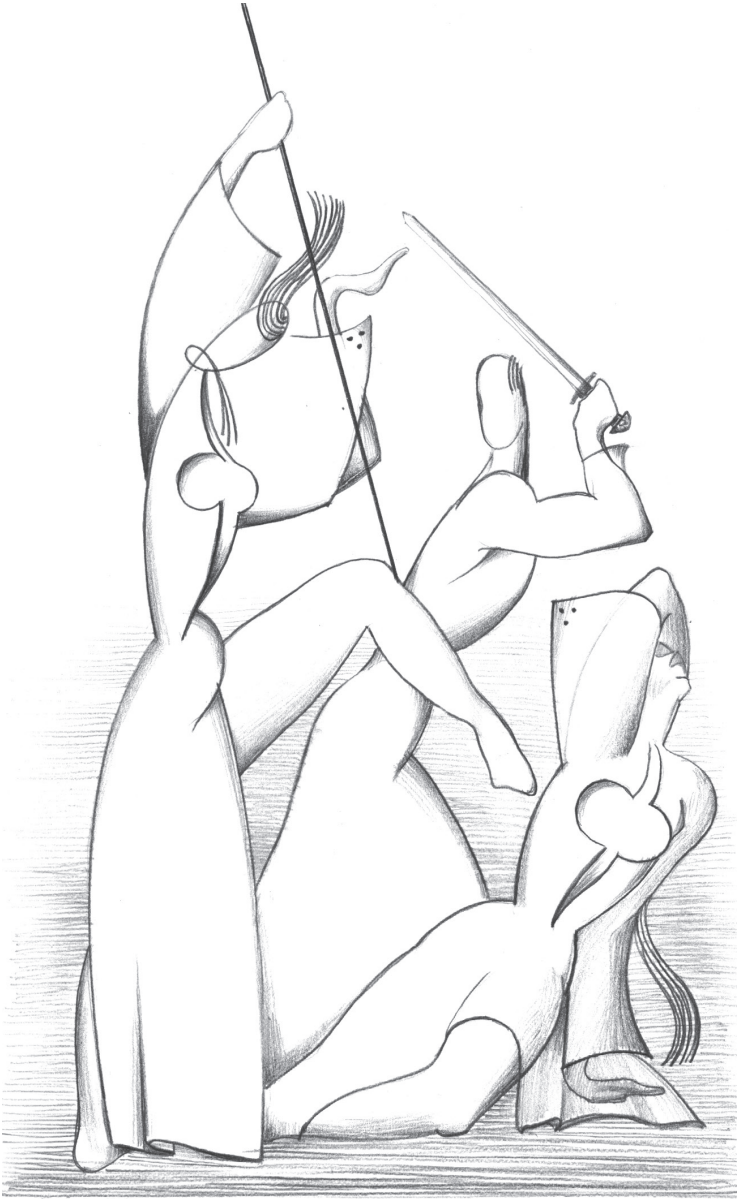
– ყური დამიგდე, ციცი შვილო, და კარგად დაიხსოვე, რასაც გეტყვი: ჩვენს მოდგმას – აიაიას ნაშეერთ, ცის ღვთაება – დიდი ნანა მფარველობს და იცავს. ამიტომ ხშირად ილოცე მის სახელზე და გულით ევედრე შეწევნა.

– დანარჩენი ღმერთები, დადი? – შეჰბედა ციციმ, როცა დადიმ ისევ იყუნა.

– დანარჩენი ღმერთები? – დადის იღუმალმა, ჩუმმა ღიმილმა გადაურბინა ბაგეზე: – ჩემო მახარია, შემოგვევლე მე; ღმერთი ერთია სამყაროში – შემოქმედი ცათა და ქვეყანათა, ხოლო დანარჩენი ღმერთები – მისი მსახურნი არიან მხოლოდ... – დადი ისევ დადუმდა. მერე კვლავ წამოიწყო: – ჩემო თვალისჩინო, ჩვენთა წინაპართ უწყოდნენ ბევრი ისეთი რამ, რაიც ახლა, შესაძლოა, დაუჯერებლად და წარმოუდგენლად მოგვეჩვენოს. რამეთუ ამჟამინდელ კაცთა მოდგმას აღარ ძალუმს შეიმეცნოს სამყაროსეული, წარღვნადელი საიდუმლო სიბრძნეები, ზეციურ ძალთა მიერ ნაკარნახევი, რაიც ჩვენს კირბიშებში, ანუ კრავის ტყავების გრაგნილებზეა ჩავვირისტებული – ზიარებული, ღვთისგან ხელდასხმული უხუცესებისაგან. ჩვენთა ძველთა საიდუმლო ცოდნა წერია ამ კირბიშებში. ამგვარი კირბიშები, შენს ჩრდილს შემოვევლე, ინახება სხვადასხვა მხარეში, მაღალ მთათა საუფლოში, შორეულ კოლხთა და იბერთა საცხოვრისში, ყველგან, სადაც კი ჩვენი გვარტომი სახლობს... ერთ მცირე ნაწილს შენ გიტოვებ აკი; დანარჩენნი... ბჟათას კირბიშთა მეტი წილი, თუმათისთან რჩება... – დადი შეჩერდა, მზერა გაეყინა წამით: – ო, ო, თუმათი... – თითქოს თავისთვის ჩაიბუტბუტა მერმე და ისევ დადუმდა კარგა ხანს. ტუჩებსლა აცმაცუნებდა მარტოოდენ. მერმე თავი გაიქნია, თითქოს რალაც მძიმე, შავ ფიქრებს იმორებსო: – ჰო, იმას ვამბობდი, მახარია, მწყალობელი და მფარველი ჩვენი თესლტომის დიდი ნანაა-მეთქი. გარნა... ვაგლახს! იათნანელნიც, ოშორელთ მსგავსად, ივიწყებენ ამას და... ოჰ, ახავაი... – უცებ დადიმ თვალეზე ხელისგული აიფარა, ტუჩები ტანჯვის ღიმილმა დაუბრიცა: – დიდუ! შავი დრო მოდის, ქუეგასანთელი მა², შავი დღე! ვაგლახს! ვაი, შენ ჩემო თავო!.. – აჩურჩულდა იგი ანაზღად შეძრწუნებული სახით და ფართოდ გახელილ თვალეში არაამქვეყნიური შიში ჩაუდგა. – ჰოი, რა ძლიერია ძვაბრა – ბოროტი სული! წყეული ძვაბრალე! დიდუ! რამდენი სისხლი... სისხლის ზღვა... სისხლის მდინარენი... გუბენი და ტბანი... სისხლის წვიმა... დიდოუ ნანავ! შეიწყალე აიაიას ბედკრული მოდგმა... უგუნურნი... ბოჩია შვილო!.. შურისძიება... სასტიკი... უღმობელი... შეუბრალებელი... ცარცა! ბჟალარა ჩემო! თვალის სინათლე ჩემო... მეცოდები! რაები უნდა გადაგხდეს თავს! ჰოი... ბოჩია შვილო!

1 არაფრობა

2 სანთლად შემოგვევლე

სიყვარული... მხოლოდ სიყვარული... ათასი წელი... ათასწლეული... მოვა იგი და იტვირთავს ცოდვას ყოველთა... წმინდა სისხლით თვისით გამოისყიდოს... ო, უგუნური მოდგმა კაცთა... უღირსი... უმადური. ვერა! ვერ შეიფერებს ხსნას და შეეღას, ველარ იგუებს სულის სიღიაღეს... ბოროტ ძალას გაუხსნის სულის ბჭეთ... ვერა! ველარ გაიგებს მოდგმა კაცთა... დიდ ხანს ვერა, ძლიერ დიდ ხანს იქნება ერია-მორია, მფოთი და წუხილი.

ვაგლას! იძლია იგი, დაემხო სიყვარულის სალოცავი! მოდის... მოთარეშობს ქარ-ბორია... გლეჯს და ანგრევს თავის გზაზე ყოველივეს... ჰოი, მშვენიერი ზამბახი – ველზე ამოსული მარტოხე. ეული. ვერა, ველარ გაუძლო, გადაიმხსვრა. ოჰ, რა ცოდვა ტრიალებს ჩვენს თავზე! რამდენი ავსული, მავნე, მზაკვარი!

ძვებრავ, წყეულო, ძვებრავ!.. მოედინება სისხლი ღვარად... შეწირული ყრმანი... უმიზნო სისხლი... რად?... რისთვის? ვისი გულისთვის?... ათასი წელი, ათასწლეული. მოედინება სისხლის მდინარე... ზღვა... სისხლი... ვაი, ჩვენი ბრალი! ახავაი! იძირება სისხლის ზღვაში პატარა კუნძული... ბეწოლა რჩება ერთი... სულ ერთი ციცქნა. ფოთლისხელა. გულის ხელა... ერთი ფიორი... ერთი ნამცეცა... ქინცა...

ჰოი, საოცრებაჰა!.. იზრდება პაწაწკინტელა წერტილი. ფართოვდება. ნათელი ადგება ირგვლივ. შარავანდში ცურავს!..

მახა! სასწაული მახა! ცეროდენა კუნძული უზარმაზარი ხდება! დადიმ ღრმად ამოიქმინა. ძეწნის ტანს მიესვენა უცნაური ხილვით გასავათებული, ქანცვაწყვეტილი. წყნარი ღიმილი უკანკალებდა გათეთრებულ ბაგეზე.

და იჯდა ასე. დიდხანს, უხმოდ, გაუნძრევლად, თითქოს მიერულაო. და ერთადერთი კურცხალი, ობოლი მარგალიტივით მოგორავდა მის ფერმი-თეთქვილ ლაწვზე. და კვლავ უცნაური, გამოუცნობი შუქ-ჩრდილი ენაცვლებოდა ურთიერთს მის განწმენდილ სახეზე.

როდის-როდის გაუბედავად შეეხმინა ციცი. მან ხელის ნელი მოძრაობით ანიშნა, დამტოვეო მარტო. მეორე დილით დადი ცოცხალი აღარ იყო.

ს ა ო ც რ ე ბ ა თ ა ბ ა ლ ა

ციცი შეურხევლად იდგა და დაძაბული გასცქეროდა ხომალდს, გულის-გამაწვრილებლად ნელა რომ შორდებოდა ნაპირს. უსიამო ხმით ყიპყიპებდნენ თოლიები. მზე შეუბრალებლად აცხუნებდა. ქალი ფეხს არ იცვლიდა და დაჟინებით მისჩერებოდა აფრებს, თოლიას ფრთებივით რომ ფართქუნებდნენ ნიავის ყოველ წამოქროლვაზე.

ციცისგან მოშორებით მდგარ ქალებისა და მამაკაცების ჯგუფში გამოირჩეოდა პატარა ტანის, შაოსანი დიაცი, რომელსაც ხელში აეტაბებინა ციცის უმცროსი, წლინახევრის დაღუ და გერგელა ქუდიო სახეს უნიავებდა მალ-მალე. ხოლო უფროსი გოგონა, ოთხი წლის ნათია ორივე ხელით ჩაფურენოდა დედის კალთას და ბავშვისთვის შეუფერებელი სიღინჯით იმზირებოდა მოქურუხებულ წარბებს ქვემოდან. დანარჩენებიც ადგილზე გამ-

ეშებულებიყენ და სახეებზე გაურკვეველი, ბუნდოვანი ნაღველი თუ გაოცება აღბეჭდვოდათ.

„ციცი, ყველაფერი კარგად იქნება ნახავ აგერ! ოღონდ შენ ნუ იდარდებ, ძალიან ვთხოვ. ბიჭებს არაფერს ვაუჭირებ. მერე ჯიჯიც ზომ იცი, რამხელა კაცია იქ. ბავშვებს ჩემთან ვავაჩერებო, შენ ნურაფრის ფიქრი ნუ გექნებაო. მთელი ფინიკია და მისი დედაქალაქი მის ხელშია. უზარმაზარი კაცია. ფინიკიელთა მეფის მარჯვენა ხელია. ჰოდა, ჩვენს ბიჭებს განსაკუთრებით მიხედავს. ასე შეძირდა. მის სიტყვას კი წყალი არ გაუვა... ბიჭებს ყოველ ზაფხულობით ჩამოვიყვან იათნანაზე... შენ ოღონდ შენს თავს მიხედე. ძაძუს დიდი იმედი მაქვს. მარტო არ დაგტოვებს, მეუფე თუმათიც, უჩა ბეგოც, ცაქუ და ხიტუც შენთან იქნებიან. სამამაკაცო საქმეებს ისინი მოუვლიან. შენ არაფერში მოგიწევს ხელის განძრევა, ოღონდაც გოგონებს მიხედე. მამიდა-შენიც შეძირდა, ხშირად ჩამოვაკითხავო. აბა შენ იცი. შენ ზომ ძლიერი ქალი ხარ, ცი. ვიცი, რომ ყოჩაღად იქნები. შენი იმედი მაქვს, მეც ამიტომ ვარ გულმშვიდად. ნულარ იჯაერებ. ბიჭები უკვე დიდები არიან. დამიჯერე, ასე სჯობს მათთვის, მათი მომავლისათვის. ახლა უბრალოდ აღნავლდენ იმიტომ, რომ შენ მიეფერე“...

ციცი უნებურად მარცვლავდა გუნებაში ქმრის თითოეულ სიტყვას, მერმე ისევ თავიდან იწყებდა...

— კარგი ახლა, ციცი. წამოდი. ბაღნები ცოლონი არიან ამ სიცხეში. სხვებიც ფეხზე ჩამოწყდნენ. მამაშენს აძენი სად შეუძლია? ან რისთვის აიტეხე საერთოდ ეს გაცილება ნავსადგურიდან? სახლში არ კმაროდა დამშვიდობება?!

ციციმ ძაძუსკენ მიაბრუნა სახე. ძაძუს სიტყვა გაუწყდა. მოგონილი სიმხნევეც წამსვე გაუქრა. ციცი უყურებდა და ნიკაპი უკანკალებდა შეკავებული ტირილისგან.

— მოგიკვდეს ჩემი თავი, რა დღეში ხარ! — წაიბუტბუტა ძაძუმ და ტუჩი ჩაიკვნიტა.

— ამას... არ ვაპატიებ, ძაძუ! ჩემი ბიჭები... ჩემი ბოხვერა ბიჭები...! — ტირილმა ყელი გადაუკეტა. თავი დახარა. ცრემლები ნიკაპთან ესკვნებოდა. აქამდე ძაძუს მკლავებში გატრუნულმა პაწია დაღუ ხმამალა აღნავლდა, დედისკენ იწვედა, დია მინდა, დია მინდაო; ციციმ ჩამოართვა ბავშვი და გულში ჩაიკრა.

— ციცი დაწყნარდი, ბაბასქუა. მტერს და ავს! რა გაქვს, შვილო, სატირალი? ღმერთებს ნუ აწყენინებ!

— დაკარგე ბაღნები, ბაბა! — ტუჩები უთრთოდა ციცის და ლაპა-ლუპით ცვიოდა თვალთავან ცრემლი.

— აბა, რას მბობ, შვილო, არა გრცხვენია? მართლა გინდა ღმერთები გაარისხო? მტერი კი არა, შვილო, მამა ბოჩი და შენზე ნაკლებად როდი უყვარს თავისი შვილები, შენზე ნაკლებად როდი შესტკივა მათ სვე-ბედზე გული! როგორ გეკადრება ასეთი საქციელი! გონს მოდი, შვილო! წავიდეთ ახლა სახლში. იქ იტირიე, თუ მაინც და მაინც არ დაგიშლია...

ციცი უსიტყვოდ დაყვა მამის თხოვნას.

პატარა ნავსადგურის მცხოვრებნი ქვით მოკირწყლულ, მიხვეულ-მოხვეულ შუკებში გამოფენილიყვნენ. ყველას უნდოდა ერთხელ კიდევ თვალი

მოეკრა ციცი გეგემხესთვის, რომლის უბაღლო მშვენება მისი დედამთილის – შოუ ბჟალახეს და მამიდა ფათულის ტოლფარდად ქცეულიყო იათ-ნანელთათვის.

ციცი პირგამეხებული მოაბიჯებდა გზაზე. ძაძუს ნათიასთვის ხელი ჩაეკიდა და მოშორებით მოსდევდა უკან, დანარჩენებთან ერთად.

მოდლოდნენ უჩუძრად, ნელი ნაბიჯებით და ნიავის ჩურჩულივით ასდევნებოდათ ნავსადგურელთა მითქმა-მოთქმა:

- დია-ბეჩა!.. რა მზეთუნახავი დიაცია მართლაც!
- ღვთაება ბარბალი ჩამობრძანებულა თითქოს ციდან!
- შოუ ბჟალარაა, გაცოცხლებული!
- მარა მამიდა მისი ფათულია გეგემხე უნდა გენახათ უწინ, რა იყო!
- ამბობენ, თითქოს ამათი ჯიში და მოღვმა „ტყაში მაფასთან“ არისო

წილნაყარი!

- თავ-პირი რისთვისღა ჩამოსტირის ზისნახეს?
- მარმარიან შუბლი რად შეუკრავს ამ სვებღნიერ დიაცს?
- რა გასჭირვებია ზინთხ¹ ბჟალარას?

ნავსადგურელთა ცნობისმოყვარეობა ჯებირებს ასკვება.

– ბოჩი გაბელანმა თავისი ჯერაც უძწიფარი, ნინველი ბიჭები ფინიკიის დიდნოლაში წაიყვანა?

...რა ხდება ნეტა?

- აღარ ვუყვარვარ, ძაძუ!
- ნუ სულელობ, ციცი!
- გეუბნები, არ ვუყვარვარ-მეთქი. საყვარელ არსებას ასეთ ტკივილს არ აყენებენ, ძაძუ!

– ბოჩიას მიაჩნია, რომ ასე სჯობია ბიჭებისთვის. მამაა და ვერ გაამტყუნებ!

– მაგრამ, მე, დედა ვარ!

– ბოჩის სწამს და სჯერა თავის სიმართლის. მიაჩნია, რომ იქ უკეთ გაიწაფებინ ბავშვები და... იქიდან მობრუნებულნი, უკეთ გამოადგებიან თავისთვისტომს.

– ჰო, რასაკვირველია! ბოჩის აწი ვით დააკმაყოფილებს ჩვენი ქურუმების ბჟუტური, ვითარცა ბრძანა ამის წინ!.. ფინიკიელთ ხომ ვერ წავართმევთო იმას, ყოჩაღნი, მარჯვენი, ხერხიანნი და ჭკვიანნი რომ არიანო. ჰოდა, საჭიროაო, ჩვენებმაც ისწავლონ მაგათგან ზოგი რამ, კერძოდ, გაქნილობა და მოხერხებულობა, რათა ცხოვრების შეჯიბრში არ დაიჩაგრონ. ტოლი არავის დაუღონო!

ძაძუმ გაჩუმება არჩია, რადგან თავადაც ციციის მხარეზე იყო და მხოლოდ ყასიდად, ციციისთვის რომ გაეიოლებინა მდგომარეობა, ესარჩლებოდა ბოჩის. ამას ციციც ხვდებოდა და ამიტომაც იყო, ბოჩისთვის სათქმელსაც, მას რომ ეუბნებოდა ხოლმე.

დადის დასაფლავების დღიდან ძაძუ არ მოსცილებია ციციის და მისივე თხოვნით გადმოსახლდა კიდეც გაბელანებთან, თუმცა თავის გამოკეტილ კარ-მიდამოს და ძვირფას საფლავებს უწინდებურად ხშირად აკითხავდა,

1 მზეთუნახავი, ზუთხი (თევზი)

თვალის ჩინივით უვლიდა, თავს დასტრიალებდა ხოლმე. ძაძუ ყოველ-
ნაირად ცდილობდა შეემსუბუქებინა ციციისთვის მწუხარება, მარტოყონის
სიმძიმე. თავს არ იზოგავდა, რომ დადის უყვლობა ძლიერ არ დასტყო-
ბოდათ მას და მის ბავშვებს. მართლაც, ძაძუს უანგარო, ძალდაუტანებელმა
თანაგრძნობამ და მზრუნველობამ ბევრად გაუადვილა ციციის ჭირ-ვარამის
გადატანა, დადის შემდეგ იგი ყველაზე ახლობელ და ძვირფას არსებად იქცა
მამიდა ფათულიასთან ერთად, მით უფრო, რომ დედაც უკვე აღარ ჰყავდა
ცოცხალი ციციის.

ციციმ კვლავ მეუღლესთან განაგრძო დავა გუნებაში:

„რა უნდა ჩვენს შვილებს იმ სიმორეში, ბოჩი? იმ დასაკარგავში? ჩვენი
ფარული მტრების ბუნაგში?“ „რამდენჯერ უნდა ავიხსნა, ციცი, რომ მტრის
ბუნაგში უკეთ გაიწვრთნებიან-მეთქი ჩვენი ბალები. სწორედ მტრის ზნე-
ჩვეულებები უნდა იცოდე ზედმიწევნით, რომ მასთან ბრძოლასა თუ შეჯიბრ-
ში გამარჯვებული გამოხვიდე. დედაკაცო, გაიგე, აღარ არის სიყვარულობის
დრო – ისეთი მკაცრი და სასტიკი ჟამი დგება, რა დროს ქალური გულ-
ჩვილობა და მოლიაგია, ვეღარ ხედავ, ძალადობამ და სისასტიკემ ლამის
წალეკოს მთელი ქვეყნიერება. ძალას-ძალა უნდა დაუპირისპირო, ცოდნას-
ცოდნა, მოხერხებას-მოხერხება. გაიგე ეს ბოლოსდაბოლოს“.

– დადი რომ ცოცხალი ყოფილიყო, ეგება ვერ გაებედა... – ახლა ხმამა-
ღლა ფიქრობდა ციცი.

– მაინც იზამდა! მაინც თავისას გაიტანდა. განა არ იცი ბოჩის ხასიათი?
როგორი ჯიუტი და თავისნათქვამაა! თუმცა, ჩემგან არ გესწავლება ეს...

– მართალი ხარ, ძაძუ. დადის შეგონებაც ვერ გაჭრიდა მასზე. განა არ
ვიცი, მაგრამ... წყალწალბული ხავსს ეჭიდებაო. რა არ ვცადე, რა ხერხს
არ მივმართე, დავეშუქე კიდევ, წავალ სახლიდან-მეთქი. ვინ არ მივუგ-
ზავნე. შენც რამდენჯერ ჩაგაყენე უხერხულ მდგომარეობაში, როგორ არ
დავიმცირე თავი ტირილით და ვედრებით. შენ არ მომიკვდე! წარბიც ვერ
შევარხევი, არ გაჭრა არაფერმა... განა არ ვიცი? თავის ჯიშადის მიერაა
ასე შეგულიანებული. მისი იმედი აქვს იმ სულწაწყმედილის, მომიტევეს
ღმერთებმა! დედულ-მამულ გაყიდული კაცის ხელშეწყობით დიდგულობს!
ჰმ! იმას კიდევ რა ენაღვლება? ალბათ უხარია კიდევც, თუკი თავისნაირ ერთ-
გულ მონა-მორჩილს გაუზრდის ფინიკიას – აი, ესაა რომ გონებას მიმღვრევს,
ჭკუას მაკარგვინებს, გესმის, ძაძუ? აი, რა ვერ მომინელებია და... ამას ბოჩია
ვერ ხვდება?... თუმცა, რატომაც არა? ხვდება, ძან კარგადაც ხვდება ყოველ-
ისფერს ამას, მარა თავისას მაინც არ იძლის... ჩემს ჯინაზე, ჩემი გულის
გასახეთქად! კი, კი... სულ ჯიბრში მედგა, იმთავითვე, გაცნობისთანავე. ამას
ახლა ვხვდები, ახლა მოვდივარ აზრზე, მე ჩურჩუტი, მტერი...

ციცი ატყობდა თავის თავს, რაც არ უნდა ეთქვა ახლა, მხოლოდ შხამს
და გესლს გადმონათხევდა, მხოლოდ დანესტრავდა მეუღლეს, ამიტომ არჩია
დადუმებულიყო.

დადუმებით კი დადუმდა, მაგრამ თავის წარმოსახვაში ისევ ისე ეპაექრე-
ბოდა და თან... სულ ერთი და იგივე სურათი უტრიალებდა თვალწინ, ერთსა
და იმავეს უკირკმძლებდა დაჟინებით, ჯიუტად.

...მარშან, ზაფხულში თავის დედ-მამასთან რომ იყო რამდენიმე ხნით,

გეგმიების მეზობელს, ბექა ცაცუას¹, ფინიკიაში მცხოვრები, წლობით უნახავი ვაჟი ესტუმრა ცოლ-შვილითურთ. ბავშვებმა ზომ ერთი სიტყვაც არ იცოდნენ იათნანურა, მათ მამასაც გადავიწყებოდა მშობლიური ენა, ძლივსლა ამტვრევდა თითო-ოროლა სიტყვას. ხოლო მისმა ცოლმა, ხოჭოსავით შავმა, ძვალმსხვილმა, მოკლევფეხებამ და უშნოდ ჩათქვირულმა დიაცმა სულ ცხვირბაზუებით და ტუჩების პრუწვა-ბრეცით მოიარა ნიშონი და მისი მიდამოები. სალოცავში, ცხადია, არც შეუხედავს, მიცვალებულთა საფლავებიც არ მოუნახულებია-საგოდებელში ასვლა მას კი არა, მის ბედოვლათ ქმარსაც არ მოსვლია თავში აზრად.

სულ ყრუ და მივარდნილი ადგილი უძახა ქალმა ნიშონს და მთელ იათნანას. სასაცილოდ არ ეყო იათნანური გართობა, ცეკვა-სიმღერა, თამაშობები. ისე ეჭირა თავი, ისე ცხვირბაზუეკილი დაიარებოდა, ზედვე ეწერა სახეზე, რომ მოწყალეობა გაილო მხოლოდ და იმიტომ ინება დაეთვალთვლებინა აქაურობა.

ჭრელაჭრულა, ჭყეტელა ტანსაცმელში გამოწყობილი, თვალმარგალიტებითა და ოქროს ბეჭდებით დახუნძლული, მასხრად იგდებდა იათნანელი ქალების სადა ჩაცმულობას. ბეჩა, რა ველურები ყოფილან აქაურები, სამკაულის ტარება არა სცოდნიათო. იათნანელი დიაცების სიტურფემ და მოხდენილობამ კიდევ უფრო დაბოღმა და გააბოროტა, თუმც გარეგნულად აინუნძიც არ აგდებდა არავის. მართალია, ჩვენ შავგვრემანები, გრძელცხვირა და კაჭაფეხება დედაკაცები ვართ, სამაგიეროდ, მამაკაცების ყადრი ჩვენ უკეთ გავგეგვაო, უფრო გაწაფულნი და დაოსტატებულნი ვართო სიყვარულის საქმეში. მამაკაცებს სულაც არ სჭირდებათო ლამაზი დიაცები, მთავარიო, მამაკაცის სურვილისა და ჟინისათვის ალღოს ალება და მათი დაკმაყოფილება.

სახეზეც და თვალებშიც სულ მუდამ ეს ავხორცული ჟინი ეხატა, თითქოს აგერ-აგერ ადგოო ლოგინიდან და აგერ-აგერ ისევ საწოლში ჩაგორდებო. მაგრამ... ყველაზე საშინელი სანახავი ციციისთვის – მისი ქმარი იყო. ეს ტანმძალდი, ნათელთვალეობა, ლამაზი ბიჭი სახეში შესციცინებდა თავის უსახურ და ჭირვეულ ცოლს.

ამის ვახსენება ყოველთვის გუნებას უშხამავდა ციცის, შუბლზე ცივ ოფლს ასხამდა. ახლაც, ამ მოგონებამ უწინდებური ძალით დაზაფრა და ააფორიაქა.

...ანაზდად ერთ-ერთი სახლის ბჭესთან თავშეყრილ ქალებს გამოეყო ჭალარათმინი, ტანმორჩილი მანდილოსანი და ციცის წინ გადაუდგა. მას ხელი ჩაეჭიდა სრულიად ნორჩი, ფეხშიძიე გოგონასათვის, მორცხვად თავდაზრილი ოღნავ რომ უძალიანდებოდა.

– შოუ ბჟალახეს ზინახე რძალო! შენი მზისსწორი დედამთილის სახელს და მის სხივნათელ სულს გაფიცებ: ერთი თხოვნა შემისრულე!

წამიერად შემერთალი ციცი შეირხა, გოცებით შეაჩერდა დარბაისლური გარეგნობის ჭალარა დიაცს:

– ბრძანე, ოსურ პატონი! თუკი ძალმიძს რაიმე...

– ეს ჩემი პირველი რძალია, შემოგველე, უფროსი ვაჟის ცოლი. მოუსვი

1 ცაცას-სქუა ანუ ცაცაშვილი

მუცელზე ხელი და თვალებში ჩახედე ხანგრძლივად!

გაკვირვებულმა ციციმ უსიტყვოდ, მორჩილად შეასრულა ქალის თხოვნა.

– შენ გაიხარე, ციცი გეგეგმე! მუდამყამ მზევრძელი გამყოფოს დიაუფალმა და ჩვენმა ღმერთებმა! სულკურთხეული ბებიარჩისგან გამიგია, ღამაზი დიაცი თუ მუცელზე მოეფერება ორსულს და თვალებში ჩაამტერდება, უეჭველად მასავით სახიერი ბალანა დაიბადებაო. ჩემი რძლისთვის სილამაზე არ დაუკლია ჟინი ორთას, ვენაცვალე მის სახელს, თავად ხედავ ამას შენი მზისდარი თვალბით, მარა შენ სულ სხვა ხარ, ცისიერო, ნათელო ბჟალარა! დიდმა ნანამ ინებოს ეგება, ამას იქით და შენი სწორუპოვარი სიტურფე მართლა დაეხედოს ჩემს შვილიშვილს!

– ეჰ, მთავარია, ბედნიერი იყოს, დადებჩა, თორემ სილამაზე და სიტურფე არ აკლია ჩვენი თურის გოგო-ბიჭებს! – მიუგო გულაჩუყებულმა ციციმ და ცრემლიანი თვალებით გაუღიმა უცნაურ დიაცს. მან კვლავ ენამზინად დალოცა ციცი:

...მოსახვევიდან ანახდეულად თეთრთმიანი, გრძელწვერება მოხუცი გამორჩნდა, რომელსაც წინ პატარა ბიჭი მოუძლოდა.

– დია! ჭიაბერი! ბაბუა ჭიაბერი ჩამოსულა! – წამოიძახა ძაძუმ. ბაბუა ჭიაბერი მალლა, მთაში ცხვრობდა და იშვიათად, დღესასწაულებზე თუ ჩამოდიოდა ბარში თავისი განუმორებელი გუდასტვირით. მელექსე-მომღერლის სტუმრობა ყველას სასიამოვნოდ რჩებოდა, მეტადრე ბავშვები ეწეოდნენ ხოლმე სიხარულით ცას;

ახლა, ზაფხულის ამ პაპანაქება სიცხეში მისი სტუმრობა უჩვეულოდ მოეჩვენა ყველას. ციციმ ბავშვი, მის მკლავებში ტკბილად რომ ეძინა, ფრთხილად გადააწოდა ძაძუს და შორი-ახლოს შეჩერებულ უსინათლო მოხუცთან მივიდა, მოკრძალებით მიესალმა და მკერდზე აკოცა პატივისცემის ნიშნად. ბერიკაცმა აცანცანებულნი ხელებით თავი დაუჭირა ციცის, შუბლზე ეამბოროა და მერმე თითები მოუსვა სახეზე, თვალებზე.

– ციცი, შვილო!... – წაიდუღუნა და ისევ მოუფათურა თითები სახეზე.

– მიცანი, ჭიაბერ ბაბუა? – ნერწყვი ძლივს გადაყლაპა ციციმ და ნალველმორეულმა, თვალცრემლიანმა ღიმილით დასძინა: – ხომ მშვილობით ბრძანდები, ჭიაბერ ბაბუა?

– ციცი, შვილო... – თითქოს არ გაუგონიარო ციცის მოკითხვა, კვლავ თავისთვის ბუტბუტებდა ბერიკაცი და მისი სპეტაკი, ნათელი სახე უცხო შუქს გაენათებინა. ჩამრეტილ თვალებში კურცხალი უბრჭყვიანობდა.

– დიდი ტანჯვა... უჩვეულო... მსხვერპლი საშინელი... გვირგვინი ცისიერი...

– გაურკვეველ სიტყვებს ისროდა ბერიკაცი და ახლა თავზე ეფერებოდა ციცის, კრძალებით რომ მოედრიკა ქედი მის წინ.

ამ უცნაური სურათის მხილველნი ციცის თანმხლებნი ადგილზე გახევებულიყვნენ. ხმის ამოდება ვეღარ გაეხდათ. მერმე მოხუცმა რბილი მოძრაობით ჩამოიცილა ციცი, ხელის მტევანი უსიტყვოდ დაადო ბიჭს თავზე და ადგილიდან დაიდრა.

– ჩვენთან ხომ არ წამობრძანდებით, ჭიაბერ ბაბუა? – დაადევნა ციციმ, როცა გამოერკვა და გაოცებული მზერა გააყოლა ტაბით მიმავალ ბერიკაცს. მას ხმა არ გაუცია, ისე განაგრძო სიარული.

საკონტებელში ჩავარდნილნი, ფიქრებში წასულნი მიდიოდნენ გზაზე და დღევანდელი დღის შეხვედრებზე ფიქრობდნენ, თითქოს განგების რაღაც ძალა ერია მათში, მაგრამ ამ დღის უცნაურობანი თურმე ჯერაც არ დამთავრებულყო.

* * *

საკუთარმა გმინვამ გამოაღვიძა. გული ამოვარდნას ჰქონდა. ვერ გარკვეულიყო, ცხადში იყო თუ სიზმარში.

– რა იყო, ციცი? – თითქმის ერთდროულად წამოიძახეს ძაძუმ და მამიდა ფათულიამ: – ცუდი სიზმარი ნახე, არა?

„სასწაული იყო დღევანდელი დღე!“ – გაურბინა თავში.

– კი, ცუდი სიზმარი ვნახე! გული კინალამ გამისკდა... ეს რა ამბავია, რა თქეში მოდის!

– ამ თავსხმამ გამომაღვიძა წელან მეც. მერმე შენმა კენესამ გული გადამიტრიალა. რა ნახე ამისთანა, ძა?

– მამიდა, შენც წვიმამ გამოგაღვიძა თუ... ჩემმა გმინვამ? – წაუყრუა ციციმ ძაძუს კითხვას.

– მე საერთოდ არ დამეძინა ამაღამ რატომღაც... შამფურზე წამოგებულევით ვწრიალებდი... – დაიჩვილა მამიდა ფათულიამ თავისი მინაზებული, რბილი ხმით.

– დაიღალე, მამიდა და იმიტომ ალბათ. შენ სად შეგიძლია ამდენი ძველვარების ატანა!

– კიდევ კარგი ნავსადგურში არ წავიყვანეთ. გინდა არ გინდა მეც მოვდივარო რომ დაიჩემა, გახსოვს! – თქვა ძაძუმ: – თორემ დალლა და ძველვარება მაშინ უნდა გენახათ ამისი.

ციცი წამოჯდა. წვიმის ხმაურს მიუგლო ყური. „როგორი მოწმენდილი ცა იყო, თითქოს ზეთი გადასდიოდა და რა უცებ გაწვიმდა!“ – გაიფიქრა ნაღვლიანად.

– რა ხათქა-ხუთქი გააქვს სახურავს! რა მერეხი მოდის! – ხმამაღლა თქვა და გულზე ხელი მიიჭირა. გულს ისევ ბავა-ბუვი გაუდიოდა.

– მიყვარს წვიმა... წვეხარ შენთვის და ათას რამეზე აზრობ... – თქვა მამიდა ფათულიამ.

– საფლავებს სულ მიანგრ-მონგრევს ეს თქეში! – შეშფოთება და წუხილი ისმოდა ძაძუს ხმაში.

– ვინ იცის, ზღვა როგორ ღელავს! – ციციმ ღრმად ამოიოხრა. სიჩუმე ჩამოწვა. წვიმა თქეშინით მოდიოდა და ჭექა-ქუხილის ხმა ჟამიდან ჟამზე სახლს აზანზარებდა. ელვა წამიერად გაანათებდა ჩაკუპრებულ სივრცეს და მაშინ იდუმალი ელფერი ედებოდა საგნებსა და გარემოს. დაქუხებაზე ქალები კრთებოდნენ. კარგა ხნის დუმილის შემდეგ ფათულიამ დაარღვია სიჩუმე;

– რა სიზმარი ნახე, ციცი გენაცვალე, ასე რომ აგაღელვა?

– მგონი წვიმა უკლებს!

– ასე იცის ზაფხულის წვიმამ. ბანზე რად აგლებ, ციცი, სიტყვას? თუმ-

ცა... ძალიან თუ გიჭირს, ნულარ იტყვი, იყავი...

— არა, არა, ძაძუ, უნდა მოვყვე. იქნებ გულზე მომეშვას ცოტა... — ციციმ წამით იყუჩა და მერმე იღუმალი ხმით წამოიწყო: — იცით... ვითომ სუყველანი ხომალდზე ვართ... ზღვა საშინლად ღელავს... ვეება ტალღებს მოაგორებს და ჩვენს გემს აქეთ—იქით ისვრის... ბოჩიმ ვითომ ჩემი გონა და გელა ანძაზე აავზანა აფრების ჩამოსახსნელად. ბიჭები რის ვაი-ვაგლანით მიბობლავდნენ ზემოთკენ... რას შვრები-მეთქი, მინდა ვუკვილო ბოჩის, ბავშვებს ვით უშვებ ასეთ საქმეზე-მეთქი, მაგრამ ხმა წამერთვა თითქოს, პირიდან ზმუილის მეტი არაფერი ამოდის...

შეძრწუნებული სახეებით შევცქერით, რაფერ ილუნება ანძა, ეს-ესაა შუაზე უნდა გადატყდეს. ბიჭები შეჩერდნენ. ვერც ძალა აღიან და ვერც დაბლა ჩამოდიან. სასოწარკვეთილი თვალებით იყურებიან. გონა! გელა! ჩამოდით ძირს როგორმე-მეთქი, მინდა ვუყვირო ბიჭებს, მაგრამ არა და არა. ხმა აღარ შემორჩილება, არა და არ ამოდის გამშრალი ყელიდან. უცებ... ვითომ შენი ქმარი, მამიდა — შენს ქმარს მე ხომ არ შევსწრებივარ, მის ღლეში არ მი-ნახავს, მარა ვიცი, რომ ეს კაცი შენი ქმარია. ჰოდა, ეს კაცი გამწარებული ხელებს უქნევს ბიჭებს, რაღაცას უყვირის შემოილი თვალებით, ბოჩია კი, ვითომ აქ არაფერიაო, დვას, როგორც იცის ხოლმე ფეხებგანჩხული დგომა, დოინჯი შემოუდგამს, დამცინავი ღიმილით მიყურებს და კრინტს არ ძრავს. კაცო, რას გაშეშებულხარ, მიეშველე ბაღებს, ვერა ხედავ, ვარდებიან-მეთქი, მინდა ვუთხრა და შენ არ მომიკვლე: ენას ვერ ვაბრუნებ პირში, უცებ ბოჩია მეუბნება: არაფერია, მიეჩვევიან, გაუძლებენ, გაიწაფებიანო, რას ლაპარაკობ, კაცო? რა დროს გაწაფვაა? ვიძირებით-მეთქი!

— დედა, გვიშველე! — მესძის ამ დროს ჩემი ბიჭების განწირული კვილი და ხედავ, რაფერ მოსწყდნენ ანძას და ძირს წამოვიდნენ... ვაიმე, შვილებო-მეთქი, ვიბლავლე შემოიღმა და... ის იყო, გამომეღვიდა კიდევ...

— დღევანდელი დღის დარდი ჩაგყვა და ამისაა ეგ სიზმარიც. ნუ გეშინია, ჩემო ციცი... ყველაფერი კარგად იქნება.

— ნეტამც მასე იყოს, ძაძუ, შემოგველე. მარა, ვინ იცის... ეგება, რა უჭირთ... ეგებ ვითარ ქარიშხალში მოყვინ... მოვიკვლეთ დედა, ჩემო ბუხუნა ბოშებო!

— დაწყნარდი, ჩემო საყვარელო. ღმერთები გულმოდწყალენი არიან, არაფერს დაუშავენ შენს ბიჭებს, ილოცე და ევედრე „თუთაშ ჯღვერს“, დაიცვას ისინი ფათერაკისაგან, ხიფათისაგან...

— სულ ვლოცულობ, მამიდა. ჩუმად, გულშიც ვლოცულობ!.. მარა, ვინ იცის, განგება რას მიქადის!..

— ეჰ, ბედისწერის ამბავს რას გაიგებ, ჩემო ციცი! ავერ, ჩვენი ძაძუ, შორს სად მიდიხარ? სიკეთის და კარგის მეტი ვის რა ახსოვს მისგან? ბედისგან კი ასე დაიჩაგრა!.. მიუწვდომელია ჩვენთვის განგების ნება, ჩემო საყვარელო!.. ჩვენ ვერასოდეს ვერ ჩავხვდებით, რად გვარგუნეს ღმერთებმა ასეთი ხვედრი და არა — სხვანაირი. რამეთუ საიდუმლოებითაა მოცული გონებისთვის ჩვენი დაბადებამდელი და სიკვდილის მერმინდელი რინა! ჩვენ უმწეო ბაღნებივით ვართ, თუმცა კი ერთობ ამაყად და ქედმაღლურად გვიჭირავს თავი.

— მე მგონი, ღმერთები საერთოდ არც ერევიან კაცის ცხოვრებაში. ან ისე, რომ ვთქვამ, რად უნდა ჩაერიონ, გეთაყვათ, საცოდავი ჭიალუის სხმარტალში,

ცხოვრება რომ გვიქვია!

– მე ის მაცოცხლებს, მამიდა, შენი ქმარი რომ მასიზმრა? მე ხომ არასოდეს მინახავს იგი! – სცადა ციციმ სხვა ლარზე გადაეტანა საუბარი: – საიდან სადაო? მართლაც რომ სიზმარი საოცრებათა გორგალია.

– იცი, ჩემო საყვარელო, მე ქმარი არასდროს მყოლია!

ციცის ენა ჩაუვარდა. გაშტერდა. მამიდის მშვილდა და უწყინარმა კილომ უფრო გააოგნა, ვიდრე თავად ამ სიტყვებმა.

– ეჰ, ჩემო კარგო... არა მარტო სიზმარი, ცხოვრებაც საოცრებათა გალავანშია.

– მამიდა, არაფერი მესმის...

– გასაგებია, ჩემო კარგო, შენი დაბნევა... მარა, რაკი დავიწყე, აწი აზრიც არა აქვს დაფარვას, თუმცა... მაინც სჯობია, ჩვენს შორის დარჩეს ყოველივე.

– რასაკვირველია... ცხადია... – ერთდროულად წამოიძახეს ორთავემ: ძაძუმ და ციციმ.

– ეჰ, ჩემო ძვირფასებო, – დაიწყო მამიდა ფათულიამ ნაღველნარევი, წყნარი ხმით: – თქვენ ჩემზე ნაკლებ როდი მოგეხსენებათ, რომ ცხოვრება უჩვეულო და მოულოდნელი შემთხვევებითაა სავსე. ამაღამ, ძილგატეხილი რომ ვწრიალებდი ლოგინში, რატომღაც დიდი ხნის წინანდელი ამბავი გამიცოცხლდა მენსიერებაში. თავი შემახსენა ძველმა ჭრილობამ... და რაკი არც ერთს არ გვეძინება, ასე ვატყობ მე, მოგიყვებით ბარემ იმ საიდუმლო ამბავს, რაც აქამდე სულ ორიოდ კაცმა თუ ვიცოდით...

მე სახლიდან არ გავპარულვარ, ჩემო ციცი, როგორც ეს ჩვენებმა უწყინანდემდე, არამედ... ძალით გამიტაცეს. დიანხ, დიანხ, ძალით გამიტაცეს, ციცის ვენაცვალე... შენი არ იყოს, მეც მარტოდმარტო მიყვარდა ტყე-ღრეში ხეტიალი. ხან რას დავეძებდი და ხან რას. დაბოლიალობდი ჩემთვის ასე მარტოკა და წარმოდგენა არ მქონდა, თუ შეიძლებოდა რაიმე საფრთხეს გადავყროდი. თურმე საფრთხე ჩამსაფრებოდა...

ია-იების, წიწინდარას! კრეფით გართულმა ვერ შევამჩნიე, თავს ვით წამომდგომოდა რამდენიმე ახალგაზრდა კაცი. მათ ფრიად მოურიდებლად მაუწყეს, რომ დაუყოვნებლივ ცოლად უნდა გავყოლოდი ვინმე ხუტა გოგბერეს. თუ ამას არ ვიზამდი – ხუტა გოგბერე უსათუოდ თავს მოიკლავდა. თვითონ სად არის, თვითონ რად არ მეუბნება სათქმელს-მეთქი, გავიკვირვე. სათქმელი ერთხელ მზიას პირით შემოგითვალა. მარა შენ სასტიკი უარი უთხარიო. თქვენ ვინ ბრძანდებით-მეთქი, თავაზიანად ვეკითხები კვლავ ამ არამკითხეებს და რატომღაც მგონია, ყველაფერი ეს ხუმრობაა, მართალია, საკმაოდ უხეირო, მარა მაინც ხუმრობა. ჩვენო მისი ბიძაშვილ-მამიდაშვილები, მისი მეგობრები და მოგვარენი ვართო. თქვენ უკვე გცოდნიათ ჩემი პასუხი და აბა, მაშ, რისთვისღა გარჯილხართ-მეთქი. რომ ვიცით შენი პასუხი და ისიც ვიცით, თვითონ რომ ვერ ბედავს შენთან მოსვლას, ამიტომ ჩვენ გადავწყვიტეთ მისი თანადგომა და უნდა წამოგვეყვო ახლავეო. კი მარა, რომ არ მინდა მისი ცოლობა. არც მნდომებია ოდესმე, და არც მომავალში არ ვაპირებ მასზე გათხოვებას-მეთქი! ეგ სულ ერთია! ეგ ჩვენც ვიცით,

მარა მაინც უნდა წაგიყვანოთო. მერე მოგინდება მისი ცოლობაო. თქვენ რა იცით. რა მომინდება მერე და რა არა-მეთქი და საერთოდ, თქვენ ჩემს მაგივრად რატომ წყვეტთ ჩემს მომავალს? რა უფლების ძალით-მეთქი? ეს ყველაფერი ტყუილი წყლის ნაყვია. ჩვენ გადაწყვეტილი გვაქვს, მოვიტაცოთ და გათავებული ამბავიაო – მიპასუხეს. ჩემი სურვილის წინააღმდეგ-მეთქი? მაინც არ ვიშლი ჩემსას, თუმცა უკვე ვგრძნობ, რომ ესენი არ ხუმრობენ და ეტყობა არც არაფრის წინაშე დაიხვევენ უკან. თუნდაც შენი სურვილის წინააღმდეგო, მომიგეს უტიფრად. იათნანელები თუ ხართ-მეთქი, ვეკითხები უცებ და ვართ, აბა, არაო, გაიკვირვეს ძალიან. მერედა, თუ იათნანელები ხართ, განა არ იცით, რომ ჩვენში ძალდატანებით არ ხდება ქორწინება და ყოველგვარი ძალადობა გულისამრევი და საზიზღარი რამ არის-მეთქი. ვიცითო ეს ყველაფერი, მარა სხვა გზა არა გვაქვსო. ჩვენი საყვარელი ბიძაშვილი თავს მოიკლავს, თუ შენ მისი ცოლი არ გახდებიო, ამიტომ გიტაცებოთო. თქვენნი საყვარელი ხუტაიას ცოლი მე მაინც არასოდეს ვიქნები, თუნდაც ასჯერ მოიკლას თავი-მეთქი, ეს იცოდეთ და მერე, ნუთუ არ გემინიათ ჩემი ძმების? ისინი ხომ ასე არ დატოვებენ ამ საქმეს-მეთქი. ესეც ვიცითო. მარა ანც ჩვენ გვიძოვია ბალახი, დახვედრას ჩვენც როგორმე შევძლებოთო. ერთი იყო მათ შორის, ოპოპო, ჰო... ქვის გამხვრეტი: წვრილი, შავი თვალები ბოროტად უელავდა. ეტყობოდა, იგი იყო ამათი სული და გული. იგი აგულიანებდა სხვებსაც. სწორედ იმან მითხრა, გირჩევნია ნებით წამოხვიდე, თორემ ძალით წაგათრევოთ.

– მე ჩემი ნებით არ მოგყვებით, მარა რაკი ერთ ქალს ამდენი შეიარაღებული მამაკაცი დამდგომიხართ თავზე და მეშუქრებით, იძულებული ვარ დაგემორჩილოთ, მაგრამ გაფრთხილებთ კი, იმ თქვენი ხუტაიას ცოლი მაინც არასოდეს არ ვავხლები და ეს ამბავიც თქვენთვის კარგად არ დამთავრდება-მეთქი; არ მეგონა, თუ ამდენ ტლიკინს შევიძლებდი, მაგრამ გასაჭირის ჟამს აღმოვაჩინე, გონებაც გვარიანად მიჭრიდა თურმე და ენაც. ვატყობდი, ყოყმანობდნენ, ერთი პირობა, თითქოს შეემინდათ კიდევ ცოტა, მარა იმ წვრილთვალებამ, მოკონას რომ ეძახდნენ, გაიხმო ყველანი განზე და დიდხანს ეჩურჩულებოდა რაღაცას, ალბათ აჯერებდა თავის სისწორეში. ჩემთან რომ დაბრუნდნენ, მოკონამ დამიბღვირა, შეჯექი ახლავე ცხენზე შენი ნებით, თვარა ძალით შეგსვამთო, ან სულაც გაგაკოჭავთ და ისე წაგიყვანოთ. მეტი რა გზა იყო, შევასრულე მისი ბრძანება. შევჯექი ცხენზე. ვილაცამ ხელის შეშველება დამიპირა, მაგრამ ერთი ისეთი გადავხედე, ახლოს მოსვლა ვეღარ გაბედა. აღშფოთებისგან კვანკალებდი. ეს ძალადობა – მაცოფებდა. და მერე ვინ? იათნანელი ძალაობდა იათნანელზე. და თანაც მამაკაცი – დედაკაცზე..

მატარეს მერმე ტყეში მთელი დღე. შელამდა თუ არა ცეცხლი გააჩაღეს. შვლის მწვადები შეწვეს, მეც მომართვეს, ცხადია, მარა პირი არ დამიკარებია არაფრისთვის. კრიჭაშეკრული ვიჯექი და გამწარებული, გუნებაში ვეშუქრებოდი სუყველას, მაცალეთ, თქვენს ოხტში ამოვალ-მეთქი, საერთოდ კი ცდილობდნენ ზრდილობიანი და თავაზიანნი ყოფილიყვნენ, რაც მწარე, გესლიან ღიმილს მეკრიდა. ახალგაზრდები იყვნენ მაინც და ჩემს გართობას ცდილობდნენ თავისებურად. ოხუნჯობდნენ, მასხრობდნენ კიდევ. ზოგი ქალიშვილი თავის დღეში არ იფიქრებს გათხოვებაზე, თუ ძალა არ დაატანეო. შენ ქურუმობისკენ გიჭირავს თურმე თვალი, ვიცითო ესეც. ჰოდა, კარგი ყმაწვი-

ლის ცოლობა, ბევრი შვილების დედობა გირჩევნია უნაყოფო ქურუმობასო. თავიანთი გასამართლებელი საბუთებიც ჰქონდათ ამ ვივინდარებს. მერმეც, არაერთხელ დავრწმუნებულვარ, რომ ყოველ მოძალადეს მუდამ მოეპოვება თავის გასასამართლებელი მიზეზი. ძალადობას შენივე სიკეთით ჩავდივარო, ირწმუნება იქამდე, რომ ზოგჯერ მსხვერპლს იძულებულს ხდის, მაღლობაც კი უთხრას ამ „სიკეთისთვის“. მარა მე რომ ერთხელ კოპი შევიკარი, მერე შუბლი აღარ გამიხსნია. ამასობაში ჩემი „საქმროც“ შემოგვიერთდა გზაზე. ახლა მას ელაზღანდარებოდნენ და თან ხმამაღლა შენატროდნენ, ასეთი სა-ცოლე გარგუნა გამჩენმაო... მერმე ის იყო, მეორე დღეს, საღამოს ამიყვანეს მთაში და იქ ხუტას მოკეთის ორსართულიანი ქვის სახლში გავათიე ღამე. მე და ხუტა მარტო დავგვტოვეს. როგორც იქნა პირისპირ აღმოვჩნდი ჩემს „საქმროსთან“. იგი თვალებს ვერ მისწორებდა, ელეთ-მელეთი მოსდიოდა ყოველ ჩემს შეხედვაზე. გამომიტყდა, მეო ვერასდროს ვერ შეგბედავდი მოტაცებას, ჩემს ნათესავებსა და მეგობრებს რომ არ შევეგულიანებინეო. მივხვდი, რომ დავიყოლიებდი ისე მოქცეულიყო, როგორც მე მინდოდა. და მართლაც ასე მოხდა: ჩემს უნებური არაფერი მოუმიქმედნია, რასაც ვეტყოდი, მორჩილად ასრულებდა ყოველივეს: მესამე დღეს ჩემი ძმები და ნათესავები ჩვენს კვალს რომ მოჰყვნენ და თავზე დავგადაგზენ, წამში ვიაზრე, რომ შეიძლებოდა სისხლი დაღვრილიყო, რადგან ჩემმა მომტაცებლებმა, რაკი ერთხელ შეტოპეს, უკან დახევას აღარ აპირებდნენ. მაგრამ ხუტა დავი-თანხმე იმაზე, რომ გავეშვი ჩემ ძმებთან და ყველაფერს როგორც საჭიროა, ისე ვიზამ-მეთქი. მენდნენ... გამიშვეს, ხუტას წყალობით, ცხადია. ძმებთან ყველაფერი მე დავიბრალე, მე მოვატაცებინე თავი, რადგან შემეშინდა, რომ თქვენ ამ ბიჭის ცოლობაზე უარს მეტყოდით-მეთქი. არ მიჯერებდნენ თავდა-პირველად. მარა, რომ იტყვიან, ნემსის ყუნწში ვპვრებოდი, ოღონდ ჩემი ძმები და ნათესავები დამერწმუნებინა ჩემს უსაქციელობაში. ამაზე მთლად შეი-შალნენ. შენო, გეგეშეების ოხორეში გაზრდილმა ცირასქუამ, ასე თავს ლაფი ვით დავგასხიო, თავი რაფერ მოგვჭერი საქვეყნოდ და ვით გაიპარე სახ-ლიდანო, რად და რის გამო დაარღვიე ჩვენი წეს-ჩვეულებათ და ათასი რამ მითხრეს ამდაგვარი, ასე რომ მიწასთან გასწორებულ-გაცამტვერებულს და შერცხვენილს, ისლა დამრჩენოდა, თავი უნდა მომეკლა. მარა მე მზად ვიყავ, კიდევ უარესი ნაცარ-ტუტა დამეყარა თავზე, ოღონდ ჩემი ძმები სისხლის ღვრას ამეცდინა. მიკვირდა, საიდან აღმომაჩნდა ამდენი მოხერხება, ეშმაკობა, ტყუილების თქმის უნარი – მოკლედ, მთელი ხელოვნება სხვისი მოლორე-ბისა! მერმე ვის ვატყუებდი? საკუთარ ძმებს, თავს რომ მერჩია თვითიული მათგანი! რომ შევატყვე, ფონს ვერ გავდიოდი ჩემი სიცრუით, უკანასკნელ ღონეს მივმართე – ტირილი და ვიშვიში დავიწყე.

ვითარც იქნა, დავაჯერე ჩემი ძმები და ნათესავები, რომ ყოვლად უმსგავსი და სამარცხვინო საქმის ჩამდენი გახლდით ჩემივე ნებით და სურვილით. დაჯერებით კი დამიჯერეს, მარა ყველაზე უფროსმა ძმამ ყველაზე მეტად მომიკლა გული: რაკი ასე შეგვარცხვინე, ამიერიდან მოკვეთილი იქნები ჩვენი ფანიიდანო. იყავი, ეგდე ამ შენს ქარიყლაპია ქმართან და დაივიწყე, რომ ოღნისმე ყყავდა ძმები და გქონდა დედამამისეული სახლ-კარიო. ადვილად წარმოიდგენთ ალბათ, რა სასტიკი განაჩენი იყო ჩემთვის ეს სიტყვები. თითქოს ცა ჩამომენვრა და მიწა გამერღვა ფეხქვეშ. მარა ღმერთებს მაინც

მადლობას ვწირავდი, რომ უსისხლოდ დამთავრდა ეს ამბავი. მერმე კიდევ ექვსი თვე დაგრჩი ჩემ „ქმართან“, რომელიც ჭირის დღესავით მძაგდა, რადგან იგი მიმჩნდა ჩემი უბედურების მიზეზად. იგი ერთხელაც არ მომ-
კარებია: ასეთი იყო ჩემი ნება! ექვსი თვის შემდეგ მივატოვე „ქმრისეული“
სახლი – ამდენი ხნის შემდეგ შეუძლებლად მიმჩნდა ჩემს ძმებს რაიმე
ექვი აელოთ: ხასიათით ვერ შევეგუეთ-მეთქი ერთმანეთს, განვაცხადე და
გუდათას საყდარს შევაფარე თავი, სადაც ჩვენი ნათესავი იყო წინამძღვრად
და მთავარ ქურუმად. მისთვის არ დამიმალავს ჩემი ცოდვები და მერმე მისი
წყალობა იყო, რომ ძმები შემირიგდნენ და სახლში მიმიღეს. ოღონდ ჩემი
უკან მობრუნების ნამდვილი მიზეზი დღემდე არც ერთმა მათგანმა არ იცის...
– მამილა გაჩუმდა: ყველანი ღრმა ფიქრებს მიეცნენ. ამ ამბავმა სამთავეს
საკუთარი წარსული მოაგონა. დრო კი მიდიოდა. წვიმამ ჯერ უკლო, მერმე
შეწყლა კიდევ.

– წვიმამ გადაიღო! – ხანგრძლივი დუმილი ძაბუმ დაარღვია.

– კი, გადაიღო. ის კი არადა, მთვარეც გამოჩნდა!

– მართლა? – მამილა ფათულიამ თავი წამოსწია ბალიშიდან, მერე
წამოჯდა. ჭკიტეს¹ მიუშტერა თვალი.

– ეჰ, ნეტავი ძე-ხორციელად არ გავჩენილიყავ ამ ქვეყნად! – ანაზღეუ-
ლად ფათულიას ხმაში უჩვეულო სასოწარკვეთა გაისმა.

– რათა მამილა? რატომ ამბობ მასე? – გული მოეწვა ციცის და თვი-
თონაც წამოჯდა. შეეცადა სიბნელეში გაერჩია მამიდას სახის გამოძე-
ტყველება.

– ჩემივე ხორცი მამძიმებს, ჭირიმე, ჩემი ცოდვები და სხვისიც სულს
მიშფოთებს. ამდენ დახოცილ ფრინველს და პირუტყვს რომ ვუყურებ, ამდენ
დანთხეულ სისხლს, გული მიწუხს, ამდენი სიდუხჭირე და ვარამი – გულს
მისივებს – სხვისიც და ჩემიც! მეგონა, ოხვამეში სული დამიმშვიდებოდა,
მაგრამ ყველგან ერთნაირია ყველაფერი. ყველგან ერთი და იგივეა!.. ეჰ, რამ-
დენი გაჭირვებული მოდის ჩვენთან ოხვამეში, რამდენი თხრამლია დაგროვი-
ლი, რამდენი ბალღამი. ყველას შეეღა უნდა. ყველა ითხოვს თავის წილ
ბედნიერებას. თავის წილ სიკეთეს. მაგრამ... სადაა ბედნიერება? ეჰ, სჯობდა
ნამდვილად – მიწის შვილად არ გავჩენილიყავ, თუ მაინცდამაინც გაჩენა
იყო... ფრინველად მაინც მოვკლენოდი ამ ქვეყანას. აი, ვთქვათ... შაშვად. იყო
შაშვი მგალობელი. ღმერთი ჩვენი მწყალობელიო... ან არადა... ყელყარყარა
გედი ვყოფილიყავ! გედი ერთხელ გალობს თურმე, ისიც სიკვდილის წინ
და... მხოლოდ ერთხელ უყვარს.

ციცი გაოცებით მისჩერებოდა მამიდას, მკლავები მუხლებზე რომ შემოეხ-
ვია და მისთვის უჩვეულო ძლეღვარებით ლაპარაკობდა. „დასურო. უცნაური
დღეა დღევანდელი დღე!“ – გაიფიქრა ციცამ და ამ დროს ძაბუ გაეხშიანა:

– ციცი, გეთაყვა, რატომ გეძახდა დადი ცარცას? სულ მინდა გკითხო და
მისდღემში მაიწყდება, გულიდან გადამცილდება ხოლმე.

– ჩემო ძაბუ, ცარცა ანუ კირკე ჩვენი მოდგმის დედამთავარია. აიას
კუნძულის პირველი მფლობელი იყო იგი და მისგან, ამ მზის ასულისგან,
წამოვიდა ჩვენი შთამომავლობა! – ფათულიამ წამით იყუჩა და მერმე:

1 სარკმელი

– ქალებო! მოდით გავიდეთ გარეთ, აბარწაზე. მაინც არ გვეძინება ამაღამ და... ნაწვიმარზე ჰაერი წმინდა იქნება და სურნელოვანი. აქ სული მეხუთება როგორღაც...

ჯერ ციცი მიჰყვა მამიდა ფათულიას, მერმე ძაძუც გავიდა აივანზე მთქნარება-მთქნარებით.

ციცი ამჩნევდა, მამიდასი არ იყოს, მასაც უცნაური ფორიაქი შედგომოდა სხეულში, აწრილებული, ადგილს ვერ პოულობდა თითქოს.

– მთვარის ადვსების ჟამია ამაღამ! – დაიწურჩულა მამიდა ფათულიამ საიდუმლო ხმით და აიენის ბოძთან მიფარფაჭდა, ცალი ხელი შემოხვია და თვალძინაბული ლოყით მიეკრა. იგი თითქოს ზეზეურად თვლემდა, უცხო ზმანებებში წასული. ციცი შემფოთებული მხერით, ფარულად უჭვრეტდა მის მიზნად, მთვარის სხივებში თეთრად მოქათქათე სახეს, ბეჭებზე ჩანჩქერივით გადმოღვრილ თმას...

ფათულია ანაზღად შეტოკდა, ხელები მთვარისკენ გაიწვდინა და თავისთვის აჩურჩულდა. ძაძუმ და ციციმ უნებლიეთ გადახედეს ერთმანეთს, ფათულიას უჩვეულო სილამაზე რაღაც იღუმალ, თითქოს მეგნიდან წამოსულ შუქს გაესხივოსნებინა. და ციცის მოეჩვენა, თითქოს მოწყდა იგი ადგილს, კისერგადაწეული, მკლავებგამოილი ნელ-ნელა აფრინდა ზევით, მაღლა... არა. ეს უკვე აღარ იყო ქალის სხეული: ყელმოდერილი თეთრი გედი ლაღად, ამაყად მიაპობდა ცის უსაზღვრო სიღურჯეს!

მ ი ს ა

სულის ფსკერიდან დაიძრა მოგონებათა წყება, თითქოს არავითარი კავშირი რომ არ ჰქონდა ამაღამდელ ამბებთან და მაინც...

გუმათუთა¹ დგას, ყურძნის კრეფის ჟამი. ჰაერში თავბრუდამხვევი სურნელი ტრიალებს. დღე და ღამე მხიარულება და ჟრიაბული არ წყდება დაბა-სოფლებსა და ქალაქებში, მთელს იათნანაზე.

ყველას ეზო-კარში ნადია, ყველანი ერთი მეორეს შველიან.

ხეებზე შეხუნძლული გოგო-ბიჭები ვიდელეებში კრეფენ ყურძენს და თან სიმღერაში ეჯიბრებიან ურთიერთს, მოსავალს ვეღარ იტყვენ საწნახელები, ლავკინები, ჭურები, მარნები. მსუყე, დაყურსული დამორჩილია სათითაოდ ყველა ოჯახში. ყველგან გუგუნებს „გოისა“, „რაშოვდა“, „ორერა“, „აგუნა“...

ჟამია ქორწილებისა, ერთმანეთის გადაპატიჟებისა, დროის უზრუნველი ტარებისა, სახიბობისა, ბახუას საყოველთაო ზეობისა. ვაზის და ღვინის ღვთაება ბახუა-თავაწყვეტილი დაჯლიგინობს კარიდან კარში და ხის ოროფხებზე შემდგარი, ციკნის ტყაპუჭით შემოსილი სახიონის თანხლებით ლაზღანდარობითა და ცუღლუტობით იკლებს მთელ კუნძულს: ხან ვის კერიას მიაღებებიან და ხან ვისას – კარი ყველგან ღია ხვდებათ. ყურძნის აკიდობით თავდამშვენებული, ზურგზე გადებული ვაზის რტოებით მორთული კომბლით სოფლი-სოფლად დაცუღლუტობს ღვინის და ღვინის ღვთაება – უზრუნველი, ჯირკუტალა, ჯაგვარა, ჭკუამხიარული, ენამოსწრებული, მკვეხარა და ცრუპენტელა, კეთილი და უბოროტო, ურიდი და ღლაბუცა.

¹ ოქტომბრის თვე

თვალეებში ასი მზე უგიზგიზებს, მრგვალ, ბუტკუცუნა ლოყებზე კი – ცეცხლი წაჰკიდებია...

ერთ მშვენიერ საღამოს იგი ციციის ოხორესაც ეწვია, – სადაც ახალგაზრდა მსახიობელებს, მეფერხისეებს, მენესტკეებს, მომღერლებს მოეყარათ თავი სახელდახელოდ ახოხოლავებული მომადლო „სახილველის“ გარშემო და მობახუსეთა გამოჩენამდე ჯანჯუნას და ფელამუშს შეექცევინა, თიხის ჯამებით მაჭარს სვამენ და სურნელოვანი ხილით იტკბარუნებენ პირს.

კვარები და მაშნალები აღარცაა საჭირო – ისეთი კაკაჩია ღამეა.

ყურთამდე მოღიავებულ ეზოს ჭიშკარში აუწერელი ჟრიაძულითა და გინასით შემოცვივდნენ ბახუა და მისი დობილ-ძმობილები – მათ სიცილხარხარით შემოუარეს გარს ეზოში შეკრებილთ, ყვავილები და ვაზის ტოტები მიმოყარეს ირგვლივ, მერმე აცვივდნენ „სახილველზე“ და სახელდახელოდ გაითამაშეს ბახუას მოგზაურობის ამბავი.

აი, ჯერ კიდევ ფხიზელი, ნახევრად შიშველი, ვაზის რტოებითა და ყვავილებით მორთულ-მოკაზმული ყმაწვილი ღვთაება ეპაექრება თავის მხიარულ და ენამახვილ მხლებლებს და სჯობნის კიდევ მათ ენამოსწრებულობაში, ქილიკობაში, ხელში ონავრულად ათამაშებს ვეება ყანწს, თან-მხლებთა ყანწებისგან სავრძნობლად განსხვავებულს ზომით და წონით. რაკი ღვთაებაა, სასმისიც სავანგებოდ დიდი უნდა იყოს. ამაღლა ადგილიდან ადგილზე გადადის და ხან ერთ ოხორეს მიადგება, ხან მეორეს... მასპინძელი ყანწითვე ეგებება სასურველ სტუმრებს: ვაზის ღვთაებამ უნდა დალოცოს კერიის ფუძე და ჭერი, მისი ძე – და მომავალი, მოსავალი და ვენახი.

ბახუა ილოცება: სვაგი და ბარაქა არ მოკლებოდეს ამ მახორობას, იმრავლოს და იხაროს მისმა ძე-თურმა, მთელმა ოხორემ, თიიმ და დინომ.

სიტყვიერ დალოცვას არ სჯერდება მასპინძელი: ყანწით უნდა შეისვას ღვინო მუშხუნა. ბახუა უარზეა, წინ ჯერ კიდევ რამდენი ჰყავს დასალოცი და სადღევრძელეელი. მასპინძელი ჯიუტობს, იგი განაწყენებულიცაა, ღვთაება რომ არ კადრულობს უბრალო მოკვდავთაგან მირთმეულ სასმისს. რა გაეწყობა: უნდა დალიოს ბახუამ ეს ყანწიც, რამეთუ ეს დღე არ უნდა იყოს წყენის, დამღურების და გულნაკლულობის დღე. ყანწი დაილია ბოლომდის. გაამოს ბახულია!

ახლა მეორე ოხორის პატრონი რომ არ გაებუტოს, სვამს მის მიერ მოწოდებულ ყანწსაც, ვერც მესამეს ეუბნება უარს, თუმცა კი იშველიებს უეჭველ საბუთს: მთელი იათნანა უნდა მოიაროს, მონინახულოს თითოეული დოხორე, დალოცოს და ადღევრძელოს თითოეული მათგანი და მართალია, ღვთაებაა და შეუძლია უზომოდ სვას და მაინც არ დათვრეს, გონი არ დაკარგოს ჩვეულებრივი მოკვდავივით, მაგრამ ღვთაების შესაძლებლობებსაც ხომ აქვს საზღვარი!

არა და არა! აღარ ჭრის არანაირი შეგონება. იათნანელის ოხორე, მისი ფუძე-ჭერი უნდა დაილოცოს ღვთაებისგან. ამას არ უნდა დიდი ლარი და ხაზი. ხოლო... უღვინო დალოცვას რა ფასი აქვს! სად თქმულა, სად გაგონილია!

ჰოდა, ბახუაც სვამს ბოლომდე და ყანწს ცერა თითის ფრჩხილზე აბირქვავენს – ასე მტერი დაგელიოთ!

ამალა გახარებულა: ვაშა და დიდება შენ, ბახულია!

ბახულია იკრიჭება შეჟინჟილებული: შექება ღვთაებასაც სიამოვნებს თურმე!

ასე კარიდან კარში დახეტილობს ბახულია და ეშხში შესული, ენად გაკრეფილი, ცლის და ცლის ყანწებს ფსკერამდე და ყველას – დიდს თუ პატარას, ქალს თუ კაცს – ელლაბუცება და ეკურკურება...

აცუნცრუკებული, თავსგასული ბახულია ლაღობს და ხარობს და თუმც უკვე ფენიც ეშლება, ენაც ერევა და ჭკუახედაც მთლად კარგად ვერ ბრძანდება, მაინც არ ანებებს თავს წინამძღოლობას და... ბილწსიტყვაობასაც. აქაოდა, ღვთაება ვარ და ყველაფერი მეპატიებაო, მთლად აიშვა თავი, ყიამყრალობს გაუთავებლად. მხლებლებიც ვალში არ რჩებიან და... არის ერთი ღლიცინი, ხორხოცი, რია-რია.

„ჩქინი ბახულია გობიხვინაფილი, ჩქინი ბახულია დღას ვადინაფილი, ჩქინი ბახულია ვარჯვინაფილი, ჩქინი ბახულია ჩქინი მჭყოლოფელი, ჩქინი ბახულია დღას ვალურელი, ჩქინი ბახულია სქანი გოლუაფირი“!

გოზგოზებენ ნიღბიანი სახიონნი, ეფერებიან და ესიყვარულებიან უკვე გამობრუჟებულ ღვთაებას, აბრუს რომ არ იტეხს მაინც. მერმე მთლად თავს აიწყვეტს და... ხან მიწაზე კოტრიალებს და ფეხებს პლაკავს, ხანაც ერთ ადგილზე იწყებს გვანგვალს. დატორღიალობს აქეთ-იქით, ცხენივით ჭიხვინებს ხანაც და კომბალს ხელში ატრიალებს: ვილაცას ეშუქრება და ლანძღავს თვალგადმოქაჩული, ხანაც ეშმაკურად იჭყანება და ენას უყოფს გარშემომყოფთ. მერმე რაც ძალი და ღონე აქვს მორთავს ბლავილს: ვო-რე-რა, ვო-რე-როშა! რე-რა-შა, რე-რა-შა...

ამალა ცდილობს ბანი უთხრას, როგორმე შეუწყოს ხმა: არა, არ გამოდის არაფერი, რადგან ორივე მხარე გამოთაყვანებულია უკვე და აღარაფერი ესმით ერთმანეთის, მაგრამ მაინც აქეზებენ და ცეცხლს უნთებენ ისედაც განელებულ ბახუას, შლეგურად, წრეგადასულად რომ ღრეობს და ტაშფანდურობს. ბოლო არ უჩანს ღვთაების უსაქციელობას. მაყურებლები უბოროტოდ ხითხითებენ. ილაჯგაწყვეტილ და გამობენტერებულ ბახულიას ხან ერთ მხარეს მოისვრიან ბურთივით, ხან მეორეს... არის ერთი ვაი-უშველე-ბელი, გნაისი, ყივილ-ხივილი. ბახუა, რომელსაც დავიწყებია თავისი ღვთიური წარმომავლობა, ლამის ერთ ვიგინდარა ლოთი-შფოთად იქცეს, ბრბოს სამასხაროდ და საპამპულაოდ.

ისე მოხდენილად და ოსტატურად ასახიერებენ ნიღბიანი მსახიობელნი ბახუას და მისი ამალის თავაშვებულობას, რომ ყველანი სიცილისგან იგულებიან...

ამ საერთო ორომტრიალში უცებ ვილაცამ ხაფი ხმით დაიყვირა: – ე-ახ! ეს რა მოძვრება ჩვენსკენ!

უცებ ჩამოვარდნილ სამარისებურ სიჩუმეში გაისმის შემფოთებული შეძახილი: ძვაბრა! ძვაბრა! ძვაბრა!

არიქა, ძვაბრა შემოპარულა მოხეიმეთა რიგებში. უჩუმრად, მალულად – მოხობავს იგი.

1 ბახულია გათქვირული, ბახულია არც როდის დაკარგული, ბახულია მოურევლო, ბახულია ჩვენო მწყალობელო, ჩვენო ბახულია არასდროს მკვდარო, ჩვენო ბახულია, შენ შემოგველეთ ჩვენ.

ტყდება განგაში, ალიაქოთი. წინ და უკან გარბიან და გამორბიან ყვირილით, კივილ-წივილით, ყიჟინით.

ჰეი, ძაბრალე! მამ დრო იხელთე არა, შე გლახავ! ბახუა დაუთვრიათ და გაუტიალებათო! გაღეშილი ღვთაება იქნება ჩემი საკბილო გახდესო, არა? ნასმურვეს იოლად მოვერევი და დავიმორჩილებო, არა?

უცებ ფხიზლებიან ბახუას თანმხლებელნი და თვითონ ბახუაც შემართულია უკვე! სწრაფად იკრება წრე და შუაში მოქცეული ძვაბრა ამოდ ცდილობს დაუძვრეს მოალყეებს, გაიქცეს, თავს უშველოს, რადგან იცის, გამოფხიზლებული კაცები მას ხეირს არ დააყრიან. მაგრამ უკვე გვიანაა. ძვაბრა მომწყვდეულია, ვერა, ამ რკალს იგი ვერ გაარღვევს ვერასდობით!

ჰო, შე წყულო ძაბრალე! მისდღემში რომ ჩასაფრებიხარ კაცთა მოღვმას შენი კუდიანებით, ალქაჯებით, ჭინკებითა და ოჩოკორებით! ახლა სად წაგვიხვალ! მოუხმე თუ ვაჟკაცი ხარ შენს ქვეშევრდომებს, შენს მონა-მორჩილ ხელქვეითებს: ავსულებს, ჯადოქრებს, მაზაკვლებს. აბა ჰე! – თუ გიშველიან ისინი, მაგასაც ვნახავთ!

წრედშეკრულებმა აღმართეს კომბლები და... უჟაპუნებენ და უჟაპუნებენ ამ ქვეუდანა, ვერაგ და გაუტანელ ძვაბრას – სულ რომ იმის ცდასა და ფიქრშია, ვის რა ავნოს, ვის როგორ და რანაირად უხიმანდროს! ააარა! არ უნდა გაიხაროს ამ ავსულმა, ამ ბოროტმა ურჩხულმა! დავცხნოთ მაგას, ძმებო, დავცხნოთ, შეუბრალებლად!

ვოისა! – დაიძანა ანაზღად ვილაცამ წკრიალა ხმით.

ვოისა! – აჰყვა მას მეორე.

ვოისა! – დაიგუგუნა რამდენიმე ხმამ ერთდროულად.

ტანწერწეტა ასულს ვაზის მსხმოიარე ტოტი დაუჭერია ხელში და გოგმანით შემოვიდა წრეში. მას მოჰყვა მეორე, მესამე – მთელი გუნდი თეთრსამოსიანი, ვაზის რტოებით მორთული გოგონებისა!

„ციცი! დააკვრიდი ამ ასულს! ვერაფერს ამჩნევ?“ – თითქოს დადი ეჩურჩულება ყურში: იგი უხილავად აქაა, ამათ შორის ტრიალებს.

უნებურად შეჩქეიფდა ციცი.

„ვერა, ვერაფერს, დადი!“

„რტოს დააკვირდი, შვილო რტოს!.. თუმცა... ჰო... ველარ დაინახავ!.. ვე-ლარ მიხვდები. შენ მართალი ხარ! ჟამი არ დამდგარა ჯერ!“

„მაპატიე, დადი... ველარ გავიგე, რისი თქმა გსურს?“

„არაფერია, შვილო, არაფერი. ეს ძალიან შორეული ამბებია!.. ჯერ ჟამი არ არის საამისო“.

ვოისა, ვოისა, ვოისა, რერო. ვოისა შვა-რაი-და!

სი ვარაიდა, შვა-რა-იდა, ვოისა, შვა-რა-ი-და.

გუგუნებენ ბახები, მას ერთვიან მეორე ხმები – თანწყობიერად, შეხმატკბილებულად. პირველი კი – პირველი ანაზღად განზე გაიჭრა, მერმე დაიძაბა, დაიჭიმა სიმივით და... უცნაური კივილით თითქოს ცას შეასკდა: ჰა-რი-რა!

ტანზე ბუსუსებმა დააყარა ციცის. მაშიდა ფათულიამ ძამუსკენ გააპარა მზერა. იმათაც სახე შეცვლოდათ. დამაბულნი, სახედასხეპილნი ისხდნენ.

პირველი ხმა კი კვლავ ჟრუანტელის მომგვრელად მიაპობს ცის თაღელს, ლამის კოჭიმელს მისწვდეს.

როკავენ მხრებზე ხელეგადახვეული ალვისტანა ბიჭები და გელებივით

ყელმოღერილი ქალწულები, შუაში ჩაუყენებიათ სახეგაბრწყინებელი ბახუ-
ლია და თვალმახარა ასული და ერთხმად მღერიან ცისა და ღვთაების
სადიდებელს.

მერმე... ცეკვა-ცეკვივითე მიუახლოვდნენ მოღზე მსხდომთ. შედგნენ წამით.
ვაჟებმა თავი დახარეს მოკრძალებით, გულზე ხელმიჭდობილებმა. წამსვე
წამოფრინდნენ სუყველანი – ჭადაროსან-ახალგაზრდიანად. ფათულია და
ძაბუძაც კი ხელი ხელს ჩაჰკიდეს და... ერთად აცეკვდნენ.

ჰარირა კი კვლავ თავიდან იწყება და თანდათან მალლა მიიწევს...

თუთარჩელა ღამე ნელინელ გაბაცდა. ცას მტრედისფერმა გადაჰკრა.
კიდევ ცოტაც და... ვეებერთელა ცეცხლის ბურთი ამოგორდა მთის მწვერ-
ვალიდან. მზე ამოკაკანდა.

ჰარი-რა – მზის სადიდებელი გალობა – თითქოს ყურძნის მტევენებში
ჩაწურული, უშურველად იღვრება ირგვლივ... თითქოს მთელი იათნანა ეგე-
ბება მნათობის ამობრძანებას ცის კაბადონზე!

ცეკვაავდა მამიდა ფათულია. ცეკვაავდა ძაბუც – შოსანი და მუდამ
მგლოვიარე ძაბუ, ცეკვაავდა ჭარმაგიცა და ყმაწვილიც, ქალიც და კაციც,
ღიდი და ჰატარა.

...ფერხისაის შემდეგ ანახად ფათულია მამიდამ უჩურჩულა ციცის: „ასე
მგონია, ოდესღაც, უხსოვარ დროში ვცეკვავდი სწორედ ასე და ამნაირად.
და მგონია: კიდევ ვიცეკვებთ სწორედ ასე და ამნაირად, ოღონდ... სულ სხვა
დროში!“

ჩემს გულში ზომ არ ჩამოიხედა მამიდამო, გაუელვა ციცის, რადგან ისიც
ამგვარივე განცდას შეეპყრო: თითქოს ოდესღაც იყო ასე და... მოძავალშიც,
ოდესმე უსათუოდ ამგვარადვე განმეორდებოდა ყველაფერი!

ც ი ც ი გ ე გ ე შ ხ ე

...ერთხელ დილაადრიანად, შორეული ზღვაოსნობიდან ახლად დაბ-
რუნებულმა ბოჩიმ – ციცისთან აღერსით გული რომ მოიჯერა, ფრთხილად
შეაპარა: ქალი ჩამოვიყვანე ერთი ფინიკიდან, იყოს სახლში, შენ და ძაბუს
საქმეში ხელს წავიკრავთ, გიჭირთ, ზომ ვხედავ ამას. ჰოდა, გამოიყენეთ ყვე-
ლაფერში და მეც მასიამოვნებ ამითო.

– ისევ დავიწყით თავიდან დავა? – ჰკითხა ციციმ.

– გაიგე, დედაკაცო, ეს ქალი შენი მოახლე იქნება და ამის იქით ნულარ
იჩნრიკები.

– მოდი, გულახდილი ვიყოთ, შენ გინდა ხარჭა გყავდეს სახლში ისე,
როგორც ეს ფინიკიელებშია მიღებული, – არ დაუთმო ციციმ.

– თუნდაც ასე იყოს, შენ რა გიშავდება ამით? შენ ჩემი სჯულიერი და
საყვარელი მეუღლე ხარ, ჩემი შვილების დედა. ის დედაკაცი თუ აქ ეგდება
და დროდადრო, – ბილწად ჩაიცინა, – დიაცის მაგივრობასაც გასწევს, შენ
რა გაკლდება ამით, ანდა რა გენალვლებათ.

ელდანაცემი, პირუჩუმრად შესცქეროდა ციცო. იათნანელობის უკვე
არაფერი ეცხო ბოჩის. გარეგნულადაც შეიცვალა: შესუქდა, თვალეები სმისგან
ჩაუწითლდა, ღიპი წამოეზარდა, ხშირი თმაც შეუთხელდა, სახეზე ნაოჭები

გაუჩნდა: არა სიბერის, არამედ უზნეო, გარყვნილი ცხოვრების ნაკვალები.

— ეს ხომ ჩვენი წესი არ არის, ბოჩია! — ერთხელ კიდევ შეახსენა ძველი საბუთი გულშეკუმშულმა. თუმცა იცოდა, უკვე ამაო რომ იყო ეს ყველაფერი.

— რა სულ წესი დაგიჩემებია, ქალო, შენ? — იღრიალა ანაზღად ბოჩიმ და თვალებიდან მრისხანების ნაპერწკლები დაყარა: — ვინ მისდევს თქვენი, სულელი დიაცების მეტი, ამ მითაჟამინდელ ზნე-ჩვეულებას? გაიგე, დედაკაცი, ჩემი შეძლების კაცის დობორეში უამრავი მოსამსახურე და მონა უნდა ტრიალებდეს. შენ კიდევ ამოგიჩემებია რაღაც შტერული აზრი და ერთის შემოშვებასაც აღარ მანებებ! აქაოდა, დღემუშის¹ ზნე-ჩვეულებას პატივს ვცემო. სასაცილო ხარ და მეტი არაფერი!

— მაშინ ჩვენ, მე და შენ, იათნანური წესით უნდა განვქორწინდეთ, ბოჩია!

— რაო? — იბღავლა კვლავ და საწოლიდან წამოიჭრა.

— ნუ ყვირი, თუ კაცი ხარ, ბავშვები არ გააღვიძო. რაკი ფინიკიური წესით შენ შეგიძლია გყავდეს სამი სჯულიანი ცოლი და რამდენიც გინდა, იმდენი საყვარელი, მოიყვანე ის ქალი ოსორეში. ოღონდ რაკილა მე არა ვარ ფინიკიელი, მაღლობა ღმერთს, და რაკი მე იათნანური წესით დავქორწინდი შენზე, იათნანური წესითვე დავცილდებით ერთმანეთს და წავალ ამ სახლიდან — სანამ იათნანელი ქალი ვარ, იათნანური წესით მინდა ვიცხოვრო და იათნანელად მოვკვდე.

ავარდა, დავარდა, სულ ცოფები ჰყარა ბოჩიმ პირიდან და ბოლოს ისეთი გინების კორიანტელი დააყენა, რომ უნებურად ყურებზე ხელები აიფარა ციციმ. თავის სიცოცხლეში ვერ იფიქრებდა, თუ შეიძლებოდა მე-ხორციელს ესოდენ ბილწი, უხამსი სიტყვები დასცდენოდა. „ღმერთო დიდებულო! სად ისწავლა ასეთი რამ? კიდევ კარგი, გოგონებს სძინავთ და ძაბუც წასულია სახლიდან — გაუელვა თავში — თუმცა, ვინ იცის, სძინავთ კი ბავშვებს ამ აღიაქოთში?“

ბოჩი რომ ცოტათი დაწყენარდა და თითქოს დამშვიდდა კიდევ, ციციმ ხმადაბლა, მშვიდად უთხრა: — მორჩი ფინიკიურ ლანძღვა-გინებას, ხომ? ახლა იქნება ცემაზე გადახვიდე? ესეც ხომ იმათი წესია!

ერთხანს უყურა კაცმა გაბოროტებული, ხაფანგში მომწყვდეული ნადირის თვალებით. ამასობაში ციციმ დაამთავრა ჩაცმა და ოთახის მილაგებას შეუდგა მშვიდი სახით, თუმცა სხეულის ყოველი ძარღვი უთახთახებდა აღმფოთებისაგან.

ღმერთმა უწყის, შეამჩნია თუ არა ბოჩიმ გარეგნული სიმშვიდის მიღმა რა ცეცხლიც ტრიალებდა ციცის გულში, ყოველშემთხვევაში, უხმოდ შეიმოსა და უხმოდვე გაივდა სახლიდან.

მთელი დღე თითქოს ბინდგადაკრული გონებით დადიოდა ციცი. ხან რა უვარდებოდა ხელიდან და ხან რა. ძაბუც არ იყო შინ — ქმრისეული კარმიდამოს დასახედავად წასულიყო რამდენიმე დღით. ძაბუს სიმხნევე და მხარდაჭერა ყოველთვის ძალას ჰმატებდა ციცის. ის რომ ყოფილიყო ახლა — ასეთ ლანძღვა-გინებას და ყვირილსაც ვერ გაბედავდა ალბათ ბოჩი, ძაბუს

1 ძველი

დიდი მორიდება ჰქონდა. თუმცა... ახლა შესაძლოა, არც ძაძუსთვის გაეწია ანგარიში, ისეთი გახელებული ჩანდა. გოგონებმა – ნათიამ და პატარა დადუმაც ივრძნეს ალბათ თუ... იგულთამხილავეს ციცის გუნება-განწყობილება, ნუკრებივით უხმოდ, ფეხდაფეხ დასდევდნენ დედას, თვალ-წარბში შეჰყურებდნენ.

ნაშუადღევს, მზე რომ გადაიხარა, გოგონებს დაუბარა, საგოდებელში ავდივარ, იქიდან შეიძლება ზღვაზე წავიდე, თქვენ ფეხი არ მოიცვალოთ უჩემოდ.

ეზოდან გამოსულს ბოქულია გამოეკიდა. ვერაფრით – ვერც მუქარით, ვერც ბრძანებით – უკან ვერ გააბრუნა ძალლი, სანამ არ სთხოვა და არ შეემუდარა – მარტო ვტოვებ ბაღებს და სახლს და ხომ უნდა მიმიხელო. ბოქულია მორჩილად გაბრუნდა.

მართალია, საკმაოდ გულგრილი იყო შინაური ცხოველების, განსაკუთრებით კი – კატის მიმართ, მაგრამ ძალლის გონიერება და ერთგულება ყოველთვის ანცვიფრებდა. ხოლო დადის საყვარელი ძალლის – ბუთქიას ამბავი ხომ საარაკოდ იქცა მთელს ნამარკელის მუხურში.

სანამ დადი ესვენა სახლში, სამი დღე და დამე განუწყვეტლივ ყმუოდა ბუთქია, არც ჭამდა, არც სვამდა. გულისმომწყვლევი სანახაობა იყო ძალლის ესოდენი გლოვა. ხოლო როცა დადი დასასაფლავეს, ძალლმა როგორღაც მოახერხა ჯაჭვის გაწყვეტა და მაშინ მიუსწრეს, ნახევარზე რომ ამოეთხარა სამარე თათებითა და ცხვირით.

ისევ დააბეს. სამი დღის შემდეგ დარდისა და უჭმელობისგან ბუთქია სიცოცხლეს გამოესალმა. საცოდავი ბუთქია! რა კაცივით გონიერი, თბილი თვალები და გამოხედვა ჰქონდა ხოლმე, თითქოს იღიმებოდა კიდევ, როცა ეფერებოდნენ! არადა, როგორ სიამოვნებდა ალერსი. განსაკუთრებით აუწერელ სიხარულს ჰგვრიდა დადის მოფერება და ტკბილი სიტყვა! და აკი ვეღარც გადაიტანა საყვარელი არსების დაკარგვა!

როგორი ერთგულება და სიყვარული შესძლებია თურმე ამ ოთხფეხა ცხოველს!

ღმერთებო! დაილოცოს თქვენი სახელი! თქვენი გაჩენილი ყველა სულდგმული ამ ქვეყანაზე, თქვენი წეს-განჩინებითაა მოწესრიგებული ბუნების ყოველი მოვლენა, ხოლო ჩვენ, დადის თქმის არ იყოს, ხშირად ვეღარ ჩავევდომივართ მათ სიდიადეს და იდუმალებას!

ბუთქიას გახსენებამ, თავისდა გასაოცრად, ციცის ცოტაოდენი გადაუყარა გულიდან ნაღველი.

სასაფლაოზე რომ მიდიოდა, გზად ველის ყვავილები დაკრიფა და დადის სამარეზე მიყარა-მოყარა, მერმე მოშორებით, ლოდზე ჩამოჯდა და... ერთბაშად ტირილი აუვარდა.

დიდხანს ტიროდა. ძალიან დიდხანს. ცრემლებმა თითქოს შვება მოჰგვარეს. გულზე ოდნავ მოეშვა.

უეცრად მკლავზე თითქოს იდუმალი შეხება ივრძნო. გაინაბა. ნაცნობი, საყვარელი ხმა აფურქუნდა ყურის ძირში:

„ციცი, შვილო, რად ტიროდი, შემოგველე?“

„დადი!? შენ?“

„ჰო, მე ვარ, შვილო!“

„დადი... მიჭირს, ძან მიჭირს!“

„ვიცი, შვილო“...

„ყველა მოთმინებას მირჩევს, დადი. მეუფე თუმათიც. როდემდე? როდემდე ვითმინო? აივსო მოთმინების ფიალა, დადი!“

„მოვა დრო... გარნა სჯობდეს ეგების... რომ აღარ მოვიდეს...“

„ნუთუ ამაზე ცუდი დრო მოვა? ამაზე უარესი გველოდება?.. ბოჩია მთლად გატყორდა დადი, ჩემი ბოჩია... შენი ბოჩია!.. ველარ ვპატიობ, შვილები რომ წამგვარა... ფართო სარბიელი სჭირდებათო ჩვენს ახალგაზრდებს. ეს სარბიელი ფინიკია და ჰაკაფთააო ჩვენებისთვის. რაც მე დამაკლდა, ჩემმა შვილებმა უნდა აინაზლაურონო. ჯიჯიმაც შეაგულიანა, და... ასე დამღუპა, დადი, ჩემმა ბოჩიამ, შენმა ბოჩიამ“... „ეჰ, ბოჩია, ბოჩია!.. არ ვიცი, ვგონებ, დავაკელი რაღაც, რაღაც გამოძრჩა... ეგების იმად, რომ უღვთოდ დაღუპული მშობლების ერთადერთი წული ესლა დაგვრჩა და... არ ვიცი, არ ვიცი... რაღაცა კი მოხდა... რაღაც გამოძეპარა და ველარ განვჭვრიტე ალბათ, ჩემო მახარია!...“

„ეჰ, დადი!.. თვითონ რაც არის... იმას აღარაფერი ეშველება!.. ღმერთებიც ველარ შეცვლიან ალბათ კაცის ბუნებით თვისებებს.“

ამ დილით კი უტიფრად, ურცხვად გამომიცხადა, ხასა უნდა მოვიყვანოო სახლში. ამას უკვე ველარ მოვითმენ, დადი. რამდენიც არ უნდა მიჩინინო, ველარ მოვითმენ-მეთქი ამას, დადი!

ყურძნის მტევანი ხომ დაგიწურია, დადი? აი, ასე დამეწურა გული ტკივილებისგან. და განა დღეს დაიწყო ეს?.. წვეთწვეთობით, თანისთანობით დაიცალა გული ბოჩის სიყვარულისგან. ყოველი წყენა, ბოჩი რომ მაყენებდა, ამ სიყვარულს მივლეჯდა ნაწილ-ნაწილ, მიქუცმაცებდა და... დავცარიელდი ბოლოს, დადი!.. ამდაც, მოთმინებას ველარ შევძლებ აწი. აქამომდე კიდევ ვახერხებდი თავის მოტყუებას. დღეის ამას იქით – აღარ!.. მორჩა!

უსიყვარულოდ ცხოვრება კაცთან, თუნდაც ქმარი იყოს იგი, უზნეობაა – მხოლოდ მოვალეობისთვის, შვილების გამოც რომ იყოს ნაკარნახევი. ველარ გავიზიარებ ბოჩისთან სარეცელს, დადი! ეს ჩემს ძალ-ღონეს აღემატება. საკუთარი თავის მიმართ ძალდატანებაც უზნეობაა აკი. მე ასე მწამს და მჯერა. ასე გამივია შენგანაც, ჩემებისგან, იათნანელებისგან!“

„ეჰ, რა უნდა გითხრა, ჩემო მახარია? ვითარ განუგემო?.. იათნანელ და, საზოგადოდ, უმეტესობას ქალებისა, ფაქიზი, ნაზი სული აქვს. ეს ბევრმა ჩვენმა მამაკაცმა დაივიწყა, შემოგვევლე. ვით ყვავილს სჭირდება სათუთი მოვლა, ასევე დიაცის სულს! თუ არადა, დაჭკნება იგი უდროოდ მოუვლელობით, უყურადღებობით, გულგრილობით. უხეშობა და ალიჟვერობა¹ კლავს სიყვარულს და აშთობს სინაზეს. ეს ბევრმა როდი უწყის, მახა! ჰკონიათ, ვითარმედ უღიერობითა და სიტლანქით უფრო დაიმკვიდრებენ მტკიცე ადგილს ცოლის გულში და თავის მამრულ „ძღვევამოსილებასაც“ ამით უფრო განიმტკიცებენ! ო, რა სასტიკად ცდებიან ასეთნი, ჩემო მახარია! გარნა... ისევ სიყვარული, მოთმინება და სათნოება თუ გვიშველის, შემოგვევლე. მეც ბევრი მიფიქრია თავის დროზე ამგვარ რამეებზე და... ქალღვთაება ნანაც და ბჟალარაც თითქოს მკარნახობდა ამასვე: მოთმინებით, სიყვარულით და

1 სიტლანქე

დიდსულოვნობით შეუძლიაო დიაცს გადაარჩინოს ჯერ მახრობა¹ თავისი, ქმარ-შვილი თავისი, მერმე ქვეყანაცო. მე აგრე ვგონებ, ჩემო მახა: დიდი ნანას ნათელმა და დიაცთა თანალობამ, უნდა იხსნას კაცთა მოღვაძე სიძულვილისაგან, სისასტიკისაგან, სიავისა და ბოროტებისგან. შენც მოთმინება და სიყვარული გამართებს, შენც, ჩემო სიცოცხლეც. უნდა გაუძლო, უნდა აიტანო სანამდისინ შესაძლოა, სანამ ძალა გეყოფა!”

„სანამდისინ შესაძლებელია კი, დადი, მარა... მოთმინებასაც ხომ აქვს საზღვარი?“

...სასაფლაოდან წამოსულს, ზღვისკენ გაუწია გულმა. უკაცრიელი ბილიკი შეარჩია, რომ არავის გადაყროდა. ახლა კაციშვილთან არ ძალუძდა შეხვედრა. მარტოდ მარტო სურდა თავის ფიქრებთან და... ზღვასთან დარჩენა. ზღვა იყო ციციის დარდის წამალი. ზღვის ყურება ნალველს უქარვებდა, გულს უამებდა. შეეძლო, დილიდან საღამომდე შეურხველად მჯდარიყო და ეცქირა ზღვისთვის.

ანაზღად ტყიდან გამოვარდა ახალგაზრდა, ფეხშიშველი, ტანსაცმელშემოფხრეწილი, თმააწეწილი ქალი და წინ გადაუბინა. მერე მოშორებით შეჩერდა: ჭინჭებში გახვეული რალაც ნივთი გულში ჩაეკრა და თვალებს აცაბაცად ატრიალებდა.

მიხვდა, ხანგა² რომ იყო. ბაიასფერ, დალეულ სახეზე წვეტიანი ცხვირილა შერჩნოლა.

– ჩემი შვილი... ჩემი ოქროსქოჩრიანი ბოში, დედა შემოევლოს. შეხედე, რა ლამაზია! რა შვილი მყავს, ხედავ? ო, ჩემო თვალისჩინო, ჩემო სიცოცხლეც, ნუ გეშინია, შვილო, ნუ! შენ თავს არავის დავანებებ, – ჩაზღეჩილ-ჩაზრინწული ხნით რატირუტობდა ქალი და თან გამალებით არწევდა გულში ჩახუტებულ ნივთს და თვითონაც ზღვის ტალღასავით ირხეოდა და ქანაობდა.

გულდამწვარი, თავზარდაცემული შესცქროდა ციცი ამ უბედურ ქალს და ცრემლები თავისდაუნებურად ღვარღვართ მოედინებოდა თვალთაგან. ქალი სულ ნინველი იყო, თითქმის ბავშვი. იდგა ასე კარგა ხანს და ბაწრით შეკრულ ჩვარს ანანავებდა რალაცნაირი საწყლური ღიმილით. ოჰ, ამ ღიმილმა თითქოს დანით დაუსერა გული ციცის. ამ ღიმილს ვერ ივიწყებდა მერეც, დიდი ხნის მერეც.

უცებ შეშლილი ქალი ერთი უცნაურად შეხტა, დიდუ, მოდიან, მომდევენო, დაიწვილა და ადგილს მოწყდა, კვლავ ტყეში დურთა თავი. დამწვარზე თითქოს მდულარე გადაასხესო, ისედაც გულმილეულ ციცის ამ შეხვედრამ უარესად შეუღონა გული.

მერმე გაიგო, ფოთოლა ყოფილიყო, შაფიდან. ქმარმა აიძულა თურმე ფინიკიური ღვთაება ბაალისთვის შეეწირა პირმშო. ამით უნდოდა ეამებინა დიდმოხელე ფინიკიელისთვის, ვისგანაც გამოელოდა სახელოს. შესრულებით კი შეასრულა ქალმა ქმრის ნება-სურვილი, მაგრამ თავად ვეღარ გადაიტანა ეს ამბავი და ჭკუიდან შეიშალა. მას შემდეგ დადის თურმე ასე სოფელ-სოფელ, ხანაც ტყე-ღრეში დაეხეტება და ზვარაკად შეწირულ თავის შვილს ვითომ ანანავებს და უძღერის.

1 სახლ-კარი

2 გიჟი

...ციცის მაშინვე მეუფე თუმათის სიტყვები მოაგონდა, როცა ბიჭების წაგვრით გაავებულმა, თავი ვერ შეიკავა და სანახავად მოსულ მეუფესთან დაიჩივლა ბოჩის საქციელის გამო.

– უსაყვარლესო შვილო ჩემო, ჩემო მშვენიერო ციცი, – მეუფე თუმათის თვალები დაენამა, ხმაშიც სევდა-ნალღველი გამოერია: – შენ მარტოდენ როდი ხარ ამ დღეში. მარტოდენ შენს დოლმასხოროში! როდი ხდება ამგვარი ავკაცობა. ჩვენი მამაკაცები ისე გათავხედდნენ, თავს ისე გაუვიდათ, რომ უკვე აღარაფერს ერიდებიან, არაფრად აგდებენ იათნანურ წესებს, რამდენი შემთხვევა უკვე იათნანაზე, რომ იათნანელი თავის პირმშოს სწირავს უცხოელთა კერპებს.

– ნუთუ?! ნუთუ ამგვარი საზიზღრობაც ხდება, მეუფე თუმათი? – შეიცხადა ციციმ.

– ხდება, ხდება, ჩემო საყვარელო! ზოგი ჩვენი უგნური მამრი აიბულებს ცოლს, ფინიკიელთა წაბაძვით, ჩაიდინოს ეს საზარელი ზორვა. დედები თავს იკლავენ, აღარ ანებებენ შვილთ, მაგრამ ქმრებს ძალით, მუქარით თავისი გააქვთ. მართალია, ჯერ კანტიკუნტად ხდება ეს, მაგრამ მალე, ისე ვაჭყობ, მოხშირდება სისხლიანი მსხვერპლთშეწირვა ყრმათა. ახლა, ქვიშონაში, ჩვენი საყდრის მახლობლად, განზრახული აქვთ თურმე ააგონ ბაალის სამსხვერპლო და ეს ყველაფერი ჩვენი უფლისწულის ნებართვითა და ხელისშეწყობით ხდება; რაც ფინიკიელ ქალზე იქორწინა, ნამეტანი თავი აიშვეს და გაპარპაშდნენ ისედაც გაკადნიერებული ურჯულოები. ჩვენ, იათნანელ ქურუმთ, ხომ უკვე აღარაფერს გვეკითხებიან, რა ხანია. ის კი არადა, აბუჩად გვიგდებენ, გვამასხარავებენ! სულ მალე ალბათ იათნანელი ქალებიც გაიყიდებიან ოქროზე! – თუმათის თვალეში წამიერად გაკრთა ციცისთვის უკვე ნაცნობი საშიში ელვა, მაგრამ მყისვე ალაგმა მეუფემ თავისი რისხვა და ისევ ისე თვინიერი, მორჩილი იერი მიიღო სახეზე.

– მერედა, რად ვითმენთ ამდენს, მეუფე თუმათი? რად ვართ ჩუმი?

– ჯერ არ დამდგარა ჟამი, ჩემო მშვენიერო. ჯერხნობით მოთმინება გვმართებს. შენც ჯერხნობით მიუტევე შენს ქმარს ბაგით – გულით კი – არა! გულში შეინახე ყოველი წყენა და შეურაცხყოფა. მერმე კი...

– მერმე ერთობ გვიან ხომ არ იქნება, მეუფეო?

თუმათიმ მრავალმნიშვნელოვანი ღიმილით დააქნია თავი:

– ღმერთებმა ჩვენზე უკეთ უწყიან ჟამი, ჩემო ზისნახე! ჩვენ, კაცთა უბადრუკ მოდგმას, გვეგონია – ჩვენი სულმოკლეობისა და სულსწრაფობის გამო, რომ ღმერთები აგვიანებენ თავიანთ რისხვას თუ წყალობას. არ არის მაგრე! მოახლოებულია ჟამი ნაცვალგების, მანამდე კი... უნდა მოვითმინოთ. შენც უნდა გაუძლო და აიტანო შენი ქმრის ჭირვეულობა და უპატიური მოპყრობა... გარკვეულ დრომდე!.. ჩვენს მამაკაცთ ცოლები, მეუღლენი კი არ უნდათ რომ ჰყავდეთ, არამედ ყურმოჭრილი მონები. არა უშავს რა, მოეკითხებათ საითთაოდ სუყველას!.. შენ შვილთ კი დაიფარავს და დაიცავს დედა ღვთაება ნანა, ნუ შიშობ! ღმერთები დიდსულოვანნი და მოწყალენი არიან იმათ მიმართ, ვინც იცავს და ინახავს მათ მცნებათ. ილოცე, ჩემო საყვარელო, და შესთხოვე მათ მფარველობა!

...საკმაოდ შორს გასცურა ნაპირიდან. მერმე პირაღმა გაწვა და ცარგვალს შეაცქერდა. მოსარკულ ცაზე ერთადერთი ჰაწია ღრუბლის თეთრი, ფაფუკი ფთილა გზაბნეული ბატკანივით დაყიალობდა მუქ სილურჯეში.

იწვა ასე გარინდული და თვალდაუფახულებლად უჭვრეტდა გაღებულ დასალიერს.

და ნიაღვარივით მოხეტიალ აზრთა მორევში ჩაძირული ხან რას ჩაუღრმავდებოდა ძირისძირობით, ხან რას. მართლა და მართლა, რას ვწვლობთ ამდენს, რისთვის ვიჭყლიტავთ ტვინს? რას ჩავკირკიტებულვართ? ბოლოს და ბოლოს ჩვენ ხომ დროებით მოვევლინეთ ამ ცისქვეშეთს? ამ დედამიწას? ბოლოს და ბოლოს ხომ მდგმურნი ანდა სტუმარნი ვართ მხოლოდ წუთისოფლის? მაშ, რას ვძიძვნი, რას ვკორტნით ერთმანეთს – ამ ხანმოკლე გზა-სავალის მონაკვეთში? რატომ ხოცავს და ჟლეტს ერთმანეთს კაცთა მოდგმა? ტომები, ერები? რა უსაშველო, დაუძლეველი სისასტიკე და სიძულვილი ჩაბუდებულია ამ ორფენა, პირმეტყველ ცხოველში? რა გაუძლოძლობა ჭირს ამისთანა? რა ალუესებელი საწყაულია?... ნუთუ მხოლოდ სიკვდილია ამ ყველაფრის წამალი?

ვითარ თქვა ერთხელ დადომ? სიკვდილი სულ არ არისო საშიში. კაცვი მხოლოდ მდგომარეობას იცვლისო. სიკვდილის ცხოველური შიში ჩვენში ველურმა, უცხო ტომებმა მოიტანესო. ჰოდა, ეგება დადგა ჩემთვისაც ეს უამი? ეგება სჯობს, სწორედ ახლა გარ-და-ვი-ცვა-ლო!

დავიღალე ძლიერ! დამექანცა სული უზომოდ. იგი, ტუსადივით, სხეულში გამომწვევადული, ლამობს განთავისუფლდეს ამ მძიმე, ჭუჭყიანი, ბინძური ჭურჭლისგან; სწყურია, აფრინდეს ძალდა, ზეცაში და გაინავარდოს ლაღად, ბორკილებდაწყვეტილმა!

ბოლოს და ბოლოს, რას ვკარგავ აქ, ამ უსამართლო, მტრობითა და სიძულვილით დამძიმებულ დედამიწაზე? წარსული თითქოს აღარც ყოფილა: იყო და... არა იყო რა! სიზმარივით თუ მოაგონდება კაცს განვლილი წლები და თავს გადახდენილი ამბები – მცირე თუ დიდი, სიხარული თუ სატკივარი. იყო და... არა იყო რა! აწმყოსეული არსებობაც არ არსებობა იქნება ხვალისთვის. ჰოდა, რაღას ველოდო, რად ვუცადო გაურკვეველი ხვალეს მოსვლას? აი, ვაკვებები ახლავე მზის ამ ციმციმა ბილიკს...

დაიცა!.. რას მეჩურჩულება საამური ხმა?

„ამოდი ჩემთან, ასულო ჩემო! გამოჰყევ ამ ნათელ ჩხორიას. იგი პირდაპირ ამოგიყვანს ჩემთან. მე მოგიქსოვ ჩემ სხივთაგან საოცნებო ბადე-საქანელას. გარწევ და განანავებ ჩემს ნათელ ჩქერალში, მოგივლენ უტკბილეს ზმანებათ. შენს სულში დაივანებს ჩემი ღვთაებრივი გამონამუქი და მუნ, ზეგარდმო საუფლოში, დაივიწყებ ყოველივე მიწიერს, წარმაველს, უხანოს, ცვალებადს, რამეთუ წუთია – წუთი-სოფელი, მუხთალი და გაუტანელი, უბადო და სწრაფგანქარვებადი.

მე, მხოლოდ მე ვარ წარუვალი, უკვდავი და უცვალებელი, ჟამი-დაუსაბამო, უბოლოო.

ამოდი ჩემთან, მზის საბრძანისში, ჩემო მშვენიერო! ამოჰყევ ჩხანაიას შარა-გზას, შენთვის რომ ჩამოვუშვი ციური სამყოფელიდან. სულ ცოტაც და

ზღვისა და ცის შესაყართან, ბჟადალუსთან¹ დავივანებთ მე და შენ.

მოაშურე ჩემს ბილიკს, ასულო ჩემო, ისწრაფე ჩემსკენ. რა დაგრჩენია იქ, ცოდვილ და ბინძურ მიწაზე, სადაც მხოლოდ ტკივილებია, ტანჯვა და ურვაა და სადაც ასე უხანოა სინარულიც და ბედნიერებაც.

მუნ ჟამი წარმავალია, ცხოვრება – წუთიერი. იყო და... არა იყო რა!

იყო და – აღარ იყავი თითქოს.

იყო და – აღარც გიცხოვრია თითქოს. აღარც გეყვარებია. აღარც გბუღებია.

მუჭში მოქცეულ სილასავით ნელ-ნელა იცრება სიცოცხლის დღენი – ცოტაც და, მუჭში აღარაფერი დაგრჩება – სიცარიელის მეტი: სიცარიელე და უკუნი ბნელი.

აქ, მზის საუფლოში, მოლაციცე სხივთა ჩქერალია, აქ – ნეტარებაა მარადიული, სიამე ზესთაზენური და მყუდროებაა უშფოთველი.

დაუბრუნდი შენს წინაპართა წიაღს, მზის საცხოვრისს, ასულო ჩემო!“

„ო, არა, ჩვენი ცხრათვალა მზევე, ზღვის ტალღები უფრო საამოა და რბილია. მის წიაღში – ელოდება ჩვენს ასულს ბროლის ცინე-კოშკი: ზურ-მუხტითა და ლაღით მოოჭვილი. ზღვის ფსკერზე ელოდება წინაპართა მამამთავარი – ბრძენი ოკეანოსი. ჩვენსკენ, მშვენიერო, ჩვენსკენ!“ – ებუტ-ბუტებიან და უხმობენ თავისკენ პელიაგონში² მობინადრე ლაჟვართვალა მესეფნი...

აი, შემართავს ორთავე მკლავს მალღა და... მზის ბილიკით აფრინდება უსასრულო სივრცეში, ან არადა... ჩაეშვება ქვევით, ზღვის ფსკერზე და... მოისვენებს საშუადაოდ.

– დია, ჩვენ? ჩვენ რას გვიპირებ?.. ვის ხელში გეტოვებ? – ნათია და დადუს განწირული ხმებია. ოჰ, თითქოს სამართებელი დაუსვესო გულზე შეჩქვიფდა.

„მართლაცდა, ვის ხელში სტოვებ, დედაკაცო, ამ უსუსურ, უმწეო, უმანკო ღლაპებს? ვის ხელში? ჰოი, ჩემო ტანლერწამა და თვალხატულა მაცირიებო, ხომ შეიძლება თქვენც გაგიყენონ ჰაკაფთის, ან ფინიკის გზას... ან... აქავე, იათნანაზე გამოგზარდონ, თუ „საქმე“³ მოითხოვა, უცხოელთა მხეველებად!

„ჩვენ... ჩვენ რას გვიპირებ, დია?“

ვერა. ვერსად გაექცევი ამ კვილს, ციცი გეგემ-ხე! ველარ დაემალები შენი საკუთარი სისხლისა და ხორცის მოწოდებას.

ასეთი ყოფილა დედის გული. ეგეც არ იყოს, ეგება გოგონებზე არანაკლებად სწორედ გოჩას და გელას სჭირდება ახლა შენი არსებობა?

თვალი აარიდა მზის მომწუსხველ ბილიკს. ყური დაიხმო მესეფეთა სანუკვარ ჩურჩულ-ბუტბუტზეც და...

ნაპირისკენ გამოსცურა.

...ფიჭვნარის ოროში³ მეზობლის ქალები იხსნდნენ. უქმეებში, სალამოს პირზე იკრიბებოდნენ ერთად კარის მეცეცხლურნი. ბანაობის შემდეგ ზოგი ქარგვას იწყებდა, ზოგი ქსოვდა. თან საუბრობდნენ, თან თვალი ეჭირათ იქვე,

1 დასალიერი

2 ზღვის შუაგული

3 ჩრდილი

ნაპირთან ახლოს, ზღვაში მოჭყუმპალავე პატარებისკენ. თითო გასაჭირი ყველას ადგა: ერთს – ქმრისგან, მეორეს – შვილებისგან, მესამეს – მამამთილ-დედამთილისგან და ა.შ. ბევრი ჩიოდა ქალიშვილების გაუთხოვრობას. აბა, ვის უნდა წაყენონ! ჩვენი ვაჟები ხშირად ამჯობინებენო ფინიკიელ და უცხოელ ქალებს, რომელთაც ან ბევრი ოქრო აქვთ მზითვად, ან კიდევ თავზე საყრელად გააჩნიათ უტიფრობა და თავხედობაო. ჰოდა, რჩებიანო ჩვენი კდე-მამოსილი, მზისდარი ასულები უქმროდ, უფანიოდ. ბიჭების დარდით გულ-გასიებულ ციციც ცალკე კიდევ ნალველი გასჩენოდა – თავისი გოგონების მომავალი ბედი...

ბაასით რომ გულოს მოიხებდნენ, რომელიმე მათგანი სიმღერას წამოიწყებდა... ხანაც ზღაპრებს და თქმულებებს ყვებოდნენ, ხანაც დარდს იქარვებდნენ ხუმრობა-მასხრობაში. ასე, ერთმანეთის გვერდი-გვერდ იდგნენ. ჯერ კიდევ არ მოშლილიყო მათში ერთმანეთისადმი თანადგომის, თანაზიარობის ოდინდელი ზნე-ჩვეულება.

კარგა გვარიან ხანს დარჩა ციცი მათთან. შინ მობრუნებულს, ბოჩი პირველი სართულის აივანზე დახვდა.

– სად იყავი ამდენ ხანს? – შეუღრინა, როგორც კი ციციმ კიბეზე ფეხი შედგა და ბოლთის ცემა შეწყვიტა.

ციციმ ხმის გაუცემლად ჩაუარა და ის იყო, შიგნით შესვლა დააპირა, კაცი წინ გადაუდგა:

– პასუხის ღირსადაც არ მთვლი, არა?.. სად იყავი-მეთქი ამდენ ხანს? რად დაიგვიანე?

– ზღვაზე ვიყავი!.. გამატარე!

მისდა გასაოცრად, გზა დაუთმო ბოჩიმ.

– აქამდე? და პატარები ასე უპატრონოდ დაყარე? – დააღვენა მხოლოდ.

– ისინი დიდები არიან უკვე. თვითონ მიხედავენ თავიანთ თავს! – დაუგლო სიტყვა და შიდა კიბით მეორე სართულზე ავიდა, ბავშვების საწოლ ოთახში შეიხვდა.

ციმცამი არ ისმოდა.

„ვინ იცის, ეგება მშვივრები დაწვნენ?“ – გული მოეწეწკა. საწოლთან მივიდა. – გძინავთ, ჩემო მერცხლებო? – დაიჩურჩულა. გოგონები ხმას არ იღებდნენ.

საბნები ამოუკეცა ორთავეს ფროთხილად და ფროთხილადვე, ფეხის წვერებზე გამოვიდა ოთახიდან. გზადაგზა სველი თმა გაიშალა და ჩანჩქერივით გადმოედვარა მხრებზე. რაკი ბოჩიც ამოსულიყო დარბაზში, თავად აივნისკენ ქნა პირი. არ უნდოდა ახლა მასთან მარტო დარჩენა.

ნათელი ღამე იყო, ბადრ მთვარეს დღესავით გაენათებინა არემარე. სასიამოვნო ნიავი უქიქინებდა სახეში და შვებით სუნთქავდა.

– ციცი! – მკლავში ხელი წაატანა ანაზღად ბოჩიმ. ციციმ არ დაანება ხელი. ბოჩიმ ახლა მეორეც შემოხვია გაძალიანებულ ქალს:

– მე ამ დილით ცოტა... გავცხარდი. ზედმეტად მომივიდა. მაპატიე!..

– უცებ თმაზე მიეალერსა, მერმე მხარზე ჩამოუცურა ხელის მტევანი: – როგორ გიბზინავს თმა... პატარა გოგოსავით გამოიფურები და... ისევ ისე მშვენიერი ხარ, ვით უწინ... – ხმა გაებზარა, თვალები მოერღვა: – მრავალი

ქვეყანა მოვიარე, ცი. იცი შენ ეს, მარა... მზის მაღლმა, შენი ბადალი ქალი არ შემხვედრია არსად!..

„ცი! ჰმ. რამდენი ხანია, ასე არ დაუძახნია...“

– შენ ყველაზე ლამაზი, ყველაზე სასურველი და საყვარელი ქალი ხარ ჩემთვის ამ ქვეყანად, ცი!.. გეფიცები ღმერთებს!.. ეგრება ეს!.. ჩემს გულში შენ ვერავინ ვერასდროს შეგცვლის... ოლონდ... შენს სიჯიუტეს გამოვყავარ ხოლმე ზოგჯერ მოთმინებიდან და... შემდეგ... უნდა გაიგო – მამაკაცური გულარძნილობა სხვაა – რას იზამ – თურმე ასე მოდგამს ჩვენს ჯილაგს ეგა – სიყვარული კიდევ – სხვაა!.. შენ ჩემთვის ყოველთვის ის გოგონა იქნები, ნავში რომ მოგიმწყვდიე პირველად მკლავებში და გაკოცე!.. გახსოვს?

– დაამთავრე?

სხვა დროს ალბათ ააღელვებდა ეს მთრთოლვარე, ვნებიანი სიტყვები, ეს ხმა, ეს კილო, თვალთა გამომეტყველება. მაგრამ ახლა ერთი სიმიც არ შერხევია სულში. თითქოს ლოდი ედო გულში: იქ საზუღამოდ დასამარებულ იყო ბოჩისადმი სიყვარული და ამას აწი ვეღარაფერი უშველიდა!

– ციცი... შევიდეთ ჩვენს სენაკში... – ხმა უფრო შემპარავი, რბილი და ალერსიანი გაუხდა ბოჩის, მაგრამ ციცი გრძნობდა, ძლივს რომ იკავებდა იგი უცებ მოხეთქილ რისხვას. მაგრამ ციცისთვის უკვე სულ ერთი იყო ყველაფერი.

– მე გარეთ მინდა ყოფნა კიდევ!

– გარეთ?... აკი ისედაც გარეთ არ იყავი მთელი დღე?... შევიდეთ სენაკში, ცი. ნულარ მიბრაზდები... დაივიწყე ამდილანდელი წყენა... იცი, რამდენი მაქვს შენთან საჩიარი?...¹ ახალი დოხორეს აგება გადავწყვიტე... მინდა ლამაზი სახლი იყოს... მარმარილოთი გაწყობილი... მინდა, შენ მხარში ამომიდგე... ის ქალიც... იმისთვის მჭირდებოდა, რომ...

– აღარ მსურს შევწყვიტოთ ამაზე ლაპარაკი!

– რათა, ციცი? რა მოხდა ისეთი? – მხრებში ჩაავლო ხელები ანაზდეულად, ახლოს მოიზიდა, სახეში ჩახედა ალაპლაპებული თვალებით: – რად ჯიუტობ, ციცი?... რად მიდგები ჯიბრში?

– მე ვიდგები ჯიბრში?!

– ციცი, მომისმინე... შენ არ იცი... შენ ფრჩხილადაც რომ არ ღირან, უცხოეთში იმფერ ქალებს თავს ვით ეგლებიან ასობით მოსამსახურენი, მონები... შეხედე შენს ხელებს?... ამ მშვენიერ ხელებს თვითონ უწევს ლამის ყველაფრის კეთება. ნუთუ შენ გაწყენდა უზრუნველი ცხოვრება? მიპასუხე, რად მეურჩები?

„ჰმ! თითქოს აღარც ყოფილა ამდილანდელი ჩხუბი!.. თითქოს არც ხარჭის შემოყვანა შემოუთავაზებია სახლში!.. აი, საითკენ წარიმართა საუბარი... ჰმ! თურმე მართო ჩემი კეთილდღეობისთვის ზრუნავს და იღვწის ასე თავგამოდებით! თურმე „ჩემი სიყვარულით“ ლამობს მეორე დიაცის შემოყვანას ოხორეში. ჩემი სიბრალოული და სიცოცხლილი აიძულებს თურმე წლობით დაიკარგოს ათანანადან!.. იმ უცხოელ ქალებსაც „ჩემი სიყვარულის გამო“ ეტანება, თუმცა ისინი, თურმე ნუ იტყვით, ჩემს ფრჩხილადაც აღარ ღირე-

1 სალაპარაკო

ბულან!

რამდენნაირი, რამდენგვარი შეიძლება იყოს თურმე კაცის ფლიდობა! რა უტიფარი, რა ურცხვი შეგიძლია იყო შენ თურმე, ბოჩი გაბელანო!“

ხელები ცივად გააშვებინა.

– ბავშვებს უნდა ღაღაღადო!

მაგრამ კაცი ახლა გასასვლელში აიყუდა და ანთებული თვალებით ბურღავდა. ქალის გულგრილი, უწადინო, ყოველგვარი სურვილისგან დაცლილი სახე და ხმა თავისდაუნებურად გონებას აკარგვინებდა.

– რად გინდა გამოძიყვანო მოთმინებიდან, ციცი? – მეტისმეტად რბილი ხმითა და დაყვავებით უთხრა ანაზღად: – რად გინდა ეს-მეთქი, მიპასუხე?... ეგება...

ალარ დაასრულა, უფრო სწორად, ველარ გაბედა დაემთავრებინა უცებ გაელვებული აზრი. რადგან ამ ქვეყნად ერთი რამ მტკიცედ სწამდა და სჯეროდა: იათნანელი დიაცის უღალატობა, პირდაპირობა და სიწორფლე!

გაწყდეს, საცა წვრილიაო, გაივლო გუნებაში ციციმ.

– ხო, ჩემო ბოჩია! ჩვენ ჯერ განვქორწინდებით და მერმე... გინდა სახლი აიშენე და გინდა სრა-სასახლე!.. არც შენი ფინიკიელი დიაცი მენალვლება არაფერში, თუნდ ასი მოგიყვანია ერთად!

– ესე იგი... შენ... – გაჩუმდა, კბილით დაიჭამა ტუჩები.

– კი, ბოჩია, მაგრეა. ალარ მიყვარხარ უკვე, კარგა ხანია!

გარღვეულივით შებარბაცდა კაცი. გულზე ხელი მიიჭირა უნებლიეთ.

„მგონი, არ მოელოდა ამას!.. კი მარა... რატომ? უცნაური კათაა მამაკაცების მოღვმა!“

წამიერი დაბნეულობის შემდეგ გონს მოეგო ბოჩი. თვალები დამცინავად წაჭუტა, ბაგეზე კი – გამჭირდავი ღიმილი გაუწვა:

– ვინ... ვინ არის „ის“, თუ შეიძლება გავიგოთ?

– ვინ „ის“? – თავი განგებ მოიმიამიტა ციციმ.

– მორჩი! იცი შენ, რასაც გეკითხები! – გამოსცრა კბილებში ისე, რომ გამგძირავ მზერას არ აცილებდა ქალს.

„ჰოი, რა ტაკიძასხრობაა ყველაფერი ეს, თუმცა... რაკი დავიწყეთ, უნდა ბოლომდე მივიყვანოთ ბერიკაობა!“

– ა, ა? ჰო, მივხვდი, რას მეკითხები... არის ერთი... თუმცა... შენთვის რა მნიშვნელობა აქვს...

– შეუძლებელია! სტყუი! უსირცხვილოდ სტყუი!

– რატომ? რატომაა შეუძლებელი? – ძალიან მშვიდად, ძალიან წყნარად ჰკითხა და მხარს ზემოდან გახედა სახეარეულ კაცს, სიბრაზისგან კბილებს რომ აკრაჭუნებდა უჩუმრად.

– ციცი! ნუ გამოძიყვან მწყობრიდან. ძალიან გთხოვ!

– არა, რა არის შეუძლებელი-მეთქი, გეკითხები? თუკი შენ არ გენალვლებოდა, რომ მარტო მტოვებდი ამდენი ხნით, გამოჩნდა კაცი, ვისაც ჩემი მართლობა დაენანა: შენი ბოჩი უცხოეთში დროს აჭარებს, ერთობა, განცხორ-მაშია – შენ კი აქ მარტო წვალობ, ლოდინით თვალები ამოგლამებია. ვის რაში სჭირდება შენი ერთგულება? ბოჩის დიდი ხანია ალარ უყვარხარ. რომ უყვარდეთ, საყვარელ ქალს ამდენ ხანს და ამდენჯერ მარტო არ სტოვებენო. შენც ხომ სისხლი გიდულს, ახალგაზრდა ქალი ხარ. მოფერების და ალერ-

სის ნაცვლად შენი ქმარი უცხოეთში დანაგარდობს. რაც მთავარია, იგი არად ადებს შენს შეჭირვებულ ყოფას, შენს გრძნობებს, შენს სურვილებს, შენს დარდს თუ წუხილს – წაგვვარა ბიჭები; მას შემდეგ თვალებზე ცრემლი არ შეგშრობია. მერე რა? შენს ბოჩის არა ენალველბა რა, არა ესაქმება რა შენს დარდთან, შენს წუხილთან, არაფრად გაგდებს, ანგარიშს არ გიწევს არაფერში. ყველა კახაპში გცვლის და გლალატობს. შენ კი მაინც ლოდინით გულგაწყალებული გზას გასცქერი? შეიძლება ასეთი კაცი კიდევ უყვარდეს იათნანელ ქალსო? რას იტყვი? ვგონებ, სავსებით საკმარისი მიზეზებია, რომ კაცი გადაიყვარო.

გამძინვარებული ბოჩი მხრებში სწვდა ანაზღად და ჭანჭყარი დაუწყო შემლილი სახით:

– იცი, რას გეტყვი? შენ... შენ რა გგონია, მართლა და მართლა, რა გგონია შენი თავი? შენ იცი... შენზე არანაკლები ქალები... შენზე ახალგაზრდები, ბედნიერად ჩათვლიან თავს ჩემს ერთ ალერსზე. შენ... თავს გაგივიდა... შენ და, საერთოდ, თქვენ, იათნანელ ქალებს... თქვენ არ აფასებთ... თქვენ არ იცით, სხვაგან როგორ ექცევიან ქალებს... თქვენ, აქაოდა, იათნანელი დიაცები ვართო!.. მე შენ გაჩვენებ... მე შენ გიჩვენებ იათნანელობას! ინანებ... განანებ... თუ კაცი ვყოფილვარ!..

ც ა რ ო ს ს ტ უ მ რ ო ბ ა

ცოტა არ იყოს გაუკვირდა ციცის ცაროს სტუმრობა. მაგრამ არაფერი დაიმჩნია და თავაზიანად შეეგება დიაცს. ცარო წარჩინებული დოჩი რატიანის მეუღლე იყო. ცოლ-ქმარი დედაქალაქში ცხოვრობდა და გაზაფხულობით ჩამოდდიონენ ხოლმე ხანდახან ნამარკელში. ფრად თავაზიანი, ყურადღებიანი და დარბაისელი ქალი ვახლდათ ცარო. მოვლილი და ნაპატიები სხეული ჰქონდა. ტანად პატარა, მაგრამ კონტა აღნაგობის იყო. სილამაზით მაინც და მაინც ვერ დაიკვხნიდა: ძალზე ტუნა ვახლდათ, თვალებიც მეტიმეტად წვრილი ჰქონდა, კბილები კი უსწორმასწორო, მოყვითალო. ტუჩები მოპრუწული. მაგრამ ისეთი მიხრა-მოხრა ჰქონდა, ისეთი საუბარი იცოდა და თავის დაჭერა, რომ ძალაუნებურად იპყრობდა ყურადღებას. გონიერი, განათლებული და თავდაჭერილი მანდილოსნის შთაბეჭდილებას ტოვებდა.

ციცის დანახვა ყოველთვის იწვევდა მასში აღტაცებას. შერჩეული სიტყვებით იცოდა ხოლმე ქათინაურების თქმა. ამას ისეთი უბრალოებითა და თავაზიანობით იქმოდა, უხერხულობისა და ამრეზის გრძნობას აღარ იწვევდა ციციში.

კაი ხანი იყო არ ენახა იგი. ცარო ისევ ისე კოპწია და გაპუნტულებული იჩვენა.

როცა ძვირფასად მოქარგულ მოსასხამს იხდიდა, უნებურად თვალში მოხვდა ციცის – ასევე ძვირფასი სამკაულებით დამშვენებული მისი პუტკუნა ყელ-კისერი, მკლავები და თითები. გრძელი, აღმასისთვლიანი ოქროს საყურე ეკეთა, თავზეც მოლოჭვილი ოქროს რგოლი გაეკეთებინა. ყნოსვის გამაღიზიანებელ, საამო სურნელს აფრქვევდა ირგვლივ მისი სამოსი.

ციციმ სტუმარს ხილი და იათნანური ბადაგი გამოუტანა. ცარომ ჰკითხა,

მარტონი ხომ ვართო და დასტური რომ მიიღო, კმაყოფილებით გაიღიმა.

მერმე ატამი აიღო და უყნოსა. ოჰ, ისეთი სურნელოვანი ხილი, როგორც იათნანაზეა, სხვაგან არსად მეგულებათ, თქვა ღიმილითვე და ისევ ლარნაკზე დადო. კოტიტა თითები ჰქონდა, ფრჩხილები ხენდრსოფრად შეღებილი. იათნანურად გამართულად საუბრობდა, მაგრამ მაინც ეტყობოდა, ნასწავლი რომ ჰქონდა ენა.

– ჩემმა ღოგიმ რომ გაიგო, აქეთ მოვდიოდი, მიწამდე თავდახრით მოკითხვა დამბარა შენთან. – ცარო ისევ ისე იღიმებოდა და ოდნავ იღუძალი, ნაჩუმათევი აზრიანობა დაჰკრავდა ამ ღიმილს.

როგორც მოითხოვდა სტუმარ-მასპინძლობის წესი, საუბრობდნენ აქეთურზე, იქეთურზე, თუმცა ორივენი მშვენივრად გრძნობდნენ, რომ ეს იწილო-ბიწილო მხოლოდ შესავალი უნდა ყოფილიყო მთავარი სათქმელისა.

ცარო ეზრახებოდა ციცის თავის ერთადერთ ბიჭზე, დედური სიამაყითა და ცოტა თავმოწონებითაც, უქებდა გარეგნობასა და გონებრივ ღირსებებს. მერმე დედაქალაქის ჭორებსაც გადაწვდა.

და უცებ, ამ თითქოსდა არაფრისმთქმელ მიეთ-მოეთში ცარო მკლავზე მსუბუქად შეეხო ციცის და თქვა:

– ციცი, შენთან რა მაქვს დასამალი – მე სულით და ხორციტ ფინიკიელი ქალი ვარ, თუმცა... მამა იათნანელი მყავდა. მოგეხსენება – შვილი დედისაა, ვინც რა უნდა თქვას. ტყუილად ჰგონიათ მამაკაცებს, უცხო ქალი რომ მოჰყავთ ცოლად, შვილს მაინც ჩემებურად აღვზრდიო. მამაჩემსაც ასე ეგონა ალბათ, თუმცა ადრე კი გარდამეცვალა, როცა ჯერ კიდევ პატარა ვიყავი. ენა ფინიკიურად ავიდგი. დედა ფინიკიურად წარმოვთქვი პირველად და არა იათნანურად. და ეტყობა, დედის რძესთან ერთად პირველად და სამუდამოდ შევისისხლხორცე ფინიკიური სული.

ამ გრძელ შესავალს იმიტომ ვაკეთებ, რომ მინდა იცოდე – მე, იათნანელი მამის შვილს, ფინიკიელი დედის დაკვირვების უნარი გამოძევა, ამიტომაც, ჩემი შეფასება იმისა, რაც იათნანაზე ხდება, მაინც... უფრო უცხოელის თვალთ იქნება დანახული. ძლიერ კი გამიგრძელდა სიტყვა... მაგრამ რატომღაც ჯერ მინდა ვიამბო ცოტა რამ ჩემი ყმაწვილქალობის შესახებ და დარწმუნებული ვარ, გამიგებ, რატომ დამჭირდა ეს ყველაფერი, თუმცა... იქნებ შენ ახლა დრო არა გაქვს, ან არა ხარ გუნება-განწყობილებაზე, მომისმინო? თუ მასეა, იქნებ სჯობდეს შემდეგისთვის გადავლოთ ეს საუბარი?

– არა, რათა? მე ახლაც მზადა ვარ, გულისყურით მოვისმინო.

– მადლობელი ვარ. ჰო, ერთი რამ კიდევ... სანამ არ დავამთავრებ, გთხოვ არ შემაწყვეტიხო სიტყვა.

– აგრე იყო! – ბაგე გაეხლიჩა ციცის. ცარომაც ყველა კბილი გამოაჩინა; და დაიწყო ოდნავ გატყლარჭული მანერით:

– დედაჩემი ფინიკიელი ღიღვაჭრის და ჰაყაფთელი ქალის ნაშიერი იყო. დედ-მამა ადრე დახოცვია. მამამისს უზარმაზარი ქონება დარჩენია. ხოლო დედაჩემი ერთადერთი მემკვიდრე იყო მისი. ბავშვობა და ახალგაზრდობა, ცხადია, უზრუნველად, ფუფუნებასა და განცხრომაში გაუტარებია. მეურვეების რჩევით, გაჰყოლია მამისტოლა ღიღვაჭარს. ქმარი მალე მოკვდომია და უმდიდრესი ახალგაზრდა ქვრივი, სანდომიანი და ეშხიანი, მალე ქცეულა მთელი ქალაქის საოცნებოდ. მაგრამ დედა არ თხოვდებოდა თურმე.

მის სასახლეში თავს იყრიდნენ რჩეული მამაკაცები. იყო, თითქმის ყოველ დღე, ნადიმობა, მოლხენა, დროს-ტარება. დედაჩემი შესანიშნავად უკრავდა, იყო კარგი მომღერალი, ქალის კვალობაზე განსწავლული და ჭკვიანი, მასწავლი გონებისა, ენამჭევრი, მხიარული და მთარევე. გარს თავყვანისმცემლების მთელი გუნდი ეხვია. მიდიოდა დრო. და აი, თავყვანისმცემელთა მთელ ამ ჯგროში დედამ, ერთ მშვენიერ დღეს, გამოარჩია ღარიბი, უსახელო, მაგრამ ულამაზესი მამაკაცი, იათნანელი ბუხუტი – მამჩემი, და იქორწინა მასზე. სულ რამდენიმე წელიწადი იყვნენ ერთად, დედაჩემისგან ვიცი, ბედნიერი ცოლ-ქმრობა ჰქონდათ. მამჩემი უეცრად სახადისგან გარდაიცვალა... ბუნდად მასსოვს იგი. მასსოვს, დიდი, ფართო ხელები ჰქონდა. მასსოვს კიდევ მხრები, რომელზეც ვიყავი ხოლმე შესკუპებული. და თუმც საშინელ სიმალღეზე მეგონა ჩემი თავი, მაინც რატომღაც შიშის გრძნობა არ მქონდა. დედაჩემი ისევ დაქვრივდა. ამბობენ, გულწრფელად და კარგა ხანს იგლოვავო ახალგაზრდა ქმარი, მევე დრომ თავისი ქნა და დედაჩემი კვლავ ჩაება მხიარული დროს-ტარების ფერხულში. თავის მოვლას გადაყოლილი, მასსოვს, დღემი რამდენჯერმე იცვლიდა ჩაცმულობასა და სამკაულებს. ჩემს გასაწვრთნელად საუკეთესო ფინიკიელ და ჰაკაფთელ მასწავლებელთ ქირაობდა. ფული არ ენახებოდა და საერთოდაც, ერთობ ხელგამლილი, პურადი, გულუხვი ქალი გახლდათ, როგორც წელანაც გითხარი.

მეც, დედის წაბადვით, დაუდევრად ვფლანგავდი ოქროს: წუწურაქობა – ფინიკიელთა საერთო სენი, დედაჩემივით, ჩემთვისაც უცხო იყო, გულახდილად რომ ვთქვა.

უკვე კაი გვარიანად შედერებული გოგო ვიყავი და გათხოვებაზე გული არ მიძლიოდა, გათხოვილი ქალების კარჩაკეტილი ცხოვრება, თავისუფლებას დაჩვეულს, არაფრად მეჭამნიკებოდა. მოვასწრებ-თქო მამაკაცის მონა-მორჩილად ყოფნას, ვფიქრობდი გუნებაში და გულარზენინად ვეძლეოდი ლხენა-შექცევას. ყველაფერი მელილებოდა და მეადვილებოდა. სიყვარულსაც თითქოს ვეთამაშებოდი. ასე მეგონა, სულ სიცილ-კისკისში, ცეკვა-სიმღერაში და ლხენაში გავატარებდი ცხოვრებას, მაგრამ... მოგესხენებათ ალბათ, ხანგრძლივი და მუდმივი არაფერია ამქვეყნად, არც ბედნიერება – ცხადია. უეცრად ხელიდან გამოძეცალა დედა. ეს იყო ცამოწმენდილზე მეხის გავარდნა ჩემთვის. სიცოცხლით სავსე დედაჩემი და სიკვდილი? ვერანაირად ვერ შემეთავსებინა ეს ორი ურთიერთსაწინააღმდეგო მოვლენა ერთმანეთისთვის.

ძლიერ განვიცადე ეს მოულოდნელი უბედურება და... პირველად ჩემს სიცოცხლეში დაფიქრდი ცხოვრებაზე და... შემემინდა. შემემინდა მარტობის, და სწორედ შიშმა გადამაწყვეტინა გათხოვებაც.

ცარო თუმც ერთობ დალაგებულად, თანმიმდევრულად და საკმაოდ ენამჭევრად ყვებოდა თავის თავგადასავალს, მაგრამ ამ მძივივით აწყობილ თხრობაში, ზოგ ისეთ „წვრილმანს“ სტოვებდა, რაც, მისი აზრით, არასახარბიელოდ გამოჩნდებოდა სხვების თვალში და რაც უცხო სუიძლებოდა საჩოთიროდ ანუ სულაც გასაკიცხ-გასაკილაავად ჩვენებოდა. ამდენად, არც უნდა სცოდნოდა ამის შესახებ. ასე მაგალითად, ცარომ საჭიროდ სცნო „ჩაივდო“ თავისი ცხოვრების ის მონაკვეთი, როცა ის, დედამისივით, სახელგანთქმული ჰქებერა იყო ფინიკიის დედაქალაქში. და ეს ბუნებრივად მიანხნდა, რამეთუ იათნანაზე ამ სათაკილოდ მიჩნეული ხელობით თავს ვერ მოიწონებდა, მით

უმეტეს ციციოსთან, ვისი გულის მოგებასაც ცდილობდა რატომღაც ყოველთვის, პირველი გაცნობისთანავე, და ახლაც ხომ, მით უფრო კანიდან ძვრებოდა – მართალია მოზომილი, მოფიქრებული წინდახედულობით, რომ როგორმე უფრო კარგი და მიმზიდველი გამოჩენილიყო მის თვალში, ვიდრე სინამდვილეში გახლდათ.

რაკილა შიმშა დამრია-მეთქი ხელი და რაკილა გათხოვება ვინდომე, – განაგრძობდა ცარო, – არჩევანზე მიდგა საქმე. და მეც თვალი დავადგი დოჩის – რომელიც თუმცა ბლომა ხანია ცხოვრობდა ტიროსში, მაგრამ თავს მაინც უცხოვად, უთვისტომოდ და ეულად გრძნობდა ამ დიდ ქალაქში, და ჯერაც ვერ შეთვისებოდა, ვერ შეგუებოდა მის ავ-კარგს. ეს იქიდანაც ჩანდა, ძლიერ დიდხანს რომ განიცდიდა საყვარელი ქალის დალატს, ქალის, ვისი გულისთვისაც მიატოვა დანიშნული, დედ-მამა, სამშობლო და ვისი გამოისობით ათასი რამ საფრთხე და გასაჭირი გამოიარა. დედაჩემი მფარველობდა და ქომავობდა დოჩის, რადგან მამას თურმე ახლო ნათესავად ერგებოდა იგი.

არჩევანი შევაჩერე-მეთქი იმიტომ ვამბობ, ჩემო ძვირფასო ციცი, რომ... უფრო ხშირად გულის სატრფოს დედაკაცი ირჩევს ხოლმე, და არა პირუკუ, ვითარცა მამაკაცებს ჰგონიათ ხოლმე ეს. მით უფრო ისეთი თავისუფალი ზნის მქონე ნოლაში, როგორიც ტიროსია ან... თუნდაც თებე როა, და განსაკუთრებით კი იმ წრეში, სადაც მე ვტრიალებდი.

დოჩიზე მე უფრო ადრე შემივარდა გული, ვიდრე მის ცოლობას გადავწყვეტიდი, მაგრამ... ვარემოებათა გამო, გულის ზვაშიაღს არ ვამჟღავნებდი... რადგან ვატყობდი, მარტო მე როდი ვიყავი მის მიმართ ასე განწყობილი. მაგრამ ეს საკმაოდ გრძელი ამბავია და ახლა მის მოყოლით თავს არ შეგაწყენ, ჩემო ძვირფასო ციცი, რადგან ისედაც გამიგრძელდა სიტყვა.

ასე იყო თუ ისე, მე და დოჩი დავექორწინდით, მაგრამ დიდხანს არ მოგვიწია ცხოვრებამ ტიროსში. ნამეტანმა ხელგაშლილობამ ვალებში ჩაგვაგდო და იძულებული გავხდით, მიგვეყიდ-მოგვეყიდა, რაც ჯერ კიდევ შეგვრჩენოდა და დაგვეტოვებინა ტიროსი. დოჩისაც სწორედ გასაჭირის ჟამს მოაგონდა, რომ არსებობს სამშობლო-ქვეყანა, სადაც შეიძლება თავი შეაფაროს კაცმა. გაჭირვება მაჩვენე და გაქცევას გიჩვენებო, სწორედ ჩვენზე იყო ნათქვამი. ამგვარად, ჩამოვედით იათნანაზე, როგორც მაშინ გვეგონა, დროებით, ასე ვთქვათ, სულის მოსათქმელად, ძალ-ღონის მოსაკრებად, რომ მერმე ისეც დაგბრუნებოდით ჩვენს ლალ და უზრუნველ ცხოვრებას ტიროსში.

რა ვიცოდი მე მამაჩემისა და ჩემი ქმრის სამშობლოზე აქამდე? ძალიან ცოტა რამ და ისიც ბუნდად. იათნანა უფრო ზღაპრულ ქვეყანად მესახებოდა, სადაც ცხოვრობს ხალისიანი, თავისუფლებისმოყვარე, ჯიშინი და ლამაზი ერი. და მართლაც, პირველი, რაც იათნანაზე ჩამოსვლისთანავე თვალში მეცა, ეს იყო მის მკვიდრთა განსაცვიფრებელი სილამაზე და... სილაღე.

გამაოცა აგრეთვე იმ უშურველობამ, რითაც იათნანელი გასცემს საკუთარ სარჩო-საბადებელს, თავის ავლა-დიდებას. მაგრამ ძალე მივხვდი ერთ რამეს: უცხოელთა მიმართ, ამ ერთი შეხედვით, გასაოცარ კეთილგანწყობისა და გულთბილობის მიღმა, იმალება ღრმადმეფარული შინაგანი უპირატესობის გრძნობა, ხან გაცნობიერებული, ხანაც გაუცნობიერებელი. იათნანელი ღირსეულ მეტოქედ არა თვლის არაიათნანელს, არა აიაიელს. ერთი სიტყვით,

იათნანელი ჰელიოსის მოდგმაა, ამის შეგრძნება კი საკმარისია იათნანელის თავმოყვარეობის დასაკმაყოფილებლად და თავმოსაწონებლად. ეს კი, თავის მხრივ, იწვევს უცხოელთა ხან დაფარულ, შენიღბულ, ხანაც დაუფარავ, შეუნიღბავ შურსა და მტრობას.

გასაოცრად მეჩვენებოდა იათნანელი მამაკაცის დამოკიდებულება დიაცისადმი, ის უდიდესი რიდი და კრძალვა, რასაც იგი იჩენდა დია-უფლისადმი, დელისადმი, მეუღლისადმი და, საერთოდ, დედათა სქესის მიმართ. მაგრამ... აგერ უკვე ოცი წელია ვცხოვრობ აქ და ამ ხნის მანძილზე იათნანაზე მოხდა საგრძნობი, ფრიად საგულისხმო და მნიშვნელოვანო ცვლილებანი, განსაკუთრებით ქალისა და კაცის ურთიერთობაში, ის, რამაც მე შენთან მიიყვანა, ციცი, და მათქმევინა აღსარებასავით.

სამწუხაროდ, იათნანელ მამაკაცთა დიდი ნაწილი დღეს ის აღარაა, რაც ამ ოციოდე წლის წინ იყო. შესაძლოა, ბრალი ამაში ასე მოჭარბებულ უცხოელთაც მიუძღვის და აგრეთვე ოქროს დიდძალ მოზღვავეებს, რამაც, ჩემი აზრით, გაამძაფრა და გამოკვეთა კრიტიკული მიდგომა დაწვესებულ-განმტყცებულ წეს-ჩვეულებისადმი. აღმოსავლური სისასტიკე და გოროზობა მამაკაცისა, მისი უპირატესი და გადამწყვეტი ადგილი ფანიაში, საზოგადოებაში, ქვეყნის მართვა-გამგებლობაში და, საერთოდაც, ყველა საქმეში, ერთობ საცუთური და მისაბაძი აღმოჩნდა იათნანელი მამაკაცისათვის და ისიც თანდათან, ნელ-ნელა, თითქოს ერთი შეხედვით შეუმჩნევლად, მაგრამ გარდაუვალად ხდება ისეთი, როგორიც არიან საერთოდ და საზოგადოდ კაცები ყველგან, დედამიწის ყოველ კუთხე-კუნჭულში.

თითქმის ჩემს თვალწინ მოხდა-მეთქი ეს ფერისცვალება, რისი დანახვაც იათნანელ დიაცს, ჩემი აზრით, ჯიუტად არ უნდა, ყოველ შემთხვევაში, დედაკაცთა უმრავლესობას. რას ვგულისხმობ ჩემს სიტყვებში? ალბათ შენც დამეთანხმები ციცი იმაში, რომ მამაკაცს ბუნებით, უყვარს, როცა ის მბრძანებლობს, სულ ერთია სად: საუთარ ოხორეში, თუ სხვაგან, გარეთ. მამაკაცს უყვარს აგრეთვე, როცა ის თავისით გასცემს. ყოველ შემთხვევაში, მას ასე ჰგონია, ასე სჯერა და სწამს. დაე, იყოს ამ ცთუნებაში, ასე ეგონოს, თქვენ კი... მაპატიე, ციცი, სავსებით გულახდილი მინდა ვიყო შენთან, თუ, რასაკვირველია, საწყენად არ დაგრჩება ეგ.

– რავა გეკადრება, გეთაყვა. მე დიდი გულისყურით ვისმენ.

– გმადლობ, ციცი. ჰო. იმას ვამბობდი, თქვენ ზომაზე მეტ პატივს დებთ მამაკაცებს – თქვენი თანასწორობის მიუხედავად – და მაგათგან ისეთსავე სიმტკიცეს და ერთგულებას მოითხოვთ, როგორიც თავად შეგიძლიათ. იათნანელ მამაკაცს ეჩვენება, რომ თქვენ მეტად ბევრს და თითქმის შეუძლებელს მოითხოვთ მათგან. მამაკაცთ ჰგონიათ, რომ თქვენ ეძალებით, ჰკვეცავთ მათ თავისუფლებას – ანუ თავისუფლად მბრძანებლობის უფლებას – და ისინიც ვარბიან. ამ სირბილში კი ხშირად ვარდებიან ისეთ მახეში, აქამოდღე რომ ვერც წარმოიდგენდნენ და ვერც გაითვალისწინებდნენ. თქვენ თითქოს აიძულებთ მათ ჯიბრში ჩაგიდგნენ, დაგიპირისპირდნენ. მაგრამ, ღმერთებს ვფიცავარ, აღარ ღირს არც ერთი მათგანი ამდენ დავიდარაბად.

ამ დროს, უბრალოდ, სრულად მარტივად, შეუმჩნევლად, მოჩვენებითი მორჩილებისა და თვინიერების, პირფერობის (რაც ასე მოსწონთ მამაკაცებს) მეოხებით, ყოველ ჰკვიან, გონიერ ქალს შეუძლია გასტეხოს ნებისმიერი

მათგანის – ვინც და როგორც არ უნდა იყოს იგი – წინააღმდეგობა და თავის ირგვლივ ლეკვივით აწკმუტუნოს, დაიხვიოს თითზე და თავის ნება-სურვილზე ათამამოს.

ჩვენი ქროწინებიდან რამდენიმე ხნის შემდეგ დოჩისაც შეუწნდა სიახლისა და თავნებობის ჭია. მალე ხარჭაც გაიჩინა. მაგრამ მე წარბიც არ შემიხრია. პირიქით, ვითომ ვუთანაგრძნობდი კიდევ. საჩუქრებს ვუგზავნიდი მის საყვარელს, გულითადად მოვიკითხავდი ხოლმე. დოჩის მალე მობეზრდა ის ხარჭა. მერე ისევ გაიჩინა ახალი. ამჯერად ორი ერთად, ფინიკიური წესით, სჯულიერადაც შეირთო ერთი მათგანი.

ვითომ თანაგრძნობით ვეკიდებოდი მის სუშტურებს და ბოლოს ყველაფერი იმით დამთავრდა, რომ დოჩი მაინც ჩემთან უფრო არჩევს ყოფნას. არც პატივი მომკლვია მისგან, არც ყურადღება. მართალია, ტიროსში ვერ დავბრუნდით, მაგრამ, სამაგიეროდ, აქ მტკიცედ მოიკიდა ფეხი, სიმდიდრეც შეიძინა და სახელიც. მეც დავრჩი მისთვის უპირველეს მეგობრად და უპირველეს თანამეცხედრედ.

ცარომ შეისვენა. ციცი შინაგანად გაფაცვიცებული, გრძნობდა, რომ მთავარი აწი უნდა თქმულიყო. დანარჩენი მხოლოდ ჩვეულებრივი წილაღობილა იყო.

– უნდა გითხრა, ციცი, დაუფარავად, კარგად ვიცნობ ბოჩის, ვიცი... თქვენ იჯახსური უსიამოვნებანი და ბოჩის აზრიც, რადგან ერთობ გულახდილია ჩემთან, ვითარცა მეგობართან. ამდენად... შემიძლია დარწმუნებით და დაბეჯითებით განვაცხადო, რომ ბოჩის ისევ ისე უყვარხარ, უყვარხარ ძლიერ, ვნებიანად, ვითარცა ქალი, ვითარცა ცოლი და... შვილების დედა. მაგრამ... ბოჩი ბუნებით დაუდგრომელი, მოუსვენარი და ჯიბრიანი ხასიათისაა.

წელანაც ვამბობდი, ყოველ ქალს შეუძლია-მეთქი ნებისმიერ მამაკაცს მოუძებნოს გასაღები, თუ ეს ქალი ჭკვიანია, ხერხიანია, მოქნილია. მოკლედ, თუ აქვს უნარი იყოს მსახიობელი. ჩვენი ცხოვრებაც ხომ სახიობაა მხოლოდ და ჩვენ, ასეა თუ ისე, მსახიობელნი ვახლავართ სუყველანი, მეტნაკლებად. ოღონდ... ვით ნამდვილ სახილველში, ისე აქაც, ზოგი მსახიობელი ნიჭიერია, ზოგი უნიჭო, ზოგი კარგად ანსახიერებს გმირს, ზოგიც საშუალოდ, ზოგი ცუდად და ა.შ.

იათნანელი დედაკაცები კი, მე ასე ვგონებ – ერთობ პირდაპირნი, გულწრფელნი და გულახდილნი ხართ, რაც ღირსებასთან ერთად, ნაკლიც არის, რადგან... მიმაჩნია, რომ ცხოვრება მაინც ბრძოლაა და იმარჯვებს ის, ვინც უფრო მოხერხებულია, წინდახედულია და მომთმენი, ის, ვინც მარტო გრძნობებს კი არ არის აყოლილი, არამედ გონს უფრო ეკითხება რჩევას, ვიდრე გულს.

ციცი კარგა ხანია მიხვდა ცაროს სტუმრობის ნამდვილ მიზეზს. ის ბოჩის მიერ იყო მოგზავნილი შერიგების „მოსაკვარახჭინებლად“, ეს ჭკუის დარიგებანი და შეგონებანიც ბოჩისგან უფრო მომდინარეობდა, მისგან იყო გეზმიცემული და დაგეშილი ეს დიაციც, კიდევ რომ აპირებდა ენამჭკვერობას და დათაფლული ენით ოჯიჯის¹ ქსოვას. მაგრამ ციცის თვალების გამომეტყველებამ მიახვედრა, რომ მისი ენამზეობა ფუჭი და უსარგებლო იყო, ისევე როგორც უსავნო და არაფრისმთქმელი იყო ციცისთვის მისი პირადი

1 მახე ჩიტებისათვის

მაგალითი – თუნდაც შეფერადებულ-შელამაზებულო.

ცარო შინაგანად აიწურა რატომღაც, თითქოს დაძნალებული ყოფილიყო რა-ღაცაში, თითქოს რაღაც ვერ მოიქცა თუ ვერ თქვა ისე, როგორც საჭირო იყო, როგორც მოითხოვდა გარემოება. წამიერად ბოჩის მიმართადაც გაუჩნდა ამრეზილობის თუ უკმაყოფილობის გრძნობა აქ გამოვჩვენისთვის; ამასთან ციციც უსიტყვოდ, უხმოდ გამოხატულმა გულგრილობამ თუ სიამაყემაც გააღიზიანა ერთი პირობა. მერმე ისევ თავს შეუწყრა, აბრუ არ გაიტეხა და შეეცადა, დაფანტული გონების მოკრებას, თუმცა უკვე აშკარად შესამჩნევი იყო, რომ მისი მოციქულებრივი მისია მარცხისთვის იყო განწირული.

ციციც, რასაკვირველია, გრძნობდა სტუმრის სულოერ მოძრაობას და უხერხულობიდან რომ გამოეყვანა, სცადა სხვა ლარზე გადაეტანა საუბარი, მაგრამ ცარო დაჟინებით ებლაუჭებოდა იმ აზრს, რომ ბოჩის სურვილი თუ განზრახვა, შესაძლოა, სათანადოდ სწორად, მართებულად ვერ გადმოსცა ან არადა, ციციმ იგი ისე ვერ გაიგო, როგორც საჭიროა, ამიტომ უფრო ნათლად უნდა აეხსნა მისთვის ბოჩის გულისწადილი:

– ციცი, უნდა ვითხრა მიუკიბ-მოუკიბავდ, რომ ბოჩია მზადაა მოიქცეს ისე, რაფერც შენ ჩათვლი საჭიროდ, ისე, როგორც შენ გეპრიანება. ახლა შენზეა დამოკიდებული ეს საქმე...

მცირე ხნის სიჩუმის შემდეგ ციციმ მზერად და სმენად ქცეულ ცაროს მიუგო:

– ჩემო ცარო, დღეს შეიძლება ისე იყოს, ვითარცა მე მინდა, მარა ხვალე... ხვალ დარწმუნებული ვარ, ისევ თავიდან დაიწყება ყველაფერი... მე მინდა შენი გულახდილობის წილ მეც გულახდილობით გიპასუხო – ყველა მიწისშვილი, შენც კარგად უწყვი ეს, ცდილობს იცხოვროს ისე, როგორც თვითონ მიაჩნია სწორად. ჩვენში ნათქვამია: ჰკითხე ასსა და ჰქმენ გულისსაო. რასაც გული გეტყვის, ისაა მთავარი. არა მგონია, ასეთ დროს სხვისი მაგალითი, ანდა რჩევა-დარიგება გამოადგეს ვინმეს ჭკუის სასწავლად... მეუფე თუმათი ბრძანდებოდა ამწინებზე ჩემთან და მასაც ეგვევი მოვანსენე.

– მეუფე თუმათი? – ცაროს სახე შეეცვალა, წამით უსიამოვნო გრძნობამ შეტლი შეუჭმუნა. – მეუფე თუმათი? – ვაიმეორა კვლავ და მერმე ხმადაბლა დასძინა: – სულ ერთხელ ვნახე იგი და... ასე მგონია რატომღაც – რომ შეეძლოს, მამაკაცის გასაგისს არ დატოვებდა დედამიწის ზურგზე ეს მახვამური დიაცი... და მერმე... – ცარო გაჩუმდა. თითქოს ენას კბილი დააჭირაო, აღარ დაასრულა სათქმელი.

ციცის ოდნავ ჩაეღიმა. რა მახვილი თვალი ჰქონიაო ამ დიაცს, გაივლო გუნებაში, ხმამაღლა კი წარმოთქვა:

– მეუფე თუმათი სინამდვილეში ძლიერ გულისხმიერი და კეთილი ქალია და განსწავლული ფრიად. ოღონდ ეგაა: ერთობ გოროზი იერი აქვს სახეზე... იგი ჩვენი ოხორეს ახლობელი პიროვნებაა!

გონებაში წამსვე აღიდგინა თუმათის წინანდელი სტუმრობა და ისევ ისე გააღიამრცვლა ხსოვნაში ის სიტყვები, რაც მაშინ ითქვა მათ შორის.

პირველი, რაც იკითხა თუმათიმ, ბოჩია ხომ არააო სახლში და უარი რომ მიიღო პასუხად, თითქოს შვებით ამოისუნთქა. გულმენცარი ქალი გრძნობდა, ბოჩია დასანახავად რომ ვერ იტანდა მას ჯერ კიდევ ოშორაში ცხოვრების დროიდან. თუმცა არასოდეს – ალბათ დადის ხათრითაც –

არც სიტყვით, არც საქციელთ არ გამოუხატავს თავისი განწყობილება, არ გამოუმჟღავნებია გულისნადები.

დადის სიცოცხლეში თუმათი უფრო ხშირად დადიოდა მათთან. ბოჩის, თუ შინ იყო, არ დაელოდა საბაბი, განრინებოდა ქურუმ ქალთან საუბარს, დადი და თუმათი კი, ერთად რომ შეიყრებოდნენ, არაიშვიათად იგონებდნენ ხოლმე ოშორას ამბებს და ჩანდა, ამ საუბრებით იქარვებდნენ სამშობლოს მონატრებით გამოწვეულ სევდას.

ამისწინანელი სტუმრობის დროს ციციმ დიდი გაჭირვებით, თავის თავზე თითქმის ძალაობით ამცნო მას საქმის ვითარება, როცა თუმათიმ ნართაულად, მაგრამ საკმაოდ გასაგებად აგრძნობინა, მე ყველაფერი ვიცი, რაც თქვენს ოხორეში ხდებაო. მისი გამჭოლავი, მახვილი მზერა ნახევრად დახრილი უპეებიდან თითქოს სულის ფსკერში უძვრებოდა ციციის ცნობისმოყვარეობით, ობობას საცეცხეებით დაურიდებლად ფათურობდა იქ, და ასევე დაურიდებლად, უბოდიშოდ და კადნიერად ამოჰქონდა იქიდან საამჟამოზე შეფარული გულისნადები.

მაგრამ ამჟამინდელი სტუმრობის დროს მეუფე თუმათის აღრინდელივით აღარ უხსენებია მოთმინება. პირიქით, გააფრთხილა ციცი, ეს საქციელი უკვე არ ეპატიებინა ბოჩისთვის, რადგან თუკი ციცი ახლაც დაუთმობდა ან წაუყრებდა ბოჩის და ხასას შემოაყვანიებდა სახლში, ამით უკვე სხვათაც, მცირე მორწმუნეთ და მერყევთ, ცუდ მაგალითს მისცემდა. და ისედაც მეტიმეტად თავგასული მამაკაცები წესად და ჩვევად აქცევდნენ იათნანელთათვის ესოდენ უცხო და მიუღებელ ჩვეულებას, ასევე ლამობენო დასაბმი მისცენ სისხლიან ზორვას – უცხო კერპათათვის პირმშობის შეწირვასო.

ციციმ ქურუმის თვალბეში კვლავ დაიჭირა ის ავბელითი, საშიში ნაპერწკლები, ასე რომ აფრთხობდა და აწრიალებდა მის გულს. მისი ოდესღაც ლამაზი, ახლა კი ნაოჭებისგან დაღარული, პირქუში სახე, მოღუშული წვრილი წარბების რკალი, მჭიდროდ მოკუმული, პატარა, უფერული ტუჩები შინაგან, დაფარულ რისხვასა და მძულვარებას ირეკლავდა და დადის საამო, მომწესხველი ძალისგან განსხვავებით, დამთრგუნველად მოქმედებდა თანამოსაუბრის ნებისყოფაზე. ციციც, თუმცა ერთი პირობა შეაცბუნა ამ მზერამ, როგორც სხვა დროსაც მოსვლია ხოლმე ეს, მაგრამ ამჯერად შიგნით, გულისგულში ეთანხმებოდა მეუფის განწყობილებას, იზიარებდა და იწონებდა მის ნააზრევს და ამდენად, მისდაუნებურადვე, ემორჩილებოდა კიდევ მის ნება-სურვილს. ოღონდაც ეგ იყო – ცაროსთან არ აპირებდა ამის გამხელას, თუმცა მრავლის მეტყველი ღუმილი და მზერა თავისთავად მიანიშნებდა მის თანაზიარობას მეუფე თუმათისთან.

დადისთან უბნობისას საერთოდ ქედმაღალი, გულზვიადი და გოროზი იერის მქონე თუმათის – თვინიერი, მორჩილი და თავმდაბლური გამომეტყველება ეხატა სახეზე, თუმცა... ქვეშეცნეულად ციცი გრძნობდა, შინაგანად თუმათი თითქოს ეურჩებოდა, უპირისპირდებოდა რაღაცაში დადის. მისი ეს დათაფლული ღიმილი, მეტიმეტად ხაზგასმული თავაზიანობა-მოკრძალება – ნაძალადევი, ყალბი ეჩვენებოდა ციციის.

დადი კი, დადი თავის ჩვეულებისამებრ, მუდამ თბილი, რბილი, ალერსიანი და მოსიყვარულე იყო თუმათისთან, როგორც საზოგადოდ ყველასთან, მაგრამ... თუმათის მიმართ, მაინც რაღაცნაირ განსაკუთრებულ გულითალობას

იჩნდა, თითქოს საგანგებოდ, საგულდაგულოდ ხუჭავდა თვალებს, რომ არ შეემჩნია ის „რაღაცა“ მეუფეში. დადის სახესა თუ სიტყვა-პასუხში ერთ-თავად მზადყოფნა, თანაგრძნობა და გამგებიანობა გამოსჭვიადა თუმათის მიმართ.

ციციც აიძულებდა თავის თავს დადისნაირად მოპყრობოდა თუმათის, მასავით გულისხმიერი, ყურადღებიანი ყოფილიყო მისადმი. თუმათიც თითქოს გულითადობით პასუხობდა მას და მაინც ციცი ვერა და ვერ იყო თუმათისთან ბოლომდე გულახდილი, ის „რაღაც“ განიზიდავდა მის გულს ამ ქალისაგან. თავადაც ვერ აეხსნა, სახელდობრ, რა იყო ამ შინაგანი გულმიუსვლელობის, უნდობლობის მიზეზი; არადა, მათ შორის ნამდვილად არსებობდა ეს თვალისთვის უხილავი, მოუხელთებელი ჯებირი, რომლის გადალახვა ციცის გულს ჯიუტად არ სწადდა და რის გამოც ასე შებოჭილად გრძნობდა ხოლმე თავს მასთან. შესაძლოა, ეს თუმათის თვალების ბრალიც იყო, რომელიც დროდადრო რაღაცნაირი ყინულიანი სიცივით უბზინავდა; ან იქნებ ის გამემირავი მზერა იყო დამნაშავე, უნებური კრთომითა და შიშითაც კი რომ აღავსებდა ციცის გულს და ტანში ზრინავდა ხოლმე. ან იქნებ თუმათის ხმა ვერ ფარავდა მის მბრძანებლურ, ყინვან ბუნებას, ვინმესგან შეპასუხებას ან მით უმეტეს, წინააღმდეგობას რომ ვერ ითმენდა.

თუმცა ალაგმული, მოთოკილი, მაგრამ მაინც უზარმაზარი ძალა იღვრებოდა ამ თითქოსდა გაჩნინკული, ძვალტყავად ქცეული მახვამურისგან, ყბა ყბაზე რომ ჰქონდა აცმული; როცა უბნობდა – წვრილი, გამხდარი ყელის ძარღვები ებერებოდა და უთრთოდა, და ციციც, ჯადოქმნილივით, მონუსხული თვალს ვერ ამორებდა მას.

* * *

...ბოჩიმ ერთი-ორჯერ კიდევ სცადა შერიგება ხან ძამუს, ხან მამიდა ფათულიას მეშვეობით, მაგრამ ყოველგვარი ცდა ამაო გამოდგა.

რაკილა ხელი ჩაიქნია ციცისთან შერიგებაზე, ბოჩიმ სულ მალე თავისი ძველი სახლიდან მოშორებით ახალი, ჩინებული სასახლე ააგო. გაავსო იგი შინამოსამსახურეებითა და ხარჭებით. მალევე გადმოიყვანა იქ თავისი ფინიკიელი შუშუ და შეუდგა ახალ ცხოვრებას.

ციცი გოგონებითურთ დარჩა ძველ ყუდეში და რაკი ბოჩი უკვე არად დაგიდევდათ იათნანურ წესებს, ციციმაც ქურუმების ჩაურევლად, ჩათვალა განქორწინებულად თავისი თავი.

პირველ ხანებში ბოჩი გოგონებს ვერ ელეოდა. განსაკუთრებით უმცროსი უყვარდა, დაღუ, პირწავარდნილი მამა რომ იყო გარეგნულად. დააპირა კიდევ წაეყვანა იგი თავის ახალ დოხორეში, მაგრამ დაღუმ ქვა ააგლო და თავი შეუშვირა. არც ძვირფასმა საჩუქრებმა გასჭრა და არც არანაირმა ხვეწნა და მუდარამ.

ციცი ცდილობდა გაენელებინა ბავშვებში გაბოროტების გრძნობა მამის მიმართ, მაგრამ ატყობდა, ტყუილი წყლის ნაყვა იყო ყველაფერი, ანდა პირუკუ ნაყოფი მოჰქონდა მის შეგონებებს, ამიტომ თავი დაანება, მოეშვა ამაო მცდელობას.

მოკლე ხანში ბოჩი დიდი ნოლას საბჭოს წევრად აირჩიეს, ანუ უფრო სწორად რომ ვთქვათ, ბოჩიმ იყიდა ეს ადგილი და დედაქალაქშიც წამოვიდა საკუთარი სახლი.

ამასობაში, მთელ იათნანაზე ფრიად საგულისხმო ცვლილებები ხდებოდა. ქურუმთა საბჭო სინამდვილეში გაუქმდა, რადგან ახალი ხელისუფალი, ქვრივი დედოფლის იამზეს ვაჟი – უფლისწული ვაჩე მას აღარაფერს ეკითხებოდა. არც ეს, ეგრეთწოდებული არჩეული სხუნუ წარმოადგენდა სუფთა იათნანურს. უმეტესობა ადგილებისა იქ დაიჭირეს ფინიკიელებმა, რადგან ვაჭრობა ძირითადად მათ ხელში იყო, ამიტომაც ადგილების მეტი რაოდენობით შესყიდვაც მათვე მოახერხეს. ვაჩეს მეუღლე-ფინიკიელი დიაცი, ფარულად თუ ამკარად, ყოველნაირი ხერხებითა და საშუალებებით ხელს უწყობდა თანამემამულეთა დაწინაურებას.

ამ მოსაჩვენებელ სხუნუშიც ფენი ამოაკვეთინეს დედაკაცებს, რომელთაც ძველად, იათნანური წესით, იმდენივე წარმომადგენელი ჰყავდათ საბჭოში, რამდენიც მამაკაცებს და ისეთივე უფლებებით სარგებლობდნენ, როგორც ისინი.

რაც შეეხება ბოჩის და ციცის ვაჟებს, ისინი მართლაც იწაფებოდნენ და ოსტატდებოდნენ ტიროსში და თუმცა ჯერაც ჩამოჰყავდა ბოჩის ისინი ზაფხულობით იათნანაზე, თანდათან ივიწყედნენ იათნანურს და იათნანას.

ბოჩიმ ერთი გზობა, მათი მეშვეობითაც სცადა ციცისთან შერიგება, მაგრამ რაკილა ამითაც ვერაფერს გახდა – საბოლოოდ დაემშვიდობა ამ აზრს.

გავიდა დრო და ხანი.

ერთხელ, ზღვისკენ მიმავალ ციცის ვიღაც უცნობმა ახალგაზრდა მეთევზემ ჩაუარა და სალამი უთხრა. ფიქრებში წასულმა ციციმ გვიან მოუხედა უცნობს. მეთევზის მიხრა-მოხრამ და წამიერმა თვალის შევლებამ გონებაში უცებ წამოუტივტივა ერთი მოგონება.

...ტოტებგაბარჯლული ცაცხვის ჩეროში თავი მოეყარათ გოგო-ბიჭებს და ჟრიაშულობდნენ. მეზობლის გოგონას, ფაციას ყმაწვილი მამიდაშვილი ჩამოსვლოდა მთიდან და ნათიასთან, ციცის უფროს ქალიშვილთან მოეყვანა სტუმარი. ახალშეღერებულ ნათიას საამხანაგოდ გული უფრო მოზრდილებისკენ მიუწევდა ხოლმე, ამიტომაც ორი თუ სამი წლით მასზე უფროს ბიჭს ხალისიანად შეეგება.

ციცი იმ დროს წაადგა თავს თამაშში გართულ გოგო-ბიჭებს, როცა „დასჯილ“ სტუმარს მსხალი უნდა ჩამოერეკა ხიდან და ჭოკა სად არის, ჭოკა მომეცითო, იძახდა.

– აგე, ლაფაროში გდია ჭოკა! – ღიმილით უთხრა ციციმ ბიჭს, რომელსაც ციცის დანახვაზე ანაზღეულად სიტყვა შემრობოდა პირზე და ნახვერად წამომჯდარი, კისერგადაწეული შეჰყურებდა ქალს.

„ღია-ღმერთო!“

ლურჯი, ბიბინა, სვიჩასნაირი თვალები უმზერდნენ დაუფარავი ალტაცებითა და... გაკვირვებით. ეს ისეთი მსგავსება იყო, ისეთი წარმოუდგენელი და დაუჯერებელი, რომ წამით გაუელვა თავში, ეგება მართლა სვიჩაა! ეგება სვიჩა არ დამხრჩვალა მაშინ ზღვაში და აი... ამდენი ხნის შემდეგ გამომეცხადაო ფერუცკლეო. იგივე აღფრთოვანებული გამომეტყველება თვალთა! იგივე ღიმილი!

გონს რომ მოეგო, რა სულელური აზრები მომდისო, დატუქსა თავი.

ლალი და თამამი ბიჭი ჩანდა გიო: მხიარული, ენაკვიმატი, მკვირცხლი გონების, მაგრამ ციციისთან ზედმეტად მორიდებული და უტყვი ხდებოდა ხოლმე.

და აი, გიო უცებ გაუჩინარდა. ამ ყინწორა ბიჭს უკვე მოესწრო თავი შეეყვარებინა „ომორაფონის“ გოგო-ბიჭებისთვის და ამიტომაც მის ასეთ უცაბედ დაკარგვას ნათიაც განიცდიდა ერთ ხანობას, მაგრამ დრომ თავისი ქნა და გიო თანდათან გადაავიწყდათ.

...სალამო ჟამს, ნაპირზე ჩვეულებისამებრ, თავის ამოჩემებულ ფიჭვის როკზე მჯდარი გულდამძიმებული ციცი მისჩერებოდა ზღვის უსაზღვრო სივრცეს. აღარაფერი ახალისებდა და ახარებდა, დღე და ღამ მხოლოდ თავის ბიჭებს დასტრიალებდა ფიქრით.

ზღვის ყურება სევდა-ნალველს და მწარე ფიქრებს უნელებდა და ახლაც, მისდა უნებურად, ღიღინი დაიწყო. ძველი სიმღერა მოაგონდა, ბავშვობის-ღრონიდელი.

ხვინჭის ხრამუნის ხმამ გამოარკვია. მოიხედა. გიო იყო. უცებ ვეღარც იცნო. მარტო თვალებილა დარჩენოდა დალეულ სახეზე.

– გამარჯობა, ციცი!

– გაგიმარჯოს, გიო! – „ციცი?.. როდის აქეთია ასე რომ გამიშინაურ-ლა?“

– როგორ ხარ, გიო? უცებ ვერც კი გიცანი... როდის ჩამოხვედი? – არაფერი შეიმჩნია ციციმ. „ბავშვია, ეპატიებაო“, გაიფიქრა მიმტყევებლურად.

ბიჭი მოძორებით დაჯდა, მკლავები მუხლისთავებზე შემოიხვია და გაირინდა.

დარდიანი ჩანდა ბიჭი, გაცრეცილი.

„რა დაემართა? ავად ხომ არ იყო? ან... ეგება უსიამოვნება შეემთხვა რამე?“ – ხომ მშვიდობაა, გიო? – მოუნაცვლა კითხვა.

– მე სახლში ვიყავი თქვენთან ახლა... დადუმ მითხრა, დედა ზღვაზეაო და აქეთკენ გამოვწიე, – ერთბაშად ამოთქვა ბიჭმა და მერე ისევ ხმა გაკმინდა.

– ჩემთან საქმე გქონდა რამე? – აღმაცერად გახედა ბიჭს, მიწას რომ დაჟინებით დასჩერებოდა.

– კი მქონდა! – დააქნია თავი ბიჭმა და პირდაპირ შეხედა სახეში.

– გისმენ, ჩემო კარგო! – „თუ რამე მნიშვნელოვანი უნდა მითხრას, ასე ცეტი და უგუნური რაფერ იქნება, ამაზე აქ დამიწყოს უბნობა?“

– მე... მე მინდოდა მეთქვა... – ბიჭს ენა დაება, გაჩუმდა და კვლავ მიწას დააცქერდა.

– ეგება სჯობია შინ წავიდეთ და იქ ვისაუბროთ? – „რალაც უჭირს უთუოდ და... ვერ ამხელს?“

უცებ წამოდგა. ბიჭიც მაშინვე წამოიჭრა.

– არა. არა. იქ არა! – ისეთი შიში გამოეხატა ერთბაშად სახეზე, ისეთი თვალები გაუხდა, რომ ციცის უნებურად გაელიმა:

– კარგი, გიო. რახან ასე გემინია ჩემი სახლის... აქ მითხარი აბა, სათქმელი...

ფიჭვის ხორკლიან ტანს მიეყრდნო და ღიმპორეული შეაჩერდა სახეზე.

„როგორ ჰგავხარ, ბიჭო, ხვინას! რა სასწაულია ეს! ასეთი გაწლიკული და ფერდაკარგული ხომ ზედგამოჭრილი ხვინაა მაინც“. გული შეეკუმშა. ეჭ, ხვინა, ხვინა! იმ გარდასულ, დაუბრუნებელ ხანაზე აუტირდა გული რატომ-ღაც.

– მე ცოლის შერთვა გადავწყვიტე, ციცი! – მიახალა გიომ ანაზღად და ანთებული მზერა მიუშტერა.

„ეუჰ! აბა შენ ყოფილხარ, რა! ნუთუ სხვა ადგილი ვერ იპოვე, ბიჭო, ამის სათქმელად... ეჭ, მართლა, რას ნიშნავს ბაღლობა და სიმტერე“.

– მერე რაო? ქალი არ მოგყვება თუ?.. – ხუმრობის კილოთი დაეკითხა ციცი.

– ციცი! გთხოვ... ძალიან გთხოვ, ნუ მამასხარავებ!

შუბლი შეიკრა ერთბაშად ქალმა:

– მე შენ კარგ ყმაწვილად გიცნობ, გიო. ჯერ-ერთი, შენთვის მე ციცი არა ვარ, და გარდა ამისა...

– მე შენ მიყვარხარ, ციცი! – შეაწყვეტინა უცებ გიომ განწირული ხმით: – ეგება ეს შეშლილობაა, მარა მე... უშენოდ არ შემიძლია, გესმის, ციცი? არ შემიძლია. მორჩა და გათავდა! თუ შენ ცოლობაზე უარს მეტყვი, თავს არ ვიცოცხლებ, იცოდეთ!

თვალები ამღვრეოდა, სახე აფორაჯებოდა ბიჭს. ქალის წინ ვიღაც უცხო, უცნობი და... საშიში კაცი იდგა ახლა.

და სანამ განცვიფრებული ციცი გონს მოვიდოდა, ბიჭი მუხლებზე მოეხვია, სახე კაბის ნაკეცში ჩამალა და ყრუდ აქვითინდა.

– მე ვცდილობდი გადამევიწყებინე... ჩემს მზეს გეფიცები!.. ვცდილობდი... მარა ვერ შევძელ!.. ხომ ხედავ, ველარ შევძელ!.. სიკვდილი მირჩენია უშენობას. ვიცი, განა არ ვიცი, შენი ღირსი რომ არა ვარ არანაირად, არც შენი ტოლი... მარა ჩემი ბრალი არაა... პირველი დანახვისთანავე შემიყვარდი... სიცოცხლე არ შემიძლია უშენოდ... ან ეგებ შენ მომკლა სულაც, შენი ხელით სიკვდილი ბედნიერება იქნება ჩემთვის! – ლულულუდებდა გიო და ციებიანვით კანკალებდა, მუხლისთავებს და ხელებს უკოცნიდა ციცის და ღვარ-ღვარად ჩამოსდიოდა ცრემლი ალექსილ ღაწვებზე.

შესძრა და შეარყია ამ სურათმა ციცი. ახლა ხელისკვრა, ანდა ბიჭის გაბიბრება დაუშვებლად ჩათვალა. ასეთ ასაკში შელახული თავმოყვარეობა ადვილად პოულობს ხოლმე გამოსავალს დაუფიქრებელსა და ხშირად საბედისწერო საქციელში. ციცის ეს არ უნდა დაეშვა. მეტადრე, რომ ამ ყმაწვილისადმი რალაცნაირი თბილი, მშობლიური გრძნობა გააჩნდა.

უნდა დაეყვავებინა და როგორმე ცნობაზე მოეყვანა ბიჭი.

ერთხანს აცალა, რომ გული მოეოხებინა. მაგრამ ბიჭი არ წყნარდებოდა, არ მშვიდდებოდა: პირიქით, სულ უფრო და უფრო ფიცხდებოდა და ეგზენბოდა.

– ადექი ახლავე! რა წესია მიწაზე ხოხიალი? თავმოყვარეობა არა გაქვს?

ალბათ ეს სიტყვები და კილო იყო ის უებარი საშუალება, რამაც გიო გამოაფხიზლა და ფეხზე წამოაყენა.

გაოცებით შეაჩერდა ქალს.

– ჩემი დაღუპული სიყრმის მეგობრის ხსოვნის გამო – ასე ძან რომ

ჰგავხარ, გპატიობ ამ უმგვან საქციელს. ახლა წადი და როცა მოერევი შენ თავს, მერეღა შეგიძლია დამენახვო! და გახსოვდეს ერთი რამ: მამაკაცი, რომელსაც არ ძალუძს სძლიოს არასაჭირო გრძნობას, პატივისცემის ღირსი არ არის!

„ამ დღესაც მოესწარ, ციცი! გუშინდელი ღლაპები რაებს ვიბედავენ!“ – გაივლო გუნებაში უფრო საკუთარ თავზე განაწყენებულმა. როცა ეს თმაქო-ჩორა ბიჭი ცრემლთა ფრქვევით ხელებს უკოცნიდა, წამით წაიშალა დროის სამანი, თავი ისევ პატარა, ნორჩ გოგონად წარმოიდგინა – იმ შორეული ხანის ციცი გეგეშხედ, ყმაწვილი ბიჭები თავს რომ ევლებოდნენ და ზედ დაჰფოფინებდნენ. ამ წვრილი, თეთრი კისერის, სალუქი კანის შეხედვაზე უსამშველო სურვილი გაუჩნდა, ნახად მოფერებოდა, მიაღერებოდა – ქალური სურვილითა და ნდობით.

ციცი ცდილობდა, მამრის ხსენება სამუდამოდ ამოეგლო გულიდან. საკმარისად თვლიდა, რაც იწვინა და იგემა სიყვარულის გამოისობით. და მაინც... არ ელეოდა ფარული თუ აშკარა თაყვანისმცემელნი. იმასაც კარგად ატყობდა, გულს ასე იოლად რომ ვერ მოერეოდა. რადგან... ზოგჯერ გასაოცარი ძალით მოენატრებოდა სითბო და სიყვარული, თანაგრძნობა და ნუგეში, მაგრამ გაკერპებული, გაჯიუტებული ნებისყოფა ყოველნაირად თრგუნავდა და ახშობდა ამ სურვილსა და მონატრებას. შინაგანი ჭიდილისაგან დაღლილ-დაქანცულ გულს ისევ რკინის სალტეს შემოაკრავდა და... ამაყად კისერაღერილი ზეიმობდა მორიგ „გამარჯვებას“!

ახლა კიდევ ეს მოულოდნელი, უცაბედი აფორიაქება! გამწარდა თავის თავზე და მერე როგორ!

– ციცი!... მე მინდა ვითხრა...

– ჩემი სათქმელი მე უკვე ვითხარი! – ხაზგასმული სიმკაცრით დაუმარცვლა ბიჭს და ზურგი შეაქცია.

„ჰოი, ძვებრავ, ძვებრალე! შე წყეულო მზაკვარო და მაკვარანცხო! ეშმაკეულო საცთურო და ბოროტო სულო!.. რაფერ მიყელე!“

და გაახსენდა ერთბაშად დადის შეგონება: არავინ უწყის, საიდან და როდის გამოტყვრება ძვებრა. სულიერი არსება ყოველჟამს მზად უნდა იყოს ღმის მოსაგერიებლად!

ს ა მ ს ჯ ა ვ რ ო (ბ ა ბ რ ძ ე ლ ე ბ ა)

ხანგრძლივი დუმილი, რაც ბოჩის ჩაფიქრებას მოჰყვა, მსაჯულთა უხუცესმა ბადრამ დაარღვია:

– მაშ, შენ ადასტურებ, უფალო ბოჩი, რომ შენმა... პირველმა ცოლმა ციცი გეგეშხემ მოკლა უფალი აპე – ფინიკიელი დიდგაჭარი და ფრიალ წარჩინებული კაცი – შენი მეორე ცოლის ძმა?

ბოჩიმ მხრები აიჩეჩა. იგი ისევ სადღაც, ქურუმ-მსაჯულთა თავებს ზემოთ იყურებოდა:

– ვკონებ... აგრე უნდა იყოს!

– დიახ... დიახ, რასაკვირველია! – ღრმად პატივცემულმა უფალმა ბადრამ

ჩაახველა და მერმე დასძინა: — სამსჯავროს სურს გაიგოს შენგან, უფალო ბოჩი, იმ განძის თაობაზე, ბებიას რომ დაუტოვებია შენთვის და რის გამოც, ვითარცა ჩანს, მოხდა ეს უბედურება!

ბოჩის კვლავ სივრცისთვის მიეშტერებინა მზერა. მერმე შეირხა, თითქოს ბურანიდან გამოერკვაო, ხმა ჩაიწმინდა:

— ადრე... კაი ხნის წინ შევეუთვალე მე... მაგას, ერთი ახლობელის პირით... დაებრუნებინა ჩემთვის ნაწილი იმ კირიბიშებისა, დადიმ რომ დაგვიტოვა.

— მერმე? დაგიბრუნათ კირიბიშები თუ... არა?

— არა. არ დაუბრუნებია.

— რათაო? რა მიზეზით ვითხრა ვარი!

— არც ვარი უთქვამს და... არც ჰო!

— ჰმ, ჰმ... ესე იგი, პასუხის ღირსიც არ ვაგზადათ... არა?... გასაგებია, გასაგებია! სხვანაირად ვერც მოიქცეოდა ეგეთი დიაცი. დიახ. მაშასადამე, როცა თქვენს მიერ ვაგზავნილი უფალი აპე ეახლა ციცი გეგეშხეს...

— აპე სიმველეთა მოყვარული და დამფასებელი იყო... — შეაწყვეტინა ანაზღად უფალ ბადრას ბოჩი: — მე და ჩემმა მეუღლე შუშუმ ვიფიქრეთ... ჩვენ გვეგონა... აპე საერთო ენას გამოვნახავდა... მაგასთან!

— მოუნახავს კიდევ საერთო ენა და ეგაა! — წამოისროლა ვილაცამ როციო ხმით დარბაზში. ყრუ სიცილმა გადაუარა შეკრებილთ.

— სიჩუმე იყოს! — წამოიკრიფა მონძროხა მსაჯული თუნთია და ხარის თვალები გადაუბრიალა ხალხს. მერმე მოსასხამის კალთები ძლივსძლივობით აიწია და ქშენა-ქშენით ჩაეშვა საკარცხლულში. მსაჯულთუხუცესმა ბადრამ აცალა დარბაზს დაწყენარება და კვლავ ბოჩის მიუბრუნდა:

— ჰმ, ჰმ... მაშასადამე, ამ განძის ნიადაგზე მომხდარი ჩხუბის დროს, ვითარცა ირკვევა, გაბოროტებულმა ქალმა მოჰკლა უფალი აპე... ამას შენც უარს არ ჰყოფ, უფალო ბოჩი, არა?

— რის გამო მოჰკლა აპე, ეგ, უპრიანია, თავად ქალს ჰკითხოთ, ღირსეულო მსაჯულო!

— ჰმ, ჰმ... რასაკვირველია, რასაკვირველია... მაგრამ, სამწუხაროდ, ციცი გეგეშხე არ კადრულობს პასუხის გაცემას... მადლობელი ვართ შენი, უფალო ბოჩი! შევიძლია წაბრძანდე ან... თუ გნებავს, დარჩე ბოლომდე და... სხვათაც მოუსმინო!

„რად არ იცინით, ღმერთებო? იათნანელი მამაკაცი თავის, თუნდაც ყოფილ ცოლთან აგზავნის ვილაც გადამთიელს, რათა მისი მეშვეობით დაიბრუნოს ბებუის მიერ დანატოვარი წმინდა წიგნები, რომელიც... მას არ ეკუთვნის!.. გარნა ბედისწერამ ეგეც არ მაკმარა!“

...იმ დღეს დილიდანვე უსაშველოდ ცხელოდა. შილიფად ჩაცმული ციცი სამფეხაზე მჯდარი, სურნელოვან ბალახ-ბულახებს არჩევდა სახლზე მიღმულ საგანგებო სათავსოში. გოგონები მეზობლის გოგო-ბიჭებთან ერთად ზღვაზე გაკრეფილიყვნენ საბანაოდ.

ნაღვლიან ფიქრებში წასულმა ვერც შეამჩნია უცხოს მოსვლა. თავი რომ ასწია, ასე მიეჩვენა: წისქვილის ვირთხა მომჩერებიაო ნემსის ყუნწივით წვირილი თვალებით. გაუკვირდა ეს სტუმრობა: რისთვის შემოეხეტა

ეს ცხვინჯა¹, ქარაქუცა ფინიკიელი ჩემს ოხორეშიო – გაიფიქრა ამრეზით და უპასუხოდ დატოვა აპეს მეტიმეტად ქლესური და მაღალფარდოვანი მისალმება. მერმე ვითომ სასხვათაშორისოდ, კაბის კალთები გაისწორა, რადგან ფინიკიელის ქურდული, ხარბი მზერა დაიჭირა. რა გნებავთო, ჰკითხა საკმაოდ უკმუნად, უდიერადაც კი, და ფინიკიელის თავს ზევით მიაცქერდა რომელიღაც წერტილს.

ანაზღად აპე მის გვერდით აღმოჩნდა.

– ოსურპატონი² ციცი... სულ ასე მარტო როდემდე უნდა იყო? ოჰ, ასეთი მზეთუნახავი ქალი...

ფინიკიელი იწმაცნებოდა, ხელებს იფშენებდა და თავის ჭიან, წვეტიან კბილებს წარამარა აჩენდა.

ზიზღიანი მზერა ესროლა სახეში წამიერად: „რა მუცლის გვრემა ასტყლომია ამ ქონდრისკაცს, ნეტაი?“

ფინიკიელი უფრო ახლოს მიუცუცქდა და გაზინთული, დაელმებული თვალებით ახედა.

„მართლა, ვირთხას არ ჰგავს ეს ოჯახქორი!“ – გაუელვა თავში ციცის და კინალამ ხმამაღლა გაეცინა.

– ოჰ, რა მშვენიერი თმა გაქვს, ციცი... რა თეთრი, სპილოსძვლის ფერი სახე, რა მკლავები, რა კისერი, რა ტუბუ-მკერდი! ვერ გამიგია, რა ნახა ბოჩიმ ჩემს მათხოჯ დაში. ოჰ, ოჰ... – შეუწყვეტელ ნაკადად მოედინებოდა ფინიკიელის ლაქარდიანი ენიდან სიტყვების კორიანტელი: – ოჰ, რამდენ მამაკაცს სწავს შენი სურვილი, ციცი! შენ ამ ქოხში კი არა, ყველაზე უბრწყინვალეს სასახლეში უნდა იჯდე დედოფლად... და დედოფლები შენ უნდა გემსახურებოდნენ, რადან შენს მშვენებასთან ვერ მოვა ვერც ერთი ქალის სიტურფე დედამიწის ზურგზე! შენ უნდა გეთაყვანებოდნენ, როგორც ქალღმერთ ასტარტას!

აცალა, დაცლილიყო. ბოლოს სხვათაშორის, ვით ძაღლს მიუგდებენ გამონრულ ძვლებს, ისე უთხრა:

– იმისთვის მოხვედი, რომ ეს სისულელები რომო? აბა, მოუსვი ახლავე აქედან!

იხტიბარი არ გაიტეხა აპემ. თუმცა, შეეტყო მაინც, რომ საშინლად ემწვა ქალის სიტყვა და კილო. ყვიციანი სახე გაუმწვანდა.

– ოსურ-პატონო ციცი... მაპატიე, მაგრამ... მე საქმეზე გიანელი, თუმცა შენმა სილამაზემ თავბრუ დამახვია, თავგზა დაგკარგე... რალა გასაკვირია? მე კი არა – ჩემისთანა საცოდავ ჭია-ლუას კი არა – თვით მზეს და მთვარეს დაუბნელებს თვალებს შენი იგავმიუწვდენელი მშვენება, მე...

– რა საქმე უნდა გქონდეს შენ ჩემთან? – შეაწყვეტინა კვლავ ციციმ გოროზად და თვალი თვალში გაუყარა. ყოველგვარი ზრდილობა-თავაზი განზე გადასდო. არავითარი სტუმარ-მასპინძლობის გრძნობა არ გააჭაჭანა გულში. ჯიქურ, ვით მტერი მტერს, ისე ზომავდა თავით-ფეხამდე.

– მე... ისა... რომ... მე ბოჩიმ... – აბლუყუნდა უცებ აპე ციცის მზერი-სგან ნირწამხდარი. თვალები აცა-ბაცა გაუბრბოდა და ხელებს გამეტებით

1 დიდცხვირა

2 ქალბატონო

იფშენებდა: — მე ბოჩიმ გამოძგზავნა შენთან, ქალბატონო ციცი, რათა... მე...
 — რაო, რაო? ვინ გამოძგზავნაო, რა ბრძანე?
 — დიახ, ჰო, ბოჩიამ. ბოჩიმ გამოძგზავნა. რატომ გაიკვირვე ასე? — ეტყო-
 ბოდა, დაეუფლა თავს, ხმაში რიხი ჩაეღვარა ანაზღად. ციციის თავისი სჭირდა
 და ააქეს განცდებისთვის სულაც არ ცხელოდა. მერმე, კარგა ხნის მერმე
 აღადგინა გონებაში იმ საბედისწერო შეხვედრის ყოველი წვრილმანი.
 — შენ... ბოჩიამ გამოძგზავნა... ჩემთან? — გულზე ხელი მიიღო ციციმ
 უზომოდ განცვიფრებული სახით. „თუმცა... რატომაც არა! ამ ქვეყნად, ყვე-
 ლაფერია მოსალოდნელი“... — მერედა, რაო? რა მინდაო ბოჩი ბატონმა?
 რისთვის გაგსარჯა ძვირფასი სტუმარი და ნათესავი? რა დაგაბარა?
 — მისი ბებიის დანატოვარი — უძველესი კირბირების დაბრუნებას
 მოითხოვს შენგან, ოსურპატონი. ხოლო... რაკილა მე, შენი მონა-მორჩილი,
 სიძველეების მცოდნედ ვითვლები... ჩემზე უკეთეს შემფასებელს იგი ვერ
 იპოვის. ყოველ შემთხვევაში, ასე ჩასთვალა თვითონ, ჰოდა... — უკვე აღარ
 უსმენდა ფინიკიელის ლაქლაქს. „ღმერთო დიდებულო! ბოჩიამ აპე გამოძგ-
 ზავნა კირბირების წასაღებად!“
 ენაწართმეული, გულზე ცეცხლმოკიდებული შეურხეველად იჯდა და უაზ-
 რო თვალებით შესცქეროდა ააქეს. ასე შეურაცხყოფილად მაშინაც კი არ
 უგრძენია თავი, ოხორეში ფინიკიელი ხასის მოყვანა რომ შესთავაზა ბო-
 ჩიმ!
 „ღია ღმერთო! ღია ღმერთო! ნუთუ... ნუთუ...“
 ახლა სულ ერთი იყო მისთვის, ცა ჩამოექცეოდა თავზე თუ მიწა გაუსკდ-
 ბოდა ფეხქვეშ.
 — მაგრამ მე მართლა ამისთვის არ მოვსულვარ შენთან, ციცი... ეს ჩემთვის,
 რასაკვირველია, საბაბი იყო. საამისოდ მე თვითონ შევავაჯიანე ჩემი დაია...
 მე შენი ნაზვა მინდოდა, ციცი. ამდენი ხანია ვიწვი და ვიდაგვი შენთვის!
 ამდენი ხანია ვითმენ შენს სიყვარულს. ამდენი ხანია ვწვალობ, ვიტანჯები.
 მეტი აღარ შემიძლია. მზადა ვარ, მთელი ჩემი ქონება შემოგწვირო — ქონება
 კი იმდენი მაქვს, მთელ იათნანას იყიდის! მზადა ვარ, ვიყო შენი ყურმოჭრილი
 მონა, ოღონდაც ...შენი ალერსის ღირსი გამზადე: თუ გინდა აქედან გაექცეთ,
 ვიცხოვროთ სადაც გინდა, სადაც ინებებ — ტიროსში თუ თებეში... შენს
 ქალიშვილებს ნამდვილ მამობას გაუწევ: მე გავამზითვებ... დედოფალივით
 იცხოვრებ და იმეფებ ჩემს გულზე სიცოცხლის დასასრულამდე, როგორც
 უსაყვარლესი და უძვირფასესი მეუღლე. შენ, მზისდარ ქალს, რა გინდა აქ,
 ამ ქოხში? შენ...
 ცნობიერება უბრუნდებოდა და... თანდათან ჩაწვდა ფინიკიელის სიტყვე-
 ბის აზრს და მნიშვნელობასაც. უცებ მოზღვადა რაღაც შეუცნობი ბნელი
 და... ერთიანად წაღეკა მთელი მისი არსება.
 — გაეთრიე ახლავე აქედან, შე ვირთხავ შენა! და შენი ფეხი არ ვნახო
 აქ მეორედ, თვარა... — წამოიწია. რისხვისგან გონდაკარგულს გულმა ყელში
 დაუწყო ცემა.
 ფინიკიელი გველნაკბენივით დაიკლაკნა. თვალბეჭეში ავი ნაპერწკლები
 გაუკრთა წამიერად, მაგრამ ეტყობა, სძლია თავს, სქელ ტუჩებზე დათაფლოვლი,
 მამებლური ღმილილი გაუკრთა ისევ, თუმცა ყუყყასავით შავ დაწვრილებულ
 თვალბეჭეში შეფარული გაბოროტება და ღვარძლი ჩაღვროდა.

– ოჰ, ეს მიტოვებული, დაწუნებული იათნანელი ქალები და მაინც... ასეთი ამაყები, ასეთი დიდგულები და... ასეთი მშვენიერები! – ჩაიბუტბუტა და ხელები მოისრისა კვლავ უცნაური მანჭვა-გრებით.

ოფლის და კიდევ რაღაც მყრალი, მხოლოდ ფინიკიელებისთვის დამახასიათებელი სუნი ეცა ცხვირში ციცის და სანამ გულდაღადრული, აზრშერყეული რამეს მოისაზრებდა, უცებ ფინიკიელი ებგერა და სოხანეზე წამოაქცია. ისეთი მოულოდნელი იყო ეს თავდასხმა, რომ ციცი წამით გაშტერდა, დაიბნა, მაგრამ მეორე წამს უკვე ფეხზე იყო. ისევ ეტაკა აჰე. რომ არ ეგონა, ისეთი ღონე აღმოაჩნდა ამ მტკაველა დასხირპულ ჩიაკაცს. აღარ უშვებდა მკლავებში ჩაბლუჯულ ქალს, რაღაცას ლულულულებდა, ბლუკუნებდა, ოხრავდა და ქმინავდა.

უსაშველო ზიზღის გრძობამ ლამის დაახრჩო... „ამ ზღმურტლიანმა, ბინძურმა ვიგინდარამ ხელი როგორ შემახოო“, გაუელვა, სიბრაზისგან გაცოფებულს, წამიც და...

აჰემ ჯარგვლის მეორე კუთხეში მოადინა ბაყვანი.

ფინიკიელი, როგორც იქნა წამოიკრიფა და... ანაზღად მის ხელში დანამ გაიელვა.

– გაგათავებ ახლავე, შე გველო, ასპიტო! – დაკრეჭილ კბილებში გამოსცრა და მოკუზული, მოპარული ნაბიჯებით წამოვიდა ქალისკენ.

სიბულვილის ტალღამ ერთბაშად ჩაძირა ციცი ღურღუმელში. გონება დაუბნელდა. მერმე ისევ გაუნათდა თითქოს თავში.

ხელი დასტაცა სამფეხა სკამს, იქვე, მის ფეხებთან რომ ეგდო გადაყირაყებული და... ხელებში გაუქანა ფინიკიელს, მეორე წამს ისკუპა, ძირს დავარდნილ დანას თვალის დახამხამებაში დაავლო ხელი და შიგ გულში აძგერა. ჩანს, ამოდ არ დააქროლებდა ყმაწვილ-ქალობისას უბელო ცხენებს და ამოდ არ ითვლებოდა ნიშონას მუხურში და მთელ იათნანაზეც საუკეთესო მოხმალავედ და მორბენლად! თუმცაღა – კაი ხნის წინ იყო ეს ყველაფერი, ჯერ კიდევ მაშინ, გოგონები რომ ბიჭების თანაბრად იწვრთნებოდნენ, როცა დედაკაცი დედაკაცობდა და მამაკაცი მამაკაცობდა იათნანაზე!

მოღნიშებულ კარებში უცებ ძაძუს შეძრწუნებული სახე დალანდა. არ ახსოვს, რამდენ ხანს შესცქეროდნენ ერთმანეთს: ალბათ სულ ერთ წამს, მაგრამ ასე მოეჩვენა, საუკუნეა ვუყურებთ ერთი მეორესო.

ძაძუ მყისვე ციცის გვერდით გაჩნდა და თვალისწამში დანა გამოსტაცა ხელიდან:

– ეს ფინიკიელი ძალღი მე მოვკალი! – გამოსცრა კბილებში და გასასვლელისკენ გაემართა.

– ვით ბედავ! მომეცი ახლავე!

თავისავე ხმამ შეზარა ციცი. უტეხი ძაძუც კი შედრკა მისი მზერის წინაშე. მცირე ხანს თვალებით ბურღავდნენ თითქოს ერთმანეთს, თუმცა ციციმ უკვე იგუძანა, რომ ეს ორთაბრძოლაც მოიგო.

ძაძუმ დანას ხელი შეუშვა და იგი ძირს, სოხანეზე დაეცა. ციცი მსწრაფლ დაწვდა დანას.

გარედან აჩქარებული ფეხის ხმა მოისმა.

გოგონები ზღვიდან დაბრუნებულიყვნენ.

...ძაძუს გვერდით, მოღიავებულ კარში ნათიას და დაღუს თვალებს

რომ შეეფეთა, დანა უნებურად ხელიდან გაუვარდა. მკლავები მოწყვეტილი ჩამოუცვივდა. თვალები მოხუჭა და წამით გაქეპავდა.

მერმე შეირხა, ხელები წინ გაიშვირა და მოვარეულივით, არეული ნაბიჯებით გასწია კარისკენ. ისეთი შეგრძნება დაეუფლა, ეს წინ გაწვდილი სისხლიანი ხელები თითქოს ვიღაც სხვისი იყო.

გზა უტიეს ძრწოლაატანილებმა.

ბანცალ-ბანცალით გავიდა ეზოში. სახე გაჰყინოდა, თვალებიც. თავში სრულ სიცარიელეს დაესადგურებინა.

მეწნის ჩეროში ჩამოვდა. ქვეცნობიერად ის ალაგი მოძებნა, სადაც დადის უყვარდა ხოლმე მუხლის ჩადრეკა-მოსვენება.

ხელები კვლავ წინ ჰქონდა გაშვერილი უაზროდ. არა. ეს მისი ხელები არ იყო... ის ამბავიც თითქოს არ ენებოდა ციციის, რაც ამ ხელებმა ახლავს ჩაიღინეს.

* * *

... გულგრილი იერით იჯდა მერხზე და არაფრისმხედველი, ჩამქრალი თვალებით უმზერდა ზღვის სივრცეს. სინამდვილეში კი შიგნით, გულმუცკელი ემღვრეოდა, ნაირნაირი აზრები არ ასვენებდნენ. ტვინს უხვრეტდნენ, აფორიაქებდნენ.

„...იმის მიხედვით, თუ რა ფუსფუსი ატყდა მცველებს შორის, ციცი მიხვდა, რომ ერთობ მნიშვნელოვანი და საპატივცემულო პიროვნება მობრძანდა მასთან. და მართლაც, დედოფლის ვაჟის – ვაჩეხგან გამოვზავნილი დიდმოხელე ბაგი ღამბაში აღმოჩნდა ეს ჭარბავი, წვერ-ულვაშშეჭადარავებული, კაცი, ერთობ მედიდური მიხრა-მოხრა რომ ჰქონდა, თვითკმაყოფილი იერი და დაჯერებული გამოხედვა.

ციცი მოგონილი გულციობით შესცქეროდა, თუ როგორ მიურბენინეს მას ხის საკარცხლოლი, რომელსაც იგი დიდხანს ირგებდა. დამჯდარიც კარგა ხანს ხვანცალობდა, სანამ მოხერხებულად მოკალათდებოდა და ხელსაყრელ მდგომარეობას შეირჩევდა საუბრის დასაწყებად. როგორც იქნა, ამოიკეცა უფალმა ბაგიმ მოსასხამის კალთები, სახელოები ფაქიზად და საგულდაგულოდ გაისწორა, შემდეგ კოტიტა ხელის მტევნები სახელურზე ჩამოსავენა და დაკვირვებული მზერით მიაჩერდა ნარზე ჩამომჯდარ ციციის, ერთმანეთში ჩახლართული ხელები რომ კალთაში ჩაეწყო და უდრტვინველი, მშვიდი იერით იმზირებოდა.

ერთხანს ორივენი მღუმარედ შესცქეროდნენ ერთმანეთს, თითქოს ზვერავენო ერთიმეორეს. შემდეგ ციციმ სახე მიაბრუნა და მზერა ორკეს¹ მიუშტერა, საიდანაც მუქილურჯი ცის ნაგლეჯი მოჩანდა. გულგრილი იერით ცდილობდა შეენიღბა დაძაბულობა და შინაგანი მოუსვენრობა, მარღებში რომ შესდგომოდა.

მოსულმა ჩაახველა, ყელი ჩაიწმინდა. ეს იმის ნიშანი იყო უთუოდ, სიტყვის სათქმელად რომ შეემზადა. ციციმ შეუმჩნევლად მუშტი მომუჭა.

1 ფანჯარა

– შვილო ჩემო, ჩვენი დიდებული დედოფალი იამზე, უფალი ვაჩე და მისი მეუღლე და მთელი სასახლე დიდად სწუხს ყოველივე იმის გამო, რაც მოხდა... – შემპარავი, ფრთხილი ხმით ლაპარაკობდა უფალი ბავი.

ციცი შეურხევლად იჯდა და კვლავ საზგასმული დაჟინებით მისციებოდა ჭვიტეს.

– ჩვენ ყველას, და მათ შორის მეც, რასაკვირველია, ფრიად გვადარდებს და გვალონებს შენი ბედი, შენი გოგონების მომავალი!..

ციცი ისევ უძრავად იჯდა, მხოლოდ მწარე, დამცინავმა ღიმილმა შეუტოკა ტუჩები წამიერად: „დარდით აღარა ხართ სწორედ!“

როცა მიხვდა, რომ ქალი არ აპირებდა ხმის ამოღებას არც ზრდილობისა და არც მოჩვენებითი მაღლიერების გამო, უფალმა ბავიმ შუბლი შეიჭმუხნა, ხმაში მკაცრი კილო გამოურია: – შენ დედა ხარ, უწინარეს ყოვლისა, და როგორც ყველა დედა, შენც უსათუოდ შენს თავზე უფრო შვილების კეთილდღეობასა და ბედნიერებაზე უნდა ფიქრობდე!

ციციმ სარკმელისთვის თვალმოუშორებლივ, თითქოს მხოლოდ ტუჩებით დამარცვლა სიჩუმის შემდეგ:

– თუ ჩემს ვაჟებს გულისხმობთ, უფალო ჩემო, ისინი კარგა ხანია გულმოდგინედ ემსახურებიან დიდ ფინიკიას, ხოლო გოგონები... გოგონები, მართალია, ჯერ პატარები არიან, მაგრამ ღვთით, არ დაიკარგებიან, მიხედავენ თავიანთ თავს – ესეც არ იყოს, განგების ნებას ვერავინ წაუვალთ!

– ჰმ, ჰმ... რასაკვირველია, რასაკვირველია... მაგრამ დედის მოსიყვარულე გული... მოჩიბულ გოგონებს განსაკუთრებით სჭირდებათ დედის მზრუნველი ხელი. მერმე, რამდენადაც ვიცით, მოხუცებული, ავადმყოფი მამა გყავთ... – სტუმარი ერთ ხანს მსჯელობდა საერთოდ დედებისა და შვილების მოვალეობის გრძნობაზე, გამწარებულ სიბერეზე. საზოგადოდ დედაკაცის გულჩვილობაზე, მის კეთილსა და სათნო ბუნებაზე, კერძოდ კი, იათნანელი ქალების კდემამოსილებასა და მოკრძალებულობაზე. და როცა ჩასთვალა, რომ ყველაფერ ამაზე ერთობ ენა მოქარგულად იუბნა, წამიერად შეისვენა.

ციცი მიხვდა, რომ იგი უკვე მიანლობული იყო მთავარ სათქმელს. მცირე ხანს მოლოდინით შესცქეროდა უფალი ბავი ქალს, იქნებ სიტყვა ჩამომართვასო, ანდა შემეპასუხოს მაინცო, მაგრამ ციცის კვლავინდებურად პირში წყალი ჩაეგუბებინა. მაშინ თავად უფალმა ბავიმ წამოიწყო ძლივს დაფარული გაღიზიანებით და...

ციცისთვის ნათელი შეიქმნა ამ იწილო-ბიწილოს დედა-აზრი.

უფალი ბავისთვის გულისგამაწვრილებელი, ხანგრძლივი დუმილის შემდეგ ციციმ, როგორც იქნა, აღირსა მოსულს პირდაპირ შეხედვა, და სიტყვის გაწეღვით წარმოთქვა:

– მე, ვითარცა გავიგე, თქვენ და ჩვენს ძვირფას მსაჯულთ უნდათ დანაშაული ვალიარო, ანუ განვაცხადო, რომ... ჩემს ყოფილ ქმარზე შურისძიების მიზნით – რამეთუ მან დიდი შეურაცხყოფა მომაყენა – და აგრეთვე იმისთვის, რომ მიხლოდა დამენარჩუნებინა ბოჩის ბებიისგან ნაანდერძივი საუნჯე – ძველთაძველი კირბითები – მოვკალი ჩემი ნაქმარევის მეორე ცოლის ძმა – უდანაშაულო შუამავალი, ფრიად პატივცემული დიდვაჭარი უფალი აპე...

პოდა, ახლა ვნაობ ჩემს საქციელს და ვთხოვ ხელისუფლებას და სამსჯავროს შემინჯალოს, ვითარცა ოთხი შვილის დედა და ვითარცა დიაცი. ასეა თუ არა, უფალო ჩემო?

– იახა, იახა, იახა! – სასწრაფოდ დაუკრა კვერი კმაყოფილების ღიმილს სახეგაბწყინებულმა უფალმა ბაგიმ. დიანაც რომ ციცი გეგემზემ ყოველივე ზუსტად, ჩინებულად გაიგო. დედოფალი იამზე, უფლისწული ვაჩე და ქურუმთ სამსჯავრო გაითვალისწინებს ამ გულწრფელ სინანულს, რამეთუ ჩვენს გულმონწყალე დედოფალს („სინამდვილეში რომ არაფერი ეკითხება!“) და ტახტის მემკვიდრეს უფლისწულ ვაჩეს („ფინიკიელი დედაკაცის კალთას გამოკერებულს“) არ სურთ უკიდურს სასჯელს მიმართონ, მაგრამ... თუ ციცი გეგემზე უწინდებურად გაჯიუტდება და გაკერდება... ო, ო, მაშინ მას არ აცდება სამარცხვინო სასჯელი: კონცხიდან ზღვაში გადაგდება, რამეთუ მკვლელობა, მით უფრო უდანაშაულო უცხოელის და რაც განსაკუთრებით საგულისხმოა, ჩვენი მეგობარი და მოკავშირე ქვეყნის მკვიდრის – სწორედ რომ ამგვარ სასტიკ სასჯელს იმსახურებს!

„თქვენ სამინლად გაფრთხობთ ის ამბავი, რომ იათნანელი სწორედ ფინიკიელის მკვლეული აღმოჩნდა – თანაც ვითარი ფინიკიელის? „უდანაშაულოსი“! აი, მოკლული რომ იათნანელი იყოს...“

– ჩემი გოგონებიც ხომ იმისთვის მანახეს აქ წუხელის, რომ... უკეთ გამეგო ყოველივე, რაც შენ მიბრძანე წელახ, არა, უფალო ჩემო? – შეაწყვეტინა ანაზად ენადგაკრეფილ სასახლის კარის დიდმოხელეს. იგი წამით შეცბა. შეიშმუშნა.

– ჰმ, ჰმ... მათ თვითონ ისურვეს ნახვა...

– ო, დიახ... მამაჩემი რომ მძიმე ავად არ იყოს, იმასაც შემახვედრებდით... დედაჩემი სამწუხაროდ, უკვე ცოცხალი აღარ არის და... ამდენად ვეღარ გამოგადგებათ. – შეჩერდა წამით და მერმე, თვალმოწკურულმა დამცინავად განაგრძო:

– მაგრამ... უფალო ჩემო, სინამდვილეში რომ მაგრე არ ყოფილა, რავარც შენ ბრძანებ?

– როგორ თუ... სინამდვილეში? – ყბა მოექცა უფალ ბაგის მისდაუნებურადვე.

– დიახ. სინამდვილეში სულ სხვანაირად გახლდათ ყოველივე და... არა ისე, თქვენ რომ გინდათ იყოს!

– არ მესმის... რისი თქმა გსურს ამით? – დიდმოხელეს ხმაში ძველებური რიზი ჩაელვარა. თვალები დალურსა.

– იმის თქმა მინდოდა, უფალო ჩემო, რომ... ვით თქვენ ხელს არ გაძღვეთ სიმართლე, ისე სიცრუე მე არ მიჯდება ჭკუაში. ამდენად... ვეღარ გამოვა იმდაგვარად, თქვენ რომ გწადით!.. ეჰ, მოგიწევთ, გინდათ თუ არა, ბოროტი დამნაშავის დასჯა! არაა სხვა გამოსავალი და... რას იზამ!

მერეც, კაი ხნის მერეც ციციის ღიმილს ჰგვრიდა ბაგის ღორბლებმოდგარი პირის, დაყვლებილ-გადმოკუსული თვალების გახსენება და აგრეთვე წარმოდგენა იმისა, თუ რა ფაცხა-ფუცხით მიაშურა უფალმა ბაგიმ გასასვლელს.

... თუმცა, ჩუ!

ქალბატონი შუშუ ლაპარაკობს: ბოჩის ძვირფასი თანამეცხედრე! აი, ბოჩიას სახლეულის და მისი ცხოვრების ოხორჯას¹ კი უნდა მოუსმინოს გულისყურით.

საშუალო ტანის, ჩათქვირებული დიაცი მწუხარე სახით, პირზე ოქრორიდე აფარებული იდგა სამსჯავროს წინაშე.

ციციმ უნებლიეთ, თვით მისთვისაც მოულოდნელი ქალური ცნობისწადილით შეათვალღიერა მისი გარეგნობა.

„ვერაფერს იტყვის კაცი, ლამაზი ქალია, ცოტა... ზედმეტად მსუქანი და... ჟანგარა რომ არ იყოს!.. ვერა, მაინცდამაინც ვერ დაუწუნებ ბოჩის გემოვნებას, კაცმა რომ თქვას!“

ხოლო დიაცის მგლოვიარე იერმა უნებლიეთვე თანაგრძნობისა და სიბრაღეულის გრძნობა აღუძრა გულში.

„რაც არ უნდა იყოს... ძმა მოუკვდა საცოდავს!.. პატარა ამბავი ხომ არაა?“

სმენად იქცა, თუმც კვლავ უმეტყველო თვალებით იმზირებოდა და სახეზეც სრული გულგრილობა ეხატა.

უ უ უ უ

– ამ ქალს მე და ჩემი საცოდავი ძმა ჭირის დღესავით ვბაგდით, თითქოს მე ძალით შემოვიჭერი მის ყულეში, თითქოს მე ჩემმა ძვირფასმა მეუღლემ ბოჩიმ დიდი ხვეწნა-მუდართით არ ჩამომიყვანა ამ მიყრუებულ, მივარდნილ მხარეში!

ჩვენ, ფინიკიელებს, ვაჭრუკანებს, ზღვის მეკობრეებს, უჯიშოებს, გაიძვერებს და ვერაგებს გვეძახის აქ ზოგ-ზოგი. ჩვენს ღმერთებს მასხრად იგდებენ, ჩვენს მოგვებს – ყასბებს უწოდებენ და ათასგვარ გარყვნილებას აბრალებენ. ნათესაობის გრძნობაც არ გაგვანდეს ვითომ, რაკილა ძმას შეუძლია ცოლად შეირთოს საკუთარი და. მერედა, რითია ცუდი ეს! განა ნათესაობის გრძნობა ამით უფრო არ განმტკიცდება? აბა, იათნანაზე ყვავი ჩხიკვის მამიდა როა, ესაა თავმოსაწონებელი?!

– ასე ხომ არ გეზრახებოდა დამნაშავე ციცი გეგეშზე, პატივცემულო შუშუ? – ჩამოართვა სიტყვა მსაჯულთუხუცესმა ფრიად მოკრძალებული კილოთი.

– პირადად ჩემთან საუბრობას აბა, ვითლა იკადრებდა ეგ მზისწული, უფალო მსაჯულო! მარა ვიცი მე, რასაც უბნობენ და რასაც ფიქრობენ აქ ჩვენზე. ჩვენ თურმე მდაბიორნი ვართ, მაშინ როცა ამ დელაკაცის წონა ოქრო მართო ფეხებზე უკეთია დელაჩემს. დიანს!.. ვიცოდე მაინც, რითი ამყობენ და ამპარტავნობენ ასერიგად იათნანელი ქალები? ჩვენო, დიაცებო, კაცთა თანასწორნი ვიყავითო, გაიძახიან.

ჩვენ, ფინიკიელი დიაცები, სწორე ვითხრათ, არ ვეჯიბრებით მამაკაცებს არასფერში. ჩვენთვის ჩვენი მამების, ძმების, ქმრების სიტყვა წმინდათაწ-

1 დელაბობი

მინდა და წყალგაუვალი. ან რა ქალის საქმეა, თქვენი ჭირიმეთ, ჯირითი და მშვილდოსნობა!

არა, რა გვაქვს ჩვენ ვინმეს დასადრახი, გვეითებით? ჩვენი ქალები, ეს საყოველთაოდაა ცნობილი – უფრო მეოჯახენი, ქმარ-შვილის მოყვარულნი და ერთგულნი არიან, ვიდრე სხვები. ამიტომაცაა, თქვენი კაცები, და არა მარტო თქვენი, უპირატესობას ჩვენ გვანიჭებენ! დიას! სილამაზე როდი გახლავთ მთავარი, ღირსეულნი, არამედ ქალურობა და სითბო. დიას! დიას! ხოლო ფინიკიელ ქალებზე უფრო ქალური, ვითარცა წელანაც ვთქვი, დედამიწის ზურგზე არსად იპოვებიან. აი, ამაზეა ბოლმითა და შურით რომ სკდებიან იათნანელი დიაცები. ამათი ღმერთებიც ხომ ამათსავით შურიანები და ღვარძლიანები არიან.

– პატივცემულო შუშუ! უკაცრავლი თუ არ ვიქნებით, ეგება...

– მოითმინეთ, უფალო ჩემო, მოითმინეთ! მე ჯერ არ დამიმთავრებია ჩემი სათქმელი!

ჩვენ, ფინიკიელი ქალები ასეთი მორჩილი, თვინიერი და ღვთისმოსავები რომ ვართ—მეთქი, ეს როდი ნიშნავს იმას, ლაპარაკი არ გვეხერხებოდეს, ენა არ გვიჭრიდეს, ანდა ვინმეზე ნაკლებად ვარჩევდეთ ავსა და კარგს, თეთრსა და შავს. ნურას უკაცრავად!

აქოდა, ნოყიერი მიწა-წყალი გვაქვსო, ყოვლად უქნარა და უმაქნისები არიან აქაურები. ჩვენ, ფინიკიელებმა, ვიცით გარჯის ფასი, რომ იტყვიან, ქვასაც კი წვესს გამოვადენთ. ამიტომაცაა რო ბრიყვნი და უგზურნი ქვაწვიას გვემახიან.

ჩვენ, ჩვენი გამჭრიახობისა და მოხერხებულობის წყალობით ავალორძინეთ ალებ-მიცემობა მრავალ ქვეყანაში. ყველგან შემოგვაქვს ფუფუნება და სიმდიდრე. სხვა რომ არაფერი, ჩვენმა დამწერლობამ სათავე დაუდო ბევრ სხვა ტომელის ანბანს. მართალია, თქვენც გაბადიათ თურმე რაღაც დამწერლობა და ეგების... ის უფრო ძველიც იყოს ჩვენზე. მერე რა? რა მნიშვნელობა აქვს ახლა ამას, როს თქვენ ასე მცირენი ხართ, ხოლო ჩვენ – ესოდენ მრავალრიცხოვანნი და დიდი? თუმცა ამაზე ერთმა ყოყონა იათნანელმა იენამწარა, მრავალრიცხოვანნი ვირთხები და თაგვებიც არიან, ლომები და ვეფხვები კი – ერთობ ცოტანიო, მარა ამგვარ ენაჭარტალა ბაქიებს რა დაღევს თქვენში?... ჰო, იმას მოგახსენებდით: რა გვჭირს-მეთქი ჩვენ ვინმეს გასაკილი, ვინც არ უნდა იყოს ის? ჩვენ, უგონიერეს და უძლიერეს თესლტომს მთელს ქვეყნიერებაზე? სულ მალე ჩვენ დავეუფლებით მთელ სამყაროს, დიდსა და პატარა ქვეყნებს, დავსაზღვრებთ და მოვმრავლდებით დედამიწის კიდით-კიდემდე. ჩვენი ენა და ჩვენი ღმერთები იქცევიან ყველასთვის საერთო ენად და სათაყვანო ღმერთებად – ვინც ნებით არ იზამს ამას, ვინც ნებაყოფლობით არ იწამებს ჩვენს კერპებს, იმათ ძალით ვაწამებთ და ვაიძულებთ, გახდნენ ჩვენნაირები. დიას, ვაიძულებთ, იყვნენ უკეთესები! და საერთოდაც, ერთი უნდა ვიკითხო, რა საჭიროა ამდენი ხიჭუ-მაჭუ ტომების არსებობა? დროა უკვე – ყველანი გერთიანდნენ ერთ ღვთაებად – ჩვენი წინამძღოლობით!

– პატივცემულო შუშუ... შენი ძმის მკვლელობის ამბავს დაუვბრუნდეთ

ეგება...

– აბა, რა უნდა ვთქვა ჩემი ძმის მკვლელობაზე? – იყვირა უცებ შუშუმ კაპასი ხმით და ისედაც აჭარხლებულ სახეზე ცეცხლი წაეკიდა, მოზრდილი ცხვირი აუცახცახდა: – ამ საზიზღარმა, ბოროტმა და სისხლმოწყურებულმა დედაკაცმა მოჰკლა ჩემი ღირსეული, პატიოსანი და ბრძენი ძმა – ფინიკიელთა თვალი და სიამაყე!.. შეხედეთ, შეხედეთ, როგორ ზის, რა სახე აქვს? და რა გველურად ელიძება? ვითომ მკვლელი ეგ კი არა, ვიდაც მითავარია¹ იყოს! აი, ასეთი უტიფრები და უკეკები არიან იათნანელი ქალები და... ასეთი ურცხვები!

– პატივცემულო შუშუ! ჩვენთვის გასაგებია შენი აღშფოთება და გულწყრომა. ჩვენ აქ ყველანი ღრმად და გულწრფელად თანაგივრძნობთ, რამეთუ უფალი აპე მარტოღენ შენ და ფინიკიელებმა როდი დაჰკარგეს: იგი ჩვენი, იათნანელების დიდი მეგობარი და კეთილისმყოფელი იყო ამავე ღროს. ამდენად, ჩვენთვისაც დიდი და აუნაზღაურებელი დანაკლისია მისი დაღუპვა; გვერწმუნე, ჩვენც მისი ჭირისუფლები განხლავართ. ჩვენი ბრწყინვალე დედოფალი იამზე და უფლისწული ვაჩე – უმამაცესი და ლომგული მბრძანებელი იათნანისა, ფრიად მოწადინებული არიან წვრილად გამოვიძიოთ საქმის ვითარება და დამნაშავეს საკადრისი მივუზლოთ. უკეთუ ჩვენი, იათნანური წესის თანახმად...

– რის გამორკვევა და გამოძიებაა საჭირო, აღარ მესმის? მკვლელი ხომ აგერა ზის, უნდა დაისაჯოს იგი სასტიკად. მორჩა და გათავდა!

– დიახ, დიახ, რასაკვირველია... მარა ჩვენ, ვითარცა ქურუმ-მსაჯულებმა უნდა დავადგინოთ ზოგი რამ და, კერძოდ კი, განძის საკითხი...

– რა განძზეა ლაპარაკი ბოლოს და ბოლოს? რა განძს უნდა წარმოადგენდეს რაღაც ტყავის წიგნები? – შეუტეხა კვლავ სიტყვა მსაჯულთუხუცესს ზომაზედ მეტად აბილაბილებულმა და გაფიცებულმა შუშუმ: – კვლავ ვიმეორებ: მოხდა საზარელი მკვლელობა და მკვლელი აგერაა!.. ამ ქალს ვძულდით-მეთქი მე და ჩემი ძმა უსაშველო სიძულვილით და მხოლოდ შემთხვევას ეძებდა, რომ დავენოცეთ. იმ დღეს მეც დაუნდობლად გამისტუმრებდა შავეთს, იქ რომ ვყოფილიყავი.

– გასაგებია ყოველისფერი ეს, პატივცემულო შუშუ, მარა ის კირბიშე-ბი...

– განა ადრე არ გითხარით ამის თაობაზე? – ჰირში ეცა კვლავ მსაჯულთუხუცესს გაანჩხლებული ქალბატონი შუშუ, რომელიც თანდათან უფრო და უფრო წიწმატდებოდა: – განა არ იცით, რომ ის ვითომდა განძი ანუ კირბები არც მე და არც ჩემს ძმას არაფერში გვჭირდებოდა, მაგრამ, რაკილა ჩემმა ძვირფასმა მეუღლემ ბოჩიმ ის მე მისახსოვრა, ამიტომ მე შეკუთვნოდა წესით და რიგით. ამ უტიფარ დიაცს კი არ სურდა მისი დაბრუნება და უსირცხვილოდ მიითვისა იგი! ჩემს საცოდავ ძმას უნდოდა დაებრუნებინა ისინი თავისი ნამდვილი პატრონებისთვის და...

ციცის უცებ სიცილი წასკდა (შემჩნეული ჰქონდა, უკიდურესი დაძაბულობის ჟამს სიცილი აუტყდებოდა ხოლმე. ახლაც ასე დაემართა): „ნამდვილ პატრონებსო!“ ჰა, ჰა, ჰა...

1 გადამთიელი

იცინოდა თავშეუკავებლად, ხმაძალდა, თითქმის ძველებური, ახალგაზრ-
დული სიკისკასითა და ხალისით.

თვალებით მოძებნა ბოჩი, პირველი რიგის კუთხის სკამზე რომ ჩამჯ-
დარიყო, მხრებში თავჩარგული.

გრძნობდა, მისი სიცილი ისრებივით ეყრებოდათ თავზე დარბაზში მყოფთ,
რომელთა უმრავლესობა არაიათნანელი იყო (ხელისუფლებამ წინასწარ
იზრუნა იმისათვის, რომ დარბაზი გაეცხო უცხოელებითა და თავისი თანა-
მზრახველებით).

სამარისებური სიჩუმე ჩამოდგა. მსაჯულებიც კი გაქვავებულიყვნენ.
„ღვთისმოსიშ“ შუშუსაც კი – ენა ჩაეგდო მუცელში. მაგრამ მალე მოეგო
გონს ქალბატონი შუშუ და ვაიო, ისეთი ხმით იჩხავლა, რომ ციციმ უნ-
ებურად ყურებზე აიფარა ხელი.

შუშუ გაბძული, გამყინავი ხმით გაჰკიოდა. თმებს იწეწავდა და პირს იპ-
ოტნიდა მოჩვენებით. მერმე მოულოდნელად გულისპირი ბოლომდე ჩამოიხია
და იატაკზე გაგორდა:

– მიშველეთ! ხედავთ?.. იცინის!.. დაგვცინის ჩვენ: მკვდარსაც და ცოცხ-
ლებსაც! ჰოი, დიდო ღმერთებო! ეს ქალი ცოცხალი უნდა იყოს და ჩემი
ღირსეული ძმა მიწაში ღვებოდეს? მოკალით ეს გველისწიწილი! ეს აფ-
თარი, როკაპი! – წიოდა შუშუ ნამეტნავად გაშიშვლებული და ფეხებს ისე
ასხმარტალებდა, რომ მსაჯულნი იძულებული შეიქმნენ, თავები დაეხარათ.
ამასობაში ქალბატონ შუშუს მისცვივდნენ და ხელში აყვანილი გაიტანეს
გარეთ.

– წყეულიმც იყავით! წყეულიმც იყავით! – გაჰკიოდა შუშუ მთელი
ხმით.

ბოჩი კვლავ თავჩაქინდრული იჯდა, გაუნძრევლად.

ბ უ ბ უ ბ ე ბ ე უ ი

თვალებს არ უჯერებდა.

„ვაიმე! ამას აქ რა უნდა?“ – თითქოს მახვილი გაუტარესო გულში,
მაგრამ ნებისყოფის საშინელი დაძაბვით შეიძლო გულგრილობის აფარება
სახეზე.

„მაშ, ღვიძლ ძმასაც ამხედრებენ დის წინააღმდეგ? ვაშა, იათნანელებო!
აი, თურმე სადამდე შეგიძლიათ დაეცეთ! ოლონდ მიზანს მიაღწიოთ და
ყოველგვარი სისაძაგლის ჩასადენად მზად ხართ თურმე! იცით, რომ სხვა-
ნაირად ჩემი ბედოვლათი ძმა დაკარგავს უზენაესი ხელისუფლების კეთილ-
განწყობას, ჰაერივით რომ სჭირდება, რადგან ხელის გაუნძრევლად, მხოლოდ
სუფრებისა და ნადიმების ზედამხეველობისთვის ეძლევა გასამრჯელო. და
ესეც უდარდელად და უზრუნველად ატარებს დროს, მით უფრო, რომ ვინ
იცის, მერამდენედ ქმარგანაშეებ ფინიკიელ ქალზე აპირებს დაქორწინებას.
თავი მოაქვს კიდევ ამით!.. რომ სწორედ გუგუ გეგეში გახდა ღირსი ქა-
ლის ქმრობისა, ამით ხომ ქალმა, სხვებთან შედარებით, უპირატესობა მიანიჭა
სწორედ მის მამრულ სიძლიერეს... ახავაი ჩვენი ცოდვა!“

– მაშასადამე, შენც ადასტურებ, პატრიცეშული გუგუ, რომ შენს დას

ნამდვილად სძულდა აწ გარდაცვლილი უფალი აპე და შუშუ, დიდად პატივცემული დაი მისი?

– დიას, უფალო ბადრა. ჩემი და საერთოდ ვერ იტანს ფინიკიელებს, მისდა სამწუნხაროდ და სავალალოდ!

– ადასტურებ იმასაც, რომ განძის გამო მოჰკლა ციცი გეგეშხემ ფინიკიის დიდვაჭარი, და საპატიო მოქალაქე უფალი აპე?

– დანამდვილებით ვერ გეტყვით, ღირსეულნო ქურუმ-მსაჯულნო, მაგრამ... ალბათ ასეა! – მერმე შეჭოჭმანდა ცოტა და დაუმატა: – აბა, სხვანაირად... ვერ ახსნი მის საქციელს.

– მონავ! საცოდავო მონავ! – აღმოხდა უნებლიეთ ციცის, მიტკალივით გადაფითრებულს. გუგუ ჯერ შეერთა თითქოს, წამით თითქოს თავიც დახარა, მაგრამ მერე ჩასუქებული კისერი დისკენ მიიღრია (აქამდე არც ერთხელ არ შეუხედავს მისთვის) და სახეში რომ არ უყურებდა ისე, მჭახვე ხმით მიადანა: – მე მონა არ ვარ, ჩემო დაია, არა! მე – თავისუფალი იათნანას თავისუფალი ნოლევი ვარ და თავისუფლად გამოვთქვამ ჩემს აზრს! და შენ ძალიან ცდები, როცა ასე უსაფუძვლოდ და უნიადაოდ გძულს ჩვენი ძვირფასი მოკავშირენი და ერთგული მეგობარნი, ფინიკიელები! მე არავისზე ნაკლებად არ მიყვარს ჩვენი იათნანა! მაგრამ გულზე ხელის ბრაგუნისგან შორსა ვარ. არც ზედმეტი თავმოყვარეობა მაწუნებს. არც სიძულვილი ვიცი მავანის მიმართ, რაკი ის იათნანელი არაა! შენ კი, ეს ბოროტმოქმედება იმიტომ ჩაიდინე, ალბათ რომ თავმოყვარეობის შელახვად ჩათვალე ფინიკიელის გამოგზავნა შუამავლად. სიძულვილმა დაგაბრძავა, ჩემო დაო, და აი, მოკალი კიდეც აპე – ყველასათვის ეგზომ საყვარელი და ძვირფასი კაცი, ჩემი უგულითადესი მეგობარი. აი, რა უბელურებამდე მივიყვანა მტრობამ და სიძულვილმა!

– ვაშა შენ, ძმაო გუგუ! – („კიდეც კარგი, ბაბა და დია ვერ ხედავენ ამ სურათს“), – მაგრამ: თავისუფალი იათნანას თავისუფალო მოქალაქევე, რამდენი ოქრო დაუჯდა ხელისუფლებას შენს მიერ ამ „თავისუფალი აზრის“ გამოთქმა?

– ჩუმად! როგორ ბედავ ხელისუფლების შეურაცხყოფას? მართლაცდა, ნამეტანი თავს გაუვიდა ამ დიაცს!

გაფუყული ფინიკიელი მსაჯულის გვერდით მჯდარი მსაჯულთუხუცესი ბადრა ფეხზე წამოვარდა გააგებული. ლაჟღაჟა ლოყები და ლაბაბი აუთახ-თახდა სიბრაზისაგან. მაგრამ ციცი უკვე აღარ უსმენდა არავის. მისთვის კვლავ ყველაფერი სულერთი გახდა. თუმცა შიგნით გულ-ღვიძლი ეთუთქებოდა და ტვინი ებურღებოდა.

„ვაგლახ, ოდინდელნო ბრძენნო ქურუმნო! სადა ხართ?.. ვის ხელში ჩაეკვივდით? ჩვენო დილო დედა-ღვთაებავ, რად დავგსაჯე ასე?..“

ახავაი, ჩემო შვილებო, სად გტოვებ, რა მოგელით მომავალში?..

მაგრამ ...ბოლომდე უნდა შეისვას სიმწრის ფიალა, განგებამ რომ გამიმზა-და ასე საგულდაგულოდ. ამ პამპულა ე.წ. ქურუმ-მსაჯულთაც და ამ ტაკი-მასწროლ სამსჯავროსაც უნდა გაეუძლო ბოლომდე. არაა სხვა გზა!!“

...და როცა უკანაკსნელი სიტყვის თქმამ მოუწია, ანუ როცა „მონანიების“ და „ცრემლთა ფრქვევის ჟამი“ დადგა, ბინდგადაკრული გონება ერთბაშად გადაეწმინდა.

წამოიძარა. მოსასხამი, რომელიც აქამდე ფინიკიელთა წესისამებრ მთელ ტანზე ჰქონდა მოხვეული – უფრო სწორად – მოახვიეს თითქმის ძალდატანებით – გადაიგდო. იათნანური სამოსი ეცვა: უსახელო, გულამოჭრილი გრძელი კაბა, წელზე ფართო ბალთიანი სარტყლით შემოჭერილი. თმაც იათნანური წესით, კეფაზე დაეგრავნა.

ხელები შემართა და ჭერისკენ ალაპყრო მხერა:

– ჰოი, დიდო ნანავ – უხენაესო ქალღვთაებავ ჩვენო! გულმონწყალე დედავ – ბჟალარავ ჩვენო! ბადრო მთვარევ – წინამძღოლო და მამავ ჩვენო! ღმერთებო ჩვენო! სულებო წინაპართა! მოტევებასა და შენდობას გთხოვთ, რამეთუ... უარსავყოფ იმ მოდგმის ნაშიერობას, ოდესღაც იათნანელნი რომ ერქვათ. აღარა ვარ ამიერიდან იათნანელი ასულ! მოკვდები, ვითარცა არარა ქვეყნის და არარა თესლტომის-უგვარფესვო შვილი!

* * *

... როცა მცველებით გარშემორტყმული გამოჰყავდათ სამსჯავროდან, თვალი შეასწრო სახედაღვრემილ დიაცთა ჯგუფს, განცალკევებით რომ აწურულიყვნენ ხეთა ჩრდილში. გასასვლელთან ახლოს, ღია თაღედის ქვეშ დედაქალაქის წარჩინებულ მამაკაცებს გუნდ-გუნდად მოეყარათ თავი, მათგან ცოტა მოშორებით ბოჩი იდგა განმარტოებული. გაშეშებულს, გულზე მკლავები დაეკრიფა, სახეზე მიწისფერი დასდებოდა.

უცაბედად ციციის გონებაში ამ ცოცხალი მძორის მიღმა გაიელვა უწინდელი, ახალგაზრდა, ხალასი ბოჩიას ხატება;

ალბათ ბოჩიც არ მოელოდა ამგვარ დასასრულს: კონცხიდან ზღვაში გადაგდებას. იათნანაზე უმაღლესი სასჯელი – კუნძულიდან სამუდამოდ გასახლება იყო. მკვლელობის შემთხვევაშიც – რაც ასე იშვიათი განხლდათ იათნანაზე უწინ – ქურუმთა სამსჯავრო, ადგილობრივ, არჩეულ უხუცესთა თანამონაწილეობით, განიხილავდა საქმეს და მხოლოდ ყოველმხრივი აწონ-დაწონვის, აზრთა უერთიერთგაცვლისა და ბჭობა-მსჯელობის შემდეგ გამოჰქონდა განაჩენი, რომელიც მეფეს უნდა დაედასტურებინა.

...ოჰ, რა ზრიალი, რა ჩოჩქოლი გამოიწვია მსაჯულებსა და დარბაზში მსხდომთა შორის ციციის სიტყვამ. სახეანთებულნი, თვალებგადმოკარკულუნნი მუქარით, ლანძღვა-გინებით აბზეკდნენ მისკენ თითს:

- რა თავხედობაა!
- მონანიების ნაცვლად ბრალს აქეთ გვდებს!
- როგორ ბედავს!
- რა მკრეხელობაა!
- ერთხელ კიდევ დაამტკიცა, რომ ჭკუაშერყეულია.
- დაისაჯოს ესე სასტიკად!
- დაისაჯოს უღმობლად, უწყალოდ, შეუბრალებლად!

ჩანდა, მეტისმეტად ემწვავათ, განსაკუთრებით იათნანელთ, დიაცის მიერ ასე გამომწვევად უარის თქმა იათნანელობაზე! და... ფინიკიურ-იათნანური სამსჯავროს ესოდენი შეურაცხყოფა!

„ჰმ, თითქოს თვითონ ყოველ ფეხის ნაბიჯზე არ თელავდნენ და არ შეუ-

რაცხყოფდნენ იათნანელის სახელს! ოჰ, რა თვალთმაქცობაა ყოველივე ეს! — მწარედ ელიმებოდა ციცის: — თუმცა, რა გასაკვირია: კაცის ბუნება ზომ ასეთია — სხვას არასოდეს ჰპატიობს იმ დანაშაულს, რასაც თავად სჩადის ხოლომე უჩუმრად.“

...ბოჩიმ წინ წამოიწია. თითქოს რაღაცის თქმა დააპირა. ზურგი შეუბრუნა ქალმა. და უცებ, საიდანლაც, თითქოს მიწიდან ამოდვრენო, გოგონები მივარდნენ ციცის და მუხლებზე მოეხვივდნენ მოთქმითა და გოდებით. ამოდ ცდილობდნენ მცველები ისინი ქალისათვის მოეშორებინათ, გოგონები ხმამალალი ქვითინით ესუტებოდნენ დედას, მთელ ტანზე ეკვროდნენ და გაშმაგებით ჰკოცნიდნენ.

ნელ-ნელა დაუბრუნდა გონი თითქოს ქანდაკადქცეულ ციცის. ო, ამეების ატანა ერთობ ძნელი აღმოჩნდა მისთვის.

— კმარა, შვილებო! დაწყნარდით, შემოგვევლეთ! მტერს ნუ გააცინებთ. გამაგრდით, თქვან სანთელი! თქვან გოლუაფირო! ჩემო მერცხლებო!.. გენაცვალეთ დედა! — ედუღუნებოდა გოგონებს ცრემლების ყლაპვითა და თავს უკოცნიდა ორივეს.

— დია! დია!

„ოჰ, ეს განწირული ძახილი! როგორ ან ვით გაექცევი შენი სისხლისა და ხორცის ამ სასოწარკვეთილ კვილს! მაგრამ... უნდა გაუძლო! უნდა სძლიო სისუსტეს და გულჩვილობას. უნდა! ასეა საჭირო, ციცი!“

— გამაგრდით-მეთქი. მე გიბრძანებთ თქვენ — თქვენი დია! არა გრცხვენიათ, რა ამბავში ხართ? ზომ არ გავიწყლებათ, ჩემი შვილები რომ ხართ? შეწყვიტეთ ტირილი! გესმით თუ არა ჩემი? მე უნდა მოვკვდე — ასეთია ღვთაების ნება. სამაგიეროდ, მე — თქვენში ვიცოცხლებ... თქვენს შვილებში... აბა, ასწიეთ თავები მაღლა. ქვეყანა თქვენ გიყურებთ. ნუ ათქმევინებთ მტერ-მოყვარეს — გლახაკი შვილები ჰყოლიათ ციცის! აბა, მარჯვედ! მხნედ იყავით!

ციციმ ხელი დაუქნია ტირილისგან სახედაოსებულ გოგონებს, გაოგნებულნი რომ შესცქეროდნენ ამაყად მოძლიმარე დედას:

— ციცი! არ შედრკე! — მოესმა ანაზღუელად ციცის და უნებლიეთ შეტოკდა. ნაბიჯი შეანელა. თვალი მოავლო დიაცთა ჯგუფს. პირგამეხებულ ძაძუს გვერდით სახეგადაფითრებულ მამიდა ფათულისას ჰკიდა მზერა.

თბილი ტალღა გადაეველო გულს.

„ჩემო კეთილნო!.. რომ იცოდეთ... მზადა ვარ შევხვდე სიკვდილს მშვიდად, უდრტვინველად!.. ერთადერთი, რაც სულს მიშფოთებს — თქვენი სვე-ბედია! ჩემი იათნანას მომავალი!.. მაგრამ ღვთის ნებას ვერსად წაუვალთ. თუ გასაწირია — გაიწირება იათნანა! თუმცა... ჩვენ რომ გაწირვა გვგონია, ეგებ სულაც არ ნიშნავს გაწირვას და მხოლოდ... გარდასახვას გულისხმობს მომავალ დროში?... ვინ იცის... უკვდავთა აზრებს, ჩვენ, მოკვდავნი, ვეღარ ვწვდებით! თუმც... მაინც მგონია, ჩემი მოკლე ჭკუით, ცოცხალმა კაცმა მინამ სული უდგას, ხელი უნდა გამოიღოს, მინამ ღონე ერჩის, ფარ-ხმალი არ დაჰყაროს. ერთი რამ მჯერა კიდევ: დიდი ნანა არ გაიმეტებს იათნანას, დაიცავს და დაიფარავს თავის გაჩენილთ. დადისაც ზომ სჯეროდა ეს. დადმაც ეგ მიანდერძა! მაშ, კურთხეულ იყოს სახელი ჩვენი დია-უფლისა სამარადღაჟამოდ!“

– ვინ იყო? ვინ იყო? – ხელჯონიანი მცველები ციბრუტივით ტრი-
ალებდნენ, მაგრამ მოზღვავებულ ხალხში გზა ვერა და ვერ გაეკვლიათ.
დიაცები ჯიუტად არ იცვლიდნენ ფეხს. იდგნენ გაკერპებული სახეებით
და აინუნშიც არ ავლებდნენ ჯონების ზუზუნს, მცველთა ლანძღვა-ვინებასა
და მუქარას.

ღამეხილივით იდგა ბოჩიც.

ზღვის მიქცევა-მოქცევასავით შხუილით ასკდებოდა წარსულის სახეები.
მოგონებათა ტალღები ხან აქეთა ნაპირს მიახეთქებდნენ უწყალო გამეტე-
ბით, ხანაც იქით, ხანაც სიღრმეში ჩაყვინთავდნენ და აყლაპინებდნენ მლაშე
წყალს – გაგუღვამდე, სულის შესუთვამდე. მერმე ისევ ამოისროდნენ ზედა-
პირზე, გაივდ-გამოივდებდნენ, გაჰკრაფ-გამოჰკრაფდნენ წინ და უკან, წინ და
უკან. აგორავებდნენ და აკოტრიალებდნენ ძალის მიხდომამდე.

თვალსაწიერზე ჩნდებოდნენ ზღვები, უსასრულო სივრცეები, გზები...
უცხო ქალაქები, სასახლეები... მშვენიერი ასულები... ნდომა და განცხრომა...
სიამეთა მორევები... ოქრო-ვერცხლთა და თვალ-მარგალიტთა ბრწყინვალეობა
და... ლტოლვა, ლტოლვა დაუსრულებელი, უძლომელი ჟინი და მოუთოკავი
წადინი, ნატვრა დაუცხრომელი და სურვილი – უკიდევანო, ზღვარდაუდები,
წრეშემოუწერელი.

და იყო ზეობა სიამაყისა და პატივმოყვარეობისა: კმაყოფილება და ტკ-
ბობა ამპარტავნული.

რა შეგრჩა ახლა ხელთ? ან... თუ ისწრაფი რაიმესკენ?

როგორ არა! ახლა უფლისწულისა და მისი მეუღლის ყურადღება და
ნდობა გწადია, რომელსაც თანდათანობით აღწევ კიდევ. რადგან გუმანით
თუ აღლოთი გრძნობ, რომ ერთპიროვნული მართვის ანუ გახელმწიფების და
მძლავრობის გზაზე უცხოელთა გარდა – შენი და შენისთანათა ხელშეწყობა
დასჭირდება – იათნანური, ძველებური მართვა-გამგეობის სრულიად გასაუ-
ქმებლად, საკუთარი გვარტომის ნელ-ნელა დასათრგუნად, მონების ფარად
გადასაქცევად, რადგან ...ძალადობაზე, მძლავრობაზე დაფუძნებულ ყოველ ხე-
ლისუფლებას სჭირდება ნახირად ქცეული ბრბო და არა პიროვნებათა, რათა
უკეთ მართოს ისინი. ამიტომაც, ყოველნაირად ეცდება, ჯოგიდან გამოყო-
ფილნი, ისევ ისე შელალოს ჯოგში.

შენს თავმოყვარეობასა და სიამაყეს მოესალბუნება ვაჩქეს ყურადღება,
ნდობა და შენი... საჭიროების შეგრძნება!

მაშ, რათა ხარ ახლა განადგურებული? მიწასთან გასწორებული? რა
ვერ განჭვრიტე? რა ვერ გაითვალისწინე? რაღად ქირქილებს ძვებრა შენს
გულში?

ციცი კი უნდა დასჯილიყო ურჩობისთვის. ხელისკვრისთვის, სიამაყისთ-
ვის, პირდაპირობისთვის, ქედმოუსრელობისთვის. ვერა და ვერ გეპატიებინა
დიაცისთვის, რომ დაგჯაბნა (შენ ასე გეგონა, შენ ასე ფიქრობდი, რომ დაგ-
ჯაბნა, თორემ, აბა ვინ შეიძლებოდა ყოფილიყო ბოჩი გაბელანის მომრევი?
მისი დამჯაბნელი? ან ვითლა იკადრებდი გასჯიბრებოდი დიაცს?), მაგრამ
მაინც... ვერა და ვერ მოგენელებინა მისი მარტოოდენ არსებობაც კი – სინ-
დისის მხილებასავით რომ იყო ამ ქვეყნად – ეს გიმფოთებდა სულს, გი-
ფრთხობდა ძილს, გიწეწავდა მარღვებს – ხოლო გადიზიანებულ-შელანული
პატივმოყვარეობა გიბიძგებდა სიავისკენ, უბადოსკენ – ნიშნის მოსაგებად!

შენ ქვეშეცნეულად, იქნებ არაცნობიერად, მაგრამ ელოდებოდი ამ შედეგს, ელოდებოდი ნაყოფს შენი „მოღვაწეობისა“.

და აი, მიიღე კიდევ იგი. მაშ, რა გაწუხებს?

რად ხარ ფრთებჩამოყრილი? რად ჩამოგტირის ცხვირ-პირი? რად გეჩვენება, რომ უსუსური და უძწეო იქნებოდა ახლა შენი ყოველი სიტყვა! რატომ გგონია, რომ ახლა საოცრად პატარა, უბადრუკი და საცოდავი ჩანხარ ქალის თვალში?

და რომ... არაფერს შეუძლია ახლა ამ შეგვრძნების გაქარწყლება?

რა პატარა და საცოდავი ჩანდი მაშინაც, როცა გოგონები, შენი ღვიძლი შვილები, ორთავე შენი სისხლი და ხორცი – ეთხოვებოდნენ განწირულ დედას. შენ არ შეგეძლო, შენ უფლება არ გქონდა, მდგარიყავი მათ გვერდით, გაგემხნეებინა, ანდა ნუგეში გეცა მათთვის: ისინი სამუდამოდ უცნობი დარჩნენ შენთვის, ისევე, როგორც გაგიუცხოვდა, შენდა უნებურადვე, შენი ვაჟები!

დასჯერდი მაყურებლად ყოფნას – თითქოს შენ სრულებითაც აღარ გეხებოდა ის უბედურება, რაც ციცის და შენი შვილების თავზე დატრიალდა.

მართლაცდა, სიკვდილიც კი უმნიშვნელო ჩანს – ამ ერთპირი სულმდაბლობის ფონზე!

დი ა ც თ ა ს ა მ ს ჯ ა ვ რ ო (მ ე უ ფ ე თ უ მ ა თ ი)

გამოქვაბულის ფართო სენაკი მკრთალად გაენათებინა ნიშებში ჩარიგებულ კანდელებს. შესასვლელთან თავსაბურავიანი, გრძელსამოსიანი დიაცები იდგნენ და ყოველ მომსვლელს აჩერებდნენ:

– შურისგება! – ამბობდა ახალმოსული და მაშინვე გადაჯვარედინებული შუბები გაიწეოდა და თავიდან ფეხებამდის მოსასხამში გახვეული ქალი შედიოდა გამოქვაბულში, სადაც სინესტის, ობის, კელაპტრებისა და საკმევილის სუნი ერთმანეთში არეულიყო.

სიჩუმე იდგა. მხოლოდ სამოსის შრიალი თუ არღვევდა იღუმალ გარინდებას. ყველანი მოუთმენლად შესცქეროდნენ იელისფერ კრეტსაბმელს, გამოქვაბულის სიღრმეში რომ ეკიდა. ფარდის მიღმა ეგულებოდათ მეუფე თუმათი, ანუ ოშორელი თუმათი, როგორც ეძახდნენ მას იათნანელები, რადგან იგი შოუ ბუჟალახეს მიერ იყო ჩამოყვანილი ოშორადან.

იათნანის ყოველი კუთხიდან მოეყარათ აქ თავი და ელოდნენ მეუფე თუმათის გამოჩენას. აგერ უკვე თვეზე მეტი იყო იგი კარჩაკეტილი, განმარტოებული მარხულობდა და ლოცულობდა ამ წმინდა გამოქვაბულში დღისით და ღამით.

მაძუს მოლოდინში ქვის სკამზე მჯდარი თუმათი გატვრინულიყო.

ვერა, ვერანაირად ვერ მოეძორებინა თავიდან გარდასული, შორეული ამბები, ასე დაჟინებით, ასე ჯიუტად რომ ეძალეობდა მის გონებას.

თუმათი გაგოში! ეტყობა, ვერასდიდებით ვერ გაექცევი ახლა ამ მოზღვავებულ მოლანდებებს; გინდა თუ არა, ისევ ისე უნდა გამოიარო შენს წარმოსახვაში ის ჯოჯოხეთი, გინდა თუ არა ისევ ისე უნდა ეწამო და იტანჯო,

მართალია, წამისწამში, თითქოს ელვის უსწრაფესად და მაინც... მტკივნეული განცდით, ჯერაც, ამდენი წლის მერე, მოუშუშებელი იარებით, დაუამბებელი წყლულებით გულდასერილმა. თუცა წლები რა ბედენაა? წლები ვით წარსოცავდნენ შენს გულში სიძულვილის, ბოლმის გრძნობას, დაუძვრალი შურისგების ჟინსა და წადილს. ო, არა. პირიქით. თანდათან უფრო ღვივდებოდა, მწიფდებოდა და მტკიცდებოდა ნაცვალგების სურვილი!

თვალისწამში ენაცვლებიან ერთი მეორეს არა ტკბილი, საამო, არამედ სწორედ უამური, უჟმური, მწარე, გულისმომწყვლევი მოგონებანი წლების წინანდელი კი არა – თითქოს გუშინდელი დღისა.

...ომორას ქვეყნის ზღვისპირა პატარა ქალაქი, ოდესღაც სახელგანთქმული კარისა, წყალუხვი, მდორე მდინარე ნოღელა, რომლის ნაპირზე დგას ძველებური სახლი, სადაც ცხოვრობს ოდის ჟამიდან წარჩინებული, მაგრამ აწ დამცრობილი, მოსულთაგან შევიწროებული და მაინც თავმომწონე გაგომთა გვარის ობოლი გოგონა – ჩუმი, წყნარი, მორცხვი, მამა-პაპათა ძველ, გარდასულ დიდებას ფერადოვანი სურათებით რომ ხატავს თავის ზმანებათაგან განსურებულ ტვინში. ამ მეოცნებე და უზადო მშვენებით შემეკულ გოგონას მოულოდნელად სწვევია პირველი, დიდი, ყოვლისმომცველი და ყოვლისწამლევაკვი სიყვარული ქერაკულულებიანი, სხარტი, ენამახვილი იათნანელი მზეჭაბუკისადმი, თავის მდიდარ ნათესავებთან რომ სტუმრობს კარისაში.

პირველი ელდა. გულის პირველი ცახცახი, ზღვის ტალღასავით უცაბედად მოვარდნილი, ჯერ არგანცდილი გრძნობა, გრძნობა ისეთი, როგორიც შეუძლია განიცადოს უმანკო, წმინდა გულმა – ზეციური აღმაფრენით შეპყრობილმა, მგზნებარემ, უშუალომ, წრფელმა და ამასთან უზომოდ ამყება, დიდგულამ, თავმოყვარემ.

გოგონას ერთი წუთით, ერთი წამითაც ვერ წარმოუდგენია ყოფნა თავისი მხიარული და ენამოსწრებელი იათნანელი ჭაბუკის გარეშე და ისიც დღე და ღამე ატარებს მასთან და მხურვალედ ეფიცება უსაზღვრო, უკიდვანო, უბოლოო და დაუსრულებელ სიყვარულს და ერთგულებას. მეცხრე ცაზე ასული გოგონა აისის ღმერთქალის საუფლოში გრძნობს თავის თავს და მადლობას სწირავს ღვთაებას, ასეთი ბედნიერება რომ არგუნა წილად.

ღაინიშნა დღე დაწინდვის – იათნანადან უნდა ჩამოვიდნენ მზეჭაბუკის მშობლები და გოგონაც სულსწრაფად ელოდება იმ დროს, როცა ის და მისი მზისდარი ჭაბუკი სამუდამოდ დაუკავშირებენ ერთმანეთს თავიანთ ბედს. მაგრამ... კაცი ბჭობდაო და ღმერთი იცინოდაო.

ღაინიშნული დღის წინა საღამოს ვნებათაღლევისგან თავგზააბნეულ, გულჩაქროლებულ გოგონას მშვენიერკულელებიანი სატრფოს ნაცვლად გამოეცხადა მაცხე და, ჰოი საშინელებაჲ! – აუწყა დაუჯერებელი ამბავი! დილაუთენია მზეჭაბუკმა მდიდარ, ქვრივ ფინიკიელ ქალთან ერთად დატოვა ქალაქი და არც არავინ უწყის ხომალდის გზაკვალი, მისი ასავალ-დასავალი!

სამი დღე და ღამე უგონოდ იყო ბედკრული გოგონა, სამი დღე და ღამე ებრძოდა სიკვდილს მისი უღონო, უსუსური სხეული. მხოლოდ მეოთხე დღეს გამოახილა თვალს და დაუბრუნდა ცნობიერება. თუმათი გამობრუნდაო, გაიხარა სახლში დიდმა და პატარამ, მორებულმა თუ ახლობელმა, მთელმა ქალაქმა!.. მაგრამ... სინამდვილეში თუმათი მოკვდა, მოკვდა იმ წუთას, როცა შეიტყო საყვარელი ვაჟის ღალატე. მოკვდა თუმათის გული, მაგრამ გონი

– არა.

გონმა ერთხელ და სამუდამოდ შეიძულა და შეიზიზღა მამრთა მოდგმა იათნანელი მზეჭაბუკის სახით და თავის გულში საბოლოო განაჩენი გამოუტანა მას.

თუმათი ბახუას მახვამურთა თაბუნს შეუერთდა და სულ ცოტა ხანში უპირველესი ადგილი დაიჭირა მათ შორის. ბახუას მახვამურნი ყოველ გაზაფხულსა და შემოდგომაზე ღვთაების საპატივცემულოდ, მის სადიდებლად მართავდნენ ხოლმე დიდ ზეიმებს, რაც აღვირახსნილ ორგეებში გადადიოდა ხოლმე. მაგრამ თუმათი ამ თავაშეებულობის უბრალო, ჩვეულებრივი მონაწილე როდი გახლდათ. ო, არა! ის, თავის გულში ამოჭრილ შურისძიების ჟინს წინასწარ მოფიქრებულად და გააზრებულად ასხამდა ხორცს. თანმიმდევრული შეუპოვრობით ხლართავდა – ერთი შეხედვით თითქოს უვნებელ, სინამდვილეში კი – მომაკვდინებელ ქსელს. შეუბრალებელი, ცივი გონებით ზომავდა და წონიდა თავის მომავალ მსხვერპლს და შეუბრალებელი და ცივი გონებითვე ანხორციელებდა თავის ჩანაფიქრს.

თუმათი ამ თავის ანგარიშიანობას და ცივ გონებას, საჭიროებისდამიხედვით, ნიღბავდა ხან მოჩვენებითი გულგრილობით, ხანაც მგზნებარე, მხურვალე ვნებიანობითა და ნდომით.

ბახუას მახვამურის ერთი ღამის ალერსისთვის ბევრი ოშორელი მზად იყო, სიცოცხლეც კი გაეწირა. ძმა ძმას არ ინდობდა, სასიკვდილოდაც კი იმეტებდნენ ერთმანეთს ბახუას თვალწარმტაცი ქურუმისთვის, ოღონდ ეგაა: თავად თუმათის არასოდეს სისხლის ღვრამდე არ მიჰყავდა საქმე, ისე ახერხებდა განზრახულის განხორციელებას. სამაგიეროდ, აუწერელ სიამოვნებას ანიჭებდა ამ გაპირუტყვებული ზვადაგების – როგორც ამრეზით იტყოდა ხოლმე – ხილვა, ასე იოლად და ადვილად რომ წირავდნენ ერთი მეორეს. იქედნურად ნიშნს უგებდა ყოველ მათგანს და ზეიმობდა და ხარობდა თავის გულში, ამ ერთი შეხედვით, თითქოს თავმომწონე, ბლენძია, ყოყლოჩინა მამრების შეხედვაზე, მის წინ რომ მიწაზე ხოხიალობდნენ წყალობის მოლოდინში.

და აი... მოულოდნელად, გაუთვალისწინებელი უბედურება დაატყდა თავს:

თუმათი დაფენძმძიდა. და არც კი იცოდა ვისგან, მაგრამ... ვისიც არ უნდა ყოფილიყო – მამრის თესლი არ უნდა გაეხარებინა, ნაყოფს დღის სინათლე არ უნდა ეხილა. ეს ურყევად და მტკიცედ ჰქონდა გადაწყვეტილი და თუ მუცელში თავისთავად არ გაუწყალდებოდა, მაშინ დაბადებისთანავე უნდა მოეშოთ იგი. ჩვეულებრივად, ბახუას აღვირახსნილი მახვამურები თავიანთი ვნების „წმინდა ნაყოფს“ – ასე უწოდებდნენ ისინი ღვთაება ბახუას ორგეებში ჩასახულ სიცოცხლეს – აძიძვებდნენ, ანდა მაკანთ და მაკანთ მიუგდებდნენ ხოლმე კარზე, და მერე აღარ არსებობდა მათთვის ჩვილი, აღარ კითხულობდნენ, რა ბედი ეწეოდა – ცოცხალი დარჩებოდა თუ სულს გააცხებდა. თუმათისთვის ეს გზა მიუღებელი გახლდათ. მას ისიც ვერ ეპატიებინა თავის თავისთვის, ისიც ვერ მოენელებინა – უნდოდა თუ არა, იძულებული რომ შეიქნა თავის არსებაში ეტარებინა საძულველი ნაყოფი.

არავის, ორგეებში მონაწილე თვით უახლოეს მეგობარ-მახვამურთაც ახრად არ მოსვლიათ თუმათის ორსულობა. თუმცა ჭეშმარიტი მეგობარი

თუმათის არასდროს ჰყოლია. და არც ოდესმე გასჩენია სურვილი ვინმესთან სიახლოვისა. მისი პატივმოყვრული ბუნება მეგობარს ვერ ჰგუობდა, მას მხოლოდ მბრძანებლობა შეეძლო. ამიტომაც, სადაც არ უნდა ყოფილიყო, რანაირ ვითარებაში არ უნდა ჩავარდნილიყო – ყველგან და ყოველთვის უნდა ეპირველა, ან არადა... ქედმაღლურად, ზვიადურად დაეტოვებინა სარბიელი, გასცლოდა იქაურობას, ვითარცა მისთვის არახელსაყრელს, ანუ არაშესაფერისს.

ერთი შეხედვით ამ სუსტ, თითქოს უსუსურ სხეულში შეფარულად, თავდაპირველად შესაძლოა, თვით მისთვისაც გაუცნობიერებლად, – ბობოქრობდა უსაშველო, უნაპირო თავმოთნეობისა და პატივმოყვარეობის გრძნობა, წყენისა და შეურაცხყოფისათვის სამაგიეროს გადახდის დაუოკებელი, აულაგმაკვი სურვილი. და ეს გრძნობა ქვეშეცნეულად ნაკარნახევი იყო – ყველგან და ყველაფერში პირველობის წყურვილით, დღე და ღამ ჭიასავით რომ ღრღნიდა და აწვალებდა მის გულს.

...ერთხელაც იყო და, ბახუას დღესასწაულების დროს, თავაწყვეტილ მახვამურ დიაცთა დიდმა დასმა ქორონი გამოიარა. ჯერ მდინარე სქურში იბანავეს დასიცხულმა ქალებმა. წყალში კარგა ხნის ჭყუძპალაობის, ქვიშაში კოტრიალის, ლაზღანდარობა-ცუნდრუკის შემდეგ, თუმათიმ მოულოდნელად შესთავაზა თავის დობილებს, რაკილა აქა ვართ, მოდი, ბარემ მოვიხანსულოთ ჩვენი „წმინდა“ ალაგი – ბჟათა და ბჟათას სახელგანთქმული „მოწმინდარები“ და ერთი ჩვენებურად, ბახუას შესაფერისად და საკადრისად, მოვიკითხოთო.

მოწონების შეძახილებით შეხვდნენ ამ წინადადებას. ატყდა ერთი სიცილ-ტკარცალი, წიოკობა და რია-რია. დიაცებს განსაკუთრებით ეამათ ბჟათას მახვამურთა წმინდანობის გაქილიკება და მასხრად ავდება. ავეიობასა და ყიამყარლობაში თითქოს ერთმანეთს ეჯიბრებოდნენ. დასასრული აღარ უჩანდა დიაცთა ხეინტრიცს და ბილწსიტიყვაობას. ბოლოს, მოიჯერეს გული და მოიქავეს ენა თუ არა ბჟათას ქურუმთა განქიქებით, თუმათის წინამძღოლობით ყიჟინით, გნისით შეუდგნენ საყდრისკენ ამაველ გზა-წვრილს.

უეცრივ ფერდობის თავში გამოჩნდა ბაიასფერ სამოსში გამოწყობილი, ტანკენარი დიაცი, რომელსაც ხელი ჩაეკიდა პატარა გოგოსთვის და თავდაღმართზე ნელი ნაბიჯებით ჩამოდიოდა.

თითქმის სუყველამ ერთდროულად დაინახა იგი.

– ნეე! ვინაა ნეტაი?

– დია-ღმერთო!!! რა ლამაზია!

– შოუ ბჟალახე!.. შოუ ბჟალახე!

არ ახსოვს, პირველად ვინ წარმოთქვა ეს სახელი, ბავშვობიდანვე უცნაურად რომ აღიზიანებდა და აფორიაქებდა მის სულს. აქამომდე არასდროს ენახა თვალთ საარაკოდ ქცეული ეს მისანი დიაცი-მახვამური: იგი რაც გათხოვდა, იშვიათად ეჩვენებოდა ქორონელებს და დღენიდაგ საკუთარ ოხრორში, ანდა ბჟათას საყდარში ტრიალებდა.

შოუ ბჟალარა! აი თურმე როგორია იგი!

რალაცამ უნასივით უკბინა გულზე და მერმელა გაიაზრა, ეს ღრმად შეფარულმა შურის გრძნობამ შეახსენა თავი, იმთავითვე, პატარაობიდანვე რომ არ ასვენებდა და ძილს უფრთხობდა.

შოუ ბჟალახე. ჰმ! აი სად და რა ვითარებაში შეყარა მას განგებამ – უფრო სწორად, ქვეცნობიერად თვითონ მიისწრაფოდა ამ შეხვედრისკენ!

ღიაცი თანდათან ახლოვდებოდა და რაც უფრო მოკლებოდა მანძილი მათ შორის, მით უფრო ეკეცებოდა მუხლები თუმათის. რატომღაც კანკალატანილს, ასე ერვებოდა, თითქოს თავად ღვთაება მზეს აედგა ფეხი და აგერ, ა, ახლა, ამ წუთას მოაბიჯებდა ნება-ნება დამრეც ბილიკზე ბახუას მახვამურებთან „სალალობოდ“ და უძღვევლი, თვით მისთვისაც მოულოდნელი სურვილი ეწეოდა, ანაზღვეულად მუხლი მოეყარა ამ ცოცხალი ღვთაების წინაშე და... მღუღარე ცრემლთა ფრქვევით ეთხოვა პატიება ყველაფრისთვის, ყოველი თავისი შეცოდებისთვის, ყოველი უკეთური აზრისთვის, რასაც კი მის თავში გაუვლია ოდესმე.

– შეხედეთ! შეხედეთ! სულ პატარა გოგოს არ ჰგავს ეს მენცარი... უმანკო და უცოდველსაზიან მაცირიას!..

– ამ დროს, დამლამობით, მგელზე ჯდება თურმე ეს, ვითომდა წმინდანი, და ვინ იცის, რა სიავეს არ სჩადის!

– ტ ს ს ... ჩუმად: რაებს ბოდილობ, ძა! არ გაიგონოს!..

თუმათიმ მხარს ზემოდან ერთი ქორულად მოუხედა თავის ენაწავდებულ ღობილებს და მერმე ანთებული მხერა კვლავ მიუშტერა შოუ ბჟალახეს, ღიმილიანი თვალებით რომ თავს უქნევდა მოტიკტიკე გოგონას, შვლის ნუკრევით რომ მოსდევდა გვერდზე.

ბახუას მახვამურებს რომ მიეახლა, შოუმ ნაბიჯი შეანელა და დახრილი წამწამებიდან მეყსეულად ელვისებური მხერა სტყორცნა მათ. თითქოს თავგზადაკარგულ წიწილებს ალაღმა დაჰქროლო, ყველამ, უკლებლივ ყველამ სასწრაფოდ გზა მისცა ღიაცს (ყოველშემთხვევაში, მერე ასე წარმოესახა ეს სურათი თუმათის). ერთადერთი თუმათი იღვა გახვეებული და უტეხი მხერით, ჯიქურად შესცქეროდა სახეში ღიაცს. შოუ შეჩერდა. შეხედა ნორჩ მახვამურს, გზაზე რომ გადასდგომოდა გამომწვევად.

– გინდოდა გეთქვა რამე, ძლაბო?! – სულისშემძვრელი იყო შოუს ხმა, ხოლო თვალები... ო, ეს გასაოცარი. ჟრუნი თვალები, ზღვა გრძნობას რომ იტევდნენ მიტევების, სიბრალეულის, სიყვარულის და კიდევ, ენით უთქმელი რაღაცის...

– მე... მე მინდოდა... – თითქოს ალისქარი ჩაუვარდაო პირში, წახნდა, გაფუჭდა უცებ ბახუას უდიერი მახვამური და საცოდავად მხრებაწურულს და მობუზულს, ერთი საზრუნავილა შერჩენოდა ახლა, როგორმე, რამენაირად გაემლო სურვილისთვის და მართლა არ ჩამხობილიყო მიწაზე ამ ღიაცის წინაშე.

შოუმ წამით თვალებში ჩახედა ნირწამხდარ მახვამურს, შინაგანად რომ ძაგაგებდა დანაშაულზე წასწრებული ბალღივით:

– ო შორელი ქალის ბერე სტირის... ო, მწარედ სტირის საფლავეში, ახავაი! – დაიფურჩუნა მეყსეულად მხოლოდ ბაგით და ტკივილის, სიბრალეულის თუ კიდევ, ვინ იცის, რის გრძნობამ თვალები დაუღიბრა, ტუჩები შეუთრთოლა, წამი და... დაიდრა.

1 გოგო

2 ჩვილი, ბავშვი

ანგარიშმიუცემლად, დაუთმო გზა. წამიერად განაბული, გატვრინული ბავშვი შეირხა და ასკინკილით გაედევნა დედას, ალვასავით კენარი, ნელა რომ მიირხეოდა გზა-წვრილზე.

თუმათი კი ელდანაცემი, სახეგამტკნარებული იდგა გახირული შუაგზაზე და საშინელებათმდგარი, გაყინული თვალებით გასცქეროდა ქვე-ქვეით მიმავალ დიაცს.

– რაიო, რა გითხრა თუმათი მაგ ავსულმა მზაკვარმა, ასე რომ დაიზაფრე?

თუმათი შეტოკდა. მერმე დამდურულივით ერთი შეჰკივლა და თავის ღობილს ყანყრატოში წვდა უცებ:

– ხმა... ხმა ჩაიწყვიტე ახლავე, შე კახპავ! კახპავ! კახპავ!

მერმე უცებვე ხელი უშვა გაოგნებულ ქალს, მიწაზე დაეცა და... ხმამალა, თავშეუკავებლად ახლოქუნდა.

იმავე საღამოს შოუს ფერხითი ჩამხობილი თუმათი ცხარე ცრემლთა დენით აღსარებას ეუბნებოდა იმას, ვისაც რატომღაც უმხელდნენ ისეთ საიდუმლოთ, რომელთაც ღმერთებსაც კი უმაღავდნენ ხოლმე ხანდისხან.

* * *

„მამ, დგება ჟამი ნაცვალგების!“

„შენიც, ძეუფე თუმათი – შენი პირადი შურისგების!“ – ჩაესმა თითქოს ყურის ძირში. წამიერად შეკრთა.

საოცარია განგების ძალა! იათნანაზე ცხოვრების მხოლოდ მეათე წელს გაიგო თუმათიმ, რომ მშვენიერკულულებიანი, სახემზიანი ღოჩი, ფინიკიდან დაბრუნებული, დიდნოლაში დამკვიდრებულიყო თავის ახალ მეუღლესთან ერთად.

და მაშინ... ო, მაშინ კვლავ დაუძლეველი ძალით იფეთქა მასში აქამდე თითქოს მიყრუებულმა შელახული თავმოყვარეობისა და ოდესღაც ესოდენ დამცირებულ-შეურაცხყოფილი ქალობის გამო სამაგიეროს ზღვევის ყოვლისწამლექავმა გრძნობამ.

და, აი, შენ თუმათი გაგოშხემ, ბახუას ყოფილმა მახვამურმა, ამჟამად კი იათნანას მხელვთაების ქურუმმა, ყველაფერი იღონე, რაც კი შეგეძლო, რათა საზოგადო გულისწყრომას შეერთვოდა და შენივთებოდა შენი პირადული ბოღმაც. ანდა... იქნებ პირითაც იყო, მაგრამ ახლა ამას არა აქვს შენთვის გადამწყვეტი მნიშვნელობა.

ჟამმა დაჰკრა, თუმათი გაგოშხე, - იათნანას გადარჩენისა და შენი პიროვნული ნაცვალგების ჟამმა! დიას! შენ ყველაფერი მოიმოქმედე – ყველა შესაძლებელი და შეუძლებელი ხერხი და საშუალება იხმარე, რომ ჩამოერეკა ამ ჟამს. შესაძლოა, არც თუ მაინცდამაინც მოსაწონი და ზნეობრივად მართებული იყო შენი განზრახვის მისაღწევად ნაგულვები გზასავალი, მაგრამ... მთავარი – მიზანი იყო შენთვის. მიზანი კი ერთი გქონდა – სამაგიერო მიგეგო ყველა იმისთვის, ვინც ავრე რიგად ამცირებდა, აბურხად იგდებდა იათნანას ქურუმობას, ვინც შეუწყნარებლად ბლაღავდა იათნანურ

წეს-ჩვეულებას. სამაგიერო უნდა გადაგეხადა გადამთიელთათვის, იათნანას ღამონებას რომ ესწრაფოდნენ, შური გეძია აგრეთვე შენი პირადი შეურაცხ-მყოფელთათვის!.

ო, ო, მარტო შენ თუ უწყვი, რა ჯოჯოხეთური შინაგანი წვა და წამება გამოიარე ამ ხნის მანძილზე. ვერა. ველარ შეიქმენ შენ – თუმათი გავომზე – შოუ ბჟალახეს მოწაფე და მიძღვევარი, თუმცაღა იგი გწრთვნიდა და გწაფავდა საამისოდ ჯერ კიდევ ოშორადან მოყოლებული. არა. შენ სხვა გზა აირჩიე, სხვა კვალს დაადექი, ვიდრე შენი მოძღვარი. დიახ. კარგა ხანია გაიყარა თქვენი გზა-მარა და ვერც ვერასდროს შეერთდებიან ისინი. ამიერიდან შენ – შენი გზით ივლი – შოუ ბჟალახემ – თავისით იარა, იმ გზით, შენ რომ გულით მისდღეში არ გეთნოდა. შემდეგ. თვითმხილველი და თანამონაწილე გახდი შოუს ცხოვრებისა, რადგან მასთან დარჩი და შოუსვე მოწადინებითა და ხელშეწყობით ბჟათას მახვამურად იქეცი.

შენ თვითმხილველი იყავი იმისა, თუ დღითიდღე როგორ მატულობდა მტრობა ბჟათას ოხვამის და განსაკუთრებით კი იმ სასწავლებლის მიმართ, შოუს თათოსნობით რომ იყო შექმნილი. მასში და შოუს თავგამოდებულ საქმიანობაში ხედავდნენ ოშორას დამპყრობნი ოშორას მკვიდრთა გამძღვიძებისა და აღორძინების საწინდარს და რაკი ცოლ-ქმარს აშკარა მტრობით ვერაფერს აკლებდნენ – შოუს შორსმჭვრეტელობისა და ნათელხილვის გამო – ამჯერადაც მიმართეს ვერაგულ საშუალებას – ღამით, მოულოდნელად ავაზაკები თავს დაესხნენ საკუთარ სახლში შოუს ქალიშვილსა და სიძეს, და ამოხოცეს ისინი – ბოჩი მხოლოდ იმიტომ გადარჩა იმ ავბედით ღამეს, რომ საშინელი წინაგრძნობით შეპყრობილმა ბებიაშ თითქმის ძალით დაიტოვა შვილიშვილი თავისთან, გაჯიუტებულ სიძეს კი ვერაფრით გადაათქმევინა წასვლა.

და თუმც ქუჯიმ შეძლო შოუს ნათელხილვის წყალობით, მიეგნო და სამაგიერო მიეზღო დაქირავებული მკვლევებისთვის, ოშორაში მათი დარჩენა უკვე შეუძლებელი შეიქმნა. ცოლ-ქმარი ახლობლებითურთ აიყარა და იათნანაზე გადასახლდა.

შენც აღარ ისურვე ბჟათაში ყოფნა და... მათ გაჰყევი. თუმცა, შოუს სიცოცხლეში ყოველნაირად ცდილობდი დაგეფარა შენი ნამდვილი გულის ზრახვა, არ გაგემჟღავნებინა შენი ნაჩუქარი გულისთქმა, უფრო სწორად, შენ თავადაც გაურბოდი მათზე ფიქრს იმხანად.

დიახაც, რომ შენ მიმართე ყველა საშუალებას მიზნის მისაღწევად, გამოიყენე ყველა და ყველაფერი, მათ შორის – ბედკრული ციციის ხვედრიც. დიახაც, შენ დღე ცისმარე უხმობდი საშველად როგორც უხილავ, ფარულ ძალებს, ისე ხილულთ, დიახაც, თუ ხელგეწიფებოდა, ამწვაკებდი და ამძაფრებდი კიდევ საგანგებოდ – ყოველ ხელსაყრელ ვითარებას.

ღიადი მიზანი მიიღწევა მხოლოდ შეუპოვარი, ზოგჯერ უღმობელი, დაუნობელი ბრძოლით და ამ სასტიკ რკინებაში შენ უნდა იპირველო, შენ უნდა გახდე ახლო მომავალში იათნანას უზენაესი ქურუმი – იათნანელთა ბედის გამგებელი. შენ, სწორედ შენ უნდა იქცე სალოცავ კერპად იათნანელთათვის და შენთვის უნდა აღავლინონ სამადლობელი ლოცვა-ვედრება, რამეთუ შენ

ზეგარდმო ძალებმა მოგავლინეს ამ ბედშავი, სვეუბედური და გასაწყლებული თესლტომისთვის ხსნად და ნუგეშინად. შენი სახელი უნდა შეიმოსოს მომავალ თაობათათვის დიდების შარავნდით.

შენი სახელი უნდა ქუხდეს და გრგვინავდეს ამ ცისქვეშეთში სამითაჟამიოდ.

...ერთბაშად დაბერებული, სახედალეული ძაძუ მეუფე თუმათის ფეხთით, კველაზე¹ მოკალათებულიყო. ქუთუთოებახრილი თუმათი დაძაბული ყურადღებით უსმენდა დიაცის მიერ ნაწყვეტ-ნაწყვეტ, ოხვრითა და ვიშვიშით მონათხრობს:

– გაურბოდა ჩემთან შეხვედრას მას მერე ბოჩია და მეც თავს ვარიდებდი, სწორედ გითხრა. რაკი ერთხელ გული მოვიოხე და მდინარე რომ ვერ ვარეცხავდა, ისე გავათათხე... ჰოდა... მას უკან აღარ მინახავს და აი... იმ საღამოს... სამსჯავროს შემდეგ მოვიდა ჩემთან. მე ფოთო და ხაბუ მარგველიანებთან ვიყავი იმ დღეებში ბინად. კი ვფიქრობდი გუნებაში, მომნახავს-მეთქი და შერჩეული მქონდა კიდევ სიტყვები, რითაც უნდა „შემემკო“, მარა... შევხედე და... შეძრწუნებული, დაზაფრული ვუყურებდი კაცს, რომელიც ბოჩია იყო თითქოს და... არც იყო ბოჩია. ცოცხალმკვდარი იდგა იგი ჩემს წინ და ყბა უკანკალებდა. რაღა დავიმალო? თავი ვერ შევიკავე და... ავკითინდი, დიდხანს ვალტობდი მის გულმკრდს ჩემი მღუღარე ცრემლებით... იგი ხმის ამოუღებლად მიფერებოდა თავზე ხელით... და ვგოძნობდი, რაფერ გაშმაგებით უძგერდა გული...

– ო, ის შეჩვენებული, ის შეჩვენებული ისა... – ჩაიღუღუნა მეუფე თუმათიმ თავისთვის და თვალებიდან ნაკვესები დაყარა, მაგრამ ძაძუმ წაუყრუა მის სიტყვებს და ისევ განაგრძო ცრემლისგან მოგუღული ხმით:

– მითხრა ბოლოს, უნდა დავიხსნა ციცი, რაღაც არ უნდა დამიჯდესო. ან თავი ცოცხალი არ მინდაო. ვიცი, თქვენც რომ რაცხას აპირებთ. ძალიან ცოტა დრო რჩება. ძლიერი დაცვა დაუყენესო, ხელისუფალთ ეშინიათ, რამე არ მოხდეს. ჰოდა, ერთობ ფრთხილობენ, მარა მე ვერაფერი შემაჩერებსო. ვაუწყე, ციცი სასტიკი წინააღმდეგი რომ იყო გაქცევის: შემოთვალა, ტყუილა-უბრალოდ ნუ გაირჯებით, განაჩენი უნდა შესრულდესო. ჩემი აქედან გაქცევა დანაშაულის აღიარება იქნება. ამ სიამოვნებას კი არ მივანიჭებ ჩემს მტრებსო. ციცის უტეხი ხასიათის ამბავი რომ ვიცით, საგონებელში ვართ ჩავარდნილები, ვჭოჭმანობთ, არ ვიცით, როგორ მოვიქცეთ-მეთქი, ვუთხარი. ძალით გავიტაცებ, ან მის თვალწინ მოვიკლავ თავსო. სულ ერთია, სიცოცხლე მაინც არ მინდა ყოველივე იმის შემდეგ, რაც მოხდაო. ვიცოდი, ვერც ბოჩის გადავათქმევინებდი სიტყვას, ვერ შევაცვლევიინებდი განზრახულს. მაინც ვცადე. ამაოდ. თავის აზრზე იდგა მტკიცედ, შეურყევლად. ასეთმა ჯილენმა ხასიათმა დაღუპა აკი. ახლაც არ იშლიდა თავისას. თუმცა... ისე კი... ისეთი თვინიერი, ღმობიერი და საწყალი მეჩვენებოდა... თითქოს ბოჩია კი არა, მისი ლანდი იდგა ჩემს წინ.

უბედურება და სხვადასხვა ჭირი ჩემთვის ახალი როდია, მეუფე თუმათი. თითქოს შევეგუე და შევეჩვიე კიდევ მას. მაგრამ ახლა... ჩემ ძალღონეს აღემატებოდა ბოჩიას ყურება. უხმო ტირლი მახრჩობდა. ბოჩიაც ღუძდა.

1 პატარა ხის სკამი

ხმას არ იღებდა გალურსული. ბოლოს წასვლას დაეპირა. მოვიდა ახლოს. დაიხარა და თავზე მემბორა, მერმე შუბლზე. შევამჩნიე, ხელები უკანკალებდა. ამან მთლად გადაძრია. გული უფრო ამომიჯდა. ვერა და ველარ ვიოკებდი თავს.

– დაწყნარდი, ჩემო დაია, შენი ჭირიძე. გთხოვ, გულს ნუ იხეთქავ. ხომ იცი, ჩემს გოგონებს შენ უნდა მოუარო... შენ უნდა გაუწიო... დედობაც და მამობაც. – მითხრა კარებში შემდგარმა. ისეთი ღრმა, შეფარული განწირულება და სასოწარკვეთილება მომესმა მის ხმაში, რომ შევწყვიტე ტირილი. ცრემლები ერთბაშად შემაშრა. აქამდე თვალებს ვერ მისწორებდა ბოჩი, გაუბოდა თითქოს ჩემს მზერას, ახლა კი, ახლა პირდაპირ მიყურებდა ვედრებით, სასოებით, სიყვარულით და... კიდევ რალაცნაირი საწყალი თვალებით... მერე მზერა ძირს დაილო: შენს ლოცვებში მეც მომიხსენიე... ხანდახან, ჩემო ძაძუო, – თქვა და სასწრაფოდ შებრუნდა. ოთახიდან გავიდა. დანარჩენი... შენც იცი, მეუფე...

– თქვი, ძაძუ!.. შენგან მინდა მოვისმინო.

– მეც სხვებისგან მაქვს გაგონილი, მეუფეო.

– სულ ერთია, მაინც მომიყევი.

ძაძუმ წამიერად გაოცებით შეავლო თვალი მეუფე თუმათის დასხეპილ და ფერმიტეტკილ სახეს, მერმე ღრმად ამოიოხრა და განაგრძო:

– იმ საღამოს... შესულა სატუსალოში რამდენიმე კაცი. განთავისუფლება უცდიათ ციციის, ვითარცა მოსალოდნელი იყო, ციციის გამტაცებლები იძულებული გამხდარან, ხელცარიელი გამობრუნებულიყვნენ უკან. ყველას მოუსწრია უვნებლად მიმალვა, მხოლოდ... ბოჩი დაიღუპა... მცველებთან შეტაკების დროს! და... უჩა ბეგო! ეს საცოდავი არავინ უწყის, საიდან, როგორ გაჩნდა იქ!

– ჰმ! დანაშაულის გამოსყიდვა სცადა ვითომ მაგ წყეულმა და უკეთურმა სულმა! – გესლიანად ჩაიღიმილა მეუფე თუმათიმ. ხოლო ბეგოს სიკვდილის ამბავი თითქოს არც გაუგონიაო, მგლის ყური გამოიბა.

– გამოისყიდა კიდევ... თავისი სიკვდილით, მეუფეო!

– ვერა, ჩემო ძაძუ! ვერ გამოისყიდის! სხვა ბევრი რამეც აქვთ გამოსასყიდი იათნანელ მამაკაცებს! მეტადრე – ღმერთების ჩვენის შეგინება-შეურაცხეოფა! – თუმათი წამომართა. თვალები შეუკაკებელი რისხვით უელავდა. ძაძუმ ხმის ამოღება ველარ გაბედა. ასე განრისხებული, ასე შეუპოვარი არასოდეს უნახავს მეუფე სხვა დროს.

ძაძუმ თავისი პაწია, უფერული ტუჩები მოკუმა. შუბლზე აკანკალებული ხელი მოისვა. შეზარა მეუფე თუმათის სიტყვების აზრმა, მისმა კილომ და განსაკუთრებით კი სახის გამომეტყველებამ.

„რა სასტიკია შურისგების გრძნობა!“ – გაჰკრა გულზე მტკივნეულად. მზერას ვერ უმართავდა მეუფე თუმათის ცივად მზინავ თვალებს, რომელშიც დიაცის უტენი ნება გამოკრთოდა. ამ თვალების პატრონს შეუძლებელი იყო გადაეხვია ერთხელ ამორჩეული გზიდან, მიზნისაკენ რომ მიჰყავდა იგი. და არც არავის დაინდობდა, თუკი ვინმე წინ გადაელობებოდა, არანაირ დაბრკოლებას, არანაირ წინააღმდეგობას არ შეეძლო მისი შეჩერება. ან სიკვდილი, ან მიზნის აღსრულება, ეწერა მარხულობისგან, ღამის თევისა და მძიმე დარდისგან დამდნარსა და გაცრეცილ სახეზე.

წამიერად თითქოს რაღაც საერთო დალანდა ძაძუმ მეუფე თუმათისა და საკუთარ განწყობილებას შორის, რაღაც ისეთი, რამაც შეადრწუნა და რამაც თითქოს მძიმე კირთების ქვეშ დააყენა მისი სული, მაგრამ როგორც არ უნდა ყოფილიყო, რანაირადაც არ განიზიდავდა ახლა მეუფე თუმათის შეუვალობა-ურყეობა – ძაძუ, ნებისით თუ უნებლიეთ, ამ ფანატიზმამდე მისული რწმენის თანამონაწილე და თანამოზიარე ხდებოდა. აქ უკვე აღარაფრის შეცვლა აღარ შეეძლო, ძალიანაც რომ მოეწადინებინა. აქ თითქოს განგების გარდაუვალი ხელი ერია. უნდოდა თუ არა, მეუფე თუმათის ნების მორჩილი აღმსრულებელი უნდა ყოფილიყო, ხოლო თუმათის ნება იგივე ღმერთების ნება გახლდათ. ასე არწმუნებდა საკუთარ თავს ძაძუ, მაგრამ აწრიალებულ სულს მოსვენება და სიმშვიდე მაინც ვერ ეპოვა.

...დიდი ხნის ლოდინის შემდეგ კრეტსაბძელი გადაიხსნა და გამოჩნდა მეუფე თუმათი.

იგი წამით ადგილზე შედგა თავაწეული და მოწკურული თვალებით სივრცეში რომელიღაც წერტილს მიაშტერდა. მცირე ხანს იდგა ასე გაქვავებული ვით. მერმე შეირხა და მსუბუქი, წყნარი ნაბიჯებით გაემართა ქვის სავარძლისკენ, მომაღლო ბაქანზე რომ იყო მოთავსებული. ყველანი ფეხზე დამდგარნი, მზერაგამახვილებულნი და ფერმიხდილნი, შესცქეროდნენ მეუფე თუმათის თითოეულ მოძრაობას.

მეუფე თუმათი ფრთხილად ჩაეშვა სავარძელში, რომლის მაღალ საზურგეზე გამოჩუქურთმებული იყო ხარის ორი დიდი თავი, რქებზე ბორჯღალა მზე რომ ადგათ.

მღუმარებდა მზე-ღვთაების ქურუმი. შეკრებილთაც ხმა გაეკმინდათ. თითქოს ერთმანეთის სუნთქვაც კი ესმოდათ.

მეუფე თუმათის თვალთა უპეები ჩაშავებოდა უძილო ღამეებისა და მძიმე მარხვისაგან. მჭიდროდ მოძუწულ, თხელ, უფერულ ტუჩებზე ძლივს შესამჩნევი მწარე ღიმილი გასწოლოდა. პატარა, ოდნავ კენიანი ცხვირის სიფრიფანა ნესტოები უთრთოდა.

კელაპტრების შუქზე თვალისმომჭრელად ლაპლაპებდა ქურუმის თავზე ძვირფასი თვლებით მოოჭვილი ოქროს გვირგვინი, რომლის შუაგულში აგრეთვე ბორჯღალა მზე იყო ამოტვიფრული. მის გრძელ, იელისფერ სამოსზე იშვიათი ოსტატობით მზის პატარ-პატარა დისკოები იყო ამოქარგული. წელზე ოქრომკედით მოსირბული ოქროს ფართო ბალთიანი ქამარი ერტყა. მხრებსა და გულმკერდზე სწორი, ხშირი, ჭკალარა თმა ჩამოშლოდა.

მეუფე თუმათი თვალმილულული, სახეგამტკნარებული კარგა ხანს შეურხეკლად იჯდა საკარცხულში, რომლის სახელურებისთვის ჩამოესვენებინა თავისი გამხდარი, დამარღვული, შიშველი მკლავები.

სიჩუმე გრძელდებოდა: დამაბული, დამუხტული სიჩუმე, რომლის დარღვევას შეკრებილთაგან თითქოს არავინ აპირებდა.

ბოლოს მეუფე თუმათიმ თვალები გაახილა. თითქოს ძილ-ბურანიდან ესესაა გამოერკვაო, ქუთუთოები ნელა ასწია, ორად გაყოფილი წვეტიანი ნიკაბი წინ წამოსწია და ირგვლივ მიმოატარა მზერა. ქალები შეიშმუშნენ. მეუფე თუმათის ბასრმა, გამჭოლავმა მზერამ თითქოს ელდად დაუარათ სხეულში, კანი აებურძგლათ.

– უზენაესი ღვთაება ჩვენი, დიდი დედუფალთ-დედუფალი ნანა და ღვთაე-

ბა მზე-ბჟალარა სასტიკად განრისხებულია ჩვენზე! – ისე ამოთქვა მეუფე თუმათიმ, თითქოს პირი არც გაუსნნიაო.

საერთო გმინვა აღმოხდათ ქალებს. ამ ერთიან ამოხვრაში იყო რალაც ზარდამცემი, შიშისმომგვრელი.

მეუფე თუმათიმ თლილი ხელის მტევნები ერთმანეთს შეატყუა და თვალი ჭერისკენ ალაპრო:

– დარეკა ჟამა, დანხო ჩემო და შეილხო ჩემო! დარეკა ჟამა! – კვლავ მარტო ტუჩებითლა წარმოთქვა, მერმე ისევ საზურგეს მიაწვა ბეჭებით და წარბს ქვემოდან შეათვალიერა თითოეული მათგანი.

ამ გამგმირავმა მზერამ თვალები დაასრევირა შეკრებილთ, თავები ჩაკიდეს, მოიკუნტნენ.

– ნიცა! შენ გვეზრახე! – მიმართა, შორიასხლოს მდგარ მოხუც ქურუმს.

ბერმა ქურუმმაც ხელისგულები ერთმანეთს შეატყუა და თუმათის მზერა გაუსწორა:

– ჩვენთან ყველაფერი მზად გახლავს, მეუფეო! ციცის მკვლელობამ მოთმინების ფილა აღავსო. ნიშანსლა ველოდებით!

– ციცო... ციცო... – მეუფე თუმათიმ თვალები მოხუჭა წამით, გაყინულ, უძრავ სახეზე ჩრდილმა გადაურბინა: – ეს მსხვერპლი... საჭირო იყო ალბათ! – თითქოს თავისთვის ჩაიბუტბუტა, მერმე ისევ ასწია ქუთუთობი, ცივი, მსუსხავი მზერა მოავლო საკრებულოს:

– ცაბუ! ფუცუ! მზისახარ! მზეხა! ჟუჟუ! ძაბა! მზევინარ! გუგული! მზია! ნათია! – მეუფე თუმათი სათითაოდ მიმართავდა ყოველ მათგანს და ისინიც, მზადყოფნის ნიშნად, თავებს ხრიდნენ მორჩილად:

– ყოველივე მზად არის, მეუფე თუმათი!

– აღსრულდეს ღმერთების ნება!

– იდილოს დიდი ნანას სახელი უკუნითი უკუნისამდე!

– კეთილი და პატიოსანი. შენ, შენ რას გვეტყვი, ფაცურა? რატომ გაჩუქებულხარ?

ფოთქი, ბავშვური სახის მქონე ქურუმი ფართოდ გახელილი, თაფლისფერი თვალებით ისე შეტოვდა სკამზე, თითქოს შოლტი გადაუჭირესო. კრძალვით ამოთქვა:

– ჩემი რაზმიც მზად გახლავთ, მეუფეო თუმათი!.. კარგა ხანია ვემზადებით ჩვენც.

– დაიცავით თუ არა სრული საიდუმლოება?

– დიახ, მეუფეო! ჩვენს რაზმში არიან ციცის გოგონებიც, ამაზე ციციმაც კი არაფერი იცოდა, მაგრამ...

– მაგრამ რა? – იკითხა მეუფე თუმათიმ მბრძანებლური ხმით, როცა ნორჩმა ქურუმმა სიტყვა გაწყვიტა.

– ისა, რომ... – ფაცურა დაიბნა. თვალები უმწეოდ აახამხამა. საცოდავი იერი გადაეკრა სახეზე. ტუჩების თრთოლვა რომ დაეფარა, გამწარებით იკვნეტდა მას.

მეუფე თუმათის მრისხანე მზერამ მოძებნა ჭროლათვალება, ღროული მახვამურის თვალები:

„ლალანა! ნაადრევი ხომ არ იყო ფაცურას კურთხევა?“ – უხმოდ შეეკითხა. ლალანამაც უხმოდ, თვალებითვე გასცა პასუხი:

„შესადლოა... ვიჩქარეთ!“

მეუფე თუმათი წამოდგა. მაღალ, გამხდარ კისერზე შესამჩნევად უთრთოდა დაბერილი ძარღვები. სრული სიჩუმე იდგა დარბაზში. ერთმანეთის გულისცემაც კი ესმოდათ თითქოს.

მეუფე თუმათიმ მცირე ხანს იყუჩა, მერმე დაიწყო თავისი გრძელი სიტყვა, რომელსაც თითქმის ჩურჩულით, სვენებ-სვენებით, აღმართზე ამა-ვალვივით წარმოთქვამდა. მერმე თანდათან შეუმაღლა ხმას, შინაგანი წვითა და გზნებით ანთებული, ხაზგასმული სიმკვეთრით მარცვლავდა თითოეულ სიტყვას:

– ძვირფასო დანხო, სულისმიერო შვილხო ჩემხო, ასულხო ცათა და მზისანო! აი, აქ, ამ წმიდა ალაგას, შვევიკრიბებით ისინი, ვინც ჩვენი უკვდავი ღმერთების ერთგული მსახურნი და მორჩილნი დავრჩით. თქვენი უმეტესობა ხანმოთეული ბრძანდება და ჩვენ ყველას გვახსოვს, რანი ვიყავით გუშინ და რანი ვართ ახლა, დღეს. გახსოვთ ალბათ ისიც, ვით მოდიოდით უჩუქრად ჩემთან – ჩვენი ქალღვთაების წმიდა სამლოცველოში – უნუგეშონი, სასო-წარკვეთილნი და მიზიარებდით ხოლმე თქვენი გულის ვარამს, შიშსა და წუხილს იმის გამო, რაც ხდებოდა და ხდება ჩვენს სათაყვანო, ღმერთების მიერ დალოცვილ იათნანაზე, მის კურთხეულ და მაღლიან მიწა-წყალზე.

და ეს ჩვენი საერთო სატკივარი მატულობდა დღითი-დღე, თვიდან თვემდე, წლითი-წლობით, მოაქჟამამდე.

რალა დასამალი? ჩვენ, იათნანელი მახვამურები უძღურნი აღმოვჩნდით შეგვეჩერებინა ჩვენი გვარტომის ზნეობრივი, სულიერი თუ ხორციელი დაცემისა და გადაგვარების გულისმომკვლელი მსვლელობა.

თუმც ცა თავზე ემზობათ, ჭერი ენგრევათ, კერა ნელ-ნელა უცივდებათ, გარნა მათი ნათესავი ოშორელთა მსგავსად, მხართემოზე წამოწოლილი იათნანელები უზრუნველად, უდარდელად შესცქერიან ყოველისფერ ამას – იმ იმედით, დაიცა, ეგების მოხდეს სასწაული და თავისით გადავრჩეთო. ეგების ნეტარმა ღმერთებმა კვლავაც მოგვხედონ მოწყალე თვალებით და არ გაგვწირონო. მანამდისინ კი, მანამდისინ ყოველგვარი საშუალებით ვეცადოთ მაძღრისად ცხოვრებასო. გარნა იათნანელებს დაავიწყდათ ის გარემოება, რომ ღმერთები შველიან მხოლოდ მამაცებს, გულადებსა და მორწმუნეებს და არა ლაჩრებს, გულდელლებს და მკრეხელებს, წინაპართა სახელის და მათ საფლავთა შემგინებლებს, თავის ღმერთთა უარისმყოფელებს და სხვათა კერპების თაყვანისმცემლებს, ავისმზრახველებს, ზნეწამხდრებს.

გადავიწყეს მამა-პაპათა წეს-ჩვეულება: ლალად, ლამაზად და სავსედ ცხოვრებაც რომ შეეძლოთ და მტრის მტრულად დახვედრაც იცოდნენ. გადავიწყეს, რომ ძალგულოვანი მებრძოლები იყვნენ თავისუფლებისათვის, სამართლიანობისათვის, რომ არც არავის სჩაგრავენ და არც არავის ეჩაგვრინებოდნენ.

სიყვარულისა და კაცთმოყვარეობის სახელით იცოდნენ შემართებაც და თავგანწირვაც. ამადაც ვერც ვერავინ ერეოდათ. ახლა? ახლა მტერს, ჩვენდა სამტროდ, აურჩევია არა ოდენ შუბი და მახვილი, არამედ ცბიერება და ვერავობა. გადაუწყვეტია, მძორების გროვად გვაქციოს, ზეზუერად რომ ღპება

და იზრწნება.

ხოლო ჩვენ? რას ვუპირისპირებთ მტრების ფანდსა და ხერხს? მცონარობა შემოპარულებს, ომორელებივით დაგვხმობია-მეთქი გულისყური, გონებაზე ბინდვადაკრულებს, განზე გადაგვიღვია ჟანგიანი იარაღი და ნელანელოებით ვიძირებით შმორიან წუხწუხში.

მტრის მიერ ხერხიანად ნაგებ რაგვში¹ ბევრი ჩვენი თესლტომელივით ჩვენითვე ვყოფთ თავს, ოსტატურად ნასროლ ოჯიჯში ვინლართებით და გულარხეინად მივცემივართ მშვიდ ძილს. გვძინავს, როს მტერი ძილფხიზლობს და გადარაჯებული, ჩვენი სულის ამოხდომის ჟამს ელოდება მელურად.

ჩვენი მამაკაცების უმრავლესობამ არ იკმარა ის, რომ დაივიწყა წინაპართა წმინდათა-წმიდა წეს-ჩვეულება: აბუჩად ივდებენ, ზოგან კი დაანგრიეს კიდევ ჩვენი სამლოცველოები და სანაცვლოდ ცდილობენ დაამკვიდრონ უცხო კერპთა თაყვანება. აიძულებენ დიაცებს ფინიკიელთა სისხლიან ღვთაებას – ბაალის შესწირონ თავიანთი პირმშოები, აიძულებენ – შელახონ ნათესაობის, სისხლშეურეგლობის მამაპაპური ზნე-ჩვეულება.

მიწა ჟივდება უსაზმნოდ დაკლულ კურატთა სისხლით. იათნანელ მამრთა დიდზე დიდ ნაწილს სიამოვნებას გვრის ეს სისხლიანი ზორვა. მიუშვი ისინი ნებაზე და სისხლით მორწყავენ ქვეყნებს მთელ დედამიწას, მთელ ქვეყნიერებას! მათ სხვანაირად არც შეუძლიათ ეტყობა – ან ერთმანეთის სისხლი უნდა დაღვარონ, ანდა ტყეში ხოცონ უმწეო ნადირნი და ფრინველნი, რასაც ნადირობას ეძახიან და ამით მოიკლან სისხლის წყურვილი. სწორედ მამრთა ჩვენთა ხარბი, უძლომელი ვნება მოერეკება იათნანას ნაპირებისკენ სხვადასხვა ჯურის გადამთიელთა გემებს – არა ოდენ საქონლით დატვირთულებს, არამედ... მომსკლარან ღვარცოფად უზნეო, გარყვნილ დიაც-მახვამურთა ურიცხვი ლაშქარი – კდემამომომარცულნი, თავაშვებულნი, ავხორცნი!

მოვარდნილა უტიფარი, ურცხვი, ტლანქი სიშიშველი: ჩლუნგი და უგვანი! რამეთუ ურცხვობა და ავხორცობა სხეულისა – დელგმა და მენთატეხა, მეწყერია და ზვაგი, თქემია და მერეხი! ამ ზნეწამხდარ დიაცთა დასთანდასებითაც განუზრახავთ უცხოტომელებს იათნანას წახდენა.

ჰოი, ღმერთთა დიდო დია-უფალო! ნათელო მზეო ბარბალო! ბადრო მთვარევ! ზღვათა მეუფევ ოკეანოსო! ცისკრის ვარსკვავო და დილის ციაგო! ჩვენო დიდებულო ღვთაებანო! დამხობილია თქვენი წმინდა სალოცავები ჩვენი უღირსი მამრთა წყალობით! დამცრობილია ჩვენი დედოფლის ძალაუფლება და გადამთიელი კახპა დიაცი მართავს იათნანას – იათნანელი მამაკაცის მეშვეობით, ანუ სულმდაბალი და მხდალი უფლისწული ვაჩე სათამაშო ტიკინად ქვეულა ფინიკიელთა ხელში! იგი მზად არის თავისი უბადრუკი ტახტისთვის და სიმდიდრისთვის სულით-ხორცამდე მიეყიდოს უცხოტომელებს, ხელი აიღოს თავის გვარტომზე, გაწიროს მთელი ქვეყანა.

სუყველამ უწყით, ამის წინ გამართულ თავიანთ ტაკიმასხრულ სამსჯავროზე არც ერთი ჩვენი მახვამური დიაცი არ მიუწვევიათ, ის კი არადა, ახლოსაც არ გააკარეს არავინ სამსჯავრო შენობას. უწყით აგრეთვე, ვითარ უპატიურად მოეპყრნენ ჩვენს წარგზავნილებს, ციცის შეწყალებას რომ ითხ-

1 მახე ნადირთა

ოვდნენ – მოციქული დიაცები გაკოჭეს და საპყრობილეში ჩაყარეს!

ღიას! მოხდა იათნანაზე არნახული, არსმენილი სისამაგლე! ფინიკიელთა ხელქვეითებმა შებღალეს უწმინდესი იათნანური ზნე-ჩვეულება! ფინიკიელთა საამებლად ფეხქვეშ გათელეს მთელი იათნანას ღირსება!

შებღალულა-მეთქი ჩვენი წეს-ჩვეულება, ჩვენი სჯული, ის, რაც გვიანდერძეს ჩვენთა მამა-პაპათა, ის, რაც გვიწერია ჩვენს ღვთაებრივ კირბისებში და გადმოგვეცა უხსოვარი, ოდის დროიდან!

აღრე, ჩვენთა დიაცთა უპირატეს მდგომარეობას ასაზრდოებდა არა ველურთა და ტყიურთა თავაშვებულობა – არამედ გონითა, სიკეთითა და საზრიანობით გასიგრძეგანებული, პირად ღირსებებზე დაფუძნებული – თავისუფლება! ამდაც იყო, ჩვენი დიაცნი ახერხებდნენ ზოლმე მოეთოკათ და აელაგმათ მამრთა თავგასულობა, წრეგადასული ძალაუფლებისმიყვარეობა!

ახავაი! რა ხდება ახლა?

ჩვენი მზისდარი ასულები – გაბერწებულნი, პატივყარილნი და დამცირებულინი უცხო თესლთა მონა-მხეველებად იქცნენ ლამის!

ახავაი!

გვერღვევა სახლის დედა-ბოძი, რამეთუ ბევრი ჩვენ დიაცი ვეღარ უძლებს მამაკაცთა ამ შემოტევებს! და თუ დედა-ბოძი წაგვექცა, მაშ იათნანაც აღარ იარსებებს.

მაშ, უნდა მოისპოს განა და გაქრეს სამუდამოდ ამ ცისქვეშეთში აი-აიელების შთამომავალთა სახსენებელი, რათა მომრავლდეს, მოსუქდეს და მოლონიერდეს ჩვენსავე მიწა-წყალზე ჩვენივე სისხლით ნაკვები და გაკეთებული-დამშვენებული მოძულენი ჩვენი, კვირტში ამოყვანას რომ გვიპირებენ უჩუმრად თუ დაუფარავად?

ნუ იქნების ეგე!

ციცი გეგეშხეს ამბავიც გვარწმუნებს, იათნანას ძალუმს თავდაცვა და გადარჩენა, თუმცალა ძვირი, ერთობ ძვირი დაგვიჯდება თავისუფლება!

გარნა... იათნანა უნდა დარჩეს იათნანად!

ამ ვრცელ სამზეოში ყველას გააჩნია თავისი მზვარე და იგი ხელშეუვალი უნდა იყოს სხვათათვის!

ზოლო ოდეს ჯანსად სხეულს შეეყრება ავი სენი, დროულად უნდა მოიკვეთოს დაავადებული ნაწილი, მინამ მძიმე სნება არ მოსდებია მთელ ტანს!

დედა-ღვთაება მოითხოვს ჩვენგან: უცხოთესლთან ერთად იათნანადან გაძევებულ იქნან იათნანელი მამაკაცები – ღრმა მოხუცთა, ჩვილთა და უშვილ-ძირო მახვამურთა გარდა!

ეს სასტიკი სასჯელი დაიმსახურეს მათ ღმერთთა ჩვენთა შეურაცხყოფისთვის, იათნანური წეს-განჩინების შებღალვა-შებღალვისთვის, იათნანას თავისუფლების ხელყოფისთვის!

და არ უნდა დაიღვაროს წვეთი სისხლი – არც უცხოელთა და არც იათნანელთა! არც ერთი წვეთი სისხლი – ასეთია ნება ღვთაებისა!

გაძევება, მოკვეთა სიკვდილზე უარესია იმისთვის, ვისაც იათნანური თავმოყვარეობა ოდნავ მაინც შერჩენია. უკეთუ მის სისხლში არ მინავლებულა აიაის ნიშატი, უნდა ეცადოს, გამოისყიდოს თავისი დანაშაული და დაუბრუნდეს სამშობლოს – იათნანას! თუ არადა, სამარადჟამოდ ჩაირაზება

მათთვის ჩვენი კუნძულის კარები! ველარასოდეს იხილავენ ისინი მამულის ცას და მთებს, ველარასოდეს დაიმარხებიან მამა-პაპათა წმინდა საფლავში! დიაცები შეძლებენ დაიცვან იათნანას თავისუფლება!..

ჟამი რომ დადგება, ჩვენი ღია-უფალი კვლავ გვამცნობს თავის ნება-სურვილს და ჩვენც მორჩილად აღვასრულებთ მის ღვთიურ განჩინებას!

მანამდე კი, მანამდე უცვლელი და ურყევი იქნება ეს გადაწყვეტილება – უკეთუ გვსურს გადარჩეს ცის მოდგმა, მზის ჯიშ და ჯილაგი!

თუმათი დაღუძდა. ავბედითი სიჩუმე ჩამოწვა მღვიმის თალებს ქვეშ, სიჩუმე, დატენილი ჭექა-ქუხილით!

– დაე, აღსრულდეს ღვთაების ნება! – დაიგუგუნა მერმე ერთხმად მთელ-მა დარბაზმა.

მუშტად შეკრული ხელებით დიაცთა საკრებულოს გამოჰქონდა თავისი განაჩენი მამრთა მიმართ.

– ჰოი, სისასტიკევ! ველურო სისასტიკევ! – დაიჩურჩულა ნორჩმა ქურუმმა და გონწასული გაიმხლართა ძირს. საერთო აღტკინების ჟამს არავის შეუმჩნევია ფაცურას წაქცევა. მაგრამ მეუფე თუმათის ქორულ მზერას არ გამოჰპარვია ყმაწვილი ქალის გულის შეწუხება. როცა ყიჟინა მიწყნარდა, თუმათიმ თვალით ანიშნა გვერდით მდგომ დიაცს და...

გულშელონებული ფაცურა პატარა სენაკში გაიტანეს, რათა მუდმივი მეთვალყურეობის ქვეშ მყოფს, თავად აღარ ეხილა, თუ ვით აღასრულებდნენ ღვთაების განაჩენს იათნანელი ქურუმი ქალებისა და მეუფე თუმათის მიერ წლების მანძილზე საიდუმლოდ გაწვრთნილი დიაცთა საგანგებო რაზმები, რომელთა ნაშიერთ შემდგომში ამაზონებს, ანუ ამორძალებს დაარქმევენ უცხოტომელები.

ლ ა შ ქ რ ო ბ ა   ი ა თ ნ ა ნ ა ზ ე (ნ ი კ ა ს   გ ა მ გ ზ ა ვ რ ე ბ ა)

ნავსადგურის ყურეში ღუზაჩაშვებულ, დილისთვის გასასვლელად გამზადებულ ხომალდებს, დრომონებს, კატარღებსა და ორჩნომელებს რომ გადახედა, გოცების შეძახილი აღმოხდა...

ცული დღე დაუდგებათ მაგ ბედმავე ამორძალებს. მთელი ქვეყნიერება ამხედრებულია მათ წინააღმდეგო, გაიფიქრა.

ეტყობა, მართლა ძალიან საშიშ და სახიფათო მტრებად მიაჩნიათ ეს მეომარი ქალები, რაკილა ასე ერთპირად და ერთსულოვნად აღმდგარან მათ დასალაშქრავად. თუმცა, დამიანე ბიძიას თქმით, ოქრო დიდი ოხერი რამაა. კარგი გასამრჯელოს მიღების და ნადავლის ჩაგდების წყურვილს აქ ბევრი სხვადასხვა ტომის ხალხისთვის მოუყრია თავი, მეტწილად მცირე აზიელები არიან: ფინიკიელები, ფრიგიელები, ლიდიელები, კილიკიელები, ელინები და კიდევე, ვინ იცის, ვინ არა...

ბევრი მისი თანატოლიცაა ქალაქიდან: მათაც თავის გამოჩენის სურვილი ამოქმედებთ. ბრძოლაში პირველად ლებულობენ მონაწილეობას და თუმცა დიაცებთან უწევთ ომი, მაგრამ ჩანს, ანგარიშგასაწვენი არიან, რაკილა ასე სავსულდავსულად მოემზადა მთელი მილეთი.

დედას არ უნდოდა გაეშვა იგი ამ ლაშქრობაში. დედა და დები — ჰელა და ელენა ცხარე ცრემლით ტიროდნენ, მაგრამ ნიკამ თავისი გაიტანა მაინც: ესეც არ იყოს, სიტყვა სიტყვა: არისტრახოს და ნიკიფეს — ჰატარა ბიძაშვილებს დაქაღნებით შეჰპირდა: ცოცხალ ამორძალებს ჩამოგიყვანთ მონებადო.

რაკილა გადაწყვეტილება ვერ შეაცვლევინეს, და ურყევად იდგა თავის აზრზე, რა უნდა ექნათ — გზა დაულოცეს, თუმცა დედა და დები ჩუმ-ჩუმად იღვრებოდნენ ცრემლებად. გამომშვიდობებისას მამამისს, თითქოს მშვიდად ეჭირა თავი, მაგრამ იმის მიხედვით, თუ როგორ იწიწკინდა უღვაშებს, მიხვდა, მღელვარებას ძლივ-ძლივობით რომ იოკებდა.

დედა კი სულ წყველა-კრულვას უგზავნიდა იმ მოსასპობ, ამოსაწყვეტ და არდასარჩენ ურცხვ დიაცებს, ასე რომ დაუკარგეს მოსვენება მთელ ქვეყნიერებას.

ერთადერთი, ვინც ამ გაწამაწიაში და ფუსფუსში სიმშვიდეს ინარჩუნებდა — ბაბუა გახლდათ. მას არც თანხმობა და არც უარი არ უთქვამს, როცა უფროსი ვაჟი ჩვეული მოკრძალებითა და რილით დაეკითხა ნიკას განზრახვის თაობაზე. ბაბუამ გაჩუმება არჩია რატომღაც, მხოლოდ მხრები აიჩჩია. და ეს ღუმილიც და უხმო მოძრაობაც, უფრო თანხმობის ნიშნად მიიჩნიეს.

ბაბუა რამდენიმე წლის წინ დახეიბრდა: ორივე ფეხი ჰქონდა წართმეული. დილით, კარგ ამინდში ჩაიყვანდნენ ბაღში, მისთვის საგანგებოდ გაკეთებულ წნულ სავარძელში მჯდომარეს, და დასვამდნენ ზეთის ხილის ძირში, საიდანაც იმლებოდა ზღვის მშვენიერი ხედი, ზოლო ავდარში, აივანზე იჯდა და საღამომდე გაჰყურებდა ზღვის სივრცეს. ბაბუას თავგადასავლებითა და ფათერაკებით სავსე ცხოვრება ჰქონდა გამოვლილი. მრავალ ქვეყანაში ყოფილა, მრავალი რამ უნახავს და განუცდია და, ამდენად, მოსაგონებელიც და საფიქრალიც ალბათ ბევრი რამ გააჩნდა. ისიც შეურხეველად, მოუწყინებელი გულისყურითა და აუძღვრეველი სიმშვიდით გასცქეროდა ამ უსაზღვრო

სილურჯეს და, ვინ იცის, ამ დროს სად ქროდა მისი გონება, რა გარდასული სურათები ეხატებოდა თვალწინ.

უკანასკნელად... ბაბუასთან მივიდა გამოსამშვიდობებლად. ბაბუა ოცნებაჩაძვარით თვალებით უჭერებდა ზღვის ლურჯ უდაბნოს, მზის სხივებზე თევზის ტანივით რომ იქერცლებოდა და ბრჭყვიალებდა.

ბაბუამ თვალით ანიშნა, შორიასხლოს დაგდებულ ჯორკოზე ჩამომჯდარიყო. მაინცდამაინც დიდად არ ებიძნა ახლა ეს დაყოვნება ნიკას, რადგან ერთი სული ჰქონდა, სანამ საომარი აღჭურვილობით დამშვენებული, გააჯირითებდა ცხენს ქალაქის ქუჩებში. ეგებ არეთასთვისაც მოეკრა თვალი შორიდან, ან ეგება... ერთი სიტყვით, ეჩქარებოდა, როდის გამოეჭიმებოდა თანატოლებს საომრად მორთულ-მოკაზმული.

მეტი რა ჩარა იყო, ჩამოხსლა.

ბაბუა კარგა ხანს უცქეროდა დაკვირვებული მხერით. მისი ცისფერი, კამკამა თვალები ჩვეულებრივზე უფრო წყლიანი ეჩვენა. ლამაზი, მოკლე, თეთრი წვერით დამშვენებული მოხუცის სახეს თითქოს რალაცნაირი უჩვეულო ათინათი დასთამაშებდა.

გრძელი თითები ერთმანეთში ჩაეხლართა. იჯდა, უყურებდა უსიტყვოდ. ამ დაჟინებულმა და, ცოტა არ იყოს, უცხო მხერამ შეაკრთო ნიკა. უხერხულობისგან შეიშმუშნა.

– რაო, სად მივიღვარო, ბიჭო? საით გაგიწევია? – ჰკითხა ანაზღად მოხუცმა ოღნავ ხრინწგარეული, წყნარი ხმით.

„ერიჰა! ახლა თუ ყველაფერი თავიდან დაიწყო“...

– ბაბუა, ხომ იცი... მეჩქარება...

– არა, საით მიემურები-მეთქი, გეკითხები მე და მიპასუხე, თუ შეიძლება.

ნიკა დაიწმარა ისევ. მერმე ცოტა გაგულისებულმა, მოკლედ მოუჭრა:

– საომრად მივიღვარ, ბაბუა!

– აჰა, საომრად! საომრად! ჰმ-ჰმ... – ბაბუამ ხმა ჩაიწმინდა: – ერთი ეს მითხარი, გეთაყვა, თუ შეიძლებოდა, ვის ეომებით? ვისთან გიწვეთ ჩხუბი?

„ჰმ! ვითომ არ იცის!“ – გაიფიქრა გაღიზიანებულმა.

– ამორძალებთან, ბაბუა. იათნანას კუნძულის ამორძალები უნდა დავლაშქროთ.

– აჰ. იათნანა!.. ამორძალები!.. – ბაბუამ კიდევ რალაც ჩაიდუღუნა ცხვირში, თავისთვის.

წამოიწია.

– აბა, კარგად, ბაბუა...

– იჯექი მანდ! – უბრძანა უცებ ისეთი ხმით, რომ უნებლიეთ დაემორჩილა.

– მაშ, ისე გაგიხდათ ელინებს და ფინიკიელებს საქმე, რომ ქალების დასალაშქრავად მიდიხართ, არა?

მხრები შეაქანა ნიკამ. არ იცოდა, რა ეპასუხა. ბაბუა ახლა ისევ ზღვას უმხერდა, თითქოს შეილიშვილის არსებობა სრულიად გადაავიწყდაო. კვლავ წამოიწია ნიკა ასადგომად. ბაბუამ მაშინვე იგრძნო მისი მოძრაობა, ირიბი მხერით გამოხედა:

– მერედა, იცა შენ, ვინ არიან ამორძალები, ან რა კუნძულია იათნანა?

– ბაბუა, რა დროს ეგენია? მაგვიანდება! – დაიჭყანა ბიჭი. თითქოს ნემ-

სებზე ზისო, ისე ცქმუტავდა.

– არსადაც არ გაგვიანდება. მოესწრები კაცთა კვლას, ჰმ... უკაცრავად, ქალთა კვლას.

– ქალები არა! – გაუტრიზავა განაწყენებულმა: – რა ქალებია ეგენი! მა-მაკაცებივით ხმარობენ თურმე შუბს და მახვილს და მამაკაცებივით იბრძვიან. მოსვენება აღარ არის მაგათვან. მთლად თავს გაუვიდათ. დროა, ერთხელ და სამუდამოდ ვასწავლოთ ჭკუა. და ვასწავლით კიდევ: დიაცებმა თავიანთი ადგილი უნდა იცოდნენ. დედაწულიანად ამოვუჟუჟათ და ეგ იქნება! – სულ-მოუთქმელად, სხაპასხუპით წარმოთქვა ის, რაც აქამდე ასჯერ ჰქონდა მოს-მენილი და გავონილი უფროსებისგან.

ბაბუა ახლა ღიმილჩამდგარი თვალებით უცქერდა და ამ უწყინარმა, ჩუმმა ღიმილმა რატომღაც სიტყვა გაუწყვიტა.

– შენ ბალლი ხარ და გასაგებია, მაგრამ... – დაარღვია ღუმილი ბაბუამ ფიქრიანი ხმით, მერმე თითქოს რაღაც იაზრათ, ენაზე იკბინა, გაყურდა.

– შენ იცი თუ არა, რომ ამორძალების ქვეყანა შენი წინაპრების სამ-შობლოა! – მიახალა უეცრად და თითქოს ისარი გაურჭვესო გულში, ისე შეტორტმანდა ბიჭი. ბაბუა თვალს არ აცილებდა. ნიკა ვონს მოველო წამ-იერი დაბნეულობის შემდეგ, წელში გაიმართა, კისერი ამაყად ააღერა და ისე გაუსწორა ბაბუას მხერა:

– მე ელინი ვარ და არაფერი მაქვს საერთო ბარბაროსებთან!

– ხმა გაიწყვიტე, ლეკვო!

ბაბუას თვალებში მრისხანების ნაპერწკლები აენთო და ისეთი მწველი და სუსხიანი გახდა მისი მხერა, რომ ძალაუნებურად თვალები დახარა, ისევ ჯორკოზე დაემვა და...

ერთბაშად თვალი შეასწრო დანარჩენ ჯვალბს: დედ-მამა, დები, პატარა ძმები მოშორებით შემდგარიყვნენ და ისე შემოსცქეროდნენ ორთავეს. ახ-ლოს მოსვლა და საუბარში ჩარევა, ბაბუას რიდის გამო, ვეღარ გაებედათ.

– ერთი ამას უყურეთ ელინი... ბარბაროსი! – ბაბუას თვალებში ის საშიში ნაპერწკლები აღარ კიაფობდნენ ახლა. მაგრამ ჯერაც საავდროდ გამზადებულ, მოქურუშებულ ცას მიუგავდა ისინი.

– დღეს თითქმის არ არსებობს ელინი, რომელსაც ე.წ. ბარბაროსის სისხლი არ ედგას ძარღვებში. და ბევრი რამ კარგი და ღირებული, რაც გააჩნიათ, „ბარბაროსული“ სისხლის წყალობაცაა. ასეა ეს, და ის მიწა-წყალიც, რომელზეც ახლა მკვიდრობენ, ოდესღაც წაართვეს პელაზგებს – ამ ქვეყნების ძირძველ მაცხოვრებელთ, მიღეთიც და ბევრი სხვა ქალაქიც ამორძალთა-პელაზგთა სისხლისმიერ ნათესავთა, დაარსებულია. დიახ, ასეა სწორედ. ხოლო იათნანა, რომლის დასაპყრობადაც შენ მიბრძანდები, ყმაწვი-ლო, იმ ძველი, ელინებამდელი ხალხის ერთი უმცირესი შტოა და იათნანელი ამორძალები იარაღით იცავენ თავიანთ წინაპართა სამკვიდროს, იცავენ თავიანთ თავისუფლებას. ხოლო, თუ მთლად ზუსტად გინდა იცოდე, პაპაჩემი კუნძულ იათნანადან იყო, დედა ამორძალი ჰყავდა, მამა მაკრიალელი პელაზ-გი. ცხრა წლამდე წესისამებრ იათნანაზე იზრდებოდა დედასთან. მერმე ხმელეთზე გადმოსვეს... მრავალ ქვეყანაში ხეტიალის შემდეგ დაეუფუნა ჯერ თებეში, მერმე ტიროსში, ტიროსიდან გადმოვსახლდით აქ, მილეთში. აი, საიდან არის შენი ფესვი და ძირი, ყმაწვილო! აი, ვინ იყვნენ შენი შორეული

წინაპრები. აი, ვისი სისხლი გიდგას ძარღვებში... სისხლი კიდევ... წყალი არ გახლავთ, არც ღვინო, რომ ადვილად შეიძლებოდეს მისი გადაღვრა ან გამოცვლა!.. სისხლმა შეიძლება მათე თაობაშიც იყვილოს... თუმცა, თქვენთვის, ახლანდელი ახალგაზრდებისთვის, ამას მნიშვნელობა არა აქვს. თქვენ მარტო დღევანდელი დღით ცხოვრობთ, მარტო დღევანდელი დღის სიამოვნებასა თუ გართობას მისდევთ და ეძებთ, მარტო დღევანდელი სულდგმულობთ! ხოლო რა იყო გუშინ, და რა იქნება ხვალ – ამაზე თქვენ ყველაზე ნაკლებად ფიქრობთ. ომიც თქვენთვის თავშესაქცევი გართობაა და დროსტარება. თუმცა... შეიძლება... ეს ასეც უნდა იყოს!

ბაბუა დაღუპდა. არასოდეს უნახავს იგი სხვა დროს ასე აღელვებული. ასე გაცხარებული და არც არასდროს ულაპარაკებია მასთან ამდენი. დინჯი და მშვიდი ბაბუა თვალებით უფრო საუბრობდა, ხოლმე ვიდრე ენით.

კარგა ხანს დამეხილივით იჯდა. მისთვის სრული მოულოდნელობა აღმოჩნდა ის გარემოება, რომ „ბარბაროსის“ სისხლი ჰქონია თურმე ძარღვებში, მაშინ როცა ტოლ-ამხანაგებში თავი მოჰქონდა წმინდა ელინური წარმომავლობით. ამ ამბავმა დიანაც რომ დასცა თავ-ზარი. პირველი აზრი, რამაც გაუელვა, იყო: „კიდევ კარგი, ჩემს მეგობრებს არ ესმით ეს საუბარი!“

– ამ ზოგ-ზოგ ყოყლონინა ქურდებს არა მარტო მიწა-წყალი და ქონება აქვთ ნაპარავი – სისხლიც ნაქურდალი აქვთ: ჯიშინი სისხლი პელაგზთა, ანუ აიაიას მოდემის – მოესმა ბაბუას სიტყვები. ვერ კი მიხვდა, სახელობრ, ვის გულისხმობდა ბაბუა ქურდებში: ელინებს თუ ფინიკიელებს, მაგრამ საშინლად გაუკვირდა ერთი რამ: როგორ გამოიცნო ბაბუამ ჩემი ნაჩუქრთ-ვეი ფიქრი.

– და შენ ყმაწვილო, ერთი რამ გახსოვდეს: ამორძალები ჰელიოსის მოდგ-მაა და თავადაც მხესავით თვალშეუდგამი, სწორუპოვარი სილამაზითა და ამალელებული სულით ბრწყინავენ. ახლა წადი. რომც დაგიშალო, ვიცი, არ დაიშლი. შენს ასაკში მეც ალბათ მასე მოვიქცეოდი... კაცთა მოდგმა იმისთვისაა გაჩენილი, რომ ბრმა და ყრუ იყოს მშვენიერების მიმართ, მან ნაჯახით, ცეცხლით, მახვილითა და შუბით უნდა მოსრას, გადაჯეგოს და გადათქეროს მშვენიერების სამკვიდრებელი!

* * *

ძია ერასტოს ხმა ნანინასავით ჩაესმოდა ყურში. ძილ-ბურანში ჩავარდნილი, ამაოდ ებრძოდა თავს, დამძიმებული ქუთუთოები ვერა და ველარ ასწია. არის ხოლმე ისეთი წამი, ძილქუში რომ დაგაწვება, გინდა ხმა ამოიღო და ენა ვერაფრით ვერ მოგიბრუნებია პირში... წვალობ, ჯახნირობ, მაგრამ ყველაფერი ამაოა.

– შენზე ამბობენ, ძია ერასტო, იათნანაზე ხარ ნამყოფი, ამორძალებთანო, მართალია?

სწრაფად გამოფხიზლდა. წამოჯდა. სამარისებური სიჩუმე იდგა გარშემო. ყველანი უხმო მოლოდინით მისჩერებოდნენ ძია ერასტოს, რომელსაც ხმა გაეკმინდა.

საოცარი კაცი იყო ძია ერასტო: ჭარმაგი, ბრვე, ახოვანი ვაჟკაცი, შე-

ჟღალბებული წვერ-ულვაშით, კეხიანი, მაღალი ცხვირით, ფართო ბეჭებით, ოღნავ მხრებში მოხრილი, ისე დადიოდა მათ შორის, როგორ ბებერი ძერა წამოჩიტულ ბასალებში. ხნიერნიც და ახალგაზრდანიც ძიას ეძახდნენ ამ ენაწყლიან, ხალისიან, მუდამ მოციხარი სახის მქონე კაცს.

ვარსკვლავებით მოჭვდილი ცის გუმბათი დამხოზობდათ თავზე და ღუ-ზანაშვებული ხომალდი ნელ-ნელა ირწეოდა, ძილისა და მოსვენებისკენ ეწეოდა მოლაშქრეებს, ძია ერასტო კი ჩამჯდარიყო ახალგაზრდებს შორის და თავისებურად, ცოტა ტლანქად და უხეშად ენამახვილობდა. ირგვლივ ყველანი ხორხოცობდნენ და უფრო და უფრო აქეზებდნენ, რომ მეტად გაეღესა ენა, უფრო უხვად გადმოეფრქვია ოხუნჯობის ნიაღვარი.

ძია ერასტოსაც ჭავლი არ ედებოდა ენაზე და იყო ერთი გაუთავებელი მხიარულება და გოზგოზი.

ახლა კი, ისეთი სიჩუმე ჩამოვარდა, ერთმანეთის გულის ბაგაბუგიც ესმოდათ.

იმავლე ხმამ, ხანგრძლივი ღუმილის შემდეგ იკითხა:

– რატომ გაჩუმდი, ძია ერასტო? ტყუილია განა?

– არა, მართალია ეგ, ყმაწვილებო! – მცირე ხნის შემდეგ როგორღაც ამოიხვრით თქვა ძია ერასტომ.

– მართალია?... ნუთუ? – ერთად წამოიძახა რამდენიმე ხმამ, უფრო ახლოს მიიწიეს ძია ერასტოსკენ: – არა სტყუი, ძია ერასტო?

– არა, არ ვტყუი, ბიჭებო. ერთი თვე ვცხოვრობდი ამორძალებთან, იათნანაზე, მაგრამ ეს იყო დიდი ხნის წინ, მაშინ თქვენ დაბადებული არც იქნებოდით, მეც სულ ახალგაზრდა ვიყავი იმ დროს.

– მერე? მერე, ძია ერასტო? როგორ მოხვდი ამორძალებთან? მოგვიყვი რა, ძია ერასტო, ძალიან ვთხოვთ! – აჟრიალდნენ ყველანი ერთხმად. და უფრო შეამჭიდროვეს წრე ძია ერასტოს გარშემო. რომც ნდომებოდა, ამ რკალს ალბათ, ვეღარ გაარღვევდა ერასტო.

– რა გაეწყობა, მოგიყვებით, ყმაწვილებო! – დათანხმდა იგი ბოლოს, ეტყობა, შინაგანი ყოყმანის შემდეგ, – რაკი ასე ძალიან გინდათ... თუმცა, ვფიცავარ ზევსს, ახლა ამის გახსენება მაინცდამაინც დიდად არ მსიამოვნებს...

ერასტო ფეხებგაჩაჩხული იჯდა გემბანზე და ახალბედა მოლაშქრენი, მოწადინენი და მოსურნენი ომის ხელოვნების დაუფლებისა, გარს შემორტყმოდნენ ნაცადსა და გამოცდილ მეომარს, ვით ღლაპები მიმინოს და კაშკაშა, მთვარით განათებულ ღამეში, ზღვის ტალღების ნელ ტყლაშუნში, ზღვაურის საამო შარიშურში, რომელიც აუხსნელ, იღუმალ და ზღაპრულ იერს აძლევდა ირგვლივ ყოველივეს, მზერად და სმენად ქცეულნი, – სულგანაბულნი უსმენდნენ ძია ერასტოს უჩვეულო თავგადასავალს.

ქ ი ა მ რ ა ს ტ ო

– როგორც ვითხარით, ყმაწვილებო, დიდი ხნის წინანდელი ამბავია ეს, მაშინდელი, როცა პირტიტველა ბიჭი ვიყავი ჯერაც.

კუნძულ ხიოსზე ვცხოვრობდით. მამაჩემს მიწის პატარა ნაკვეთი ჰქონდა და მისი შემოსავლითა და მეთევზეობით ვირჩენდით თავს ჩვენი მრავალ-

რიცხოვანი ოჯახი. და-ძმებში ყველაზე უფროსი მე გახლდით. ამიტომ მამასაც ყველაზე ადრე მე ამოვუდექე მხარში.

ერთხელ, ეს იყო გაზაფხულის ბუნიობის ჟამი, მამა შეუძლოდ გახდა და ყანაში მუშაობამაც მარტო მე მომიწია.

მივუყვებოდი ერქვანს ოფლში ვალვარული, დაღლილი, მაგრამ გადაბრუნებული ბელტების სუნი, აფეთქებული გაზაფხულის სუნთქვა ცხვირში მილიტიწებდა, სიამით მიძებებდა გულს და მეც გრძნობამორეული, ჩემთვის, ჩუმი ვლიინებდი.

უცებ რაღაც უჩვეულო ყიჟინა შემომესმა ზღვის მხრიდან. ყური ვცქვიტე. სმენად ვიქეცი. მტერი ხომ არ შემოგვესია მოულოდნელად ან მეკობრეები ხომ არ დაესხნენ თავს სანაპიროს-მეთქი. ამის გაფიქრება იყო და დავინახე, მინდორზე ჭენებით როგორ მოჰქროდნენ უცხო მხედრები.

სანამ რამეს გაგაცნობიერებდი, რამდენიმე მათგანმა ჩამიქროლა, თვალის დახამხამებაში ამიტაცეს ზევით, გამკოჭეს, მერმე ერთ-ერთმა ცხენის გაგაზე მომიგლო ტომარასავით და შემდეგ ისეთივე უცნაური კიჟინით ზღვისკენ გაქუსლეს

სანაპიროს რამდენიმე გემი მოსდგომოდა. წამიც და... ღრმა მუცლიანი ხომალდის ფსკერზე მოვადინე ზღართანი.

ყველაფერი ეს ისე ელვისებური სისწრაფით მოხდა, რომ ვერც კი გავი-აზრე ხეირიანად, რა უბედურება ტრიალებდა ჩემს თავზე.

როცა გონს მოვეგე, შევნიშნე, რომ ჩემს გვერდით ასევე გაბაწრული კაცები ეყარნენ. ყველას მჩვარით გვექონდა პირი გამოტენილი.

არც დაყვირების, არც მით უმეტეს, ერთმანეთთან დალაპარაკების საშუალება გვექონდა. მივხვდი, რომ გვიტაცებდნენ და ასე თევზებივით გვერიდნენ გვერდი-გვერდ. მაგრამ ვინ იყვნენ ჩვენი გამტაცებლები?

თვალეები ლამის შუბლზე მქონდა აცვენილი. ასე მეგონა, ყველაფერი, რასაც ვხედავ, და რაც ხდება ჩემს გარშემო, სიზმარია-მეთქი. ანდა ჭკუიდან გადაცდენილად უნდა ჩამეთვალა თავი და ...დამესტვინა. ალბათ ასეც მოვიტყეოდი, პირი რომ დახშული არ მქონოდა ჩვრით და ხელ-ფეხი შებოჭილი თოკით.

მოკლე ტუნიკიანი, მკლავშიშველი, ოქროსთმიანი მზეთუნახავები იყვნენ ჩვენი გამტაცებლები. ბავშვობაში განაგონი მქონდა თქმულებები ამორძალე-ბზე, მაგრამ მათი ამბავი როგორც ზღაპრები და მითები, ისე ჩამითვლია. და აბა, როგორ წარმოვიდგენდი, რომ სინამდვილეში, მართლა არსებობდნენ და არამცთუ არსებობდნენ, გვიტაცებდნენ კიდევ!

მადლობა ღმერთებს, თვალეები არ აუხვევიათ, ეტყობა, ეს გამორჩათ, ანდა მიიჩნიეს, რომ ჩვენს მზერას არავითარი მნიშვნელობა არა ჰქონდა მათთვის – ჩვენი გამტაცებლები არხეინად მიმოდრიდნენ და ისე იტყეოდნენ, ისეთი უდარდელი, დაუდევარი სიცილე-კისკისით და ტკრციალით, გეგონებოდათ, ადამიანები კი არა, მართლა თევზები დაუჭვრიათ, ერთად შეუქუჩე-ბიათ ასხმარტალეულნი და მალე სუყველას ერთ საერთო კასრში გად-აუძახებენო. მაგრამ თქვენ წარმოიდგინეთ, ყმაწვილებო, იმდენად საოცარი, არაჩვეულებრივი და დაუჯერებელი ჩანდა ჩვენს ირგვლივ ყველაფერი, რომ სულ არ მედარდებოდა, რა მომივიდოდა ხვალე, რა ბელს მიმზადებდა ჩემი წერა-მწერალი.

ალბათ მართლა ძალიან სასაცილოდ გამოვიყურებოდით, რადგან ჩვენნი გამტაცებლები წამდაუწუმ კისკისებდნენ, რადგანაც უღურტულებდნენ ჩვენთვის გაუგებარ ენაზე, მერმე ცხენებს ესათუებოდნენ, ევერებოდნენ ჩვენს თვალწინ ისე, თითქოს ჩვენ აღარც ვარსებოდით, ანდა უსულო საგნები ვყოფილიყავით. მაშინ პირველად ჩემს სიცოცხლეში ვინანე, რატომ ცხენად არ გამაჩინეს ღმერთებმა-მეთქი, რომ ამ მზეთუნახავების ალერსის ღირსი გამხდარიყავი. თქვენ იცინით, ბიჭებო, მაგრამ სხვების არ ვიცი და მე ნამდვილად ამას ვფიქრობდი, რადგან დედის მუცლიდან შეუძლებელი იყო შობილიყვნენ ესოდენ სრულყოფილი სილამაზის დიაცები.

თმები მოკლედ ჰქონდათ შეჭრილი და ახლა, როცა მუზარადი აღარ ეხურათ, მზის სხივებზე ისე ბზინავდა და ლაპლაპებდა ისინი, თითქოს მართლაც ბაჯალლო ოქროსი ყოფილიყვნენ. ტანმალაღნი იყვნენ, თეთრები და ისე მოხდენილად და მსუბუქად დადიოდნენ, თითქოს დაფრინავენო. შხვართ წვივებზე ვერცხლისფერი წვივისაკრავები შემოერთყათ. და ისე შევნოდით საომარი აღკანშელობა, თითქოს დედის მუცლიდან გამოჰყოლოდათ იგი.

— ნუთუ მართლა ასეთი ლამაზები არიან ამორძალები? — იკითხა ანაზ-დად ვილაცამ ეჭვნარევი ხმით.

— ოოხ! — გმინვასავით აღმოხდა მია ერასტოს. მცირე ხანს იჯდა გაყურებული, მერმე სვენებ-სვენებით ამოთქვა: — სანამ თქვენ თვითონ არ ნახავთ, ბიჭებო, მანამ არ დაიჯერებთ, რომ დიაცის მუცლიდან შეიძლება იშვას ისეთი სრულქმნილი არსებანი, როგორიც ამორძალებია!

მია ერასტო ისევ გაჩუმდა. დანარჩენებიც დუმდნენ.

— მერე? ერასტო მია, მერე რა მოხდა? — გაისმა ბოლოს ვილაცის მოგუდული, მღელვარებაშეპარული ხმა.

მია ერასტომ ღრმად ამოიხვნეშა:

— ჰო, იმას ვამბობდი, ყმაწვილებო! თვალები დახუჭული მქონდა და გაუნდრევლად ვიწევი იმავე ადგილას, სადაც დამანარცხეს. უცებ ვილაცის თეთრმა, მშვენიერმა ხელებმა ჩვარი ამომიღო პირიდან.

— რაო, ხომ არ გაგიტკბა, ბიჭო, წოლა? იქნებ დარჩენილიყავი ასე დილა-ამდე, ჰა? — დახვეწილი, მშვენიერი ბერძნულით შემესიტყვა ამორძალი და გაიცინა. მერმე თოკის შეხსნას შეუდგა.

ოჰ, ღმერთო! არასოდეს მსმენია აქამდე ასეთი რაკრაკა, საამო სიცილი. თვალები ვჭყიტე. ოღონდ ეს ხელები შემახე და თუ გინდა ისევ გამოთოკე-მეთქი, მინდოდა მეთქვა, მაგრამ ხმა თითქოს წამერთვა, ენა აღარ მეძორჩილებოდა.

პასუხად გაუგებრად წავილულულე რაღაცა. მან ისევ გაიკისკისა და მეც გამოლენინებული, აზრდაკარგული, მორჩილად და თვინიერად ვასრულებდი ყოველ მის ბრძანებას, რასაც იგი უხმოდ, ხელების დედოფლური მოძრაობით მანიშნებდა (ის სიტყვები იყო ერთადერთი და უკანასკნელი, რაც მე მოვისმინე მთელი იმ ხნის მანძილზე, რაც ჩვენ მივცურავდით იათნანასკენ).

ფეხებზე კი შეგვხსნეს თოკი, მაგრამ ხელებზე დაგვიტოვეს. გვაგაზმმეს. მერე დასაძინებელი ალაგები მიგვიჩინეს და დაგვტოვეს მარტო, ყველაფერი ეს ხდებოდა უსიტყვოდ, უხმოდ, მარტო ხელების მოძრაობით. ეტყობა, ასე ვერჩიათ ჩვენთან ურთიერთობა ჯერხნობით.

ისე ვიყავი გაბრუებული, როგორც მაშინ, როცა მსუბუქი, შუშხუნა ღვი-

ნო ჟრუანტელად დაგივლის ხოლმე ძარღვებში და ტან-იოგში დაგშლის. არაფერზე არ ვფიქრობდი: არც წარსულზე, მით უმეტეს მომავალზე, იმაზე, თუ რა მქვოდა ახლო ხანებში. ახლაც არ ვიცი, მართლა დაგვაღვივინეს რაიმე ნექტარი თუ ისე გამოვშტერდით, ერთი კია: ცხვრის ფარასავით მორჩილად ვასრულებდით ყოველივეს, რასაც გვიბრძანებდნენ. მე მეგონა: საოცრად ლამაზ, ჯადოსნურ სიზმარს ვხედავ-მეთქი და, სიმართლე რომ ვთქვა, სულ არ მინდოდა გამოვფხიზლებულიყავი.

მერეც, გემიდან რომ ჩამოგვსხეს, გამობენტერებული ვიყავი კარგა ხანს. ერთ რამეს კი ვხედავდი, ლამაზი ბუნების წიაღში რომ მივდიოდით.

არც მანამდე და არც შემდეგ, თუმცა მერე მრავალი ქვეყანა მოვიარე, ეგეთი აბანო არ მინახავს, როგორშიც გვიკრეს თავი. არც ასეთი ნელ-საცხებლის სუნი მიყნოსია ოდესმე – ასეთ ნელსაცხებლებს ალბათ ოლიმპოზე, ღმერთები და ღმერთქალები თუ იცხებენ.

მთელი ამ ხნის განმავლობაში ჩემს დაბინდულ წარმოსახვაში არსებობდა მხოლოდ ის მშვენიერი, თეთრი ხელები და ამორძალის ენითამოუთქმელი, სანეტარო სიცილი მედგა ყურში. ოღონდ ერთხელ კიდევ შემხებოდნენ ის ხელები, ოღონდაც ერთხელ კიდევ მომესმინა ის სიცილი და მზად ვიყავი, დაუყოვნებლივ ჰაღესში, პლუტონის სამეფოში გავმეზავებულიყავი.

ყველაფერი თითქოს ძილ-ღვიძილში ხდებოდა. ისიც თუ როგორ ჩავგამ-წკრივეს ახალთახალ ტანსაცმელში გამოწყობილნი, დაბანილ-დავარცხნილნი და გალამაზებულნი. მერე რომელიღაც ქალღმერთი მოგვეახლა: მხარზე ოდნავ გვადებდა ხელს, რაღაცას წარმოთქვამდა, მერე გამოგვაცალკავებდნენ და სათითაოდ მივყავდით ასეთსავე მშვენიერ ქალღმერთთან.

გვრძნობდი, რომ პირზე სულ ერთთავად, სულელური ღიმილი დამთამაშებდა. ჩემს მეწყვილესთან რომ მარტო დავრჩი, მახსოვს, საჩვენებელი თითი შევახე მკლავზე – რომ დავრწმუნებულიყავი, ცოცხალი არსებაა თუ მარმარილოს ქანდაკება-მეთქი. თუმცა ეს მარმარილოს ქანდაკება მოძრაობდა, თვალებს ახამხამებდა, მაგრამ, ვინ იცის, იქნებ უხორცო ქალღვთაება იყო, ღმერთების მიერ გამოგზავნილი საგანგებოდ ჩვენდა გასაბრძველებლად და მოსაღორებლად. მერე გავთამამდი და ხელის მტევანზეც მოვკიდე ხელი – იგივე თეთრი, მშვენიერი ხელი აღმოჩნდა, მე რომ გემზე თოკი შემხსნა. გვერდულად ავხედე. სახეზე ველარ ვიცანი. ველარც ვიცნობდი, რადგან თითქოს ყველა ერთმანეთს ჰგავდა, ველარ გამოარჩევდი ერთს-მეორისაგან. ის სიცილილა ჩამრჩენოდა ძალუმად გულის ერთ კუნჭულში, თუკი იმდაგვარად გაიცინებდა, როგორც გემზე, მაშინ „ის“ იქნებოდა, მაგრამ გაიცინებდა კი?

ჩემმა მეწყვილემ შემომღიმა – ალბათ ისეთი ბრიყვული, შტერული გამომეტყველება მქონდა, შევებრაღე, მოწყალეა გაილო და ღიმილით გამამხნევა.

ჰოი, ნეტარებაჲ! ცა გამეხსნა. მზემ შემომცინა თითქოს. ჩემი ამორძალი მე მიღიძოდა.

სახე გამებადრა. ტუჩები ყურებამდე გამეხა და მერე ველარც მოუყარე თავი პირს.

საღლაც, ჰაეროვან სვეტებიან ტამარში შეგვიყვანეს. უცხო, არგაგონილი ჰანგები იფრქვეოდა გარშემო. სიყვარულის ღმერთის საკურთხეველთან მივიტანეთ ყვავილები და ხილის ნაყოფი – ჯერ რომ არასოდეს თვალით

არ მენახა – ისეთი. მერმე, უჩვეულოდ მოხატულ, ლამაზ, მარმარილოს დიდ დარბაზში იყო გაშლილი საერთო ქორწილის სუფრა. ჩვენ ჩვენი მეწყვილებთან ერთად ვისხედით ჭრელ ფარდაგებზე და ვსვამდით ოლიმპოს ღმერთების სასმელს ამბროზიას და ნექტარს. შევექცეოდით უცხო, უგემრიელეს საჭმელებს. მერე ჩვენი ამორძალები როკავდნენ. ფერხულს უვლიდნენ ხან ერთად, ხანაც მარტონი. ეს იყო უნახესი, უმშვენიერესი ფერხისაი მზის ასულთა: თავად სილბო, თავად სიფაქიზე, თავად ალერსი...

ველარ წარმომედგინა, თუ ამ საოცარ, ნაზ ქმნილებებს ოდესმე მახვილი ეჭირათ ხელში.

მათი დედოფალი მომადლო ტახტზე იღერებდა ყელს. ცოტა ქვემოთ, უფრო მომცრო ტახტზე უმშვენიერესი ყმაწვილი ნახევრად წამოწოლილი-ყო ყურთბალიშებზე.

ამორძალების დედოფალიც თხოვდებოდა ამ დღეს და მერე, როგორც გავიგე, ასეთი ქორწილი მეორდებოდა ხუთ წელიწადში ერთხელ – გაზაფხულის ბუნიობის ჟამს.

ახლაც იდგა ბუნიობა. და ამორძალები ქორწინდებოდნენ მათ მიერ მოტაცებულ მამაკაცებზე!

და ეს ქორწილი ჰგავდა ოლიმპოს ღმერთებისა და ღმერთქალების ქორწილს, რადგან ამის შესადარ სილამაზეს და დიდებულებას სხვას ვერაფერს წარმოისახავდა კაცის უბადრუკი გონება. და შენ იყავი ერთ-ერთი ამ ღვთაებათაგანი. და შენ გვერდს გიმშვენიებდა ერთ-ერთი ამ ქალღმერთთაგანი – მზის შთამომავალი!

მერე ცალ-ცალკე დაგვანაწილეს ლერწმისა და ყვავილებისაგან მოწნულ ქოხებში, სადაც ერთი თვე უნდა დავმტკბარიყავით ერთიმეორის ალერსით და სიყვარულით...

ერასტო ძია ისევ გაჩუმდა. სხვებიც გატრუნული, სულთქმაშეკრულნი ისხდნენ.

ნიკას გული გამეტებით უცემდა. არც დანარჩენები იყვნენ უკეთეს დღეში.

– მერე? მერე რა მოხდა, ერასტო ძია? – იკითხა ვიღაცამ ჩამწყდარი ხმით.

– მერე? აბა რა გითხრათ, ჩემო ბიძიებო? თუკი ამ ცოდვა-ბრალიან დედამიწაზე, კაცთა მოდგმას შორის არსებობს ბედნიერება, ბედნიერი ვიყავი იმ ერთ თვეში, რაც მე ჩემს ამორძალთან გავატარე. მაგრამ როგორც ყველაფერს ამქვეყნად, ბედნიერებასაც დასასრული აქვს. ღმერთები მსხვერპლს მოითხოვენ ბედნიერების სანაცვლოდ. იმ ერთი თვის ზღაპრული, საარაკო და არამქვეყნიური ნეტარება უნდა დასრულებულიყო..

– რომ ამბობენ, აბა, ამორძალები ხოცავენო მამაკაცებს, ძია ერასტო, ტყუილია?

– ტყუილია, მამა! ჭორია, რასაკვირველია! უგონებენ ამორძალებს ბოლმინი, შურიანი კაცები, – ერთბაშად გაცხარდა ძია ერასტო: – განა ვერა ხვდებით, რომ ტყუილია?

– გვიამბე, აბა, რა მოხდა მერე ძია ერასტო?

– მოასვენეთ, ბიჭებო, კაცი. ეგება ეძნელება წარსულის გახსენება, – გამოიჩინა რომელიღაცამ გულმოწყალება და სცადა დაემოშმინებინა ამხანაგები,

მაგრამ ყველანი ისე იყვნენ აღტკინებულ-აღზნებულნი, რომ ახლა მათზე ვერ გაჭრიდა ვერანაირი შეგონება. ეს ციებ-ცხელებიანი ცნობისწადილი უნდა დაკმაყოფილებულიყო.

საერთო გულისთქმა, ეტყობა, იგრძნო თვით ერასტომაც, თუმცა დიდი გულთამხილობა და მისნობა არც სჭირდებოდა ყმაწვილთა სურვილის გამოცნობას. ერასტო ძია თანახმა გახდა გაეგრძელებინა თხრობა:

– ერთი რამის თქმა დამავიწყდა წელან თქვენთვის, ყმაწვილებო. როცა მე ამორძალებთან მოვხვდი, თუმცა ძალზე ახალგაზრდა კი ვიყავი, მაგრამ უკვე ცოლშვილიანი გახლდით. როგორც ხდება ხოლმე ჩვენში, მშობლებმა შემრთეს ჩემი ტოლი გოგონა მეზობელი სოფლიდან. წლინახევრის ბიჭიც მყავდა უკვე და მეორეზეც ფეხმძიმედ იყო ჩემი ცოლი, როცა განგებამ ამორძალის ქმრობა მარგუხა წილად.

ვითარცა გითხარით, ამორძალები ყოველ ხუთ წელიწადში ერთხელ ქორწინდებიან. ასე რომ, მთელი ცხოვრების მანძილზე შეიძლება რამოდენიმე ქმარი გამოიცვალოს. მთავარია მათთვის – შვილების, შთამომავლების გაჩენა. ცხადია, მხოლოდ გოგონებს იტოვებენ, ხოლო ბიჭებს ცხრა წლამდე ზრდიან, მერმე ჩასხამენ გემებში და ხმელეთზე გადმოსვამენ ხოლმე ძაძების სამშობლოში.

...თეასთვის მე პირველი მამაკაცი აღმოვჩნდი. თითქმის სულ ბავშვი იყო გარეგნულად, თუმცა 18 წლის კი იყო უკვე. თხელი, ნაზი, ლერწამივით მოქნილი გახლდათ და სათუთი ბუნების. ერთბაშად, უცებ შემიყვარა თეამ. შესახედავად მეც არა მიშავდა რა მაშინ, გვარიანი ბიჭი ვიყავი.

მე, რომელსაც ქალისა და კაცის ურთიერთობა ცოლ-ქმრულ მოვალეობად რომ მიმაჩნდა მხოლოდ, უცებ წამლექა ჯერ არგანცდილმა, საოცარმა გრძობამ. უცებ მივხვდი, რომ არსებობს კიდევ სხვა რაღაც – ენით უთქმელი, საარაკო.

თეა ჩემთვის თითქოს არც იყო მიწიერი, ცოცხალი არსება. თრთოლვითა და კანკალით, მოწიწებითა და უზომო კრძალვით ვეზებოდი მის ღვთაებრივ სხეულს. იგი ჩემთვის ციდან გამოგზავნილი საჩუქარი იყო – არ ვიცი რატომ და რისთვის, რა დამსახურების გამო ნეტარი ღმერთებისგან ბოძებული. დიას, ასეთი შეგრძნება მქონდა, ყმაწვილებო, და მიუხედავად ამგვარი დამოკიდებულებისა, ჩვენ მაინც ახალგაზრდები ვიყავით, ცოცხალი, ხორციელი არსებანი.

...თეამ ერთი-ორჯერ წამიყვანა თავის სალოცავებში: მზეს და მთვარეს, ციურ მნათობებს, ვარსკვლავებსა და ზღვის ღვთაებებს ეთაყვანებინა, რომელთა სახე-სატებად მიიჩნევენ – განსაკუთრებით ზარს, ლომს, ირემს, გარეულ ტახს, ცხენსაც კი, ხოლო მცენარეებიდან: მუხას, რცხილას და... რასაკვირველია, ვაზს! მაგრამ უმთავრესი, უზენაესი ღვთაება მათთვის მაინც ღმერთების დედა, ცის და სამყაროს უსაზღვროების განმგებელი ქალღმერთი ნანაა.

ურვეულოა მათი თაყვანების წეს-ჩვეულება: სისხლიან მსხვერპლთშეწირვას არ ცნობენ.

საოცარია მათი სატაძრო ცეკვები და საგალობლები. საოცარია მათი საკრავები. და უცნაური ის გახლავთ აგრეთვე, რომ საჯაროობის მოყვარულნი, მაინც ინარჩუნებენ განმარტობის, თავისთავთან მარტო ყოფნის უნ-

არს. რამდენჯერ შემინიშნავს, ერთად ყოფნისა და ალერსის ჟამსაც კი, უცებ ჩემი თვა თითქოს ეთიშებოდა ამქვეყნიურს და სადღაც, ჩემთვის მიუღწეველ და თვალშეუდგამ სივრცეებში ქროდა მისი გონება, თუმცა ეს წამიერად ხდებოდა, მე მაინც ვგრძნობდი, რომ თეას სული იმწუთებში რაღაც სხვა, იდუმალ ძალებს ეკუთვნოდა და ჩემთან მხოლოდ მისი ტანი – ამ სულის ჭურჭელი რჩებოდა. სამაგიეროდ, საოცარი იყო იქიდან მობრუნებული თეას სიტბო და სინაზე. ამის გადმოცემა, მით უმეტეს აღწერა, შეუძლებელია, ყმაწვილებო...

ერთხელ, თეას მოვუსწარი, როცა ის, მარტო დარჩენილი, თავისთვის ცეკვაავდა და მღეროდა ზმადაბლა. როგორც კი დამინახა, როკვა შეწყვიტა. მერე ამისხსნა, მარტო როცა მღერი და ცეკვაავ, მღერი და ცეკვაავ მხოლოდ შენტვის, შენი სიამოვნებისთვის და ამ დროს ყველაზე ახლოს ხარ ღმერთებთანო.

ხომ ასე ვიყავი სიყვარულისგან გონმინდილი და დაბურსალებული, მაინც ვკითხე ერთხელ: როგორ იმეტებთ ასე თქვენს ნაფერებ მამაკაცებს, ანდა თქვენს შვილებს, პატარა ბიჭებს-მეთქი. თეას ჩრდილმა გადაურბინა სახეზე. მოიღრუბლა; წამით ყუჩად იყო. მერე წყნარი, სევდანარევი ხმით წამოიწყო:

– ადრე, ჩვენს კუნძულზეც დედაკაცი და მამაკაცი ერთად ცხოვრობდნენ თანასწორად, შეხმატკბილებულად. ერთი შეხედვით ისე ჩანდა, თითქოს დედაკაცი მბრძანებლობდნენ მამაკაცებზე, მაგრამ სინამდვილეში – მამრი უფრო ძლიერი და გონიერი ყოფილა მაშინ და დედაკაციც ამიტომ გალაღებული და თავისუფალი გამოიყურებოდა. მაგრამ დროთა ვითარებაში მამაკაცებს თავიანთი პატივმოყვარეობისა და ამპარტავნობის წყალობით მოუხდათ საკუთარ დიაცთა მონად გადაქცევა ისე, როგორც ეს იყო მათ მეზობელ ქვეყნებში. ბოროტმა მარცვალმა იწყო ზრდა და... უცხოელთა წაბაძვით, ჯერ სისხლიანი ზორვა შემოიღეს. მერე თანდათანობით უცხო ღვთაებისთვის პირმშოთა შეწირვაც დაუწყიათ. იათნანაზე მომრავლებულან უცხოელი მოგვნი და ვაჭარნი. ისინი, იათნანელ მამაკაცთა ხელშეწყობით, ავრცელებდნენ თურქე მთელს იათნანაზე თავიანთ რწმენას. იათნანა ნელ-ნელა კარგავდა თავის-უფლებას, მრავალ სხვა თანამომძეთა მიერ დასახლებულ კუნძულთა მსგავსად. იათნანის ქურუმებმა კუნძულის უბედურებაში მამაკაცებს დასდეს ბრალი – სავსებით სამართლიანად, რამეთუ მამაკაცი, ჩანს, ვერ ძლებს სისასტიკის გარეშე, ვერ ძლებს თუ ვინმეზე არ მბრძანებლობს: სახლში ცოლზე და შინაურზე, გარეთ – მეზობლებზე, ნათესავებსა და მოკეთებებზე: ანდა მთელ ერზე, მთელ ქვეყნიერებაზე. სწორედ ეს სწრაფვა ძალაუფლებისკენ აქცევს მათ დაუნდობელ, სასტიკ და ბოროტ არსებებად – ეს თვისება კი მომავალში მრავალ უბედურებას უქადისო კაცთა მოდგმას. ხომ გინახავს, რა მტრობა და შუღლი აქვთ მამრ ცხოველთ მღედრის გამო? თითოეული მათგანი თავად ცდილობს დაისაკუთროს მღედრი. მერედა, რა მძვინვარენი, რა გულბოროტნი და სასტიკნი ხდებიან ერთიმეორის მიმართ, როგორი გააფთრებით უსწორდებიან ერთმანეთს. ასეა მამაკაცებშიც. ძალადობა და სისხლის წყურვილი ჭარბობს მათში. ჩვენმა სათნო ცის-ღედროფალთ-ღედროფალმა უზენაესმა ნანამ, ბუალარამ და ნათელმა მთვარემ, არ ინებეს დაეშვათ იათნანაზე მამრთა და უცხოელთა მძლავრობა და გულ-ზვაკობა. დედაკაცი აჯანყდნენ: ძალადობას ძალადობა დაუპირისპირეს...

ერთ ღამეს მოულოდნელად დაესხნენ თავს როგორც უცხოელ, ისე საკუთარ მამაკაცებს. ერთად შეჰყარეს, შეკოჭეს, ჩაყარეს გემებში და სამუდამოდ გააძევეს იათნანადანო.

– ნუთუ... ყველა მამაკაცი? – ვიკითხე შეცბუნებულმა.

– ყველა! უკლებლივ ყველა: ღრმა მოხუცთა, ქურუმთა და ჩვილთა გარდა.

– ჰო, მაგრამ... ვით მოახერხეს ეს ქალებმა, როგორ შეძლეს? – კვითხე ცნობისწადილით ანთებულმა.

თეას შემწყნარებლური ღიმილი შეეპარა ბაგეზე.

– წელთა მანძილზე მზადდებოდა ყოველივე. წელთა მანძილზე ყოველ სამლოცველოსთან იქმნებოდა საიდუმლო ქალთა რაზმები, რომელნიც ჩუმათვე იწვრთნებოდნენ და ბოლოს, დადგა შურისძიების ჟამიც... სწორედ იმ ხანებში უმძვინიერეს დიაცს ციცის – მამაკაცთა, უფრო სწორად კი – ფინიკიელთა სამსჯავრომ სიკვდილი მიუსაჯა, მხოლოდ იმიტომ რომ მან თავისი ქალური ღირსება და პატიოსნება დაიცვა. ციცი კონცხიდან გადააგდეს ზღვაში – ჩაიღინეს მანამდე გაუგონარი და არნახული სისასტიკე იათნანაზე. ჰოდა, აივსო მოთმინების ფიალა... მას შემდეგ მამრს არ ვაჭაჭანებთ კუნძულზე. თუ ძალით მოგვიხტებიან, ძალითვე ვპასუხობთ და ვამარცხებთ კიდევ. ამორძალთ ჯერ ბრძოლა არ წაუგიათ. მამრის იარაღითვე ვებრძვით მამრის ძალმომრეობასო.

ჰო, მაგრამ... მთელს ქვეყნიერებაზე მამრი უფრო ძლიერია მდედრზე, უფრო ღონიერიც, გონიერიც და ამიტომ მძლავრობს იგი უფრო სუსტზე-მეთქი, შევბედე ცოტა თავმოყვარეობაშელახულმა, თუმცა მენიშნა კი ბევრი რამ თეას ნათქვამში. (თვალწინ დამიდგა ჩვენი სახლობის სურათი: ჩემს ცოლს, აბა, ხმას ვინ ამოაღებინებდა ოჯახში – იგი ყველაფერში, შინ თუ გარეთ, ქმრის, ანუ ჩემი სრული მონა-მორჩილი იყო. და ეს სადღაც ჩემს თავმოყვარეობას და გულს უფონებდა, ასევე იყო დედაჩემი მამაჩემის მიმართ. და ეს იყო მითაყამიდან. ასე ვიყავით მიჩვეულნი, ასე გვზრდიდნენ და ვისაც ვიცნობდი, ყველანი ასე იქცეოდნენ. მაშ, რა გამონაკლისი უნდა ყოფილიყო იათნანა?).

თეა ჩუმი, ოდნავ შესამჩნევი ღიმილით მისმენდა, მერე ისე, ვით პატარა ბავშვს მოუყვებიან და აუხსნიან, იმ კილოზე დამიწყო ლაპარაკი, თითქოს თვითონ – ეს სრულებით ნორჩი ქმნილება – ღიმი ცხოვრებისეული გამოცდილების მქონე ყოფილიყო.

– ყოველთვის ასე როდი იყო, ერასტო ჩემო, ყოველთვის მამრი როდი მძლავრობდა. ადრე, ძალიან შორეულ ხანაში, მდედრი განაგებდა ყველაფერს და კაცთა მოდგმაც ადრე უფრო კეთილი, გულმომწყალები, რბილი ბუნების იყო.

„ბოროტი და კეთილი მარცვალი დიაცშიც არის და მამრშიც. ნუთუ მარტოოდენ მამრი ატარებს ამ სიავის დვრიტას? ნუთუ ყველა თქვენი ქალი ერთნაირად კეთილია, ერთნაირად უბოროტო, უემშაკო, უვერაგოა“ – მეთქი, მინდოდა მეთქვა, მაგრამ გულში ჩავიბრუნე სიტყვები და ამის ნაცვლად სხვა რამ ვკითხე:

– მაშ, თქვენი ამბოხის ჟამს არავინ დაგისოციათ, თეა?

თეას ლოყები შეუფაკლდა.

– ჩვენზე ათასგვარ სიცრუეს ავრცელებენ, ათასგვარ სისულელეს გვიგონებენ, რათა სახელი გაგვიტეხონ და გაამართლონ თავიანთი შემოსევანი იათნანაზე... მაგრამ ერთ რამეში არ ტყუიან: იათნანადან იათნანელი მამაკაცების ასე სამარცხვინოდ გაძევა, თუმც ამის ღირსნი იყვნენ – სიკვდილზე უარესი იყო მათთვის. ჩვენ მაინც ვცდილობდით სამართლიანნი ვყოფილიყავით მათ მიმართ – სწორედ ამ ამბოხის შემდეგ ჩვენმა წინაპრებმა შეიკედლეს შეჭირვებული აქაველთა ბელადი. ხოლო მან სიკეთის სანაცვლოდ, მოტყუებით გაიტაცა თურმე ჩვენი დედოფალი და იქ ცოლად შეერთო, მაგრამ დიდხანს არ უცოცხლია თურმე უცხოეთში... ამორძალი სხვა ქვეყანაში ვერ ძლებს...

ერთხელ, მიმწუხრისას, ჩვენი ეზოს განაპირას მდგარ რცხილას ძირში შევამჩნიე თეა, ბარტყი რომ ეჭირა ხელში და დაჩოქილი, ეალერსებოდა და ესიყვარულებოდა. შორიანლოს შეგდექი. კარგა ხანს გაოგნებული ვიდექი და შევცქეროდი ამ სანახაობას. რამხელა სითბო და სინაზე იყო თეას მოძრაობაში, რა სასოება გამოხატვოდა სახეზე, როგორი ლულუნა იყო მისი ხმის კილო – რამოდენა სიტკბოება და სიღბო ჩაღვრილიყო მასში!

მერმე გამოვერკვიე და შეუმჩნევლად დავადექი თავს. შეკრთა. აჟუჟუნებული, დამორცხვებული თვალებით ამომხედა:

– ერასტო, შეხედე... რა პაწიაა, რა უმწეო! ამ საცოდავმა, ეტყობა, ვერ გამოზომა და გადმოვარდა ბუდიდან... ნახე, როგორ კანკალებს? როგორ უფართქალებს გული? – თეა წამოდგა და ფიქრიანად თითოს უსვამდა ბარტყს ზურგზე.

ამორძალი ქალი ამიერიდან ჩემს წარმოსახვაში აღიბეჭდა არა მახვილით, არამედ შაშვის ბარტყით ხელში, სასოებით, რულუნებით რომ დაჰპურგურებდა უმწეო არსებას.

ერთხელ თეამ წამიყვანა ამორძალთა სამხედრო წროტვანზე. გზაზე განმიმარტა, ახლადშეუღლებულნი არ ღებულობენო მონაწილეობას ვარჯიშში, რადგანო როკვა – ფერხისაი, წვრთნა და სხვა ამგვარი რამენი – სასტიკად აკრძალულია, როცა ჩვილი ესახებაო დიაცს საშოში.

ხოლო ბავშვების თავყანება პირდაპირ განსაცვიფრებელია იათნანაზე. ბავშვი არის ის ცოცხალი კერპი, რომლის ერთი გაღიმებისთვის ამორძალი მზად არის ნემსის ყუნწში გაძვრეს... სიცოცხლე გაწიროს.

ძია ერასტომ იყუჩა.

– მერე, მერე ძია ერასტო? – შესძახეს აქეთ-იქიდან.

– თეამ დამასწრო ბერი დიაცების სამხედრო ვარჯიშს... თქვენ თვითონ დარწმუნდებით მალე, ჩემო კარგებო, რომ ის რაც მაშინ მე ვნახე, ზღაპარი არ იყო, არც მოჩვენება, არ შეიძლება ჩვეულებრივმა დიაცმა ასეთი რამეები მოიმოქმედოს. ალბათ, მართლაც ღვთისშვილნი არიან, როგორც თვითონ ამბობენ.

– ნუთუ მართლა მამაკაცებით ღონიერნი არიან, ძია ერასტო?

– რასაკვირველია, არა, მაგრამ ასეთი სიმკვირცხლე, სისხარტე და მოქნილობა, ასეთი ხმარება სატევრისა, ფარისა, მშვილდ-ისრისა, ცხენთა ასეთი გელვება ჩვენში მხოლოდ ჯამბაზებს თუ შეუძლიათ. მოხერხებით, ეშმაკობით, სრიკებითა და ფანდებით უფრო აღწევენ ამ ზღაპრულ სიჩაუქეს და სიმარჯვეს. ესენი ხომ სამი წლიდან უკვე ცხენზე არიან. ბავშვობიდანვე

საგანგებოდ იწვრთნებიან. და განა მარტო სამხედრო ხელოვნებაში? ასევე იწაფებიან სიმღერაში, ცეკვაში, ლექსთა გამოთქმაში (შეჯიბრიც კი აქვთ თურმე მოღვესეებს) ხატვაში, ძერწვაში, კალიგრაფიაში, საოჯახო საქმიანობაში...

საერთოდ, ყველაფერში უჩვეულონი არიან. რაკი მამაკაცები არ ჰყავთ, თვითონ ხნავენ, თესავენ, მკიან... მართალია, მძიმე შრომა არ უწევთ, რადგან ბუნება საოცრად უხვი და ნაყოფიერი აქვთ. ბუნებრივი მოსავლითაც შეუძლიათ იოლას გავიდნენ. ზამთარი თბილი, წვიმიანი იცის იათნანაზე...

ჰყავთ დედოფალი, რომელსაც... ირჩევენ, დიახ, ირჩევენ ათი წლის ვადით. ყველაზე ლამაზი, ყველაზე გონიერი და ყველაზე დახელოვნებული მხედარი უნდა იყოს იგი. არჩევნებში ყველა მონაწილეობს 17 წლიდან. იმართება საერთო თავყრილობა, სადაც ირჩევენ უხუცესთა საბჭოს. უხუცესები კი თავის მხრივ ირჩევენ დედოფალს... ყველას შეუძლია თავისუფლად გამოთქვას თავისი აზრი და ვინც მეტ ხმას მიიღებს, ის იქნება იათნანას დედოფალი ათი წლით.

დედოფალი თავის მხრივ, ყველა მნიშვნელოვან საშინაო თუ საგარეო საქმეს უხუცესთა და ქურუმთა საბჭოს ეკითხება. ერთპიროვნულად ვერაფერს გადაწყვეტს, მათი თანხმობის გარეშე. ხოლო ქურუმთა საბჭოს არჩევნებში მარტო ქურუმები მონაწილეობენ. თითქოს რაღაცით ჰგავს მათი წესი ჩვენს ქალაქთა წყობას, ოღონდ იქ მართლა დემოკრატიია და არა მოჩვენებითი... ხოლო მონობა და მონური შრომა კანონით სასტიკად აკრძალულია იათნანაზე.

...ამ ბერი დიაცების წვრთნის შემდეგ ჩემმა თეამ ცოტა არ იყოს ცბიერი დიმილთ მითხრა: – შენ რომ გენახა ახალგაზრდათა ვარჯიში, მათი სიმარდე, ძალგულოვნება და შემართება, შეიძლება, მართლა არ დაიჯერო, რომ ისინი ჩვეულებრივი, მოკვდავი დიაცთა ნაშობნი არიანო. თან ცოტა არ იყოს ქედმაღლურად განმარტა: ჩვენიანები ეხმარებოდნენ ილიონელებს აქაველთა წინააღმდეგ ბრძოლაში, რადგან ილიონელები ჩვენი მოდემის არიანო. მათ დახმარება უთხოვიათ ჩვენებისთვის და იათნანელებსაც გაუგზავნიათ ჯარი დედოფლის – შუქიას მეთაურობით. მედგრადაც ებრძოდნენ ჩვენიანნი აქაველებს, მაგრამ აქაველთა ჯარში მყოფმა მირმიდონელთა ბელადმა, ჩვენივე სისხლის და ხორცის აქილეუსმა ორთაბრძოლაში მოჰკლა დედოფალი შუქია. სტყუიან თქვენები: ელენეს მოტაცება როდი იყო ომის მიზეზი... აქაველებს დიდი ხანია თვალში ეჩხიერებოდათ ილიონის სიმდიდრე, დოვლათი, და საბაბს ეძებდნენ საომრად. პელაზგთა მოდემის აქილეუსს, აქაველთა მიერ ოდესღაც დაპყრობილ თესალიელთა მამაც ვაჟკაცს, თავიდან აღარ უნდოდა მონაწილეობა მიეღო ამ ბრძოლაში, რადგან კარგად უწყოდა, რომ ილიონელნი ნათესავად ერგებოდა. გაიპარა კიდეც სახლიდან და ქალურად გადაცმული, იმალებოდა ერთ-ერთ კუნძულზე ახლობლის სახლობაში. მაგრამ ვილაც ნაძირალამ დაასმინა აქაველებთან და ისიც იძულებული გახდა გამოეყვანა, თავისი მხედრონი აგამემონის მხარეზე. თუმცა დიდ ხანს ახერხებდა უშუალოდ არ მიეღო მონაწილეობა მმათამკვლელ ომში. ბოლოს მეგობრის სიკვდილით გამწარებული ჩაება ბრძოლაში. ერთ-ერთი შეტაკების დროს გადაეყარა ჩვენს დედოფალს, რომელმაც წამოძახა: შენ რა ვაჟკაცი ხარ, მენი ქვეყნის დამპყრობელთა მხარეზე იბრძვი, ნათესავების წინააღმდეგო

ორთაბრძოლაში გამოიწვია.

აქილეესი უზომოდ ამაყი და ფიცხი იყო, პელაზგთა ფიცხელი სისხლი დიოდა მის ძარღვებშიც და ღვთიშვილად მოჰქონდა თავი. ჰოდა, არ აპატივა ვაჟკაცობის დაწუნება მოწინააღმდეგეს. მით უმეტეს დიაცს. რამეთუ შუქიას ძარღვებშიც ჩქეფდა პელაზგური ამაყი სისხლი. ღირსეულ მეტოქეობაში შუქია იძლია აქილეესისგან... ოდითგან ასე მოსდგამდა ჩვენს ჯილაგს: ჩვენი გამორჩეული დიდი გმირები, სულთ და ხორცილ ღვეგმირები – ილუპებოდნენ თანამომხის ხელისგან – მათი მტრების საამებლად. ამჯერადაც ასე მოხდა.

– მია ერასტო, ამორძალებს ცალი ძუძუ მართლაც ამომწვარი აქვთ, როგორც ამბობენ ხოლმე? – იკითხა ვილაცამ, როცა მია ერასტო მცირე ხნით გაჩუმდა.

– ზღაპარია ეგ. ჭკორი და მოგონილი ამბავია. ყველაფერი ჩვეულებრივი ქალივით აქვთ, ოლონდ... მაინც არ არიან ჩვეულებრივი დიაცები!

ერთხელ თეას ვუთხარი, აი თქვენი წინაპრები თავიანთი გვარტომის გადაშენებას გაექცნენ და ამისთვის გააძევეს მამრები კუნძულიდან, მაგრამ როგორც ვატყობ, გადაშენება მაინც ვეღარ ავცდებათ, რადგან ძალიან მცირე-ერიცხოვანნი ხართ და რაც დრო გაივლის, უფრო შემცირდებით-მეთქი, ხუთ წელიწადში ერთხელ შობადობა და ისიც, თუ მამრი გაჩნდა, კუნძულიდან აგდებთ, რაღა რჩებით-მეთქი?

თეამ გულისყურით მომისმინა. მერე ნაღვლიანად დააქნია თავი, სწორია რასაც შენ უბნობ. ყველა ცდის მიუხედავად, მაინც ვიღვევით და ვიშრიტებით. ჰოდა, რას ფიქრობთ სამერმისოდ-მეთქი, ვკითხე ცოტა იმედმოცემულმა. დიდი ნანას ნება-სურვილით დადგება ჟამი და დედაკაცნი და მამაკაცნი ისევ ერთად იცხოვრებენ იათნანაზეო, მომივო თეამ და განაგრძო: ჩვენგან ისევ დაიბადებიან ღმერთკაცები. ისინი შეებრძოლებიან ბოროტ ურჩხულებსა და მავნე სულებს, სძლევენ მათ და მაშინ ყველა მღედრი და მამრი იცხოვრებს მხოლოდ სიყვარულით, სიკეთით, სიამატკბილობით, როგორც ეს ადრე იყო. აღარ იქნება კაცთაკვლა, ძალადობა, სიძულვილი, მტრობა. იათნანელი თუ ფინიკიელი, ყველა იქნება თავისუფალი, თავის თავის მფლობელი, და მხოლოდ სიყვარული და სათნოება იმეფებს ქვეყნიერებაზე ისე, როგორც ეს იყო ოდესღაც, აიაიას კუნძულზეო. ასე ამბობენ ჩვენი ქურუმები და უხუცესები.

– მერედა, როდის დადგებაო ასეთი ჟამი? როდისო?

– მხოლოდ ღმერთებმა უწყიან იმ ჟამის მოსვლა, ღმერთთა ნებას ვერსად წაუყვალთ, რამეთუ არაფერი არ ხდება ამ ცისქვეშეთში მათი ნება-სურვილის გარეშე და ჩვენც გვმართებს მოთმინებით და ძორჩილებით ველოდოთ მათ განჩინებას და ჟამის მოწვევას.

– ღმერთთა თუ... ქურუმთა? – შევაპარე ფრთხილად.

– ეგ სულ ერთია! ქურუმები ღმერთთა ნებას გვამცნობენ ხოლმე.

თეა წამოდგა. მისმა სახემ მამცნო, აღარ მსურს საუბრის გაგრძელებაო. მეც გავჩუმდი, მაგრამ გულ-ღვიძლი ამემღვრა და ენის წვერზე ვიჭერდი სიტყვებს: თქვენ გაიბძულეხენ ასე იცხოვროთ! მაშასადამე, აღარა ხართ თავისუფალი, რადგან იბძულება და თავისუფლება არ შეიძლება ერთმანეთის გვერდი-გვერდ თანაარსებობდეს-მეთქი.

მაგრამ აღარაფერი ვთქვი. არ მინდოდა ეგ ზომ გული ჩამეწყვიტა. თეასთ-ვის, ეგ ზომ მეწყინებინა.

...ერთხელ ქოხში გვეწვივნენ თეას დედა ნანუ და დისწუღონი: მზეხა და ბუხუტია. თეას დედა ნადედოფლარი ყოფილა. ეტყობოდა კიდევ ეს მიხრა-მოხრასა და იერზე. შიგნით არ შემოსულან, ცაცხვის ჩეროში მოიგუნებეს მოსვენება. თეამ დედის მიერ მოტანილი კალათიდან ამოალაგა ხორავი და იქვე, მდელიოზე სახელდახელო სუფრა გაშალა.

თეას დედა თავის ოდნავი დაქნევით მომესალმა და ამის შედეგ საერთოდ აღარ შემოუხედავს ჩემთვის. მის ოდესღაც ალბათ მართლა ძალიან ლამაზ სახეზე ნაოჭები მომრავლებლიყვნენ. თხელი, უფერული ტუჩები მჭიდროდ ჰქონდა მოკუმული. იშვიათად თუ იტყოდა რამეს. სიტყვებს ისე წარმოთქვამდა, თითქოს კბილებში სცრისო. თეა, ჩანდა, უფრო მისი თვალების გამომეტყველებითა და წარბების მოძრაობით ხვდებოდა, თუ რა უნდა გაეკეთებინა. დამაბულობისა და მღელვარების დასაფარავად თეა ზედმეტად ფუსფუსებდა, თან ჩემს მზერას გაურბოდა თითქოს. დედამისმა, ეტყობა შენიშვნა მისცა ისე, რომ სახის კუნთი არ შესტოკებია, თითქოს არც პირი გაუღია. ერთი ორჯერ, ვითომ სასხვათაშორისოდ, ისეთი გამემირავი მზერა მესროლა დახრილი ქუთუთოებიდან, რომ ჭიანჭველებმა დამირბინეს სხეულში. არ ვიცოდი, სად ჩაკმძვრაღიყავი, ხელები და თვალები საით წამელო. დედამ რაღაც უთხრა თეას. თეამ სწრაფად გამომხედა ყურებიანად გაწითლებულმა, მერე ისევ განზე წაიღო მზერა, თვალები აუნამხამდა, ქვედა ტუჩი მოიკნინა, რომ ანაზად მოწოლილი ცრემლი შეეკაპებინა.

ვერც წასვლა გამებედა და დარჩენაც მეუხერხულეობდა, და ვიჯექი ასე, დამნაშავე პატარა ბიჭვიით თავჩაქინდრული, დამაბული, და ერთი სული მქონდა, როდის დამთავრდებოდა ჰურობა.

უხერხული მდგომარეობიდან პატარა ბიჭმა გამოვეყვანა; როგორც კი ცოტა დანაყრდა, მაშინვე ანცობა დაიწყო. არავინ არაფერს უშლიდა, პირიქით, მისი მედიდური ბებია ალერსიანი ღიმილითა და სითბორჩამდგარი თვალებით თითქოს აქეზებდა კიდევ ბალღს, მიდი, მიდიო. თეაც არ იმჩნევდა ბავშვის უსაქციელობას, რომელმაც სულ მცირე ხანში მოასწრო ღვინის დაქცევა, თიხის ჯამის დამტკრევა, ჩემი ულვამის ამოწიწკნა – მოფერების ნიშნად! – სუფრის გადაყირავება. ასეთ შემთხვევაში ჩვენში ბავშვებს მიტყეპავენ ხოლმე გემოზე, ანდა დატუქსავენ მაინც და სტუმრებს გაარიდებენ. მაგრამ თქვენც არ მომიკვდეთ: ბიჭის ონავრობა მისიანებში მხიარულ სიცილ-კისკისსა და ხალისს იწვევდა მხოლოდ: ბუხუტიას და – თვალხატულა, ლერწამივით ამოლტილი გოგო – მორცხვი და კდემამოსილი რომ ჩანდა, ბიჭს ხანდახან, ეტყობა, ჭკუას არიგებდა ჩუმი, ძლივს გასაგონი ხმით, მაგრამ ბუხუ აინუნშიც არ აგებდა დის შენიშვნებს და რაღაცას ისე ეტლიკინებოდა, სახეს ისე მანჭავდა, რომ საერთო სიცილსა და მხიარულებას იწვევდა. მერე ბუხუ, როგორც მოფერებით ეძახდნენ პატარას, ეზოში გაიჭრა ყიჟინით და ხის ცხენზე ამხედრებულმა, კარგა ხანს იჯირითა მდელიოზე, მერმე ოფლში გახვითქული, დალოილ-დაქანცული კალთაში ჩაუჯდა თეას, კისერზე ხელები შემოსვია, ლოყა ლოყაზე მიადო და გაიბრინდა. თეა თავისი რუღუნა ხმით რაღაცას ეჩურჩულებოდა ბიჭს, თმას უჩჩეჩავდა, ფუნჩულა ლოყებსა და ხელებს უკოცნიდა, ეფერებოდა, ესიყვარულეობდა. თეადან ბიჭი ბებიას კა-

ლთაში გადასკუბდა და ახლა ბებიას აღერსსა და მოფერებაზე გაიტვრინა. როცა სტუმრებს ვაცილებდით, თეას დედა კვლავ თავის ოდნავი დაქნევით დამემშვიდობა ისე, რომ ამჯერადაც სახეში არ შემოუხედავს ჩემთვის, თითქოს მთელი ამ ხნის განმავლობაში ცოცხალი არსება კი არა, რაღაც ლანდი თუ უსულო საგანი ეჯდა გვერდით. შევატყვე, თეა განსაკუთრებულად მორიდებული იყო დედასთან. რაღაცნაირი კრძალვა თუ დაფარული შიში იგრძნობოდა მის საქციელში. დედის მბრძანებლური ხმა, ამაყი, თავდაჯერებული იერი, მისი მოხრა-მოხრა, გამჭოლი, ბასრი თვალების გამოხედვა – ყველაფერი ამ დიაცის პატივმოყვარულ ბუნებასა და სისასტიკეს ამჟღავნებდა. ო, ეს დიაცი ალბათ არაფრის წინაშე არ დაიხვედა უკან, თუ საჭიროება მოითხოვდა!

მათი წასვლის კარგა ხნის შემდეგ თეას უცებ ვკითხე (სხვათაშორის, თეას უფროსი და – თავის ახალ ქმართან განცალკევებული, ველარ იცლიდა ჩვენთან სტუმრობისთვის), როცა ჟამი დაუდგება, ბუნებრივ უნდა გააძევოთ არა, კუნძულიდან-მეთქი. აბა რაო, მომიგო თეამ საკმაოდ უხალისო ხმით. მერედა, ასე რომ გიყვართ ერთმანეთი? ასეთია ჩვენი წესი, განა არ გითხარო, საკმაოდ რუქენად მომიჭრა თეამ უცებ სახეგადაფითრებულმა და თვალი ამარიდა. არ სიაშოვნებდა, როცა ამისთანა რამეებზე საუბარს ჩამოვუვლებდი: ან ბანზე ამივლებდა სიტყვას, ან არადა ისეთ სახეს მიიღებდა, წელანდელი ლაპარაკის არ იყოს, კითხვას ვერ შეუბრუნებდი. ... ხოლო ერთხელ, გვიან საღამოს უეცარმა წივილ-კივილმა ფეხზე წამოგვყარა. გარეთ გავცვივდით გულგახეთქილები. მოპირდაპირე ბორცვის თავს ცეცხლი წაჰკიდებოდა: ხანძრის ბრიალა ენები ცის ჩამუქებულ თავანს ლოკავდა. თეამ მარჯვენა ხელი შემოირტყა ლოყაზე ისე, როგორც ჩვენში იცაან ხოლმე დედაკაცებმა:

– ნუშას ფაცხა იწვის! – დაიყვირა ისეთი განწირული ხმით, მისგან სხვა დროს რომ არასდროს მსმენია და ადგილს მოწყდა. მეც მივეყვი უანგარიშოდ. მაგრამ თეა ნიამორივით ისე გარბოდა, ველარ დავეწვიე.

აღმართი რომ ავათავე სულმოუთქმელად, ცეცხლი უკვე ჩანავლებულიყო. ირგვლივ პირქუში სახით იდგნენ ამორძალები. დიდი და პატარა მღუმარებდა. მხოლოდ დროგამომვებით ვიღაც წამოიკვნესებდა და ისევ სიჩუმე ისადგურებდა. შეკრებილთა შორის აქა-იქ მოჩანდნენ მამაკაცებიც – ამორძალთა ამჟამინდელი ქმრები. ვერავინ ვბედავდით ხმის ამოღებას. თეაც გაქვავებულიყო და თვალებმოწყლიანებული მისჩერებოდა დველფს, მომაკვდავივით რომ დაფავდა სულს. შეურხეველად მდგარ თეას უჩუმრად მივუახლოვდი და ის იყო იდაყვზე უნდა მომეკიდა ხელი ფრთხილად, რომ თითქოს მიწიდან ამოძვრაო, ანაზღად დედამისი გაჩნდა ჩვენს გვერდით. მან რაღაც ხმადაბლა გადაულაპარაკა ქალიშვილს. თეა შეტოკდა, თითქოს ბურანიდან გამოერკვაო. დედამისმა ახლა დიაცების სხვა ჯგუფისკენ გასწია ტანის ოდნავი რხევითა და სახის ამაყი გამომეტყველებით. მის მიახლოებაზე თითქოს რაღაცა იდუმალმა შრიალმა გადაუარაო ამორძალებს, მერე ისევ სრული სიჩუმე ჩამოვარდა. თეამ ცრემლით მორწყული სახე პატარა ბავშვივით ხელის ზურგით შეიმშრალა და მითხრა, ქონში დაბრუნდით. მეც მალე მოვალო, დაატანა ნათქვამს და გვერდზე გაექცა მხერა. რა მოხდამეთქი, ძლივს ამოვტილულულ რატომღაც შიშისაგან ატანილი ხმით. თეამ ბავის ძლივს შესამჩნევი მოძრაობით, მოკლედ მომიჭრა, მერე გეტყვიო და

თვალთ მანიშნა, დატოვე აქაურობაო. უსიტყვიდ დავემორჩილე. გამოვტრი-
ალდი და ჩვენი ქოხისკენ გავწიე წელმოწვევტილივით. ფეხები თითქოს
უკან მრჩებოდა, შვენიშნე, ყველა მაძაკაცი ასევე უხმოდ, მორჩილად მიემურე-
ბოდა თავ-თავიანთი ფაცხებისკენ... ჩვენი ამორძალები ნახანძრალთან რჩე-
ბოდნენ, ბორცვის წვერზე.

თუა მხოლოდ გამთენიის ჟამს დაბრუნდა ფაცხაში. გვერდით რომ მო-
მიწვა, ვიგრძენი, ერთიანად ცივი იყო ყინულივით. არა თუ მოფერებას, ხმის
ამოღებასაც ვერღარ ვებდავდი რატომღაც. გუმანით ვხვდებოდი, ეს გათო-
შილი სხეული სულის უჩვეულო ძლეღვარების ნიშანი იყო. ბოლოს, დიდი
ხნის სიჩუმის შემდეგ, როგორც იქნა, გავბედე და ვკითხე, რა მოხდა თუა-
მეთქი. ნუშამ თავი გამოიწვა ფაცხაშიო, მომიგო შეყოვნებით, უსიცოცხლო
ხმით. თითქოს მარტო ტუჩებით ლაპარაკობდა, მაგრამ მე მაინც გავივინე
მისი ნაჩურჩულევი. თავი გამოიწვაო? ძარღვებში სისხლი გამეყინა.

...ერთხელ, საღამოს პირზე, ბინდბუნდში გადავეყარეთ მას მე და თუა. ის
იყო მისაღმება დავაპირე, მაგრამ ქალმა თვალი ავგარიდა, შავი თავსაფარი
სახეზე ჩამოიწია და უხმაურო ნაბიჯებით გაგვეცალა. თუას შევხედე გაო-
ცებით. მეუცნაურა მისი სახე. მიტკლისფერი დასდებოდა, თვალები ჩამოქე-
ბოდა. კარგა მანძილი რომ გამოვიარეთ მღუმარედ, მერმე თუამ მითხრა, ის
ღიაცა ამორძალთაგან განკიცხულ-გარიყულიაო. ჩემი თხოვნით თუამ მიაძბო
მისი თავგადასავალი. ნუშას როგორღაც მოუხერხებია თურმე გადაეძალა
თავისი ქმარი. ქალურ ტანსაცმელში გამოწყობილი, ორი წელი იმალებოდა
კაცი ტყეში. ამ ხნის განმავლობაში ჩუმად ხვდებოდნენ ერთმანეთს ის და
ნუშა. მაგრამ მესამე წელს საიდუმლო გამჟღავნდა. ნუშას დაროსულებისა
და მისი ჩუმი მშობიარობის ამბავი მეხივით გავარდა მთელს კუნძულზე.
გასაოცარი და თითქმის წარმოუდგენელი იყო ის ეშმაკობა და ხერხიანობა,
რასაც ქალი იჩენდა თურმე, რათა დაეფარა საიდუმლოება. ბოლოს, მახეზღა-
რას წყალობით, მთელი ეს მონდომება წყალში ჩაეყარა...

კაცი საჯაროდ გაასამართლეს და ფიცის გატეხისა და კანონის დარ-
ღვევისთვის, კონცხიდან გადაგდება მიუსაჯეს. ნუშა კი, რაკი ჩვილბავშვიანი
იყო, შეიწყნარეს და სიკვდილით არ დაუსჯიათ, მაგრამ სამაგიეროდ, სამუ-
დამოდ მოიკვეთა ამორძალთაგან და თუმცა იათნანაზე ცხოვრების უფლება
დაუტოვეს, შვილები ჩამოართვეს და თავად ყველასაგან გარიყულს, მარტოდ-
მარტო უნდა ეცხოვრა ტყეში. არავის არ ჰქონდა უფლება გაკარებოდა, ან
მითუშეტეს, ვინმე დახმარებოდა, თუნდაც სული რომ გასძრომოდა, სალმის
თქმაც კი ეკრძალებოდა ყველასგან გაკიცხულ საბრალო ქალს.

– მაშ თავი დაიწვა... – ხანგრძლივი ღუმილის შემდეგ ამოვთქვი მე: –
ველარ გადაიტანა... ეტყობა, ველარ გადაიტანა...

– ჰო, ველარ გადაიტანა... – დამეთანხმა თუაც ჩამწყდარი ხმით.

უცებ თუა ჩამეხვია და ყრუდ აქვითინდა, დიდხანს, დიდხანს ტიროდა
გულამოსკვნით და მკერდს მისველებდა მისი ცრემლის ნაკადული. მეც
ძალაუბნებურად მცვიოდა ცრემლი თვალთაგან. მერე, თუა, როგორც იქნა,
დაწყნარდა და ცივი, უსიცოცხლო ხმით განმიცხადა, ხვალ დიდნოლაში „სხ-
უნუხე“ მივეცითო. ყველანი და მეც ორი-სამი დღით უნდა დაგტოვოო,
„სხუნუ“ მათებურად საბჭოს ნიშნავს. რისთვის და რატომ იკრიბებოდნენ
დიდნოლაში ან რა უნდა გადაეწყვიტათ იქ, ამაზე თუას არაფერი უთქვამს.

ეტყობა, ამის თაობაზე ლაპარაკი ეკრძალებოდა უცხოსთან, რადგან მე მაინც მათთვის უცხოელად ვრჩებოდი.

ორი დღის შემდეგ თვა დაბრუნდა დიდი ნოლიდან სახეგამშრალი, თვა-ლამოლამებულის, მღუმარე. რა მოხდა იქ, მათ მთავარ ქალაქში, რაზე ჰქონდათ ბჭობა, არაფერი ვიცი. ოღონდ ვგრძნობდი, რომ მაინცდამაინც სასიამოვნო არ უნდა ყოფილიყო ამორძალთა თათბირი; თეას სახე და თვალები ვერ ფარავდნენ იმედგაცრუებასა და გულისტკივილს.

მერე ის იყო, თეამ გამომიცხადა, ჩვენი ერთად ყოფნის დრო იწურება, ჩვენ მალე უნდა დავშორდეთ ერთმანეთსო.

ვიციოდი, ასე რომ მოხდებოდა, მაგრამ მაინც დაუჯერებლად მეჩვენებოდა ჩვენი განშორება: გულთან ახლოს არ მიმიქონდა, უფრო სწორად, არ მიხდოდა ამაზე მეფიქრა, იმდენად საკვს იყო ჩემი სული თეასთან ყოფნით, იმ ბედნიერებითა და ნეტარებით, რასაც მისი სიახლოვე მანიჭებდა.

ახლა კი თითქოს ერთბაშად კეტი მღრუხესო თავში, დაგვარბაცდი.

რაც თეასთან ვიყავი, მთელი ეს ერთი თვე, არ მომგონებია არც ცოლი, არც შვილები, არც დედ-მამა და და-ძმა, არავინ და არაფერი, რაც ჩემს წარსულს განეკუთვნებოდა. თუ გავიხსენებდი, ბუნდოვნად, როგორც ოდესღაც ნანახ სიზმარს, აწ გაუჩინარებულს.

– რა თქვი, თეა?... ჩვენ უნდა დავცილდეთ ერთმანეთს? – ძლივს ამოვღერდე გულშემოყრილმა.

– ჰო. – დამიმოწმა თეამ თავის დაქნევით. შევხედე თეას. და თუმცა თავგზადაკარგული ვიყავი, ჩემმა დანისლულმა გონებამ და თვალებმა მაინც შეამჩნიეს სევდის კვამლი მის ღვთაებრივად მშვენიერ სახეზე.

– ასეთია ჩვენი წესი, ერასტო! მამაკაცის ჭაჭანება არ უნდა იყოს ჩვენს კუნძულზე.

– არ მესმის... რათა, რისთვის? ვინ გამოიგონა ასეთი სასტიკი წესი? რა უფლების ძალით?

ალბათ ჩემი გაცემა ისე ახლოს იყო ბრიყვულ, რეგვენულ გაუგებრობასთან, რომ დამწუხრებულ, უსაზღვროდ დაღონებულ თეას უცებ სახეზე დიმილი მოერია.

თეა ადგა, მომიახლოვდა, თავზე ხელი გადამისვა ალერსიანად.

ახვედე. ისე უსაშველოდ მიუწვდომელი და შორეული მეჩვენა ახლა მისი კაემნიანი, ცრემლით დანაძული თვალები, რომ თავი ვერ შევიკავე, ხელებში ვტაცე ხელი და გაშმაგებით დავუწყე კოცნა.

– თეა, თეა! აკი გვიყვარს ერთმანეთი, აკი უერთმანეთოდ აღარ შეგვიძლია?

თეა ჩუმად ტიროდა.

უცებ წელში გავიძართე.

– მე არსადაც არ წავალ აქედან. მორჩა და გათავდა!

– თუ აქ დარჩები, სიკვდილი არ ავცდება! – თავი გადააქნია თეამ და ცრემლები ხელის გულით შეიწმინდა.

– მოვკვდები. მერე რა? ადამიანები სიკვდილის შვილები ვართ. ჰოდა, მეც სწორედ ახლა მირჩევნია სიკვდილი! – განვაცხადე მტკიცე ხმით.

– არა, ჩემო ძვირფასო. შენ უნდა გადარჩე. შენ... უნდა დაუბრუნდე უვნებლად... შენიანებს! – გაუჭირდა წარმოთქმა, შენს ცოლ-შვილსო.

დაუწროქე და ცრემლები წამსკდა ისევ:

– არავინ მინდა, მე შენს მეტი. არავინ და არც არავინ მეყოლება შენს შემდეგ და არც არავინ მყოლია, – ვბლუკუნებდი უაზროდ, ჭირვეული ბალღივით და ცრემლები მასრჩობდა.

– შენს სიკვდილს მე ვერ გადავიტან. მაშასადამე, მეც თავს მოვიკლავ! – მითხრა თეამ მშვიდად, ძალზე მშვიდად. და ამ სიმშვიდემ და უწყინარმა კილომ გადამრია. როგორ? თეა უნდა დალუპულიყო ჩემი გულისთვის? არა და არა. მოვიქცევი ისე, როგორც მას სურს, როგორც მას მიაჩნია საჭიროდ.

ერთი თვის თავზე შეგვყარეს ისევ ერთად, დაგვადებინეს ფიცი, რომ სამუდამოდ დავივიწყებდით გზას იათნანასკენ, დავივიწყებდით ამორძალებს და მათ სამყოფელს, აქ გატარებულ დღეებს, ზოლო თუ ვინმე გაბედავდა, ფიცს გატეხდა და მოიწადინებდა უკან დაბრუნებას, იმათ ღმერთთა სასჯელის გარდა, არ აცდებოდათ თვით ამორძალთა რისხვა, ანუ სასტიკად და დაუნდობლად გაუსწორდებოდნენ თავხედს და ფიცის დამრღვევს.

ასე და ამგვარად, როგორც იტყვიან, გულა-ნაბადი აგვიკრეს, გემში ჩაგვყარეს გაბაწრულ-გაკოჭილნი და უახლოეს ხმელეთზე გადმოგვსხეს... ყველაფერი მოხდა ისე, როგორც მოიგუებებს ამორძალებმა.

...მერმე მე ბევრი მახეტიალა განგებამ სხვადასხვა მხარეში, ბევრი ძირმწარე მასვა, სანამ... ჩემს ქვეყანაში, ჩემს ცოლ-შვილთან დამაბრუნებდა. მაგრამ ეს უკვე სხვა ამბავია, ყმაწვილებო;

ერასტო ძიამ თხრობა დაამთავრა. სანამ იგი ყვებოდა, მეთაურებმა რამდენჯერმე დაუცაცხანეს ახალგაზრდებს, ძილს ნუ იფრთხობთ, მოისვენეთო, მაგრამ იმ ღამეს ძილი ბევრს არ ეწერა...

* * *

...გემბანზე პირადმა გამოთილი იწვა და თვალდაუხამამებლად შესცქეროდა ურიცხვი ვარსკვლავებით მოჭიქულ ცარგვალს, უკვე ფერგაცრეცილ, ნამგალა მთვარეს, ცალი ყუნწით რომ ჩამოკონწიალებოდა ცის თაღელს, არჩევდა ზედ მოქანავე პაწია ჭინკებსაც და ყველაფერი ეს – ზღვის უსასრულო სივრცე – ახლა მტრედისფერი რომ გადაჰკროდა, აჭახჭახებული ცა – თითქოს არაამქვეყნიურ იღუმალებას მოეცვა, თითქოს ყველაფერი უხილავი ღმერთების ანარეკლს ატარებდა.

დიდხანს ებრძოლა თავს. ბოლოს, ველარ გასძლო... კიჩოსთან ახლოს მოკალათებულ ერასტო ძიას მიუჩოჩდა. იგი თვალედახუჭული იწვა.

– ერასტო ძია! – დაუძახა ხმადაბლა. გრძნობდა, რომ არ ეძინა.

– რომელი ხარ? – თავი წამოსწია თვალდაჭყეტილმა.

– მე ვარ, ნიკა!

– რა იყო ბიჭო, არ გეძინება? – დაამთქნარა და პირზე ხელი აიფარა.

– არ მეძინება, ძია ერასტო, მინდა... ერთი რალაც გკითხო, თუ შეიძლება.

– რა გინდა, ბიძია! მითხარი, აბა, ვისმენ!

– ძია ერასტო, იათნანაზე ამორძალებთან მართლა საომრად მიდიხარ?

– ეუპ! შენ ვინ ყოფილხარ, კაცო?

ძია ერასტომ გრძელი ფეხები გაჭიმა და გაიზმორა:

– მაშ, აბა რისთვის მივდივარ თუ იცი?... შური უნდა ვიძიო ძველი წყნისთვის...

– ჰო, მაგრამ... ეს ხომ დიდი ხნის წინ იყო...

– შურისძიება არასოდეს არ არის გვიან, ბიძია! დაიხსომე ეს. ახლა კი – წადი და დაისვენე, დაიძინე.

– ძია ერასტო!

– რა გინდა, კაცო? რა ჭია შეგინდა ამ შუალამისას?

– ძია ერასტო, მაპატიე... მარა... თუ იგონებდი... თუ იგონებდი მერე, შინ რომ დაბრუნდი... თეას?

ძია ერასტო გაილურსა. ნიკამ ქვეშეცნეულად იგრძნო, რომ იგი რაღაცნაირ ნიღაბს ატარებდა აქამოდღე, თითქოს ხანდახან ბერიკასავით თამაშობდა, სხვების თვალის ასახვევად. ახლა კი... ახლა თითქოს მოიძვართა. სახე ეცვალა, კარგა ხნის ღუმილის შემდეგ წამოვდა და ყრუ, ჩამწყდარი ხმით მთევო:

– ახლოს მოიწი, ბიძია. უფრო ახლოს, მასე. ახლა კარგად მიგდე ყური. მე შენ კაი ხანია გაკვირდები. კარგი ბიჭი ჩანხარ, გონიერი, კეთილი. სხვებისვით ყველაფერზე არ ჭიხვინებ. ჰოდა, რასაც გეყვები, კარგად დაიხსომე: ჯერ თუძცა ძალიან ახალგაზრდა ხარ, მაგრამ როგორც წელან ვთქვი, ჭკვიანი ბიჭი მგონიხარ და ზოგ რამეს თუ ვერ გაიგებ, იგრძნობ უთუოდ...

ერასტო ძიას ტუჩ-პირი სულ ახლოს მიჰქონდა ბიჭის ყურთან, მისი ცხელი და ხშირი სუნთქვა სახეზე ეფრქვეოდა. ხმას ხან აუწყევდა, ხანაც ჩურჩულზე გადადიოდა:

– ბევრს ასე ჰგონია, რომ დიდ გასამრჯელოს დავხარბდი და იმიტომ ვიგდებ თავს ხიფათში, ამ სიბერის ჟამს საომრად მივდივარ სადღაც დასაკარგავში, საიდანაც, არავინ უწყის, ცოცხალი დაბრუნდები თუ არა... ზოგს კიდევ სჯერა, რომ შურისძიება მამოძრავებს... კარგად მომისმინე, ბიძია: კაცი ბინძური პირუტყვია საზოგადოდ. ცხოვრება ხდის ასეთს და იმიტომ! ან ეგება, სულაც იბადება ამგვარი? ვინ იცის... ერთი კია: ცხოვრებაში მიწიერ, წამიერ სიამეს არჩევს ყველაფერს ამაღლებულს, ზეციურს, ღვთიურს, ხოლო მიწიერ სიამეში ზოგი რას გულისხმობს და ზოგი რას – ძალაუფლება იქნება, სიმდიდრე თუ ქალებთან განცხრომა – ამეებისთვის მზად არის ყველაფერი ჩაიდინოს, ყოველგვარი სისაძაგლე და ბოროტება! ასეთი კაცი ცხოვრებისგან მოითხოვს რაც შეიძლება მეტი ულუფა მიიღოს, ერგება ეს მას თუ არა, ამაზე ფიქრით თავს არ იტკივებს. უნდა, მორჩა და გათავდა!.. რა გზით, რა საშუალებით მიიღებს ამას, არა აქვს ამასაც მნიშვნელობა, მთავარია – მიიღოს და რაც მეტს ღებულობს, მით უფრო მეტი უნდა, ანუ უფრო და უფრო პირუტყვდება... და არანაირ საშუალებას არ დაერიდება, ოღონდ თავისი გაინაღდოს!.. ამას არ გაგიტყდება, ცხადია... მაგრამ ეს ასეა!.. ხოლო ზოვისთვის მთელი ცხოვრება – ამ ულუფისთვის თუ გასამრჯელოს მისაღებად გაწეული ჭაპანწყევტაა. სურვილი ერთი აქვს ორივეს, – ოღონდ მიღების და მოვნის საშუალება და ხერხია სხვადასხვანაირი.

ხოლო გულში, დაბადებითვე ჩასახული ღვთაებრივი ნაპერწკალი თანდათან ქრება, იფერფლება – ზოგიერთში – უკვალოდ, სამუდამოდ! და რჩება მხოლოდ ის, რაც ხელით შესახებია, რაც თვალით დაინახვება და ყურით მოისმინება, და რაც ისევე წარმაკალია, ხრწნადია, წუთიერი და უხანო, როგორც

ყველაფერი მიწიერი... ხოლო ის დაფარული ნაპერწკალი ვისაც შერჩება...

გამოტეხილად გეტყვი, ჩემო ბიძია, სიმართლეს: იათნანაზე მივდივარ, რათა სიკვდილის წინ უკანასკნელად თვალი შევავლო იმ ადგილს, სადაც ოდეს-ღაც მართალია, მცირე ხნით, მაგრამ ბედნიერი ვიყავი, სადაც პირველად შევიგრძენი, რომ შეიძლება, მეც ღვთის შვილი ვიყო, რომ ჩემშიც ღვივის თურმე ის ნაპერწკალი, რომლის მოსპობასაც ასე გულმოდგინედ ცდილობს მუხთალი, უბადო წუთისოფელი... მართალია, ბოლომდე ვერ შევიძელი გამელვივებინა ის ნაპერწკალი... წყეულმა ხორციელმა სძლია მაინც სუ-ლიერს. ცოდვილიანი სიცოცხლე ვარჩიე სამარადჟამო ნეტარებას, რადგან თეასთვის, თეას გამო სიკვდილი ამ ნეტარებას მპირდებოდა.. მე ფილოსო-ფოსი არა ვარ, შვილო, არც პოეტი და არც ქურუმი. ერთი ჩვეულებრივი უბრალო ჯარისკაცი გახლავართ – ბრძოლებში გამოჯეკილი, ნათრევი და ნახეტიალევი მრავალ ქვეყანაში... ბევრი რამ მინახავს, მომისმენია და გამო-მიცდია კიდეც. ბევრი მზამიც მისვამს, ცოტა სიტკბოც და ერთ რამეს ცხადად ვგრძნობ... რაც დრო გადის: ღმერთები არასდროს გვტოვებენ ჩვენ ყურადღების გარეშე, თვალ-ყურს გვაღებენ, გვითვალთვალენ, ოღონდ ჩვენდა შეუმჩნეველად, უხილავად, ფარულად და სასწორზე იდგება ჩვენი ცოდო-მადლი. სულ ტყუილა ჰგონია ზოგ ვინმეს, რომ ჩვენს ნება-სურვილზე ვიყოთ თითქოს მიშვებული და რაც მოგვეპრიანება, ყველაფრის გაკეთება შეიძლება. გამკითხველი კი არავინაა! ნურას უკაცრავად, ჩემო ბიძია... ის სასწორი ყოველთვის უტყუარია და ვაი, ჩვენ, თუ ცოდო-ბრალმა გადაწონა სიკეთე-მადლი!

მაგრამ... კაცთა მოდგმა მაინც ვერაფერს სწავლობს თურმე, ჩემო ბიძია... იგი ჭკუათხელი ფარასავითაა, საითაც ერკემალი გასწევს, იქითკენ მიედინება უფიქრელად, უზრუნველად, უსიტყვოდ. კიდეც კარგი, თუ ერკემალი ცოტათი ჭკვიანი გამოდგა და ფლატეს და ხრამს გაარიდა უტვინო ფარა, თუ არადა, პირდაპირ გადაეშვება უფსკრულში ისე, რომ უკან არც მოიხედავს...

აგერ ახლაც: სხვადასხვა ფარის ვაცებს მოუნდათ იათნანაზე გალაშქრება, რადგან... ყველას თვალში ეჩხირება იგი თავისი უჩვეულო წესის გამო... ესეც არ იყოს: უხვი და დოვლათიანი მხარე თავისთავად აღძრავს ამ სიმ-დიდრის დასაკუთრების სურვილს... ჰოდა, რომ გაამართლოს თავისი მტაცე-ბლური ჟინი, მოძალადე იშველიებს ხოლმე მის მიერვე შეთხზულ ზღაპრებს ამორძალთა სისასტიკეზე, ვერაგობაზე, გაუტანლობაზე და... კიდეც, ვინ უწყის რას არ იგონებენ...

ჰოდა, მიერეკებიან ვაცები ამ უგუნურ, უვიც და გონებაჩლუნგ ფარას იქ-ითკენ, საიდანაც გამოეღიან საბალახოს ანუ, უბრალოდ და მარტივად რომ ვთქვათ: როჭიკს, ულუფას...

სამართლიანობის, სიკეთის და თავისუფლების სახელით უნდა დაითრგუ-ნოს და მოიშთოს იათნანა! მახვილით უნდა განიკითხონ უხნეო ამორძალები, რათა... იხეიძოს თურმე – ზნეობამ!..

ასეთია, ჩემო ნიკა, სარჩული თუ საფანელი ყოველგვარი სიავისა!.. ასეთია კაცობრივი საწყაო სამართალისა! და... რას იზამ!..

– მაშ, აღარ ყოფილა სამეული, მია ერასტო, ამ ქვეყნად?.. მაშ.. კაცი არაფრობაა?

– კაცობის საზომი სინდისიერებაა, ჩემო ბიძია, სინდისი კი... მხოლოდ

რჩეულთა ხვედრია!.. აბა სინდისიერება და ზნეობრიობა საყოველთაო რომ იყოს, აღარც იქნებოდა ეს გაუთავებელი სისხლისღვრები, ძალადობა, მძლავრობა, უსამართლობა არა მარტო სხვათა მიმართ, თვისტომთა შორისაც!

– მერედა... სად არიან ის რჩეულნი? რად არ ჩაერევიან კაცთა შავბნელ საქმეებში?... ან ნეტარი ღმერთები რად ღუშან?

– მაგდენი რომ ვიცოდე, ჩემო ბიძია, მეც იმ რჩეულთაგანი ვიქნებოდი. მე კი – მხოლოდ ერთი უბრალო ჯარისკაცი ვარ-მეთქი, წელანაც გითხარი, ოლონდ... შესაძლოა, ცოტა უფრო საზრიანი, ვინემ ეს ბრბოა... ჰოდა, ჩემი მცირე გონით, ერთ რამეს ვხვდები: ღვთის რჩეულთ ან მობეზრდათ ამ უგუნური ფარის დამოდღვრა – ანუ ტყუილა-უბრალოდ წყლის ნაყვა, ანდა... უძღურნი არიან წინ აღუდგნენ უმეტესობის ნება-სურვილს; უმეტესობას კი, ჩემო ბიძია, თურმე სისასტიკის გარეშე არ შეუძლია არსებობა. სისასტიკე მიწყვიტ-დასაბამიდან ზის კაცის ბუნებაში ხან ფარული, ხანაც დაუფარავი სახით... თუ გინახავს მოთვინიერებული მხეცები? მომთვინიერებელი ჯონით ადვას თავს მის მთერ გაწვრთნილ ვეფხვებს, ავაზებს, ლომებსაც კი და აკეთებინებს იმას, რასაც უბრძანებს. მაგრამ... საკმარისია მხეცებმა იგრძნონ, მწვრთნელს ყურადღება მოუღუნდაო, მაშინვე აიშვებენ თავს, ისევე ისეთი ვეწური ხდებიან, როგორებიც იყვნენ მოთვინიერებადღე. ასეა ეს კაცთა მოღვამაშიც. ცის ბინადართა მიმართ შიში და რიდი თუ დაკარგეს ადამიანებმა, იცოცხლე, მაშინვე იქცევიან მხეცების სროვად: თავის ნებაზე მიშვებულნი, ერთმანეთს ყელს გამოლადრავენ, დასჭამენ და ამოხოცავენ ერთმანეთს ისეთივე სისასტიკით და უფრო მეტადაც, ვიდრე ეს ტყის ბინადართ სჩვევია, ოლონდ ნადირთაგან განსხვავებით, ეს „გონიერი არსება“ როგორც ნებისმიერ სხვას, ისე თავის გვარტომს და ჯილაგსაც დაერევა. ოლონდაც თავად მოიპოვოს კეთილდღეობა, ანუ თავად იხიროს, სხვა ყველაფერი წყალსაც წაუღია და მეწყერსაც...

ეჰ, კმარა, ჯერ შენ ერთობ პატარა ხარ საიმისოდ, რომ გაერკვე ამ მუხთალი ცხოვრების აკარგში. ის კი არადა, მე, ამ ხნის მოვიყარე აგერ და... მეც მიჭირს ეგა – ხან რას ვფიქრობ და ხან – რას. ხან ეს აზრი მომდის თავში – ხან ის. საბოლოოდ, გამოდის რომ... არც არაფერი მესმის და არც არაფერი გამეგება!..

„მაგრამ... მე მინდა გავიგო, გეყურება, ძია ერასტო? მე მინდა გავიგო... სად არის ჭეშმარიტება?... მინდა ვიცოდე იგი! მინდა! გესმის შენ?“

გულში ჩაიხშო ყვირილი ბიჭმა. ჩაიკლა გულში ანგარიშმიუცემლად ბევრი სხვა კითხვაც, რომლებზეც მერმისს პასუხი თავად ცხოვრებას უნდა გაეცა მისთვის.

შ ე მ ო ს ე ვ ა

– იათნანა! იათნანა! – იღვავლა უეცრად ვილაცამ.

ამ საერთო რია-რიასა და ალიაქოთში, ამ ფართოდ დაბჩენილი პირების, უაზრო შემოღილი გუგების და აღვზნებულ-აღეწილი სახეების ნიაღვარში უცებ ისეთი მარტოობის და მიუსაფრობის გრძობა დაეუფლა, ისეთ ზედმეტ და უსარგებლო არსებად წარმოიღვინა საკუთარი თავი, რომ ლამის

გაქანებულიყო და გემბანის ბოძისთვის ეხეთქა შუბლი, ან არადა, წყალში გადამხტარიყო.

მარტობის შეგრძნება ამ უსახო, უპიროვნო ჯგროში ლამის ყმუილს ანდომებდა – ეს სროვაც, როცა იქნებოდა, იფოსავდა მის სულიერ განწყობილებას, გეშს აიღებდა უთუოდ და მაშინ... „არ ამცდება ალბათ, დაფლეთა და ნაკუწ-ნაკუწად ქცევა!..“

ძია ერასტო? ძია ერასტო სადღაა ნეტავ?..“

გაფაციცებულმა თვალებმა მოძებნეს იგი ამ ბრბოში. ძია ერასტო სადღაც გემბანის კუთხეში მიფუჟულიყო. ღრანჭმოქცეულს, თვალები დავიწროებოდა: უსაშველო ზიზღს თუ სიძულვილს დაემანინჯებინა მისი პირსახე. მერმე, თითქოს რაღაც იაზრაო, მხერა მოწყვიტა ხალხს, კუნძულისკენ შებრუნდა, პირი დაალო და... საერთო დგანდგარს შეუერთა თავისი როხროხა ხმა. თან მუშტებს მალა იქნევდა მუქარის ნიშნად!

დანარჩენ ხომალდებზეც ორომტრიალი და აურზაური იდგა. შორიდან ხელავდა, როგორ აჟღერიალებდნენ ფარებზე შუბებსა და სატყვეებს!

მერმე... თითქოს სიზმარში ხდებოდა ყველაფერი და ვილაცის უხილავი ხელი ატარებდა თავის ნებაზე.

ნაპირზე გადმოსულებს ლურჯად ჩაბინდული ტყეების უჩვეულო მდუმარება შემოეგებათ: ირგვლივ ძე-ხორციელი არ ჭაჭანებდა. უკაცრიელ სიჩუმეს მოეცვა არე-მარე. სადღა არიან ამორძალები? რატომ არავენ არ ჩანს? ნუთუ ვერ შენიშნეს მტრის ხომალდები? ან იქნება შენიშნეს, შეშინდნენ და დამფრთხალნი, მიმოიფანტნენ? ან...

ათასგვარი „ან“ უტრიალებდა თავში. ჟრიამული და ჩოჩქოლი როგორღაც თანდათანობით მიწყარდა და მიფუჩდა.

ნიკას წარმოდგენა არ ჰქონდა, რასაკვირველია, სარდლობის ბრძოლის გეგმაზე. იცოდა ერთი რამ: უყუყმანოდ და უსიტყვოდ უნდა შეესრულებინა უფროსების ყოველი ბრძანება.

საბრძოლო ეტლები წინ გამწკრივდნენ. მერმე – ცხენოსნები. ცხენოსნების შემდეგ – ფეხოსნები – მძიმედ მეჭურვილი ჰოპლიტები დაეწყვნენ.

სტრატეგობებს, საერთოდ, ქედმაღლურად, მედიდურად ეჭირათ თავი ჰოპლიტებთან – აქოდა, ჩვენ ცხენებზე ვართ ამხედრებულნიო.

მიიგრავნებოდნენ, ვით საავდრო შავი ღრუბლების გროვა, ვით საბუნოდ ატეხილი, ერთმანეთს ჩახლართულ-ჩაწნული უხსენებელთა გორგალი, უდაბნოში რომ მიიზღაზნება და წინ ველარაფერი ველარ უდგება ხოლმე.

რაც უფრო წინ მიიწევდნენ, კუნძულის სიღრმეში, - ამორძალები მით უფრო ხშირ-ხშირად ესხმოდნენ თავს საფრებიდან.

უცნაური კივილით მოაგელვებდნენ ცხენებს და გავეშებული მომხვდურნიც, მხეცური ბრდღვივით, ღრიალით, ყიჟინით ეკვეთებოდნენ ხოლმე, მსუბუქად აღკაზმულ, მაგრამ შეუპოვარ, მამაც დიაცებს, ასე მარჯვედ რომ ხმარობდნენ იარაღს და მედგრად იბრძოდნენ.

იყო რაღაც უსაზღვროდ არაადამიანური, ტყიურული, ნადირული ამ ჟინსა და გახველებაში, თავაწყვეტილი ბრბოს ამ გამიშვლებულ, შეუფერავ და შეუნიღბავ ველურობასა და ალტკინებაში.

თუმცა ამორძალები თავგანწირულად იბრძოდნენ, მომხვდურთა სვლა მათი მთავარი ქალაქისკენ, მათი დედა-ბუდისკენ იყო შეუჩერებელი, ბედის-

წერასავით გარდაუვალი და უეჭველი.

ზართატენით, დგრიალით, ზრიალით შეკვლივინდნენ მათ უზღუდო, უგა-
ლაუნო, ყოველ მხრივ გაშლილ და დაუცველ ქალაქში.

გადმოსკდა და გადმოპირქეავდა ფარული სიძულვილი და ბოლმინობა
ფინიკიელთა და იონიელთა, ზიზღი და მტრობა ლიდელთა და კილიკიელ-
თა...

არ იყო დანდობა არავის; არც ბერდიატა და არც ჩვილ ყრმათა. იყო
მხოლოდ სისასტიკე, მძვინვარება, მრისხანება...

მთელ ამ გაბმულ, საშინელ, შფოთიან და სისხლიან ძილ-ღვიძილში –
ამაზრუნენი ხილვებითა და მოჩვენებებით რომ იყო აღსავსე, მთელ ამ გუ-
ლისმომწვეველ ყოფაში, – ბიჭი ახერხებდა შინაგანად მეთვალყურედ დარ-
ჩენილიყო და თითქმის შორიდან ეცქირა იმ საზარელი ამბებისათვის, რაც
მის თვალწინ დატრიალდა. ამაში უშველა იმ ნილაბმა, ძია ერასტოს რომ
დაუნახა სახეზე და იმ სიტყვებმაც, რაიც იმ ღირსასხოვარ ღამეს უთხრა,
და აგრეთვე იმ გარემოებამაც, რომ პირველსავე შეტაკებაში მკლავში და
ბარდაყში დაიჭრა, – ეს მოხდა მაშინ, როცა ამორძალი ცხენდაცხენ მოეჭრა;
ცდილობდა, მოეგერიებინა მისი მოქნეული შუბი და თავად არ გამოიყენა
ხელსაყრელი მდგომარეობა საპასუხოდ დარტყმისათვის.

ცხენიდან ჩამოვარდა და ვინ იცის, როგორ დამთავრდებოდა ეს ორთაბრ-
ძოლა, ამხანაგები რომ არ მოშველებოდნენ. საცოდავი ამორძალი ცხენიანად
აკუწეს და გადათელეს...

და თუმც ორივე ჭრილობა მსუბუქი აღმოჩნდა. მაინც მიეცა საბაბი,
რამდენადმე განრინებოდა ბრძოლებს. უკვე მის ძალღონეს აღებატებოდა
ემზირა, რა უმოწყალოდ ჩეხავდნენ სისხლმომწყურებულნი დამარცხებულ
ამორძალთა მშვენიერ სხეულებს. ასეთ დროს გულის რევა ეწყებოდა და
მისი შეკავება ისევე შეუძლებელი იყო, როგორც იმ ბრბოსი, ყასბის გულმ-
ოდგინებითა და გულგრილობით რომ ფლეთდა და კეპავდა ამორძალთა ჯერ
კიდევ ცოცხალ, მფეთქავ სხეულთ.

საერთო აღტკინების ჟამს, თვალისასახვევად, სხვებთან ერთად თავა-
დაც მორთავდა ხოლმე ღრიალს, და ზოგჯერ თავს იჭერდა იმაში, რომ ეს
მოჩვენებითობა შეიძლება ნამდვილობად ქცეოდა. და მაშინ შეძრწუნებული,
თავზარდაცემული, სულიერად განადგურებული, მიწაზე ემხობოდა და გულა-
მომჯდარი ტიროდა.

ბრბოს თავაშვებულობა და ველურობა თურმე ისეთივე გადამდები ყო-
ფილა, როგორც სახადი, ჭირი და სნება!

არ შორდებოდა იმის შეგრძნება, რომ საშინლად გრძელ და მტანჯველ
სიზმარში იყო, რომელიც არა და არ მთავრდებოდა.

ერთხელ, თავაწყვეტილი ღრეობის ჟამს ერთმა დორიელმა სტრატეოტმა
სუფრაზე ამორძალის თავი დაადრო აბგიდან და თანამეინახეებს თვალწინ
დაუტრიალა.

– შეხედეთ ამას! რა მშვენიერი თავია! ცოცხალი ამორძალის სამაგი-
ეროდ ეს მიმაქვს საჩუქრად ჩემებისათვის. რას იტყვით, მამაცნო ვაჟაკაცნო,
ცული ძღვენი იქნება განა? – დორიელმა ისეთი ხორხოცი ასტეხა, გეგონე-
ბოდათ, მთელ გულ-ღვიძლს ამოატანსო ამ ხარხარს.

წამით განაბული სუფრა ერთბაშად აზრიალდა. გაისმა მოწონების შეძახ-

იღები, ტაშისცემა, ატყდა ფეხების ბრაგუნი, ღრიანცელი. ზოგს აშკარად შეეტყო, რომ შემურდა ღორიელის საზრიანობა: მე როგორ ვერ მოვიფიქრეო ასეთი ჭკვიანური რამ.

ერთსულოვანი მოწონებითა და შექებით გაამაყებულმა სტრატეიოტმა ერთხელ კიდევ დაატრიალა თავი უბედური ამორძალისა და, მერე ტუჩებში ღორბლიანი კოცნა დააჭლო ანაზღეულად.

სუფრა გადაირია!

...შეუმჩნევლად გამოიძურწა ნადიმიდან, მერმე რომელიღაც ხესთან მიდგა და... თავისივე ნარწყევს დააჩერდა უცნაური გაკვირვებით: „აკი შენც შეჰპირდი შენს ბიძაშვილებს მშვენიერ ამორძალებს ჩამოგიყვანთ საჩუქრადო?“ - აქირქილდა უცებ ვიღაც ყურის ძირში. შეტოკდა. მერმე მოიბუზა, მოიკუნტა. „მე... ცოცხალ ამორძალებს ვგულისხმობდი. მე...“ „არა უშავს რა, შეგიძლია წაჭრილი თავებიც ჩაუტანო. იმ სტრატეიოტმა ხომ მოიფიქრა ასეთი რამ? შენ რითი ხარ მასზე ნაკლები?“

დაჰყურებდა თავის ნარწყევს და სურვილი გაუჩნდა – გაგორებულიყო შიგ, თავი ეხლია მიწისთვის, სანამ სული არ ამოხდებოდა...

მთელი ამ საშინელი სიზმრიდან კიდევ ერთი მკვეთრი მოვონება გამოჰყვა. ეს იყო უკვე ბრძოლების გათავების შემდეგ, როცა აოხრებული დედაქალაქიდან გემებისკენ ბრუნდებოდნენ.

გზად, ტყის პირას, ჭალაში დაბანაკდნენ.

მცირე ხნით შესვენება გადაწყვიტეს მეთაურებმა. ამით მაშინვე ისარგებლა ნიკამ და ტყეში შევიდა, რუს სათავეს აუყვა კოჭლობით.

უეცრად, უზარმაზარ ლოდებს შუა თვალი ჰკიდა მძიმედ დაჭრილ ამორძალს. ისიც, ეტყობა, ხოხვით, ტანჯვა-წვალებით მოსულიყო რუსთან და წყალს დასწაფებოდა. მტრის გამოჩენა მოულოდნელი აღმოჩნდა მისთვის. სანამ ბიჭი გამოერგეოდა, დაჭრილი ამორძალი ფიცხლად წამოიჭრა ზეზე. საკაპარჭედან ისარი ამოიღო და თვალისდახამხამებაში გამოსტყორცნა. ისარმა მსუილით ჩაუქროლა ყურის ძირთან.

გონს მოეგო. ბერძნულად გასძახა: ნუ გეშინია! ღმერთს გეფიცები, არაფერს გერჩი. ხომ ხედავ, მეც დაჭრილი ვარო! მაგრამ ამორძალმა თავისი მარცხით გამწარებულმა, რაღაც უცნაურად დაიკივლა, მერმე მყისვე დანა იძრო და გულში ჩაიბრტყა.

იგი პირქვე ჩაიკეცა, ლოდებზე. გახევებული იდგა კარგა ხანს. ყელში რაღაც გაეჩხინა თითქოს. წამდაუწუმ იგონებდა ამორძალის თვალების გამომეტყველებას, როცა ისარს ესროდა: უსაშველო, უსაზღვრო სიძულვილი, ზიზღი და მტრობა ერთი მის აბზინვარებულ თვალებში.

გულდასერილი, ფეხის თრევით მიუახლოვდა ამორძალის ჯერაც თბილ სხეულს. გადმოაბრუნა.

ულამაზესი არსება გამოტილიყო მის ფერხით. გრძელ, ლამაზ ფეხებზე საომარი წვივსაკრავი შემოერთყა, მოკლე ტუნიკი ეცვა და ქათქათა მკლავები აქეთ-იქით გადაყროდა. ბავშვურ, ნორჩ სახეზე მწარე ტკივილისა თუ სინანულის ღიმი შერჩენოდა. ღია, ბივრილისფერ თვალებში ცივი გულგრილობა ჩაყინულიყო.

ოქროსფერი, მოკლედ შეკრეჭილი თმა მოუჩანდა კოხტა, ლამაზი მუზარადიდან. ვერცხლის ფართო სარტყელზე ცარიელი კაპარჭი ეკიდა. მოჭედილი

პატარა ფარი და ხმალი გვერდზე ეგდო. ტუტუ-მკერდი, მთელი უბე სისხლში მოთხეროდა, სისხლის გუბე იდგა ლოდებს შუაჯ.

ეს ღვთაებრივი ასული, სიყვარულისა და ალერსისთვის გაჩენილი, ალერსისა და სიყვარულის ნაცვლად განგების უცნაური კარნახით მამაკაცურად შეჭურვილიყო, მამაკაცურად უნდა ებრძოლა და... ვაჟკაცივით უნდა მომკვდარიყო!

დასცქეროდა თვალგაშტერებით და ისეთი შეგრძნება ჰქონდა, თითქოს დების: ჰელას თუ ელენას სხეული ეგდო მის წინაშე, მისივე დანით გულგანგმირული!

მერმე გულ-მკერდზე ხელები დაუკრიფა ცრემლთა ყლაპვით.

ღიად დარჩენილი თვალები დაუხუჭა. ფარ-სატევიარი მკერდზე დაადო ისე ფრთხილად, თითქოს ცოცხალი ყოფილიყოს, თითქოს ემზინოდა არაფერი სტკენოდა.

მერმე... დაუჩოქა და... შუბლზე ეამბორა.

უძძიმდა განმორება და იქვე, მახლობლად ლოდზე ჩამოჯდა, თავზე ხელები შემოიწყო და ღრმა ფიქრებმა წაიღო.

„უკვდავო ღმერთებო! ნუთუ კაცი ნადირზე დაბლა მდგომი არსებაა?.. მხეცებიც აღარ დაერევიან ხოლმე ერთმანეთს ასე გამეტებით!.. კაცი კი, კაცი კვლასაც აღარ სჯერდება: უნდა აკუწოს, ცოცხლად აწამოს, დაფლითოს, შეურაცხყოს თავისი მსხვერპლი, უეჭველად სისხლში უნდა დაიბანოს ხელები და... დასტკეპს მერე თავისი ნამოქმედართ! გაიხაროს მსხვერპლის ტანჯვა-წვალებით!..“

ღია-უფალო!.. ღმერთებო! მაშ, ვინა ვარ მე?.. მეც ხომ ამ სისხლმოწყურებულთა ჯილაგისა ვარ? და... ამდენად, ჩემშიც მკვლელი ზის! აკი მეც წამოვედი ჩემის ნებით სულდგმულთა, ანუ ცოცხალ არსებათა დასახოცად! მეც უნდა დამეღვარა მიწის შვილთა სისხლი!.. მეც იმათთაგანი ვარ თურმე, ვინც მოფიქრებულად, სიამოვნებითა და ხალისით ჰკლავს თავისსავე მსგავსთ!

დღეს თუ არა... ხვალ ხომ წამოვიდოდი! თუ ნებით არა, მიბრძანებდა ჩემზე ძლიერი, ღონიერი, ცბიერი და მომაკვლევენიებდა – სულ ერთია, რა მიზნით (თავისი მიზნის გამართლებას ყოველთვის ეცდება მკვლელი!)

გამიგონია, ჯერაც არსებობენო კაციჭამია ტომები. (ნეტავ, თუ არსებობენ ლომიჭამია ლომები და ვეფხიჭამია ვეფხვები?)

გამოდის რომ, ჩვენც ამ კაციჭამიათა მოდგმა ვართ? ჩვენშიც მინაბულა და მიყურებულა თურმე კაციჭამიას გეში და მხოლოდ ჟამსლა ელოდება, ეძგეროს თავისსავე მსგავს ქმნილებას და შესანსლოს-შეახრამუნოს?

ღმერთებო! ნუთუ აღარ მოსწყინდა თქვენს ბრწყინვალე თვალებს ერთი და იგივე სურათის მზერა?.. ან... იქნებ იცვლება რაღაცა და... ღროთა ვითარებაში... უკეთესი ვხდებით?..

ვერა გამიგია რა!.. აღარაფერი მესმის!“

„ნიაკა! გეყოფა ამდენი ფიქრი და დარდი!“

ზე აიხედა. ჰოი, საკვირველებავ! უმშვენიერესი, გრძელთმიანი უიარაღო ამორძალი თავს წამოდგომოდა.

კოჭებადმე კაბა ეცვა – თეთრი, უმტვერო, თაფლისფერი ტალღოვანი, სქელი თმა მკერდსა და მხრებს უფარავდა. ჟუჟუნა თვალებში იღუმალი

ღიმი ჩადგომოდა.

პიროვნება შეპყრება ელდანაცემი და ადვილიდან ვერ იძროდა. დი-
აცმა ტუნებზე თითი მიიღო და თვალთ ანიშნა, გამოძევით. გატრიალდა
თვითონ და საპირისპირო აღმართს შეუყვია. ალვასავით მიიწვოდა ტყის
სიღრმისკენ. ბიჭიც მთვარეულივით მისდევდა. რა ძალას უნდა შეეჩერებინა
ახლა?... რომ ებრძანებინა, უფსკრულში გადავარდიო, დაუყოვნებლივ გადაემ-
კებოდა.

მუხის ქვეშ შედგა ამორძალი. ბიჭიც მოშორებით გაჩერდა.

მათ ქვემოთ გადაშლილიყო აქოჩრილი, ზურმუხტისფერი ტყე-ველი. შორს,
ზღვის ცისფერი ზოლი ილანდებოდა.

ამორძალი დიაცის მარმარილოსებრ სახეზე კუნთი არ ტოკავდა, მხოლოდ
თვალეში ეტყობოდა სიცოცხლის ნიშატი: თვალეში უცემციმებდა უცნაური
შუქით და ეს ღვთაებრივი, მუქი ცისფერი თვალეში ირეკლავდნენ თითქოს
ცისა და ზღვის უსახვრო და დაუსაბამო სილურჯეს.

– შეხედე, – უთხრა თითქოს გაუგებარ და მაინც გასაგებ ენაზე, –
შეხედე! ეს შენი წინაპართა საუფლოა – ახლა იავარქმნილი, გავერანებულ-
გატიალებული... აქ მალე მოვა სხვა ტომი. სხვა ენაზე მოლაპარაკე. სხვა
სისხლის მქონე და დასახლდებიან, დაეფუძნებიან მკვიდრად და... მოისპობა
შენი წინაპრების სამკვიდრო, ვით შენს სისხლში ნელ-ნელა ქრება ნიშატი
იათნანური. შენს მონაგარში ეს მცირეოდენი დვრიტაც აღარ იქნება. სხვა
სისხლი ახმაურდება მათ ძარღვებში. სხვა ყლორტი გამოისხამს ნაყოფს. და
იქნება ასე მრავალ საუკუნეს, ათასწლეულებში.

მაგრამ... ათასწლეულების შემდეგ შენ მოხვალ აქ ისევ.

მოხვალ განახლებული, გაძლიერებული შენს თანამეწყვილესთან ერთად,
მრავალ ჭირ-ვარამ გამოვლილი და გამობრძმედილი ათასგვარ უბედურე-
ბაში.

მოხვალ და დაიჩოქებ წარმოსახულ საფლავთან ისე, ვით ახლა მოუყარე
მუხლი ამ უდროოდ დაღუპული გოგონას ცხედარს.

კიდევ დიდხანს ლაპარაკობდა მშვენიერი ამორძალი თუ... ციური მაცნე
და გაოგნებულს, ბუნდად ესმოდა მისი ხმა და სიტყვები.

მეყსეულად ამორძალთა დედოფალმა ხელი დაადო თავზე ბიჭს:

– ხოლო ცრემლი შენი და ცრემლი შენაირთა – წმინდაა, ჩემო კეთი-
ლო!.. გადარეცხავს იგი უთუოდ ჭუჭყსა და სიბინძურეს დედამიწაზე და...
გაღვიძებს კვლავაც კოლხ-იბერთა მოდგმაში ცოდო-მადლის აწ მივიწყე-
ბულ გრძნობას და...

გადაიკარებს! გაბრწყინდება ზეცა კუნძულის თავზეც! თუმც... ამაზე ნუ-
ღარ ვიუბნებთ მეტს, ჩემო ნიკა!

ღროა, დაუბრუნდე სისხლითუძღებ შენიანებს – თანამოლაშქრეთ შენსას!
ოლონდ... – დედოფალი დაინარა და თვალეში ჩააცქერდა ხანგრძლივად:

– ოლონდ: არჩევანი შენზეა, ნიკა!.. რომელ გზას აირჩევ? ადვილს თუ
ძნელს?... ნარეკლიანს თუ... ვარდყავილებით მოფენილს?

ვის მხარეზე დადგები: ძლეული სიკეთის თუ... გალაღებული ბოროტე-
ბის?... სიმართლის თუ სიცრუის?

არჩევანი შენზეა, ნიკა!

...თავი რომ ასწია, ისევ იმ ადვილას იჯდა, საიდანაც წაიყვანა იგი

ამორძალთა დედოფალმა თუ... ციურმა მაცნემ.

ირგვლივ სიჩუმე იდგა. მხოლოდ დროდარდო, ქვემოთ, ჭალაში დაბანაკებულ მოლაშქრეთა ღრიანცელის ხმა ამოჰქონდა სიოს.

თითქოს არც არსად წასულა აქედან. ყველაფერი ისევ ისე იყო. მკვდარი ამორძალი გოგონაც ისევ პირაღმა ესვენა მიწაზე. ოღონდ ეგაა: თავი უბრუოდა და თვალებიც უჩვეულოდ ეწვოდა.

წამით ხელისგულებში ჩამალა გახურებული სახე:

„ნუთუ... სიზმარში ვიყავი... ან ხომ არ მომეჩვენა დედოფალი? ანდა... მე კი ვარ „მე“?... ვინ ვარ სინამდვილეში? ვინ მეზრახებოდა წელან?... ამორძალთა დედოფალი თუ... ეგება... ძილქუში დამაწვა და.. არსადაც არ მომიცვლია აქედან ფეხი? ან... ეგება მილეთიც სიზმარია და იათნანაც ძილბურანში მომელანდა?“

ბარბაცით ჩაუყვავა ბილიკს. ბარძაყის ტკივილმა ამცნო, რომ იათნანაზე იმყოფებოდა, ეს ჭრილობები ამის უტყუარი ნიშანი იყო.

ერასტო ძია კვლავინდებურად არც ცოცხლებში ჩანდა და არც მკვდრებში. მისი ასავალ-დასავალი ვერა გაიგეს რა: უგზო-უკვლოდ დაიკარგა.

...ბრუნდებოდნენ გამარჯვებული მოლაშქრენი და თუმც, ბევრი გამოაკლდათ, ერთობ ბევრიც, სამაგიეროდ, ზომალდები და დრომონები ვეღარ იტყვიდნენ ნააღფარს. რაც მთავარია და განსაკუთრებით საგულისხმო – საკუთარ ქვეყნებში მიჰქონდათ საშვილიშვილოდ თავმოსაწონებლად და საბაქიბუქოდ – ამბავი აქამდე დაუმარცხებელ ამორძალთა გაჟღეჭისა. მართალია, როგორც ამბობენ, მცირე ნაწილმა თავს გაქცევით უშველა თურმე, მაგრამ აბა, რა სახსენებელი იყო ის ერთი მუჭა გადარჩენილები ამ ურიცხვ დახოცილთა გვერდით?

ბრუნდებოდა თავ-თავიანთ ქვეყნებში მოზეიმე და მოდაფდაფე ლაშქარი და.. ზოგს ნადავლად მიჰქონდა უთვალავი ოქრო-ვერცხლი, ზოგს საუცხოო ჯამ-ჭურჭელი, ფარჩა-ქსოვილი და სხვა ძვირფასეულობანი, ზოგს ამორძალთა წაჭრილი თავები და ზოგს კიდევ – რა გინდა რა! მაგრამ... ვერც ერთს მიჰყავდა ცოცხალი, ტყვე ამორძალი.

საერთო სიხარულს ამით, შესაძლოა, ჩრდილი მისდგომოდა, მაგრამ სამაყოდ ამორძალთა მოჭრილი თავები რჩებოდა. ძღვნად რომ უნდა მიერთმით თავიანთი ახლობლებისათვის „სახელოვან“ მეომრებს – იმის ნიშნად, რომ ზღაპარი და მოგონილი ჭორი კი არ გახლავთ ამორძალთა ამოხოცვა, არამედ ნამდვილი, წყალგაუყვავი ამბავი!

იდგა მოაჯირთან უაღაფო, უძღვენო და მტკივანი მკლავ-ბარძაყილა იყო დასტურად მისი მონაწილეობისა ამ არნახულ ზოცვა-ჟღელტაში.

...იდგა დაღონებული და დათალხული თვალებით გაჰყურებდა მიწის ვიწრო ზოლს, თანდათან რომ პატარავდებოდა. დღე ილეოდა.

დაჭრილი მზე ამორძალივით დაფავდა სულს და ნელა ჩადიოდა დასალიერში. აი ცოტაც და...

ერთდროულად გაუჩინარდა იათნანას კუნძული და მზის ვეება, სისხლიანი დისკო.

„იათნანელ ამორძალებში“ ასახული სამყარო მარტოოდენ ავტორის წარმოსახვის ნაყოფი როდია... შესაძლოა, ფართო მკითხველისთვის ჯერ კიდევ უცნობი იყოს ის მეცნიერული მონაცემები, რასაც ვეერდნობით, ამიტომ თავს უფლებას ვაძლევთ გავაკეთოთ მცირე ისტორიული ექსკურსი.

ბერძნული ტრადიციით და მეცნიერთა გამოკვლევებით დასტურდება, რომ ელადაში ბერძნების დამკვიდრება ძვ.წ.ა. XVI საუკუნეზე უადრეს არ უნდა მომხდარიყო. ხოლო ვინ სახლობდა იქ მანამდე? ვინ იყვნენ კრეტის ბრწყინვალე ცივილიზაციის შემქმნელები, რომელთაც ამ დროისათვის უკვე გამოვლილი ჰქონდათ განვითარების ხანგრძლივი პერიოდი?

ისტორიკოსები ხომ კრეტის ბრწყინვალე კულტურას მიიჩნევენ პირველ მედიტერანულ (არასემიტურ და არაინდოევროპულ ენებზე მოლაპარაკე ტომთა) სასწაულად, რომელმაც შესაძლებელი გახადა მხოლოდ ე.წ. ელინური სასწაული, და რომ არ ყოფილიყო კრეტის ცივილიზაცია, არ იქნებოდა ელადის ცივილიზაციაც.

1400 წლისათვის ჩვენს წაღ-მდე სწორედ ბერძნულმა ტომებმა – აქაველებმა და დორიელებმა – საიდანღაც მოსულმა ამ ურდობმა – დაამხეს კრეტის ცივილიზაცია.

მრავალ ევროპელ და ამერიკელ მეცნიერთა აზრით (პ. კრემერი, ს. ფერი, ფ. შახერმერი და სხვ.) წინაბერძნული მოსახლეობა დღევანდელ იბერიულ-კავკასიურს ანუ პროტოქართველურს ენათესავებოდა.

ამ ხალხებმა მთელ მცირე აზიასა და ეგეოსის აუზს მოჰფინეს თავისი ენა და კულტურა, ს/ს და ნთ/დ სუფიქსებზე დაბოლოებული გეოგრაფიული სახელწოდებანი. ამ ხალხთა კულტურას ფ. შახერმერი ტერმინით – ეგოსური – აღნიშნავს. მისი აზრით, ეგოსური დღევანდელ იბერიულ-კავკასიურის მონათესავეა და კრეტის მიწოსურ კულტურას ამ ხალხთა შემოქმედების ნაყოფად მიიჩნევს. მის ამ ვარაუდს არქეოლოგიური აღმოჩენებიც უმაგრებენ ზურგს.

სოციალური გეოგრაფიის ორიგინალური მკვლევარი ედ. დემოლინსი დარწმუნებულია, რომ ეტრუსკები, ისევე როგორც პელაზგები, კოლხეთიდან არიან გადმოსახლებულნი, რომ საერთოდ, კოლხეთმა დაუდვა საფუძველი მედიტერანულ კულტურას, მის ფიზიკურ და სოციალურ ტიპს, მის მხატვრულ გემოვნებას.

ს. ფერის აზრით, კარხემიშის ხატოვან ნაწერებში მთელი ქვეყანა აღნიშნულია იდეოგრაფიით, რომელიც იხსენება, როგორც „წყალი“ – წყლის ანუ ზღვის ხალხის ქვეყანა. პელაზგი – ეთნიკური ტერმინი – ბერძნული ეტიმოლოგიის სახელია სიტყვიდან – „პელაგ“-ოს. რაც ბერძნულად ზღვას ნიშნავს (უძვ. ფორმა: „პელაგ-სკოი“).

პროფ. რ. გორდეზიანი მიმოიხილავს რა სხვადასხვა მეცნიერთა, მათ შორის ს. ფერის შეხედულებებს, წერს: „ისტორიული დასაბუთებისათვის ს. ფერის მოჰყავს ორი ძველი ბერძნული გადმოცემა: 1. მეორე ათასწლეულის დამდეგს ჩ.წ.-ამდე ზღვაზე ბატონობდნენ პელაზგები. 2. პელაზგების დამწერლობა განიჩნებოდა ფინიკურისგან და უძველესი პოეტები ლინე, ორფეოსი და პრონაპიდე – ჰომეროსის მასწავლებლები, სწორედ პელაზგურ

დამწერლობას ხმარობდნენ...

მე-13, მე-12 საუკუნეებისათვის ხდება ენათა აღრევა. თვით კლასიკურ საბერძნეთშიც კი იცოდნენ, თუ როგორ შეიცვალა ელადის ზოგიერთ რაიონში თანაფარდობა პელაზგურსა და ბერძნულს შორის და როგორ გაქრა თანდათანობით პელაზგური...

პელაზგური თავდაპირველად გაბატონებული ენა იყო, მაგრამ ელინ ტომთა გავლენის ზრდასთან ერთად პელაზგებმა ბერძნულიც შეითვისეს და გარკვეული დროის განმავლობაში ორენოვანი იყვნენ (ერთმანეთში პელაზგურად ლაპარაკობდნენ. სხვა ტომებთან კი კავშირს ბერძნულის საშუალებით ამყარებდნენ, ბერძენ ტომთა გავლენის განუწყვეტელ ზრდასთან ერთად პელაზგებმა მშობლიური ენა თანდათანობით დაივიწყეს და ბერძნულზე გადავიდნენ. ბერძნებმა ისიც კი იცოდნენ, რომ გამქრალმა პელაზგურმა საკმაოდ მნიშვნელოვანი კვალი დატოვეს ბერძნულში“ (რ. გორდეზიანი, „ილიადა“ და ეგეოსური მოსახლეობის ისტორიისა და ეთნოგენეზის საკითხები, თბ. 1970 წ. გვ. 214).

ქართულ სამეცნიერო ლიტერატურაში არაერთგზის გამოთქმულა მოსაზრება წინაბერძნული მოსახლეობის ქართველურ ტომებთან ნათესაობის შესახებ. ამ ვარაუდის გამოთქმის საშუალებას გარკვეული მონაცემები იძლევა: ქართული და ბერძნული ლექსთწყობის შედარებითი ანალიზი, ორივე ხალხის კულტურის აკვნად მცირე აზიის მიწნევა, ანტიკური მითოლოგიის მონაცემები, ცალკეული ლინგვისტური დაკვირვებანი, ტოპონიმიკის, ონომასტიკონის შესწავლა და ა.შ.

პროტოქართულ მოდგმას ზოგი მკვლევარი ლიგურიულ-იბერიულ ანუ ეუსკარო-ალაროდელულს უწოდებს, ზოგი იაფეტურს ანუ იბერიულ-კავკასიურს. სწორედ ეს მოდგმა ბატონობდა ხმელთაშუა და ეგეოსის ზღვების აუზსა და მცირე აზიაში. იგი უშლიდა ხელს ინდოევროპელთა მოძალეობას და ამასთან, როგორც ითქვა, განვითარების უფრო მაღალ საფეხურზე იდგა და გავლენას ახდენდა მომხვედურთა კულტურაზე.

ხოლო ინდოევროპელთა მოძალეობა მესამე ათასწლეულის შუახანებისათვის აისახა ბერძნულ მითოლოგიაში მრავალგვარი სახით. ასე მაგალითად, იაფეტის ძის, ტიტან პრომეთეს მიჯაჭვა კავკასიონის ქედზე, ზევსის და მისი პანთონის გაბატონებით აიხსნება. აკად. ს. ყაუხჩიშვილის აზრით, რომელსაც სხვა მეცნიერებიც იზიარებენ, აქ საქმე გვაქვს ორი სხვადასხვა კულტურის ბრძოლასთან და ურთიერთდაპირისპირებასთან. პრომეთე, რომელიც არ იყო ბერძნული ღვთაება, იმ ხალხის ღვთაებაა, ბერძნების მოსვლამდე რომ ცხოვრობდა და მაღალი კულტურის მატარებელი იყო.

თვით ბერძნულ-ლათინური წყაროები ხომ დაჟინებით მიუთითებენ ქართველურ ტომთა კავშირზე ეგეიდასთან. ასე მაგალითად, ვერვილიუსის „გეორგიკების“ ერთ-ერთი ტაეპის განმარტების მიხედვით, ხალიბები კუნძულ ეგბედან გადმოსახლებულან, აიეტის თავდაპირველი სამკვიდრებელი ეფირე იყო, კუნძულ ეგბეას ადრე მაკრისი ერქვა, მანდ მოსახლე მაკრონების გამო, ლემნოსის მკვიდრნი პელაზგები ან ეტრუსკები არიან და ა.შ.

პეროდოტე (V ს.) პელაზგთა სამყოფელად ბალკანეთის ნახევარკუნძულს, კრეტას თვლის. კრეტიდან გადასახლდნენ მცირე აზიაში პელაზგები და ფილისტიმელები. მის თანამედროვე კრეტაზე პეროდოტე ამბობს,

რომ იქ უწინ „ბარბაროსები“ ცხოვრობდნენ. ხოლო ტროელთა მოკავშირე პელაზგები „რომ არკადიიდან არიან წარმომდგარი, პირველად ჰესიოდემ შეატყობინა ეფროსს“.

არკადია წინაბერძნული მოსახლეობის ცენტრი იყო. აქ დაიბადა პელაზგოსი და მისი მესამე თაობის მეფეს არკასი ერქვა, ქვეყნის ეპონიმი. ამ ქვეყნის მოსახლეობა თვით გვიანობამდეც კი – პელაზგური იყო, ყოველგვარი შერევის გარეშე. პროფ. რ. გორდუზიანის დაკვირვებითვე, არკადიელთა და ტროელთა წინაპარიც (პრომეთეს ძმა) ატლანტიც ხომ აშკარად წინაბერძნული ღვთაებაა.

მეცნიერთა აზრით, ტროა VI-ის დაარსება კავკასიის ფარგლებიდან მოსულ ტომებს მიეწერება, ეტრუსკები – ტროელების შთამომავალნი არიან.

ბერძნული მითების თანახმად, აიაია ანუ აიაიე ზღაპრულ და მზიურ ქვეყნად მოიაზრებოდა. ჰელიოსმა პირმშვენიერ, ოქროსთმიან, ენატკბილ და თვალემზიან ღმერთ-ქალს კირკეს – აიეტის დას – ჩააბარა ამ კუნძულის გამგებლობა.

აიაია – გარიჟრაჟის სავანეა. ამ კუნძულზე აისზე შობილი ეოსის სასახლეში ეწყობა ფერხული და „მზე ქვეყნიერებას იქიდან უნათებს“. აქ – ამქვეყნიურ სამოთხეში ჰესპერიის ბაღებია. მითების თანახმადვე, კირკეს ანუ ლათინურად – ცირკეს (ლაზურად – ცარცას) შვილია რომანოსი – ლათინთა მამამთავარი. მინოსის მეუღლე პასიფაია – მანათობელი (აიეტიც ქვეყნიერების მანათობლად მიაჩნდათ ბერძნებს) – კირკეს და აიეტის დაა. პელაზგური არგოსიდან არის ჰერაკლე. „არგო“ ერქვა ხომალდს, რომლითაც არგონავტები ჩამოვიდნენ კოლხეთში. ხოლო თვით სიტყვა არგოსი პროფ. ს. ჯიქიას და სხვათა აზრით, ტომობრივი ეთნონიმის შემცველია (მ-არგ-ალ-ი, არგუ-ეთ-ი, მ-არგუ-ეთი და სხვ.).

ბერძნული (ინდოევროპული) ტომების სამხრეთ ევროპაში ჩამოსახლების პერიოდში პელაზგი მაკრისელები – მაკრონები, სხვა პელაზგური ტომების მსგავსად, ეგეოსის ზღვის რაიონიდან აყრილან და აღმოსავლეთით, ჯერ პროპონტიდის (მარმარილოს ზღვა), შემდეგ კი შავი ზღვის სანაპიროებისკენ გადმოიხიზნულან და აქ ძველთაგანვე დამკვიდრებული ნათესავი ტომების მეზობლად დაბინავებულან (პროფ. ა. ურუშაძე).

აკად. ნ. მარის აზრით, იაფეტის ნათესავს ისტორიაში ფრიად დიდი ადგილი ეკავა და დიდია, მძლავრია მისი როლი კაცობრიობის ცივილიზაციის შექმნაში.

ნ. მარი წერდა: „...ორიენტალისტები და თვით კლასიკებიც უკვე მისული არიან კავკასიის კარებთან, მის წიაღში ეძებენ და არც უსაფუძვლოდ ელიან საჭირო პასუხებს თავ-თავის საგნებზე. კმარა ერთი გაბედული, ვთქვათ, ბროსეს მსგავსად საქმეში მუყაითი, ნამდვილი მეცნიერი გაწვრთნილი ვინმე შემოვიდეს ჩვენს მასალებში, კმარა ასეთმა სწავლულმა ერთი ყურადღებით და შეგნებით ჩახედოს მას, რაც უკვე გამორკვეულია, რომ ქართულს და მის მონათესავე ენებს ფართოდ გაეღოს კარები ყოველ უნივერსიტეტში, სადაც კი იკვლევენ – ან კაცობრიობის უძველეს ისტორიას, ან საბერძნეთის და რომის ისტორიას, ან სემურს, ან ლურსმულს წარწერებს, ან ძველი აღთქმის პირველი წიგნების თავგადასავალს, ან სომხურ ენას, ან საზოგადოდ საყოველთაო ენათმეცნიერებას. ქართულს და მის მონათესავე ენებს, ჩემთვის,

ყოველ ეჭვს გარეშეა, ფრიადი პატივისცემა და ჩვენთვის ახლა წარმოუდგენელი ღიდება მოელის მეცნიერებაში“, და შემდეგ: „ვიკადრებ თქმას, რომ დღეს იქნება თუ ხვალ, ქართული ენის შეუსწავლელად და მის აღმოჩენილ – საშუალებათა გაუცნობლად ვერც ერთი საკაცობრიო კულტურის სიძველეთა საკითხი ვერ გადაიჭრება“.

...„დაბადებაში“ ადამის მეექვსე შთამომავალს ლამესს ერთი ცოლისაგან ჰყავს თაბალ და თუბალ, ხოლო მეორისგან – თუბალ-კაინი (იგივე თობელი).

აკად. ივ. ჯავახიშვილის აზრით, ტაბალ-ქართების გამოთქმა, ტუბალ-ტობალ – მეგრ. ჭანური, ხოლო ტიბარ-სევანური.

„შესაქმეთა წიგნი“ გვამცნობს: „ესე იყო მამა, მჭვდელი რვალისა და რკინისა“; თაბალის შესახებ ნათქვამია: „ესე იყო მამა მკვიდრთა კარვებისათა, საცხოვარისა მზრდელთა“, თუბალის შესახებ: „იყო გამოჩინებულ საფსალ-მუნეთსა და ებნისა“. აკად. ს. ჯანაშიას სიტყვებით რომ ვთქვათ, უძველეს სამყაროს თვალში, განათლებულ ებრაელთა მოწმობით, ქართველ ტომთა ხელოვნება, კერძოდ, მუსიკა უმაღლეს საფეხურზე იყო ასული, თუ მოვიგონებთ ძვ. ბერძნულ გადმოცემებს, რომ ყველაზე ადრინდელი ბერძენი მწერლები, მათ შორის, ჰომეროსის მასწავლებელი პელაზგური, ე. ი. იმავე წინააზიური დამწერლობით სარგებლობდნენ, ჩვენთვის ცხადი გახდება ამ კულტურის საკაცობრიო მნიშვნელობა და ისიც, თუ რამდენად დავალებულია ბერძნულ-რომაული სამყარო წინააზიის უძველეს ხალხებისგან... ხოლო ამ ხალხების ისტორიაში, რომელთა უშუალო შემკვიდრენი კავკასიის იბერები არიან, თაბალ-თუბალური ხანა განვითარების მხოლოდ ერთი ეტაპთაგანია“.

იპოლიტე პორტოელი თავის „შთამომავლობათა წიგნი“ იაფეტის ტომთაგან იხსენიებს კოლხებს, საკუთარი ენის მქონე ტომთა შორის ისევ – კოლხებს და სანებს. ხოლო ბიზანტიურ ხანაში თითქმის უკლებლივ ძველ ბერძენ და რომაელ მწერლებს. „ლაზი“ კოლხების ახალსახელად მიაჩნდათ. VI ს. „ლაზი“ უდრის თანამედროვე „მეგრელს“. „ლაზიკის ანუ ეგრისის სამეფოს დაშლის შემდეგ ტერმინი ლაზი გადადის ჭანებზე, რომელთაც მანამდე ასე არასოდეს უწოდებდნენ“ (ს. ჯანაშია).

„ლაზი“ ნ. მარის მიხედვით, არის ელინიზებული ფორმა „ზანების“ ქვეყნის სახელწოდებისა. „ლაზი“ მოდის „ლა-ზან“-იდან, ეს უკანასკნელი კი არის ადგილის სახელის სვანური ფორმა, შემდეგ „ლაზ“, – „ლაზგოს“ და „პე-ლაზ-გ“-ის ფუძის ერთ თავისებურ სახედ მიაჩნია.

პროტოქართული ანუ იაფეტური მოდგმის პანთეონში ქალურ ღვთაებათ ეკავათ უპირატესი ადგილი, ანუ ღმერთების დიდი ღედა-ნანას – ღედაუფლის კულტი იყო დამკვიდრებული. აქედან მოდის უთუოდ ქალის კულტიც ძველ კოლხ-იბერებში და ქრისტიანული ხანის საქართველოშიც, რადგან „უძველესი პელაზგურ-იბერიული ქალღმერთი წინასახეა იზიდასი, სოფიასი, ხოლო ქრისტიანული გაგებით – ღვთისმშობლისა“.

ძველი ბერძენი და რომაელი მწერლების აზრით, კოლხეთის ყმაწვილნი ქალნი გმირები არიან – ომში უშიშარნი და მამაცნი, უფლებისმოყვარენი და სულთნი ძლიერნი.

მებრძოლ-ამორძალთა ქვეყნად უძველეს მითებში მცირე აზიის სანაპირონი, თერმოდონტი და მისი ღედაქალაქი – თემისკირა აღიქმებოდა. ხოლო მოგვიანებით თითქმის ყველა ძველ უცხოურ წყაროს ამორძალთა სამყოფე-

ლად კავკასია და, კერძოდ, საქართველოს შავიზღვისპირეთი მიაჩნდა.

ევროპელი მოგზაურები თუ მისიონერი-ბერები – ერთხმად აღნიშნავდნენ, რომ „ქართველი ქალები ამორძალების მსგავსად არიან... ქალები იარაღში ვარჯიშობენ, განსაკუთრებით მშვილდისა და შუბის ტყორცნაში გამოირჩევიან... ქალები კაცებთან ერთად სანადიროდ დადიან, ხელზე მიმინოები უსხედან“, „ვისაც უნახავს ქართველ ქალთა ცხენით ჯირითი, მისთვის ძნელი არ იქნება დაიჯეროს, რომ ესენი ამაზონები არიან. ისინი უფლებრივადაც ბევრად აღემატებიან თავიანთ ევროპელ დებს“...

„...ილიადაში“ არის ერთი ასეთი ეპიზოდი: აქილეუსს ორთაბრძოლაში იწვევს ამორძალთა დედოფალი პანთესილეა, რომელიც თავის ლაშქრით ესმარება თვისტომელ – ტროელებს. სასიკვდილოდ დაჭრილი ამორძალთა დედოფალი ილუპება შორეული ნათესავის – თესალიელი პელაზგის, აწ გაბერძნებული აქილეუსისაგან!

მემთხვევითი არც ის არის, რომ საქართველოს განმანათლებლად – ანდრია პირველწოდებულის ღვაწლის მიუხედავად, მაინც წმინდა ნინო გახლავთ!

ილიონი და ილიონელნი... წარმოთქვამ ამ სიტყვებს და წამსვე აღდგება გონებაში: შატილიონი, შატილიონელნი, მხედრიონი, საყდრიონი, ხატიონი, ბაგრატიონი, ბაგრატუნნი, ბაგრატოვანი, მეგრ. ჭანური: ილონი, შქერონი, ქვიშონი, გვიმარონი, ქვალონი, ხუხუნი (მეგრ. გვარი). გაბ-უნ-ია (ორმაგი სუფიქსით ნაწარმოები გვარი) და უამრავი სხვა, აგრეთვე ტომობრივი ეპონიმები: სვ-ანი, ჭ-ანი, ზ-ანი, და სხვ. ხოლო სუფიქსით იან-ით ნაწარმოები: სვანური გვარები (მთლიანად), სხვადასხვა შინაარსის მატარებელი სიტყვები: გულიანი, მზიანი, მთვარიანი, ფრთიანი, თავიანი, წვიმიანი და ა.შ. უნ-ზე: გოგოცუნა, ბიჭუნა, კაცუნა, წალღუნა, ბებრუცუნა და ა.შ.

ონ, უნ, იან, ასევე – ეთ სუფიქსთა ესოდენი სიმრავლე, აკად. ს. ჯანაშიას აზრით, მიუთითებს, რომ ისინი ქართველური წარმოშობისანი არიან: „მოცემული სუფიქსების ასეთი საყოველთაო გავრცელება და მრავალგვარიანტიანობა ქართველურ ენებში მოწმობს, რომ იგი ამ ენების საკუთარი მორფოლოგიური ელემენტია. ხოლო როცა ჩვენ მას ვხვდებით უცხო ენებში, ბუნებრივია, რომ იქ ეს სუფიქსი ქართველურ ენებიდან შენაძენად მივიჩნიოთ... მოცემული სუფიქსების „ქართველურობისათვის“, ასე ვთქვათ, საყურადღებო საბუთია კიდევ მისი საოცრად სრული ანალოგიები იმავე დანიშნულების მქონე სხვა სუფიქსებთან (ელ-იელი, ერი-იერი, არი და სხვ.).“

ილიონი და... ილონი; ილირია და ილორი, სულორი, კოდორი; არგოსი და... არგუეთა, ეგრისი; კორინთო და... კორინთა, სკიროსი და... სკირა – სკირი, ლე-ლეგი და... ლე-ქობალე, ლე-სიჭინე; დოდოთე და... დოდოთი; კუტა და... ქუთაისი; კუკუნტოს და... კუკუნთა; კარალია და... კარალეთი; ლარისა და... ლარგვისი, გორისა, ჯვარისა...

მცირე აზიური ტოპონიმები: ლორი, სეკარა, ლალისი – მთ. ქალაქი – ონი, განგრა, გორდიონ, ატენი, კარალაატის, კდეკარა, კარამაგარა, საროვანთი, კარისა, კარია. დიდიმა, ალანის, არაგვის, კავსა, ერკეთეთი, ზიველეთი, კამანანი, მელითა, მილეთი, კვერა-ქალდეველთა დმერთის სახელი და ქალაქი კვერთა (ჩვენ: კვერათა, კვერეთი, თაკვერა, კვარაცხე) და ა.შ. რომელიც ერთი ჩამოვთვალოთ, ასე რომ ეხმიანება ჩვენსას? (იხ. ა. სვანიძის ნაშრომი ურარტუზე).

საგულისხმოა, რომ სწორედ მეოცე საუკუნის ბოლოსთვის განსაკუთრებული ძალისხმევით აჟღერდა იოანე-ზოსიმეს: „...რამეთუ ყოველი საიდუმლო ამას ენასა შინა დამარხულ არს“.

მართლაც რომ ბევრი რამ ჯერაც „დამარხულ არს“ და საიდუმლოებით მოცული“ (თუნდაც კირბისების, ფესტოს დისკოს დამწერლობა და ზოგი სხვა რამეც). ისინი თავის ჟამს ელოდებიან, რათა ახალი ძალით გაიბრწყინოს ათასწლეულთა ტევრში მიჩქმალულ-მინავლებულმა და დავიწყების ბურუსით ფერფლმიყრილმა კოლხ-იბერიულმა ცივილიზაციამ...

1988 წ.
ც.ა.

მინაწერი: 80-იან წლებში დაწერილი მითოსური რომანის „ათნანელი ამორძალების“ ბოლოთქმის ერთ-ერთი ჩემი „წინასწარმეტყველება“ ახდა – ამ რამდენიმე ხნის წინ ახალგაზრდა მეცნიერ-მუშაკმა გია კვაშილავამ გამიფრა ფესტოს-ის წარწერები: იგი პროტოქართველურ ენაზე დაწერილი ქალღვთაება ნანასადმი მიძღვნილი საგალობელი აღმოჩნდა.

მაშინდელი ერთი ჩემი წინათგრძნობაც, ოღონდ ცუდი – სამწუხაროდ, გამართლდა:

ჩემი მშობლიური კუთხე – აფხაზეთი – მიიტაცეს შავბნელმა ძალებმა. აფხაზეთის, საქართველოს ამ ძირძველი მხარის, ქართული მოსახლეობის დიდი ნაწილი ეთნიკური წმენდის მსხვერპლი შეიქნა. გადარჩენილები ღვენილებად იქცნენ საკუთარ ქვეყანაში – ცხინვალის რეგიონის ქართველობასთან ერთად. უკვე მერამდენედ უსამართლობამ და ბოროტებამ იმძლავრა. როდემდის გასტანს ეს გაუსაძლისი მდგომარეობა?

ვიმედოვნებ, დიდხანს ვერა, რადგან, მწამს, ღვთის შეწევნით, სამართალი ბოლოს და ბოლოს მაინც იზეიმებს ამ ცისქვეშეთში.

2010 წ.
ც.ა.

მწერალი, პუბლიცისტი ცილა არდაშელია დაიბადა საქართველოს ერთ-ერთ ულამაზეს და უძველეს კუთხეში აფხაზეთში, ქ. გალში (სამურზაყანო, ყოფ. საბედინო).

დაამთავრა ივ.ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ფილოლოგიის ფაკულტეტი.

სხვადასხვა დროს მუშაობდა ჟურნალ „ცისკარში“ (17 წელი), აღმანახ „რინაში“ (სოხუმი), მხატვრული თარგმანისა და ლიტერატურული ურთიერთობების მთავარ სარედაქციო კოლეგიაში, ჟურნალ „დროშაში“.

ავტორია რამდენიმე მხატვრული და პუბლიცისტური წიგნის, მათ შორის ორი მითოსური რომანის — „იათნანელი ამორძალები“ და „ჟამი მოვალს!“. იყო ეროვნული მოძრაობის აქტიური წევრი, ი.ჭავჭავაძის სახელობის პირველი არაფორმალური საზოგადოების ერთ-ერთი დამაარსებელი.